
VE RI
TAS

DĚJINY MORAVY.

SESTAVIL

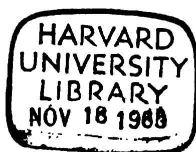
DR. B. DUDÍK,
O. S. B.

Díl I. – II

OD NEJSTARŠÍCH DOB AŽ DO R. 906.

VYDÁNÍ DRUHÉ.

V PRAZE, 1875.
NÁKLADEM B. TEMPSKÉHO.

Tiskem Jindř. Mercy-ho v Praze.

Předmluva k prvnímu vydání.

Dějepis vlasti zajisté tehdáž jen má pravé ceny do sebe, vypravuje-li vznik, běh a konec událostí se všemi vážnými podrobnostmi a v takové míře, aby čtenář nabyti mohl přesvědčení, že věc jesť vyvážena a že nic pamětihodného více doložiti nelze.

Z tohoto hlediště přistoupil jsem před desíti lety k tomu, abych sepsal dějiny Moravy. Bylať to úloha nesnadná. Je-li již s obtíží, psáti dějiny země, kteráž nemá dostatek souvislých mezi sebou letopisců, což teprv nastává nesnází, není-li práce, jak při tomto prvním svazku bylo, ani jediným souvěkým a bezpečným letopiscem domácím podporována!

Známoť, že cizinec, nepoznav z mnoholetého obcování povahy národa, vždy jen v kmitavém vidí světle nesrozumitelné mu po věčině výjevy a že podává jich toliko dle svého osobního zdání. Má-li tudíž sepsání takového zpravodaje za pramen historický sloužiti, mají-li vylíčené od něho události ve své objeviti se podstatě a pravdě: třeba zajisté vyšetřiti především okolnosti, v nichž on nalezal se k dějům od něho vypravovaným. Pak teprv náleží odloučiti osobní náhledy a ponětí, z vyšetřených okolností na jevo vyšedší, od toho, co věcně podáno, — práce to nad míru nedůtklivá, kteráž jediné cestou porovnání čili kombinací

setkati se může s uspokojením. Není mne tajno, že slovo „kombinací" v díle dějepisném nerado bývá slýcháno. Dějepis podávej příběhy a svědčící jim důvody a dějepisec tak je vypravuj, jak skutečně udály se, v pravém světle a nikoli dle nějakého osobního vykládání a zdání: náhledy to, proti jichž podstatnosti arci ničeho nelze namítati, pokud skutečně činiti jesť s událostmi, a sice se ztvrzenými.

Mají-li však věci a osoby dávních časův, kteréž toliko prostředkem narážky, v pouhých obrysech nebo jen co přídavek cizího díla předkládají se, — jistou ponětnou podobu na se vzíti, mají-li co živé obrazy před námi jeviti se: pak nezbývá nic jiného, leč sáhnouti k řemeslu obnovovatele antik, jenž nikoli dle vlastní chuti, nýbrž dle pravidel bedlivým zkoumáním i pozorováním získaných schodky svého uměleckého díla pravým slohem snaží se doplniti. Tvořící moc kombinace musí i jemu býti pomocna. Zevrubná znalosť přirozenosti lidské, nesená a bystřená svědomím jistých, v historii se jevících vyšších zákonův, poznání a živé ponětí vnitřního vývoje a vzájemnosti časův, vážnosť k mravné stránce dějin: toť jsou svíce oné kombinace, jichž záře proměňuje nám různé a samotné zprávy ve významné obrysy, živými je pokládajíc barvami a spojujíc je v obraz zanímavý, jelikož srozumitelný. Bez porozumění není lásky, bez lásky není nadchnutí. Kdo posledního chce docíliti, prvního zanedbati nesmí.

K takovým kombinacím, jichžto účel není historická jistota, ovšem ale pravděpodobnosť, třeba bylo v líčení nejstarších dějin našich snad častěji, nežli mně milo bylo, se uchylovati; musilť jsem tu a tam doplňovati, čeho byli druzí jen napověděli, a málokdy dostalo se mi toho štěstí, abych mohl vyslechnouti ze šumotu domácích pramenův, kterak staří Moravané cítili, smýšleli a jednali. Nemohlť jsem

domácího pluhu a osídlení sledovati, alebrž bylo mně jíti po stopách podkov, za rykem válek, abych porozuměl a poznal, jak a co nepřítel o vlasti naší po vůli své vypravuje. Zprávy německých letopisců, pokud nám je Pertzova „Monumenta historica" učinila přístupnými, musily tudíž skoro výhradně podati rámec k předkládanému tuto obrazu. Zásluha moje, ač jestli jakou dílo toto v sobě obnáší, spoléhá leda v uspořádání a spracování sebrané látky, v určení těžiště, jehož pro nejstarší dobu historie Moravy snažil jsem se dopátrati. Moravě zejmena připadl krásný úkol, státi na stráži Sionské s ohnivým mečem apoštolské, při stolici Petrově živené a čistěné víry, ne toliko proti Byzantu, ale i proti Německu. Přemoudrou totiž politikou papežův Římských měla vzniknouti mocná, křesťanstvím utužená slovanská říše podél celého východního pomezí Německa co hráze proti svévoli metropolit německých, týmž časem již počínající (důkazy toho při r. 867), jakož i na příkoř všeobecnému mocnářství, na meči tehdáž po případě povstávajícímu, jehožto nezbytným následkům Řím v příčině vznešené vlastní úlohy své stůj co stůj přítrž učiniti musil. Morava vyhlídnuta byla za střediště této příští říše slovanské.

Starodávní legendy o zavedení a šíření křesťanství na Moravě, jakž je Šafařík, Ginzel a Miklosić byli sestavili, a věrné listiny vodily mne při určování tohoto těžiště, jež v podobě obrazu snažil jsem se vpraviti v ony obrysy, jichž mi poskytovali letopiscové něměčtí. V prvním svazku sbírky „Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae" jsou listiny ty věčím dílem složeny, mezi nimiž však některých jen po zevrubné a tuhé zkoušce odhodlal jsem se užiti. — Nevím, zdaž-li v té věci držel jsem se v mezích přísné kritiky. Pochybovati jesť mnohem snadnější než rozuměti. K onomu netřeba hlubokého vniknutí do věci aniž tuhého úsilí, netřeba

náhledům a duchu dřevních věků v oběť přinášeti vlastních. Již proto setkává se záporný způsob pozorování s mnohem věčím účastenstvím. Smělé dokazování dodává v očích lidu lesku, jakéhož svědomité ostýchavosti nikdy nedostane se. Kdo směle s loďkou svou na široké poušti se moře, ten pochvalou můž' býti bezpečen, po které marně pachtí se plavec bázlivý. A přece třeba mi pohříchu se přiznati, že nikoli smělý, alebrž bázlivý plavec na mysli mi tanul, ano přiloživ sudidlo kritiky k rozličným svazku tohoto pramenům, nenepatrný jich počet co podezřelé aneb zkalené stranou jsem poodložil. Kdybych byl nalezl bezpečnějších vůdcův na cestě nastoupené, zajisté byla by i práce moje stala se dokonalejší, ale tak: — kdy a kým psány jsou přede mnou dějiny Moravy?

Až hluboko do sedmnáctého století neobjevil se nižádný spisovatel, jenž by výhradně náležitým zděláním látky k dějinám Moravy byl se obíral. Teprv o Amosu Komenském vypravují, že léta 1616 zanášel se s úmyslem, sepsati dějiny moravské, a že úmysl svůj, jak se podobá, také i provedl. Neznáme toho sepsání, vlnobitím tehdejších časův, kteréž tomuto ctihodnému muži vůbec žádného nedopřálo odpočinku, snad pohlceného. Šťastnější byly práce prvního dějepisce moravských stavův, Pešiny z Čechorodu. Jeho „Prodromus Moravographiae“ z r. 1663 a jeho „Mars Moravicus“ z r. 1677 jsou dostatečně známy. Tolikéž známy jsou Paprockého „Speculum Moraviae“, pak Středovského „Sacra Moraviae historia“ a „Mercurius Moraviae.“ Abraham Hosmann, Schwoy, Steinbach, Monsé a díla oněch dvou piaristů Pilaře a Moravce jsou též v rukou našich. Avšak téměř od pola století neodvážil se nikdo více, výhradně na poli speciálního dějepisu moravského dle původních pramenů pracovati. Nechtíce nikterak zásluh toho neb onoho z jmenovaných spisovatelův

ztenčovati, nicméně musíme vyznati, že jsme v době opověděné jen velice skrovně jich mohli užiti. Zdá se totiž, že jmenovaní předchůdcové naši, vyjmouc snad jediného Monsé-ho, pozapoměli, že vyznání nevědomosti také pravdou jest, a odtud omluva naše, že jsme jich tak málo použili.

Kritický dějepis Moravy počíná teprv Palackým. Jakož tento láskou k vlasti nesený, neobyčejný muž klamný obraz dějin českých byl zničil, tolikéž přetrhal (neboť letopisy Moravy souvisí těsně s českými) téměř všechnu tu pleteninu, kterouž obratné i neobratné ruce kolébku dějin moravských byly jsou otočily. Bylotě tedy jen přikázáním vděčnosti, k Palackého „Dějinám národa českého" odvolávati se tam, kde s naším míněním srovnávají se; a jestli že jsme zde neb onde viděli se nuceny od nich se odchýliti, stalo se to jen po přísné zkoušce a při klidném užívání všech prací, za nejnovější doby o jistých sporných stránkách historie naší na veřejnosť podaných, jež v knize své svědomitě jmenujeme. Na neomylnosť pomýšleti nemůže a nesmí nikdo, tedy ani my ne; na hotovém stavení lze již snáze nedůstatky shledati, a takových shledáno i na našem; my pak neopomenuli jsme jich podlé povinnosti každého historika poopraviti. Každou důvodnou opravu přijali jsme zvláště s upřímným vděkem pro toto české vydání dějin moravských, kteréž tudíž ne za pouhý překlad, nýbrž na mnohých místech za nové vzdělání jejich chce býti považováno. Toť platí především o určení hlavního sídla Moravy za doby Mojmírovcův, totiž o Velehradě.

Když již první díl mých dějin Moravy v něm. jazyku byl vyšel, dokázali jsou zejmena Dr. Hermenegild Jireček v periodickém spise „Světozor" 1860 str. 125 a v pozdější knize své: Slovanské právo v Čechách a na Moravě", v Praze 1863 I. str. 60—62, — konečně V. Brandl ve svém díle

„Poloha starého Velehradu“ (v Brně 1862), že hrad ten slavný stával nad řekou Moravou v sousedství nynějšího král. města Hradiště; i vynesli zároveň na den, že vížící se k Velehradu ústní podání plnou do sebe má historickou víru, tak že s nejlepším svědomím k jich náhledu přistoupiti mohu, mimo to pak ještě za tou příčinou, poněvadž jsem mezi touto prací svou o podstatnosti listin Velehradských z let 1202 a 1228, ústní ono podání podporujících, s dostatek byl se přesvědčil. Ano již i pochybnosť svou o tom, jak se to státi mohlo, že teprvé v 18. století založení kláštera Velehradského s pradávním oním sídlem Mojmírovců spojováno, dokonale jsem odložil, dočta se v nevydaných posud letopisech bratra Mikuláše z Čech, kněze Minority, že již za jeho času, t. j. okolo r. 1432, ono mínění nejen projevováno, nýbrž i za nepochybné drženo bylo. Uvedení cisterciákův německých do kláštera Velehradského zatemnilo památku slavných panovníkův a činnosť apoštolů slovanských.

Jsemť toho zajisté velice vděčen, shledávaje oblíbené mínění dějepisně stvrzené a moha si je sám osvojiti. Po stranických cestách v dějepise nikdy jsem nechodil, aniž bohdá kdy choditi budu. Historická pravda jesť a zůstane jedinou průvodkyní mou! —

V Brně, v měsíci říjnu 1870.

SPISOVATEL.

KNIHA I.

PANSTVÍ KELTŮV, MARKOMANŮV A KVADŮV NA MORAVĚ.

DOBA PRVNÍCH SEDMI STOLETÍ KŘESŤANSKÝCH.

HLAVA PRVNÍ.

ÚVOD.

Dějiny a dějepis vůbec. — Prameny dějepisu. — Počátkové dějepisu Moravy v prvním století křesťanském. — Přírodní hranice Moravy. — Přední tehdejší národové v Evropě. — Sousedé Moravy.

Zeměpisná poloha a geologická jakosť krajiny a země přečasto v sobě skrývá klíč k vyjasnění dějin jejích. Jako na člověka o sobě působí vůkolí, v kterémž dlouhá léta jesť přebýval, tak působí země na povahu osedlého v ní národa; poznal-lis' tudíž okolí, poznal-lis' zemi, získal jsi tím již aspoň s čásť smyslu pro podstatu dějin jejich, jež tím spíše se vyjasňuje, čím bedlivěji povážlivý pozorovatel obrací zřetel svůj k jistým styčnostem, do nichž národ, jehož dějiny vystihnouti se snaží, průchodem času z vlastní vůle nebo z donucení se dostal nebo stržen byl. Tyto dvě věci, poloha totiž a styčnosti, stávají se podmínkou života jeho; poněvadž pak dějepis nic jiného není, leč vědecké líčení takového, prozřetelností dopuštěného aneb jí vedeného života: následuje

z toho, že onyno dvě stránky takořka rámec skládají, v němžto život národa se rozvíjel a dále se rozvíjí a to dle zákonův, jichž pořadu smrtelník nikdy nebude moci vystihnouti, any jediné Všemohoucímu zřejmy jsou. S tohoto stanoviště objeví se ovšem historie jinak, než co pouhé vypravování příběhův pamětihodných, než dle času spořádané sestavení událostí, jež, srovnají-li se s příčinami svými, přečasto v lomeném, nikoli tedy v pravém světle obrážeti se budou; historie bude pak také něco zcela jiného, než pouhou slátaninou válek a zase válek, tohoto smutného pomníku dědičného hříchu člověčenstva, něco zcela jiného, než vylíčení osudův světových panovníkův, těchto mezníkův historie, onde matoucích, tuto zas k pravé cestě ukazujících, — ona bude zajisté *obrazem veškerého života národa*, tedy, v podobenství řečeno, jeho těla, t. j. státního svazku čili jednoty, a duše jeho, t. j. dostředivé duchovní rozmanitosti. Všecko tedy, cokoli takový národ průchodem staletí byl vykonal, neméně ale, kterak smýšlel a co smyslil, kterak své společenské, tedy soukromní, církevní i státní záležitosti spořádal a kterak dle toho se sousedními národy se scházel a rozcházel, čili zkrátka, jak se vyvinoval a jakou měrou zasáhl do ústrojí lidské vzdělanosti: to všecko patří k životu, tedy také k historii národa. Z toho však již jde na rozum, že vlastní dějepis národa teprv tam počíná, kde život čili dějnosť jeho vnitř i vně poprvé znáti se dává.

Doba prvního takového objevení se není u všech národův jednostejná; jeden národ vystupuje dříve, druhý později na jeviště historie, t. j. o jednom shledáváme starší, o druhém pozdější zprávy, z čehož ale ne vždycky sluší souditi, že by národ, o němž se nám dostává zpráv z pozdějších dob, dřevní dni života svého bez dějin byl protrávil. Onť zajisté mohl velmi dobře na jiném, ba snad i na témž jevišti činným býti; než my neznáme této činnosti, poněvadž jí nikdo nezaznamenával, nikdo jí prostředkem písma k vědomosti potomstva nepřiváděl. Tedy teprv od vyskytnutí se věrných písemných

pramenův vede historie svůj počátek. Takových ale pramenův jsou dva způsobové — nazývajíť se domácími a cizími prameny. Tyto jsou obyčejně starší, avšak také skrovnější měrou dostatečné, onyno bývají novější, ale zajisté bezpečnější. Původ tohoto obyčejného zjevu udává Sallust, pravě o dřevních Římanech: „Nejlepší občan volil raději jednati než mluviti, raději vlastních zásluh svých dáti vychvalovati než o cizích rozprávěti.“ [1]) A co zde o Římanech řečeno, platí tolikéž o jiných národech. Zapisování vlastních skutků jesť plodem ustálených poměrů společenských, onoť jesť bezpečným znamením toho, k čemu poměry takové se nesou, t. j. osvěty čili vzdělanosti. Jen osvícený národ spisuje a miluje historii svou. Poněvadž ale takový národ nezůstává o samotě, alebrž tolik počítá styčných míst se sousedními národy, kolik mívají silnice jeho konců a řeky jeho ústí: proto snadno lze se domysliti, že vlastní činy stýkati se musí s činy sousedův, čili jinak řečeno: osvícený národ podává první zprávu o bytí sousedův svých, arciť jen návěští, dle míry vzešlého mu z toho sousedství prospěchu nebo škody, tedy brzo obšírně, brzo skoupě.

Známoť, že v Evropě, pokud historické zprávy sáhají, Řekové a Římané první byli, kteříž na ony rozličné stupně osvěty, pokud jí totiž bez zjevení možno bylo se dodělati, v skutku dostoupili a tím samým i historii ve způsobu shodném s těmito stupni spisovati počali; jsouť tedy řecké a římské prameny starší a na ně jsme i my při svém líčení především odkázáni.

Jestiť však ještě druhý pramen nejstarší historie národa — ústní podání totiž, pak ten, jejž nám matka země věrně a neporušeně zachovala. Kde lidé jsou, zůstavují po sobě stopy bytí svého. Slíditi po těchto stopách, tak jesť vydatné, jak v mnohé příčině nezbytné. Ať se tyto stopy nazývají jakkolivěk, obětišti nebo žarovišti, hroby nebo náspy, nechť

[1]) Sallust. Catil. cap. 8.

jsou to skvosty, nářadí domácí a zbraně, zříceniny hradův, měst nebo staré zůstatky zdí, mince nebo nápisy, konečně pověsti, písně a hry, — ony vždy zůstanou kahánci, kteréž dějezpytci svítí v temných štolách doby předhistorické, obmezujíc a vystříhajíc ho (podobně co zeměznalce průvodní lastura) v domėnkách jeho, aby nezbloudil. — Ústní podání a nálezy poskytují tedy každým způsobem pramen historie, a šťastnáť země, v kteréž právě tento pramen hojně se prýští, politování však hodná ta, která svých nejstarších dějin toliko vnitř novověkého stavení etymologie musí nebo chce domakávati se. Etymologie čili, lépe řečeno, porovnavací jazykozpyt arci jesť (ale jen tehdáž, důkladný-li a vědecký) také pramenem historie, jímž nesluší pohrdati, jestiť on v mnohém ohledu „svící dějin národův;“ [1]) a však vůči těsnému svazku všech indogermánských č. arejských jazyků mezi sebou, zvláště na prvních stupních rozvoje jejich, bude nezbytné, vážiti z toho pramene pro svůdné jeho vnady nejinak leč s největší opatrností. Jmena kmenů národních, hor, řek, míst, jak snadno dají se cestou mluvozpytu vlastniti brzo tomu, brzy onomu národu! Této prozřetelnosti nemíníme i my průchodem práce své nikdy a nikdež se spouštěti, alebrž chceme nad jiné písemným pramenům se svěřovati. Než jak pozdě začínají tyto! Celá tisíciletí, jež jsme uvykli od narození Krista Pána, tohoto jediného pravého mezníka, dělícího starou dobu pohanskou od novější doby křesťanské, — počítati nazpět, jeví se tak, jakoby pro nás na Moravě jich ani nebylo bývalo; kolébka našeho dějepisu a východ oné betlémské hvězdy padají téměř v jednu a touž dobu. A to zcela přirozeně; neboť teprv tenkráte Říman, poznav našich hranic, vnesl nás, kteříž jsme ho donucovali přemýšleti o nás, — do svých letopisův. Vlasti moravské otevírají se tudíž duchu skoumavému teprv té doby, když

[1]) Zeuss. Die Herkunft der Bayern von den Markomannen. München 1857. str. IV.

císař Augustus žezlo své držel nade třemi díly světa a když v Judsku strom křesťanství pevné již zapouštěl kořeny. Těchto vlastí však přírodní jsou hranice: na západě Žďárské hory, dělící Moravu od Čech, na severu Sudety, prodloužené to Krkonoše, co meze její proti Slezsku, na východě proti Uhrám Karpaty s vrchovištěm Odry a Visly; toliko na jihu proti Rakousům pozbývá naše země všelikých přírodních hranic, teprv Dunaj mohl by za takovou býti jmín. Poněvadž ale onou dobou, t. j. v prvním křesťanském století, byl Dunaj severní hranicí říše římské, a po pravém břehu jeho brala se jesť hlavní dráha obchodní: proto právě byla tehdáž Morava celou svou jižní končinou otevřena prospěchům tržby, tudíž i osvětě, ana údolí řek Odry a Visly, na severovýchodě horami se probírajících a k baltskému moři spěchajících, zemi naši touž dobou přiváděla do styku s národy, kteříž přebývali v oněch rozsáhlých rovinách mezi moři baltickým a černým a horami Uralskými. [1]) Jestliže touto cestou aneb

[1]) Nynější Morava obsahuje 386·29 čtverečných mil rak. č. 403·77 zeměpisných a čítala r. 1870 v hromadě 1,997.897 (s činným vojskem 2,017.274) obyvatel a sice v 89 městech, 191 městysech a 3072 vesnicích; jesť pak co do půdy své asi poříčím Moravy až k ústí Dyje. Hlavní svah země jesť jižní, a vysočiny, v kterých Morava a přítoky její vznikají, — zavírají zemi na ostatních stranách. Českomoravská vysočina na západu a Sudety s Jeseníkem na severu činí dvě hlavní rozhraní vodní v Evropě, jedno proti Labi, druhé proti Odře. Po východním pomezí prostírají se Bezkydy, díl Karpatského horstva, dělíce až k pramenům Bečvy poříčí Moravy od poříčí Váhu. Mezi Bezkydy a českomoravskou prahorní vysočinou zdvíhá se západně Napájadel třetí vrchovina, tak zvané Maršovské (též Hříběcí) hory čili Chřiby. Severně odtud leží rovina Hané, na jihozápadě táhnou se široká údolí Dyje a jejích přítokův, Svratky, Svitavy, Cezavy a Jihlavy, na jihovýchodě prostírá se údolí Moravy až k pomezí. Čechy na západě, rakouské Slezsko na severu, Uhry na východě a dolejší Rakousy na jihu jsou zeměmi sousedními. Na pomezí českém u Jihlavy nalezá se Moravská vysočina 1400—1700′ nad povrchní mořskou. Nejvyšší hora na hranicích slezských vnitř Jeseníka, Praděd, má 4722′ prosté výše. Mezi obyvatelstvem jesť 503.000 Němcův, kteří přebývají v pomezních krajích k dolejším Ra-

od jihu přes Dunaj první lidé k břehům naší domácí Moravy přišli čili oběma zároveň, kdož by si to troufal tvrditi? Bezpečných toho ukazatelův nemáme žádných, vynasnažíme se ale dodělati se aspoň pravdě podobných, především ale rozhledneme se po vůkolí onoho jeviště, na němž měly vzniknouti dějiny našeho národa, povšimnouce sobě, kterak vypadala asi v prvním křesťanském století mapa národův evropských, jak a komu byly asi tehdáž hlavní úkoly svěřeny? —

První křesťanské století plno bylo prospěchův, ale i hrůz mocnářství světového; císař Augustus (pan. od r. 30 před Kr. až do r. 14 po Kr.) byl je založil. Netoliko díly Asie, Afriky a celá Italie i s vůkolními ostrovy slušely k němu; také

---

kousům a k Slezsku, dále na pomezí českém v okolí Jihlavy, Svitavy a Třebové s menšími újezdy vnitř země, pak 42.600 židův. Ostatní, Češi a Slováci, v počtu asi 1,451.000 (a okolo 1000 Charvatů) jsou Slované a sice výhradně Čechoslované o 4 hlavních různořečích. Většinou převládají katolici; k augšpurskému vyznání přiznává se 20.000, 35.000 k helvetskému. Slezsko čítá 89·45 ☐ mil rak. (93·30 zem.) a 511,581 obyvatel (s činným vojskem 513.352) i skládá se ze dvou, Novo-Jičínským krajem Moravy rozdělených kusův. Západní větší kus, rozložený po severním svahu Sudetův, kraj totiž Opavský a Krňovský, od nepaměti náležel k Moravě, — menší východní část ale, kraj Těšínský na severním svahu Karpat, od starodávna k Polsku. Proto je také obyvatelstvo této části až na německé vůkolí Bílska polské (145.000 Poláků), — ana západní část, jakkoli valně již poněmčená (255.500 Němců), podnes ještě chová i s nejzápadnějším pruhem východního dílu asi 105.000 Čechoslovanův. Židův je 6100, protestantů (skoro výhradně augšp. vyznání) 72.300, ostatní jsou katolici. (Srov. „Bevölkerung und Viehstand von Mähren und Schlesien im J. 1869." Wien 1871, pak spis Heuflerův: „Die Völkerstämme der österr.-ungar. Monarchie." Wien 1869, jehož dáta jsou tuto ve shodě s výsledky popisu z r. 1870 vzhledem k Slezsku zvěčena, vzhledem k Moravě pak zmenšena, což vzhledem k Moravě i s výpočty A. Šembery (Obyvatelstvo české a německé na Moravě, ve Vídni 1873, str. 14) celkem se srovnává. Viz též Dudíkův spis: „Mährens gegenwärtige Zustände vom Standpunkte der Statistik." Brünn 4. Heft 1848, pak téhož „Des Herzogthums Troppau ehemalige Stellung zur Markgrafschaft Mähren." Wien, 1857).

Thracie a Moesie (nynější poddunajská knížectví), Macedonie, Achaja (Řecko), Illyrie (t. j. nynější Dalmácie s Bosnou a Hèrcegovinou), Pannonie (Uhry s této strany Dunaje), Noricum (Rakousy, Korutany, Krajina a Štýrsko), Rhaetie (Grisonsko a sev. Tyroly), Vindelicie (také Rhaetia secunda nazývána, hořejší totiž Bavory až k Dunaji mezi Inem a Bodmanským jezerem), neméně i Gallie (nyn. Francie a Belgie), Hispanie a Lusitanie (Portugaly) byly částmi jeho, odkudž naše Morava na jižní nekryté straně své stýkala se s Norikem (jehož hranicí severní; zároveň říšskou, jak svrchu již řečeno, byl Dunaj), — mezujíc zároveň na straně jeho východní s Pannonií a jsouc takto přímým sousedem světové říše římské. Zvláštního jmena naše země té doby ještě neměla; Římané počítali ji k veliké čili svobodné Germanii, jejíž západní, ale jen státní hranici řeka Rýn činila (národní hranicí byly Vogesy a Ardenny), východní Hron a Visla, severní pak moře baltské. V této svobodné Germanii seděli a sice po březích mořských od západu k východu: Frisové, Langobardi, Rugové, Heruli, Burgundioni a Goti, za nimi Cheruskové, Chatti, Semnoni, a Ambroni, ještě dále na zad (jižněji) Hermunduři a Lygiové co příní sousedé Markomanů v nynějších Čechách, jihovýchodně od těchto až po Dunaj a Bílé hory čili Menší Karpaty a po Prešporské hory Kvadi, za těmito pak horami švábští Baimové, smíšení se Sudeny a Mugillony, nejzazší to germánský kmen na jihovýchodě. [1]) V Uhrách ale, a sice na druhé straně Dunaje, zejmena v nynějším Sedmihradsku a hořejších Uhřích, na západ až k Tise a na sever až ke Karpatům přebývali Getové ve své „Dacii." Západně od nich mezi Tisou a Dunajem, z věčího dílu naproti dolejší Pannonii, potulovali se kočovní Jazygové (Sarmaté). A s těmito Jazygy stýkali se k jihovýchodu v rozsáhlém poříčí Dyje a Moravy Kvadové.

[1]) Viz Dr. Wittmanna „Aelteste Geschichte der Markomannen." Ve spisech král. bavor. akademie nauk, tř. III. sv. VII. odděl., III. pak Zeuss: „die Herkunft der Bayern von den Markomannen" str. 39.

Poněvadž Markomani a spojení s nimi od jakživa Kvadi v prvním křesťanském století naši vlasť v držení svém měli, založivše zde pořádný stát, odtud hodláme je co nejstarší historický národ Moravy pojíti poněkud těsněji do kruhu úvah svých. —

HLAVA DRUHÁ.

O PANSTVÍ MARKOMANŮV.

Markomani a Kvadi, po Bojích první historičtí národové v nynější Moravě. — Odkud a kdy jsou přišli na Moravu. — Jich žití. — Marobud král jejich za doby císaře Augusta. — Drusova výprava proti Markomanům léta 10. př. Kr. — Marobudův odboj proti císaři l. 6. před Kr. — Přemožení od Marobuda národové. — Výprava Domitia Ahenobarba na něho l. 3. př. Kr. — Druhá na něho výprava l. 6. po Kr. — Odboj Pannonie. — Marobud zavírá mír s císařem Tiberiem. — Marobudovo postavení k Arminovi, knížeti Cheruskův l. 17. po Kr. — Marobud od Gota Katvalda poražen l. 19. po Kr. — Žije co uprchlec v Ravenně. — Jeho úmrtí l. 37. neb 38. po Kr.

Markomani a od nepaměti vždy s nimi spolčení Kvadové, kteří se nám co první národové na Moravě se státním zřízením, a sice za prvního křesťanského století objevují, náleželi k velikému, po středním Německu tehdáž rozšířenému svevskému (švábskému) čili východogermánskému kmeni, do kteréhož mimo mnohé jiné také Alamani, Vandalové, Langobardi, Gepidi a Gotové se počítali. Orosius uvodí zejmena 54 svevských pokolení. Markomani a Kvadi přemohli prý asi okolo l. 80—70 př. Kr. keltské Boje (vytisknuté nepochybně již okolo 130 př. Kr. z poříčí Mohana) a usadili

se počnouc od Mohana dolů po celých Čechách a po Moravě až k Dunaji. [1]) Dle toho bylo by tedy, ač jsou-li tyto zprávy pravdivé, nejstarší vzdělání, jemuž naše vlasť se těšila, pochodilo od Keltův; neboť od domnění, že by Keltové byli bývali kočovníci, již dokonale upustilo se. Stěhování jejich, pokud známo, nedělo se nikdy ze svobodného úmyslu, nikdy z toulavosti, nýbrž v následcích nedostatku místa anebo z nedostatku věcí, k živobytí potřebných, hlavně však pod tísní válečných nehod, jimiž bez ustání a všude, jako žádný jiný národ, stíháni jsou byli. Kamkoli Keltové vnikli anebo tisknuti byli, všude zakládali pevná sídla, vzdělávali půdu, stavěli města i spatřujeme je, jakkoli nikde nedošli pokoje, na takové výši vzdělanosti, jakéž kočovní národové nikdy nestačí dosáhnouti. [2])

Takovým národem (aspoň zajisté né v prvním křesťanském století) sotva byli Markomani a Kvadi, když naše kraje opanovavše je pak téměř za 400 let drželi. Kde nejstarší jich domov, kdy první jejich východ z Asie do Evropy, jací toho byli původové, toť hle jsou samé nevyzpytatelné věci, které nejvýš jen pouhých dopouštějí domněnek, rovně jako cesty, po nichž, a doba, v níž rozliční čelní kmenové němečtí toto stěhování byli podnikli. Kolikrát asi proměnily se v předhistorické době zemězpytné a zeměpisné poměry zemí mezi Asií a Evropou položených! Avšak rozum při-

[1]) Obyčejně klade se příchod Markomanův do Čech, a sice za vůdce Marobuda, do l. 12 před Kr. Jmeno Markomanův objevuje se ostatně ponejprv v historii mezi 64 a 62 před Kr., když Ariovist svevské kmeny do Gallie vedl, mezi nimiž Caesar de B. G. I. 51. Harudy, Markomany, Tribokky a t. d. uvodí. Wittmann na uv. m. str. 670.

[2]) Popis společenského života Keltů podává očitý svědek C. J. Caesar de B. Gallico VI. 13—21. Nejlepší práci o národopisném poměru Keltův a Germanů podal Dr. H. B. Chr. Brandes. V Lipsku 1857. Pominuli jsme zevrubného pojednávání historie Keltův na Moravě, poněvadž zde jednostejná jesť s historií jich v Čechách a vzhledem k těmto již Palacký v „Dějinách národa českého“ I. všechno, což pamětihodno, byl sestavil.

kazuje, v té příčině na takové pomýšleti cesty, kteréž příroda sama byla otevřela, zejmena na suchou cestu skrze velikou bránu národův, vedoucí mezi Uralem a kaspijským mořem k nepřehledným stepem Pontu, a na cestu mořskou mezi obrácenými k sobě půlostrovy a ostrovy obou oněch dílů světa přes úzké průlivy. Poslednější cesty, do dvou podalpských půlostrovů (illyrského a italského totiž) vedoucí, zdá se, že žádný německý kmen nenastoupil aniž nastoupiti mohl, tím spíše ale prvější, která v severozápadním koutě černého moře, právě tam, kde mocné řeky se ústí, již za pravěku na tři směry jeví se býti rozdělenou. Volha a Dněpr ukazovaly poutníkům k severu do ústředních náhorních rovin ruských, Dněstr do nižin a krajin zákarpatských, Dunaj pak přímo k západu do nízkých i vrchovitých krajin mezi Alpami a Karpaty. Těmito drahami stěhovali se průchodem času mimo Helleny a Latiny také Keltové do středních a západních zemí evropských, a sice podél Dunaje, — Germani zase, tedy také Svevi (Švábi) a jich větve, Markomani a Kvadi, do západních končin severozápadní nižiny evropské podél Dněstru, Slované pak podél Volhy a Dněpru. Pravlastí Svevů (tak podobá se dle Ptolomaea) byla jihozápadní Sibíř, zejmena Išimská step. Jen odtud mohli podél Uralu do černomořských rovin se dostati a odtud severozápadní drahou horem hercynského lesa do severovýchodního Německa obrátiti proud svého stěhování. Lze domnívati se, že nynějším Saskem od středního Labe postupovali až ke střednímu Rýnu. Zde vrazili na Kelty a zatlačivše je od Mohana až k hořejšímu Rýnu u Basileje, trvale obsadili údolí porýnské mezi Vogesy a Černým lesem. Odtud konečně, jak vypravuje se, šířili se Markomani a Kvady mezi lety 80—70 př. Kr. přes celé Čechy a Moravu na východ až k Váhu a jižně až k Dunaji. [1]) Podobně co ostatní východoněmečtí kmenové

---

[1]) Doklady k tomuto mínění podává Wietersheimova „Vorgeschichte deutscher Nation." V Lipsku, 1852.

stáli prý i Markomani tehdáž ještě na velmi nízkém stupni osvěty. Suroví jsouce a bojovní a nemajíce stálých sídel, žili mužové jediné válce a zvěrolovu: tak aspoň vypravují Římané, ovšem jich nepřátelé. [1]) Ostatně věříme rádi, že temné stránky společenského jich života nebyly horší než u každého druhého kočovního národa; že pak Markomani i Kvadi při prvním jevení se historickém kočovní vedli jsou život, tohoť sotva bude lze popírati. Ano právě tento více kočovní život Svevův, tedy i Markomanův, chtěli bychom co hlavní vytknouti vlastnosť, kterouž od západních Germanův, nesvevských totiž, se rozcházeli. Jako u kočovníkův vůbec, sotva také bylo při nich soukromního vlastnictví pozemkův. Všechna půda, zdá se, bývala obecním jměním, nejvíce ovšem pastvinou; neboť oni živili se především od chovu dobytka a výtěžku lovu. Udatnosť jejich slavila se i mezi soukmenovci. Aby této národní vlastnosti zachovali, zrušili, tuším, při první úpravě státního života vlastnictví půdy.[2]) Zřízení však, k jehož utvrzení vlastnictví půdy vidělo se zrušiti, bylo zajisté zvláštního způsobu. Neznáme toho zřízení, avšak víme, že již tehdáž Markomani (t. j. tolik co hraničáři, poněvadž stojíce v prvních řadách na hranici Germanie, proto za její strážce a obrance jmíni byli aneb sami za takové se měli) přece jen, jakž se podobá, velice sice obmezené, vždy ale nejvyšší dědičné měli důstojenství knížecí, kteréž v historii již za bojů Ariovistových s Římany v Gallii dává se znáti a jež za dnů císaře Augusta držel pověstný M a r o b u d.

Císař Augustus byl okolo narození Krista Pána nepopíratelným a samojediným pánem veleříše římské, kteréž hleděl podél hranice porýnské rozestavením osmi legií a četného vojska záložného, jakož i říčným loďstvem i dobře rozdělenými tvrzemi, — podél Dunaje pak sedmi legiemi,

---

[1]) Caesar de Bello Gall. VI. 21—25.
[2]) Caesar de Bello Gall. VI 21. a pok.

říčným loďstvem i hrady chrániti proti germanským kmenům, ukazuje vždy hotovosť, za první dobrou příležitostí vtrhnouti do Německa a založiti i tam své panství. Této příležitosti dostalo se mu, když vnitř rozsáhlé říše a na hranicích jejích pokoj panoval a když ve svém bojechtivém pastorku Drusovi shledal srdnatého vojevůdce. O čtyrech výpravách, jež tento v letech 12 až 9 př. Kr. do tak zvané svobodné Germanie byl podniknul, toliko nedostatečné dochovaly se nás zprávy. Neníť jisto, byli-li mezi kmeny, již mu na zpětném pochodu k Rýnu cestu zastoupiti chtěli, také Markomani; tolik ale jesť nepochybné, že Drusus za jedné výpravy své, snad léta 10 př. Kr., podrobiv sobě Chatty (německé Franky), do země Markomanů vtrhnul a stkvělého (jak se vykládá, u Vircburka) nad nimi dobyl vítězství. V následcích tohoto vítězství, zdá se, uznali Markomani římskou svrchovanosť nad sebou a vydali k pojištění věrnosti své rukojmě. Mezi těmito rukojmi nacházel se zejmena Marobud († 37 neb 38 po Kr.). „Co jinoch," vypravuje souvěký zeměpisec Strabo, „přišel Marobud do Říma, kde mu Augustus mnohá prokazoval dobrodiní. Po svém návratu vzmohl se tento muž ze stavu soukromního na náčelníka a připojiv některé sousední kmeny k Markomanům, dobyl sobě vrchního panství." [1]) Nelze pochybovati, že Augustus zamýšlel Marobuda sobě získati a tak onen již podrobený veliký národ Markomanů těsněji připoutati k Římu. Avšak tenkráte se zklamal. Marobud nemínil státi se povolným dvořenínem. Velikosť Říma, nezastrašivši ho nikterak, zplodila v něm spíše, jenž byl poznal hliněné nohy velikána, tvrdé předsevzetí, užiti nabytého vzdělání k upevnění svého a k pádu cizího národa.

[1]) Strabo VII. 1. Poněvadž za oné doby, o níž právě jednáme, u německých kmenův, jak již podotknuto, jiné šlechty nebylo, kromě té, kterou královští rodové činili: nemineme se snad s pravdou, považujíce Marobuda za člena královského domu Markomanův či snad i za nástupce trůnu. Neboť povědomo, že Římané jen nejvznešenější osoby za rukojmě sobě obírali.

Než jak mnedle věc provésti? Na důstojenství královské byl sice po svém propuštění z rukojemství od soukmenovcův (a snad i s římskou podporou) povýšen, moc tedy záležela v rukou jeho, nikterak ale ještě možnosť; neboť téměř všichni západoněmečtí kmenové byli již, jak se podobalo, nerozlučně k římskému panství přikováni aneb četnými vojsky stíženi, Svevi pak čili Markomani v širším slova smyslu jak na západu, tak na jihu římskými legiemi jako železným pásem sevřeni. Netroufaje sobě v takových okolnostech Římanům postaviti se na odpor, odhodlal se (což také provedl), národ svůj, totiž Markomany v užším smyslu, z tohoto nebezpečného postavení vytrhnouti přesídlením jeho do Čech, od více než 70 až 80 let Markomanům podrobených, lesy a horami obehnaných i chráněných, kdež také staré hlavní město Bojův, Buiaemum, pod jmenem Marobudum sídlem vlády své učinil. Kdy se to stalo, nelze s jistotou vyšetřiti, podobá se ale, že se to událo léta 6. př. Kr. [1]) Nechmež očitého svědka oné doby, římského dějepisce Velleja Patercula († 31 po Kr.), jenž co vojín a nejvyšší v ležení císařeviče Tiberia Marobuda a postavení jeho k císaři dobře znal, o výše vyprávěných věcech a o Marobudovi samém pronésti se, anť praví: „Nikdo nezbýval více v Germanii (okolo l. 6 po Kr.), koho by bylo náleželo ještě podrobiti císařeviči Tiberiovi, pastorku císařovu, leč národ Markomanův, jenž pod vůdcem Marobudem z dřevních bydlišť svých vytrhnuv, hloub do vnitra byl pospíšil a zde v krajích, hercynským lesem obklíčených, se usadil. Žádný i sebe věčí spěch nemohl by nás omluviti, kdybychom o tomto muži ničeho více nechtěli připomenouti. Marobud, rodu šlechetného, silného těla, divoké povahy, barbar spíše původem svým než rozumem, založil sobě ne snad překva-

---

[1]) Dle Wittmannovy „Aelteste Geschichte der Markomannen“ l. c. str. 680. Kde toto Marobudum leželo, není zjištěno; byly-li to Budějovice, Budeč, Praha? Viz „Palackého Dějiny národa českého.“ I.

pením nebo náhodou a ne toliko časnou, na vůli poslušných spoléhající moc knížecí mezi svými, nýbrž pojal v duchu svém úmysl k říši trvalé, k pevné moci královské, i ustanovil se na tom, národ svůj oddáliti Římanův a stěhovati se tam, kde by, nestýkaje se se silnější mocí cizí, moc vlastní až do krajních mezí zveličiti mohl. Obsadiv tudíž jmenovanou krajinu, podrobil si branně všechny sousední národy anebo učinil je smlouvami od sebe závislými.“ Tak dí Vellejus (II. 108). K těmto podrobeným anebo volně k němu se přidruživším národům počítají se: Lygiové v hořejších Slezích, Silingové, odvětví to vandalské na severu Krkonoš, Burgundové při Odře a Vartě, Gotové při dolejší Visle a Semnoni v Lužicích i Branibořích. Také Hermundury v nynějším Sasku hleděl sobě podčiniti, tito však, nechtíce se podrobiti, raději se vystěhovali. Tolikéž podléhali moci jeho Langobardové (severně Hermundurův), Nariskové v hořejším Falcku, jeden z oněch kmenův, kteří již z dřevních dob s Markomany spolčeni a od nich k ochraně Čech, prvé než sami tam se odstěhovali, postaveni byli, a konečně Kvadi, kteří od vypuzení Bojů z Čech na východní straně této země přebývajíce ji střežili. „Osobu svou,“ tak vypravuje Vellejus Paterculus dále, „Marobud tělesnou otočil stráží i povznesl říši svou, ustavičným cvičením dosáhnuv při lidu svém téměř kázně a řádu vojenství římského, v krátké době k neobyčejné, ano i samému římskému státu nebezpečné výši. K Římanům tak se choval, že se jednak chránil, vyzývati je, jednak ale na sobě znáti dával, že by se mu vyzvanému nenedostávalo ani sil ani vůle k odporu. Poslanci, jež k císařům vysýlal, měli sobě poručeno, mluviti za něho brzy řečí ponížené prosby, brzy slovem dokonalé rovnosti. Národové i osoby, od Římanův odpadší, u něho docházeli útočiště. Nedobře zakrýval a brzo prozradil soupeře; vojsko své, jež byl až na 70.000 mužů pěchoty a na 4000 jízdných rozmnožil, cvičíval a připravoval prostředkem ustavičných bojův proti sousedním národům k vyšším věcem, než byly ty, jimiž

právě se zanášel. Také to ho činilo hrozným, že při svém postavení, kdež v levo měl a z předu Germanii, v pravo Pannonii, v zadech Noricum, všem zároveň útokem zdál se vyhrožovati, pročež se ho také všichni obávali. Také Italie nesměla klidně hleděti na vzmáhání se jeho moci, poněvadž od nejvyšších hřebenův Alp, kteréž tvoří takořka hraničné sloupy Italie, k nejbližšímu pomezí jeho říše nebylo dále, než čtyřicet mil.“ [1]) Vellejus Paterculus zajisté měl plnou pravdu, napsav tato slova. Marobud byl a musil Římanům býti nebezpečným. Spatřovalit, kterak tento velenadaný muž národ svůj, posud jen k ustavičnému zdvíhání a dobývání se nesoucí, v nových sídlech jeho snažil se uvesti v pevné postavení, — první to podmínka založení trvalého státu. Pojistiti nezávislost novému státu, k tomu měla mu býti pomocna přírodní poloha nově zaňatých sídel, stálost pak této veliké, Římanům nebezpečné říše, měla býti založena na spojení veškerých švábských národů pod jeho jmenem. Toto spojení bylo však ve švábském kmeni již připraveno jistým náboženským svazkem, jenž záležel v uctívání jisté nejvyšší bytosti, všem ke kmeni patřícím pokolením společné, tedy jakéhos spolkového božství, jehož sídlo bylo v jednom háji Semnonův, této nejstarší větve Svevův, kdež každoročně skrze poslance všech švábských pokolení slouženo mu jistými obětmi, mezi nimiž byly i oběti lidí. [2]) Podobně co Amphiktyonie Řekův, spojovaly tyto výroční slavnosti v zemi Semnonův všecky svevské kmeny mezi sebou. Tento tedy náboženský svazek měl po úmyslu Marobudově proměniti se v politický, on pak sám hodlal státi se hlavou tohoto spolku. K tomu konci třeba bylo především podrobiti si Semnony, kteří, jak již svrchu řečeno, v oněch přebývali krajích, v nichž pak během času vznikly Lužice a marka Braniborská. To také provedl. Jestli ale toto podrobení

[1]) Velleius Pat. II. 109.
[2]) Tacit. Germ. 39.

stálo se cestou smluv nebo násilím, není povědomo; podobá se však spíše ku pravdě, že cestou druhou, poněvadž Germani, zejmena Hermunduři, ihned vypravili jsou posly do Říma, prosit tam sobě pomoci proti Marobudovi. Čehož mohl Augustus sobě více žádati, než takovouto prosbu? Vždyť nezřizoval se svobodný spolek národů, nýbrž upravovala se říše dle římského způsobu nade středním Dunajem, povážlivá v přítomnosti, nebezpečná v budoucnosti. Římská politika tudíž vyžadovala důrazného zakročení, utiskované bylo třeba vzíti pod ochranu, aby dříve neb později sáhnuto býti mohlo na utiskovatele samého. Vladař římský při Istru, známý Domitius Ahenobarbus, děd císaře Nerona, byl tedy s vojskem vyslán proti Marobudovi. Sesíliv se skrze smlouvu se Semnony, vydal se na cestu na nynější Ingolštat aneb Řezno, tedy po silnici říšské, i ubíral se pak, jak se podobá, zemí Hermundurův, kteří ho bez překážky propustili, až k Labi. Zde však náhle se obrátil, aniž vědomo proč. Do Říma měl sice za tuto výpravu vítězný vjezd [1]), ale zvítězil-li v skutku? sotva; sice byl by přátely své Hermundury při sídlech jejich zachoval. Tak ale spatřili jsme je, ani pod jeho ochranou se vystěhovavše, mezi Mohanem a Dunajem onu krajinu zaňali, kde druhdy Markomani, než do Čech byli vytrhli, sami přebývali a která od spisovatelů Markomanií se nazývá. [2]) Hermunduři zůstali od té doby věrnými a proto také vzáctnými přátely Říma.

Od této nezdařené výpravy musila se Marobudova moc a vážnosť zajisté povznésti. Nariskové v dnešním hořejším Falcku právě snad od té doby asi činili nejzápadnější, Kvadi nejvýchodnější hranici říše markomanské, která tedy od Vindelicie až ke Karpatům, od Dunaje až k Labi ano i za

---

[1]) Sueton. Ner. 4. a Tacit. Annal. IV. 44.

[2]) Cassius Dio LV. 11. Tato výprava Domitia Ahenobarba děla se snad l. 3. př. Kr. Brandes „Das Ethnographische Verhältniss der Kelten und Germanen." Leipzig 1857, str. 118.

ně, a severovýchodním směrem skoro až k břehům baltského moře se prostírala; — nebezpečné to sousedství, jemuž Augustus v čas přítrž učiniti musil. Jaké však politické záminky císař použil, aby boj, l. 6 po Kr. proti Marobudovi zdvižený, i na vnějšek ospravedlnil, o tom mlčí staří pramenové docela; vypravujíť jediné, že neméně než dvanáct legií vybráno bylo, aby společným útokem se dvou stran hrozného protivníka jedinou výpravou sevřely a zničily. Císařův pastorek, Tiberius, v poli zkušený, měl sobě uloženo, vniknouti od Karnunta, tedy z okolí nynější Vídně, s hlavním vojskem přímo do střediště moci markomanské, do Čech, ano vladaři hořejší Germanie, Sentiu Saturninovi, nařízeno, vytrhnouti se strany západní skrze zemi Chattův čili Durynkův rychlými pochody rovněž do Čech. Obmýšlené jich spojení vnitř země české mělo pak výpravě, ale také Marobudově slávě učiniti konec.

„Mnohdy ničí, mnohdy zdržuje osud lidské zámysly“, tak uvažuje Vellejus Paterculus, připomenuv o této výpravě, a vykládá dále, kterak právě v tu chvíli, an dobře spořádaný úmysl proveden býti měl, celá Pannonie a síly i odvahy nabyvší Dalmácie vedlé společné úmluvy uchopily se zbraně proti Římanům. Zdaž-li stalo se toto povstání s vědomím Marobudovým (domníváme se tak [1]), či bylo-li jen následkem počaté proti Markomanům výpravy, kteráž slibovala zbouřené zemi volnějšího oddechu a, poněvadž legie byly ven vytáhly, i volnějšího jednání? — Teď ovšem potřeba musila ustoupiti slávě. Téměř 800.000 mužů stálo v odboji; výše 200.000 jich byli zbraní opatřeni. Že tento Římany překvapivší odboj z dobře nastrojeného byl vyšel zámyslu, prozrazuje trojdílnosť podniknutí samého. Jedna část ozbrojených zůstala doma na ochranu vlasti, druhá táhla do Macedonie, jež byla násilím vzata, a třetí zamýšlela vtrhnouti do Italie, kamž sousední města Nauportum (Portenava) a Tergeste (Trst)

[1]) Sueton. in Tiber. 17.

ukazovala cestu. Oba Batové a Pines, římského vojenství dokonale znalí, vrchní měli velení. Zajisté byly v těchto okolnostech oči všech obráceny k Marobudovi a moci jeho. [1]) Podal-li Pannonským opravdu ruky, pak mohl býti bezpečen, že římské zbraně navždy zapudí od hranic Německa; to věděli po samostatnosti dychtící národové, to věděli též Římané, a proto zajisté nescházelo na přičinění, mocnáře toho pro sebe získati. Avšak zdá se, že Marobud v domnění, že by z předčasného tohoto odboje sotva mohl trvalého vážiti úžitku, nepodporoval ho, anobrž přijav od Tiberia nabídnutý sobě mír, tiše se tomu díval, kterak Pannonie po tříletém téměř krvavém zápasu l. 9 po Kr. opět podrobena a Bato co plenník do Ravenny odvlečen byl. [2])

Po utišení rozbrojův pannonských nepomýšlelo se více na nějaké podniknutí proti Marobudovi. Porážka Varrova v lesích Teutoburských v sousedství nynějšího Detmoldu l. 9 po Kr., neméně i objevení se Arminia ve spolku Cheruskův příliš zviklalo sebevědomí Říman. Tiberius, l. 14 po Kr. vlády se ujav, klonil se k mínění, že lépe bude, Germany zůstaviti vlastním jich rozbrojům a postarati se toliko o náležitou bezpečnosť pohraničných osadníkův, což říši Marobudově jen prospěšno býti mohlo; a přece právě v plné této svévoli stihnul ho osud. Od té chvíle, co Armin se objevil, stáli totiž němečtí národové příkře proti sobě. Prastarý národní i snad kořenný rozdíl východních a západních Germanův mezi sebou proměnil se teď v politický. — Spolek Cheruskův jmenoval Armina svým polním náčelníkem, prvním mezi rovnými, nejvyšším ve svobodném spolku národův, ana říše Markomanů Marobuda nazývala svým

---

[1]) Tacitus Annal. II. 63. V listu k císaři Tiberiovi užívá Marobud slov: „multis nationibus, clarissimum quondam regem ad se vocantibus, Romanam amicitiam praetulisse."

[2]) Obšírně a zevrubně o tom: „Tiber's Fehde mit Marbod und die grosse Pannonische Empörung", od Alb. Muchara — v Hormayerově archivu. 1820.

králem; bylť tento, jakkoli obmezený v moci své, přece jen pánem, a pod jeho žezlem žijící byli poddaní jeho. Veliká germanská jednota stála tudíž při nastoupení císaře Tiberia proti germanskému království nad Dunajem, Armin zjevný, odpovědný nepřítel Římanův a přítel svobodného národa, Marobud spolčenec Říma a přítel domu svého. Vůči takovým protivám nebylo arci ani pomyšlení na trvalé pokojné žití vedlé sebe. Národové, kteří stáli za svobodu, chýlili se k Arminovi, nepřátelé pak Arminovi, jichž i ve vlastním měl rodě, obrátili zrakův svých brzo k přirozenému protivníku jeho, Marobudovi. K prvějším počítají se Semnoni a Langobardi, tedy nejmocnější ze švábských kmenův, kteří poslušnosť Marobudovi vypověděvše, pod Arminovo velení se postavili, a k poslednějším Ingviomer, Arminův ujec, kterýž nemohl toho snésti, aby poslouchal mladého synovce svého. [1])

Tato událosť má však netoliko tu do sebe důležitosť, že zavdala příčinu k válce mezi Marobudem a Arminem; její důležitosť vyšší měrou ještě spoléhá v té vážné okolnosti, že v ní jeví se počátkové přibližování se východních a západních Germanův, doposud odloučených, k čemuž Chatti jaksi přechod byli způsobili. Marobud, zdá se, učinil útok sám první, chtěje nepochybně Svevy stihati; ale štěstí válečné nebylo na jeho straně. Nebyv sice dokonale poražen, přece ale pokořen, viděl se nucena, l. 17 po Kr. do českých hor ustoupiti a od císaře Tiberia dle dřevní přátelské úmluvy pomoci se doprošovati. Této pomoci se mu sice dostalo, ale jen potud, pokud Tiberius syna svého Drusa k Dunaji vyslal, aby způsobil mír (tak se aspoň Marobudovi pravilo), vlastně ale, aby udržováním vnitřních rozepří k místu přivedl to, čeho válkou ještě nedokonáno. Za nástroj této politiky vyhlídnuto bylo mladé kníže Gotův, jmenem Katvald, Marobudův osobní nepřítel. Vybídnut od

[1]) Tacit. Annal. II. 45.

Římanův, [1]) vešel Katvald s mocí válečnou do říše Markomanův a přivábiv náčelníky národa do svého spolku, dobyl Marobudua, sídla králova, i všech tam nahromaděných pokladův. To stalo se l. 19 po Kr. Marobudovi odevšad opuštěnému nezbývalo jiného útočiště, leč milosť císařova. „Přes Dunaj se svou družinou se přeplaviv," tak vypravuje Tacitus v druhé knize svých letopisův hl. 63, „kdež podél krajiny Noricum plyne, psal Tiberiovi, nikoli co uprchlec aneb prosebný člověk, nýbrž připomínaje mu dřevní svou moc, jak totiž druhdy co mocný král od mnohých jsa národů vyhledáván, přátelství římskému byl přednosť dával. Odpověď císařova zněla, že se mu bezpečného a čestného příbytku v Italii dostane, ač chce-li zůstati; vidí-li ale jinak toho věčí sobě prospěch, nechť prý svobodně odejde, jak byl přišel. Týmž časem ale vykládal Tiberius v senátu římském, že ani Filip macedonský Athenským, ani Pyrrhus nebo Antiochus lidu římskému tak nebývali strašnými a t. d., jako Marobud. Marobud zatím chován jesť v Ravenně a, aby snad Svevové někdy zase se nepozdvihli, takořka co příští jich panovník na odiv staven. Avšak za osmnácte let nevyšed z Italie, stárnul v hluboce poníženém lesku, poněvadž příliš miloval život." Zemřelť l. 37 neb 38 po Kr. [2]), a s ním zanikla veliká říše markomanská. Starý národní spolek Svevův co slabý svazek náboženské jednoty déle snad potrval, dokud v povlovném úbytí i on nedošel svého konce. O Marobudovi neděje se v historii zmínky více; co však se z jeho lidu a z jeho nástupce Katvalda stalo a kterak panství od Markomanů na Kvady přešlo, o tom vypravuje se v hlavě následující.

[1]) Císař Tiberius chlubně v senátu rozkládal, jakých použil prostředků k Marobudově pádu. Tacit. Annal. II. 63.

[2]) Zvláštní dílo o Marobudovi sepsal Jan Dav. Köler: Dissertatio de Marobuduo, Marcomannorum rege. Altdorfii 1742.

HLAVA TŘETÍ.

O PANSTVÍ KVADŮV.

Katvald panovníkem Markomanův. — Od knížete Hermundurů Vibillia svržen l. 21. — Říše Markomanův rozdělena mezi Vibillia a kvadského Vannia. — Třicítileté panování Vannia na Moravě. — Vibillius, Sido a Vangio bojují proti němu a vítězí nad ním l. 51. — Vangio a Sido dělí se o říši. — Rod Marobudův vymřel. — Lenní králové na Moravě. — Válka s Decebalem v Dacii. — Kvadové porazili císaře Domitiana l. 90. — Konec státu lenního. — Válka markomanská v l. 165—180. — Vnitřní stav říše Kvadů mezi l. 192—358. — Objevení se jmen spolků Alamanův, Frankův a Sasů ve čtvrtém století. — Ještě jedna válka s Kvady v letech 372—374. — Králova Markomanů Fritigild l. 397. — Jmeno Markomanův a Kvadů zaniká. — Stěhování se národů v l. 375—568. — Úvaha o něm. — Následkové jeho. — Nové říše Hunnův, Rugův, Langobardův a Avarův. — Samo okolo l. 627.

O následcích pádu krále Marobuda, o němž jsme v předešlé hlavě byli položili, nedostává se nám zevrubných zpráv. Dovídámeť se jediné, že moc královská při rodině jeho zůstala a že je více než pochybné, zdaž-li hned tenkráte všichni národové, nad nimiž byl panoval, spojení své s Markomany docela přetrhli; pochybné zejmena proto, poněvadž tito průchodem polovice druhého století po Kr. s obnovenou, ano tužší silou opět do popředí se staví, z čehož právem dalo by se souditi, že moc jejich sice na čas oslabena, nikoli ale dokona zničena byla.

Katvald, nástroj Římanův, nový král Markomanův, dočkal se po několika letech stejného neštěstí a stejného útočiště. Od Hermundurů, vedených Vibilliem, léta 21 po Kr. byv vypuzen, utekl se tolikéž na půdu římskou, kdež mu kolonie Forum Julium v narbonské Gallii (Frejus v jižní Francii) za příbytek vykázána jest. Družinu jeho ale dal císař Tiberius pospolu s Marobudovou, aby klidných provincií římských pletichami svými nepopuzovali, za Dunaj mezi řeky Marus a Cusus (tedy mezi Moravu a Hron) přesídliti, odkudž zřízen jest v té krajině, jak se podobá, malý sice ale římský stát spolčenců čili klientův, jimž dán jest od Tiberia Vannius z kmene Kvadův a z rodu Tuderova za krále.[1])

Marobudova říše rozdělena jest tedy léta 21 po Kr. mezi hermundurského Vibillia a kvadského Vannia, politika to, kteréž Římané již zhusta s prospěchem byli užili. Zdaž-li moc Vannia také za řeku Moravu, na západ, se vztahovala, podobá se sice k pravdě, není však jisté; spřátelené království, nemající věčí rozlohy, než co stačí krajina mezi Moravou a Hronem, jež nad to i na jihu Dunaj a na severu Karpaty obmezovaly, ano i rozdělovaly, sotva asi bylo po

[1]) Všechno dle Tacit. Annal. II. 44—46 a 62—63. Tu se ony dvě řeky nazývají Marus a Cusus. Jestli jmena tato řeku Moravu a Hron v Uhrách znamenají, není úplně zjištěno. Šafařík (Starožitn. str. 842) jmenuje řeku Cusus Váhem. Avšak, že říše kvadská až po Hron sáhala, dá se z toho souditi, že Marcus Aurelius první knihu svých zápisek složil v říši Kvadů při Hronu (τὰ ἐν Κουάδοις πρὸς τῷ Γρανούα), druhou v Karnuntu (viz Sacken: Carnunt. Sitzgsb. d. k. Ak. d. W. IX. 671). Na Tisu nelze zde snad pomýšleti. Toto přesídlení družin obou králův Marobuda a Katvalda do krajin mezi Marem a Cusem prý zavdalo příčinu k vzniknutí a státnímu zřízení Baivarův, nynějších Bavorův; tak Dr. E. Ant. Guitzmann v knize: Abstammung, Ursitz und älteste Geschichte der Baiwaren. München 1857. — Původ Bavorův od Markomanů dokazuje Dr. K. Zeuss, v Mnichově 1857. K našemu náhledu, že Cusus Hron znamená, přidává se také Wietersheim: Geschichte der Völkerwanderung. Leipzig 1859. 1. sv. 2. odděl. str. 336, pozn. 231.

chuti Římanům; vždyť oni chtěli vlastně míti bezpečnou baštu po boku své říšské hranice, tedy nad Dunajem lenní stát proti svobodné Germanii, a k tomu byla by říše Vanniova, neměla-li věčí rozlohy, než svrchu udáno, příliš slabá bývala.[1]) Máme tudíž za to a sotva s pravdou se mineme, považujíce celé nynější Slezsko a Moravu s částí uherského Slovenska až po řeku Hron a snad také díl Čech, t. j. tedy daleko věčí část někdejší říše Marobudovy, za ono království Kvadů, v němž Římanům oddaný a od nich také podporovaný Vannius po 30 neb 31 let panoval; dlouhá to sice doba, než pro nás jakoby jí nebylo, poněvadž o ní, kromě několika skoupých slov Tacitových[2]), žádný dověrný pramen nás nezpravuje. Avšak bez jisté míry pokroku a osvěty neprošlo zajisté toto panství; úmyslu, již od Marobuda vysloveného, voditi totiž Svevy k tomu, aby zvykali stálým sídlům, hleděl sobě Vannius, jak se zdá, s vytrvalostí. Stavení pevných míst na způsob římských pohraničných tvrzí bylo toho následkem. Neboť jen tak bylo mu možné, za nějakou dobu v zemi se udržeti, když léta 51 po Kr. Vibillius se svými Hermundury a spolčenci jejich Lygii za pomocí nespokojených sestřenců Vanniových, Vangia totiž a Sida, krvavou zdvihl válku na říši Kvadův. Ponejprv v tomto boji spatřují se též neněmečtí kmenové; byliť to Jazygové, kteří jihovýchodně od Hronu mezi Dunajem a Tisou kočujíce, co obratní jezdci k vojsku Vanniovu najíti se dali. Oni patřili k čeledi Sarmatů a stýkali se již tenkráte rozličně s národy slovanskými, kteří drželi pomezní okrají uherských Karpat.[3]) Dle smluv byli Římané, tehdáž pod panstvím císaře Klaudia, arci povinni

---

[1]) Tacit. Annal. XII. 29. praví: „Vannius Suevis a Druso Caesare impositus;" tedy zajisté také nad jinými, než nad pouhými Kvady vládnul.

[2]) Tacit. Annal. XII. 29. 30.

[3]) Šafaříkovy Starožitn. slov. 282. Zeuss: Die Deutschen etc. str. 279 a násl., pak Lelewel: „Narody na ziemiach sławiańskich przed powstaniem Polski. Tom do Polski wieków średnich wstępny. Poznań 1853" str. 66 a násl.

učiniti Vanniovi pomoc, což se ale nestálo; — docela dle zásad, za Marobuda zachovávaných; jedině to bylo slíbeno, že se Vanniovi v krajní toho potřebě bezpečné poskytne útočiště. I mělť ho v skutku brzo zapotřebí. Jen jediná bitva, — a Vannius byv poražen a zraněn objevil se co uprchlec u římských strážných lodí, v Dunaji již pohotově jsoucích, i byl s družinou svou do Pannonie odvezen a tam osazen. Vangio a Sido rozdělili se o jeho říši, podnikli však rovně římskou svrchovanosť, aby snáze při vládě se záchovali. Tacitus vzdává jim tu chválu, že s výtečnou věrností k Římanům stáli, [1]) čímž zajisté nechtěl nic jiného říci, leč že přijetím římského mravu a vzdělání svým vrchním pánům vynasnažovali se hodně podobnými se učiniti. Kterak ale říše mezi ně rozdělena byla, kdož to může udati? Dle domnění panoval Vangio v západní části, tedy ve skutečné Kvadii, Sido ve východní a hermundurské, kníže Italicus, nástupce Vibilliův, v severní části říše Marobudovy. Od této doby mizí na delší dobu z historie jméno Markomanův.

Mezi tím časem udály se v Římě veliké věci. Rod Augustův vymřel r. 68 Neronem. Galba, Otto a Vitellius následovali za pomocí odbojných vojsk rychle za sebou, sotva v mezích jednoho roku; Vespasián záložil 69 novou dynastii Flaviův. On, Titus, Domitian, Nerva, Trajan, Hadrian, Antoninus Pius, učený Marcus Aurelius a Commodus zanímají dobu mezi lety 69 a 192 po Kr., dobu to, která i pro Moravu neprošla bez paměti. Sido zde panoval ještě léta 70 po Kr., přidržuje se společně s Italikem v domácích válkách, po smrti Neronově vypuklých, strany Vespasianovy. V rozhodné bitvě u Cremony r. 69 po Kr., kde vojsko Vitelliovo od Flaviovců rozptýleno bylo, stáli svrchu jmenovaní králové (tak je nazývá Tacitus), Sido a Italicus, s výborem svého lidu v předních šicích. [2]) Po vydrancování

[1]) Tacit. Annal. XII. 30.
[2]) Tacit. histor. III. 5. 21.

Cremony mnohý nepochybně Kvad bohat navrátil se do otčiny. Co se dále dělo, zůstalo nás tajno; víme toliko, že Marobudův markomanský a Tudrův kvadský rod královský asi okolo l. 99 neb 100 po Kr. nad Markomany a Kvady více nepanovaly, ani nacházejí se touž dobou pod panstvím cizozemských knížat. [1]) Vymřel-li snad Sidonem tento Římanům oddaný rod? Jak asi nazývala se ta cizí knížata a jak dlouho panovala? Toť hle otázky, k nimž odpověditi na vždy snad zůstane věcí nemožnou. Než kdokolivěk zbytkům veliké říše markomanské panoval, zajisté toho dovésti mohl jen pomocí římskou; vlastnosť spřízněného čili lépe lenního knížete zůstala takovému králi a s tím i povinnosť, Římanům na požádání ku pomoci přispěti proti nepřátelům. Takové požádání také skutečně nadešlo, když okolo l. 90 po Kr. Decebalus (Diurpan), král Daků [2]) při středním Dunaji, císaři Domitianovi (81—96 po Kr.) byl válku vypověděl. [3]) Z odepření žádané pomoci vzal sobě císař příčinu k válce proti švábským Kvadům; bylť ale poražen a dosavadní lenní područí došlo svého konce.

Po celých 75 let od té doby mlčí dějepis o národech, na Moravě a v sousedství jejím osedlých, důkaz to, že tehdáž s Římany do žádného krvavého sporu se nedostali. Moudrá opatření pohraničná, dekumanské čili vojenské osady, jež byli císařové Nerva, Trajan, Hadrian a Antonín Zbožný (v letech 96 až 161) spořídili, potkala se s tím účinkem, že Germani netroufali sobě, za Dunajem se objeviti, čehož snad dlouho také nebyli by se odvážili, kdyby konečně vnitřními i vnějšími okolnostmi k tomuto kroku nebyli bývali donuceni. Mezi vnitřní toho příčiny počítáme při-

[1]) Tacit. Germ. 42.

[2]) Dakové a Geti jsou jmena též čeledi národní, náležité k thrackému kmeni. Daky nazývali je Římané, Gety Řekové. Cassius Dio LI. 22. Zeuss, „Die Deutschen," str. 60 a násl.

[3]) O této válce podává nám Jornandes de rebus Get. celkem nejpodrobnější zprávy.

bývání lidnatosti ve vlastní Germanii a zvláště v krajinách nad Dunajem, nezbytný to následek padesátiletého téměř míru, — mezi vněšní pak onen neobyčejný ruch severně Karpat, kdež mocný národ Slovanů počal se hýbati a na národy, při Odře a Visle přebývající, celou váhou mohútnosti své tlačiti. Vůbec došli jsme k oné době, kdy zase noví národové v historii se objevují, kteří také panování císaře Marka Aurelia (161—180) jak nesnadným, tak zajímavým činí; nesnadným pro Římany v příčině odevšad hrozícího nebezpečenství, zajímavým pro nás, kterýmž takto nový germanský život na odiv se staví, jenž na romanské půdě si dobývá platnosti a tušení vzbuzuje časův budoucích.

Veliké, za tímto podnětem vzniklé rozbroje a potržky slovou markomanské (trvalyť 15 let od r. 165—180); nikoli proto, jakoby Markomani, jichž jmeno, jak svrchu doloženo, tehdy z historie takořka na dobro již bylo se vytratilo, byli je zdvihli a provedli, nýbrž proto, poněvadž římským spisovatelům, kteří toto pásmo dějin hromadných chtěli nějak pojmenovati, mezi všemi tohoto životního zápasu se účastnivšími národy jmeno Markomanův nejvíce známé a s jistými historickými vzpomínkami těsně spojené býti se vidělo. Příčina dlouhého trvání této vojny, v jejímž čele za nějaký čas stál Markomír [1]), zakládala se v tom, že národové, v ní podílu berouci, po různu mír uzavírali, — když totiž Římané nad nimi vrch byli obdrželi, — a že jej v prospěch spolčenců svých poznovu rušili, jakmile Římany odvoláním vojsk pohraničných shledali býti oslabené. [2]) K válce této spolčili se téměř všichni podél Dunaje osedlí národové, jako Hermunduři, Nariskové, Markomani, Kvadi, Langobardi, Obiové a Svevové vůbec; pak Vandali, Latringové, Buriové, Gotini, Astingové, Bastarni, Peukini a Alani, samí to národové původu německého, mezi nimiž byli také Jazygové, Roxalani

[1]) Sextus Aurelius Victor de imperat. Marco Aurelio
[2]) Důkazy toho podává Cassius Dio LXXI. 3, 7, 8.

a jiný lid kmene sarmatského. Vandalové, později tak hrůzní, a střízlivější jich Alani objevují se zde nejprv v historii. Vystoupením nových těchto národův stvrzuje se mínění svrchu pronešené, že příčiny tak zvané války markomanské nikoli na Dunaji, nýbrž hloub ve vnitřní Evropě hledati se mají, a že veliké toto hnutí, jak nejspíše k pravdě se podobá, v krajinách při moři baltickém a černém mělo svůj opor a hlavní své kořeny; neboť tam dávaly se záchvěje, způsobené hýbáním se posledních evropských přistěhovalců, Slovanů totiž, nejdůtklivěji znáti a šířice se dle zákonů vlnitých pohybův až k národům přídunajským, pudily je bez ustání dále přes řeku, přes hranice říše římské.

Neobyčejné časy neobyčejných vyžadují opatření. Marek Aurel (161 — 180), chtěje podunajská vojska rozmnožiti, najal do nich Germany. Ležení podunajská ve Vindoboně (Vídeň) a v Karnuntu (Petronell), pak v Bregetii (Szöny výše Ostřehoma) a v Acinquu (Starý Budín), s námi nejblíže se stýkající, byla četnějšími pluky opatřena, a Lucius Verus, císařův zeť a spoluvládce, povolán jesť z Asie, kdež proti Parthům šťastně bojoval. Skoro tři léta ztrávil Marek Aurel v okolí Karnunta (od měsíce září 178 až do března 180[1]), chtěje nepřátelům býti hodně na blízku. Devětkráť vypravil se proti nim a proti jistým podunajským národům a právě tolikrát smluvil se buď s jedním nebo s několika jich o mír neb příměří. Léta 167 pobořili Kvadi a Markomani město Opitergum (Oderzo v okruhu Trevisském) a oblehli Aquileji, léta 169 byli zapuzeni a prvější přinuceni k slibu, že za nástupce krále svého, jenž byl v boji zahynul, zvolí jen takového, jehož by jim schválili Římané.[2]) Avšak již

[1]) Eutrop. VIII. 13.

[2]) Přímý důkaz všeobecného tohoto domnění nedá se z klassiků provésti. Cassius Dio podotýká jen ve své římské historii lib. LXXI. 13, že Kvadi krále svého Furtia zahnavše, jiného, Ariogaesa, ze své vůle králem učinili. Z toho soudí se na propadlé právo svobodné volby krále. Podstatnější důkaz dal by se arci z onoho pamětního vésti peníze,

roku 171 stáli opět před Aquilejí, aby v příštím létě znova donuceni byli, do otčiny se navrátiti; a tak střídalo se štěstí válečné, až posléze r. 175 Marek Aurel s Kvady, aby jich s Markomany rozvedl, a poněvadž stáda koní a volů byli dodali a 13000 úskokův a zajatých vydati slibovali, zvláštní uzavřel mír. Trhův v římských provinciích navštěvovati bylo jim však zapověženo, aby snad i Markomani a Jazygové, jichž pod přísahou nesměli do svých krajů přijímati aniž propouštěti, za Kvady se vydávajíce římských krajin nevyzvídali a potřebnými věcmi zásobovati se nemohli. Když ale brzy na to i Markomani poddanství slíbiti se chystali, ponechal jim císař polovici sousední země (říše Kvadův?), v tom však způsobě, aby za 38 honův (stadií), tedy něco více jedné zeměpisné míle výše Dunaje přebývali, své hromady a trhy, ne jak doposud se dělo, pospolu s jinými kmeny, nýbrž samojediní drželi a své rukojmě za jiné vyměniti vázáni byli. Téměř podobné výminky vydány jsou také Jazygům, toliko že jim přikázáno, aby dvakrát tak daleko, jako Markomani, od Dunaje se drželi a všeliké plavby po něm zanechali. [1])

Aby se ujistil věrností těchto národův, položil císař 20.000 mužů posádkou do tvrzí pomezních. Tito ale za nedlouho zavdali podnět k nespokojenosti. „Ani chovu dobytka,“ tak stěžovali sobě poslové od Markomanův a Kvadův k Marku Aureliovi vypravení, „ani orby, ani jiných prací že jim nedopouštějí římští strážníci bezpečně sobě hleděti, alebrž přijímajíce úskoky, odvádějí prý mnohé do zajetí, aniž by je nouze k tomu pudila, ježto mají lázně a všech potřeb důstatek.“ Jak tvrdé byly tyto útisky, vysvítá z toho, že

jenž v Dobnerových letopisech I. pag. 106 nachází se popsán a vyobrazen. Líc představuje vavříny věnčenou hlavu císaře, s pravé strany s nápisem: ANTONJNVS AVG. PIVS, rub vojína barbarského a Římana, ani sobě ruce podávají. Nápis: REX QV-ADIS DAT. (vs.) Tento peníz prý nalezá se v král kabinetě v Berlíně. Jest-li ale také pravý?

[1]) Cassius Dio LXXI. 11, 15, 16.

Kvadi konečně i s ženami a dětmi do země Semnonův odstěhovati se usnesli, kterýžto úmysl zajisté by byli také provedli, kdyby císař jim v tom nebyl násilně překazil. [1]) A když také Jazygové s podobnými jali se přicházeti stížnostmi, tuť mohl i každý krátkozraký člověk skorý konec před nedávnem uzavřeného míru očekávati. V skutku vypukla také r. 178 válka poznovu. Avšak Marek Aurel, jenž za některé vážnější vítězství po desáté již byl přijal titul imperatora, nedočkal se ukončení války, neboť již 17. března 180 zemřel ve Vindoboně, v nynějším to sídelním městě Vídni.

Syn jeho Kommodus (180—192) byl 19 let stár, když vládu nastoupil. Nebylť sice od přirozenosti zlý, stal se ale pro svou přílišnou prostodušnosť a bázlivosť brzo otrokem svých dvořanův, kteříž za vlastním prospěchem se vynasnažovali, odvrátiti ho od všelikého úsilného zaměstnání. Že válka, jakouž otec na severním pomezí říše proti Markomanům a Kvadům vedl, k nejtužším patřila namáháním, bylo ovšem zjevno; proto chtěli jí stůj co stůj konec učiniti. Na užitek neb škodu, na čest nebo hanbu tenkráte mnoho již nedbáno. Uzavřen jesť tedy ještě v témž roce (180) mír s nimi poznovu, a přece byli by mohli právě tehdáž, značnými ztrátami jsouce velice zředlí a ustavičným v poli ležením na dobro schudlí, navždy učiněni býti neškodnými. Výminky míru zněly v ten smysl, co předešlé, jen to Kommodus jim ještě uložil, aby mezitím nabyté úskoky a zajaté vydali a jistou výroční daň v obilí platili; ale i ty výminky jim později sleveny. Také musili Markomani něco zbraně a mužstva odváděti, ne však tolik co Kvadi; neboť podíl těchto obnášel 13000 mužův. K tomu vyhradil sobě Kommodus, aby napotom své hromady čili porady jen na jednom

---

[1]) Cassius Dio LXXI. 20. vypravuje, že prý jim císař cestu k Semnonům zásekami dal zavříti. Ježto ale Semnoni severně od Kvadů zůstávali, těžko tudíž pochopiti této výpovědi spisovatele. Či musili tak Markomani k rozkazu císařovu učiniti?

místě a to jen jednou za měsíc, zejmena také za přítomnosti římského setníka odbývati směli, avšak válek proti sousedům Jazygům, Buriům a Vandalům se zdržovali. [1]) Po té odvolal Kommodus válečný lid svůj z pevných tvrzí, jež i za hranicemi odňaté Kvadům země se nacházely, a odstranil takto podnět jich stížností, [2]) kteréž ovšem měly dobrou svou podstatu.

Tímto smírem znamená se obyčejně konec tak zvané války markomanské, v kteréž, jak jsme viděli, účastenství měli i kmenové jiných jmen. Než ať tito kmenové, kteří v ní byli podílu brali, slují jakkoli, všichni sice vyšli z boje v národní síle své oslabeni, ale s vědomím, že poslední hodina Říma daleka více není a že tato v jich spoléhá rukou.

Až do smrti Kommoda r. 192 zachovāván jesť tento mír, tolikéž za prvních jeho nástupcův, císařův Pertinaka, Didia Juliana a Septimia Severa, jehož legie pannonské v Karnuntu r. 193 v měsíci srpnu na stolec byly povýšily. I za Karakally (212—217), jenž po Septimiu Severovi následoval, nebylo za těžké, s Kvady a Markomany v dobré zůstati vůli; ano Karakalla směl se chlubiti, že Kvady s Vandaly, jich spolčenci, do války zapletl a že krále Kvadův Gaiovomara, jehož byli vlastní poddaní při něm z ukrutnosti obžalovali, k smrti odsoudil. [3]) Ostatně lichotil Karakalla germanským národům, kde a jak jen mohl, oblíbiv si kroj jejich a veřejně v něm se ukazuje. Chtěl-li snad tím vyznati, že jen ještě o tyto národy římský stolec císařský opírati se může? Přihledneme-li k historii římské posledních desíti let, věru, takové mínění mohlo by se císaři vším právem podkládati, neboť při kom mnedle byla toho času moc, obsazovati stolec

---

[1]) Vandalové, zdá se, byli se již tímto časem až k pramenům Labe rozšířili; neboť Cassius Dio LV. 1. nazývá hory, v nichž tato řeka počátek svůj béře, horami Vandalskými.

[2]) Cass. Dio LXXII. 1. 2.

[3]) Cass. Dio LXXVII. 20.

císařův? Jediné při vojsku, při praetorianech, kteří v plném slova toho smyslu říši římskou prostředkem veřejné dražby Didiu Julianovi, jakožto nejvíce podávajícímu, byli prodali! Panství vojska a počátek rozpadání se říše římské stojí za jedno. Co se v tomto čase t. j. od roku 192 až 305, tedy za celé třetí století vnitř říše římské dělo, jest malicherné účelem i účinkem, bez velikosti a slávy a tudíž také sotva připomenutí hodno. Totéž třeba také vyznati o událostech na pomezí kvadském a markomanském. Neboť ačkoli okolo léta 236 císař Julius Maximinus, Thrak obrovské síly, výpravu do říše Kvadů k jich vyhubení zdvihl a snad první i poslední z římských císařů až do nynější Moravy za Dyji proniknul,[1]) jakož i r. 254 Valerianus proti nim válčil a císař Gallienus okolo l. 260 markomanského krále Attala (Attaliska) dceru Pipu či Piparu (kterouž Trebellius Pollio také Saloninou nazývá), ovšem bez práva snubného, které jen mezi sobě rovnými platnosti mělo, za manželku pojal, a od ní k neslýchaně potupnému odstupu části hořejší Pannonie onomu králi pohnouti se dal[2]): tož i tato událosť, zůstavši v účinku rovně chuda, jako bohata byla vášní, kteráž ji byla způsobila, sotva zasluhuje zvlášť býti vytknuta. Za Klaudia Gotského čili (jak spíše pravdě se podobá) za Aureliana († 275) byl tento kus země Markomanům opět odňat. Právě tak pro Moravu bez následků zůstala výprava, kterou Markomani a Kvadi vedlé jiných německých národův okolo r. 270 přes Alpy podnikli, velikého u Placencie nad císařem dobyvše vítězství, — neméně i nájezdy jejich do říše římské za císařův Proba 281, za Kara 283 a konečně za Diokletiana 288, 299 a 302. Od té doby tratí se znenáhla jmeno Markomanův a Kvadův, aby ustoupilo onomu Alamanův,

[1]) Římské mince, které v minulém století nalezeny byly u Mošova, při ústí Svratky do Dyje, a kteréž z doby Maximina a jeho předchůdcův pocházejí, zdají se tuto domněnku podporovati. Než o tom později.

[2]) Aurel. Victor de Caesaribus 33.

Frankův a Sasův, kterýmž souzeno bylo časem svým na politické i občanské zřízení Moravy rozhodný vliv provozovati.

Již v třetím století mizejí totiž patrně stará válečná jmena rozličných kmenův německých a potulujících se družin; potřeba spolčování dává vznik jmenům spolkovým. Za taková, tuším, ve čtvrtém století považovati sluší jmena Alamanův, Frankův a Sasův. [1]) Alamani seděli tehdáž mezi řekami Nekarem a Rýnem, — Franky, kteří za panování císařů Diokletiana a Maximiana (284—305) co námořští loupežníci na pobřeží severního moře nemálo byli prosluli, spatřujeme již na půdě římské v okolí Trevírském. Sasové, kteří touž dobou co mořeplavci po severním moři dávali se znáti, nabývají pro spolky své s Franky rostoucí důležitosti. Naši Kvadi a Markomani arciť ještě v těchto spolkových jmenech nebyli se dosud ztratili, nýbrž, jakkoli již málomocni, shledávají se ve čtvrtém století ještě několikkráte u římských historikův. Tak vypravují tito k roku 358, že několik kvadských dobrodruhův díl Jazygův poplatný sobě učinivše, společně s Sarmaty zpupným způsobem římské hranice v straně pannonské, loupežíce a pálíce, přešli a tak císaře Konstantina donutili, válečně proti nim se vypraviti. Přes Dunaj u Acinqua se přeplaviv, jal se Konstantin vykonávati dílo odplaty. Poplašení nepřátelé dali se na útěk, vítězové hnali

[1]) Zůstaneť to vždy nápadným zjevem, kterak 150 až 160 kmenův v Německu s právě tolika rozdílnými jmeny v době sotva tří století na dobro mohlo zaniknouti. Ku konci šestého století potkáváme se právě v oněch krajinách, v nichž těch 150 až 160 pokolení se pohybovalo, jen ještě s jmeny šesti kmenův, totiž: Alamanův (Švábův), Frankův, Bavorův, Sasův, Durynkův a Frisův. Co stalo se s těmi ostatními kmeny? Vystěhovali-li se? ale kam? či od pozůstalých byly vyhubeni? ale kdy? či od nich podmaněni byvše, musili jmena vítězů přijmouti? či sami ze své vůle se spolčili a zmíněná obecná jmena přijali? My klonime se k mínění poslednímu. Srov. ostatně Buchner: „Die deutschen Völkervereine“ v pojednáních král. bav. akad. 1844. str. 4.

se za nimi skrze Sarmatsko až na pomezí Kvadie. Zde vzpamatovali se utíkající ještě jednou; že ale divoká jejich zmužilost v nižádném nestála poměru ke klidné a jisté taktice Římanův, přišlo několik knížat téhož národu prosit za mír. Za propuštění poplatných jim Sarmatův byl Kvadům mír povolen. Při těchto vyjednáváních zřejmě vyšlo na jevo, jak chatrné bylo již stavení státu kvadského. Neboť ne král jejich Viduarius zavíral mír, nýbrž nejprv Araharius, kníže a nejvyšší vojevoda Kvadů záhorských, pak králevič Vitrodurus, vladař při Dunaji, Agilimundus, místokrál (subregulus, jak ho Ammianus Marcellinus nazývá), a jiní náčelníci, a sice z vlastní moci a každý jen pro své poddané; — zřejmý to obraz bezvlády. [1]) Dále vypravuje se k roku 372, že král kvadský Gabinius té doby, když císař Valentinian I. (364 až 375) od rostoucího návalu nespokojených národův sousedních o říši svou se obávaje, i za Dunajem, tedy v državě Kvadův, jako by zde neobmezeným byl pánem, několik nových tvrzí vystavěti dal, úkladně zabit jest od Marcelliana, císařského velitele v Pannonii Valeriině [2]), k jehož pozvání byl přišel v naději, že cestou smíru práce tyto zastaveny budou. Strašně pomstili Kvadi tohoto zločinu; oni pomstili ho r. 374 zbořením velikého města Karnuntu, hlavní to zbrojnice římské a východiště všech výprav, kteréž kdy proti nepřátelským národům na levém břehu Dunaje konány byly. Tehdy mnohem rozsáhlejší a znamenitější než Vindobona, může se Karnuntum považovati za metropoli hořejší Pannonie a celého severního Norika [3]). Až k samému Sirmiu (v sousedství nynějších Mitrovic), kdež scházely se všechny

---

[1]) Ammian. Marcell. XVII. 12.

[2]) Západní část Pannonie nazývala se dle nejmilejší dcery Diokletianovy a choti spoluvladaře jeho, Valerie: „Pannonia Valeria."

[3]) Sacken podal v IX. sv. zpráv histor. philolog. odboru c. k. akademie nauk podstatný článek: „Die römische Stadt Carnuntum, ihre Geschichte, ihre Ueberreste etc." Příběh zboření onoho města vypravuje se dle Ammiana Marcell. XXIX. cap. 6

hlavní silnice z Italie a Gallie skrze Rhaetii do Konstantinopole a všech východních provincií vedoucí, dorazili ve spolku s Sarmaty pomstychtiví Kvadové, vybíjejíce a pustošíce všecko, až rozsáhlé přípravy císaře a hlavní jeho ležení, na zříceninách Karnunta zdvižené, do ohrožované otčiny nazpět je volaly a na konec do takové míry poděsily, že i posly k císaři vypraviti se odhodlali, prosit sobě odpuštění skutku, k němuž prý toliko nejkrutějším násilím a nedostatkem všeliké právní pomoci donuceni byli. Chladně přijati jsou tito přímluvčí a tajemně jim dáno na srozumnění, že věc jejich na onom místě nejsnáze a nejjistěji dá se vyšetřiti, kde k ní podána byla příčina. Mnozí na dobrou si to vykládajíce stránku, táhli ke Karnuntu, z jehož zřícenin ještě kouřilo se od bořící jejich pomsty, podívat se, kterak vrahové jich krále souzeni budou. Jiní však, povahy římské lépe znalí, záhy dali se na útěk s rodinami a statkem svým do hor, v čemž dobře jsou učinili; neboť jakmile všecko bylo připraveno, vytrhnul císař na dvou místech přes Dunaj a obklíčiv lehkověrné, dal je šmahem pobiti. Jen málokteří šťastně vyváznuvše, spěchali podat přátelům v horách návěšti o tom, co se bylo přihodilo. Vojsko Valentinianovo pálilo za celé léto v zemi Kvadův, a aby úskoci do roviny vrátiti se nemohli, zůstalo něco římského vojska na stráži a na pomstu v zemi nepřátelské. Nastávající zima a nepochybné její následky přinutily ubohé úskoky, vyhledávati ještě jednou cestu milosti. Noví poslové vypraveni k císaři, kteříž zastali ho v tvrzi Bregetio na východě Komárna, na pravém břehu spojeného tam opět Dunaje. Tu rozmluvil se císař k poslům tak prudce, že náhlé chrlení krve životu jeho konec učinilo (r. 375). [1] Od té příhody jmeno Kvadů nepřipomíná se více v historii. [2]) Při všech těchto příbězích

[1]) Ammianus Marcell. XXX. cap. 6, pak Aurelius Victor l. c. 33.

[2]) Co z pramenů o Kvadech lze se dozvěděti, sestaveno jesť od Al. Maňáka ve Volného: „Taschenbuch für die Geschichte Mährens und Schlesiens,“ roč. II., str. 1—54, pak, ač ne dosti správně, v Hormayrově archivu 1816. Nr. 121—135.

o Markomanech sotva děje se zmínka. Řídcí jich zbytkové, přes Dunaj snad přešedše, Římanům se podrobili. Neboť dočítáme se aspoň o markomanské královně Fritigildě, že přijavši spolu s manželem svým a lidem víru křesťanskou, na cestu vydala se do Mediolana k tamějšímu biskupu sv. Ambroži, jehož však za příští svého na živě více nezastala; bylť již umřel dne 4. dubna 397. Zbrojní zástupové Markomanův vyskytují se za císaře Theodosia I. ještě několikráte pod jmenem pomocných vojsk římských, znamení to tužšího jich svazku s Římany. Byť i jmeno Kvadův a Markomanův průchodem čtvrtého století znenáhla se vytrácelo a v pátém docela zaniklo, z toho ještě nikterak nenáleží souditi, že by tito kmenové byli bývali vyhubeni; z kořene vyhladiti národ neníť věru snadnou věcí. Neustálými boji s Římany a, jak to již bývá, i nemocmi, jež vždy v průvodu bohyně války se nacházejí, zajisté nemálo počtem oslábli; přes to všecko zůstali však v Čechách a na Moravě i v sousedních Uhrách až po Hron v starých sídlech svých. Že se více nepřipomínají, vážiti lze za pouhý důkaz politické jich málomocnosti; nebyloť o nich co povídati, buď že nic pamětihodného nevykonali, což nejvíce pravdě se podobá, buď že nikoho nebylo, jenž by jich příběhy byl zapisoval. Dle našeho zdání, jež také od bezpečných znalcův oné doby ztvrzené shledáváme, zanikli zejmena snad v durynském spolku národním, utvořivším se na severu českých hor, až opět v sedmém století po Kr., avšak již pode jmenem Bojův (Boioariův) světodějinného poslání svého znova se ujali. V pátém a šestém století vzali prozatím jiní národové úkol jejich na sebe. Tak zvané stěhování národův (375—568) bylo národy tyto sem přivedlo. Objevení se Hunů v Evropě, jich nátisk na Alany, Alanův tlak na Goty, kteří opět na Gepidy, toho času sousedy dřevní říše markomanské a kvadské, jsou doraželi, mívá se obyčejně posud za hlavní příčinu, pro kterou jmena starých oněch národův z historie vůbec vymízeti mohla.

Stěhování národův! Ponětí to příliš široké, jako bychom také za našich dnů nedožívali se lecjakého stěhování národův! Stěhování se statisícův lidí, jež každým rokem do Ameriky a Australie směřuje, proč by nesmělo se nazývati stěhováním národů? A přeceť nelze vzteklé moře člověčenstva pátého věku, vlnami svými všecko zachvátivší a do nejhlubších útrob rozryvší, jiným případnějším názvem pojmenovati! Staletou řadou klidných proměn vnitřního života jak barbarův, tak osvícených obyvatel říše římské připravovány, prostředkem velikánských pozdvihův kočovních kmenův daleké vysočiny zadoasijské k propuknutí přivedeny, nepřetržitými a novými údery v nekonečném vlnění svém udržovány, ukazují nám obrovské tyto zápasy, jak pravěká vzdělanosť toliko v troskách šumícími vlnami na vrch se dostává, útvary denní do prohlubně se ponořují, kočovní mrav surových Asiatů násilně k sídlům života vybroušeného a rozkošnického se dere a nevázaná síla osoby v boj s pružnou houževností tuhých, hluboce zakořenělých způsobův se pouští! V tomto zápasu nesmiřitelných protiv, zdá se, jakoby veškera společnosť lidská nazpět byla stržena až k nejsprostějším základům a formám bytí svého; bojujeť za nové zřízení vlastnictví, za svatá práva rodinná, za bezpečnosť osobní, za ochranu proti nejhrubším zločinům, za nejpřirozenější podmínky mezinárodního obcování. V tomto nevyslovitelně pracném boji za nezbytné potřeby všeho společenského řádu zůstává jen málo co případného a trvalého. Formy práva, samy o sobě temné a vetché, jsou odtud na dlouhý čas jen mdlou a prázdnou náhradou bývalých; nové politické řády pozbývají tvůrčí životnosti, všechny živly dřevního života národního a státního nacházejí se v plném rozkladu, jediné nové ideje náboženské, z dob císaře Konstantina Velkého volnější průchod sobě klestící, mezi tím co všechno pozemské chvěje se a boří, mocí neviditelnou berou se ku předu a jim podaří se na konec, ukrotiti vášně bezuzdné a připraviti takto dobu nové osvěty. Zdvižení nového spole-

čenského pořádku skrze církev římskou stává se tudíž nepoznaně vládnoucím principem oné doby, kterýž proniká ji do té míry, že všechny ostatní zjevy spatřujeme samoděk podrobovati se jeho neudolatelné potřebě.

Tyto pozdvihy národův, toto stěhování se jich na vrub proměnilo podobu dosavadního našeho dějiště. Při dolejším Dunaji, kdež před nedávnem ještě Gotové mocně byli panovali, sedí nyní co poslední chudé zůstatky německého panství toliko kmenové Langobardův a gotských Gepidův, přes baltické moře ze Skandinavie a po Visle nahoru sem se prodravších, a i těm bylo souzeno, opustiti za nedlouho tyto krajiny. Končiny při Visle a Odře, neméně i Pomoří pozbyly na dobro své německé obyvatelstvo i přijaly odtud nové osadníky slovanské, neudolatelně sem se stěhující; jen až k Labi dosahovalo ještě od západu německé zemiště, ale i tu nebylo bezpečno od Slovanův, kteříž skrze Moravu a Čechy až k Zále a hořejšímu Mohanu postupujíce, nové zakládali státy. Toliko při dolejším Labi, na druhé straně úrodného pobřeží jeho, udrželi se dávní Sasové, na blatných březích severního moře pak Frisové až daleko dolů do severního půlostrova, ač i tu neměli pokoje od skandinavských Dánův a Jutův, kteří odtud druhdy Němce byli vytlačili. Po obou březích dolejšího Rýna seděli Frankové, prozrazujíce již tehdáž tisíc chutí, dále se rozšiřovati. Kromě Durynkův a (jak již vzpomenuto) části Sasův byla věčina německých kmenův daleko za hranice bývalých vlastí svých vytisknuta, a to bylo více méně dílo Hunův.

Již leta 374 byl tento mongolský kmen zadoasijský vyrazil přes Don do Evropy. V nižinách černomořských kočující Gotové (mocná říše Amalungův) byli první, kteříž síle onoho návalu podlehnuvše, se poddali. Skrze Dacii pronikají pak Hunové až za Tisu a šíří se v Podunají. Za půl století panují Hunové v oné zemi, na východě majíce za sousedy západní Goty, na jihu Římany, s počátku pod vládou císaře Theodosia. I v Noriku potrvalo dále panství

římské. Konečně sjednocena jest hunská moc Attilou. Nenalezlať již žádné jednotné říše římské proti sobě; neboť o ni byli se rozdělili r. 395 po smrti Theodosiově synové jeho Arkadius a Honorius. Arkadius obdržel východ, byzantskou čili řeckou říši s hlavním městem Konstantinopolí, kteráž sice dosti nesnadně, ale přece až do r. 1453 se zachovala; Honoriovi dostalo se říše západní se starou stolicí Římem, která r. 476 i dle jména přestala býti ve světě. Objevení se Attily léta 451 nepotkalo se tedy více s odporem osvědčených legií římských, kteréž by mu byly mohly zbraňovati pochodu do Gallie po staré dráze podunajské, jakož i k Aquileji. A tak přese všecku porážku jeho na polích katalaunských panovité rozkazy jeho ozývaly se brzo od Rýna až k Volze, od Dunaje až k Visle a Labi; kdož vnitř těchto hranic seděli, bez rozpakův poslouchali aneb s bázní odváděli poplatek. Aquileja, Ticinum a Mediolanum klesly r. 452 v ssutiny. Než jen do r. 454 trvala tato světová říše; předčasná smrť Attilova (bylť t. r. od jedné z svých žen zabit) [1]) znamenala tolik, co rozpadnutí se její. V porobu uvržení slovanští a němečtí národové, osvobodivše se, nové zakládali státy; tak zejmena Slované v Čechách, Gepidi v někdejší Dacii, Langobardi na pravém břehu Dunaje v Noriku a v Pannonii, Herulové a Rugové, soukmenovci Gepidů, při Moravě, Váhu a v severních Rakousích (Rugiland). [2]) Z těchto přestěhovali se poslední, kteří již r. 487 Langobardům a Herulům sídel svých byli popustili, společně s Goty do Italie, jich následovali r. 495 Herulové, kteří zeměmi slovanských národů podél Labe do Dánska, své

[1]) Essai de Chronographie Byzantine de 395 à 1057. Par M. Edouard de Muralt. St. Petersbourg. 1855, pag. 67.

[2]) Jornandes (či lépe Jordanis) de reb. Geticis 50 a de Muralt na uved. m. str. 140. Srov. též: „Aschbach's Geschichte der Heruler und Gepiden," ve Frankfurtě n. M. 1355, pak Bolze „De rebus Herulorum." V Berlině 1855. Šafařík, Starožitnosti 350: „V zemi potomně Rugiland prozvané, ve dnešní Moravě a v Rakousích."

dřevní otčiny, se vrátili, na díl i v říši východořímské země obdrželi, a na vojenské služby se dávajíce, později mezi Gepidy se ztratili. Avšak teď začali arianští Langobardi i bez příčiny války svāděti a slávu své udatnosti šířiti. To donutilo byzantského císaře Justiniana, postoupiti jim co spolčencům svým léta 526 Pannonie; král Auduin uvedl je tam. Příležitosti, udatnosť svou prokazovati, dostalo se jim zde na zbyt. Justinianův proslulý vojevůdce Narses ujal se rozhodného boje proti Gotům; boj tento stál Langobardy mnoho lidí, tak že, když r. 566 za Justiniana II. se svými sousedy Gepidy krvavý spor začali, král jejich Albuin, Auduinův syn, jen za pomocí Avarů, do našich teď kruhů vstupujících, zvítěziti mohl.

Bylo to l. 558, když Avarové čili Obři, národ to turecko-čudský, mravů, připomínajících živě Mongoly 13. století, v Konstantinopoli objevili se co přední voj mnohohlavé jízdné ordy a cestou, za posledních dob často jmenovanou (od Čerkasska), táhli jsou do černomořských stepí, kdež cizí kmeny podrobivše a s příbuznými se spojivše, brzy do takové vzrostli moci, že císař Justinian II. zavázati se jim musil k výročnímu poplatku. Když Justinus, Justinianův nástupce, r. 565 tento poplatek odváděti se zpěčoval, spatřovali se Obři již při východních hranicích říše francké. Co je k tomu přivedlo, že až tam, t. j. do krajin při středním Labi jsou se posunuli, není povědomo; tolik ale ví se, že tyto kraje v polovici šestého století jen od drobných kmenů německých, slovanskými silně již proniknutých, osazeny, na díl také pusty byly. Odtud objevili se Obři v Durynkách. Dvakrát potkali se zde bitvou s franckým králem Sigibertem, panujícím zejmena ve východní části říše francké, jednou šťastně, podruhé tak nešťastně, že ze sousedství Franků ve třech dnech odejíti se zavázali. To se přihodilo touž dobou, když Albuin chystal se válečně na vyhubení Gepidův. On co svakr krále franckého Sigiberta povolal jesť Obry do své země i ukázal jim takto cestu, kterak by se rozšířiti

mohli přes východní Norikum a přes celou Pannonii, od východního svahu Alp a od Enže až za Tisu do Dacie. To také skutečně provedli, zvláště když r. 567 Langobardi odchodem svým do hořejší Italie, kde květoucí a pro potomní rozvoj střední Evropy důležitou říši založili, kteráž teprv roku 774 se skončila, zachovavší až podnes jmeno své, — místa i příležitosti jim poskytli, aby bez všeliké překážky rozšiřovati se mohli. Věčí díl času svého trávíce na koních a obvyklému životu kočovnímu zhola oddáni jsouce, nepovznesli se Obři v této nové otčině své (pokud aspoň lze nám jich dějin sledovati) nikdy na výši živnosti zemědělské. Potřebovaliť tedy zajisté k obživě své takových poddaných, kteří by sice dovedli ze země obilí dobývati, kteří však dosud nebyli ještě dospěli k takovému státnímu zřízení, jímž by jim mohli státi se nebezpečnými. Obě tyto vlastnosti shledávaly se při Slovanech, jejichž rychlý postup do Pannonie a Norika jen takovým pořádkem dá se vyložiti. Doba panství Obrův jesť zároveň dobou pevného a trvalého usazování se Slovanů na Moravě a v Čechách a svrchovaný při Obrech nedostatek smyslu pro obec a pro nejpodstatnější živel politický, pro věrnosť, jesť zároveň příčinou skorého složení se Slovanův v spolek státní. Neboť s oněmi vlastnostmi nemohli se Obři přese všecku ohromnou přesilu svou na delší čas udržeti. Nikdy ještě nezaložili kočovní národové trvalých státův. Takoví národové dovedou rychle dobývati, požívati, ano požívati až do přesycení, avšak něco trvalého způsobiti, k tomu nestačují nikdy; pročež také nestavějí měst, a těch, kteráž nacházejí, zachovávají jen potud, pokud hoví jich smyslnosti.

Léta 626 spatřujeme Obry co spolčence Peršanů, ležících táborem na asijské straně Bosporu, před Konstantinopolí, k čemuž jim Slované potřebné lodi byli dodali; všechny jich útoky byly od císaře Heraklia šťastně odraženy, tak že s velkými musili odstoupiti ztratami. První následek tohoto nezdařilého podniknutí bylo povstání Slovanů, pod

jejich mocí se nalezajících. Cizinec, Frank nebo Slovan, jenž pod jmenem Samo proslul, [1]) vystupuje na jeviště, aniž ví se, jak a proč, i zakládá za nedlouho (okolo r. 627) osobité panství, kteréž z Durynk mezi Zálou a Labem na všechny země až k Dunaji a snad i za něj až k Alpám štýrským a východně až ke Karpatům, jak k pravdě podobno, se vztahovalo. Bylať to první veliká říše slovanská, jejímž středem byly Čechy. Za rozličných bojů s Franky a Obry trvalo Samovo panství 35 let. Nepovědomo, jak vzalo svůj konec. Co zbytky této říše zachovaly se Čechy a sousední Morava, kterážto poslední sice i potomně mnohý ještě musila vydržeti útok od Obrův, ovšem napořád více slábnoucích, neméně i od vzmáhajících se neustále Frankův, — kteráž ale přes všeliké tyto nesnáze přece až do desátého století při dostatečné míře svobody a samostatnosti dovedla se obhájiti. Tak počínají dějiny Moravy co státu slovanského, předmět to knihy druhé. — Na závěrek budiž však ještě dovoleno, rozhlednouti se po vypravených námi sedmi stoletích a přezvídati, zdaliž pokolení, za oné doby v naší Moravě činná, některého nezasela semene, kteréž přečkavší obecnou poťopu hunskou i avarskou, i pozdější době nějakého ovoce přineslo a tudíž jměním oněch pokolení se stalo, čili jinými slovy: dopouští-li sedmero minulých věkův nějaké historie osvěty na Moravě?

---

[1]) Jediný pravý pramen o Samovi jest „Fredegarii scholastici chronicon.“ O Samovi a jeho říši psal Palacký v letopisech Českého Musea 1830 str. 387. a násl. Jestli snad pod jmenem Samo historický, ale v pověstech zahalený Přemysl se nejeví? Viz: Gutschmid's Kritik der polnischen Urgeschichte, Archiv für Kunde österr. Geschichtsquellen, herausgegeben von der kais. Akademie der Wissenschaften in Wien. Sv. XVII. str. 324. V nejnovější době snažil se A. Šembera ve svém díle: „Západní Slované v pravěku,“ ve Vídni 1868 dokazovati, že Bojové, Markomani a Kvadi byli Slované. Věc ta zasluhuje povšimnutí.

HLAVA ČTVRTÁ.

POČÁTKOVÉ OSVĚTY.

Ponětí slova „osvěta". — Prvních sedmero křesťanských věkův na Moravě nemůže míti žádných dějin vzdělanosti. — Počátkové osvěty u Markomanův a Kvadův dle Caesara a Tacita. — Jak zakládali dřevní Germani své osady. — Stavba jejich. — Plodiny polní. — Chov dobytka. — Způsob válčení a zbroje. — Silnice. — Legie římské. — Křesťanství.

Pojmeme-li slovo „osvěta" co úhrn panujících v některém národě idejí a zavedení, nesoucích se jak k zvelebení stavu společnosti jeho, tak k zdokonalení osoby, a přistoupíme-li i na to mínění, že (jak Hegewisch velmi případně vypovídá) „vzdělaným neslove ten národ, v němž všechny osoby jsou tvorové vybroušení a ušlechtilí" — takových národů nebylo nikdy, — „nýbrž takový, v jehož spolku každý člen dochází snadnější příležitosti k tomu, aby sil svých dokonaleji užívati a vzdělávati mohl, a jehož čelnější díl snahu po zdokonalení sebe jeví a do jisté míry i v skutek uvádí," — přistoupíme-li, pravím, i my na toto mínění: tu arci třeba nám vyznati, že prvních sedmero věkův na Moravě nedopouští žádné historie kulturní, ano že jí také následujícím věkům dlouho ještě se nedostává. Než nemohouce o dějinách osvěty psáti, smíme aspoň sledy její stopovati a počátkův obdělávání půdy, a tím samým i duševního vzdělání obyvatel jejích vyhledávati.

Vzdělávání půdy počíná ale teprv orbou; nebo pokud zvěro- a rybolov jedinou národům bývá výživou, ano pokud tito jen po způsobě kočovníkův chovem dobytka se zanášejí,

potud stal se při nich sotva první krok ke vzdělanosti. Orba teprv, která píle a pořádku, vlády a zákona, tedy pevného sobě vyžaduje zřízení společnosti, jež zase rozmanitými vynálezy a vědomostmi se podmiňuje, ponáší národy povlovně k osvětě a povyšuje jich pomálu průmyslem a tržbou, jakož i případnými formami vlády a správy na národy kulturní.

Že Markomani a Kvadi průchodem vypravených námi věkův k pevnému společenskému zřízení sebe byli pozdvihli, neušlo našeho vědomí; třeba tudíž také přiznati, že oni, primitivních řádů života kočovního se vzdavše, orbě a tedy i všemu, což s obděláváním půdy souvisí, znenáhla byli přivykli. Stav společenský, v jakémž jsme kmeny svevské shledali dle Caesarova líčení, nás právě vzhledem k té době došlého, kdy svět germanský v kočovnickém postupu k jihozápadu se nalezal, — stav tento proměnil se vzhledem k třetímu, čtvrtému a pátému století po Kr. podstatně v jiný. Neníť sice o tomto stavu bezpečných, propravných prací před rukama, nižádný spisovatel nám zevrubně nepopisuje, kterak Markomani a Kvadi společensky se vzdělali jak co do osob tak celku; známe však mnohá, porůznu se vyskytující a ztvrzená starší udání o této věci. Tacitus zůstavil nám právě z doby, za kteréž nejlítější zuřily boje a Římané i Germani hranice svých držav a ostatní mezisobné poměry vymezovali, věrný obraz jich mravův, zřízení, soukromního i veřejného života, obraz to, jenž stal se vůbec základem a východištěm všeho zevrubnějšího skoumání germanské dávnověkosti.

Mámeť tudíž dva osvědčené zpravodaje o nejstarších Germanech, Caesara a Tacita, a — čemuž zvláště náleží dávati váhy, — právě takové, kteří stav téhož národa ze dvou dokonale rozdílných dob vyličují. Této případnosti třeba také připočísti, proč oba na pohled v mnohém sobě odporují. Oba podávají nám nárys rolnických poměrův při Germanech. První, Caesar totiž, tvrdí, že východní Ger-

mani čili Svevi, a tudíž dle vší podobnosti i Markomani a Kvadi, soukromního vlastnictví pozemkův, osobního tedy jmění půdy, neznali. Dělení půdy procházelo u nich dle pokolení a rodin (čeledí). Proti tomu dostávaly se dle Tacita nabyté pozemky obcem podlé počtu rolníků v střídné držení i byly pak mezi osoby podlé řádu či důstojenství rozdělovány co vlastnictví soukromní. Caesar rozpráví tudíž o prvopočátečném dělení nově osazené krajiny mezi pokolení a rodiny, Tacitus ale již o dělení jisté dědiny mezi sousedy obce; onde ovšem nemohlo býti řeči o vlastnictví soukromním, poněvadž se nejednalo, jako tuto, o osobu.

Smysl těchto zpráv vyjde jasněji na jevo, povšimneme-li sobě způsobu, kterým asi zakládání starogermanské osady v prvních sedmi křesťanských stoletích se dělo. „Jakmile totiž jistý počet rodin k založení osady byly jsou se spojily a místo k vysazení jejímu sobě vyhledaly, stalo se první jich prací, smluviti se o rozdělení půdy t. j. o způsobě lánů, poněvadž tím všechen pořad díla se spravoval. [1]) Lán (Hufe) byl ale pozemek, kterýž jedním pluhem obdělán býti mohl a tudíž s dělnou silou jedné rodiny se srovnával. Lán obsahoval jak zvůř (Pflugland), tak městiště dvoru poplužního (Hofstatt nebo Hofreute), ku kterémuž zase počítaly se všechen prostor pro stavení a přilehlé zahrady, kromě toho ještě luka a nezřídka i dílce lesa jakož i jisté právo k občině. Na způsobě lánu záležela zároveň podoba a výměr plochy jeho, obojí pak bylo podmíněno polohou a jakostí podílné půdy.

Usnešeno-li se o způsobě lánů, vyhlídnuto nejprv prostranství, na kterémž by se dvory poplužní vzdělati měly, při čemž hlavně dbáno o to, aby byla tekoucí voda, byť jen pramen, na blízku. Pak následovalo vytýčení dvořišť i příslušných k nim zahrad. Možná, že často také vytýčení

---

[1]) Tak vypravuje Landau ve svých „Territorien in Bezug auf ihre Bildung und Entwicklung“ str. 73 a násl.

návsí a obecních cest předcházelo, avšak ty podávaly se jako samy od sebe, zejmena proto, že dvořiště nekladla se těsně vedlé sebe, nýbrž vždycky prázdné mezi nimi ponechány jsou prostory. Když to provedeno, určila a ujednala se půda pro luka. Potom teprv došlo na pole. Byla-li velikosť rolní půdy podlé počtu vyložených statků určena a cesty vymezeny, které do polí a mezi nimi dle polohy vesnice bráti se měly, musila pak všeliké ostatní dílo předcházeti zkouška čili odhad jakosti půdy. Pravidla, dle kterých se takový odhad půdy vykonával, byla zajisté za nejstarší doby velmi jednoduchá. Půdy hlinité, písečné, jilovité, vápenné atd. děleno od sebe na veliké tabule, nejraději, když toho poloha dopouštěla, na čtverce i šetřeno při tom v horských krajinách jen ještě sluneční strany (osojnice a těnice). Když takto rozličné druhy rolní půdy na trati či líhy rozděleny byly, rozčástila se každá z nich ještě na tolik honův, kolik bylo dvořišť. Nestačilo-li k tomu některé pole, uděláno k vyrovnání na jiném poli týmž poměrem více honův; nejinak dělo se, nadešla-li snad potřeba, spojiti půdu rozličné dobroty v jednu líhu. Podobným způsobem třídily se louky, dle jakosti a polohy rozměřily se pak na dílce. A když na konec ještě jistá místa pro obecní pastvu za pastviště vyhlídnuta jsou, nastal náděl čili losování. K tomu konci opatřena jsou vyložená dvořiště napořád jdoucími čísly, kteráž se shodovala s řadou honů každé polní a luční líhy, tak že na př. ten, kterémuž dostalo se losem č. I., také první záhon ve všech líhách, jakož i první luční dílec ve jmění obdržel, a tak to šlo od čísla k číslu, dokud rozměřené lány čili těhla přidělena nebyla. Teď teprv, ano měl každý svůj podíl, přistoupeno k stavbě dvorův a k obdělávání rolí.“

Takto zřízené vesnické osady byli za doby Markomanů a Kvadů nepochybně prvními stálými sídly ve vlastech našich; neboť kterak jinak byl by mohl císař Kommodus Markomanům uložiti poplatek v obilí, kdyby oni rolnictví

nebyli provozovali? [1]) Mnohá osada pak, která podnes stojí, byla asi na staré dědině od přistěhovalých Slovanů znova vyzdvižena.

Měst po našem způsobě nebo ve smyslu Římanů tehdy na Moravě zajisté ještě nebylo. Germani nemívali žádných měst [2]). Zpevněná místa, tvrze nebo hrady, jež zde onde se připomínají [3]), a jež ve válce sloužily za útočiště, jakož i města, kteráž Ptolomaeus jmenuje, z nichž pak Eburodunum, Rhobodunum (Brno), Eburum, Medoslanium (Znojmo či Mikulov), založení snad keltského, obyčejně na Moravu se kladou, nikterak nezasluhují čestného názvu měst s vlastním obecním zřízením a soudní právomocností. Vímeť ovšem dobře, že Ptolomaeus v díle svém zaznamenal všeliká žiliště a sídla, stanice při silnicích, převozy a brody přes řeky a t. d. Arci že vznikly později velmi často z takových stanic osady městské, ale na Moravě v prvních šesti neb sedmi stoletích křesťanských, o nichž právě rozprávíme zajisté nic k tomu podobného se nevyskytalo [4]).

Jak asi tyto nejstarší německé vsi na Moravě se zakládaly, právě jsme pověděli, kterak ale příbytky vypadaly, nevíme; ovšem ale můžeme se domnívati, že stavěly se dle obyčeje germanského, nikoli po způsobě Římanův, u nichž stavení bývala v střídy či ulice spojena. Tacitus praví o Germanech vůbec: „Každý otáčí dům svůj prázdným místem buď si pro nebezpečenství ohně, buď že vůbec stavěti neumějí. Ani lámaného kamene ani cihel neužívají, ke všemu berou nezřízené stavivo, dříví a hlínu, bez ladu a

---

[1]) Viz str. 29 tohoto díla, pak Cassius Dio LXXI. 20. a LXXII. 2.

[2]) Tacit. Germ. c. 16.: „Nullas Germanorum populis urbes habitari satis notum est."

[3]) Marcomannorum regia castellumque juxta situm. Tacit. Annal. II. 56. aneb tvrze Vanniovy Annal. XII. 20. (Srovnej též str. 19 a 22 t. díla.)

[4]) Jaké ceny mají do sebe zevrubná udání v známé geografii Cl. Ptolomaea, o tom viz: „Berichte d. kön. sächs. Gesellschaft der Wissenschaften in Leipzig." 1857 str. 112 a násl.

skladu. Některé plochy natírají bedlivěji tak čistou a světlou hlinou, že to jako malba vypadá [1]). Také vykopávají podzemní skrýše, na něž svrchu hodně mrvy nakladou, aby měli útočiště pro zimu a místo k uschování polních plodin" [2]). Co těchto se dotýče, připomenouti sluší nejprv oves co nejstarší germanské obilí. Ovsa požívali Germani v podobě kaše [3]), z ječmene a pšenice vařívali pivo, jemuž ovšem nedostávalo se chmele. Německá jmena žita, prosa i lnu jsou čistě domácího původu, any německé názvy hrachu, čočky a vikve připomínají původ římský [4]). V zahradách sázeli ředkev vzácné velikosti, cukrovité kořínky, chřest a pastrnáky, jež i Římané shledávali chutnými a poživatelnými [5]). Vzdaliž i sadařství a vinařství, jako se to na př. dělo při Rýně a Mozele, i na Moravě již tehdy potkávalo se s nějakou péčí, o tom bude nám dovoleno pochybovati. Podnebí, pro mnohé slatiny a lesy zajisté tehdáž studenější než za našich dnův, této rostby sotva dopouštělo, kdežto včelařství naopak dosti bylo obecné; neboť medu a medoviny užíváno na místě koření [6]).

Že u národa, zemědělství provozujícího, i chov dobytka dobře se vedl, samo sebou se rozumí. Caesar sice praví, že Germani, pokud jich znal, více chovem dobytka než orbou se živili [7]); než čím spíše národové u vzdělanosti prospívali, tím více, pokud půda tomu přála, dostávaly se orba a vedení dobytka do rovnováhy. Chov dobytka hovězího byl u Germanův dle Tacita [8]) velmi obecný; hovězí

---

[1]) Po vápně nenachází se ve starém věku germanském ani stopy, zdi hlinou se spojovaly. Klemm's Handbuch der german. Alterthumskunde. Dresden 1836. str. 47.

[2]) Tacit. Germ. cap. 16.

[3]) Plin. Hist. nat. XVIII. 44.

[4]) „Erläuterung der Germania des Tacit" od Rühse, str. 168.

[5]) Rühs, l. c. str. 171.

[6]) Anton, „Geschichte der deutschen Landwirthschaft." sv. I. str. 163.

[7]) Caesar de Bello Gall. VI. 22.

[8]) Tacit. Germ. cap. 5.

dobytek byl neúhledný, krátkorohý, ano i bez rohů. Z kůže připravovali oděv, štíty a řemení, z mléka máslo a sýr. Ovce, vepři, husy, slepice a holubi byli domácími zvířaty, drobnokopytný kůň a pes byli přátely a stálými průvodci mužův jak na lovu tak ve válce.

Ve válce, jak se podobá, nepožívali Kvadi tak stkvělé pověsti jako Markomani. „Markomani," dí Tacitus, „vynikají mocí a slávou válečnou; i sídel, z nichž druhdy Boje vypudili, děkují své statečnosti [1]." O Kvadech připomíná pouze, že se neodrodili. Co se zbroje týká, vyprávějí staří, že Kvadi a Sarmati v tom sobě byli skoro rovni. [2]) Dlouhé oštěpy a meče, kteréž vedli oběma rukama, sloužily jim k útoku, k ochraně pancíře z rohu, [3]) u vznešených také ze železného plechu nebo z tlusté vydělané kůže. Železo bylo tudíž hned v prvním křesťanském století na Moravě známo. [4]) Kamenné zbraně asi pořídku již mezi nimi se vyskytovaly. Vždyť nacházeli se s osvícenými Římany v tolikerých přátelských i nepřátelských stycích, že nepříhodné věci domácí brzy ustoupiti musily příhodnějším cizím. Cizí kupci, kteříž hojně do jich krajův chodili, [5]) římským způsobem upravené a četně navštěvované trhy, veliká, podél jižních hranic běžící římská silnice, pohraničné tvrze a vojenské posádky, ba kmitající se již mezi

---

[1]) Tacit. Germ. cap. 42,

[2]) Ammianus Marcell. XVII. 12. a Tacit. Hist. I. 79.

[3]) Lorica ex cornibus rasis et levigatis, plumarum specie linteis indumentis innexae. Ammian. Marcell. l. c. Tegimen, ferreis laminis aut praeduro corio consertum. Tacit. l. c.

[4]) Ptolemaeus II. 11. vypravuje o železných horách, které v sousedství državy Kvadův se nacházely, a Tacitus (Germ. 43) jmenuje Gothiny, kteří, jak se podobá, v nich pracovali. Gothini byli totiž za nějaký čas Kvadům poplatni. (Tamtéž.)

[5]) Když Katvald sídelního města Marobudova dobyl (viz str. 19 t. díla), nalezl tam kupce (lixae ac negotiatores) z římských provincií, kteří se byli v zemi usadili. Tacit. Annal. II. 62.

nimi křesťanství a t. d., všecky tyto zjevy byly žilami osvěty, která zajisté neobešla se beze stopy po sobě. [1]) Zvláštní závažnosti byla v těch věcech veliká silnice, kteráž na jižní straně podél říše kvadské se táhla. Ona poskytovala spojení se středištěm světové říše římské, s Římem samým, a vzhledem k tomu byla opět Aquilej uzlem silničným.

Čtvero silničních tratí vycházelo z tohoto města do hořejší a střední Italie, do Istrie a Dalmácie. Severovýchodní trať, vedoucí na Emonu (Ljubljanu), Paetovio (Ptuj) a Sabarii (Subotiště) do Karnunta, jesť pro nás nejdůležitější; neboť Karnunt ležel na pomezí Kvadie nedaleko řeky Moravy, tam kde do Dunaje se ústí, a zároveň při veliké silnici, běžící od Rýna do Regina (Řezna) a odtud podél Dunaje téměř až k hrdlům jeho. Jak čilý život rozvíjel se asi zde, když z doby císaře Trajana silniční síť v severních provinciích římských téměř dovršena byla! Pannonií, Norikem a Rhaetií braly se četné dráhy kommunikační a čím byla Aquilej pro jih, tím zase bylo Juvavum (Salcpurk) pro západní Norikum t. j. skladištěm vnitřní tržby. Severovýchodním směrem skrze nynější hořejší Rakousy na vesnici Strass, Thalgau, Mondsee, na vesnici Seewalchen a klášter Lambašský, na Wels a Lorch byl Salcpurk spojen s Dunajen a tudíž s hlavní silnicí pobřežní. Po jiných dvou cestách bylo odtud snadno, dostati se do Augšpurka i Řezna. Všude při těchto silnicích nacházely se římské stanice a lidná místa. Tři legie, VIII. císařská (Augusta), IX., dle příslušnosti své nazývaná španělskou, a XV., po svém patronu zvaná Appolinaris, ležely z dob císaře Augusta až po dobu Klaudia v Pannonii a Noriku; když pak byly vy-

[1]) A přece musíme domnění, jakoby Markomani a Kvadi byli měli své vlastní mince, rozhodně zamítnouti; takového přidržuje se Hirschmenzl: Historia quadripartita de regno, de marchionatu Moraviae et de monasterio Wellehradensi, Ms. v zemském archivu moravském, kterýž popsal jsem ve svých: Mährens Geschichtsquellen I. 60. a násl. Dle výslovného udání Tacitova byly u nich v oběhu římské serrati a bigati.

střídány; nacházíme za císaře Vespasiana na jich místě X., XIII. a XIV., všechny s příjmím Gemina, any byly vznikly složením kusých legií, rozmnoženy byvše I. a II. záložní (Adjutrix). Ležely ť posádkami zejmena v Karnuntu, Arabonu (Djur = Ráb), Sabarii, Vindoboně, Bregetii (Szöny nad Ostřehomem) a Acinquu (Starý Budín), a to při nejmenším od časův staršího Antonina bez přetržení až do konce římského panství v těch stranách.[1]) A poněvadž tyto legie, jež v hromadě čítaly vždy 60 až 70 tisíc mužův,[2]) z rozličných končin římské říše se doplňovaly, jakých tu bylo prostředků rozlučování společenského života Kvadův, na hranicích se jevících! Připočteme-li k tomu hojné římské zajatce, kteří do vnitra říše se odváděli a tam dráhně let zůstávali, a pamatujeme-li, kterak za císaře Kommoda Kvadi 13000 mužů dostavovati musili,[3]) kteří co pomocné vojsko do dalekých posýláni jsou provincií, odkudž obohaceni zkušenostmi a vědomostmi všeho druhu snad po mnohých teprv letech zpět se vraceli: pak sotva budeme se moci ubrániti myšlénce, že římský jazyk, mrav a osvěta obrovskými kroky klestily sobě cestu dolinami Moravy a Dyje do naší Moravy.

Ale i křesťanství, tato nejmocnější páka osvěty, nebylo Kvadům zajisté neznámo. Jest-li vůbec a do jaké míry římské pohanství na újmu bylo zděděné německé modloslužbě, jest-li v Neriku silně rozšířené uctívání Mythry také v Kvadii přívržencův mívalo, toho ovšem lze se dověřovati; náboženské názory provázejí národy bez proměny na všech cestách jejich podobně co jazyk, a podobným zase podléhají proměnám, zvláště nebývají-li zvláštním stavem

[1]) Aschbach: Römische Legionen. Ve zprávách cís. akademie nauk sv. XX. str. 290 a násl.

[2]) Již k císaři Marku Aureliovi stěžují sobě Markomani a Kvadi, že oněch 20.000 mužů, jež prý po tvrzích rozloženi jsou, nedopouštějí jim ani chovu dobytka, ani orby, aniž jiných zaměstnání bezpečně sobě hleděti. Cassius Dio LXXI. 20. Viz str. 28 t. díla.

[3]) Viz str. 29 t. díla. Cassius Dio LXXII. 20.

kněžským, jakéhož Germanům na prosto se nedostávalo, v náležité čistotě a živosti zachovávány. Národní svatyně v lesích Semnonův, kteréž Marobud se byl zmocnil [1]), sotva mohla býti na delší dobu ochrannou hrází, aspoň ne více za časů královny Fritigildy, která, jak již řečeno, biskupa mediolanského Ambrože za posly víry byla požádala, aby přinesouce s sebou víru Pomazaného, jí vyučovali. [2]) Avšak již před časy jejími, tedy před r. 396, bylo zajisté křesťanství na pomezí Kvadie nemálo rozšířeno. Důkazem toho mučennická smrť sv. Floriana v Enži, sv. Viktorina, biskupa Ptujského, Kvirina Siscijského (Sisek), kteří v pronásledování křesťanů za Diokletiana r. 303 nebo 304 koruny mučennické byli dosáhli. Ještě před nimi, dne 8. listopadu 294 totiž, podstoupili čtyři křesťané v lomech Srěmských — quatuor coronati — smrť mučennickou. Pronásledování Diokletianovo bylo vůbec poslední v církvi katolické; císařem Konstantinem počíná r. 312 volnosť její. Křesťanství stalo se státním vyznáním, křesťanské osvětě takto dokořán brána otevřena. Z Italie skrze Mediolan a Aquileji s jedné, a z provincií jazyka řeckého skrze ony čtyři mučenníky a sv. Viktorina s druhé strany přibližovalo se ve čtvrtém století blažící světlo víry k hranicím naší vlasti, a zajisté i přes ně do našich rovin a dolin. Avšak nebylo mu souzeno, pustiti zde ještě pevných kořenův; nával Hunův to překazil, a když po jeho skončení nové soužení skrze Obry Moravu navštívilo, zaniklo i poslední blahoplodné símě, zaseté snad od sv. Severina, kterýž od Juvava až k Vindoboně životem svým dokazoval, čemu slova jeho jsou učila. I musilit nově osedlí tam národové, Slované, klopotiti se po vyhaslém aneb slabě jen se kmitajícím světle, — po křesťanské totiž vzdělanosti, [3]) kteráž nejen zapření, nýbrž dokonalého složení

[1]) Viz str. 15 t. d.
[2]) Cod. Dipl. Mor. I. 1.
[3]) O pokřestění Norika viz zprávy cís. akademie nauk hist. statist. odboru sv. XVII. 60 a násl.

a na vrub obrácení všeho dosavadního lidského cítění, myšlení a chtění vyžadovala a také provedla. Křesťanská osvěta spoléhá na mravném základě učení Kristova a osobnosti jeho; starému věku nejen že onoho základu se nedostávalo, nýbrž — což s věčím ještě potkalo se následkem — jemu nedostávalo se všelikého svazku mezi mravo- a věroukou, ba i této poslední byl bez mála prázden. Poznání rozdílu i odporu práva a bludu vůbec starému světu nebylo ještě vzešlo. Tak neměli staří jiného základu mravnosti, než lásku k sobě. Stihnouti podstatu sebezapírání, všeobecné lásky k bližnímu, smířlivosti, pokory, takovým a podobným ponětím porozuměti, k tomu nebylo v starém věku ani možnosti. A proto již třeba dějepis křesťanský u porovnání s pohanským docela jinak pojímati: člověk přírody ustupuje zde člověku ducha. Pokřestění Moravy a dějiny Moravy co státu slovanského spadají v jedno; o tom v následujících dvou knihách. Teď jen ještě k otázce, bezděky nám se nabízející: Což nezachovaly se z doby předslovanské na nynější Moravě pražádné památky?

Kdyby bylo lze věřiti Mollově sbírce (rukopis v museu Františkově v Brně, sv. XXII.), pak nalezaly se za prvních let panování císaře Františka II., k jehož rozkazu v zemi se nacházející starožitnosti skoumány a pro cís. příruční archiv nákresův vykresleny býti měly, — vždy ještě četné římské památky na Moravě. Moll jich 45 vyčítá a sice: a) Náhrobky (tumbae) ve Slavkově, Brúmově, Kroměžíři, v Novém Městě a v Olomouci; b) oltáře a slibné kameny, bohům zasvěcené (arae et lapides diis dicati), v Kroměžíři Jovi fulguratori, Apollinovi v Novém Městě, v Olomouci pak Martovi a Palladě; c) sloupy a oblouky u Kroměžíře; d) celá stavení v Brúmově, Kroměžíři, u Nového Města a Svítav. Na těchto starožitnostech prý o následujících legiích zmínka se děje: v Olomouci legie III., ve Slavkově legie V., v Novém Městě leg. V. (Pannonica), ve Střílkách leg. XXII. Mezi nápisy bylo prý 6 písmem řeckým, 37 latinským,

1 etrurským a 1 punsko-gotským. Poněvadž ale po všech těchto památkách ani nejmenší nelze najíti stopy, aniž kdo před Mollem jich znal, třeba je tudíž do té chvíle za výmysl považovati, dokud neobjeví se o nich buď podstatnější udání, buď ony samy. Nemožné sice nejsou. Neboť že Římané a rodiny jejich porůznu v zemi bývali, o tom již víme; ale podlé domnělých nápisův svých jsou tyto památky velice podezřelé a ku pravdě nepodobné. Stalo se snad, že hříčky novější doby za antické starožitnosti považováno.

Jakkoli tedy ani římské, tím méně kvadské památky nápisné na Moravě se nevyskytají, potkáváme se přece sem a tam s římskými mincemi a starými pohřebišti. U Mošova okolo r. 1770 nalezené římské mince popisuje Schwoy ve své topografii Moravy II. 235, a že také za novější doby u Znojma a Malých Tasovic podobné se nalezly mince, připomíná Volný ve svém místopisu Moravy III. 53 a 126; stará pak pohřebiště i s obsahem svým vypočítávají se ve zprávách phil. histor. odboru cís. akad. Vídeňské (sv. XII. str. 467 a násl.). Zvláště bohaté na tyto svědky dávno minulých časův jesť vůkolí města Olomouce, Brna, Rajhradu a Židlochovic i vůkolí Mikulovské, zvláště u Klenčic. Která však z těchto pohřebišť patří Germanům, která pohanským a prvním křesťanským Slovanům, zůstane asi dlouho ještě nerozhodnuto. Nalezené věci neposkytují posud zcela bezpečné rukověti, avšak budou jí snad moci podati při prospěších, jakých dosahuje nyní nauka o starožitnostech, pročež nelze ani dosti k tomu se přimlouvati, aby podobné pozůstatky byly pečlivě sbírány a zachovávány.

KNIHA II.

PANSTVÍ SLOVANŮ NA MORAVĚ.

OSMÉ A DEVÁTÉ STOLETÍ.

HLAVA PRVNÍ.

SLOVANÉ A JICH POSTUPOVÁNÍ NA MORAVU.

Jmeno „Slovan“ vůbec. — Jeho objevení se v Evropě. — Zvláštní jmena kmenův slovanských. — Nynější rozdělení Slovanův a jazyka jejich. — Kdy objevuje se jmeno Moravy poprvé a odkud pochází. — Postupování Slovanů na Moravu. — Války s Avary 791 až 803. — Jich následkové. — Moravané, poplatní jsouce říši Karolovců, sluší k dioecesi Pasovské od r. 803. — Východní kranice říše Karolovců. — Bulhaři, Srbové a Charvati. — Hořejší a dolejší Morava.

Ku konci knihy první připomenuli jsme, že Slované teprv v 7. století vlastní, samostatné historie na Moravě nabývati počínají, kteráž pak v osmém již s věčí jasností na odiv se staví. Bezděky namítá se tu otázka: odkud a kdy přišli jsou Slované do Evropy a v jakých stycích nacházeli se s Germany čili Němci, jak je všickni slovanští národové až posud nazývají.[1])

---

[1]) Germanský kmen Nemetův, jichž jmeno u Slovanův přešlo na Germany vůbec, seděl za časů Tacitových již v nynějším Elsassku. Šafařík, Starožitnosti str. 358. Kdy a jak dlouho byli asi Nemeti sousedy Slovanů, že si jejich jmeno tak dobře pamatovali?

Zdá se nám, že odpověď k těmto otázkám hlavně znesnadněna a pomatena jest oním vědeckým předsudkem, kterýž tvrdí, že Evropa jest zvláštním dílem světa. Avšak jediný pohled na mapu svědčí, že Europa v pravdě není mnohem více, leč půlostrovem Asie, skoro v té samé míře, jako arabský nebo indický půlostrov, bez všeliké téměř přírodní hranice, kterouž ani Ural, jsa celkem nízký a snadno přechodný a maje rostlinstvo na obou stranách stejné, v podstatě činiti nemůže.

Když šíření se jednoho dílu pravěkých národů horno- a středoasijských, kteří teď ponejvíce Arejci se zovou, na jih hor himalajských do indského půlostrova bez nesnází a rozpaků do nejhlubšího klásti smíme pravěku a když (ač nestačí-li nám za původ povlovného takového šíření se pouhý vzrůst lidnatosti) po podnebních a geologických ohlížíme se zjevech, považujíce je za vnější podnět stěhování čili šíření se národů na sever do dřevní Baktrie a na jih směrem k nynější Persii: proč chceme pak právě pro evropské národy, kteří dle výskumův porovnávacího jazykozpytu a nauky o starožitnostech s podobnou bezpečností jsou větví arejského prakmene, jako národové zendští a hindští, — proč chceme, pravím, právě pro evropské národy po zvláštních pachtiti se příčinách a dobách, abychom jich šíření se, čili, libo-li, jich stěhování se do Evropy mohli vypravovati? Kdybychom naše vědění historické mohli v pravdě nazývati historií světovou, pak bychom arci musili stopovati sbírání se člověčenstva až k prvnímu člověku. Ale jako Evropa není samostatným dílem světa, tak i historie naše není historií světa, či, lépe řečeno, historií člověčenstva, jež na této zemské oběžnici od stvoření žilo a pracovalo. Vždyť se svou historií sotva dostali jsme se posud přes práh nové doby; i proto bylo by zajisté v pořádku, pustiti domnění o dřevních příbytcích v Asii a náhlém přistěhování se Slovanů v pátem nebo čtvrtém století před Kristem v bezčetných zástupech do Evropy co věc zhola nemožnou na dobro mimo sebe, naložiti s národem tímto

rovně jako s Germany, t. j. co s pravěkým obyvatelem Europy, a snažiti se, aby Slované i tu ve zvláštním rozvoji svém pojati byli; což by ostatně nikterak nevadilo, porovnati je s národy, kteříž co domorodci v Asii skutečně jim příbuzni jsou [1]). Přestávajíce tudíž na tom, že „Slované jsou od pravěku v Evropě“, míníme jediné vyšetřiti, kdy a pod jakým jmenem u nás ponejprv v historii se jeví.

Jmeno Slovan vyskytuje se v historii evropských národů teprv s pátým stoletím po Kristu. Vešloť v obyčej, společným tímto jmenem zváti všechny ty četné kmeny, jež ve východní polovici Europy od baltského moře až k jaderskému, podél Labe a pak výše podél českých, štýrských a korutanských hor přebývali a věčím dílem podnes přebývají. Slovanští však národové sami nazývali se mezi sebou jak dříve tak později aneb byli od římských sousedů svých nazýváni docela jinými jmeny. Tak vypravují staré prameny, že v jižní Rusi již okolo léta 513 př. Kr. slovanský národ byl usedlý, jehožto kmenové nazývali se Budini a Nurové. [2]) Brzy potom děje se zmínka o slovanských Venetech při jaderském moři, o něco později pak o Vendech čili Vindech, což zejmena jest užívaný zvláště od Němcův společný název mnohých slovanských kmenův; a ještě později připomíná Ptolemaeus v druhém století po Kristu Srby, Slovence, Polany, Velety čili Vilty, Charvaty a jiné slovanskě kmeny, kteří při Labi a nad Dunajem přebývání své měli [3]).

Za naší doby dělí se oněch 90 millionů Slovanů, kteří v Evropě (a sousední Asii) jsou usedlí, na tři hlavní kmeny: východní čili ruský, k němuž patří Rusové s 60 mil-

---

[1]) Vyňato téměř doslovně z Hanušových „Kritických listův“ roč. II. Odůvodnění v Časop. česk. Mus. 1834, str. 23—57. Až do krajních mezí důslednosti provedl toto mínění Šembera v uvedeném již spise: „Západní Slované v pravěku čili rozbor kritický, že Slované v Germanii a Ilyrii bydlí z doby předhistorické.“ Ve Vídni 1868. 8°. str. 380.

[2]) Šafařík: Starožitnosti slovanské. V Praze 1837. str. 157—164.

[3]) Tamtéž na mnoha místech.

liony a nynější Bulhaři s 6¼ mill. duší, jihozápadní čili illyrský, k němuž Srbové, Charvati a Slovenci počtem 7,800.000 hlav přísluší, a na severozápadní čili český, k němuž přináleží Poláci (9 mill.), Čechové, nynější Moravané a Slováci (7 mill.) a Lužičtí Srbové (180.000 hlav).[1]) Toto veliké množství lidu užívá devatera nářečí, jež jsou: československé, horno- a dolnolužické, polské, malo- a velkoruské, srbsko-charvatské a krajinskoslovenské. Za velice blízkého příbuzného neznámé nám pramateře všech těchto nářečí může v jistém ohledu až do jisté míry jmín býti staroslovanský církevní jazyk, kterýžto vlivem úsloví přepisovačů a spisovatelů rozličných nářečí a různořečí, nade vše ale vlivem ruštiny více méně byvší proměněn, doposud v obyčeji jest a beze vší pochybnosti novou bulharštinu dítětem svým nazývá.[2])

Avšak nechť již Slované v Evropě po našem mínění prabydlitelé jsou, nenásleduje z toho přece ještě, žeby oni, poněvadž teď na Moravě Slovany panujícím vidíme býti národem, ode dávna samojediní tuto zemi byli obývali. Měliť jsme již příležitosť, promluviti o historii Markomanů a Kvadův na Moravě a připomenouti tolikéž, že Herulové a Langobardi a jiní germanští kmenové za nějakou dobu u nás pány byli, jako že Hunové a Obři za dráhnou chvíli zle u nás hospodařili. Nuže, vizme již, kdy a odkud přišli jsou Slované na Moravu a ku které hlavní čeledi slovanské přináleželi?

---

[1]) Na základě Šafaříkova Slov. Národopisu a Šemberových dějin řeči a literatury československé (ve Vídni 1858) dle nejnovějších (úředních) stat. zpráv přibližně vypočteno. Na ten čas žije mezi 36 milliony obyvatelů císařství rakousko-uherského 16½ millionů Slovanů vedlé (prý) 9,200.000 Němcův. (Srov. Ficker na uved. m.).

[2]) Srov. Miklosič: Vergl. Grammatik der slav. Sprachen. Ve Vídni 1852. I str. VII. a VIII., pak Schleichrovu rozpravu: „Ist das altkirchenslavische altslovenisch?“ v Beiträge zur vergl. Sprachkunde, v Berlíně 1858. sv. I. str. 319 a násl.

Pokoušejíce se o to, abychom ze zpráv, u dřevních i novějších spisovatelův porůznu se vyskytujících, k těmto otázkám odpověď shledali, ocitáme se bezděky v podobném postavení, jako člověk, jenž po starém některém díle uměleckém několik jen naleznuv ostatků, přičiňuje se, aby je spořádal a, pokud možná, ve spojení uvedl, odkudž pak míní dospěti k poznání mezer a k ponětí celku. Ovšem nalezáme se tu na půdě velice nepevné, na níž málo kde lze postáti; i budeť tedy přede vším na nás, s největší opatrností ujíti se díla. Ale i v tom třeba zajisté míry se držeti; neboť přílišná opatrnosť váže sobě oči. Z té hrstky zpráv, jež nás se dochovaly a pokud sem se vztahují, obsahuje každá (tak rádi vyznáváme) sama o sobě velmi malé jádro; sestavíme-li je ale dohromady a soudíme-li z potomních dějin Moravy na tyto nejstarší: dospějeme přec tak daleko, že pomocí jich, podobně co z nějaké řady různých znamení, k otázkám svrchu vytknutým aspoň přibližné odpovědi budeme moci se dodělati.

Především třeba nám ale připomenouti, že jmeno Morava ne dříve leč r. 822 po Kr. v tomto smyslu v historii se objevuje.[1]) Ono odvodiť se od hlavní řeky této země, od Moravy, za dřevních dob Maraha, Moraha, Marus nazývané, kteráž pramenic se na jižním svahu králického Sněžníka, na trojí totiž hranici Čech, Moravy a Slezska, obloukovitým během, 28½ míle dlouhým, od severozápadu k jihovýchodu zemi protéká a při slabém spádu, nízkých březích i nehlubokém řečišti k Dunaji spěchá. Pravda-li (o čemž ostatně nelze pochybovati), že jmena řek a míst často ještě trvají, i když obyvatelstvo země bylo již se proměnilo: pak tvrdíce,

[1]) Einhardi Annal. ad an. 822 v Pertzových Monum. German. Scriptores. I. 209. Jiná jmena jsou: Morahi (Adami Brem. hist. eccl. II. 18.), Marahenses (Annal. Fuld. ad an. 893 a 897), Marahi (tamtéž ad an. 899), Morami (Ademar ad an. 822), Maravenses (Thietmar VII. 42, 44, 54), Marierum (ibid. VI. 60) atd. Srovnej Lelewelowy „Narody na ziemiach sławiańskich przed powstaniem Polski". Poznań 1853. str. 667 a Šafaříkovy Starožit. str. 826.

že jmeno „Morava“ starší jest, než usedlí v zemi Slované, sotva velkého dopustíme se omylu, [1]) právě tak málo, jako když ubezpečujeme, že pro dobu přistěhování se Slovanů na Moravu nedá se žádné desítiletí, ba ani století určiti. Neboť povážíme-li, že — pokud dokonalejší naše a na nezávadných pramenech založená povědomosť historie moravské sáhá — již na pomezí staré říše kvadské, v Pannonii totiž, se slovanskými potkáváme se národy [2]), kterak může pak mnedle o valném přistěhování se Slovanů na Moravu řeč býti? Spíše snad bude dovoleno, pomýšleti na jakési jich do země šíření se, kteréž za rozličných dob a po případě tu rychleji, tu zase povlovněji, a sice, podržíme-li nynější markrabství na zřeteli, se dvou rozdílných stran se dělo. Od severovýchodu snad přišli k Čechům, z předhistorických dob v zemi usedlým, kmeny lešské, a od východu charvatské. Mezi Lechy a Valachy, kteříž až podnes v býv. Přerovském a na díl i v Hradišťském kraji přebývají, shledávají se snad vždy ještě pozůstatkové, již k onomu, a mezi Slováky v jižní části býv. Hradišťského a v jihovýchodním dílu Brněnského kraje, jež k tomuto hlavnímu kmeni patřívali. [3]) Zvláštnosť mluvy, kroje, obyčejův, ba i nápadná rozdílnosť tváří a celého vnějšího jevení se podporují, tuším, toto domnění. Který však kmen na dnešní Moravě, když na jevišti historie poprvé se vy-

---

[1]) Srov. Dr. Herm. Jirečka: Slovanské právo v Čecháoh a na Moravě, v Praze 1863 str. 37.

[2]) Šafařík: Starožit. str. 187, 212 a 795. Srov. též Zeuss: Die Deutschen l. c. str. 601, poznamenání. Pak: Les Scythes les ancètres des peuples germaniques et Slaves etc. Esquisse par Bergmann. V Dobrohoře (Halle) 1858. Lelewel: „Narody“ na uv. m.

[3]) Že se na Moravě průchodem času byli Lechové, Čechové, Charvati a jiní usadili, dosvědčují četná od těchto kmenů přijatá jmena osob i míst, jako: Lechy, Leška, Čechovice, Češka, Charvaty a t. d., o nichž Index Codicis Dipl Mor. Brunae 1850 dostatečnou podává zprávu. Srov. též Šafaříkovy Starožit. str. 752 a 890 a Jirečkovo Slovanské právo. I. 40.

skytla, číselnou i politickou převahu měl, o tom vznikla za našich dnů různá mínění. Co však nás se tkne, my bez rozpaků k tomu kloníme se přesvědčení, že, jako tehdáž Pannonie čili tak zvaná Veliká Morava slovensko-illyrskému kmeni za podíl se dostala, tak naopak v dnešní Moravě, podobně co v sousedních Čechách, živlové čeští u veliké převládali míře, odkudž jediné pojíti mohlo, že, když vlasť naše na počátku X. století politickou znamenitosť svou byla ztratila a od nájezdův maďarských v lidnatosti své značně poklesnuvší, v nynější asi rozloze k českému státu připadla, bratrský kmen, z přímého sousedství do naší země se tlačící, brzo takové nabyl převahy, že jeho vzdělanosť a jazyk staly se i hned též vzdělaností a písemním jazykem Moravanův.

Nad touto tedy zemí, jakož i nad uherským Slovenskem, nad Čechy a pomezními slovanskými kmeny v Černých Horách (Smrčinách), při řekách Mohanu a Radnici, při Labi a Zále, při Odře a Visle, v Korutanech a Pannonii panoval Samo, jak jsme na str. 41 t. díla spatřovali, a sice za 35 let, od r. 627 až asi do r. 662. Nepronikutelná tma prostírá se od tohoto roku nad našimi dějinami, tma, jež teprv za doby Karla Velikého mizí. Třeba nám tedy celé jedno století pominouti mlčením. Čechové smějí tuto dobu aspoň pověstmi vyplňovati, jimž přese všecko popírání nelze upříti historického základu; nám nedostává se i těch. Není-liž to znamením, že mezi národem staré, samostatné a panující Moravy a mezi národem potomní, od Čech odvislé Moravy schází prostřední článek? Jako druhdy za Markomanův, tak i nyní knihu našich dějin znova otvírá meč, aby odtud nikdy více se nezavřela. Karel Veliký drží tento meč, on otvírá tuto knihu a s ní slovanské nyní Moravě proud osvěty a vzdělanosti.

Známoť, že Avaři, od našich předkův Obry nazvaní, v šestém století Pannonii a Norikum až po Enži zaňavše, sousedy Frankův byli se stali. Léta 790 vedlo se mezi oběma národy jisté jednání o úpravu hranic: z toho strhly se růz-

nice a konečně válka. S trojím mocným vojskem vytrhnul král Karel Veliký po velikonocích r. 791 proti nim. On sám táhl po pravém břehu Dunaje, provázen lodstvem, na němž Bavoři zásoby a spíži pro vojsko vezli; k levému břehu Dunaje hnuli se od severu pod velením hraběte Theodoricha a komořího Meginfrida skrze Čechy a Moravu Sasové, ripuarští (pobřežní) Frankové, Durynci a Frisové, tito staří znalci plavby; z Italie konečně přibližoval se syn Karlův, král Pipin, přes julské Alpy. Hned na hranici říše avarské, při Enži, dostalo se Karlu zprávy o vítězství, jež dne 23. srpna byl zástup Langobardův obdržel. Sám pak při řece Chubě (Kamp) vraziv na přední sruby nepřátelské, zmocnil se jich, neméně i druhých na pravém břehu Dunaje blíž Královy vsi (Chunihestorf, nyní Königsstätten); potom plenil a pustošil v zemi Avarův za 52 dní, až se při ústí řeky Raby zastavil. Odtud vrátil se přes Sabarii (Subotiště), a sice opět skrze Moravu a Čechy, do Řezna, aby zde v následujícím roce nové tažení proti témuž nepříteli připravoval. Byli-li snad tehdá obyvatelé Moravy a Čech spojenci Karlovými, ježto bez překážky skrze země jejich projeti směl? Naděje, že snad podaří se těžké jho Obrův se sebe svrhnouti, činí to pravdě podobné; jho, kteréž Moravě dle polohy a válečných poměrů více méně až do r. 803 bylo snášeti. Teprv posledního toho léta povedlo se králi Pipinovi, synu Karla Velikého, zničiti moc Obrův. Příběh ten však předešly následující události. Rok 792 minul za příprav k obmyšlené válce s Obry. Ona také skutečně počala tím, že známý nám již hrabě Theodorich r. 793 vojsko nahoru vedl skrze zemi Frisův. Jelikož ale toto vojenské oddělení u Rustring při řece Vezeře od Sasův přepadeno a zničeno bylo a hned na to obecné povstání v Sasích a v Septimanii (ve franc. Languedocku) vypuklo, musila celá výprava opět býti odložena. Rok 794 uplynul jednáním o pokoj a konečným poddáním se Sasův, rok 795 novými boji s nimi, ani byli krále slovanských Bodrců, Karlovi na pomoc jdoucího, při přechodu přes Labe

zabili. Karel ležel tehdá polem u Bardevyka v nynějším Lüneburska. Na tuto zprávu hnul se k Labi. Zde stihli ho poslové jednoho náčelníka Obrův, Tuduna, [1]) nabízející franckému králi jménem jeho, že dá se pokřtíti a osobně se dostaví. Následujícího r. 796 Tudun, skutečně v Cáchách se objeviv, přijal zde i s komonstvem svým křest, an mezi tím Karel skrze markrabí furlanského Ericha a Slovana Onomíra, jimž byl zimního času přes Dunaj do říše avarské vtrhnouti rozkázal, dobytím hlavního hrynku moci Obrův konec učiniti dal. — Pipin, král v Italii, ponenáhlu provedl dokonalé poddrobení jejich. Osazení jižních zemí podunajských na počátku sedmého století od Srbů a Charvatů a Samovo mohútné sobě počínání jsouť asi vnější, ochablosť pak, způsobená nahromaděním pokladův východu a západu, jakož i nesvornosť mezi vrchními náčelníky avarskými — příčiny vnitřní rychlého úpadku veliké této říše [2]) Při r. 803 neděje se o nějakém odporu Obrův ani zmínky více. Prvním následkem přemožení Obrů bylo zvěčení říše francké. Nově získané krajiny nejhustěji označují se jménem Pannonie. Avšak římská provincie téhož jména sáhala na západě až k Cetiu, t. j. až k východním Alpám mezi Dunajem a Karavankami, tedy asi k čáře, od Vídeňského lesa k julským Alpám vedené, Ptuj sice zahrnující, Celji však a Ljubljanu vylučující. Na jihu prostírala se až k Sávě a na některých místech i za ni, na východě až k Dunaji, a sice až k ústím Tisy a Sávy, na severu tolikéž až k Dunaji. A tato Pannonie v hranicích právě uvedených, řekou Rabou na hořejší a dolejší Pannonii rozdělená, připojena jesť nyní co pomezní provincie k říši francké a spravována odtud od zvláštních markrabí. Ale i tak zv. „provincia Avarorum seu Hunnorum", jinak Avaria, též Hunnia zvaná, a Východní krajiště (Ostmark) v užším smyslu [3])

[1]) Že jmeno Tudun, podobně co Chakan, bylo vlastně jmeno hodnosti, nikoli osoby, zdá se, že i Einharda (v Pertzových Script. I. 181) nezůstalo tajno.
[2]) Annal. Laurissen. ad an. 796. Pertz Script. I. pag. 36.
[3]) V širším smyslu obsahovalo Východní krajiště také Korutany.

nazývají se týmž časem dobytými pomezními kraji. Hranice posledních těchto zemí nedají se však po míře dosavadních našich vědomostí o nich zevrubně určiti. Obsahovalyť snad vůbec krajinu mezi Enží a Vídeňským lesem na pravém břehu Dunaje a odtud hořejší Štyrsko; co níže leželo, patřilo k pomezní provincii karantanské, kteráž však měla daleko věčí rozlohu než za pozdějších dob, pokud netoliko věčí díl Štýrska, nýbrž i Krajinu a východní Tyroly v sobě zahrnovala. Jižně Korutan počítaly se k říši franoké ještě Liburnie a Istrie, jakož i severní Dalmácie, t. j. asi po ř. Cetinu. [1])

Těmito nově dobytými zeměmi vládli markrabí; zejmena patřily k správě markrabí furlanského Korutany, Istrie, Liburnie, Dalmácie, pak krajina mezi Dravou a Sávou (nyn. Charvatsko a Slavonie a jižní Štyrsko); markrabí pak Východního krajiště — co takového známe mezi jinými od r. 811 hr. Gerolda a asi od r. 830 až 855 hraběte Radboda — spravovali Východní krajiště s župou Travenskou (v hoř. Rakousích), pak hořejší a dolejší Pannonii až po Dravu, kdež byli snad již župní hrabata. V církevním vzhledu obdržel salcpurský biskup Arno, nejsoucí tehdáž ještě metropolitou (ano se jím teprv r. 798 stal), dolejší Pannonii mezi řekami Dravou, Dunajem a Rabou k správě, kdežto Východní krajiště a hořejší Pannonie západně Raby biskupství Pasovskému podčiněny jsou, zřízení to, jehož předchezí výměr od císaře Karla na cestě jeho do Bavor, a sice v říjnu 803 v Salcpurku samém právně uznán jesť a potvrzen. [2]) Karel Veliký, navrátiv se ze Salcpurku do Řezna, shledal tu jednoho z knížat avarských, Zodana, s četným komonstvem, jenž byl přišel sebe i zemi svou Frankům poručit a jim holdovat, což císaři zajisté bylo rovně tak milé a vítané, jako tolikéž zde

[1]) Zevrubně o tom jedná Dümmler: Oestliche Marken etc. l. c. Arch. X. str. 11—15.

[2]) Viz Dümmler: Piligrim von Passau. V Lipsku 1854. str. 8., dle Einharda ad an. 803. Annal. Mett. Quelferbit. Pertz Script. I. 45 a 191 a Conv. Bagoar. ibid. XI. str. 9.

v Řezně a touž dobou se Zodanem nabídnuté jemu a od něho také přijaté poddání podél hranic avarských přebývajících Slovanův a Hunův.[1]) Prameny níže vytknuté nutí nás, poznávati v těchto Slovanech naše Moravany, kteří také od té doby za poplatné říši Karlově se považují, a s nimiž dle toho také se nakládá. Jich přivtělení k dioecesi pasovské mohlo se již tehdáž státi. Příčiny dobrovolného tohoto poddání se snadno lze se dohádati. Moravané měli tím časem na vybranou, buď připustiti k sobě loupežné nájezdy Obrův anebo požádati Karla za ochranu. A byť i toho nebylo, měliť oni zkušenosť pro sebe, poučující je, kterak Karel Veliký byl uvyknul, hranic říše své šířiti a zabezpečovati. Stačiloť vzpomenouti sobě na jediné soukmenovce, na Slovany polabské, jichž odpor císař právě tou dobou strašným způsobem zlomiti se chystal. Vlastní bezpečnosť, jakož i opatrnosť radily k onomu, v Řezně od nich učiněnému kroku, jenž velice vhod přišel záměrům Karlovým, kterýž potřeboval ohrady pomocné pro Pannonii, Obrům sotva odňatou, a tím i pro veškery východní hranice říše.

Když tedy již o východních hranicích říše Karlovy rozprávíme, budiž nám dovoleno, tyto říšské hranice dále ještě k severu sledovati. Nazývalyť se tyto severovýchodní hranice „Limes Sorabicus“ (pomezí srbské); Zála a níže Labe až k ústí svému byly touto mezí, dělíce tak Německtvo od polabských Slovanův, k nimžto Bodrci, Srbové a Veleti při Odře (jinak četnými plemennými jmeny označovaní) se počítali. Ze všech těchto polabských Slovanů dostali se nejdříve Srbové do styku s říší franckou. Mezi Labem a Zálou sedíce, octli jsou se ód té chvíle, co Durynsko franckému panství poddati se musilo, v sousedství jeho i rozšiřovali se v době, již na t. č. určiti nelze, i na západ řeky Zály. Lužičané byli nepochybně nejčelnějším jich kmenem. Za císaře Karla vešli do nových

[1]) Annal. Mett. ad an. 803. Pertz Script. I. str. 119.

poměrův. Tehdáž počal totiž boj mezi Slovany a Němci, jenž, saskými válkami byv způsoben a se střídavými výsledky a při skrovných přestávkách za několik století se protáhnuv, s dokonalým a velice závažným vítězstvím Němcův se skončil. Pojištění hranic říše proti loupežným nájezdům do nepřátelství vehnaných národů slovanských, a s tím i rozšiřování křesťanství, jež tehdejším křesťanským panovníkům a národům povinností a právem býti se vidělo, — toť byly účely boje na straně Němcův, ana láska ke svobodě, hluboce zakořeněná přichylnosť k starým bohům Slovany oživujíc, k neunavnému jich podněcovala odporu. Povaha věci sama v sobě to obnášela. Pokud totiž Slované nepřijali křesťanství, nedalo se s jejich strany pokoje očekávati; křesťany však se nestali, dokud jich světská moc nebyla zlomena. Jedno podmiňovalo druhé. Šíření německého panství postupovalo zde za jedno se šířením samého křesťanství. Na konci osmého a při počátku devátého století vzňal se boj podél celé východní hranice Německa, boj to, jenž právě protivou mezi křesťanstvím a pohanstvím nabývá vyššího světodějinného významu. Proti Veletům, nepřátelům to Bodrcův, již zase od válek saských s Karlem trvali v přátelském svazku, naměřena první výprava franckého krále. Již 789 válčil s nimi. Několik let později uvedly pak Karlovy výpravy proti Obrům prvníkrát francká vojska do vnitra země Srbův, brzo i do Čech a na Moravu, kteráž na jihu s Východním krajištěm, na západě s vévodstvím Bojoarův a na severu s územím Srbův hraničila. K severovýchodu a k východu odtud rozprostírali se slovanští Lechové, smíšeni s jinými příbuznými kmeny, až do nedohledné dále, kteréž od pannonských, k illyrské čeledi slovanské patřících Slovincův mohútné Karpaty oddělovaly. Nejblíže s Moravou sousedící, za Karpaty položené kraje v poříčí Visly nazývaly se tehdáž Bělocharvátskem „Ch'rvati bělii"; jak ale níže pod horami sídlící kmenové jmenovali se, není nám povědomo. Jen tolik ví se, že v krajích, od Obrův opuštěných a od Pipina

zpustošených, a sice od pohoří Manharcského až ke vtoku Hronu do Dunaje, podél severního břehu Dunaje samého a nepochybně i dále na východ — čeští Moravané byli se rozšířili, a tudíž i část dolejších Rakous, celou nynější Moravu a Slovensko uherské obsadili. Jen okolo Tisy zachovali se ještě věčí zástupové Obrův, ale již v poddanství nové říše bulharské, na sever dolejšího Dunaje rozsáhlé území zanímající.

Bulhaři, zvláštní to ratolesť velikého kmene čudsko-tatarského, jenž Obrům a Kozárům nejpříbuznější zdá se býti, — objevivše se s počátku šestého století na krátkou dobu při Dunaji a postoupivše až k Cařihradu, byli opět do rozsáhlých rovin černomořských se navrátili. Z poddanství Obrů vybavili se za panování císaře Heraklia (610—641). Svobody nabyvše, rozpadly se do několika ord, jak to již u kočujících národův snadno se udává. Dvě z těchto ord, zůstavší v poříčí Donu, odtáhly, jak jde vůbec domnění, později k severu, kdež založili znamenitou v ruských dějinách říši Bulharův kamských. Ostatní Ordy obrátily se k západu; jedna z nich, přišedši do krajin zátisských, musila podstoupiti panství kočujících tam ještě Obrův; druhá, překročivší Dněpr a Dněstr, zaňala úhel mezi poslední touto řekou a hrdly Dunaje, t. j. jižní část nynější Besarabie. A tato orda vyvolena jesť k tomu, aby přenesla jmeno své na celý národ. Neboť přeplavivši se r. 671 přes Dunaj a zmocnivši se hned celého zemiště mezi Dunajem a Balkánem, tedy nynějšího Bulharska, podrobila si tamější slovanské kmeny, kteří však na máločetné Bulhary duchovně s takovou mocí působili, že již v devátém století podmanitelé i podmanění v politickém ohledu v jeden splynuli celek; aspoň nacházíme již tenkráte Slovany v řadách bulharských vojínův, nejbezpečnější to pro onu dobu znamení politického tovaryšstva. Ale i Moesie, Thracie a Macedonie byly již od Slovanův obsazeny, ano noví příchozí z druhé strany Dunaje pronikli za hranice říše byzantské. Obři opět byli toho

příčinou. Císař Heraklius povolal totiž proti nim slovanské kmeny Charvátův, kteří za Karpaty v západní části nynější Haliče, jež za dlouhou dobu, jak jsme právě byli pověděli, Bělo-Charvátskem slula, sedění své měli; oni pak to byli, kteří celé rakouské i turecké Charvátsko a věčí severní polovici Dalmácie zaňali, tak že podnes činí Sáva severní, Vrbas východní, a Cetina jižní jich hranici. I příbuzní jim Srbové, kteří východně od Bělo-Charvátska při Dněstru a Prutu přebývali, touž dobou za příkladem svých sousedův Charvátův přes Dunaj přešedše, s přivolením téhož císaře osadili od Obrův zpustošenou Illyrii i stali se tudíž, ana sídla jejich od řeky Vrbasu až téměř po Ibàr a Kolubaru sáhala, poznovu východními sousedy Charvátův; na jihu pak rozšířili se obloukem okolo celého Charvátska až k moři a po březích jaderského moře dolů až k Dráči. Musiliť jsme něco o národech těchto připomenouti, poněvadž s dějinami Moravy ve spojení stojí, zanímajíce nad to i jeden z krajův, jenž stejné drže jmeno s vlastí naší, k mnohému nedorozumění zavdal jesť příčinu.

Staří rozeznávali totiž dvě Moravy: hořejší Moravu, nynější totiž tak zvané markrabství se starými jeho podíly v Uhrách a na Dunaji („vyšnii Moravě" v dualu, protože tato Morava Dunajem na dvě části rozdělena byla), a dolejší Moravu („nižniaja Morava"). Tato poslední Morava, která též bulharskou slove, obsahovala vlastně krajinu po obou březích srbské Moravy, u starých Margus zvané, která ze dvou stejnojmenných řek, z východní čili bulharské a ze západní čili srbské Moravy se skládajíc, jež u Kruševce se spojují, blíž Požarevce do Dunaje se ústí. Jeden z hlavních jejích přítoků jest Ibàr. V devátém a desátém století patřila tato Morava, ačkoli již od Srbův obývaná, beze vší pochybnosti k říši bulharské; podobá se však, že po rozšíření panství bulharského až k Drávě (okolo r. 828) celé území mezi Dunajem, Timokem a Drinou v to jmeno zahrnováno. V devátém století čítalo se v ní 30 pevných

míst (hradův). Tuto Moravu třeba, jakž již připomenuto, dobře rozeznávati od hořejší čili pannonské Moravy, kteroužto poslední císařský dějepisec Konstantin Porphyrogeneta (panovalť od r. 913 až 959) obyčejně nazývá Velikou Moravou. [1]) Ačkoli Konstantin teprv léta 905 se narodil a tudíž sotva dvě léta stár byl, když tak zvaný velkomoravský stát se své podivuhodné výše náhle sklesl, žil a panoval přece za mnohých pamětníkův, kteříž hořejšího jmena i významu jeho zajisté dobře byli povědomi. Nikoli co opak oné dolejší čili bulharské Moravy, již nižádný souvěký spisovatel „Malou Moravou" nenazývá, nýbrž v příčině nenepatrného na onu dobu rozvoje moci a državy pdctili jsou hořejší Moravu souvěcí spisovatelé tímto jmenem. Nyní míníme skoumati, kterak tato Veliká Morava vznikla a proč onen v nachu zrozený spisovatel v skutku právo měl, takto ji nazývati.

---

[1]) Konstantin Porphyrogeneta jmenuje ve svém díle „de administrando imperio" (Corpus Scriptorum histor. Byzantinae; Bonnae 1840 sv. III.) na třech místech hořejší Moravu „Velikou Moravou", a sice cap. 13 pag. 81, cap. 38 pag. 170 a cap. 40 pag. 173. Srov. též Jirečkův Světozor 1859. čís. 22 a 23.

HLAVA DRUHÁ.

VZNIK ŘÍŠE MORAVSKÉ.

Sousedé Moravy. — Moravané po veškeré francké Pannonii rozšíření r. 822. — Politický poměr jejich k Frankům v l. 803 až 822. — Spory Moravanů s Obry. — Morava Frankům poplatná r. 817. — Církevní poměry na Moravě mezi r. 803 a 822.

Dle toho, co na str. 58 t. d. doloženo, víme, že jmeno „Morava" u letopisců poprvé k r. 822 se vyskytuje. Tehdáž seděl na trůně francko-německém již syn Karla Velikého, Ludvik Zbožný. Drželť právě na podzim t. r. 822 říšský sněm ve Frankfurtě nad Mohanem, radě se o blahobytu východních provincií rozsáhlé říše své. Na tomto říšském sněmu přijal jesť s dary přišedší poslance všech východních Slovanův, Bodrcův totiž, Srbů, Veletů, Čechů, Moravanů, Braničevců (Praedenecentův) a v Pannonii přebývajících Obrův. [1]) Zde bychom tedy měli první historickou stopu jmena svého, ale také spolu výčet oněch slovanských kmenův, kteří r. 822 vůkol Moravy sídla svá měli, zároveň pak též svědectví, že tito kmenové tehdáž v nějakém spojení s říší franckou se nacházeli. Jmena Bodrcův, Srbů, Veletův a Čechů uvedli jsme již na str. 64—65 t. d. Prvější činili zejmena

---

[1]) Dle Pertzových Script. I. pag. 209. Cod. Dipl. Mor. I. pag. 11. O Bodrcích praví Einhard u Pertze l. c. pag. 213 ad an. 824: „Legatos Abodritarum, qui vulgo Praedenecenti vocantur et contermini Bulgaris, Daciam, Danubio adjacentem, incolunt . . venire permisit."

onen Limes Sorabicus (pomezí srbské), neboť seděli v nynějším Svařínsku meklenburském; nad nimi pak k jihu, co severní sousedé Čechů, při dolejším svahu lesných hor pohraničných přebývali po obou stranách Labe Srbové; Veleti konečně, jinak též Liutici zvaní, zanímali krajiny na pobřeží moře baltského až k Odře, tak že nejjižnější jich plemena nepřímo Moravanů se dotýkala; na samém západě pak seděli poplatní Frankům Čechové. Který asi kmen k severovýchodu s Moravany mezoval, neudává se; víme ovšem z toho, co na str. 65. t. d. se připomíná, že to byli Lechové. Za to ale jmenují se tu ještě Braničevci (Praedenecenti) a v Pannonii usedlí Obři. Tito Praedenecenti čili Braničevci již proto velikou pro nás mají důležitost, poněvadž skrze ně určiti lze jižní hranice tehdejších Moravanův. Souvěký letopisec a Karla Velikého životopisec Einhard pokládá je totiž k roku 824 za sousedy Bulharův a vykazuje jim sídla v podunajské Dacii. Poněvadž tuto patrně někdejší Dacia ripensis (Dacie pobřežní), tedy dolejší část Uher při jižním Dunaji, kde Drava do něho vtéká, a nyn. Valašsko má se rozuměti, a ježto dále o žádném jiném kmeni neděje se zmínka, jenž by mezi Moravany a těmito Braničevci byl přebýval (což by jinak zajisté bylo se stalo): tudíž máme s dostatek příčiny, přijímati za pravé, že Frankové r. 822 veškeré území mezi Liutici s jedné, a oněmi Braničevci, kteří jinak také východními Bodrci se nazývají, s druhé strany — měli za obydlené od Moravanův. Neboť ačkoli při výše vzpomenutém poselství zmínka činí se o Obrech, v Pannonii přebývajících, nemůž to přece ničeho v našem domnění změniti, poněvadž známo jest, že již r. 796 král Pipin tento národ, dobyv hlavního ležení jeho, byl až za Tisu zatlačil, [1]) a při zhoubné výpravě své veškeru rovinu níže Raby, od Tisy na západ až k jezeru Blatnému a odtud dolů až k Dravě a za Dunaj, kde tato

---

[1]) Pertz. Script. I. pag. 183.

řeka s Dravou se spojuje, Obrův byl sprostil. [1]) Tak zejmena Moravanům možné učiněno, spustošené a vylidněné krajiny tyto průchodem několika let, ač zajisté ne bez bojův, do té míry osaditi, že východně již opírali se o promíšené s Bulhary Obry zátisské a jižně o východní Bodrce č. Braničevce. Z toho již zřejmo, že r. 822 národ moravský v skutku zanímal veškeru franckou Pannonii v mezích, jak jsme je na str. 62 t. d. byli vytknuli. Nyní ale nastává otázka: v jakém postavení asi nacházel se týmž časem národ tento k Frankům?

Postavení, v kterémž roku 822 Moravané nalézali se k Frankům, mohlo býti trojího způsobu, t. j. národ moravský byl buď nezávislým sousedem Frankův nebo jim v síle předchozích smluv poplatným, nebo konečně podrobeným čili poddaným národem. Od Franků dřevní své samostatnosti válečně zbavenému, tedy podrobenému národu náleželo především skrze vlastní náčelníky, již vedlé politiky Karla Velikého obyčejně při své hodnosti zůstavováni jsou, složiti novým pánům slib manský, rukojmí dávati, výroční poplatek odváděti a, byla-li sousedním kmenům vypovězena válka, potřebnou pomoc na lidech učiniti, jakož i dopustiti nad sebou jistého vrchního dozorství, nejbližšímu župnímu hraběti příslušného, neméně i přivtělení k některé arcidioecesi. Poslední opatření bylo právě prostředkem, poddaný národ znenáhla v příkré osobitosti a tím i v zpurnosti jeho oslabiti a takto s živlem franckým sloučiti, čili, jak se tomu tehdáž říkalo, obrátiti ho na křesťanství. Národ, k Frankům toliko v přátelství postavený, tedy spolčený, osvědčoval toto samoděčné postavení, buď že v jistých příležitostech k císaři posly s dobrovolnými dary vypravoval, buď že na vzájem ve válce pomáhal, jednalo-li se o to, aby společný nepřítel učiněn byl neškodným. Byl-li takový poměr brannou mocí vynucen, nazýval se poplatností. Ostatně

---

[1]) Kopitar, Glag. Clozian. LXXIII.

býval spolek takového způsobu, jak to již věc sama v sobě obnášela, z pravidla jen pouhým přechodem k poměru poddanosti, jehož znamení jsme výše vytknuli. Svobodný, v pohanství ještě prožívající národ na pomezí říše považován jest však dle státních pravidel oné doby za jednostejný s nepřátelským, a co takový propadal branné moci. Za které doby Moravané v takovém postavení k říši francké poprvé jsou se octli, toho letopisci nezapsali. První jich připomínka k r. 791 líčí slovanská plemena, v Čechách, na Moravě i v Pannonii usedlá, již co přátely a spolčence říše. Vojska Karlova ubírala se téhož roku na výpravě své proti Obrům tam i nazpátek beze vší překážky skrze tyto země, ano dočkala se v předsevzetí svém snad i některé podpory, což vždy jest svědectvím přátelského srozumění. Že se pokojný tento poměr již r. 805 zjinačil, ano Karel třemi vojsky do Čech vtrhnul a příštího roku pole obnovil, to asi zaviněno jest účastenstvím českých Slovanův v povstání Sasův. Starých bohův svých nemohl statečný tento národ nikterak zapomenouti i uchopil se každé dobré příležitosti, aby k nim a vedlé nich, všem v zemi jeho nově založeným biskupstvím na vzdory, k dřevní svobodě se navrátil. Tak stalo se již r. 792, když roznesla se pověsť, že Obři zamýšlejí utržené minulého roku porážky pomstiti. Na rychlo spojili se Sasi s vůkolními pohany, vypravili posly k Obrům a takto sesílivše se, vztýčili prápor odboje. [1]) A že mezi těmito pohany také čeští a moravští Slované se nacházeli, toho lze již, tuším z té jediné příčiny domnívati se, poněvadž spojení sedících tehdáž na pobřeží západního (severního) moře a na levém břehu Labe Sasův s Obry v Pannonii jen pro ten případ mohlo míti nějaké váhy, jesť-li usedlí mezi oběma spolčenci národové, Srbové tedy, Češi i Moravané, tohoto podniknutí přízní svou provázeli. Věříme tudíž, že účastenství jmenovaných národův v saském odboji, neméně

---

[1]) Chron. Moissiac. Pertz. Script. I. 299.

i rázné za každou příležitostí ozvání se podunajských Slovanů vůbec, kdykoli se o to jednalo, prospěchův Karlových ve východních stranách říše zadržeti, podstatně přičinilo se k tomu, že Karel v letech 805 a 806 skrze stejnojmenného syna svého výbojné proti Čechům ujal se války, ba že s těmito událostmi souvisí také stížnosti velikého chána (chakana) Obrův, Theodora, na útoky pannonských Slovanův a jeho k císaři r. 805 učiněná prosba, aby jemu i lidu jeho, poněvadž prý pro nepřátelství Slovanů ve svých dřevních sídlech zůstati nemohou, na západní straně Dunaje mezi Karnuntem a Sabarií dopustil se usaditi, odkudž by pak Východního krajiště franckého a tím samým i výdatnější ochrany bližší býti mohli. [1] Císař Karel, svoliv k jejich prosbě, propustil velikého chakana s dary.

Z příběhu toho viděti, kterak císař francký následoval politiky starých římských mocnářův, kteří vždycky slabších ujímali se proti silnějším, aby pak později tím spíše na tyto sáhnouti mohli. Avšak tím nebyl stížnostem Obrů konec zdělán; nepřátelství mezi nimi a mezi pannonskými, při dolejším Dunaji usazenými Slovany trvalo i po přesídlení se oněch a rozbroje jich dostoupily již r. 811 do té prudkosti, že musily se strany Franků branně položeny a knížata podunajských Slovanů k císaři do Cách obeslána býti, aby se tu zodpovídala. [2] Dostavivše se před soudce toho, osvědčili jsou se tím opět, že Karla, byť ne právě za vrchního pána svého, tedy přece za smírčího mezi sebou uznávají čili jinými slovy, že Frankům jisté svrchovanosti nad sebou dopouštějí. Tato svrchovanosť stala se skutkem i objevuje se ve formě poplatnosti, hledíme-li k doslovnému znění smlouvy dědické, r. 817 v měsíci červenci v Cáchách od císaře Ludvíka Zbožného ve prospěch tří synů jeho, Lothara,

---

[1] Einhard. Annal. ad an. 805. Pertz. Script. I. pag. 192.

[2] Einhard. Annal. ad an. 811. Pertz Script. I. pag. 199. Srov. Světozor 1860 str. 180.

Pipina a Ludvíka, říšskému sněmu předložené a od tohoto také přijaté. Obmýšleltě totiž císař (vyhýbaje se všelikému dělení říše, ale přihlížeje k starému obyčeji volby) jistý pořad posloupnosti stvrditi, tedy věc velice vážnou vykonati. K tomuto účelu svolán jesť výše jmenovaný obecní sněm říšský do Cách, kdež po třídenních postech a vzývání ducha svatého nejstarší syn císařův Lothar za spolucísaře zvolen a jemu moc otcova téměř bez skrácení odevzdána, any dvěma mladším synům menší kraje v úděl vykázány jsou, jež teprv za doby Karla Velikého k říši se byly dostaly. Pipin obdržel totiž podíly v Aquitanii, Septimanii, v Tolosanském krajišti atd., Ludvik pak Bavory a Korutany, Čechy, Obry a východně Bavor přebývající Slovany, k tomu pak dva korunní statky, Lauterhofen a Ingolštat, k potřebám svým. [1]) Že zde jmenovaní, východně Bavor přebývající Slované nemohli býti jiní, leč v Pannonii již rozšíření Moravané, rozumí se při výslovné připomínce Korutanův a Čechův samo od sebe. Dle toho nebyli r. 817 Moravané podobně co Bavoři nebo Korutanští Slované do říše francké sice vtěleni, ale přece již vedlé Čechův poplatní; i dostalo se jim v osobě krále Ludvika byť ne svrchovaného pána ve smyslu práva lenního, tož přece nejvyššího ochrance. Bylitě tedy v tomto poměru postavení Moravané, Češi i pannonští Slované povinni, Frankům (a tito jim na vzájem) všeho toho poskytovati, čeho poplatní národové tehdáž podávali, především tedy jistý způsob poplatku — z Kozmy dovídáme se, že Čechové ročně 120 dobrých volův a 500 hřiven stříbra odváděli — pak dary, jak jsme to k r. 822 spatřili, a konečně vzájemnou pomoc po případě války s sousedy. Poněvadž pak tento, r. 817 určitě vyslovený poměr již od r. 803, zvláště ale od r. 806, kdy Karel mladší válku s Čechy byl ukončil, trval: vyjasní se takto samo od sebe, proč Karel Veliký hned r. 807 rozkaz vydati směl,

[1]) Pertz Leges I. pag. 198.

aby se Čechům v čas potřeby pomoc poskytla, a sice v tom způsobě, že vždy dva Sasové jednoho muže v zbroji do pole mají vypraviti, [1]) — ale také, proč po nešťastné výpravě proti Čechům r. 805 ihned v prosinci téhož roku od něho zákonem nařízeno jesť, ani zbraně ani zbroje do slovanských i avarských provincií, pro které Bardevyk, Schesel (v Lünebursku), Erfurt, Řezno, Forchheim a Lorch co pomezní celnice určeny byly, nevyvážeti, aniž tam jich prodávati. [2])

V takovém tedy poměru nacházela se Morava mezi lety 803 až 822 s hlediště politického čili státoprávního, jaký mnedle byl asi církevní její poměr k říši francké? Výše již připomenuli jsme, kterak dolejší Pannonie k Salcpurské, hořejší pak i s krajištěm Východním k Pasovské dioecesi, podřízené metropolitovi Salcpurskému, r. 803 přivtěleny jsou. Jisté ustanovení Ludvika německého, syna Ludvika Zbožného, pochodící z r. 829, určilo onu, r. 803 nedosti jasně vytknutou pomezní čáru mezi oběma dioecesemi v Pannonii v ten smysl, že běh řeky Litavy (zde ještě „Spirazza" = Schwarza t. j. Svratka zvané) od zřídla jejího blíž vesnice Rohru až ke stoku jejímu co Litavy s Rabou za mezi položen jesť. Krajiny, severně a západně od Raby ležící, měli od těch časův k Pasovské, krajiny pak, na východ a jih odtud položené k Salcpurské dioecesi náležeti. [3]) O Slovanech na Moravě, tedy k severu od východního krajiště usedlých, nečiní se v tomto ustanovení arci nižádné zmínky; avšak sotva pochybíme, počítajíce onu část Moravy hned od času staršího franckého opatření z r. 803 za přidělenou

[1]) Capitulare Aquense ad an. 807. Pertz Leg. I. pag. 149.

[2]) Pertz Leg. I. pag. 133.

[3]) Listina, sem se vztahující, vytištěna jesť v Erbenových: Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae. Pars I. Pragae 1855. pag. 10. s různočtením v Cod. dipl. Mor. I. 18. dle Hansitzovy Germ. Sacr. I. 155. Bylať zejmena dána dne 18. listopadu 829. Viz Meiller: Die Dioezesangränzregulirung vom J. 829 zwischen Salzburg und Passau. Ve zprávách zasedacích cís. akad. nauk ve Vídni z r. 1864.

Pasovskému biskupu, jak již na str. 63 t. d. podotknuto. Neboť nehledíc k tomu, že biskupové bavorští, majíce práva svá za porušena, r. 900 prostředkem zvláštního stižného spisu k papeži Janu IX. výslovně k onomu prastarému přidělení se odvolávali [1]): přimlouvá se k němu také veškera tehdejší církevní a politická praxe, vedlé kteréž každá nově získaná provincie, jež na křesťanství obrátiti se měla, ihned nejbližší dioecesi přikázána byla, a sice jmenem obvodu missionářského (legatio). Morava podstoupila r. 817 svrchovanosť krále Ludvika, Morava byla od r. 803 Frankům poplatná; což tedy přirozenějšího, než že byla nejbližšímu biskupství přidělena, a sice onomu, k němuž nové části s Moravou sousedící, tedy krajiště Východní a hořejší Pannonie příslušeli; víme ť však, že to bylo biskupství Pasovské. Jestli ale vůbec a jakou činnosť biskupství toto na Moravě jevilo, o tom nedostává se nám nijakých zpráv. Křest chakana Obrův, Abrahama, r. 805 v řece Běsnici za Vídní vykonaný, [2]) jediným jest této činnosti dokladem, svědčícím o přijetí křesťanství od pohanských Slovanů v Avarii, pokud byla tato podílem Pasovského biskupství. Z podobných případů lze souditi, že biskupové krajští, jakými byli r. 833 Anno a r. 860 Albrich [3]) ve Východním krajišti, také snad i na Moravě jmenem biskupské církve pasovské právomocnosť církevní vykonávali, zároveň s ní ale též **vybírání desátkův** zavedli, s nímž nepochybně nakládáno v tom smyslu, jak tomu chtěla synoda kněžstva bavorského, v Salcpurku dne 16. ledna 807 držená.

Dle dřevních ustanovení, na kterých toto synodální usnešení spoléhalo, měla totiž jedna čtvrtina oněch dávek připadnouti biskupovi, druhá kněžstvu, třetí chudým, poslední

---

[1]) Erben: Regesta I. pag. 22.

[2]) Annal. St. Emmer. Ratisp. maior. ad an. 805, Pertz Script. I 93, pak Annal. Iuvaven. maior. ad an. 805. Ibid III. 122.

[3]) Mon. Boic. XXXI. 70 a 98.

pak čtvrtina měla býti obracována na stavení a opravování chrámův Páně. Vybírán-li desátek, byli tu také bezpečně kněži i chrámové, byltě i jistý hierarchický řád, zároveň s církevním rozdělením zavedený. Neboť církev, usadí-li se kde, nepouští se nikdy do pokusův, kterak by nové svěřence své vyučovati, říditi a spravovati měla; přišlať i přichází posud s osvědčenými již pravidly a statuty a jako v jedné, tak i v druhé a třetí dioecesi zavádí vždy v podstatě jednostejný řád církevní, zůstavujíc jediné věci případných poměrům místním. A proto zdá se nám, že okolo r. 822 stav církve na Moravě nikterak nespatřoval se ve zmatku a nepořádku, i mámeť také velice za pravdě podobné, že již tehdy o církevních potřebách vlasti naší na provinciálních synodách asi se jednávalo.

A však, kdož by snad chtěl se domnívati, že mocné takové převraty bez odporu dají se provésti, tenť nezná srdce lidského. Vězíť v něm kořeny starých zvykův s neobyčejnou houževností, zvláště mají-li tyto za obtížnější býti vyměněny; a to bylo také příčinou, proč vybírání nových dávek netoliko v samých začátcích, alebrž i dlouho potom mezi pannonskými Slovany s velikými potkávalo se nesnázemi. Ještě po r. 1060 připomíná se o Gebhartu, téhož času na arcibiskupství Salcpurské povýšeném, co věc zvláštní pochvaly hodná, že on byl sám první, jemuž Slované jeho dioecese povinné desátky v plnosti odváděli. [1]) A vedlo-li se tak Salcpurským, nedařilo se zajisté lépe Pasovským; stejný národ, stejné poměry, a stejné příčiny způsobují stejné účinky. Jisto tedy, že první křestění slovanských Moravanův od kněží dioecese Pasovské

---

[1]) Co u pannonských Slovanů těžko dalo se provésti, toho zajisté ne příliš snáze bylo se dodělati při Slovanech moravských. Ještě léta 1248 musil král Václav II. biskupovi olomuckému, Brunovi, dovoliv mu, v olomucké dioecesi vybírati desátky, vyznati: „non obstante prava et perversa consuetudine Moravorum, qua se dicunt ad solutionem decimarum non teneri, quia longo tempore non solverunt.“ Erben, Regesta Boh. et Mor. I. 563.

se dělo, a že tedy latinská, nikoli pak řecká církev nejprvé mezi nimi průchodu sobě zjednala, co však nikterak nemůž' vylučovati i činnosť kněží jiných dioecesí, [1]) ač prokázali-li svou pravověrnosť a byli-li k tomu od dioecesálního biskupa anebo náměstka jeho oprávněni. Vždyť nacházeli se v novém obvodu biskupství Pasovského, a sice zrovna při jihozápadních a jižních hranicích Moravy, také četné statky jiných biskupství a klášterův, jež na beneficiích svých zajisté měly své kněze i své chrámy. Tak připomínají se statkové biskupství Frisingského a kláštera dolnoaltaišského v krajině „Wachau“ (v nynější Mhelské čtvrti v hořejších Rakousích, východně od potoka Naarnu, kterýž mezi Valseem a Greinem do Dunaje se ústí [2]); mezi ř. Aistou a Naarnem ležely statky biskupství řezenského, [3]) klášter sv. Jimrama v Řezně měl v Pannonii statky, [4]) benediktinský klášter nad Křemží (Kremsmünster) držel severní část župy Grunzvitské [5]) a že také Salcpurští arcibiskupové ve Východním krajišti a v hořejší Pannonii statky a chrámy mívaly, toho svědectvím je městečko Trýzma (Treismauer) a tamější, pod ně slušící chrám sv. Martina. [6]) Ze všeho toho lze tudíž souditi, že

---

[1]) Mezi kněžími z cizích dioecesí, kteří na Moravě byli, připomíná se k r. 874 Joannes presbyter de Venetiis, jenž stál v politických službách u Svatopluka. Annal. Fuld. Pertz. Script I. 388. Srov. Dümmler: Pannonische Legd. Arch čís. akademie nauk XIII. 167.

[2]) Cod. dipl. Mor. I. 8. Mon. Boic. XXXI. a. 58.

[3]) Urkundenbuch d. Landes ob d. Enns. II. 96.

[4]) Mon. Boic. XXVIII. a. 50.

[5]) Cod. dipl. Mor. I. 17. Župa Grunzvitská (Grunzwitigáu), okres to župní ve vlastním Východním krajišti, nalezala se, jak se podobá, v sousedství nynějšího Holenburka při ústí ř. Trýzmy do Dunaje, mezi Metlikou, Kotvykem a Trýzmou, tedy zrovna na jižním pomezí Moravy. Tak Büdinger: Oesterr. Geschichte, v Lipsku 1858. I. str. 171.

[6]) Convers. Bogoar. Pertz Script. XI. 11. „In Ecclesia s. Martini loco Treisma nuncupato, curte videlicet pertinenti ad sedem Iuvavensem.“ Jinak chlubili se ovšem Pasovští, že již r. 818 byli celou

Morava z Pasova již před příchodem ss. Konstantina a bratra jeho Methoděje křesťanství byla poznala. Činnost těchto svatých mužů má později zevrubně býti vylíčena; prvé však promluvíme o skutcích Mojmíra a Rostislava na Moravě.

HLAVA TŘETÍ.

MOJMÍROVCI NA TRŮNĚ MORAVSKÉM.

Mojmír a Rostislav, panovníci moravští. — Základové státního zřízení slovanského. — Přibina v údělu Nitranském r. 830. — Jeho poměr k hraběti Radbodovi a Salcpurskému metropolitovi. — Salcpurský arcibiskup Adalram světí r. 836 chrám v Nitře. — Založení Blatného hradu (Mosburku) a křesťanského státu slovanského při jezeře Blatném. — Přibina a Ludvík Německý 848. — Mojmír válčí s králem Ludvíkem r. 846. — Mojmír složen a Rostislav na trůn povýšen r. 846. — Rostislav smlouvá se s Bulhary r. 853. — Válka jeho s králem Ludvíkem a konečné vítězství 855. — Rostislav podporuje francké odbojníky. — Mír v Tulně s Bulhary a nová válka s Rostislavem r. 864. — Rostislav ve spolku s Ludvíkem mladším r. 866. — Kocel, Přibinův nástupce, r. 861. — Bogoris bulharský pokřtěn r. 859. — Zase válka na Moravě a konečné vítězství 869.

V předchozí hlavě spatřovali jsme, kterak Morava, od r. 803 říši francké jsouc poplatna, k Pasovské dioecesi příslušela, a že tudíž v příčině politické vlivu germanskému,

---

Moravu na křesťanství obrátili. „Anno 818. Rencharius episcopus baptizat omnes Moravos.“ Loserth, Geschichtsquellen von Kremsmünster im XIII. und XIV. Jahrhunderte. Ve Vídni 1872, str. 40.

v církevní pak vlivu latinskému vydána byla. Jesť také nezbytné, že od té doby napořád zřejměji v dějinách národův se jeví a že naposled i jmena vůdcův a vladařův jejích na povrcheň vystupují. Osmí stoletími již jsme se probrali a posud nebyli jsme s to, jmenovati jediného moravského knížete. Kde asi vězí toho příčina? Bez pochyby jen u výlučném postavení národa a v poměrné nepatrnosti náčelníkův jeho u porovnání s oněmi jmeny, která týmž časem s franckými a církevními dějinami již ve styk přicházejí. Neboť sotva vniká křesťanství do Moravy, hle již objevuje se nám náčelník Moravanův, jemuž prameny jmeno Mojmar t. j. Mojmír dávají.

Slušíť tohoto Mojmíra, jehož nástupce Mojmírovce jmenovati chceme, postaviti v čelo panovníků moravských, ačkoli nelze udati, kdy a jak stal se hlavou národa. Od svých sousedův a vrchních pánův nazýván byl vojvodou, zajisté ale jen dle podobnosti s germanskými „duces.“ Slované tehdáž ještě neznali podobného důstojenství, jakž to při lidu orby milovném a pokojném, který toliko v čas potřeby zbraně se chápe, jinak ani býti nemůže. Povaha státního řízení jejich byla té doby demokratická, rodina či, lépe řečeno, čeleď — základní osnovou jich státní společnosti a forma vlády všudež, tedy i u starých Moravanův, obmezeně monarchická. [1]) Všichni členové státu byli svobodní beze všech dědičných rozdílů stavovských; hlava rodiny (čeledi) byla přirozeným soudcem a vládcem potomkův svých. Tyto hlavy čeledí, vladykové nazývaní, jichž mnozí zároveň co kněži v sobě kněžskou spojovali hodnosť, radili se a rozhodovali

---

[1]) Nejstarší způsob vlády slovanských Moravanů obyčejně nazývá se patriarchálním, výraz to, jenž zdá se býti nemnoho případný. V stavu ryzího patriaršství vládne otec bez obmezení, a bez ozvání poslouchají děti; tu není leč samých povinností na straně poddaných, ale nižádných při nich práv. U slovanských Moravanů však požívaly hlavy čeledí (vladykové) také jistých práv a kníže nevládl nikterak absolutně. Čeledi i kmenové (pokolení) mívali rozhodný hlas u věcech veřejných.

o prospěchu národa věčinou hlasů na veřejných sněmích. Jako tedy každá čeleď svého měla vladyku, jemuž nebylo třeba býti právě nejstarším v čeledi, ano obstárlý otec důstojenství své také na bratra, na mladšího syna svého, ba i na vnuka přenésti směl: v podobném smyslu byl také panovník vladykou celého národa, pročež dědičné dynastie u Slovanů jediné v dobrovolných smlouvách právně se zakládaly, odkudž nikoli právo prvorozenství, nýbrž posloupnosť dle staršinství vzhledem k celému panovnickému rodu k trůnu vedla. Država státní rozdělovala se prostředkem dílčí smlouvy (paragium) do malých knížectví, kteráž (anebo jich důchody) dávána jsou v úděl členům panovnických rodin, úd ě l n ý m totiž k n í ž a t ů m, již povinni byli velkoknížeti, jakožto přednímu celého domu, věrností a poslušenstvím.[1]) Takovým velkoknížetem jeví se tedy býti Mojmír, a sice nad oněmi moravskými kmeny, kteří zvláště podél Moravy a Dyje až po Dunaj, v nynější tedy Moravě a v dolejších Rakousích, seděli. Měla-li Morava tehdáž údělných knížat, toho nemůžeme doložiti. Ve východní Moravě sice, t. j. mezi řekami Moravou, Hronem a hořejším Dunajem, tam kde Nitra leží, byl arciť ještě jeden kníže, jmenem P ř i b i n a; jeho postavení však k Mojmírovi zůstalo nás docela tajno. Když oba okolo r. 820 na jeviště vystupují, spatřujeme je v tuhém nepřátelství, a následkem toho nepřátelství utekl se Přibina k markrabímu Východního krajiště, totiž k Radbodovi.[2]) Radbod byl nástupce Geroldův v této francké hodnosti, jejímž hlavním účelem bylo hájení říšského pomezí; zastávalť úřad svůj asi od r. 830—855. Od Radboda představen jesť Přibina králi Ludvíkovi, na rozkaz tohoto víře křesťanské vyučován a v chrámě sv. Martina v Trýzmě pokřtěn. Té doby, když Přibina u Radboda se zdržoval, světil arcibiskup Salcpurský Adalram co

[1]) Obšírněji jedná se o tom při konci knihy třetí.
[2]) De conversione Bagoar. Pertz Script. XI. pag. 11, o Přibinovi jediný to čelní pramen, jehož také se držíme.

metropolita Pasovské dioecese, a sice ještě před rokem 836 (neboť t. r. obdržel již Liutpram pallium) křesťanský chrám v Nitře, kteráž, jak známo, k Pasovské dioecesi náležela, — první to a nejstarší paměť svěcení chrámu mezi severozápadními Slovany.

Avšak přátelství mezi Radbodem a Přibinou nemělo dlouhého trvání; jakési různice, jichž příčiny nejsou vyjasněny, přivedly tohoto i se synem Kocelem nejprv k Bulharům a odtud k Ratimírovi, kterýž, jak se podobá, co údělný kníže buď pannonských buď charvatských Slovanů při Dravě a Sávě žil a panoval. A když proti Ratimírovi r. 838 Bavoři válku zdvihli, odebrali se uprchlí k markrabímu Salachovi do Korutan, kterýž je s Radbodem, a dle vší podobnosti skrze tohoto i s králem tak šťastně smířil, že brzy na to Přibinovi část dolejší Pannonie při říčce Zále, kterážto krajina, jak jsme na str. 71 t. d. shledali, považovala se r. 822 za obývanou od Moravanův — od Ludvika v léno udělena jest, kdež také v lesné a močálovité krajině při jezeře Blatném počal stavěti hrad, jejž nazvali Mosaburch čili Mosburk. [1])

Tak vzniklo v oné, velmi řídce olidněné krajině [2]) samostatné knížectví slovanské pod franckou svrchovaností, které zvláště lnutím svého knížete k víře křesťanské pro všechny

---

[1]) Vše dle Convers. l. c.; dobře zděláno v Dümmlerových: Südöstliche Marken des fränkischen Reiches. cís. ak. nauk Arch. X. str. 33. Mosaburch (Blaten grad) jest nynější Szalavar při ústí ř. Szaly (Zály) do jezera Blatného.

[2]) Einhard praví in vita Caroli, Pertz l. c. II. pag. 449, vypraviv dříve války avarské: „Quod proelia in eo (bello) gesta, quantum sanguinis effusum sit, testatur vacua omni habitatione Pannonia, et locus, in quo regia Kagani erat, ita desertus, ut nec vestigium quidem in eo humanae habitationis appareat.“ Ještě Regino připomíná r. 889 (Pertz I. c. I. pag. 600) o Uhřích: „Panoniorum et Avarum solitudines pererrantes.“ Avšak sluší bezpochyby tyto „pustiny“ tak si představovati, že v oněch krajích nebylo měst, nýbrž toliko po různu stojící dvorce a osamotnělá hospodářství, ne ale, jako by zcela liduprázdné byly bývaly.

pannonské, a skrze ně i pro jejich soukmenovce, moravské totiž Slovany, nepočetné za sebou přivodilo následky. Ludvik, od smlouvy Verdunské první král německý (panovalť od r. 843—876), bez toho z celé duše církvi římské a zavedením jejím oddaný, shledával brzo v počínání Přibinově takového zalíbení a takového svých zámyslův rukojemství, že mu v Řezně dne 12. října 848 onen kus země, jejž posud jmenem léna držel, s vyjmutím statkův arcibiskupství Salcpurského v plné vlastnictví odevzdal. [1]) Co svědkové tohoto důležitého výkonu jmenují se: Salcpurský arcibiskup Liutpram, biskupové Erchanbert Frizingský, Erchanfrid Řezenský a Hartvik Pasovský, knížata Karlman a Ludvik, Arnošt, hrabě v krajišti českém, Ludvikův nejdůvěrnější rádce, dále markrabí Radbod, hrabata Verinher (snad pannonský?) a Pabo korutanský, falckrabě Fritilo, Tacholf, hrabě krajiště srbského, a mnoho jiných hrabat a pánův. [2]) Jak daleko vlastně území Přibinovo v Pannonii se prostíralo, sotva dá se s bezpečností vyšetřiti, poněvadž místa, tamtéž jmenovaná, věčím dílem buď dávno za své vzala, buď jmena svá proměnila. Nejvíce podobá se však k pravdě, že Přibina nad celou dolejší Pannonií až k řece Dravě panoval; neboť mezi oněmi 30 chrámy, jež přímí nástupci Adalramovi, arcibiskupové totiž Liutpram (836—859) i Adalvin (859—873) v říši Přibinově světili, jmenují se Počuj (Pětikostelí) a Ptuj,[3])

---

[1]) Conver. Bagoar. Pertz l. c. XI. pag. 13, stvrzeno Mon. Boic. XI. 119. Rok 848 přijímáme vzhledem k indikci, jak v Conversio l. c. se udává: „Actum in loco publico in Regenespurc anno Domini 848, indictione XI. sub die 4. Idus Octobr.“ Indikce XI. počíná dnem 24. září 848 i jde až do 23. září 849. Kdyby se v příčině Ludvikova itineráře přijal měsíc říjen r. 849 za pravý (viz Dümmler l. c. 33), pak by třeba bylo také číslo indikce změniti, kteráž by pak nebyla XI, nýbrž Ind. XII. což však výslovnému znění pramene odporuje.

[2]) Jich jmena udává Conversio l. c. Meichelbeck Hist. Frising. I, 2, 198.

[3]) T. j. přijme-li se za pravé, že výraz: „ad quinque basilicas“ znamená nynější Počuj (Pětikostelí) v Uhřích.

nepochybné to svědectví rozsáhlosti její, neméně ale také pokroku, jakýž bylo učinilo křesťanství mezi těmito pannonskými Slovany. Třicet chrámů vysvěceno během sotva téhož počtu let po venkově, a tři v daleko kratší ještě době v sídelním městě Mosburku samém. První totiž světil arcibiskup Liutpram dne 22. ledna 850 ke cti a chvále nebes královny, a již několik let na to druhý na počesť sv. mučeníka Adriana, k jehož stavbě tentýž arcibiskup zedníky, tesaře, kováře a malíře sám byl zjednal; třetí konečně posvěcen jesť na jmeno sv. Jana Křtitele. [1]) Že k těmto chrámům také potřebné kněžstvo dosazeno, rozumí se samo sebou. Víme ť zejmena o knězi Dominikovi, jenž hned při svěcení chrámu panny Marie dovolení byl obdržel, že smí po celém knížectví Přibinově mši svatou sloužiti a všech bohoslužebných výkonů se ujímati. Podobného dovolení dostalo se též knězi Svarnaglovi, pak arcikněžím Altfridovi a Richbaldovi, pod nimiž zase valný počet kněží, jahnův a nižších kleriků církevní obřady vykonávali, jakož vůbec zřízení zvláštního arcikněze podmiňuje značné již číslo okresův farních; zkrátka, říše Přibinova byla ještě za jeho živobytí — bylť teprv roku 860 od Moravanův ubit — církevně, jak náleží, zřízena a spořádána, při čemž přísně dbáno o zachovávání kanonického (bez odporu velmi moudrého) opatření, aby žádný cizí kněz neodvažoval se, déle tří měsicův úřad svůj tam zastávati, pokud by nebyl arcibiskupovi propuštění svého ze své aneb z jiné dioecese, kdež posléze oprávněn byl, náležitě prokázal.

Nápadné jesť při tom zajisté, že náš pramen, kterýž s takovou obšírností o vzmáhání se křesťanství na dolejší Pannonii rozprávěti umí, — knížectví Nitranského docela mlčením pomíjí. Bylo-liž snad Přibinovi od Mojmíra odňato? Stalo-li se tak (a my tomu věříme, jakkoli toho s dostatek doložiti nemůžeme), práva dioecesalní nemohla tím nikterak

---

[1]) Convers. l. c. 12.

býti zkrácena. Třeba nám tudíž, bychom z této pochybnosti vyvázli, vrátiti se k tomu, co jsme již dříve byli tvrdili, že totiž jak západní Morava, t. j. při řece Moravě položený díl její, tak i východní, odtud až k řece Hronu se prostírající, jediné k Pasovské musily náležeti dioecesi. Svěcení chrámu v Nitře od Adalrama sluší jen za výminku považovati i nemohloť zajisté jinak, leč s vědomím biskupa dioecesního mocí práv metropolitních, jakáž ovšem arcibiskupu Salcpurskému příslušela, vykonáno býti.

Mezi tím, co toto v pannonské Moravě se dělo, co zejmena Přibina chrámy a hrady stavěl, v nejtěsnějším svazku s mocnými Franky jako spřátelené s nimi kníže trvaje, činili poplatní Moravané, jichž větší díl i s knížetem Mojmírem zajisté již také víru křesťanskou byl přijal, [1]) přípravy takového způsobu, že z nich král Ludvik dobře srozuměti mohl o úmyslu skorého odpadnutí. Byla-li to Nitranským údělem zvýšená moc či zánovně proti vzmáhání se Moravy postavená hráz, nové totiž, od Mojmíra neodvislé knížectví dřevního souseda jeho Přibiny, což velkoknížete moravského a národ jeho do tohoto Frankům povážlivého postavení přivedlo, toho nevíme; že ale král Ludvik asi v polovici srpna 846 s vojskem do Moravy vtrhnuv, zamýšlené odpadnutí zastavil, že tu pořádek dle své líbosti zjednal a národu synovce Mojmírova R o s t i s l a v a za kníže ustanovil, o tom

---

[1]) „Quod populus suus (Rastici) ab idolorum quidem cultura recesserat et christianam legem observare desiderabat," praví Rostislav v italské legendě o Kyrillu a Methoději čili v tak zvané Translatio s. Clementis, otištěné v Ginzlově „Geschichte der Slavenapostel Kyrill und Method" přídavků str. 8. Že tehdáž již i v sousedních Čechách křesťanství bylo kořeny pustilo, svědčí v Řezně dne 13. ledna (in octavis theophaniae) 845 prošlé křtění čtrnácti českých lechův a průvodu jejich. Palacký, Dějiny I. 128, zvláště pak V. V. Tomek v Časop. česk. Mus. 1852, str. 41 a 1857 str. 359.

vypravují ztvrzení a souvěcí pramenové. [1]) Podobně neděje se zmínka o odporu nějakém se strany Mojmíra, — důkaz to, že celá věc mezi Ludvikem a Rostislavem umluvena a ujednána byla; — jediné a prostě připomíná se, že král Ludvik na zpětné cestě od Čechů byv přepaden, s velikou těžkostí a ještě věčími ztrátami vojska svého se navrátil, [2]) kterážto okolnosť pak podnětem se stala čtyrleté krvavé války, jež r. 850 slavně pro Čechy se skončila.

Válečné toto štěstí vzbudilo snad i v oněch slovanských kmenech, kteří v sousedství Čechův přebývajíce, Němcům poplatní byli, důvodné přání, pokusiti se také o obnovení někdejší samostatnosti; což stalo se na př. u severních sousedův jejich, totiž u Srbův, kteříž r. 851 zbraně se chopili, a však utiskovatelům svým Frankům ne tak od vlastní statečnosti jejich, jako v následcích úmyslného pustošení krajin a vzniklé z toho nouze opět podlehli. Jinak dopadlo to s Moravany. I oni vzbouřili se r. 855, ale nikterak lehkomyslně a bez přípravy; počínalť sobě zajisté kníže Rostislav s dobrým rozmyslem, jehož konečným záměrem bylo, zjednati sobě a říši své plnou svobodu a nezávislosť. Troufal-li sobě s počátku cestou míru cíle toho dojíti, — vždyť měl příklad s Přibinou před očima, — toho nelze dokázati; tušíme ale tak, neboť nelze jinak sobě dostatečně vyložiti, proč by byl r. 852 vedlé Bul-

---

[1]) Annal. Fuld. Pertz I. 364: „Ad Marahenses defectionem molientes profectus est (Hludovicus rex), ubi ordinatis et iuxta libitum suum compositis rebus ducem eis constituit Rastizen, nepotem Moimari."

[2]) Annal. Fuld. l. c. praví: „Inde per Boemanos cum magna difficultate et grandi damno exercitus sui reversus est," Annal. Xantenses, Pertz Script. II. 228 píší k témuž roku: „Ipse vero cum exercitu suo contra Boemanos perexit . . . sed periculose valde." Annal. Prudentii Trecen. l. c. I. 442, udávají příčinu: „Hludovicus, rex Germanorum, adversus Sclavos profectus, tam intestino suorum conflictu, quam hostium victoria conterritus, reversus est."

harův posly do Mohuče ke králi Ludvikovi vypravil. [1]) Odpověď asi nevypadla dle vůle, neboť Rostislav nepohrdnul nabídnutím spolku, kteréž mu Bulhaři, s Nitranským údělem jeho mezující, r. 853 byli učinili. Nedočkalť se sice z něho velikého prospěchu, poněvadž Bulhaři brzo zase byli přemoženi, [2]) avšak tím více musil ho nezdar tohoto pokusu puditi k tomu, aby záhy ujal se náležitých opatření k tušenému tuhému boji s Franky. A v skutku vniknul král Ludvik již r. 855 s četným vojskem do Moravy, udeřil na Rostislava a statně odraziv útok na své ležení učiněný, zpustošil dolejší díl Moravy, k Dunaji se táhnoucí; nemoha však hradův knížete nikterak dobyti, vrátil se s nepořízenou, jak letopisec vypravuje, tedy poražen nazpět, pronásledován jsa od Rostislava, jenž zpustošení své země podobným činem na pravém břehu Dunaje s důstatek hleděl sobě vynahraditi. O bližších případnostech této válečné výpravy, jakož i o cestě, kterouž vojsko Ludvikovo k Dunaji ustupovalo, letopiscové, jimž zajisté nebylo po chuti vypravovati o porážce vlastních krajanův, docela nás v nevědomosti zůstavili. Dosti však na tom; vímeť, že Moravané zvítězili, a což více, oni dobyli sobě vážnosti a politického vlivu co nezávislý národ; neboť že po tomto vítězství všeliký poplatek přestal, netřeba teprv připomínati. Toho svědectvím jesť, že od té chvíle všichni, jež král Ludvik pronásledoval nebo z země byl vypudil, při Rostislavovi útočiště vyhledávali. Tak utekl se zejmena Slavitěch, syn Vitoradův, kníže (župan) český, vojskem bavorským z hradu (města) svého Vitoraze (při českých hranicích ve čtvrti nad Manharcskou horou) byv vypuzen, k Rostislavovi, an zatím Ludvik Slavitěchova bratra, jehož tento vytisknuv byl donutil zdržovati se

---

[1]) Annal. Fuld. l. c. I. 367: „In civitate Mogontia . . . legationes Bulgarorum Sclavorumque audivit et absolvit.“ Že těmito Sclavi jediné Moravené býti mohou, viděti z kontextu.

[2]) Annal. Prudentii Trecen. l. c. I. 448.

u srbského knížete Čestibora, na Vitorazi pánem učinil; [1]) — ba za nedlouho shledáme, kterak Rostislav sám stal se oporem strany nepřátelské, jež ve vlastním rodě královĕ byla vznikla a mocně vyrostla.

Léta 856 svěřil totiž Ludvik německý synu svému Karlmanovi správu krajiště Východního, [2]) jež doposud byl držel markrabí Radbod. Byv ale v nevěře a tajném dorozumění s odbůjcem Rostislavem (jak dvorští letopiscové němečtí tohoto nazývají) usvědčen, složen jest Karlman, jak k pravdě se podobá, jmenovaného léta s hodnosti své; opatření to, jež nepotkalo se s jiným účinkem, leč tím, že nepokojný králevic pojal v skoře nové zámysly, jimž uchvácení všech pomezních krajův, ano i získání samé královské koruny bavorské zajisté nebylo cenou příliš vysokou. Především vidělo se mu býti potřebné (ač chtěl-li cíle svého dojíti), o odstranění oněch mužův se pokusiti, jimž otec jeho byl svěřil správu provincií, k Východnímu krajišti přiléhajících, Korutan totiž a Pannonie. Aby však bezpečně mohl jednati, spolčil se Karlman s Rostislavem, jemuž vždy věrného Přibinu obětoval — Moravané zabili ho, jak se zdá, r. 860 [3]), — zosnoval spiknutí v samém vůkolí krále i podniknul s jara r. 861 rozhodný skutek; hrabata jsou vypuzeni a oddaní přátelé jeho, na něž při provedení záměrův svých bezpečně mohl spoléhati, na jich místa dosazeni, jako

[1]) Annal. Fuld. l. c. I. 370 ad hunc ann. O Vitorazi srov. Palackého Dějiny I. 133.

[2]) Auctarium Garsten. Pertz Script. IX. 565.

[3]) Conversio Bagoar. l. c. XI. 14. „Anno 865 venerabilis archiepiscopus Iuvavensium, Adalwinus, nativitatem Christi celebravit in castro Chezilonis (tedy dne 25. prosince 864) noviter Mosapurc vocato, quod illi successit moriente patre suo Privina, quem Moravi occiderunt.“ Vzhledem k r. 860 máme toliko listinu Mon. Boic. XI. 119, v níž Přibina ještě se jmenuje; avšak příštího r. 861 jeví se již Kocel na říšském sněmu v Řezně. Pěknou rozpravu o Přibinově knížectví najdeš ve Světozoru 1859, čís. 16—20.

mezi jinými Gundachar v Korutanech. Dosavadní hrabě Pabo utekl se do Salcpurka. [1]) Nyní však ujal se král Ludvik na říšském sněmu v Řezně v měsíci dubnu 861 přísných prostředkův na tyto odbůjce, svrhnuv dosazená právě od Karlmana hrabata; synovi však tenkráte ještě odpustil, jenž v létě r. 862 osobně do Řezna se dostaviv a znova byv pod přísahu vzat, při správě krajišť korutanských jesť ponechán. [2]) Nezůstalť však ani tehdáž dlouho v slibu daném. Neboť setrvávaje v dřevním přátelství s Rostislavem, jenž r. 862 s dvorem Byzantským, Němcům rovně jak Bulharům nepřejícím, o spolek jednání vedl [3]), — a jistými zpravami [4]) znova jsa v podezření uveden, naplnil otce takovou k sobě nedůvěrou, že král Ludvik, kterýž v příčině pozorování úkladův Karlmanových za celou první polovici r. 863 v jihozápadní straně říše své schválně se zdržoval, veřejně se prohlásil: prvorozený syn jeho že nemá a nesmí, pokud on sám je živ a pánem, nikdy více hodností a úřadův dojíti; kteréžto vyjádření syna, právě na cestě k otci do Bavor se nacházejícího, do té míry polekalo, že rychle obrátiv, v Korutanech proti všem možným případům začal se zbrojiti. Teď teprv vytrhnul král, dav roztrousiti pověsť, jako by za pomocí Bulharův s Rostislavem mínil válčiti, proti odpadlému Karlmanovi, kterýž by se byl nepochybně také udatně bránil, kdyby mu byl Rostislav, spolčenec jeho, pomoci poskytnul [5]) a Gundachar nevěrně ho nebyl opustil. Ludvik odsloužil se tohoto posledního skutku

[1]) Annal. St. Rudberti Salisb. Pertz Script. IX. 770.

[2]) Annal. Fuld. ad an. 863. Pertz I. 374.

[3]) Gfroerer: „Geschichte der ost- und westfränkischen Karolinger." Freiburg 1848. I. 431 a 450, kde příčiny a okolnosti toho jasně vyloženy jsou.

[4]) Annal. Fuld. ad ann. 863. l. c. 374. Letopisec snaží se očistiti Karlmana; avšak, co potom se stalo, svědčí o něčem zcela jiném.

[5]) „A Restitio Vinido desertum et a se fugatum," praví Hincmar Rem. ad ann. 863 o Karlmanovi. Pertz Script. I. 459.

tím, že povýšil Gundachara na markrabí korutanského. [1]) Karlman dav se na útěk, došel sice opětného odpuštění, nikoli ale dřevní své hodnosti. Od té chvíle trávil dni své v Řezně u volné vazbě. [2])

Král Ludvik nabyl asi všemi těmito příběhy jistého přesvědčení, že, pokud moc Rostislavova nebude oslabena, odboj a zráda vždy podpory a podnětu naleznou; jednalť tudíž ovšem ve vlastní užitek, uzavřev r. 864, zdvihnouti obecnou válečnou výpravu na Moravany. [3]) Jak velice mu toto podniknutí k srdci bylo přirostlo a jak pečlivě k tomu přihlížel, aby všecky síly své za tím směrem sjednotiti mohl, to zračí se jmenovitě v jeho přičinění, aby Bulhary, kteříž nezřídka s Moravou se byli přátelili, zavřením s nimi míru učinil neškodnými. Dříve však, než s nimi počal vyjednávati, podal papeži Mikuláši I. (panovalť od 24. dubna 858 až do 13. listopadu 867) skrze Šalomouna, biskupa Kostnického, o tomto úmyslu svém návěští a teprv, když se mu k takovému podniknutí apoštolského požehnání dostalo — věc to, kteráž za tehdejší doby náramného byla dosahu, neboť tím jesť počínání královo před světem ospravedlněno, — přijal v Tulně nad Dunajem posly bulharské. Smluviv tu s nimi r. 864 mír, kterýž až do konce téhož století pečlivě jesť zachovávān, [4]) dal se konečně v měsíci srpnu t. r.

---

[1]) Annal. Fuld, l. c. ad ann. 863.

[2]) Hincmar Rem. Pertz l. c. I. 466 ad ann. 864: „Carlomannus, filius Hludovici regis Germaniae, qui in libera custodia cum patre suo morabatur.“

[3]) Annal. Fuld. l. c. 378 ad ann. 864. Annal. Xanten. Pertz Script. II. 231 ad h. ann. vypravují toliko: „Ludevicus vero totum pene annum morabatur in Beioaria, caute agens contra Margos rebelles, sed et contra filium.“ Slovo „pene“ poskytuje možnosť, místo toto ve shodu uvésti s předešlým.

[4]) Cod. dipl. Mor. I. 27, klade tuto listinu nepravě k r. 858, správně Erben Regest. I. 14, dle Jaffé: Regesta pontificum Rom. Berolini 1851. pag. 245. Odpověď došla v květnu. Srov. Hincmar ad ann. 866. l. c. 474, pak Annal. Fuld. ad ann. 892.

a sice, jak se podobá, Východním krajištěm na pochod proti Moravanům a přešed přes Dunaj, sevřel Rostislava v hradu jeho Děvíně — jenž, jak k pravdě nejpodobněji, nacházel se při stoku Jihlavky, Svratky a Dyje, a nikoli na místě nynějšího uherského Děvína [1]) — s takovým úspěchem, že Rostislav, nevida na ten čas zbytí, rukojmí vydal, kolik a jakých sobě král žádal, a se všemi velmoži říše své dřevní poplatnosť přísežně obnovil. Avšak, dokládá letopisec, nedlouho dodržel této přísahy. [2]) Podnětu podal, byť ne tenkráte přímo, tedy aspoň nepřímo zase Karlman. Tento pořád ještě v Řezně meškaje, shledal, když se byl král Ludvik z výpravy moravské navrátil, na lovu příležitosť svou a ušed tajně do svého dřevního údělu, dal se tam za pomocí Gundachara a jiných od Ludvika zřízených hrabat za pána vyhlásiti. Vzdaž-li Rostislav o tomto skutku napřed věděl, o tom mlčí prameny; poněvadž ale vypravují, kterak Verner, jeden z nejpřednějších mezi Franky, od krále Ludvika s úřadů svých svržen jesť, byv obviňován, že Rostislava k válce proti Ludvikovi podněcoval: pochybíme sotva, tvrdíce, že kníže mo-

---

[1]) Annal. Fuld. ad ann. 864 l. c. 378: „Hludowicus rex mense Augusto ultra Danubium cum manu valida profectus, Rastizen in quadam civitate, quae lingua gentis illius Dowina, id est puella, dicitur, obsedit.“ Což stvrzují Annal. Hildesh. l. c. III. 48. Nynější Děvín (v Uhřích) co pevnosť, jejíž zříceniny podnes se spatřují, leží sice „ultra Danubium“ avšak strategicky důležitější pro Moravu jesť každým způsobem řeka Dyje. Proto také domnívá se Jireček (Světozor 1859, str. 378), že Rostislavův Děvín při stoku Jihlavky, Svratky a Dyje se nalezal, což tím spíše k pravdě se podobá, přihlíží-li se k slovům letopisce Fuld. ad ann. 869. Pertz. l c. 381. Zde nazývá letopisec Děvín: „illam ineffabilem Rastici munitionem et omnibus antiquissimis dissimilem.“ Kdyby to byl býval na vrchu položený nynější Děvín, pak by nebyl mohl letopisec užiti slova „dissimilem.“ Na skalách se tehdáž také v Německu stavěly hrady či pevnosti. Kromě toho spatřuje se podnes nad Mušovem v úhlu mezi stokem Jihlavky, Svratky a Dyje rozsáhlé hradiště, po něm. Burgstatt řečené.

[2]) Annal. Fuld. ad ann. 864. l. c.

ravský o všem, co se při dvoře osnovalo, dostatečně byl zpraven.[1]) Že však tenkrát oněch pletich činně nepodporoval, jisto jesť. Karlman provedl je sám a to s věčím štěstím, než před lety. Otec netoliko že k dřevní hodnosti opět ho dosadil, nýbrž postoupil mu dokonce po veliké noci násl. r. 865 za příležitostí předchozího dělení říše i Bavory, — tehdáž vždy ještě hlavní zemi východofranckou — s některým sice obmezením, avšak přece s takovou právomocností a s takovými důchody,[2]) že Karlmanův mladší bratr, po otci Ludvík pojmenovaný, práva sobě pokládal, nespokojenosti své z tohoto nádělu prostředkem branného povstání roku 866 veřejný průchod zjednati. Teď stal se on těžištěm všech nespokojenců a složených před několika lety od otce s úřadů hrabat.[3]) Uto, Berengar a hrabě Verner, jenž, jak víme, roku předchozího pro svůj zrádný s Rostislavem spolek úřadu svého byl zbaven, přidružili se k neposlušnému synovi, obdrževše od něho slib, že na ztracené úřady opět budou dosazeni. Takto sesíliv se, poslal Ludvík mladší (kteréž příjmí odbůjce sám sobě přiložil) svého polního hejtmana Jindřicha k Rostislavu se snažnou prosbou, aby ho při tomto podniknutí nezůstavil bez pomoci. V Durynkách a Sasích jednal skrze zvláštní smluvčí.[4]) Rostislav dal se svésti a vytrhnuv náhle a pouštěje plen až hluboko do Bavor, přinutil krále, kterýž tuto zemi Karlmanovi v ochranu byl poručil, vypraviti se proti němu. Prvé ale, než král Ludvík v říjnu r. 866 s četným vojskem svým na pochod se dáti mohl, byl již Karlman opatrností svou toho dovedl, že Rostislav zpět se obrátil. K domluvám velmožných přátel smířil se na to syn s otcem ještě téhož roku ve

---

[1]) Annal. Fuld. l. c. ad ann. 865. Pertz l. c.

[2]) Hincmar l. c. I. 466 et 467, pak Erchanberti Breviarium, Pertz Script. III. 325 a 329.

[3]) Annal. Fuld. ad ann. 866 l. c. 379.

[4]) Annal. Fuld. ad ann. 866. Dle Hincmara ad ann. 866 l. c. I. 473, byl to zvláště Verner, který Ludvíka k odboji podněcoval.

Vormsu. Gundachar ale, pro opětnou nevěru po druhé své hodnosti složen, utekl se k Rostislavovi, [1]) jenž následujícího roku 867 tiše se choval, avšak jen aby za to v letech 868 a 869 v dokonalejší ještě připravě na poli válečném se objevil.

Nápadné jesť, že ve všech posud vypravovaných válkách Rostislav jen co spolčenec odbojných synů Ludvikových sobě počíná. Podobá se zajisté, že obmýšlený výsledek vždy toliko po míře účastenství jeho se vážil. Domníval-li se Rostislav skutečně již touto cestou žádoucí samostatnosti Moravy dojíti? Skoro klonili bychom se k tomuto mínění, poněvadž, kdyby toho v skutku nebyl se domýšlel, byl by buď věrným a povolným vrchnímu pánu svému, králi Ludvikovi totiž, se prokázal, buď svárů a rozbrojů v rodině královĕ k pobouření sousedních Srbův a pannonských Slovanů na vlastní prospěch užiti hleděl. Neučinil však toho, pokud jednoho neb druhého syna ve zbrani státi viděl proti otci. Když ale oba, Karlman i Ludvik, zločinné vzpouře výhost davše, pokoje raději se přidrželi, tu teprv spatřujeme ho se sousedními spolčovati se kmeny a vlastní silou k žádoucímu bráti se cíli. Byloť by arci s politikou jeho se shodovalo, kdyby byl byzantské Řeky, Bulhary, pak s nimi sousedící pannonské Moravany a Slovence v Korutanech na svou přiveda stranu, k společnému vyzval boji; mezi tím byly se však věci na takový způsob změnily, že nemohl již na sjednání takového spolku platně pomýšleti.

Co se především pannonských Moravanů tkne, nad těmi panoval věrný Ludvikovi německému až do posledního vzdechu Kocel, syn Přibinův, jenž po otci svém co kníže v zemi Blatenské, avšak již v ztenčených poněkud mezích, r. 861 následoval. Bylať část tohoto území, nejblíže ke Korutanům přiléhající, ve zvláštní župu proměněna, jež dle tamního slovanského kmene Dúdlebskou (Dúdleby = Dut-

[1]) Annal. Fuld. l. c. 381. ad ann. 866.

leipa) se nazývala. [1]) Co pak Bulharů se tkne, slyšeli jsme již, že od uzavření míru v Tulně roku 864 v nepřetržitém pokoji s Franky zůstávali, kterýž ještě více se upevnil, když r. 866 bulharské poselství do Řezna přišlo s prosbou, aby učitelé latinské církve do Bulhar posláni byli, poněvadž král Bogoris s velkým dílem národa před několika lety (859) na víru křesťanskou byl se obrátil. [2]) Ludvik rád vyslyšel žádosť jejich a Pasovský biskup Ermenrich (865—874) odebral se osobně v četném průvodu kněží a jahnův do Bulhar; shledalť však již římskými kněžími, jež byl papež Mikuláš I. tolikéž na prosbu krále Michala (tak nazýval se Bogoris po křtu svatém) poslal, půdu obsazenou a tak zmizela biskupství Pasovskému na dobro naděje na některé působení v stranách, východně Dunaje ležících. [3]) Při takovém stavu věci nemohl Rostislav, jak snadno na rozum jde, nikterak na Bulhary spolehnouti i zbývaliť tudíž jediné ještě Čechové a Srbové, do nichž mohl pomoci se nadíti k válce, více méně nezbytné. Kdo však následujícího roku 868 válku počal, vzdaliž král Ludvik čili kníže Rostislav, neudává se. Měltť zajisté Ludvik s důstatek chuti a příčin, pokárati nebezpečného souseda a přivésti ho k dřevní závislosti, ano zase Rostislav dobře tušil, jak by se s ním asi po nezdařeném pokusu mladšího Ludvika případně naložilo. Opatřiti se tudíž napřed, bylo zajisté první jeho péčí a že tato péče nezůstala bez dobrého výsledku, prozrazuje vyhýbavá zpráva o polní výpravě Ludvika německého proti Rostislavovi z r. 868. Jen několika málo slovy připomíná se tato výprava; neboť dokonalou porážku Němcův zvěstovati — a takovou zajisté

---

[1]) O této župě děje se zmínka k r. 891 v Kleinmayrově: Iuvavia. Přídavků str. 117. Srovn. též Šafaříkovy Starožitn. str. 829.

[2]) Annal. Fuld. ad ann. 866 l. c. 379 a Hincmar 1 c. ad eundem ann. pag. 473.

[3]) Annal. Fuld. ad ann. 867 l. c. Do této doby (866) kladou se také nad míru pamětná „Responsa ad ¿Consulta Bulgarorum,“ edidit Harduin in Actis Conc. V. 353—386, ku kterým se ještě vrátíme.

utrpěli — byla přece příliš trpká věc pro letopisce, Němce Hinkmara. [1])

Jako tento výsledek jednak statečnosť Moravanů zvýšil a vážnosť jich rozmnožil, tak způsobil zase u Frankův napnutí všech sil, aby porážky své opět napravili. Strojilyť se tedy obě strany s největčím úsilím. K Rostislavovi stáli Srbové s nejbližšími sobě příbuznými, Susly totiž, kteří mezi dolejší Vltavou (Mulde) a Labem, t. j. asi v pozdějším Míšensku, přebývali, [2]) a najatí od nich Čechové; [3]) ti činili jeden voj. Rostislavův synovec Svatopluk, jenž, jak se podobá, pod svrchovaností strýce svého v Nitranském kraji panoval [4]) a poprvé teď v historii se objevuje, vzal na se vedení druhého voje. Poněvadž pak nad to kníže sám v čele svých věrných do pole se vypravil, nezbývalo králi Ludvikovi v měsíci srpnu r. 869, leč postaviti proti těmto třem vojům také trojí vojsko. Proti Srbům a s nimi spolčeným Čechům, kteří do Bavor a Durynk vtrhše, pouštěli plen, vyslal stejnojmenného syna svého; nejstarší Karlman měl se svými Bavory Svatoplukovi vstříc jíti; král sám pak obmýšlel s Franky a Šváby osobně proti Rostislavovi vytrhnouti, ana ho nemoc přinutila, svěřiti vrchní velení nejmladšímu synu Karlovi. Ludvik válčil šťastně proti Srbům; neboť je i s Čechy porazil a k poddání se přinutil. Ne tak vedlo se ostatním dvěma bratrům. Oba vtrhli do Moravy; Karel, jak se zdá, z Východního krajiště a Karlman z Pannonie. Opravdivého odporu nikdež nenalezli, jelikož obyvatelé před nimi všude ustupujíce, v lesích se ukryli;

---

[1]) Hincmar ad ann. 869 l. c. 482.

[2]) Šafařík: Starožit. str. 912 a Zeuss: Die Deutschen str. 643.

[3]) Annal. Fuld. ad ann. 869 l. c. 381. „Bohemis, qui a Sorabis mercede conducti fuerunt, partim occisis, partim turpiter ad sua redeuntibus, ceteros in dedicionem accepit . . . Hludowicus.“

[4]) Že Svatopluk větší kraj spravoval, viděti z letopisů Fuld. ad ann. 870. l. c. 382: „Zuentibald, nepos Rastizi, propriis utilitatibus consulens, se Carlomanno una cum r e g n o, quod tenebat, tradidit.“

odtud pošlo, že Karel až k samému hradu Rostislavovu, k Děvínu totiž se dostal, jenž ničehož neměl sobě podobného a takovým způsobem byl založen, že obdivení a strach vzbuzoval. V kraji spálil dřevěné sruby (záseky), jež všudež založeny byly, i ukořistil mnoho drahocenných věcí, kteréž uprchlí obyvatelé buď v lesích, buď v polích byli zakopali. [1]) Stejný osud stihnul úděl Svatoplukův, kdež Karlman plenil, až konečně oba, Karel a Karlman, v nepřátelské zemi se spojivše k nabytým úspěchům vespolek si štěstí přáli. Tak vypráví letopisec. [2])

Ne příliš veliké byly však asi tyto úspěchy; neboť letopisci zajisté byli by šíře o nich vypravovati dovedli a nad to byl by Rostislav, nikoli ale Ludvík za mír prosil, ač nemá-li se tu také úmrtí krále Lothara, týmž časem prošlé, poněkud v příčet bráti, jež snad nutilo Ludvika, učiniti mír jakýkoli. Spatřujíce však, kterak král Ludvík o to pečlivě ukládá, by od Slovanů moravských pod jistou výminkou, kteráž se však nejmenuje, pokoj sobě zjednal: soudíme z toho samoděk, že Rostislav z velikolepého tohoto boje vyšel poněkud snad oslaben, přece ale ne pokořen, tím méně pak podroben. Stvrdiliť tento mír sami synové krále Ludvika, schválně k tomuto konci vyslaní, Karlman totiž, Ludvík mladší a Karel, kteří, jak víme, válku tuto byli vedli; poněvadž pak v průvodu jejich i markrabí sousedních krajišť se nacházeli, jako Thakulf

---

[1]) Annal. Fuld. ad ann 869 l. c. 381. „Carolus dum cum exercitu sibi commisso in illam ineffabilem Rastizi munitionem et omnibus antiquissimis dissimilem venisset, Dei auxilio fretus, omnia moenia regionis illius cremavit incendio, et abscondita quaeque in silvis vel defossa in agris reperiens, cum suis diripuit, omnesque sibi congredientes fugere compulit vel interfecit.“ Slovíčko „illam“ již prozrazuje, že letopisec zde o též pevnosti mluví, jako k r. 864. Tam ji výslovně jmenuje „Dovina.“

[2]) Annal. Fuld. ad ann. 869 l. c. 381. „Vastataque omni regione Karolus et Karlmannus fratres convenerunt, de victoria sibi coelitus data gratulantes.“

z krajiště srbského a Arnošt z českého, podobá se, že při tomto zavírání míru kromě věcí mezinárodních i o úpravě hranic bylo jednáno. [1]) Dosti však na tom; jisto jest, že Rostislav nebyl podmaněn, že tudíž r. 869 vůli svou, od Franků státi se neodvislým, byť ne dokonale, tedy aspoň největším dílem provedl. Kéž by mu bylo bývalo přáno, užívati též ovoce řídkého úsilí svého! Netoliko ale že byl o ně připraven, jemu bylo nad to ještě souzeno, spatřovati, kterak vlastní jeho rod, kterak zejmena Svatopluk tímto pracně zdělaným svobodným trůnem otřásal, kterak spojiv se s Karlmanem jej podvrátiti se chystal, a to v době, kdy Morava i v církevních věcech hleděla sprostiti se vlivu franckého. Byltě Rostislav k tomu velice čestným způsobem dráhu proklestil; na jeho nástupci, Svatoplukovi, tedy záleželo, dráhu tuto statečně nastoupiti a důsledně po ní kráčeti. Zdaliž a kterak to učinil, o tom v knize příští. Ohledněmež se jen ještě jednou po Rostislavovi a postavení jeho k Frankům.

Četli jsme na str. 85 t. d., že král Ludvik roku 846 Rostislava na místě Mojmíra mocí zbraně za panovníka našim Moravanům dosadil. Což předcházelo asi takový účinek? Zvláště tři věci: rozhodující vliv Franků v Moravě, náležité dorozumění a přistoupení nového panovníka na Ludvikovy úmysly a konečné smluvení se o jisté výminky. Panovník Moravy nebyl, jak na str. 80 t. d. vyloženo, neobmezeným pánem; hlavy čeledí, „vladykové", mívali nenepatrný vliv. Poněvadž pak Mojmír skrze Ludvika přece byl ostraněn, rozumí se tím buď dokonalé oslabení národa a hlav jeho,

[1]) Hincmar ad ann. 869 l. c. 485. „Hludowicus autem frater eius (Lotharii imperatoris) pacem cum quadam conditione apud Winidos obtinere procuravit, ad quam confirmandam filios suos cum marchionibus terrae ipsius direxerat, ipseque infirmus in Ragenisburg civitate remansit." Letopisci Hinkmaru nezdá se tudíž dobytý prospěch velikým býti. Také o Svatoplukovi nemohl letopisec říci, že by byl léta 870 sebe i svou říši dobrovolně Karlmanovi odevzdal. Annal. Fuld. l. c. 382.

buď obecná nechuť k předchozímu panovníku. Nelze ovšem ani toho ani onoho dějepisně prokázati; tolik však jisto, že bez značného vlivu Franků na Moravě a bez svolení vladyk i synovce samého, Rostislava totiž, taková změna v osobě panovníka projíti nemohla. Výminky, jež s tím spojováno, sotva mohly míti jiného cíle, leč jaký vůbec za francké doby býval v obyčeji, t. j. rozšíření vlastního panství. Stalť se tudíž Rostislav, přijav trůn moravský z rukou Franků, beze vší pochyby z vlastního přivolení knížetem od nich odvislým. Dlouho hledal pravou cestu, kterouž by tento, národu k životu způsobnému a zcela jiným řádům, než byly francké, uvyklému, — nesnesitelný poměr se sebe svalil. S počátku příliš málo důvěřoval vlastním silám a odtud lze nepřetržité skoro účastenství jeho v odbojích proti franckému králi sobě vyložiti. Teprv r. 862 postavil se na pevnější půdu; v obrácení Moravy na víru křesťanskou skrze apoštolskou stolici římskou nalezl jediný bezpečný prostředek, založiti trvanlivou, samostatnou, k západoevropské vzdělanosti lnoucí slovanskou říši vedle germansko-francké, — idea to, kteráž samojediná již stačí, aby mu zjednala a pojistila vděk časův potomních.

KNIHA III.

O PROVEDENÍ KŘESŤANSTVÍ NA MORAVĚ.

OD R. 863—906.

HLAVA PRVNÍ.

JEVENÍ SE KONSTANTINA A METHODĚJE.

Mládí ss. apoštolův Konstantina a Methoděje. — Moravský kníže Rostislav prosí sobě učitelův víry. — Příchod ss. bratří apoštolův k Rostislavovi v měs. červnu 863. — Sestavení slovanského písma. — Působení ss. apoštolů na Moravě od r. 863 až 867. — Jich pout do Říma 867. — Tehdejší stav apoštolské stolice. — Poměry Bulharska. — Sv. bratři v Římě na biskupy vysvěceni 868. — Konstantin umírá 869. — Methoděj arcibiskupem moravských a pannonských Slovanův 869. — Arcibiskupství srěmské obnoveno. — Práva a svobody, od papežův nové moravské arcidioecesi udělené. — Velehrad, stolice říše moravské.

Ačkoli Morava, jak velice pravdě podobno, od r. 803, určitě od r. 829 k Pasovské dioecesi příslušela, přece zdá se, že tamější zřízení církevní, ač jinak snad dosti spořádané, nikterak do té míry ujíti se nemohlo, jako v sousední dolejší Pannonii, kdež Kocel panoval a kdež arcibiskup Salcpurský bez ujmy a odporu metropolitní práva vykonával. Nelzeť dokázati, že by na Moravě touž dobou jediné nadání pro kláštery bavorské bylo bývalo učiněno; že ale taková nadání naopak nacházela se v državě Kocelově, připomenuto již na str.

84 t. d. Co dá se z tohoto nedůstatku vyvoditi? Přede vším to, že přese všecko přičinění povolaných i nepovolaných k tomu kněží křesťanství na vlastní Moravě nebylo se ještě povzneslo k oné blahodějné lásce, kteráž mileráda zbavuje se věcí pozemských, aby za ně dosáhla věčných. Pravé křesťanství tedy nebylo ještě vůbec pustilo kořenův na Moravě. Rostislav a lid jeho byli sice od cizích knězí věčím dílem pokřtěni, ale v života svého způsobě málo ještě proměněni. [1]) Sliby na křtu činěné měly teprv státi se skutkem skrze učitele, jež Rostislav z Cařihradu byl sobě vyprosil.

Panovalť tehdáž v Byzantské říši Michal III., s počátku společně s matkou svou Theodorou, později, zejmena od r. 856 až 867, sám. Co o něm dá se pověděti, pojal Gibbon v krátká slova: Michal byl dříve králem, než stal se mužem. [2]) Rozpustilých, nerozvážlivých účinkův mohou dějiny o něm dostatek vypravovati, ale nižádného velkého skutku. K němu tedy Rostislav, poradiv se prvé s předními říše, uchýlil se s prosbou o učitele víry i obdržel bratry Konstantina a Methoděje. V Soluně, hlavním městě Macedonie při soujmenném zálivu, se narodivše, kde jich otec Lev přebýval, došli výtečného vychování. Zbožná mysl a touha po vědomostech přivodila oba za patriarchy Ignatia (846—857) do kláštera basilianův na hoře Olympu, a tudíž do služby církve, kteráž je vysvětila na kněžství. Methoděj stal se onde opatem. Proti zmatkům, jež způsobil učený tajemník císařský a náčelník životní stráže, potomní patriarcha Photius výpovědí svou „že každý člověk má dvě duše,“ vystupoval mladší, bystrotou i tvořivostí ducha nad staršího bratra vynikající Konstantin tak svobodně a prospěšně, že tím dřevní jeho s Photiem svazek přátelský se přetrhl, což stalo se předním

[1]) Srovn. ital. legendu kap. 7. v Ginzlově: „Geschichte der Slavenapostel Kyrill und Method“, pak str. 75. pozn. 1.

[2]) Gibbon: The history of the decline and fall of the roman empire. V Paříži 1840, díl VI. 86.

podnětem, proč „filosof", jak totiž Konstantina nazývali, [1]) té doby, když Photiūs r. 858 pletichami císaře Michala III. a ujce i vychovatele jeho Vardy na stolec svrženého a vypovězeného patriarchy Ignatia povýšen jest, — s potěšením ujal se příležitosti, kteráž mimo říši k činnosti se mu nabízela. [2])

Takové pole činnosti vyskytlo se Konstantinovi mezi Kozáry, tehdá při Azovském moři přebývajícími, kteří neschopných a svárlivých missionářův zbaviti se chtíce, tolikéž prosebně k císaři Michalu III. o pravověrné učitele byli se obrátili. Konstantinovi dostalo se tohoto poslání. A on je

---

[1]) Konstantin objevuje se vždy s příjmím „filosof". Příjmí toto dávali tehdáž rádi učeným mužům, někdy i mnichům. Tak na př. i v Conversio Bogoar. l. c. XI. 14, kdež čte se také o sv. Methoději: „orta est doctrina Methodii philosophi."

[2]) Prameny života a činnosti apoštolů Kyrilla a Methoděje nalezají se snešeny v Ginzlově již jmenované historii těchto svatých v přiložení I. Doplňkem třeba k těmto pramenům ještě přičísti dvě krátké legendy, kteréž uveřejnili Pogodin pod názvem: Kyril i Methodij, slovenskije pervoučiteli. V Moskvě 1825. 4°, po něm pak Hanka v Časopisu česk. Musea r. 1841 str. 464 a násl. Dále „Žitije sv. Konstantina", co starosrbská legenda pospolu se životem sv. Methoděje („pannonská legenda") vytištěno poprvé v Šafaříkových „Památkách dřevního písemnictví Jihoslovanův," v Praze 1851. 8°. Pak „O pismenech č'rnorizca Chrabra," tamtéž. Sem patří též: Dümmler a Miklosič „Die Legende vom heil. Cyrillus." Druckschriften der kais. Akademie der Wissenschaften in Wien, 19. sv., pak: „Vita sancti Methodii, russico-slovenice et latine edidit Fr. Miklosich. Vindobonae 1870" a Dümmler: „Die slav.-serbische Legende vom heil. Kyrill mit lateinischer Uebersetzung." Druckschriften der kais. Akad. d. Wiss. ve Vídni 1870. Neméně sluší k pramenům těmto počítati původně řeckou legendu „vita sti Klimentis," v Šafaříkových „Památkách hlaholského písemnictví," v Praze 1853, 8° vytištěnou, pak „Vita s. Clementis, Bulgarorum Episcopi, graece edidit Fr. Miklosich, Vindobonae 1847, 8°", z kteréž podává Ginzel výpis pod jmenem „Bulgarische Legende." Co se však dověrnosti těchto rozličných legend tkne, zasluhuje pannonská první místo a k té řadí se italská, od Bollandistův přijatá. Méně víry má do sebe moravská, pak česká legenda (v stč. jazyku XIV. věku ve Výboru staré literatury české I. str. 308 a násl.), posléze bulharská, od Miklosiče řeckým textem

také skutečně splnil; neboť r. 860 s vyslanými Kozárův vyšed ze země, zůstal za nějakou dobu v Chersonu, tedy na hranicích Kozárův, aby mluvě lidu toho se přiučil. Věda, že v tomto městě sv. papež Kliment r. 100 smrť mučenickou byl podstoupil, [1]) pátral po jeho ostatcích a naleznuv je, přenesl je u slavném průvodu dne 30. pros. 861 do hlavního chrámu metropolitního v Chersonu. Byl-li také bratr Methoděj tohoto přenešení účasten, není sice k víře nepodobno, nikoli ale dokázáno; [2]) tolik však zůstává nepochybné, že, jak již podotknuto, snaha Konstantinova s hojným potkala se popožehnáním a on s velikou propuštěn poctou. Kozáři zavá-

---

vydaná. Číslo sedm, jemuž tu v životě sv. Konstantina přikazuje se veliký úkol — Konstantin byl prý nejmladší z 7 bratří, v 7mém roce života dán na študie, v dvakráte 7mi letech ztratil otce, v dvakráte 7mi letech povolán prý od logotheta Theoktista do Konstantinopole, zemřelť 14. února v 42tém (6×7ém) roce, — časté opakování tohoto čísla činí tyto děje podezřelými. Původně rusky psaný spisek Rižského biskupa Philareta, který vyšel v něm. překladu pod titulem: „Cyrillus und Methodius, die Apostel der Slaven" v Jelgavě (Mietau) a Lipsku r. 1847, — nečiní mezi užitými prameny žádného rozdílu, je tedy nekritický a bez užitku. Mezi novější práce náleží v té příčině prof. Dr. Franja Račkiho: „Věk i dělovanje sv. Cyrilla i Methoda slovjenskih apostolov", v Záhřebě 1857, 8°, stran 420, pak Louis Leger: „Cyrille et Méthod, étude historique", Paris 1868, často již jmenovaný spis Ginzlův a níže zvlášť ještě uvedená práce prob. V. Štulce. Sedm těchto legend, jakož i „Přenešení sv. Klimenta" vydány jsou ostatně i s dvěma tropary poznovu jak původním textem, tak českým překladem v I. dílu „Pramenův dějin českých, vydávaných z nadání Palackého" redakcí Dr. Jos. Emlera r. 1873 na str. 1—108.

[1]) O sv. papeži Klimentovi viz Sušilovy „Spisy sv. Otcův apoštolských, v Brně 1849." Srov. též: Dudík, „Neuentdeckte Fresken d. h. Apostel Kyril u Method in Rom."

[2]) Legenda pannonská, otištěná v staroslov. jazyku a s českým překladem v „Pramenech" atd., pak dle Miklosičova latin. překladu od Dümmlera v Arch cís. akad. nauk ve Vídni, sv. XIII, činí v kap. 4. Methoděje průvodcem bratra svého mezi Kozáry; avšak Translatio st. Clementis, (otištěná u Ginzla l. c., pak v „Pramenech" etc I. na str. 93 s českým překladem), kteráž nad jiné měla příčinu, o této okolnosti se zmiňovati, pomíjí ji mlčením.

zali se byzantskému císaři za tuto sobě učiněnou službu věrností i poslušenstvím; a aby dokázali, že křesťanství mezi nimi vešlo v život, propustili k přímluvě Konstantina všecky cizí zajaté bez výkupného na svobodu. To stalo se nepochybně r. 862. Té doby nalezal se ale již Rostislav, jak známo ze str. 90 t. d., v zjevném boji se svými utiskovateli, s Franky.

Bylť se mnoholetou zkušeností asi poučil, že Frankové dvojím spůsobem hledí sobě podrobiti svobodné národy, mečem totiž a křížem. Meči dovedl se opříti, kříži z Němec mínil se uhnouti, nehodlaje však při tom zříci se přijatého již křesťanství. Toho bylo lze jen tou cestou se dodělati, aby do země povolali se kněži a učitelé, kteří, nejsouce Němci, nedrželi by s Franky, znajíce zároveň řeč i zvláštnosti lidu. Takových mohla jen Byzantská říše poskytnouti, a proto obrátil Rostislav zraky své k Byzantu a k prameni všeho zbožného podnikání, k Římu; neboť že Michal III. a říše jeho nesmýšlejí s Franky, toť věděl nepochybně dobře, a že tehdejší papež Mikuláš I. Němcům ho neprozradí, o tom mohla ho s dostatek přesvědčiti ráznosť, s jakouž tento sobě počínal proti výstupkům rozličných Karlovcův. Nad to nemohlo se Rostislavovi při snahách jeho o založení svobodné, nezávislé říše lepších dostati rádcův a pomocníkův, jako takových pravověrných kněží, kteří přicházejíce z krajin monarchicky spravovaných, jakož i osvětou a jmenem svým bezpečnější rukojemství pro budoucnosť poskytujících, — v takovém zároveň spatřovali se postavení církevním, že nemohli knížeti odepříti podpory své, žádal-li, což i zamýšlel, za zřízení samostatné církevní provincie. A na konec věděl Rostislav dobře, že, požádá-li v Římě přímo za latinské věroučitele, přivodě takto zemi svou k apoštolské stolici, císař Ludvik II. ihned bude chtíť těžiti pro sebe z křivého domnění, že, poněvadž stolice Petrova stojí pod svrchovaností říše francké, bude pak náležeti papeži, aby nově získané členy církve římské postoupil jemu, císaři,

jakožto řádnému nástupci Karla Velikého, onoho ochránce církve, a k říši jeho je přikázal, — dovozování to, jemuž právě chtěl Rostislav se vyhnouti. K tomu účelu tedy spolčil se se svým synovcem Svatoplukem a se sousedním knížetem Kocelem, jenž té doby arci aspoň na pohled trval v dobré vůli se svým metropolitou v Salcpurku; neboť víme, že arcibiskup Adalvin ještě r. 864 slavil vánoční svátky s Kocelem v Mosburku a že i potomního roku ještě chrámy světil v tamější krajině.[1]) Knížata usnesla se tedy po dobrém uvážení všech těchto důvodů, vypraviti do Říma i k Michalovi III. posly, kteří by při nich za učitele víry žádali.[2]) Řím se zdráhal, proč, neznámo, snad proto, aby se předkem náležitě zpravil o církevních poměrech Moravanův v Podunají a na Moravě. V Byzanci naopak porozuměli ihned nabízenému sobě prospěchu; že pak císař z přímluvy poslův se dověděl, kterak Rostislav pro národ svůj, z nedostatku slovanských učitelů jen velmi chudě křesťanství vyučený, vyhledává muže, kterýž by ho dokonale přiučil čtení a zákonu: ustanovil se brzo na tom, poslati Moravanům Konstantina, v činnosti missionářské již zkušeného; neboť při něm spatřovaly se všecky žádoucí vlastnosti. Co rozený Soluňan znal se tento v nářečí vůkolního lidu slovanského jakoby v druhém jazyku mateřském; důkladné vědomosti věcí božských i světských, jakož i získaná mezi Kozáry zkušenosť, kdež bylo mu s Židy a Saraceny jednati, činily ho výborně způsobilým, odstraniti bludy, jež skrze neschopné učitele do Moravy se byly vloudily, jakož i národu nevzdě-

---

[1]) Conver. Bogoar. Pertz na uv. m. str. 14.

[2]) Spoléháme při tomto tvrzení na list papeže Hadriana II. k Rostislavovi, Svatopluku a Kocelovi z r. 864, otišt. v Erbenových Regestech str. 14. Pravosť t. listu papežského stkvěle dokázal proti Ginzlovým pochybnostem Vyšehradský probošt V. Štulc v spise, vydaném nákladem Dědictví sv. Cyrilla a Methodia v Brně r. 1857 (str. 483—489), kterýž se zove: „Život svatých Cyrilla a Methodia, apoštolů slovanských"; totéž stalo se v Archivu „za povĕstnicu jugoslavensku Knjiga IV. U Zagrebu 857 str. 281–298.

lanému sice, ale od přirození bystrému otevříti rozum písem svatých.[1]) S povolením císařovým[2]) vydav se tedy Konstantin s bratrem Methodějem v první polovici r. 863 na cestu do Moravy, dostal se v měsíci červnu k Rostislavovi,[3]) v době ovšem truchlivé; neboť právě děly jsou se přípravy k velikému boji, jenž r. 864 propuknuv, jak na str. 90 t. d. jsme poznali, pro Moravu nešťastně se skončil.

Cestu na Moravu bylo novým učitelům víry zajisté jen skrze Bulharsko konati, jednak, že stará silnice z Cařihradu do dřevní Pannonie jednou částí Bulharska vedla, jednak, že bratři v této zemi, kde již řečtí missionáři působili,[4]) očekávali setkati se s přátely, což zajisté při tehdejším způsobu cestování v příčet bráno. Jestli zde ale co skuteční missionáři vystoupili a krále Bogorise i lid jeho pokřtivše,

---

[1]) Synoda, r. 852 v Mohuči držená, užívá o Moravanech výrazu „rudis adhuc christianitas gentis Marahensium.“ Pertz Leg. I. 414. Srov. též Miklosiče „Vita scti Methodii, russico-slovenice et latine. Vindobonae 1870“, cap. V. pag. 13.

[2]) Zvláštního svolení patriarchy Cařihradského bylo v té příčině sotva asi potřebí, neboť v základech věci příslušeli oba mniši, poněvadž Olymp s svými kláštery počítal se k dioecesi macedonské, vlastně pod patriarchu Římského. Neboť tehdáž patřila tato provincie i s Helladou a Peloponnesem k Římu. Teprv asi r. 891 pokládá se Macedonie za příslušenství patriarchátu Byzantského. Viz Schelstrate: Antiquitas illustrata, Tom I. Papež Mikuláš I. reklamoval r. 860 právo, císařem Lvem Isaurským okolo roku 732 římské stolici odcizené, jmenovati arcibiskupa Solunského apošt. vikářem v Epiru, Illyriku, Macedonii, Thessalii, Achaji a Dacii. Viz Hefele: Conciliengeschichte IV. 230, a srovnej též Hergenrötherovu recensi I. dílu něm. vydání t. knihy v „Jahrbücher f. kath. Litt. 1862“ Nr. 8.

[3]) Dovozovati, že jediné rok 863 může býti epochovým rokem příští sv. apoštolů na Moravu, bylo by dle dát, jež za tou příčinou od dr. H. Jirečka ve Světozoru z r. 1858 č. 5 sestavena jsou byla, věcí zhola již zbytečnou. Měsíc červen přijímá se od Muralta v jeho: Essai de chronographie byzantine, pag. 439.

[4]) Gfrörer: Geschichte der ost- und westfränkischen Karolinger I. 433 a 448. Mansi Coll. Concil. XV. 814 a násl

takto stali se apoštoly Bulharův, toho neodvažujeme se tvrditi. Již ta jediná okolnosť, že jich vrstevník, knihovník totiž římské církve Anastasius, jenž našeho Konstantina znal a při každé příležitosti vysoce ho vychvaloval, jistí, že Bogoris a lid jeho od jednoho Římana („homo Romanus"), od kněze Pavla totiž, víru křestanskou jsou přijali, již tato okolnosť, tuším, napomíná k opatrnosti. [1]) Bogoris poznal

[1]) Mansi l. c. 10. A. XVI. Slova „homo Romanus" nerozhodují zde ovšem platně; neboť ona mohou znamenati též Romaika, t. j. příslušníka říše východo- čili řeckořímské (srov. Dobrovského „Cyrill u. Methud" str. 82); tomuto výkladu protiví se ale velice určité jméno „Paulus", a to tím více, poněvadž Anastasius akta 7. a 8. všeobecného sněmu církevního, na kterémžto posledním r. 869 Photius i s přívrženci svými v klatbu dán jesť a při němž Anastasius osobně se nalezal, — hned r. 871 i s dokumenty řecké církve vůbec do latiny překládal a tudíž dokonaleji, než kdokoli jiný, o tamějších poměrech zpraven býti mohl. Rovněž nečiní často již jmenovaná „Translatio st. Clementis" čili tak zv. ital. legenda, jak ji Ginzl (v přídavcích str. 5) nazývati sobě oblíbil, o nějaké činnosti sv. bratří v Bulharech zmínky, podobně také pannonská legenda; ba ve všech těch obšírných sporných aktech mezi Římem a Konstantinopolí, pokud se vzhledem k obrácení Bulharův na křesťanství ještě zachovala, nedočteš se nikdež ani slova o působení sv. bratří u Bogorise. Ba sama bulharská legenda čili „Vita Clementis, episcopi Bulgarorum" (u Ginzla v Přídavcích str. 32, řecky vyd. od Miklosiče r. 1847 ve Vídni, pak [částečně] v „Pramenech" I. str. 76 a násl. s česk. překl.), na kterouž především slušelo, obšírněji o této věci porozprávěti, klade slova svá tak, že z nich sice pobyt sv. bratří u Bogorise, nikterak ale jimi snad způsobené obrácení nebo dokonce pokřtění krále na srozuměnou se dává. Jediné svědectví o missionářské činnosti sv. Kyrilla a Methoděje u Bulharův vydává legenda moravská (Ginzel, v Přídavcích str. 12, pak „Prameny" I. str. 100 a násl. s česk. překl.), kteráž ale dle času i víry daleko za výše jmenovanými stojí. Historka o mnichu Methoději, jenž prý prostředkem obrazu posledního soudu Bogorise obrátil, obsažená v „Theophanes continuatus IV. 15 (hist Byzant. Script.), nedá se nijak s osobností velikého arcibiskupa Methoděje srovnati. Bylať by o této příhodě v legendách nepochybně zmínka se učinila a malíři jiného titulu se dostalo. O původech obrácení Bulharův na křesťanství, a to po našem výkladu, srov. ostatně Ginzla na uv. m. str. 32 a 2, pak Gfrörer: Kirchengeschichte III. 252, a téhož Gesch. d. ost- u. westfränk. Karolinger I. 432.

víru křesťanskou skrze svou, ze zajetí Byzantského se navrátivší sestru. Kněz Pavel doplnil a upevnil, co král byl slyšel, a Josef arcibiskup Cařihradský udělil mu křest svatý. Bogoris od té doby nazýval se Michal. To stalo se r. 859. [1]) Poselství, jež Bogoris několik let později k papeži Mikuláši I. vypravil, doneslo jeho a novokřtěného lidu podrobení se pod stolici apoštolskou. Tehdáž patřilo ovšem Bulharsko k římskokatolické církvi, rovněž co Byzanc a veškera tak řečená východní církev, která pohříchu již té doby skrze pohoršlivý spor patriarchy Photia byla ujala se oné nepoctivé hry, jež pak v 11. století za patriarchy Michala Cerularia způsobila rozštěpení, až podnes trvající. Než za onoho času, kdy Konstantin a Methoděj vyučovali, byl Photius se svými přívrženci na osmém, v Cařihradě držaném obecném sněmu církevním r. 869 ovšem z církve vyobcován, [2]) ale jen se svými přívrženci; rozštěpení, abychom již tak se vyjádřili, nebylo ještě úředně prohlášeno. Vyšlíť tedy svatí bratří z církevní provincie, kteráž rovně co oni sami (ač vyjmeme-li tehdá již hotovou, ale od římské odchylnou liturgii, jíž co mniši basilianští se přidržovali) v celém svazku s Římem se nalezala, chtíce Moravany při řekách Moravě, Váhu, Hronu a Dunaji naučiti čtení a zákonu.

---

[1]) „Věk bolgarskago caria Simeona" od Palauzova u Hilferdinga l. c. str. 98, pak Muralt Chronol. l. c str. 436. Pertz Script. 473 dovozuje dle Pagi Critica ad Baron. III. 657. rok 861 co pravý rok pokřtění, Dümmler v Arch. c. akad. nauk X. 81 počátek r. 865 anebo snad již konec r. 864, Gfrörer pak l. c. III. 252 dobu mezi r. 863 a 861. V ostatním je celá věc s Bogarisem ještě velmi málo vyjasněna. Legenda o sv. Klimentu, biskupu Velickém, vytištěná skrze Šafaříka v Památkách hlahol. písem. str. LVII v řeckém i lat. jazyku, po česku v Čas. česk. Mus. r. 1847, str. 516 a násl., pak částečně v „Pramenech" I str. 76 a násl. připisuje křest Bogorise a syna jeho Michala samému sv. Klimentu (str. 519), a Pejačevič domnívá se dokonce ve své historii srbské díl X, 69, že v době mezi r. 840 až 896, do které klade se vůbec panování Bogorise-Michala, panovali nepochybně dva Michalové.

[2]) Poprvé ovšem již na círk. sněmu v Římě r. 863, potom ale zase na milosť přijat. Muralt Chronol. l. c. pag. 439.

Ano čtení! k tomu však bylo třeba pismen; že ale Slované vůbec a Jihoslované zvláště před Konstantinem a Methodějem žádných vlastních pismen k spisování kněh neměli, alebrž při počítání a věštění, při rozměřování příbytkův, dvorcův, polí atd. jistých črt [1]) užívali, vychází zřejmě na jevo ze svědectví císaře Michala III. v pannonské legendě, [2]) jakož i ze slov mnicha Chrabra, [3]) jenž sotva o věk lidský vzdálen byl smrti Konstantina. Staraliť se tedy svatí apoštolé o písmo slovanským zvukům přizpůsobené a Konstantin zejmena sestavil dle souhlasných svědectví starých pramenův abecedu, kterouž nazýváme hlaholskou (glagol, hlahol = hlas, jesť název čtvrtého pismene v té abecedě) na rozdíl od řeckoslovanské čili řeckoruské, kteráž přičítá se biskupovi Velickému Klimentu († 27. července 916), [4]) vůbec pak kyrilicí slove. [5]) Dokavad ještě v Cařihradě meškal, zejmena asi r. 862, sestaviv Konstantin tato znamení, počal již překládati evangelium sv. Jana; v tom pak v Pannonii

---

[1]) Viz. Dr. Hanuše: Zur slav. Runenfrage, mit bes. Rücksicht auf die obotritischen Runen-Alterthümer, so wie auch d. Glagolica u. Kyrilica; Archiv cís. akademie nauk, sv. XVIII.

[2]) Dümmler, Arch. XIII, kap. 5. str. 158 a 168 a „Prameny“ I., str. 46.

[3]) Vyd. od Šafaříka r. 1851 v „Památkách dřev. písem. Jihoslovanů.“ O mnichu Chrabru psal dříve již Šafařík v Časop. česk. Mus. r. 1848 str. 24 a násl., tamtéž i Hattala r. 1858, str. 117 a násl. Miklosič l. c. V. 13.

[4]) Časop. česk. Mus. 1848 str. 14. Velica leží v přední Macedonii při stoku soujmenné říčky se Strumicí i byla druhdy sídlem biskupství Tiberiopolského.

[5]) Jak na azbuku, zavedenou biskupem Klimentem, přešlo jmeno kyrilice, objasňuje Hanuš v níže uvedeném díle svém: Sv. Kyril nepsal kyrilsky atd. str. 8 takovým způsobem: „Sv. Kliment, co žák vděčný a ctitel věrný sv. Kyrila, nevydával bezpochyby abecedu svou za novou, čímž v skutku i nebyla, nýbrž jen za změnu zřetedlnější hlaholice; jak mile tedy v pozdějších dobách hlaholice se víc a víc v Bulharsku (a snad i v Rusku) zanedbávala, stala se tam na jihovýchodě i abeceda sv. Klimenta opět jedinou azbukou slovanskou a na ni přešlo jak toto jméno samo, tak i jméno původce slovanské liturgie, t. jméno sv. Ky-

a na Moravě, snad již za pomocí získaných mezi tím učeníkův, dále pokračuje, ujal se též překládání jiných posvátných i obřadných kněh, [1]) zřejmé to svědectví, že nářečí, jímž Konstantin rozprávěl a psal, pannonským a moravským Slovanům rovněž tak, jako Slovanům v Thessalii nebo v Bulharsku bylo srozumitelné, jelikož by jinak veškera práce byla bývala marná, [2]) čímž však za pětiletého pobytu

---

rila." Šafařík praví ve svých „Prager glagol. Fragmente" str. 57: „Bei dem gänzlichen Schweigen über die Figuren des einen und des anderen (Alphabets) wäre eine spätere Verwechslung oder Uebertragung des Namens von dem einen auf das andere nicht unmöglich." — Důkaz o tom, že biskup Velický Kliment zřetelnější azbuku smyslil, než byla ona sv. Kyrila, podává řecká legénda o sv. Klimentu (vytišt. Šafaříkem r. 1853 v Památkách hlah. písemnictví str. LVII s latinským překladem, česky v Časop. česk. Musea 1847 str. 516—521), kdež čtou se slova: „vymyslil pak i jiná znamení písmen, zřetedlnější nežli jsou ona, jež sv. Kyril vynalezl." — Důkladnější práce v této sporné příčině uveřejnili: Šafařík: „Ueber d. Ursprung und die Heimath des Glagolismus," v Praze 1858, pak dr. Hanuš: Svatý Kyril nepsal kyrilsky, než hlaholsky," zvláštní otisk z Pojednání kr. české společnosti nauk, V. řada, 10. sv., v Praze 1857. Od téhož pochází také rozprava: „Zur Glagolica-Frage" v Miklosičově „Slavische Bibliothek" II. 197. Protí tomu uveřejnil F. J. Jezbera spis: „Kyril a Method . . nepsali nikdy hlaholsky, než kyrilsky, t. j. písmem na základě abecedy řecké sestaveným a doplněným," v Praze 1858. Repliku na práci tuto najdeš v Hanušových „Kritische Blätter." Naopak srov. zase pojednání A. Hilferdinga „Кириллица-ли изобрѣтена Кирилломъ? v sebr. spisech jeho (v Petrohradě 1868) díl I. str. 315 a násl. — Také „Augsburger Postzeitung" přinesla v příloze k č. 35. r. 1859 článek: „Das Alphabet d. heil. Cyrillus, d. Apostels d. Slaven."

[1]) O literární činnosti sv. bratří psal Šafařík v Časop. česk. Musea z r. 1848 pod záhlavím: „Rozkvět slovanské literatury v Bulharsku" str. 1—32, kdež zároveň vyčítá knihy, od nich a žákův jejich dle vší podobnosti složených nebo na slovanský jazyk převedených.

[2]) Poněvadž nynější moravské nářečí od jihoslovanského velice se liší, přijímá Šafařík ve výše citovaném spisu o původu a domově hlaholice str 30 za pravé, že stará řeč slovanských obyvatelův Pannonie zároveň s nimi vyhynula; k čemuž my dodáváme: Byť i řeč s národem

obou bratří na Moravě a v Pannonii zajisté nebyla, jak výsledek zřejmě dokázal.

Takto se přichystavše a vzáctné, na tavrickém půlostrově vyzdvižené ostatky s sebou nesouce, dorazili svatí apoštolé v měsíci červnu r. 863 k Rostislavovi. Jich pobytu u Kocela bylo tudíž onoho času asi na mále. Že ale svaté ostatky s sebou vzali, zdá se již poukazovati k jich úmyslu, navštíviti Řím; neboť tam je přenesli r. 867. Můžemeť však ještě jiné příčiny se domysliti, proč svatí učitelé tělo sv. Klimenta bez překážky z Cařihradu odnésti směli. Církev katolická slavívala totiž hned z prvních křesťanských století oběť mše svaté nejraději nad hroby mučeníkův svých, obyčej to, kterýž byl tou dobou již do té míry stal se takořka zákonem, že byť ne celého těla, tedy aspoň nějakých ostatkův jeho v kameni uzavřených třeba bylo a podnes třeba jesť, aby oběť nekrvavá platně mohla býti vykonána. Svatí apoštolé ubírali se do cizích zemí, vědouce dobře, že tam

samým byla vyhynula, zachovaly se podnes na Moravě, v Čechách i na Slovensku názvy církevních a náboženských pojmů, od sv. apoštolův přinešené, jako na př. Hospodin, Ježíš Kristus, stvořiti, stvořitel, spasiti, spasitel, spasení, milosť, vzkříšení, rozhřešení, hřích, zpověď, modlitba a j. p., což zajisté je výmluvné a silné svědectví přímého jich působení v našich zemích. Srov. o tom „Světozor" z r. 1858 č. 6. O poměru jazyka, od ss. Konstantina a Methoděje při překladu bible užitého, k dnešním nářečím slovanským psal prof. Martin Hattala v Čas. česk. Mus. r. 1855. str. 81 a násl. Za příkladem Dr. Fr. Miklosiče (Vergl. Grammatik d. slav. Sprachen. Wien 1852. I. str. VII a VIII) snáší se prof. Hattala na tom, že staroslov. jazyk církevní (kyrilština) je matkou nyn. bulharštiny a slovenčiny, že ale bulharština vlivem cizích jazykův, zvláště pak albančiny, mnohem více od mateře své se odchýlila, než sestra její, slovenčina totiž v Krajině, Štýrsku atd. Jinak smýšlí Schleicher v rozpravě své „Ist das altkirchenslavische altslovenisch?", umístěné v „Beiträge zur vergl. Sprachforschung" (v Berlíně, díl I, str. 319, srov. též str. 21 onoho I. dílu), považuje jazyk staroslovanský jediné za starobulharský, kteréžto mínění ovšem dávno před ním již Šafařík (zejmena ve svém Slov. národopise str. 34, v Praze 1849) byl vyslovil a jeho se zastával,

nenaleznou všudež oltářů svěcených. Schránka, v níž svaté ostatky uzavřeny byly, měla jim sloužiti tudíž co „alta ara“, t. j. co oltář. [1]) Vkládati ostatky do nově vzdělaných oltářův anebo dokonce snad i oltáře a chrámy světiti, k tomu měli zrovna tak málo práva, jako vůbec k jakémukoli církevnímu výkonu v zemi Kocelově, Rostislavově i Svatoplukově. Neboť co kněží cizí provincie církevní, jediné od světských knížat jsouce povoláni, tedy bez všelikého církevního poslání, musili předkem dožadovati se právomocnosti, pro všechen případ potřebné, a to při Salcpurském metropolitovi vzhledem k území Kocelovu a při biskupu Pasovském po Moravu. Vždyť víme, že v obvodu Salcpurské církve nižádný cizí kněz, pokud by se nebyl prokázal propuštěním ze své dioecese, nesměl déle tří měsíců úřadu svého konati, kterýžto předpis měl zde obecnou platnosť, tedy i v Pasovské dioecesi. Bez zjevného porušení zákonitého řádu církevního nemohli tudíž naši svatí žádného církevního výkonu v těchto zemích se ujíti. Za nedlouho však dostalo se jim nepochybně tohoto povolení; neboť třeba za pravé míti, že po přemožení a poddání se Rostislava r. 864 biskupství Pasovské pod záštitou Frankův brzo domohlo se opět takové moci, že tato bezpečně stačila (ač kdyby bylo po vůli biskupů bývalo), činnosť nově příchozích missionářů zameziti, neohlížejíc se ani k tomu, že oba bratři příliš církevně a pravověrně smýšleli, než aby nějakého nepravého jednání byli sobě dovolili. [2])

A čeho se zde domníváme, potvrzují také prameny. V mezích kněžské moci své ujali se sv. bratří díla se stejnou

[1]) Církev římská přikazuje až do té chvíle, že oběť mše svaté toliko na svěceném oltáři, do něhož vložen jest kamen se svatými ostatky (odtud sepulchrum = hrob nazvaný), smí se vykonávati. Ve východní čili řecké církvi není podnes takového kamene nezbytně třeba, nýbrž toliko jistých pláten, kteráž podobným řádem, co oltář, posvěcena jsou.

[2]) Legenda pannonská klade proto (srov. Ginzel str. 26 Přídavků) papeži Hadrianu II tato slova na jazyk: „illi vero (fratres) — — contra

horlivostí jak opatrností; poněvadž pak práce mnoho a dělníků málo bylo, pečovali především o to, aby mladé lidi (jako Gorazda, jehož později ještě blíže poznáme) z národa samého vybrali a k službě církevní vychovali a dle vzoru, za nímž sami směřovali, na společný život a pění církevních hodinek čili breviáře navykli. Že přese všechen tento způsob života missionářské podnikali cesty, o tom nelze pochybovati. Vždyť bylo po celé zemi dosť co kázati, křtíti, proti rozličným bludům nastupovati; a proto mohou ony pověsti na Moravě, jež k jistým místům a zřídlům se vážou, jako by tato přítomností apoštolských bratří takořka byla posvěcena, vždy míti některý histórický základ. [1]) Zvláště pak potkala se činnosť bratří brzo se vděkem v zemi Kocelově, kdež ještě před svým odchodem do Říma, tedy před rokem 867, okolo padesáti učeníkův vyučili církevní slovanštině. Sami však nemohli a nesměli ještě, zvláště mše svaté, v tomto jazyku sloužiti; neboť kromě toho, že sami jsouce kněžími řeckého obřadu, jen tomuto byli přivykli — vždyť pak nikdež ve světě nebylo před nimi mše svaté slouženo v jazyku slovanském —, náleželo jim jako od

---

canonem nihil fecerunt," čili staroslovansky (v Pramenech str. 45, kap. VIII.): „kromě kanona nestvoristě nič'sože." Podlé toho bude ovšem nyní zjevno, co souditi o Bočkově listině z r. 863 v Cod. dipl. Mor. I. 32, kdež jistí se o svěcení kostela sv. Petra v Olomúci: „per venerabilem fratrem Kyrillum."

[1]) Tak mezi jinými v Spěči u Kelče, v Přibicích u Hustopeče, v Podivině kostele, v Žarošicích, v Uhřičicích blíž Domabořic, ve Svítavě. Vzdaž-li sv. bratři již tehdáž do Čech vstoupili, nedá se dokázati; nemožné však není, že by aspoň býv. Hradeckého a Chrudimského kraje se byli dotkli. Starodávní, sv. Klimentu zasvěcené kostely ve dvou někdejších župních hradech na pomezí Moravském v Čechách, v Litomyšli totiž a Hradci Králové, zachovávají aspoň památku sv. mučenníka, jehož tělesné ostatky byli apoštolé s sebou přinesli. Na Moravě jest kromě opuštěné kaply v lesích u Osvětiman (v býv. Hradišt. kr.) toliko býv. farní kostel v Hořejším Břečkově blíž Jasenic (v někd. Znojem. kraji) založení sv. Klimenta.

biskupa Pasovského oprávněným, podrobiti se u vykonávání úřadu kněžského zákonu a obyčeji církve latinské. [1]) S těží již a s výjimkou as dopouštělo se jim přisluhovati dle řeckého obřadu, jakkoli od církve římské uznaného, neřku-li v jazyku novém. Taková neslýchaná novota byla by bezpečně veliké pohnutí mysli způsobila a bez prodlení stížnosti a vyšetřování po sobě potáhla, a to tím spíše, ano legát papežský Arsenius, biskup z Orty, s mimořádným plnomocenstvím právě té doby, t. j. r. 865, biskupství Řezenské, Pasovské a Salcpurské objížděl [2]), Adalvin pak, o němž známo, že ještě r. 865 v Kocelově říši chrámy světil, ano až do samého r. 871 od tamějších metropolitních práv svých neustoupil, [3]) zajisté by nebyl opomenul novoty takové k vědomosti legáta přivoditi. Poněvadž se to ale nestalo,

---

[1]) Tak zvaná česká, moravská i pannonská legenda, neméně i tak zv. Diokleat, kněz a kronikář býv. arcibiskupství Dukelského (Dukla = Dioclea v Albanii), kterýž psal ok. r. 1161 a jehož kroniku vydal r. 1601 Maurus Orbinas v svém díle: „Il Regno degli Slavi", jinak též pod jmenem: „Regum Slavorum historia" známém a v „Joannis Lucii de regno Dalmatiae et Croatiae libri sex", Vindob. 1758 fol., citovaném i opravovaném, — dávají ovšem znáti, jakoby sv. apoštolé hned po svém příští do Moravy a Pannonie sloužení mše svaté a zpívání církevních hodinek jazykem slovanským byli zavedli; a však, poněvadž kromě legendy pannonské všecky ostatní pramenové toliko s velikou opatrností užiti býti chtějí, nutí nás pomlčení o tom v legendě italské, jakož i výslovné svědectví papeže Hadriana II. z r. 869 (v Erbenových Regestech I. 15), an sv. Methoděje posýlá s povolením, slaviti oběť mše svaté „nominatim cum liturgia et baptismate" v jazyku slovanském, — setrvati na mínění, výše vysloveném. Již Kopitar praví ve svých Prolegom. histor. (Miklošić, Slav. Bibliothek I. str. 61): „de linguae slavicae in sacris usu primis jam quatuar et dimidio annis tentato, nulla in historia vestigia." Veřejné modlitby děly se zajisté v jazyku domácím, to ale nebylo také zapovězeno; mši však nenáleželo ještě nikterak tímto jazykem sloužiti.

[2]) Mansi Collect. XV. pag. 454. Annalista Saxo ad ann. 866. Pertz Script. VI. 578. Annales Bertin. ud eundem annum. Pertz l. c. II. 231.

[3]) Conversio Bogoar. Pertz Script. XI. 13—14.

právem lze dovozovati, že bratři zachovali se vůbec v mezích sobě položených, ba i té doby, když r. 865 a 866 politický obzor Moravy se zachmuřil a Rostislav do nové války se pustil.

Avšak i za těchto politických zmatkův, když Moravané Frankův se byli odřekli, nesměli svatí bratři co praví synové církve katolické uchýliti se od povinností, jimiž ve svém nynějším postavení vázáni byli vůči metropolitovi Salcpurskému; mohliť sice jazykem zemským vyučovati, věřícím překladův písma svatého poskytovati, veřejně s nimi se modliti, nesměli ale nikterak mši svatou v jazyku slovanském sloužiti. A právě proto, že zachovali se ve svých mezích co kněži, neměli ani metropolita ani podbiskupí jeho Pasovský nijaké příčiny, v Římě na ně sobě stěžovati, a proto pokládáme cestu jejich do Říma na konec r. 867, když byli za čtyři a půl léta dostatečně poznali pole činnosti své a ovoce působení svého, — za účinek dobrovolného předsevzetí, aby dle způsobu missionářů všech věkův ze své práce vydali počet při hrobu knížat apoštolských a potřebných sobě vyprosili naučení a svobod k další činnosti. A jako o odchodu jejich z Cařihradu do Pannonie a na Moravu stolici apoštolské bylo oznámeno, podobně neopomenuli bratři o svém odchodu do Říma a cíli jeho předkem zprávu učiniti. [1]) Cesta vedla je z Moravy zeměmi Kocelovými do Benátek, kdež z latinským kněžstvem v příčině

[1]) V tomto smyslu vykládáme sobě slova v Translatio cap. 8.: „His omnibus auditis, Papa gloriosissimus Nicolaus, valde laetus super his, quae sibi ex hoc relata fuerunt, redditus (ze žalob a stížností metropolity nebyl by zajisté byl „laetus" učiněn), mandavit et ad se venire illos (fratres) literis Apostolicis invitavit. Quo nuntio illi percepto valde gavisi sunt, gratias agentes Deo, quod tanti erant habiti, quod mererentur ab Apostolica Sede vocari." Druhé legendy vědí o rozličných příčinách pozvání jich do Říma. Dle bulharské v kap. 8. jestiť to žádosť bratří, aby překlad sv. písma, od nich učiněný, schválení papežova došel; dle pannonské v kap. 6 toužil prý po nich papež „želaja

slovanského překladu tuhé podstoupili hádání. [1]) Do Říma dostali se na krátko po smrti velikého papeže Mikuláše I., kterýž byl dne 13. listopadu 867 se světem se rozžehnal.

Ohlédněmež se nyní po stolici apoštolské samé, uvedouce si na mysl tehdejší poměry její, odkudž pak bude lze, jasněji zobraziti sobě postavení, kteréž tato sobě potom oblíbila vůči apoštolům Slovanstva.

Papeži Mikuláši I., jenž s stejnou opatrností jak statečností stavěl se na odpor nespravedlivostem a špatnostem jak na východě tak na západě, bylo, což především náleží na paměti míti, nesnadnou řešiti úlohu; ukazovalať se totiž potřeba, obmeziti způsobem, společnosti křesťanské prospěšným, ano velice žádoucím, moc metropolitův, kteráž na podbiskupí zde i onde nemálo tlačila, uvozujíc je do podřízeného, nehodného, ano místně i povážlivého postavení. Mnozí metropolité jevili chuť, oddati se na cesty patriarchy Cařihradského, Photia, jenž ve srozumění s císařským dvorem svévolně biskupy i arcibiskupy svrhoval i sázel, ukládaje nad to daně všem biskupským kapitolám i klášterům.

---

viděti ja, jako angela božija"; ano dle české legendy kap. 8 vydal se prý Konstantin, Methoděje na Moravě zůstaviv, sám jediný na cestu do Říma, jsa puzen citem pobožnosti. Jediná moravská legenda dodává k tomu (v kap. 6): „His omnibus auditis, Papa Nicolaus laetus factus, super his, quae sibi relata fuerant . . . Mirabatur autem ex alia parte quod ausi fuissent sacerdotes Domini, Cyrillus et Methodius, horas canonicas in Slavonico psallendo statuere idiomate." O nějaké jich obžalobě a obsýlce do Říma tedy ani pomyšlení.

[1]) V Životě sv. Konstantina (v Šafaříkových památkách dřev. písem. Jihosl. str. 1—27 a v „Pramenech" I str. 31) čili v tak zv. starosrbské legendě (kap. XVI.) vypravuje se, že latinští kněži v Benátkách padli na sv. bratry, jako „vrani na sokolě". Druzí pramenové o tomto učeném hádání nevědí sice ničehož; jinak ale lze velmi dobře poznati z listův papeže Jana VII., že měli bratři v skutku stranu proti sobě, a to zejmena v Římě, což také legenda pannonská v kap 6. ztvrzuje. Strana tato nelenila i později, až se jí konečně povedlo, že byl Methoděj r. 879 do Říma povolán, aby se tu zodpovídal.

I metropolita Ravennský, jmenem Jan, nezdál se týmž časem býti dalek podobného cíle. Spoléhaje na přízeň císaře Ludvika II., jehož důvěrné obcování s dvorem Byzantským papeži bez toho vidělo se býti politicky nebezpečným, dodával sobě smělosti k rozličným výstupkům; hodlalť patrně pod ochranou císaře osobiti sobě takovou moc, jakou z věčího dílu již vykonávali biskupové němečtí, a přece náležela Ravenna k státům papežským, jsouc vedlé jiných krajin tak zvaným dědictvím sv. Petra.

Sotva byl tento spor r. 862 uklizen, vytasil se opat Theognost, jemuž byl vypuzený patriarcha Byzantský Ignatius sám mnohé věci do péra napověděl, s obšírnými zpravami o počínání samozvaného patriarchy Photia, kteréž také sněmu církevnímu, v Římském Lateránu r. 863 zasedajícímu, osobně předložil. Shromáždění otcové, nabyvše takto zevrubné povědomosti o běhu věcí v Cařihradě, vyřkli všemi hlasy klatbu nad Photiem jakož i biskupy, kteříž ho neprávě byli světili. Něco podobného čekalo také na některé německé biskupy, kteříž nedlouho před tím proti řádu sněm církevní v Metech byli drželi, jenž v Římě nemohl býti uznán, a kteříž dokonce na to pomýšleli, aby ve spolku s Photiem všechen východ i západ proti papeži pobouřili, čehož provedení vidělo se jim proto dosti snadným, poněvadž císař Ludvik II., jenž v rozličných příčinách té doby na Římany byl zanevřel, závistným okem bez toho na moc papežův se dívaje, takořka omámiti se dal křiku četných duchovních a světských velmožův, kteříž, sjíždějíce se ke dvoru, bez ustání na něho naléhali, aby, jsa pamětliv důstojenství svého, nedopustil papeži naložiti s německými knížaty církevními, zejmena s metropolitou Trevírským a Kolínským a j., v tom způsobě, jak se bylo stalo před rokem patriarchovi Ravennskému. Ty a podobné domluvy svedly jsou nedobře zpraveného do té míry, že v měsíci lednu nebo únoru r. 864 z Beneventu, kdež té doby dvůr držel, s početným lidem zbrojným proti Římu se zdvihl;

avšak nemoc císařova, jakož i prosby císařové Angilbergy způsobily smír. Císař slíbil, zdržeti se příště všeho vkládání se do věcí církevních a neujímati se více suspendovaných a vzpurných prelátů a pánův, papež se své strany pak odhodlal se, svolati k uklizení podaných stížností a žalob obecný sněm církevní ke dni 1. května 864, kterýž ale z nedůstatku účastenství nepřišel k místu, odkudž nejpilnější věci dílem na obvyklé podzimní synodě v Římě r. 864, zvláště pak vysláním biskupa Arsenia, dne 2. ledna 865 za apoštolského nuntia a latere vyhlášeného, konečně musily býti vyřízeny. [1])

Mezi tím, co veliký papež Mikuláš, jak jsme právě znamenali, přílišnou moc metropolitův na západě vítězně udolal, vyskytla se pro něho na východě, zejmena v Bulharech, výborná příležitosť, vystoupiti s prospěchem právě proti nejnebezpečnějšímu patriarchovi, t. j. proti Cařihradskému.

Vímeť, že Bogoris r. 859 pokřtěn byl od arcibiskupa Josefa a Michal nazván. Toto obrácení se na víru křesťanskou způsobilo Bogorisu odboj velmožův ve vlastní říši, jejž válečně położiv, slavil takovou cestou nejen vítězství křesťanství, nýbrž i moci panovnické. Neboť od té doby teprv založeno jesť křesťanství pevně v Bulharech, národ hrnul se ke křtu i brzo nedostávalo se dělníkův k bohaté žni. Tu obrátil se Bogoris, jehož zajisté nebyl ušel pohoršlivý spor v Cařihradě, k papeži Mikuláši I. o učitele víry. Po četném poselství poslal sv. Petru v Římě stkvostné dary, mezi jiným též pancíř, v kterémž byl nedávno víře křesťanské k vítězství dopomohl, [2]) veda zároveň stížnosť při papeži, jak prý při Bulharech Řekové, Armeni a j. křtíti

[1]) Zevrubně vypsáno v Dambergrově: Synchronistische Geschichte d. Kirche und d. Welt im Mittelalter." V Řezně 1851, díl III. str. 391 a násl.

[2]) Srov. Jaffé: Regesta Pontificum pag. 249 ad an. 866.

a nesrovnalé věci kázati se jmou, jak prý i Židé víry a učeníkův nacházejí a jak velikou tudíž národ bulharský má potřebu pravověrných učitelův i kněh, při čemž dával dosti zjevně znáti, že by prý takové různice snadno daly se pojednou ukliditi, kdyby stolice apoštolská se sklonila, zříditi v Bulharsku zvláštní patriaršství.

Nemálo musil se papež potěšiti, vida, kterak veliký, v samém sousedství sídelního města říše Byzantské přebývající a jí nebezpečný národ z nenadání k Římské církvi se obrací. Byliť mu zároveň tito Bulhaři výbornou zbraní proti Cařihradu, i protož poslal Bogorisovi bez prodlení dva biskupy, Pavla Piombinského a Formosa Portského i s knihami a zevrubným poučením k zodpovídání jistých sporných otázek, jež byly mu od Bulharův předloženy. [1]) Nyní vypuzení jsou falešní kazatelé ze země, obyčeje římské církve zavedeny a Bogorisovi na srozuměnou dáno, aby sobě z kněží Římských, od biskupa Grimoalda nedávno do země uvedených, vybral některého, jenž by pak měl v Římě na arcibiskupa býti vysvěcen. Bogoris žádal Formosa a ucházel

---

[1]) „Responsa ad consulta Bulgarorum", edidit Harduin in actis Concil. V. 353—386 Též v Mansi Collect. XV 401. Srov. též Pertz Script. I, 379 a 380. Tato památka historická dává vysoce zajímavá pokynutí o života způsobě, mravích a smýšlení starých Bulharův a v ní obrazuje se zároveň politika Římského dvora vůči tomuto, víře a církvi novotně získanému národu. Při tom budiž jen jediné věci vzpomenuto, poněvadž se nám zdá, že i k staromoravskému obyčeji ukazuje. Bulhaři otazují se: Sedne-li náš zeměpán vedlé obyčeje k stolu v sedadle (in sedili ad mensam), nepřisedá k němu nikdo, ani choť jeho; my pak sedáme na stoličkách (in sellis) a jíme na podlaze. Což nyní bude nám činiti?" K tomu odpovídá papež: „To netýká se věcí církevních; v ostatním není to pěkný mrav." Legenda moravská vypravuje pak v kap. 14.: Accidit autem, ut rex Swatopluk in quodam convivio ducem Boemiae Borziwoy sub mensa sua in detestationem suae perfidiae locaret, incongruum asserens debere cum Christicolis hominem gentilem edere." — Známoť, že toto místo dostalo se z Křištanovy „Vita s. Ludmillae" do legendy moravské. Jak Dobner o tom soudí, viz Annal. III. 285.

se o něho také s velikým úsilím; avšak papež, znaje ovšem nezpůsobilosť jeho, [1]) povolal ho z Bulhar zpět i podával biskupa Grimoalda, jakož i třetí ještě osobu, jistého Dominika na arcibiskupství bulharské. [2]) Když pak i tito dva nebyli přijati a od papeže Hadriana II. dva noví kandidáti s bulharským vyslancem Petrem, příbuzným krále (jehož dlouho v Římě byli zdrželi) ke dvoru posláni, odhodlal se Bogoris, hněv svůj stolici apoštolské zjevně ukázati, chtěje vyslati téhož Petra r. 869 k obecnému sněmu církevnímu v Konstantinopoli a sloučiti Bulharsko s církví východní, což se také dne 3. března 870 přese všechen odpor, kladený od latinských biskupův, skutečně stalo. [3])

V takovém stavu nacházela se tedy církev Římská, když oba apoštolé Slovanští s ostatky sv. Klimenta do Říma jsou dorazili. Na stolici Petrově seděl tím časem již Hadrian II., kterýž byv v listopadu zvolen, korunován jesť dne 14. prosince 867 (zemřelť v měs. listopadu 872). Zmatky i politika předchůdce jeho byly jsou na něho přešly, i odtud úsilná péče, způsobiti takové církevní zřízení Pannonie, kteréž by, přinesouc prospěch stolici apoštolské, po případě proti německým metropolitám užiti se dalo a podržíc Bulhary v mysli a dozorství, i Cařihrad přitahovalo. K tomu bylo však třeba takových ústupkův, jakých by církev

---

[1]) Jak pravě papež jednal, povolav Formosa nazpět, poznává se ze synody římské r. 876, kteráž viděla se nucenou, téhož Formosa v příčině dokázaných špatností i svěcení kněžského odsouditi. Jaffé, Regesta pag. 264.

[2]) Jaffé, Regesta pag. 254 ad an. 867.

[3]) Jaffé, Regesta, pag. 257 a 258. Hilferding v Smolérových „Jahrbücher für slav. Literatur," v Buděšíně 1856, nové řady díl 3, seš 2, st. 103. Že od těch dob dávali Bulhaři svých biskupův patriarchovi Cařihradskému vysvěcovati a že vůbec odtud přidrželi se tamních patriarch, prozrazuje výtka, kterouž v listopadu r. 871 papež Hadrian II. vyslovil patriarchovi Ignatiovi, pravě: „quod et Bulgaris antistitem consecravit et diaconos ex laicis fecerit." Jaffé, Reg. pag. 239.

v jiných okolnostech sotva byla povolila. Především složeny jsou po příchodu missionářův svaté ostatky s velikou slavou na hlavním oltáři prastarého kostela sv. Klimenta v střídě, k Lateránu vedoucí, načež nastalo připravování bratří Konstantina a Methoděje k přijetí úřadu biskupského. Tuto přípravu předcházelo však nezbytně zkoušení jich pravověrnosti, — „processus informatorius", jak to církev nazývá — o kteréž měly svědčiti přinešené jimi překlady evangelií, homilií, hodinek a liturgie. [1]) Praví-li se v „Životě sv. Konstantina", že Hadrian II., když zejmena oba bratři byli v Římě liturgii v slovanském jazyku několikrát vykonali, slovanské překlady bratří v kostele panny Marie Věčí — dle pannonské legendy pak, čili „Vita Methodii" na oltáři sv. Petra — položil: nechce tím nic jiného býti řečeno, leč že tito spisové přese všechen snad odpor od samé stolice apoštolské za pravověrné a pravé přijati jsou [2]). Tak stkvělé svědectví mohlo ovšem stačiti; poněvadž ale církev ve vážných věcech — a k takovým náleží beze vší pochybnosti svěcení biskupův — nikdy od určitých pravidel svých neodstupuje, přikazujíc zejmena, aby každý, kdož má na biskupa svěcen býti, vedlé veřejného vyznání víry sliboval i věrnosť náměstku Kristovu: nebyloť ani Konstantinu a Methodějí toto veřejné osvědčení prominuto. [3]) Teprv, když takto pravověrnosť svou jakož i poddání se

---

[1]) Dle toho, co praví se v 20. kap. „Skutkův Apoštolských", záležela liturgie ve čtyřech podstatných částech, kteréž jsou: a) předčítání sv. písem, b) výklad jich prostředkem řeči nebo učení, c) slavení oběti svaté a d) utěšitelné rozmlouvání.

[2]) „Vita Constantini", vyd. od Šafaříka v Památkách dřevního písemnictví Jihoslovanův, str. 23, hl. XVII a v Pramenech I str. 35: „osvięti i položi ję v cerkvi sviętyja Maria, iže się naricet Fatan (φάτνη, praesepe), pěša že nad nimi liturgiju." Legenda pannonská (tamtéž str. 44) v kap. 6: „Svięti (apostolik) učenije jego, polož' slověn'skoje evangelije na oltari svięţago apostola Petra."

[3]) Že v Římě neodchýleno se od této nezbytné výminky ani při Konstantinu a Methoději, povýšeno jesť nade všechen spor nepochybným

pod stolici apoštolskou dokonale byli prokázali, vysvěceni jsou dne 6. ledna roku 869 na biskupy, a učeníci jich na kněze a jáhny. [1]) O obsahu onoho vyznání víry, kteréž (jak Ginzel na uv. m., str. 46, pozn. 5 právě dokládá) s postupujícím v čase rozvojem víry církve samé vždy se srovnává, nemůž'

---

svědectvím papeže Jana VIII, kterýž v listu k Methoději a Svatoplukovi (viz Erben, Reg. pag. 16 a 17) připomíná onomu vyznání víry, ústně i písemně složené: „sicut verbis et literis te S. Romanae ecclesiae credere promisisti."

[1]) Výslovně připomíná v té příčině dobře zpravená „Translatio S. Clementis", v kap. 9: „consecrarunt ipsum (philosophum Constantinum) et Methodium in Episcopos." Námitky, kteréž činí se proti této dějině, vyvrátil dokonale Ginzel na uv. m. str. 47, pozn. 7, zapomenuv ale při tom, že ono místo v listu papeže Hadriana II. z r. 869 (Erben, Reg., str. 14): „že poslán jest od papeže Methoděj co kněz (presbyter) k Slovanům pannonským a moravským" (Ginzel l. c. str. 9), pošlo jediné z křivého pojmutí dřevního slovanského textu. Omylné „sviętše" není zde formou substantivní, nýbrž verbální, i náleží je tudíž přeložiti „consecrantes eum" čili „postquam eum cum discipulis ordinavimus." Porov. v té příčině „Arkiv za povjestnicu jugoslavensku." Kn. 4. roč. 1857 str. 291. Kdy svěcení toto vykonáno, nepokládají pramenové, Ginzel pak (l. c. str. 48 pozn. 7) cestou kombinace přichází k domnění, že stalo se dne 5. ledna 868. Místo v „Translatio S. Clementis", cap. 10, kteréž jeho domnění podpírati se zdá, zní pak: „Cum autem philosophus qui et Constantinus, diem transitus sui imminere sibi sensisset, ex concessione summi Pontificis posuit sibi nomen Cyrillus, dicens, hoc relevatum sibi fuisse: et sic post quadraginta dies dormitionem accepit in Domino sexto decimo Kalendas Martias." Dle toho zemřel tedy Konstantin 40 dní po proměně jmena svého dne 14. února. Počítá-li se odtud nazpět, stal se onen výkon dne 5. ledna, kterýž připadl r. 868 na vigilii Zjevení páně. Poněvadž pak Ginzel nepochybuje, že tato proměna jmena stala se při svěcení Konstantina na biskupství, považuje tím přijetí 5. ledna, co dne svěcení, za oprávněné. Stalo-li se tak, bylo zajisté nezbytné, aby zkoušení přinešených slovanských kněh, nového obřadu a vůbec veškeré pravověrnosti dostavivších se missionářův, jež vším právem (i dle Ginzla) předcházeti musilo, v době sotva čtrnácti dní se vykonalo. Neboť přede dnem 14. prosince 867 nebylo jich, jak známo, ještě v Římě; zastalit oni již papeže Hadriana II., dne 14. prosince t. r. korunovaného. Zbývalť tedy jen čas od 15. prosince 867, ač byli-li již na

nižádný znalec věci býti v pochybnostech. Poněvadž týmž časem učení o vycházení ducha svatého od otce i syna potkávalo se ve východní církvi s mocnými odpůrci, ana jeho církev západní co článku víry již se přidržela, nevklá-

---

místě (o čemž dovolujeme sobě pochybovati), až do 5. ledna 868 ke zkoušení a ordinací. A však neslušíť zapomínati, že právě v tu dobu připadají svátky narození a zjevení páně, tedy svátky, kteréž církev vždy s velikou okázalostí slaviti obvykla a o kterých všeliká práce, tedy i zkoušení přinešených kněh, nezbytně odpočívala. K tomu třeba doložiti, že bylo rovněž nezbytné, aby mezi svěcenimi učeníkův slovanských, byli-li ještě laiky, čas několika dní prošel. A to mělo ve 14 dnech všecko k místu přivedeno býti? Konečně smí se dle starého řádu církevního svěcení biskupa díti jediné v neděli nebo v den některého apoštola nebo o větší některý svátek; pátý leden r. 868 připadal však na pondělí, nad to pak o vigilii svátku. Dle všeho toho bylo tedy bezpečně ono svěcení našich biskupův mnohem později vykonáno. Dělo-li se ale později, připadlo úmrtí Konstantina nikoli do roka 868, nýbrž do roka 869. Starosrbská legenda (u Šafaříka na uvedeném m.) připomíná, že při ordinaci nacházeli se též biskupové Formosus Portský a Gauderich z Velletri. Dle dávního řádu církevního mají býti při svěcení biskupa tři biskupové přítomní, biskup světící totiž a druzí dva k přísluze. Pořádek církevní posloupnosti dává však jen tomu právo světiti biskupa, kdož je skutečným vrchním pastýřem a kdož voleného byl biřmoval; protož předpisují konstituce apoštolské, aby to byl „jeden z nejpřednějších biskupův", tedy metropolita, arcibiskup, zvláště ale nějaký patriarcha. Poněvadž pak Formosus a Gauderich byli jen pouhými biskupy, nepřislušelo jim udělovati svěcení, to musilo vykonáno býti skrze vyššího hodnostáře církevního. Neučinil-li tak papež Hadrian II. sám? Že byl Formosus přítomen, pomáhá též určiti dobu konsekrace. Anastasiova „Vita Adriani P. P." (v Muratoriho Scriptores rerum italicarum III. 1 a násl.) dokládá výslovně, že Formosus nebyl přítomen korunovaci téhož papeže, že tedy 14 pros. 868 v Římě se nenacházel. Bylt ovšem u Bogorisa v Bulharech, kterýž ho žádal za metropolitu; ale papež povolal ho zpět, on pak opustil Bulharsko s vyslancem Petrem. To aby se bylo mezi 14. prosincem 867 a 5. lednem 868 stalo, je dle stavu tehdejších prostředkův komunikačních holá nemožnosť! Nejprv zaslal Bogoris prosbu svou — papež k ní odpověděl — pak teprv vydal se Formosus na cestu z Bulhar do Říma; a jaká to dlouhá a obtížná cesta!

dajíc je jinak určitými slovy v samé vyznání víry: tož sotva asi pochybíme, tvrdíce, že v Římě zvláště na tuto věc při vyznávání víry řeckých kněží (a takovými byli zajisté Konstantin a Methoděj) důrazně nastupováno. Rovněž jesť nepochybné, že svatí bratři svěcení obdrželi na pravé biskupy okruhů missionářských, nikoli na chorepiscopi či biskupy krajské. Nebo kdyby se byli jen takovými stali, nemohli nabýti práva i kněze světiti (Cod. dipl. Mor. I. pag. 82), na čemž přátelé a příznivci jejich právě nejvíce sobě zakládali. Mezi učeníky pak, kteříž na kněze a jáhny od nich vysvěceni jsou, nacházeli se Moravan Gorazd, pak Bulhaři (či pannonští Slovenci?) Kliment, Naum, Angelar a Sava. [1])

Skutkem tímto splnila se žádosť knížat Slovanských, Rostislava totiž, Svatopluka a Kocela; měliť dva svěcené biskupy, kněze i jáhny. Otázka, kterouž sobě nyní náleželo především položiti, byla: jaké dioecese přikázati vysvěceným a pod jakého metropolitu je postaviti? Zajisté zanášeno se v Římě touto věcí, když předčasnou smrtí Konstantina, jehož tam přezvali Kyrillem [2]) — zemřelť, maje let 42, čtyřicátý den po proměně jmena svého, dne 14. února 869 — uvedena do jiného proudu. [3]) Zbyltě Methoděj sám

---

[1]) Translatio S. Clementis praví krátce (v kap. 6): „mandavit Papa episcopo cuidam . . . ut ordinaret ex discipulis Slovenicis tres presbyteros et duos lectores." Tu bychom tedy měli našich pět výše jmenovaných učeníkův. Jmena jich známa jsou z „vita Constantini", historické zprávy o nich viz pak v Čas. česk. Musea r. 1848 str. 12—20.

[2]) Nebyloť nic neobyčejného, že papežové měnili jmena těch, jež světili na biskupství; připomínáme jen Wilbrorda a Winfrida. Onomu dáno od papeže Sergia I. r. 696 jmeno Clemens, tomuto od papeže Řehoře II. r. 723 jmeno Bonifacius. Mohlť tedy i Konstantin při svěcení dostati jmeno Kyrillos.

[3]) Že jsme se vedlé Šafaříka i Palackého pro rok 869 rozhodli, toho, tuším, s důstatek ospravedlňuje nás poznamenání na str. 122. V ostatním má naše „Vita Constantini" v Šafaříkových „Památkách" atd. a v „Pramenech", a sice v kap. 17 výslovně rok 869 co rok úmrtí Konstantina.

jediný i nastala mu povinnosť, vyprovázeti k hrobu tělo zesnulého bratra, kteréž pochováno jesť v Římském kostele sv. Klimenta k pravé straně oltáře, do něhož vloženi byli dříve ostatkové sv. papeže Klimenta. [1]) Záležitosť nové dioecese nabyla nyní zcela jiné tvářnosti. Dokud byl Konstatin živ, bylo třeba pomýšleti na dva dioecesní okresy; po smrti jeho jednalo se toliko o postavení Methodějovo. Krajiny, kteréž na Moravě a v Pannonii mohly mu býti vykázány, příslušely velikým dílem k arcibiskupství Salcpurskému. Bylоť se tedy v případě, že by Salcpurský a Pasovský biskupové na jednání v Římě nepřistoupili, nadíti protestu, na Řím pak neslušelo v takových okolnostech nikterak, učiniti opatření, jehož provedení nebylo již předkem zjištěno; provedeno mohlo býti však jen tehdy, bylo-li v té věci očekávati souhlasu Rostislava i Kocela. Vímeť ovšem z předchozího vypravování, že právě oni byli rozhodnými přátely Methoděje i učeníkův jejich, odkudž musily se zámysly papežovy se srozuměním těchto slovanských knížat setkati; proto směl také papež, neohlížeje se na Salcpurského, povýšiti Moravu a Pannonii r. 869 na zvláštní samostatnou arcidioecesi, jmenovati Methoděje prvním arcibiskupem jejím [2]) a přiděliti jí země Rostislavovy, Svatoplukovy a Kocelovy.

---

[1]) Transl. cap. 12. Spor, kterýž dle téhož pramene (kap. 11 a 12) o to vznikl, má-li tělo Kyrillovo z Říma vyvezeno či v chrámě sv Petra pochováno býti, podmiňuje další a hojnější obcování Římanův s nebožtíkem, i my shodujeme se tudíž zcela s míněním Dümmlerovým v Archivu Víd. ak. nauk XIII, 181 pronešeným, kteréž přijímajíc delší pobyt Kyrilla v Římě, klade tudíž smrtí jeho do r. 869. Vyobrazení téhož nalezá se podnes v kostele sv. Klimenta v Římě, o čemž viz: „Dudík, Neuentdeckte Fresken aus dem Leben d. heil. Apostel Kyrill u. Methoď in Rom.“ Mittheilungen der k. k. Centralkommission zur Erforschung u. Erhaltung d. Baudenkmale. Ročník 1869.

[2]) Svědectví o tom vydávají listy papeže Jana VIII. z let 879 a 880 (Erben Reg. str. 17), v kterých nazývá se Methoděj výslovně: „archiepiscopus ab antecessore nostro Adriano . . . ordinatus — archiepiscopus ecclesiae Marabensis, — Pannoniensis ecclesiae.“

Tím ovšem dosaženo v Římě již něčeho, ale ne všeho. Slušeloť zajisté i Salcpurského některou, poněkud podstatnou příčinou přivésti k tomu, aby se spokojil, neméně bylo třeba, zároveň i vzdorné, ano takořka již odpadlé Bulhary v paměti zachovati; obé pak zjednáno tím, že Methoděj dosazen jest na stolici sv. Andronika, t. j. povýšen na arcibiskupa dřevního západního Illyrika.[1])

Sv. Andronik, o němž z listu k Římanům jen tolik bezpečně známo, že byl zbožný, na křesťanství obrácený žid a příbuzný sv. Pavla,[2]) zjevuje se v pozdějších podáních co učeník samého Krista pána a co první biskup v staroslavném Srému (Sirmium).[3]) Jakkoli to jen pouhé podání, tolik přece v té věci dějepisně zjištěno, že Srěm byl již ve čtvrtém století sídlem biskupství, kteréž, obsahujíc veliký díl Norika, Pannonii vlastní i posávskou, slušelo k dioecesi illyrské, tedy k praefektuře italské a patriarchátu Římskému.[4]) Nejedno spustošení, kterémuž podlehlo toto slavné město průchodem časův, jakož i osazení Pannonie od národův pohanských, byly jsou toho původem, že patriarchové Cařihradští, kteříž v následcích známého církevního sporu o obrazech všecka práva římské církve k Illyriku, tím samým

---

[1]) Legenda pannonská praví v kap. 8: „da i jemu svietit' na episkop'stvo v Pannonii, na stol svietago Andronika, apostola ot 70. Ježe i bysť." (V Šafaříkových Památkách atd. VIII. str. 6 a Pramenech str. 46).

[2]) Epist. Pauli ad Rom. XVI. 7.

[3]) Ssutiny starého Sirmia spatřiti lze podnes blíže města Mitrovic v jižní Slavonii a po něm nazývá se celá krajina v koutě Sávy, Dravy a Dunaje podnes ještě „Srěm".

[4]) Město Sirmium bylo za doby Konstantina Velikého sídlem praefekta (praefectus praetorio) a zároveň hlavním městem Illyrika. Teprv když Illyricum rozděleno na východní a západní, ono pak co zvláštní praefektura k východní říši, toto co dioecese illyrská k praefektuře italské připadlo, což teprv při dělení říše za císaře Theodosia r. 395 se stalo, učiněno jest Sirmium hlavou a sídlem vikáře illyrské dioecese čili západního Illyrika. Na konec téhož čtvrtého století povýšeno tamější biskupství na arcibiskupství. Jak daleko ale sáhalo metropolitní právo

pak i k tomuto biskupství bez podstaty sobě vlastnili, — zanedbávati jeho počali. Když pak Karel Veliký Pannonie mocí zbraně církvi křesťanské byl získal, považováno jest toto biskupství jako statek pána nemající, a protož nižádný papež neozval se proti tomu, když dobyté kraje metropolitovi Salcpurskému od moci světské v ten způsob podřízeny jsou, aby dolejší Pannonie od Salcpurských, hořejší od Pasovských v lůno církve křesťanské opět uvedeny byly. [1])

Nyní však, kdy jmenován Methoděj r. 869 arcibiskupem, a to s úmyslem, aby v něm a skrze něho vedlé provedení výše vytknutých záměrův způsobeno bylo pevné střediště křesťanským missím, jichž biskupové němečtí toliko nedostatečně se ujímali, — nyní vyneseny jsou dávní vzpomínky na zašlé biskupství Srěmské opět na povrch, aby novému účinku, t. j. zřízení samostatného illyrsko-pannonského arcibiskupství, zjednán byl historický a právní základ, kterýž by zároveň opatření Karla Velikého v té příčině neplatná učinil. Měltě Řím, ačkoli sobě objemu této dioecese nebyl snad cele vědom, přece práva jediné sobě příslušného (měniti

---

srěmského arcibiskupa, nedá se již plně zjistiti; na žádný způsob nebyl Srěm metropolí celého západního Illyrika, kteréž veškeré Noricum, všecky Pannonie, Dacii a Dalmacii obsahovalo; neboť i patriarchovi Voglejskému příslušelo na díl v těchto končinách konání práv metropolitních. A však za doby, o kterouž zde se jedná, byly hranice arcidioecesí Salcpurské i Voglejské, jak povědomo, určitě vymezeny, co pak již k těmto dioecesím nepříslušelo, počítáno v smyslu církevním k biskupství srěmskému. Doklady toho podávají „Sitzungsberichte d. kais. Akademie d. W. in Wien, díl XVII. str. 125.“

[1]) Conversio Bagoar. Pertz Script. XI. pag. 9. Dümml: Pannonische Legende na uv. m., str. 186. Dle Schelstrate: „Antiquitas illustrata“ Tom. I. příslušelo za doby císaře Konstantina Velikého k dioecesi illyrské šestero provincií, totiž: Pannonia secunda (Dolejší Pannonie), Savia (Slavonie a díl Charvatska), Dalmatia, Pannonia prima (Pann. Hořejší), Noricum mediterraneum (Štýrsko a Korutany i s Bystřickým údolím v Tyrolech), konečně Noricum ripense (Hoř a Dol. Rakousy jižně Dunaje a Salcpursko).

totiž církevní zřízení dioecesí) tak silné přesvědčení, že neshledával ani toho potřebu, pustiti se k vůli této změně teprv do dlouhého jednání s Salcpurským arcibiskupem Adalvinem. Toliko ke knížatům slovanským Kocelovi, Rostislavu a Svatopluku učiněn jesť papežský list, kterýž posud se zachoval [1]), maje býti svědectvím svěcení, na Methoději vykonaném, jakož i stvrzením velikých svobod, nové dioecesi uštědřených. Bylyť pak tyto svobody do té míry neslýchané v církvi západní, že jen tak vážné okolnosti, jak jsme je výše (str. 177 a násl.) vypsali, mohly jim vzniku dáti. Mělť zajisté národ moravsko-pannonský k Římu býti přitahován, případná chuť jeho, následovati Bulhary, v zárodku udušena, Bulhaři od slovanských soukmenovcův při Dunaji a Moravě na omyl svůj pamatováni a konečně i cesta k obnovení svazku církevního mezi řeckými a římskými křesťany — jehož ukazovala se dobrá naděje po svržení Photia a opětném dosazení pronásledovaného patriarchy Ignatia skrze Basilia I. (stalť se císařem dne 24. dubna 889) — takto připravována býti. Udělilať zajisté stolice apoštolská novotnému arcibiskupu právo, sloužiti liturgii, tedy i mši svatou jazykem slovanským, toliko s tím obmezením, aby při oběti mše svaté epištoly i evangelie nejprv latinským, pak teprv slovanským jazykem čteny byly, aby naplnila se takto slova písem svatých: „všeliký jazyk chválit bude Hospodina“ [2]). Tímto listem apoštolským, daným ještě před

---

[1]) V tak zv. „Vita Methodii“ čili legendě pannonské u Šafaříka, Památky atd. kap. VIII. str. 5, lat. překlad od Miklosiče u Dümmlera v Archivu čís. ak. nauk XIII, str. 159, pak v Pramenech a t. d. str. 45. I u Nestora shledává se již tento list. Srov. Erben, „Nestorův letopis ruský“ atd. V Praze 1867. str. 18 a násl.

[2]) Obyčej tento zachovává stolice apoštolská i vzhledem k řeckému jazyku v chrámě sv. Petra v Římě až do dnešního dne, dopouštějíc rovněž, aby v slovanském kostele sv. Jeronýma v Římě „propter maiorem honorificentiam“ - jak praví se v listině z r. 880 (srov. Erben

skončením r. 869, počíná tedy činnosť Methoděje co arcibiskupa u pannonských a moravských Slovanův.

Poněvadž pak jesť v církvi katolické z dob založení jejího obyčejem, pojmenovati biskupství po obvyklém sídle biskupův samých, sídlo toto pak z pravidla do onoho místa se kladlo, v kterémž světská správa provincie se byla ustanovila, t. j. do hlavního města jejího [1]): proto mělo také nové arcibiskupství vlastně nositi jmeno hlavního města

---

l. c. str. 17) — svaté evangelium pětkrát do roka nejprv latinsky, potom slovansky pěno bylo. Při tom dovolujeme si poznamenati, že otázka, byla-li Methodějova slovanská liturgie podlé textu řecké či Římské církve spořízena, přese všecko důsledné tvrzení Ginzlovo v prospěch liturgie římské (na uv. m. str. 107—112) posud ještě konečného vyřízení svého daleka zůstává. Glagolské fragmenty pražské, kteréž jsou pozůstatky liturgických kněh dle obřadu řeckého, obyčej svěcení vody v předvečer sv. tří králův, kterýž podnes na Moravě i jinde se zachoval, konečně i zjev, že ještě prostředkem 13. věku doba postní v Krakovské dioecesí po způsobě řecké církve upravena byla (srov. Stenzel, Geschichte Schlesiens I. 13), tím méně bude případné co sledy slovanskořecké liturgie v Methodějově dioecesi pomíjeti a zavrhovati, čím je nepochybné, že liturgie řecká, byvší od církve Římské uznána, před roztržením církve, r. 869 dávno ještě nevyřknutém, s překážkami v Římě nikterak nemohla se potkati. V nové arcidioecesi pak, v kteréž křesťanství po věčině teprv mělo býti utvrzeno, bylot novotným vyznavačům víry zajisté vše jedno, dává-li se jim liturgie řecká neb Římská; neználit vlastně ani jedné ani druhé pořádně. Methoděj pak a pomocníci jeho mohli se toho obřadu držeti, v kterémž z domova nejlépe se vyznali. (Že ostatně vedlé slovanské liturgie měla zvláště v zemi Kocelově i latinská průchod, uslyšíme později). A právě proto, že liturgie řecká byla té doby v té samé míře ještě katolickou jako latinská, nestěžoval sobě arcibiskup Salcpurský na obřad, nýbrž na řeč liturgie, v nové arcidioecesi zavedenou.

[1]) V prvních stoletích církve křesťanské mohlo ovšem v každém místě, nechť již mělo správní úřad (magistrát) čili nic, sídlo biskupa zřízeno býti, jakkoli v mnohé příčině již tehdáž kladeno tam, kde sídlel magistrát. Teprv synody Srědecká (Sardica) r. 344 a Laodikejská (mezi rokem 344 a 381) nařídily, že nemají odtud v nižádné vesnické nebo menší městské obci více biskupové zřizováni býti.

Sirmia, Methoděj pak v tomto městě se usaditi. [1]) Že však Srěm od r. 582, kteréhož v ruce Obrův byl upadl, ztratil svého biskupa, [2]) přestávaje zároveň býti hlavním městem, a že v nižádné z listin, k Methodějí se vztahujících, o tomto městě zmínka se neděje: nutno souditi, že v Římě sice chtěli spatřovati v arcibiskupství Methodějově skutečné pokračování dřevního srěmského biskupství a dle toho i jmeno jeho zachovati — papež Jan VIII. nazývá je pannonským,[3]) poněvadž Sirmium po přemožení Gothův stalo se na nějaký čas metropolí dolejší Pannonie = Pannonia secunda —, pokládajíce zároveň v příčině sídla pravidlo za známé, že hlavní město země, pro kterouž nová arcidioecese zřízena, zároveň má se státi sídelním městem arcibiskupa. Nová arcidioecese byla však pro země Kocelovy i Rostislavovy zřízena, sídlo arcibiskupské mělo tedy do hlavního města jednoho neb druhého knížete položeno býti. Kocelovu stolici známe; byltť jí zejmena Blatengrad (Mosburg) při jezeře Blatném s třemi vysvěcenými kostely. [4]) Kde však Rostislav sídlel, o tom nezachovalo se sice žádné současné pisemní svědectví; a však jsouť pozdější ztvrzení pramenové před rukama, z kterých téměř bezpečně souditi se dá, že stoliční město Rostislavovo leželo v sousedství starého, proti Uhrům od Přemysla Otakara II založeného, pevného (a pozdějšího krajského) města Hradiště a V e l e h r a d se nazývalo. Jmeno

[1]) Na církevním sněmu Voglejském z r. 881 (u Mansi'ho III. 604.) praví o sobě biskup Anemius: „Caput Illyrici nonnisi civitas est Sirmiensis. Ego igitur episcopus illius civitatis sum.“ O důležitosti dřevního Sirmia viz Dra. Rennra „Noricum und Pannonia“ v: Berichte und Mittheilungen des Alterthumsvereins zu Wien, sv. XI, str. 68 a násl.

[2]) Stvrzeno listem papeže Jana VIII. ke králi Ludvíkovi asi z r. 874. Srovn. Erben, Reg. str. 15.

[3]) Až do r. 880 nazývá papež Jan VIII. našeho Methoděje: „archiepiscopum Pannoniensem“ nebo také „dioecesis Pannoniae“. Erben, Reg. str. 15 a násl.

[4]) Srov. str. 84 t. d.

Velehrad (st. Veligrad) vyskytuje se v moravských listinách poprvé r. 1131. [1]) Tehdáž držel tam biskupský kostel Olomucký malý statek. Nejstarší český kronikář Kozmas pokládá činnost nového arcibiskupa Methoděje za věc do té míry známou, že mu ani toho potřeba se nevidí, aby sídlo arcibiskupské jmenovitě uvedl. [2]) On poukazuje v těch věcech prostě k jistým, všem přístupným pramenům, zejmena k legendě o sv. Václavu, do níž prý ve všech kostelích lze nahlédnouti. Tam pak čte se: „Potom, když bratr sv. Kyrilla, jmenem Methudius, po jeho skončení místo něho moravským biskupem byl učiněn, tehdá české slovútné kníže, jmenem Bořivoj, a jeho bohabojná kněžna, sv. Ludmila, v tom městě, ježto Velehrad slove, tu ješto Moravského arcibiskupství stolec a sláva biéše, v kostele sv. Víta od blaženého arcibiskupa Methudia, aba svatý křest jsta přijala.“ [3]) Nepochybně měl tuto legendu před rukama i český Dalimil (ok. r. 1314), kterýž nazývá sv. Methoděje výslovně arcibiskupem Velehradským. [4]) Papežové římští

---

[1]) Cod. dipl. Mor. I. 207.

[2]) Kozmas ad an. 894, Pertz IX. 45.

[3]) Legenda „de vita et passione sti Venceslai“, ku kteréž Kozmas již r 1125 se táhne, dochovala se nás jediné v českém překladě XIV. věku. Vytištěna shledává se ve Výboru staré litt. české I. 314 a násl. Pokládá-li se v této legendě, že kathedrální chrám ve Velehradě, v kterémž vykonán jest křest knížete Bořivoje, byl založení sv. Víta, jakkoli známo jest, že synodální chrám tamtéž nosil jmeno nejsvětější Bohorodičky: znamená se tím toliko, že zakladatel její, maje biskupský chrám pražský na mysli, byl toho domnění, jako by každý kostel kathedrální toliko onomu svatému zasvěcen býti musil.

[4]) Srov. Dalimilovu kroniku českou vydání Hankova od r. 1851 str. 42, kdež se praví:

Bořivoj prosi krsta od Svatopluka Moravského
a ot Methodieie arcibiskupa velehradského.
Ten arcibiskup Rusín biéše,
mšu svú slovansky slúžiéše;
U Velehradě krsti Čecha prvého a t. d.

neužívali ovšem nikdy tohoto pojmenování; nazývajíť oni prostě našeho Methoděje nejprv pannonským, potom moravským arcibiskupem, [1]) řídíce se v tom starým pravidlem, dle kteréhož dioecesím v zemích pohanských, jako nemajícím určitých hranic, nevyměřováno předkem stálých sídel biskupských, po kterých tedy nemohly i dioecese samy pojmenovány býti. Že však Methoděj, prvé než opět do Moravy vkročil, [2]) činnosť svou co arcibiskup v zemi Kocelově počal, o tom míníme v následující kapitole porozprávěti.

---

[1]) Když král Přemysl Otakar II. při papeži Klimentu IV. o zřízení samostatného moravského arcibiskupství v Olomúci se ucházel, přiváděl mezi jiným k prosbě své následující důvody: „cum in regno Boëmie, marchionatu Moravie, Austrie et Stirie ducatibus . . . nulla sedes archiepiscopalis existat, licet antiquitus in Moravia sedes huiusmodi fuisse dicatur“. Cod. Dipl. Mor. IV. 1 ddto Viterbii XIII. Kal. Febr. 1268.

[2]) Hlavní pochybnosť o Velehradě co sídle arcibiskupském spoléhá v té okolnosti, že, když ok. r. 1202 ve Velehradě založeno opatství cisterciákův, ani v zakládací, aniž v kterékoli jiné, k tomuto novému klášteru se vztahující listině nečiní se zmínky o bývalém arcibiskupském sídle tamějším, jakkoli nová nadání rádo spojováno s dávnověkou tradicí. My však vykládáme sobě toto opomenutí prostě z domnění, v XI. a XII. století vůbec rozšířeného, že slovanský obřad tolik jesť co kacířský. Němečtí mnichové, kterýmiž osazen nový klášter Velehradský, chránili se opatrně, svazovati založení svého kláštera s činností slovanského, tedy (dle jich mínění) schismatického arcibiskupa, jakkoli bylo na obecném hlase, že právě toto založení stalo se na památku provedení křesťanství na Moravě, pročež také pozdější kronikáři, kteříž uznávali pravověrnosť liturgie slovanské od sv. Methoděje na Moravě zavedené, nikterak historickou skutečností se netajili, že nový klášter a činnosť sv. Methoděje ve vzájemném svazku se nacházejí. Minorita bratr Mikuláš z Čech, kronikář XV. věku, rkp. v zemském archivu Brněnském,

HLAVA DRUHÁ.

ČINNOSŤ SVATOPLUKA A METHODĚJE.

Rostislav a Svatopluk. — Morava na chvíli zase franckou provincií r. 870. — Rostislav t. r. zajat a oslepen. — I Svatopluk obžalován a zajat. — Neopatrností Frankův dostav se ke svobodě, panuje opět na Moravě r. 871. — Osobní poměry jeho. — Válka jeho s králem Ludvíkem r. 872 a 873. — Smlouva ve Forchheimě r. 874. — Morava ve spolkovém svazku s říší franckou. — Jak Methoděj co arcibiskup na Moravě od r. 870 sobě počínal. — Činnost jeho přetrhuje se náhle synodou Salcpurskou r. 871. — Spisové stížní biskupův bavorských na Methoděje. — Papež Jan VIII. ujímá se ho. — Při tom zakazuje však přece liturgii slovanskou r. 873. — Obnovená činnosť Methoděje, zvláště v zemích Svatoplukových r. 874. — Opětné žaloby na něho r. 878. — Druhá cesta jeho do Říma r. 879.

Rostislav, kníže Slovanův moravských, došed r. 869 šťastně naplnění své žádosti, státi se knížetem od Frankův neodvislým (srov. str. 95 t. d.), nalezal se účinkem moudrých opatření, jichž se byl ujal, na cestě nejprospěšnější k tomu,

a dříve již Pulkava výslovně o tom se zmiňují. — Důkladnou rozpravu o Velehradě co arcibiskupském sídle sv. Methoděje uveřejnil Dr. Herm. Jireček nejprv ve Světozoru r. 1860 str. 125 a násl., později ve svém díle: Slovanské právo v Čechách a na Moravě, díl I, — o poloze pak dřevního Velehradu mor. archivář Brandl v Pam. archaeolog. díl V. seš. 6. a 7. 1863. V mladší ještě ruské legendě (z XV. nebo XVI. sto-

aby i na půdě církevní dokonale zpod jich vlivu se vymknul. Takto položeny jsou základové k samostatné říši slovanské při Moravě a Dunaji a k rozvoji osvěty v ní a na Svatopluka Nitranského slušelo nyní, podporovati veliké úmysly Rostislavovy. Avšak toto ješitné a pánovité kníže nehodlalo nikterak, bráti se za cíly strýcovými, nýbrž za vlastními; a jakého způsobu byli tito cílové, souditi lze z toho, že Svatopluk ke Karlmanovi náhle se přivinuv r. 870 jemu holdoval.[1]) Odboj proti Rostislavovi a usílení vlastní moci byly tedy cílem jeho a skutek onen vrcholil v tom, že v skoře potom vnuku Karlmanovu (kterýž byl nemanželský syn Arnulfův) kmotrem se stav, po svém ho jmeně pokřtíti dal.[2]) Tím arci vzbuzena spravedlivá nedůvěra. Rostislav nemoha více na synovce svého spoléhati, chystal se, dáti ho při hostině jíti; on pak, dostav výstrahu, vyhnul se pod zástěrou lovu sokolího. Nyní pustil se Rostislav osobně za ním; byv ale podskočen, upadnul sám v zajetí. V okovech vezli jsou

letí), kterouž vydal Pogodin r. 1825 v Moskvě (překladem českým uveřejněna v Čas. česk. Mus. 1841 str. 464, pak v Pramenech I i č. str. 70—75) nazývá se sídlo arcibiskupa Methoděje Kanaon a zase Kaon, jmeno, kteréhož sobě nikterak vyložiti neumíme. Pogodin sám domýšlí se, není-li to Mosburk? Blumberger v časopise „Wiener Jahrbücher d. Litt. XXVI, str. 222 a XXXVII, str. 72, a v jistém způsobě i Kopitar (Glagol. Clozian. LXXII) hledají sídlo biskupství pannonského v sousedství dřevního Sirmia samého, kamž jisté město „Morabos" přenášejí. Že mínění toto jest nedůvodné, dokázal Dümmler na uv. m. str. 188.

[1]) Annales Fuld. k r. 870 praví: Zwentibald nepos Rastici, propriis utilitatibus consulens, se Carlomanno una cum regno, quod tenebat, tradidit. Pertz Script. I. 382.

[2]) Kozmas (Pertz na uved. m. IX. 41) nazývá výslovně Arnulfa Svatoplukovým „compatrem". Klademeť narození Svatopluka, levobokého syna Arnulfa z Wimpurchy, do tohoto nebo příštího roku 871, poněvadž r. 889 byla na sněmu Forchheimském o tom řeč, prohlásiti ho za dítě pořádné a způsobné k dědictví. Dokud ale nebyl dosáhl 18. roku, nebylo zhola možné, něco podobného navrhovati. Annal. Fuld. ad h. a. Pertz l. c.

druhdy mocné kníže Moravanův do Řezna ke Karlmanovi, očekávajíce zde návratu krále Ludvika z Porýní (bylť tam, zejmena v Mersech dne 8. srpna 870, pověstnou dílčí smlouvu s nevlastním bratrem svým, Karlem Lysým francouzským, uzavřel), aby nad Rostislavem zasedli k soudu dle způsobu alamanského. Mezi tím nepotkavše se s nižádným odporem, vešla vojska Karlmanova do Moravy a zmocnivše se všech hradův v zemi, proměnila ji ve franckou provincii. Jediné zločinným přispěním Svatopluka bylo takové přepadnutí možné. Markrabí východní, Engelschalk a Vilém, kteříž, spravujíce asi již od r. 855 úřad tento, zvláštností země a lidu moravského nepochybně nejlépe povědomi byli, měli starati se o pokoj v novém tomto přírůstku říše; aby však i pokladové Rostislavovi, co do bohactví více než královští, ze země se dostali, o to pečoval Karlman sám; zavezlť je s sebou do Korutan. [1]) Snadno pomysliti, že na zprávu o těchto příbězích musilo vzniknouti u příbuzných Charvátů, Srbův a Bulharův nepokojné hnutí, jakož i chuť, způsobiti sobě spolek s Byzantským císařem Basilem, kterýž byl r. 867 po Michalu III. následoval; s druhé strany minula se váha rozhodné této události sotva s dobrým účinkem na vyjednávání, kteráž po smrti císaře Lothara (8. srpna r. 869), vedla se mezi Ludvikem Německým a Karlem Lysým, králem francouzským, o nápad Lothrinska v Mersech (při řece Meuse nedaleko Mastrichta). [2]) Ludvik viděl se nucena, pro povážlivé následky jistého úrazu, ve Flamersheimu

[1]) Annal. Fuld. ad an. 870. Pertz l. c. 382. Že Rostislav nepodlehnul v poctivém boji, nýbrž zrádě, dokládají výslovně letopisy Hinkmarovy k r. 870, Pertz l. c. 490: „Rastitium, Winidorum regulum, a Carlomanno per dolum nepotis ipsius Rastitii captum et aliquamdiu in custodia detentum, post judicium mortis excaecari et in monasterium mitti praecepit.“

[2]) Což výslovně stvrzuje Hinkmar na uv. m. Dílčí tato smlouva, již výše vzpomenutá, naleză se vytištěná v Pertzových Leges I. 516.

vzatého, skoro dva měsíce zůstati v Cáchách;[1]) potom teprv odebral se nejprv do Frankfurtu, odtud pak ještě před koncem měsíce listopadu do Řezna, kamž byl prvorozený jeho, Karlman, nešťastného Rostislava přivezl. Tu sestaven jest od krále soud z franckých, bavorských a slovanských pánův, Rostislavu nepříznivých. Vyšetřována vina opětované nevěry a vynesen nad ním rozsudek smrti, — což s hlediště německého nebývalo by ovšem zcela bezprávné, kdyby bylo kníže moravské v poli přemoženo a zajato bývalo. Král Ludvik ale, tak vypravuje se, dal ho ze zvláštní milosti toliko oslepiti a v jednom klášteře německém zavříti! Od té doby přestávají všecky zprávy o nešťastném tomto knížeti.[2])

Takovým způsobem dostal se tedy Svatopluk (†894) k vládě. Měltě v zemi poplatné pod dohlídkou sousedních markrabí panovati národu, kterýž byl za Rostislava prospěchův státní samostatnosti aspoň v počátcích jejích vážiti sobě uvyknul. Nebylot tedy první jeho vystoupení snadné, zvláště že cesta, kteráž ho na trůn z vlastního úmyslu byla uvedla, nikterak národa nezůstala tajna; i bylot tudíž na něm, ze všech sil k tomu pracovati, aby zlé mínění o sobě, zradou onou zaviněné, vyhladil a národ opět sobě získal.

Mezi tím, zdá se, bylo v národech slovanských opět nemalé vlnění povstalo; neboť mnozí, obrátivše se zase k německému králi, vysýlali touž dobou posly do Řezna s dary a holdem. Nebyli-liž mezi nimi též nepřátelé a protivníci Svatopluka, vladaře moravského? Neboť i Svatopluk, kterýž byl nedávno ještě vydáním strýce svého Němcům

---

[1]) Když totiž král v průvodu mnohých pánův vstoupil na pavlan král. zámku téhož, sesula se vetchá, dřevěná stavba pod nimi a těžce ho zranila. Regino ad an. 870, Pertz l. c. I. 582.

[2]) Annal. Fuld. ad h. an. Pertz l. c. Nápadnoť, že právě legenda moravská, kteráž vůbec Rostislavu velice přeje, píše v kap. 10, že umřel „naturali morte", což bylo by (ač v jistém způsobě s pravdou se snáší) opětným důkazem, že tato legenda je na mnoze nedostatečně zpravena.

osvědčil řídkou oddanosť, zajat jesť časně s jara r. 871 od Karlmana, do Řezna vezen a zde podobně co strýc z nevěry obviňován. V čem ale záležela tato nevěra, o tom nepovídají naši pramenové ničeho; lzeť však příčin poněkud se domysliti. Byloť bezpečně svobodnému Slovanu za těžké, poslouchati rozkazův německých markrabí, s věčí pak tíží tlačil nepochybně zemi povinný poplatek; a takovéto protivení se opatřením německých pánův nazývají cizí kronikáři ovšem nevěrou. [1]) Kromě toho připadáme ještě na něco jiného. Jestiť s podivením, proč mladší synové Ludvika Německého, Ludvik totiž a Karel, kteréž byl král právě tehdáž, a sice jednoho ze Sas, druhého z Alemannie, do Řezna k sobě povolal, nedostavivše se, raději po poslech jali sobě stěžovati, brzo pak k otci v tak nejistém postavení se octli, že Ludvik počátkem února r. 871 náhle do Frankfurtu se zdvihl a zde aspoň tolik vymohl, že přívrženci odbojných synův, Karla totiž a Ludvika, kteříž již Špýrskou župu byli osadili, pouštějíce plen, — slíbili zastaviti nepřátelství, dokud by stavové při sněmu, na měsíc květen do Triburu položeném, stížnosti těchto sami neodklidili. Pramen těchto stížností záležel v pokusu králově, učiniti ve věcech posloupnosti jediné zákon prvorozenství platným. Nerad byl totiž král poddal se r. 865 urputnému naléhání mnohých pánův, vykázav třem synům svým, Karlmanovi, Ludviku a Karlovi, zvláštní provincie k osobité správě: říši však na dobro mezi ně rozděliti, to uznávali nejen on, nýbrž i všickni rozumní a nestranní v Němcích býti s největším nebezpečenstvím; zvláště pak prvorozený syn, neméně i přátelé královi v Bavořích důtklivě ho k tomu měli, aby hleděl předkem odvarovati bídě nekonečné, kteráž by z toho po případě byla pošla, kdyby Alemannie, Franky, Durynky a Sasy od Bavor byly se odloučily.

---

[1]) Zdá se ovšem, že Svatopluk tuto věc jinak sobě vykládal. Annal. Fuld. praví na uv. m. o něm: „ad ulciscendam contumeliam a Carlomanno sibi illatam vires studiumque convertit.“

I sama císařová Emma, matka oněch tří synův, získána byvši pro tuto vážnou věc, stranila prvorozenému, jehož byl otec takořka již spoluvládcem učinil. Mních Fuldský dokládá v té příčině, že král Ludvík odhodlal se, jisté, mladším synům prvé již slíbené země přiděliti Karlmanovi, tedy beze vší pochyby rozličné kraje v Alamannii, ve Francích, ano snad i v Duryncích. To ovšem potkalo se s odporem, otec pak povolal k sobě do Řezna Ludvika ze Sas a Karla z Alamannie; oni však nedostavivše se, jali se, jak již řečeno, po poslech žalovati, a k nim připojili se v tom mnozí velmožové oněch zemí. Což kdybychom se odhodlali, spatřovati příčinu k zajetí knížete moravského právě v těchto různicích? Proč by mladší oni synové, kteří již zbraně proti otci byli se chopili, nebyli asi o spolek se Svatoplukem se pokusili? Vždyť byl Karlman s Rostislavem několikrát tuto cestu sobě oblíbil. Dosti na tom, Svatopluk dostal se do zajetí.

Když král Ludvík v postu přibyl opět do Řezna, přiveden před něho vězen Svatopluk; i byloť při králi zajisté důstatek chuti, podržeti ho pod přísnou dohlídkou, aby země jeho snáze německému zřízení navykla. A však tenkráte zklamali jsou se Němci ve svém očekávání. Moravané totiž, puzeni jsouce snad více záštím k panství cizímu, než přichylností k zajatému knížeti, — jehož nešlechetný skutek, na miláčku národa, Rostislavu, spáchaný, trval všem ještě v čerstvé paměti, — pozdvihli se valně ve zbrani, [1]) neboť svoboda a národnosť, k jejímuž zvelebení řečtí kněži Konstantin a Methoděj za dobu více než čtyr let byli pracovali, tato křesťanstvím utužená národnosť nacházela se nyní v zjevném nebezpečenství; to počali Moravané tušiti z čiperného počínání Pasovských a Řezenských kněží, kteříž dřevní vliv svůj a s ním bývalé prospěchy snažili se ihned přivésti k obnově. Že by svatý Methoděj co arcibiskup již

[1]) Annal. Fuld. ad an. 871. Pertz l. c. 383.

tehdáž v zemi se byl nalezal, o tom, jak níže doložíme, sluší vším právem pochybovati. Salcpursko, kteréž nyní mělo volnou cestu před sebou, těšíc se nad to výdatné podpoře markrabí Viléma a Engelschalka, nebylo by nového arcibiskupa ani v zemi trpělo, nehledíc ani k tomu, že Svatopluk, chtěje se arcibiskupům Salcpurským zachovati, již tehdáž, jak se zdá, jal se učeníky Methodějovy pronásledovati; neboť výslovně nazývá ho životopisec sv. Methoděje „pronásledovatelem křesťanův“ [1]).

Jak při tomto zdvižení i náboženství vtaženo do kruhův krvavé války, viděti z toho, že odbojní Moravané vyzvali kněze Slavomíra [2]) (u Němcův Sklagamar), kterýž ostatně pocházel z rodu knížecího, aby v čelo jejich se postavil. Od něho vedeni a k boji za vlasť podněcováni, vrhli jsou se na hrabata Viléma i Engelschalka i jakkoli se tito — jak zejmena letopisec Fuldský, rodilý Bavor, připomíná — statečně bránili: stalo se postavení jejich brzo povážlivým, a to tím spíše, ano i Čechové se zdvihli a plenice za hranice země se rozšířili. Byla-li to krátkozrakosť či liché domnění, že veškeré povstání, vzavši na sebe tak povážlivou tvářnosť, má toliko pramen svůj v Svatoplukově zajetí, zkrátka, knížecí vězen stkvěle jesť nařknutí očistěn, nevina jeho slavně prohlášena, s ním pak důvěrně celé jednání umluveno, jak by totiž Slavomír a přívrženci jeho pokořeni býti mohli. Chtělit zejmena na Svatoplukovi, aby přijal na se úkol mstitele jich nad zemí, kteráž skrývala hroby předkův jeho, nad bratry, kteříž hodlali zůstati svobodnými; proti nim měl válčiti, jen aby co poplatný kníže opět poslouchal!

---

[1]) Legenda moravská v kap. 10 a bulharská v kap. 5. nemají proto ani dosti slov, jimiž by nešlechetnosť Svatoplukovu vylíčily. Viz Ginzla na uv. m.

[2]) V historii Slovanův vyskytuje se první jmeno t. zp. již k r. 821. První totiž křesťan mezi Bodrci, o němž zmínka se děje, byl kníže Slavomír (Sklaomír). Srov. Einhard. ad an. 821. Pertz l. c. I. 208.

Takové oddanosti do Svatopluka i přese všechnu přísahu, již nepochybně obnovil, domnívati se bylo přílišné a proto i velice zpozdilé, postaviti ho v čelo bavorského vojska, jež v královské úpravě v létě roku 871 proti Slavomírovi do Moravy vytrhlo. [1]) Moravané, ustupujíce před ním, dočkali ho teprv v hlavním hradě Rostislavově, často již připomenutém, u kteréhož Svatopluk polem se položil; sám pak, jakoby za Karlmana o pokoj jednati mínil, vjel do hradu, odkudž s národem svým na rychlo se dorozuměv a znova žezla vlády se uchopiv, s veškerou silou na ležení udeřil a nepřipravené a ničehož netušící Němce dokonale pobil. [2]) O Slavomírovi nečiní se od té doby více zmínky. „Radosť Noríkův nad mnohými, dříve (prý) dobytými vítězstvími obrátila se pojednou v zármutek a naříkání“, připomíná letopisec, [3]) zjevné to znamení, že byla pobitých zajisté valná síla a že sotva bylo lze spatřiti znamenitější rodinu v Bavorech, Korutanech a v krajišti Východním, nemající příčiny, aby pošetilosti Karlmana a Němcův neoplakávala. I markrabí Vilém a Engelschalk shledali se tu se smrtí. Jich správní okres dostal se odtud hraběti Aribovi, jemuž byl ještě souzen veliký úkol v těchto zemích.

Touto ranou smířil se Svatopluk ovšem zase s národem svým, uvrhnul ho ale za to do více než dvouletých prudkých válek, jež zemi sice mnoho krve stály, konečně ale přece k cíli vedly. Přeškoda, že právě o této přechodní době, za kteréž tento skrovný, k tomu ještě poplatný slovanský stát na Moravě vzmohl se na samostatnou, svobodnou, mocnou a samorostlou velříši slovanskou, jež od Zály a Labe

---

[1]) Letopisec Fuldský praví na uv. m: „quasi Sclagamarum expugnaturus, sic enim per dolum Carlomanno promiserat, si ei ad patriam reditus concederetur.“

[2]) Annal. Fuld. ad h. an l. c.

[3]) Annal. Fuld. l. c. pag. 384. „Omnisque Noricorum laetitia de multis retro victoriis conversa est in luctum et lamentationem.“

až k Sávě a Dravě a podél obou břehů Moravy a Dunaje se prostírala, — historické zprávy nás tak řídce se dochovaly! Zvláště pak o samých osobních poměrech Svatoplukových nevíme téměř ničeho. Ovšemť zná mnich Fuldský vypravovati, [1]) že téhož roku, zejmena asi v měsíci říjnu a brzo potom, co Svatopluk vojsko bavorské před hlavním hradem Rostislavovým byl zničil, biskup Arn Vyrcpurský a hrabě Rudolf, kteřiž měli sobě poručeno, střežiti hranic bavorských proti nájezdům Čechův, v jedné soutěsce mezi Čechami a Moravou — nebyloliž to asi sedlo Vítorazské? [2]) — průvod svatební, vznešenou jednu paní českou na Moravu vezoucí, náhle jsou přepadli a na něm vedlé bohaté kořisti na zbraních 644 osedlaných koní dobyli, tak že nevěsta i s průvodem sotva se spasila. Kdo byla ale tato nevěsta a komu asi byla nesena? Stkvělý a četný průvod dává jí znamenité postavení a svědčí o podobném určení. Budeť tedy výklad, že nevěsta ona určena byla našemu Svatoplukovi, stejnou měrou přirozený, jako domnění, že byla dcerou některého z nejčelnejších pánův (knížat) českých, nebo snad dokonce blízkou příbuznou (sestrou) knížete Bořivoje, týmž časem v Čechách panujícího. Kníže moravský, ukládající o veliké věci, sotva byl by kdy k nerovnému

---

[1]) Annal. Fuld. ad an. 871. Pertz l. c. 384.

[2]) Tato prastará, toliko soumarům schůzná stezka vedla tak zv. Nortvaldem z oněch končin Čech, kdež nyní leží město Nové Hrady v býv. kraji Budějovickém, — do jihozápadního dílu Moravy, jejíž hranice, jak vícekrát ještě bude nám příležitosť připomínati, tehdáž vztahovaly se v těch stranách až k řece Chubě (Kamp). Ještě v 2. polovici 12. věku nazývá se tato stezka „českou“ (der Böheimsteig). Příčina, proč bychom se pro tuto stezku a „bránu zemskou“ rozhodli, jesť, že ona ze všech ostatních, z Čech do Moravy vedoucích cest jediné blíže bavorských hranic leží, jež Arnovi a Rudolfovi tehdáž náleželo střežiti.

sňatku přistoupil. [1]) Platí-li ale toto domnění, nelze také nikterak o těsném svazku knížete Bořivoje a národa jeho s moravským knížetem pochybovati i vyjasní se tudíž samo od sebe, proč v nejblíže příštích dvou letech, 872 a 873 totiž, Čechové vedlé Svatopluka v boji proti králi Ludvikovi podílu berou. Neboť že Ludvik o to se pokusí, aby pomstil nad Svatoplukem domnělé nevěry jeho, to bylo bezpečně očekávati, neméně i to, že sil vlastních dobře odměří, nespůstě zároveň ze zřetele politické postavení Moravy. Diverse, se strany Byzantské říše po případě a v čas učiněná, byla by zajisté také těžce padla na váhu tehdejších běhův válečných. Což překáží nám tedy, abychom poselství, jež v měsíci lednu r. 872 od císaře Basila objevilo se u krále Ludvika v Řezně, neuvedli v souvislosť s propuklou té chvíle válkou? Ovšem nebrala říše Byzantská v ní žádného činného podílu, ale což nezískáno již nemálo tím, že císař Basil prohlásil se neutrálním? Stkvostné dary — mezi nimi křišťál nevídané velikosti, drahými kameny vykládaný, pak veliký kus svatého kříže —, jež dvůr císařský byl přislal, buďtež spíše za znamení zdvořilosti považovány, než za důkazy odpovědi s přáním Němcův se shodující. [2]) V lednu roku 872 bylo tedy Byzantské poselství v Řezně a v létě téhož roku počal boj proti Svatoplukovi, a sice se čtyr stran, jakkoli dokonce ne s takovou náruživostí, jakož podlé zlosti Němcův nad spáchanou nevěrou bylo očekávati. Dobře

[1]) Palackého Dějiny I. 149. Připomenutí Hansitzovo v jeho „Germania sacra", že totiž král Karlman sestru svou Adletu vdal za Svatopluka po smrti první české manželky jeho a že s touto Adletou dostal se zejmena i pověstný Viching (o němž později často bude řeč) do Moravy, opírá se o Dalimila v kap. 24: „Král moravský ciésařovu sestru za sebú jmiéše", což později Hájek, Hansitz, Středovský a j. náležitě vykrášliti neopomenuli. V Salcpurské knize bratrství zachovalo se prý (dle Světozora 1860 str. 41) ještě s čásť jmeno této první manželky Svatoplukovy, totiž V . . . vizna.

[2]) Annal. Fuld. k r. 872. Pertz l. c. 383.

vidělo se, že zalíbení ve válce při starém, neduživém králi značně již ocháblo a že mu ještě jiné vážné věci ve vlastní nesvorné rodině zbylo porovnati. Ukládaltě o to, aby mladší syny své, Ludvika a Karla, s nejstarším, Karlmanem, smířil — bylit, jak víme, úděly příčinou tohototo neblahého sporu bratří mezi sebou —; nedovedl ale více, leč že je klamem a hrozbami k složení přísahy donutil, kterouž také jen se zlým obmyslem vykonali.

Když potom král na nich žádal, aby vedlé Karlmana do pole prpti Moravanům se vypravili, neuposlechli, užívajíce vytáček. [1]) První jest jisté, vytáčky však záležely nepochybně v tom, že jak manové jejich, tak oni sami předstírali veliký náklad a nepříhodný čas; nebot již v květnu t. r. byl král Durynkům a Sasům nařídil, aby od severu do pole vytrhli. Poněvadž však tito Němci neměli nijednoho královice ve svém vojště, kteříž, jak známo, odpírali účastenství svého, — strhly se různice mezi nimi; bylit poraženi, ztratili mnoho lidu a utíkali tak nectně, že ženy české několik vznešených válečníkův na útěku s koní jejich kyji prý dolů srazily. [2]) Tak to vypadalo s německým vojenstvím, neměla-li vojska náležitého vojevůdce! Lépe vedlo se onomu oddělení vojska, kterémuž velel, jak se zdá, Liutbert, arcibiskup Mohučský (aspoň nalezal se při něm). [3]) Pět českých lechův: Svatoslav, Vitislav, Heřman (Heriman), Spytimír a Mojslav stáli proti nim. Bylit ale s četným lidem svým buď pobiti, buď do Vltavy vehnáni; kdož se zachránili, zavřeli se v hradech, na jichž obléhání ale Němci nepomýšleli; nebot, zpustošivše část země, obrátili jsou se brzo domů. S takovým štěstím nepotkal se však onen voj, s kterýmž sám Karlman od Dunaje vpadl do Moravy, pouštěje všude

[1]) Hincmar k r. 872. Pertz l. c. I 493.
[2]) Annal. Fuld. k t. r. na uv. m.
[3]) Annal Fuld. na uv. m. praví: „Luitpertus archiepiscopus in hac expeditione primatum tenuit.“

plen. Neboť, když do vnitra země postupoval, vrazil Svatopluk z nenadání na ono oddělení Bavorův, kteréž, vedeno jsouc biskupem Řezenským Imřichem (Embricho), bylo na ochranu lodí při Dunaji zůstalo; šest tisíc jich podlehlo meči nebo utonuli nebo dostali se dokonce do zajetí, biskup s malou hrstkou sotva se útěkem spasil. Při takovém stavu věcí nemohlo vojsko, kteréž biskup Arn Vyrcpurský a opat Fuldský Karlmanovi, ovšem již něco pozdě, na pomoc z Frank byli přivedli, — k jinému býti užito, leč aby chránilo zpětného pochodu, což ještě s těží vykonalo. [1]) Tak skončil se rok 872 slavně pro Svatopluka; neboť vítězně udolal jest nebezpečenství, kteréž jemu a říši jeho bylo hrozilo. Napaden se severu, západu a jihu stejnou dobou, ubránil se šťastně podobnému rozvržení války, jakéž již r. 869 strojeno na sevření a záhubu Rostislava. Tak stkvělý výsledek bezpečně sílil a zvyšoval zmužilosť a naději. Svatopluk obrátil obranu v útok, zdá se však, že prvé než tak učinil, jal se s králem vyjednávati, ovšem na způsob takový, že král na návrhy jeho nemohl přistoupiti. Soudímeť tak z poselství, jež dal králi Ludvikovi, té doby ve Vormsu meškajícímu, vzkázati po jistém Švábu (Alamannu) Bertramovi. Bertram, plenník knížete moravského — dostalť se roku předešlého v zajetí — propuštěn jesť na svobodu a přisáhnuv, že vyřídí, co mu svěřeno, vyslán jesť ke králi. [2]) Tvrdé byly asi výminky, jež takto předložil Svatopluk — obsah jejich zůstal nás tajný —, poněvadž toho viděl potřebu, ještě téhož léta (aby jich přijetí vynutil), způsobiti při Dunaji i Labi těžký úraz německému panství. Při Labi podávala se mu k tomu dobrá příležitosť smrtí statečného hraběte Thakulfa, kterýž co vévoda postaven byl nad krajištěm srbským. [3]) Srbové a sousedé jich byli se

[1]) Annal. Fuld. k t. r. na uv. m.
[2]) Annal. Fuld. k r. 873 na uv. m. str. 386.
[3]) Annal. Fuld. na uv. m. Srov. str. 83 t. d

pozdvihli,[1]) sotva bez přičinění Svatopluka, který touž dobou přešed v nynějších Rakousích s vojskem přes Dunaj, Karlmana ve vlastní zemi jeho do té míry sevřel, že jen rychlá pomoc od krále německého mohla ho spasiti. Z Met, kdež v měsíci srpnu právě držen sněm, pospíšil sobě Ludvik na Štraspurk do Řezna a vyslav neprodleně posly k Svatoplukovi, upokojil ho a ostatní Slovany, pod zvláštními náčelníky bojující, pokud mohl; posly však, kteříž s křivým obmyslem od Čechův k němu týmž časem jsou vypraveni, kázal uvrci do žaláře.[2]) Lesť, kterouž mínili provoditi Čechové, nebyla-li asi v nějakém styku se smrtí Thakulfovou? Pohříchu nejsme s to, pověditi něco podstatného o dalších opatřeních, kteráž učiněna jsou nepochybně po této porážce Němcův (že v skutku porážku utržili, nedá se ovšem nikterak popírati). Toliko s velkými oběťmi dosáhl patrně Ludvik na Slovanech žádoucího pokoje. Oběti tyto obrazují se nepochybně v míru, jejž smluvil a zavřel král se Svatoplukem a spolčenými s ním Čechy s jara (v květnu?) r. 874 na hradě Forchheimském, a sice prostřednictvím jistého kněze Jana z Benátek. Soudíme, že po těchto, slavnými přísahami stvrzených úmluvách vstoupili Svatopluk a pod ochranou jeho stojící Čechové v svazek spolčencův říše německé, ovšem se vzájemnými povinnostmi a službami, v kterých také jisté davky, nikoli ale ve způsobě stálého

[1]) Toto povstání Srbův položeno jest v měsíci lednu r. 874 skrze Liutberta, arcibiskupa Mohučského, a hraběte Ratolfa (nástupce Thakulfova) bez velkých nesnází. Annal. Fuld. na uv. m.

[2]) Hinkmar k r. 873 na uv. m. str. 496. praví: „Ad Reginisburg autem perveniens, per missos suos Winidos, sub diversis principibus constitutos, modo quo potuit, sibi reconciliavit, legatos autem ab illis, qui Behin dicuntur, cum dolo missos suscipiens, in carcerem misit.“ Slova „modo quo potuit“ zjevně poukazují k tomu, že Ludvik šel až do krajních mezí, aby nejstaršího syna svého zachránil. Dle toho, jak Fuldský mnich zde výpověď svou klade, nelze ovšem ani z daleka nějakého vítězství Němcův se domnívati.

poplatku, zahrnuty býti mohly. Pustila-li říše německá knížeti Svatoplukovi plnou svrchovanosť v Moravě i s právem, přijímati bez námitky v závazek takové kmeny slovanské, kteříž se jemu co vrchnímu ochránci poddati mínili; byla-li mu dále celosť hranic říše jeho, jakož i věčný mír (arci že ve smyslu diplomatickém) odtud slíbeny a zaručeny: pak mohl ovšem Svatopluk v náhradu toho snadno přivoliti k odvádění jistých věcných nebo peněžných dávek, a slibovati určitou pomoc válečnou proti vlastním nepřátelům krále.[1])

Ano, my troufáme sobě tvrditi, že na těchto smlouvách Forchheimských sluší také zakládati vyloučení zemí Svatoplukových a Kocelových z obvodu dioecesí Salcpurské a Pasovské, a sice, abychom běžného výrazu užili, s politického hlediště; neboť církevně stalo se to vlastně již prohlášením Methoděje za arcibiskupa pannonského. Poněvadž pak týmž časem zemřel také pán země Blatenské, kníže Kocel totiž,[2])

[1]) Annal. Fuld k t. r. na uv. m str. 388. Jakkoli tito letopisové chtějí nám namluviti, že kníže moravský poníženě za mír prosil, věrnosť přísahal a k odvádění výročního poplatku se zavázal, viděti přece netoliko z předchozího poznamenání, t. j. ze slov Hinkmarových, nýbrž i z celého postavení věcí, že výminky nemohly býti, leč říši francké svrchovaně na škodu. Samostatnosť Moravy zajisté stala se odtud nepochybnou. a případné dary, jež za jistými slavnými příležitostmi králi německému skládány, nebyly této samostatnosti nikterak na ujmu. (Srov. o tom: Dümmler, die öst. Marken atd. Arch. cís. ak. nauk X. str. 41). Kněze Jána z Benátek seznali jsme již na str. 78 t. d. Zdá se, že těšil se čelnému postavení při dvoře Svatoplukově; neboť spatříme ho ještě později, t j. r. 879 v důležitém poslání k papeži Janu VIII. Z toho, že měl účastenství ve smlouvách Forchheimských, chtíti i hned dovoditi nějaký spolek Svatopluka s Benátčany (jak to zejmena Gfrörer ve své historii východních a západních Karlovcův d. II. str. 110 činí), toho neodvažujeme se; svazek tohoto kněze se Svatoplukem zdá se nám býti příliš těsný, než aby se tak na politického vyslance republiky Benátské bylo slušelo.

[2]) K určení r. 874, jako roku úmrtí Kocelova, připomínáme ještě, že zmíněná již na str. 94 t. d. župa Dúdlebská právě tohoto roku hraběti Gozwinovi vykázána byla. Tvrdí-li ostatně Ginzel na uv. m. str. 64,

sotva asi zůstala otázka následství po něm za onou příležitostí bez uvážení; abychom však již do té doby kladli zveličení říše Svatoplukovy nějakými krajinami v Pannonii, k tomu nedomníváme se míti práva. Zůstalyť spíše jižní hranice Moravy po míru Forchheimském beze změny a panství Kocelovo spadlo co odumřelé léno na Karlmana, skrze něho pak na syna jeho Arnulfa, kterýž ještě r. 884 připomíná se v pokojném držení Pannonie od souvěkých letopiscův; [1]) ovšem ale věřili a zastávali bychom se toho mínění, že papež Jan VIII. měl podílu některého při způsobení míru Forchheimského. Král německý, předvídaje skorou smrť tehdejšího císare (Ludvika II.), nalezal se totiž za oné doby již v stálém spojení s hořejší Italií. Případný přírůstek říše německé za Alpami potkával se při opatrném tomto papeži zajisté s obavami, i aby tomu položily se meze, nebylo lepšího prostředku, leč utvrzením nezávislosti Svatoplukovy zavěsiti náležité závaží na bezmezné zveličování se říše východofrancké. Tak vyjasňuje se péče tohoto papeže o všecko, cokoli postavení Svatoplukova se týkalo.

Abychom stvrdili toto domnění své, vraťmež se k r. 869, vzpomenouce sobě, kterak Methoděj postaven jesť na stolici sv. Andronika a opatřen co arcibiskup pannonský vzáctným privilejem, že sloužiti smí v dioecesi své liturgii pod některými výhradami v jazyku slovanském. Působení jeho mělo v podstatě věci počíti tam, kde bylo sídlo biskupství jeho, tedy v zemích Kocelových nebo Svatoplukových. A však hleděli jsme také na válečné běhy r. 869, za kterých asi Methoděj opustil Řím, seznavše zároveň, jak tento smutný

---

pozn. 3, že Kocel ještě r. 877 byl na živu, spoléhal v tom jediné na zjevném omylu Cod. dipl. Mor., kdež v dílu I. str. 36 při listině č. LIII. zcela bez podstaty rok 877 přidán jesť. Viz o tom Wattenbacha „Beiträge z. Geschichte d. christl. Kirche in Mähren u. Böhmen“, str. 49.

[1]) Annal. Fuld. k t. r. u Pertze na uv. m. I. str. 400: „Arnulfi.... qui tunc Pannoniam tenuit“. Také r. 879 jeví se Arnulf co pán tamějších krajin, a sice jak při Rabě, tak i Zále. Cod. dipl. Mor. I. 38.

stav věcí až do r. 874 ustavičně se vzmáhal. V takových *časích* přistoupiti k činnosti missionářské a organisaci církve na vlastní Moravě, bylo by rovněž bývalo nemoudré, jako neopatrné, nestavěti dále na spořádaném zřízení církevním, jakémuž země Kocelovy téměř již z r. 798 se těšily. Že ale nový arcibiskup v skutku takové neopatrnosti se nedopustil a že zejmena činnosť svou v pannonském dílu vykázané sobě dioecese rokem 870 počal, o tom svědčí pramenové.[1]) Bylyť to tedy země Kocelovy, v kterých slovanská bohoslužba poprvé se ustálila a v kterých od té chvíle, co v Římě správa jejich na Methoděje přenesena, všechna ostatní právomocnosť platně přestala. Chtěli-li odtud kněži Salcpurští v tomto obvodu dále působiti, nebylo zbytí, leč aby domáhali se při novém arcibiskupovi toho svolení. Toho však nechtěli, podobně jako neměli chuti, učiti se slovanštině, aby v službě mohli zůstati; zřejmé toho svědectví spatřujeme při arcipřištu Richbaldovi, kterýž raději z Pannonie, ano ze samých Korutan do Salcpurka se odstěhoval, než aby této novotě (podlé slov metropolity jeho) déle se díval nebo snad dokonce jí se poddal.[2]) Že však slovanská bohoslužba nezavedena do celého onoho podílu Pannonie, v kterémž panoval Kocel, toho lze se do spravedlivosti sv. Methoděje bezpečně domnívati. Již z pouhých jmen farních osad v této krajině, jako jsou: Lidolfskirchen, Isangrimskirchen, Otakarskirchen, Balmutskirchen a j. v.[3]) sluší souditi na německé obyvatelstvo v nich; těchto pak zůstaviti při církevní řeči latinské, kteréž byly časem uvykly, srovnávalo se již s pravidly opatrnosti. Toliko na osady slovanské, jichž počet byl ovšem daleko věčí, mohl se onen

[1]) Viz o tom Šafaříkovy Památky dřev. pis. Jihosl. kap. IX. a X., což stvrzuje se též známou Conv. Bagoar. u Pertze na uv. m. XI. Také Kopitar klade (v Glag. LXXIII) činnosť sv. Methoděje v Pannonii do r. 870.

[2]) Conver. Bagoar. u Pertze na uv. m. XI. 14.

[3]) Conver. Bagoar. na uv. m.

privilej v podstatě své vztahovati a jim jediné mohl také z toho prospěch jíti.

A přece daly se za nedlouho slyšeti hlasité stesky a stížnosti na nepovolaného cizince, jak v Salcpurku sv. Methoděje nazývati sobě oblíbili! Životopisec našeho apoštola šíří se o nich,[1]) pravě, že metropolita Salcpurský, Adalvin, a vedlé něho bavorští biskupové, Ermenrich Pasovský a Hanno Frisingský, a jiní ještě na podzim r. 871 za přítomnosti krále Ludvika[2]) shromáždili se na synodě, aby radili se o prostředcích, jakých by proti tomu „jistému Řeku a filosofu“ (tak zejmena nového arcibiskupa nazývali) uchopiti se náleželo. Hlediště, na kteréž vůči celé té věci postaviti se mínili, bylo toto: nevšímati sobě na ten čas posvěcení biskupského, na sv. Methoději v Římě vykonaného, i považovati ho za kněze, do cizí dioecese slušícího, ku kterémuž vztahuje se tedy snešení, Vormskou synodou z r. 868 obnovené (srov. str. 84 a 111 t. d.); — proto jemu také — vzdaž-li ústně nebo písemně, toho neznáme — otázku předložili: neví-li, že káže a učí v cizí dioecesi? Odpověď, kterouž životopisec klade sv. Methoději v ústa: „kdybych věděl, že je to Vaše země, byl bych se jí zajisté uhnul; ta ale náleží sv. Petru“, svědčí s důstatek, že Methoděj neváhal upozorniti synodu na křivé pojímání věci a na spravedlnosť poslání svého. Vzdor tomu musil však, nemaje světského oporu — neboť Kocel jako man říše francké nemohl a Svatopluk dle toho, co jsme na str. 135 pověděli, nemínil se ho v této tísni ujíti — ustoupiti násilenství jejich, ba i do Němec se odebrati, kdež (neznámo, vzdaž-li v žaláři

---

[1]) Legenda pannonská, kap. IX. a X.

[2]) Král Ludvik byl se totiž v říjnu r. 871 z Frankfurtu do Bavor vrátil (Annal. Fuld. k t. r.). Nebylo tedy pro krále žádné překážky, pro kterouž by nebyl mohl v této synodě podílu bráti; poněvadž pak legenda pannonská mluví o „koroli“, kterýž celé jednání přítomností svou provázel, Karlman pak za života otcova nikdy neužíval pro sebe titulu krále, nezbývá leč mysliti při tom jediné na Ludvika německého.

nebo v obmezené svobodě, což také dle našeho pramene zůstává pochybné) půl třetího roku ztrávil. [1])

Co takto činnosť sv. biskupa násilně přetržena, chystají se biskupové bavorští, vystoupiti úředně stížnými spisy proti němu, aby jimi ospravedlnili vlastní jednání a domnělého práva svého k Pannonii obhájili. Stížné spisy tyto náleželo podati netoliko Římské stolici co duchovnímu, nýbrž i králi německému co světskému vrchnímu pánu. Obsah stížného spisu, papeži podaného, neznáme, ovšem ale následky jeho. Svědčilť snad ještě Hadrianu II., neboť on zemřel tepry ku konci r. 872; jisto jesť ale, že vyřízení jeho nepocházelo již od tohoto papeže, nýbrž od nástupce jeho Jana VIII., kterýž dne 14. prosince 872 dosedl na stolici sv. Petra. Mělť on co arcijáhen církve Římské za předchůdce svého bezpečně velký podíl ve správních výkonech jeho, pročež nemohl ho stav církevní záležitosti pannonsko-moravské nikterak zůstati tajný, podobně co přesvědčení předchůdce jeho, že prospěch církve v sobě obnáší, aby nová dioecese, z vlastního popudu stolice Římské zřízená, při celosti své zachována byla. Jednaloť se nyní o to, vzíti světským a duchovním věci protivníkům v Němcích zbraň z rukou a dosíci při nich uznání samostatného okruhu církevního, jejž byl Řím při východních hranicích říše Karlovcův vyzdvihnul. K dovedení toho vyslal papež r. 873 biskupa Jakynského Pavla co legáta svého do Němec a Pannonie, přidav instrukci, z kteréž vychází na den, že arcibiskup Adalvin a podbiskupí jeho opírali právo své k Pannonii zvláště o vydržení, jakož i o rozkaz sobě r. 798 daný, aby uvedli dobytou právě Pannonii v lůno křesťanství, dokládajíce zároveň, že již od 75

[1]) Leg. pannonská v kap. IX. K tomuto zajetí nebo-li vyhnanství sv. Methoděje vztahuje se beze vší pochyby pozdější jedno psaní papeže Jana VIII. ke Karlmanovi: „Carlomanno, Ludovici regis filio, Methodium episcopum commendat“ z r. 875. Viz Fejér, Cod. Hung. I. 96, pak Cod. dipl. Mor. I. str. 36.

let nalezají se v nepopíraném držení této církevní provincie. „Jesť-li kdo stěžuje sobě na počet prošlých let“ — tak praví se v oné instrukci — „to věz, že mezi křesťany v takových věcech bývá jistá lhůta v obyčeji. Kde však pošlo přetržení takové od zuřivosti pohanův a nevěřících, to nemůž', nechť již sebe více let bylo minulo, právům církve nikterak býti na újmu, kteráž, neznajíc zbraní světských, trpělivě očekává, kdy se Hospodinu zalíbí, nad ní se smilovati. Vždyť pak sám spasitel náš teprv po tolika tisících let vysvobodil člověčenstvo od věčného zatracení.“ A králi Ludvikovi píše: „Jesť (prý) listinami i historií stvrzeno, že dioecese pannonská od starodávna přísluší k stolici Římské. Poněvadž ale skrze běhy válečné za dlouhý čas žádného biskupa z Říma tam neposláno, počali i vědomí o tom pochybovati. Z počtu let neber̆ sobě ale nikdo příčiny k odporu: neboť svaté církve římské, jíž dle vůle boží sloužíme, práva, požívaná na půdě ustavičnosti tvrdé skály, nestenčují se nižádnou délkou času aniž berou škodu z nějakého dělení říší. A však i samo ctné právo římské — — — dopouští přepsání vlastnictví (praescriptio) teprv v době jednoho sta let.“ [1])

Toť hle jeden následek stížného spisu, od biskupův bavorských k nohoum trůnu papežského položeného. Druhý byl papežský list k Methoději, týmž legátem (Pavlem, biskupem Jakynským) přinesený, jímž zapovídá se, sloužiti mši v jazyku slovanském.[2]) V něm nazývá papež u porovnání s druhými obecnými jazyky církevními, t. j. latinským a řeckým, kterýmiž jediné prý dopouští se svaté tajemství mše slaviti, — jazyk slovanský barbarským t. j. světským, z užití při udělování

[1]) Latinský správný text téhož listu viz ve Wattenbachových „Beiträge atd., str. 48 a 49 (překlad tamtéž str. 15 a 16). Právo římské, k němuž papež se táhne, praví v této příčině (Iustiniani Novella IX): „. . . . centum tantummodo annorum lapsu temporalem exceptionem eis (ecclesiis) opponi sancimus“. — Viz ost. Světozor 1860 str. 53.

[2]) Ostatně schází tento list v regestech papežských.

svátostí vyloučeným, kterýž jediné při kázání smí míti průchod. Pravověrnosť ale sv. Methoděje nebeře se tam ještě nikterak v pochybnosť.

Stížný spis či, případněji řečeno, dedukce právní, kterouž na to arcibiskup Adalvin některému Salcpurskému knězi sepsati dal a nepochybně v prvních měsících roku 873 v ruce krále Ludvika i vévody Karlmana složil, zachovala se podnes, a sice pod jmenem: „Conservio Bagoariorum et Carantanorum.“ [1]) Spis tento jme se cestou historie právo arcibiskupův Salcpurských k Pannonii dovozovati a líčiti tudíž činnosť Methodějovu v tomto kraji co nepříslušné sáhnutí v práva církevní jurisdikce Salcpurska. Při tom opírá se spis o starý církevní kanon, v jehož síle země zánovně křesťanská svědčiti má tomu biskupu, kterýž ji poprvé na víru obraceti se jal, přiváděje zároveň historické důkazy k tomu, že Salcpursko r. 798 z vůle císaře a krále Karla Velikého Korutany i Pannonii získalo a země tyto za plných 75 let bez odporu drželo.

Tedy i zde činí vydržení čili prostání základ právní dedukce, kteráž tedy s vypuštěním toho, co světské vrchnosti se netýkalo, t. j. stesku na novoty liturgické, v podstatě asi byla jednostejná se stížným spisem, papeži podaným, pročež také vyvrácení těchto domnělých důvodův, obsažené v instrukci legáta papežského, zřejmě směřovalo k tomu, aby Ludvik i Karlman z bludu vyvedeni byli. Stalo-li se již toto poselství samo o sobě rozhodným či přičinila-li se ke konečnému vynesení sporu i schůze, kterouž měli na to s jara r. 874 Ludvik s papežem Janem VIII. ve Veroně, [2]) nelze říci; tolik je však jisto, že král Ludvik dal se tentokráte přemluviti, že Methoděj jesť propuštěn a nové arcibiskupství uznáno. „Poněvadž nám,“ tak zejmena piše týž

[1]) Nejsprávnější vydání tohoto velice památného spisu jesť ono v Pertzových Scriptores XI., str. 3—15., jež obstaral Wattenbach.

[2]) Annal. Fuld. k t. r. na uv. m.

papež Jan Karlmanovi, „biskupství pannonské navráceno a opět vydáno, to nechť má bratr náš Methoděj, jehož stolice apoštolská tam byla poslala, zvůli, vykonávati po starém obyčeji povinnosti biskupské beze vší překážky.“[1]) Legenda pannonská ví také o klatbě, kteréž prý papež Jan VIII. co krajního prostředku užil,[2]) aby v proudu jsoucí vyjednávání k žádoucímu konci dospělo a sv. Methoděj k svobodě opět navrácen byl. Pochybnoť ale, že by až na tento krajní prostředek bylo došlo. Neboť stala se mezi tím příhoda, kteráž příznivý obrat věci zajisté nemálo uspíšila; mínímeť dne 14. května 873 prošlé úmrtí Salcpurského arcibiskupa Adalvina, tohoto rozhodného a nejmocnějšího odpůrce pannonského arcibiskupství.[3]) Poněvadž pak i Pasovský biskup Ermenrich dne 2. ledna r. 874 se světem se rozloučil, vzešla Římu volná příležitosť, při potvrzování nových nástupcův těchto biskupův opatřiti zároveň dobrým způsobem hotové již vyloučení pannonské arcidioecese. Nejvýdatněji pomohla však tlačiti vítězství Svatoplukova, jakož i mír, ve Forchheimě r. 874 uzavřený; přineslť on konečně říši moravské dvojstrannou nezávislosť, kteréž z dob Rostislavových úsilně již byla se domáhala, politickou totiž a církevní, čímž říše Svatoplukova teprv nabyla onoho rozhodně slovanského rázu, kterým se odtud napořád vyznamenává. Methoděj vrátil se z vyhnanství svého a ujal se, jakkoli ne bez vnějších útržek, rokem 874 úřední své činnosti v dioecesi pannonsko-moravské, kteráž dle povahy své, co obnovené totiž arcibiskupství Srěmské, k jihu i na Srbsko se vztahovala. Papež Jan VIII. napomíná totiž jmenovaného roku knížete srbského Mątimíra výslovně, aby po příkladě předkův svých dioecese pannonské jakož i biskupa, od apoštolské stolice tam zří-

[1]) Erben Reg. str. 16.

[2]) Leg. pannon. na uv. m. kap. X.

[3]) Auctarium Garstense, Pertz Scriptores IX. 565. Annal. Admunt. na t. m. str. 573.

zeného, neváhal se přidržeti. [1]) Bylť tedy biskup Jakynský Pavel obsah poslání svého dokonale naplnil. Církevní jurisdikci Methodějově v Pannonii a Moravě nemohly z těch dob více od německých biskupův pod titulem práva překážky kladeny býti. Zůstaltě, jakkoli nejednou ještě (jak za nedlouho uslyšíme) osočován a obžalován, přece arcibiskupem moravsko-pannonským až do skonání svého, kteréž dne 6. dubna 885 se přihodilo.

Největší díl let, jež uplynula potom od míru Forchheimského až do smrti Methoděje, prošla jsou Moravanům bez dalšího znepokojování od Němcův; neumímeť aspoň až do r. 883 ničehož vyprávěti o válkách nebo odbojích. Zdá se, že Svatoplukovi nečiněno žádných překážek v provádění plánův jeho, jež neměly s dobýváním krajin německých co činiti, poněvadž ve vlastním domě bylo více než důstatek zápletek a svízelův, z vnitřních odvážných obmyslův pócházících. Bylať to doba vymírání Karlovcův, doba rozpadajícího se franckého císařsví, kdež křižovaly se choutky a zámysly způsobu nejpestřejšího. Spatřujemeť nejprv, ani bratři královští, Karel Lysý a Ludvik Německý, po smrti císaře Ludvika II. (Lotharovce, zemřelť dne 22. srpna 875) o korunu císařskou spolu zápasí, — a za nedlouho potom, t. j. po smrti téhož Ludvika Německého († 28. srpna 876), kterak pozůstalí synové tohoto při sjezdu ve Sualifeldu, nedaleko bavorského Weiszenburka, na pomezí rozcházejících se již té doby Frankův, Bavorův i Alamannův, v měsíci listopadu r. 876 dílčí smlouvu mezi sebou v ten smysl uzavírají, že při Karlmanovi Bavory, krajiště Východní, Pannonie, Korutany i se svrchovanou mocí nad spolčenými zeměmi, Moravou totiž a Čechami, zůstati, Ludvikovi mladšímu Austrasie čili Franky východní, Durynsko, Sasy, Friesy a největší díl Lothrinska, Karlovi Tlustému pak Alamannie s Elsasskem a ostatní částí Lothrinska až

[1]) Viz Jaffé, Reg. str. 263.

k Metům ve správu a dědictví vydány býti mají. [1]) Sousedem říše moravské ostalť tedy dle této smlouvy Karlman, jemuž připadlo také po skoré smrti strýce, západofranckého Karla Lysého (zemřelť v prvních dnech měsíce října 877), zjednati branně průchod právu svému k Italii a koruně císařské. Aby toho snáze dosáhl, jmenoval syna svého Arnulfa, kterýž dle vší podobnosti již od několika let Karantanii i Pannonii spravoval, vévodou těchto krajův. S tímto důstojenstvím musil Arnulf, nejsa k následství a dědictví co levoboček způsobilý, i tenkráte se spokojiti, když otec jeho dvě léta potom, navrátiv se s vojskem, z Norikův a Slovanův složeným, z nešťastné výpravy do Italie a v říjnu 879 mrtvicí podruhé raněn byv, [2]) vládu v Bavořích vlastnímu bratru, Ludvikovi mladšímu, odevzdal. Arnulf zůstal v pokojném držení vykázaných sobě zemí i tehdáž, když otec Karlman dne 22. března 880 zemřel a v chrámě kláštera Starooettingského (v Bavořích) pochován jest. [3]) Ba sama smrť Ludvika mladšího r. 882 (nepochybně koncem měs. ledna), v jejíchž následcích Karel Tlustý veškerou říši východofranckou spojil a byv r. 884 i na trůn říše západofrancké volbou velmožův jejích povýšen, s vyjmutím jediného království Arelatského pánem celé monarchie předka svého, Karla Velikého, se stal, neučiniv se ovšem obnovitelem jejím, — všecky tyto netušené a velevážné události nezměnily v postavení Arnulfově ničeho; zůstalť až do r. 887 vévodou korutanským a pannonským, kteréž země také podržel, když t. r. po strýci svém Karlu Tlustém († r. 888) na království a později i na císařství dosedl.

Budeť dle toho, co jsme na předchozí straně připomenuli, bez pochyby nápadné, jak asi se stalo, že v obsah dílči smlouvy Sualifeldské z r. 876 směly i české i moravské

---

[1]) Annal. Fuld k t. r. na uv. m. str. 391.
[2]) Annal. Fuld. k t. r. str. 392 na uv. m.
[3]) Regino k r. 880, u Pertze na uv. m. I. str. 591.

země pojaty a Karlmanovi přikázány býti. Víměť zajisté, že mír Forchheimský jediné vítězstvími Svatoplukovými byl způsoben, vítězství pak nevodívají poddanství za sebou. Ale právě tato časť obsahu smlouvy Sualifeldské utvrzuje nás v domnění, na jiném místě proneseném (srov. str. 144), že Svatopluk přese vši výhradu vlastní nezávislosti a svrchovanosti tehdáž přece k jistým dávkám peněžným a věcným, ano snad i k případné pomoci válečné byl svolil. Dle oné smlouvy měly tedy Karlmanovi tyto dávky a služebnosti, a však beze všeho práva svrchovanosti, k lepšímu jíti; tak třeba sobě smysl onoho nádělu vyložiti. Co však krajiště Východního se tkne, kteréž s naší historií rovněž má těsné styky, to svěřeno po zabití hrabat Viléma i Engelschalka (srov. str. 139), jichž synové nebyli ještě dosáhli plnoletosti, hraběti Aribovi, kterýž v listinách poprvé k r. 876 se vyskytá a kterýž hledal co přítel Svatoplukův u něho útočiště, když r. 880 synové svrchu jmenovaných markrabí, mezi tím dospěvší, válečně proti němu se zdvihli, chtíce důstojenství otcův sobě dobyti, z čehož pak vznikla tuhá, mnoholetá válka, jejíž běhy míníme níže vypravovati. Na ten čas vraťme se zase k činnosti sv. Methoděje.

Pověděli jsme na str. 153 t. d., že největší díl času mezi mírem z r. 874 a skonáním Methodějovým r. 885 prošel Moravanům v pokoji, což zajisté s velikým prospěchem bylo křesťanství, od našeho apoštola zasetému. Tím více náleží toho litovati, že o církevní činnosti Methoděje z této doby nezachovalo se ani jediné důvodné svědectví. A přece nelze upírati, že v tom čase událo se mu zajisté, světiti oltáře i kostely a listiny o zdvižení a svěcení jejich vydávati; kostely a oltáře takové jsou bezpečně též nadány a obdarovány, z čehož plynuly rozličné listiny nadační atd.; — nic takového se nám nezachovalo, [1]) ba i skutek všeobecně známý a také

[1]) V často již citovaném Cod. dipl. Mor. I, zejmena pak v listinách, pod čísly 42, 64, 70 a 94 tam uložených, mluví se ovšem o svěcení

zcela podstatný, že kníže český Bořivoj při dvoře Svatoplukově od sv. Methoděje křtíti se dal, potkává se s některými

---

kostelův na Moravě a nadání jejich; zvláště pak vztahuje se č. 64 ke kostelu sv. Petra v Olomúci, č. 94 opakuje zase do slova, co v č. 42 a 70 se připomíná. Jsouť zde tedy toliko tři dáta před rukama, kteráž se ale vlastně jen na dvě listiny rozdělují, neboť č. 42 a 70, vztahující se k sv. Petrskému chrámu v Olomúci, obsahuje se v č. 157, a č. 64 v čísle 156. Nálezce těchto dvou listin, t. j. čísel 156 a 157, kteréž jsou jediným pramenem pro dáta, svrchu uvedená, praví se býti professor Monsé, kterýž je ze zlomku prastarého kodexu, někdy prý v archivu města Olomúce chovaného, přepsal. Pohříchu nelze však po tomto zlomkovitém kodexu ani stopy se dopátrati, jakkoli Monsé teprv r. 1793 zemřel, ba ani původní přepis, od Monsého prý zdělaný, nepřišel na jevo. Chtíce tedy authentičnosť obou oněch listin, č. 156 a 157 totiž, zkoušeti, nemáme ničehož před rukama, leč otisk jejich v Bočkově Cod. dipl. Mor. I. str. 136 a 137. Co se nejprv listiny č. 157 tkne, obsahujeť ona, jak vůbec známo, slova: „Ratis dux tradidit in die consecrationis ecclesie sancti Petri per uenerabilem fratrem Kyrillum omnes homines castelli et civitatis ad ripam usque Maraue fluuii“ (což do slova opakuje se v č. 42 a 94). Vypovídáť tedy tato listina, že bratr Kyrill kostel sv. Petra v Olomúci vysvětil za doby knížete Rostislava, jako že kníže tento obdařil kostel vysvěcený všemi lidmi hradu a města Olomúce až k břehu řeky Moravy. Co se první části této výpovědi tkne, víme ze str. 121, že Konstantin, ovšem teprv za nedlouho před smrtí svou Kyrillem přezvaný, — načež zde ostatně nemíníme váhu klásti, poněvadž zapsání ono mohlo i po smrti Konstantinově projíti — neméně i bratr jeho Methoděj přišli jsou na Moravu co prostí kněži, nesmějíce tudíž žádného práva biskupského (a takového způsobu je zajisté svěcení kostela) vykonávati. Na biskupy vysvěceni jsou teprv r. 869, Konstantin pak nevrátil se více do Moravy, rozžehnav se již dne 14. února v Římě s tímto světem. Nemohlť tedy Kyrill světiti kostela sv. Petra v Olomúci. Vzhledem k druhému dílu oné výpovědi bije zvláště do očí rozdíl mezi slovy castellum a civitas, kterýž se v listině činí. Až do samého začátku 13. věku nenalezneš v nižádné listině moravské tohoto rozdílu. Všecky nezávadné listiny té doby kladou jediné „castrum Olomutz“, věc, na kterouž již „Světozor“ r. 1858 č. 7, str. 53 vším právem pozornosť obrátil. V těchto příčinách náleží tedy listinu č. 157 vyhlásiti za nepravou, ne-li za podvrženou, a s tím i všecky výnody z toho plynoucí a kdysi činěné. Druhá listina, obnášející zprávu, že moravský arcibiskup Methoděj r. 884 světil chrám sv. Petra

nesnázemi, kteréž posud nebylo lze řešiti, [1]) ano i památka našich sv. apoštolův byla až do 14. věku na Moravě takořka na dobro potuchla, beze vší pochyby toliko v následcích hrozných bouří maďarských, kterých Svatopluk sám se ještě dočkal a kteréž nejen staré, od Methoděje svěcené nebo založené kostely a archivy jejich, nýbrž i dřevní domácí obyvatelstvo do té míry zničily a vyhubily, že novému pokolení, s vyhynulým sotva prostředkem tradice souvislému, souzeno bylo, počíti zde nový život, novou historii. Nám zbývá jediné, vylíčiti nesnáze a protivenství, s kterýmiž potkal se sv. Methoděj při vykonávání povinností, od stolice apoštolské na něho vznešených; známeť je, poněvadž prameny o nich vypravující, v Římě jsouce chovány, ušly jsou takto obecné záhubě; nuže, jaké asi bylo tehdejší postavení našeho arcibiskupa dle svědectví jejich?

Tím, že Arnulf převzal vládu v Pannonii, když tato země po smrti Kocelově okolo r. 874 co odumřelé léno k Německu,

a Pavla v Brně, neobsahuje — ač nevšímáme-li sobě toho, že zde klade se „in Bruna“ na místě „Brno“ — sice nic zrovna podezřelého; mohloť zajisté toto svěcení od Methoděje r. 884 vykonáno býti. Poněvadž ale i tato listina pochodí z téhož pramene, co první, zůstane vždy s obtíží, přesvědčiti se o pravosti její. Srovn. ostatně Wattenbachovu „Geschichte d. slav. Liturgie in Böhmen“ v pojednáních hist. filolog. společnosti ve Vratislavi z r. 1857. str. 221. pozn. I. V ostatním dokázali jsou již Jireček a Šembera nepopíratelně, že fragmenty Monsého jsou podvrženy.

[1]) Odkazujemeť zde na př. jen k Dobrovského spisu: „Kritische Versuche, die aeltere böhm. Geschichte von späteren Erdichtungen zu reinigen.“ V Praze 1803, pak na Büdingrův spis: „Zur Kritik altböhmischer Geschichte“, ve Vídni 1857; srov. též Dümmlera: „De Bohemiae conditione Carolis imperantibus,“ v Lipsku 1854. Že Bořivoj pokřtěn jest od sv. Methoděje, je vzhledem k tomu, co Kosmas dí, jisté; největší obtíž činí určení času, kdy se to stalo. Kosmas, nejstarší vůbec pramen v té věci, klade křest Bořivojův k r. 894, což ovšem jest zcela nepravé, poněvadž ani Methoděje, ani Bořivoje nebylo tehdy více mezi živými. Srov. ostatně Dr. H. Jirečka „Slovanské právo“ a t. d díl I. str. 47 a násl.

a v následcích smlouvy Sualifeldské v listopadu r. 876 Karlmanovi připadla, — dostalo se německému živlu v tamních krajinách nové posily a jakkoli sám arcibiskup Salcpurský a druhý nástupce Adalvinův, Theotmar, [1]) přijavší v listopadu r. 878 pallium biskupské, [2]) byl se tím osvědčil, že vyhledává dobré vůle se stolicí apoštolskou a odloučení Pannonie od vlastní své dioecese již oželeti míní; bylof přece právě v této jižní končině našeho arcibiskupství tolik protivníkův nového pořádku, kolik kněží německých a kostelův latinských. Na vlastní Moravě čili v zemích Svatoplukových měla věc tato ovšem zcela jinou tvářnosť; neboť již r. 874 byl kníže Svatopluk francké kněze, poněvadž prý „věci nepřáli a úklady strojili“, [3]) z země spudil a Methoději cestu k pokojné činnosti proklestil, jemuž také téhož roku všecky kostely své říše a při nich zůstavší duchovní lidi výslovně poručil. [4]) Zde tedy mohl sv. apoštol klidně pracovati a brzo zajisté počalo od té chvíle křesťanství na Moravě mocně růsti; „po hradech množilo se kněžstvo a pohané uvěřovali hustě v pravého boha, odstupujíce bludův svých“. [5]) Odtud zůstala tedy Morava hlavním dějištěm Methodějovým, což snadno na rozum jde, poněvadž na Moravě pohanství skrovnější ještě měrou bylo vypleněno, než v Pannonii, kdež od r. 791 mnoho kostelův bylo povstalo a

---

[1]) Pertz na uv. m. XI. 20. Předchůdce Theotmarův nazýval se Adalbert.

[2]) Cod. dipl. Mor. I. 37.

[3]) Srov. Pann. Leg. kap. X.: „Prikliuči že się t'gda, Moravlięnie očiušč'še něm'č'skyja popy, iže živięachu v' nich, nie prijaiušče im, n' kov kuiušče na nię, izgnaša v'się“ atd.

[4]) „I poruči jemu v'się c'rkvi i striž'niky v' v'sěch graděch“, praví Leg. Pann. na uv. m.

[5]) „Ot togo že d'ne“ (tedy od vypuzení franckých kněží) „vel'mi načat rasti učenije božije, i striž'nici množitisię v' v'sěch graděch, i poganii věrovati v' istin'nyj bog, svojich blędij otmětaiuščesię.“ Tak Pann. Leg. na uv. m.

křesťanství velice se bylo zvelebilo. Ale právě z tohoto trvalého vzdalování se Pannonie vzali sobě nepochybně tamější němečtí kněži příležitosť, zasíti nepozorovaně símě nařknutí a utrhačství nevěry proti novému metropolitovi. Víměť zajisté ze str. 150 t. d., že r. 873 legat Pavel byl jemu donesl zápověď od stolice apoštolské, sloužiti mši svatou v jazyku slovanském. Jaké mnedle byly jsou toho příčiny, že křivě zpravený papež dal se pohnouti k tomu, aby odňal slovanskému arcibiskupu privileje, jejž mu Hadrian II., vyšší věci na zřeteli maje, výslovně byl udělil? Byla-liž to snaha církve po jednostejné formě obřadův — v této věci sotva — či povolnosť k protivníkům v Němcích? Možná. A jak zachoval se po výtce Methoděj vůči této zápovědi? On užíval nepřetržitě dále slovanského jazyka při všech duchovních výkonech, což je historicky zjištěno. Chtíti tvrditi, že Methoděj z úmysla nevšímal sobě zápovědi papežovy, příčilo by se povaze jeho; protož nezbývá, leč přistoupiti k domnění, že po předchozích omluvách a bedlivém uvážení hotových okolností papežský splnomocněnec (neboť moc a práva takových poslův stolice římské bývají z pravidla velmi rozsáhlá) povolil, užívati dále ještě daného privileje. Kdyby se tak nebylo stalo, jakých zbraní byli by tu měli po ruce němečtí protivníci Methodějovi! Vždyť by půhon z neposlušnosti k stolici římské býval právě nejjistějším prostředkem, zbaviti se nenáviděného cizince! Tohoto nařknutí, co zvetšelého, neužívají však odpůrcové našeho arcibiskupa; smyslilič sobě jiné, s kterýmž vytasili se na konec r. 878 nebo na začátku příštího, obviňujíce sv. Methoděje z řeckého v podstatě omylu u víře, t. j. z křivého učení o původu sv. Ducha, [1]) a uváděјíce takto přímo pravověrnosť jeho v podezření.

---

[1]) Že tomu tak, viděti z pannonské legendy v kap. XII. — „v'zdviže etery na n' . . . . . ovy javě a drugyja taj, iže bolięt' iopator'skoiú eres'iú“ atd., což stvrzuje též Bulharská legenda č. Život sv. Klimenta v kap. V.

Bylotě v německých, pod svrchovaností franckou postavených církvích zajisté v obyčeji, odzpěvovati vyznání víry, tedy tak zvané Symbolum apostolicum čili Credo, s přídavkem „filioque“ (církevně nazývá se toto vyznání konstantinopolským), ana církev římská, v kteréž té doby při slavnosti mši svaté credo vůbec ještě ani se nezpívalo, posud nebyla ještě potřebu shledávala, připojiti k nikejsko-apoštolskému vyznání víry slovo „filioque“. Methoděj přídržel se tehdáž obyčeje římské církve, zpívaje credo bez přídavku, [1]) a z toho právě vzali jsou sobě němečtí biskupi příčinu, aby ho z nedůstatku pravověrnosti obvinili. Druhá věc, že totiž Methoděj nepřestává, slaviti mši svatou v barbarském jazyku Slovanův, připojena ještě proto, aby uveden byl v podezření, jako by tak činil k vůli snadnějšímu obalení svých omylův u víře. [2]) Svatopluk sám počal následkem tohoto sočení a roztrušovaných křivých pověstí o Methoději pochybovati — nechť již byla to skutečná nedůtklivosť u věcech víry či pochybnosť povahy politické —, i vyslal kněze Jana (nepochybně téhož Jana z Benátek, který meškal od něho již r. 874 při dvoře Ludvikově, srov. str. 144 t. d.) do Říma k papeži Janu VIII., aby tu vzal poučení a způsobil vyšetření té věci.

V následcích tohoto poselství jakož i stížností, jím done-

---

[1]) Srov. Ginzel na uv. m. str. 64 a 110; taktéž Dümmler na uv. m. v Archivu c. akad. náuk ve Vídni XIII. str. 194 a násl. Bylť tedy mezi francko-německým a římským duchovenstvem ten rozdíl, že kněži římští při tiché mši nikdy neodříkávali vyznání víry, a za druhé, že biskupové římští zpívali jsou nikejsko-apoštolské credo na místě konstantinopolského, kteréž má přídavek „filioque.“ Teprv za panování císaře Jindřicha II. zavedeno jesť vyznání víry s tímto přídavkem všeobecně. Viz o tom Ferrariho Encyklop. eccles. článek „Credo“; srov. též „Časopis pro katolické duchovenstvo“ z r. 1830 str. 3 a násl.

[2]) Stížnosti tyto poznávají se z listu obsílacího papeže Jana VIII k Methoději ze dne 18. června 879. Srov. o tom Cestu Palackého do Italie, str. 16, pak Cod. dipl. Mor. I. 39.

sených, napsal papež v měsíci červnu r. 879 [1]) následující list našemu moravsko-pannonskému arcibiskupu: „Na místě, co by učením na kázáních svých lid páně, Tobě co pastýři církve svěřený, vyučovati a k spasení měl voditi, doslechli jsme o Tobě, že neučíš tomu, co svatá církev římská od samého knížete apoštolův byla zdědila a čemuž každým dnem vyučuje, — nýbrž že svádíš lid v omylu.“ I přikazujeť tudíž papež Methoději, aby bez prodlení do Říma se vydal a zde toho se zpravil, káže-li tak, jak byl při vysvěcení svém [2]) slovem i písmem církvi Římské sliboval. „Také jsme doslechli,“ tak piše papež dále, „že zpíváš mši svatou v jazyku barbarském, t. j. slovanském. Vždyť jsme Tobě již skrze listy, jež byl donesl biskup Pavel Jakynský, zapověděli, slaviti velkou mši v tomto jazyku; toliko latinským nebo řeckým jazykem smí se tak díti, jakož prozpěvuje církev boží, po celém světě rozšířená a u všech národův kořeny pustivši. Kázati nebo řeč míti k lidu, k tomu máš dovolení, poněvadž žalmista napomíná všech národův, aby chválili Boha, apoštol pak praví: a všeliký jazyk vyznávati bude, že Kristus pánem jesť na oslavu Boha Otce.“ — K Svatoplukovi pak učinil papež list téhož dne, v kterémž odkazuje ho v pochybnostech jeho k nezměnitelnému řádu víry katolické, jehož nechť prý se přidrží, ať již kdokoli, buď si

[1]) List tento přepsal sám Palacký z regest papežův, dávaje mu v italské cestě své str. 16 datum dne 18. června (XIV Kal. Iulii), proti čemuž ale Boček ve svém Cod. dipl. Mor. I. vztahuje jej ke dni 14. června (XVIII Kal. Iulii). Jaffé naopak dokládá se ve svých Reg. str. 281 č. 2486, že ani tento, aniž druhý list téhož papeže, k Svatoplukovi v též věci učiněný (o kterémž hned se poví) nespatřují se v regestech archivu Vatikanského datované, majíce toliko oba „datum ut supra.“ Jak snadno ale při takovém způsobě datování listův papežských, z původních regest přepsaných, lze se zmýliti, napověděli jsme s důstatek ve svém Iter Romanum díl II. str. 71. Poněvadž však Palacký na vlastní oči viděl a četl a tohoto „ut supra“ zajisté dobře sobě povšimnul: bude nezbytné, přistoupiti na jeho datování.

[2]) Srov. str. 120 a násl.

biskup nebo kněz, křivé věci káže. Poněvadž pak ze stížností, knězem Jánem donesených, na veliké podivení své byl vyrozuměl, že arcibiskup Methoděj jinak učí, než byl před desíti lety slovem i písmem stolici apoštolské vyznával: proto prý, jakkoli stížnost tato vidí se mu býti s podivením a k víře nepodobnou, posýlá tomuto rozkaz, bez omluvy a odkladu do Říma se odebrati, aby z vlastních úst jeho vyslechnul, jakého způsobu jest víra jeho. [1]) — Samému arcibiskupovi našemu byla asi taková příležitost vítána, v kteréž by se křivého nařknutí obmýti a s moudrým i opatrným papežem tímto o mnohých jiných věcech smluviti se mohl; vždyť pak celé živobytí jeho dokazuje, že všelikému sporu rád se vyhýbal, povoluje všudež, pokud možno, aby prospěl dílu, k němuž srdce jeho bylo přirostlo. V průvodu Zemžizna, služebníka Svatoplukova, a snad i také Alamanna Vichinga, kterýž tehdáž nepochybně již s delší doby v službách římské církve se nacházel, — nastoupil světec při konci r. 879 druhou cestu svou k hrobu knížete apoštolův, do Říma totiž. Jak pořídil v Římě, o tom v následující kapitole.

---

[1]) Cod. dipl. Mor. I. 40. I tento list datuje Boček z XVIII. Kal. Iulii, Palacký ale na uv. m. piše XIV. Kal. Iul., Jaffé konečně na uv. m. toliko „ut supra“.

HLAVA TŘETÍ.

NOVÉ BOJE SVATOPLUKOVY A OSLAVA METHODĚJE.

Methoděj v Římě r. 879. — Liturgie slovanská poznovu schválena. — Papež zamýšlí, zříditi dva podbiskupí v dioecesi Methodějově. — Viching vysvěcen na prvního podbiskupí pro Moravu r. 880. — Různice mezi ním a Methodějem. — Prostřednictví Říma v té věci r. 881. — Nová bouře politická vystupuje na hranicích Moravy. — Svatopluk ve spolku s Aribem. — Aribo, vypuzen od synův Engelschalkových, dochází podpory u Svatopluka r. 882. — Válka, odtud vzniklá, v l. 883 a 884. — Mír ve sv. Ondřeji (Commagenský) r. 884. — Svatopluk nabývá Dolejší Pannonie. — Literární činnost Methodějova. — Úmrtí jeho dne 6. dubna r. 885 a hrob jeho na Velehradě. — Stav dioecese moravské a hranice její. — Moravan Gorazd vyhlídnut za nástupce Methodějova. — Viching a biskupství jeho. — Podvržené listy papežské. — Vypovězení žákův Methodějových z Moravy r. 886.

Víměť z předchozí kapitoly, že sv. Methoděj odešel do Říma, aby zde očistil se z nařknutí uvaleného na něho od kněží německých, jako by v učení o původu Ducha svatého bludně sobě počínal. Dle dávního řádu církevního mohlo takové očistění, ač týkalo-li se biskupa, projíti toliko ze synody. Protož shromáždil také papež Jan VIII., pod jehož právomocnosť Methoděj co arcibiskup přímo slušel, [1]) biskupy okolo sebe, aby stížnosti na Methoděje dle řádu, zákony

[1]) Na osmém oekumenickém sněmu církevním r. 869 stalo se snešení, že všecky pře, týkající se biskupův a metropolit, jediné od papeže mají býti zpraveny.

církevními předepsaného, vyšetřiti a o pravdě nalézti dal.[1]) Methoděj přiznal se zřejmě a bez obalu, že credo bez přídavku „filioque“ zpívá, jakož i zpívati dává; neboť tak činí prý i sv. církev Římská, hlava i matka všech církví, kteráž prý podobně, co on sám, v tento přídavek pevně věří a vyznává, že Duch svatý nejen od otce, jak tvrdí Řekové, nýbrž i od syna, a sice od obou zároveň vychází, nepřijavší jej proto přece do creda, jakkoli stolice apoštolská prý toho německé církvi nejen trpí, nýbrž prohlížejíc ke Konstantinopoli, ráda vidí, aby onano za příkladem synody Toledské z r. 589 a vedle snešení krajinské synody furlanské z r. 791 a Frankfurtské z r. 794 přídavek „filioque“ při vyznání víry veřejně zpívala, kterýžto obyčej německé církve ostatně pro něho, Methoděje, nemůže prý nikterak míti platnosti práva.

Takové osvědčení zajisté stačilo a papež vynesl tudíž vzdor tomu, že Methoděj, zpívaje credo bez přídavku, nešetřil takto obyčej církví francko-německých, — takový rozsudek, že arcibiskup svaté církve moravské snáší se dokonale u vyznávání pravé víry s církví římskou, zpívaje symbolum tak, jak je církev římská sobě vykládá a jak skrze sv. otce a synody určeno a od nich zděděno jest; „neboť my nalezli jsme ho ve všelikém učení církevním býti pravověrného“, praví týž papež.[2]) Takovým způsobem očistěn jest Methoděj podezření kacířství, vzniklého z křivého úsudku, že kdo nezpívá přídavku filio-

---

[1]) Že o této při Methodějově v Římě skutečně držena jest synoda, svědčí slova, obsažená v papežském listu k Svatoplukovi z měs. června 880: „Igitur hunc Methodium, venerabilem Archiepiscopum vestrum, interrogavimus coram positis fratribus nostris episcopis.“

[2]) „Nos autem illum in omnibus ecclesiasticis doctrinis orthodoxum esse reperientes“, tak zní dotýčná slova v onom apoštolském listu z měs. června 880. Právnímu významu slova „reperientes“, ukazujícího k tomu, že předcházel prvé výslech, vztahující se ke všem větám učení církevního, porozuměl ostatně již dobře Ginzl na uv. m. str. 75, pozn. 11.

que při vyznání víry, upírá zároveň původ sv. Ducha od syna; — a že pak dostalo se jemu toho očistění, rozpadlo se také v niveč navržené a takořka vyžadované od Němcův potrestání a složení jeho s biskupství. Poněvadž však žalobníci kladli sobě rovněž tak určitě tento požadavek, jako žalobu samou, ukázala se toho potřeba, aby papež v soudním nálezu svém vedlé prohlášení pravověrnosti Methodějovy výslovně vyřknul uznání a nepřetržitosť důstojenství jeho. I to učinil papež, piše Svatoplukovi: „Nalezše jeho (Methoděje) ve všelikém učení církevním býti pravověrného a prospěchům církve oddaného, navrátili jsme ho zase k správě církve boží, jemu svěřené, i přikazujeme tudíž, abyste ho přivítali s náležitou poctivostí, oddaností a srdce potěšením co pravého pastýře svého. Vedlé apoštolské moci své potvrdili jsme mu také důstojenství arcibiskupského úřadu jeho i chceme tomu, aby s boží pomocí mělo po všecky časy stálé trvání, takovým sice způsobem, aby směl dle zákona obyčeje církevního všecky věci církevní opatrovati a jako před tváří boží spravovati. Neboť svěřen jesť jemu lid páně a jemu bude náležeti, aby počet složil z duší jeho. — — Nařizujeme také, aby kněži, jáhnové a duchovní všelikého svěcení, buďtež Slované nebo z kteréhokoli národa, kteříž zdržují se vnitř hranic země Tvé, — tohoto našeho jmenovaného bratra, arcibiskupa Vašeho, byli poddaní a ve všech kusech poslušni, tak že nižádným způsobem nesluší na ně, aby něco činili bez jeho vědomí. Kdyby však co vzpurní a neposlušní lidé odvážili se, strojiti nepořádky a odštěpení, nepolepšíce se po tom neb onom napomenutí: přikazujeme, aby z moci naší co lidé, rozsévající zlé semeno, zpuzeni byli chrámův a hranic Vašich, a dle obsahu a míry článkův, kteréž jsme jemu byli vydali a kteréž Vám svědčí.“ [1]) Druhá stránka žaloby, o kteréž

[1]) O článcích (kapitolách), jichž papež Jan VIII. zde se dotýká, vydaných sv. Methoději k zachování pořádku a kázně, nelze posud na velikou škodu historie ani stopy se dopátrati.

list k Svatoplukovi činí zmínku, vztahovala se k užívání slovanského jazyka při službách božích. Víme ť, že jazyk slovanský již s doby více než desíti let v moravském arcibiskupství při bohoslužebných výkonech byl v obyčeji. Papež Jan VIII. zapověděl sice v l. 873 a 879 takové užívání jeho; nyní však udála se Methoději dobrá příležitosť, vyvrátiti případné námitky, jakoby jazyk ten byl barbarský nebo nenáležel mezi jazyky liturgické a j. v., buď že ukázal k novotné, bratrem jeho Kyrillem způsobené slovanské církevní literatuře, buď že dovolával se příkladu oněch východních liturgií, též v cizích jazycích složených, [1]) jež církev Římská rovněž byla stvrdila; i neníť pochybnosti, že Methoděj těmi i podobnými důvody, upozorniv snad i na počínání císaře Basilia, kterýž jal se týmž časem schvální propagandu církevní zřizovati, — papeže od předešlého o té věci mínění dokonale odvedl; neboť užívání jazyka slovanského co liturgického svoleno jesť r. 880 Methoději poznovu a to slavným způsobem, při čemž obnoveno toliko dřevní vyhražení, aby při mši svaté evangelium páně nejprv latinsky, potom teprv slovansky odzpěvováno bylo. „Kdyby však kníže a páni jeho mši svatou raději na jazyku latinském slyšeti sobě žádali, nechť se pro něho slouží latinsky," praví dále papež; přídavek tento dává znáti, že Svatopluk asi sám toto přání byl podnesl stolici apoštolské, nebo že papež, přihlížeje k ustavičnému snažení církve, aby liturgie latinská všudež dokonalý vrch obdržela, sám připraviti mínil takto rovnoprávnosť obou řečí obřadných.

Zrušením těchto dvou článkův obžaloby došlo soudní řízení s Methodějem konce svého, nevina jeho dokázána, žalobníci zahanbeni, on pak stkvěle očistěn. A však papež mínil ještě jednu věc vynésti, kteráž ne sice osoby, jako postavení Methoděje co arcibiskupa se týkala. Do té chvíle

[1]) Sem náleží připočísti liturgii Armenův, Koptův, t. zv. syrskou a j. v.

byl Methoděj arcibiskupem moravským a pannonským, ale bez podbiskupího; v rozsáhlé dioecesi, v jejíchž mezích dnešního dne okolo 15 biskupství se směstnává, obstarával posud samojediný, bez všelikého pomocníka, povinnosti biskupské, brzo na to, brzo na ono místo ho volající. Pořádek církevní ale shledává toho potřebu, aby metropolitovi, ač má-li povinnostem svým dosti učiniti, přidáni byli na pomoc jiní ještě biskupové. Z tohoto hlediště vycházel tedy papež, ustanoviv se na tom, v osobě Alamanna Vichinga — jehož byl Svatopluk nepochybně hned s Methodějem do Říma vyslal, poručiv ho zároveň papeži — netoliko sv. Methoději zříditi podbiskupího, nýbrž slíbiti mu nad to i druhého, tak aby měla Morava odtud vedlé svého arcibiskupa i dva podbiskupí. Papež nemohl jiného opatření učiniti, ač chtěl-li aspoň pro dobu příští odloučiti novou arcidioecesi všeho vlivu německého a přivésti takto veliké zámysly své dokonale k místu. Přikazujíť zejmena konstituce apoštolské, že jen takového biskupa sluší považovati za ordinovaného podlé řádu, vloží-li na něho vedlé světícího arcibiskupa ještě dva druzí biskupové rukou svých, pomodlíce se za něho. [1]) Nedostalo-li se Methoději dvou podbiskupí, učiněno jesť následství metropolitní (successio metropolitana) v dioecesi jeho nemožným; po případné smrti arcibiskupově nebylo tedy ani lze novou volbu vypsati, aniž po smrti Vichingově nového biskupa bez přispění Němcův vysvětiti, a protož mělo právě vysvěcení a dosazení dvou podbiskupí nově vzkříšené arcibiskupství pannonské, kteréž od té doby nazývá se dle hlavní země po výtce moravským, teprv pořádně utvrditi, církevně upraviti a zpod německého vlivu

---

[1]) Constitutio apost. Cap. XX. praví: „Episcopum praecipimus ordinari a tribus episcopis, aut ad minimum a duobus; non licere autem vobis ab uno constitui". — S tím snáší se téměř do slova první kanon apoštolský toho znění: „Episcopus a duobus vel tribus episcopis ordinetur."

k samostatnosti přivoditi. Proč ale Svatopluk právě pro Vichinga se rozhodnul, vykázav mu biskupství Nitranské, k tomu chceme hledati klíče.

O předchozím životě a skutcích Vichingových ví se velmi málo a co je známo, není podnes nade vši pochybnosť postaveno. Tak praví se mezi jiným, že do Moravy dostal se s Adletou, dcerou Karlmanovou, již někteří nazývají manželkou Svatoplukovou; [1]) bylť on prý r. 874 po smrti biskupa Pasovského, Ermenricha, za pomocí strany dvorské nástupcem jeho jmenován; když pak Engilmar, opíraje se o kanonickou volbu svou, z Říma obdržel stvrzení, slíbeno mu prý biskupství Nitranské. [2]) S jistotou ví se o Vichingovi tolik, že byl rodem z Alamannie, [3]) miláček a poručenec Arnulfův, od r. 880 biskup v Nitře, že stal se r. 893 kancléřem Arnulfovým [4]), pak proboštem kapitulním a koadjutorem, od měsíce ledna r. 899 též biskupem v Pasově, že konečně v prosinci téhož roku od Salcpurského arcibiskupa této hodnosti složen jesť, načež po smrti císaře Arnulfa r. 899 z historie na dobro mizí. [5]) Tohoto tedy člověka, německé věci s tělem i duší oddaného, podal Svatopluk na biskupství Nitranské, na kteréž ho také papež co podbiskupího vysvětil. Rozpomeňmež se tu, že Svatopluk synu Arnulfovu byl kmotrem na křtu svatém, že Karlman, otec Arnulfův,

---

[1]) Hansitz praví ve své Germania sacra: „Cum Adelhaida, Carolomanni filia, quam scriptores Moravici Zventibaldo in matrimonium datam tradiderunt, in Moraviam venit Wichingus." Již na str. 141 t. d. pozn. 1. vyslovili jsme se o nepodstatnosti tohoto udání. Což nemohla by nás Salcpurská kniha bratrství lépe o tom zpraviti?

[2]) Že takové tvrzení jesť nejisté a nesprávné, dovozuje již Dobner Annal. III. 194 a násl.

[3]) Annal. Fuld. u Pertze na uv. m. I. 414.

[4]) Monumenta Boica XI. 436. První listina, tam uvedená, kterouž byl Viching co kancléř vydal, vztahuje se k 2. září r. 893.

[5]) O Vichingovi srov. ostatně Wattenbachovy Beiträge atd. na uv. m. str. 24—30 a Dümmlerův spis: „De Arnulfo, Francorum rege", str. 159 a násl.

v březnu r. 880 zemřel, že Arnulf byl vévodou Korutanským a pannonským, tedy přímým sousedem Svatoplukovým, a že s podílem tímto toliko proto se spokojil, poněvadž nemohl míti (ač proti vůli své) celé dědictví po otci svém, tedy i Bavory. Jak bedlivě ale právě Ludvik mladší, právní dědic Karlmanův, tento stav věcí na mysli uvažoval, viděti z toho, že skoro za polovici roku 881 v sousedství Moravy i Arnulfa, v Bavořích totiž, ztrávil, nedůvěřuje ovšem přátelství, mezi Arnulfem a Svatoplukem panujícímu, jako že Arnulfovi z obzvláštní důvěry, jak sám o sobě povídá, branný lid odevzdal, jejž na Rýn vésti měl proti Normanům, jen aby ho chytrým způsobem vzdálil ze sousedství Svatoplukova. Zdá se tedy, že přátelský svazek obou způsoboval králi Ludvikovi nemalé vrtochy. Arnulf počítal asi na Svatopluka a tento na něho, a pročež pospíšili sobě oba, aby zachovali se dle obapolného přání. Poněvadž pak vévoda korutanský a pannonský ve shodě s německou stranou, a tedy s vlastním prospěchem asi takto rozumoval: dokud budou Slované latinskému řádu církevnímu se protivovati, dotud nepřestanou nepřáteliti se s Němci, — náleželo tedy, měl-li zrušen býti následek, zrušiti původ tohoto následku. K vyvedení tohoto úmyslu tedy, t. j. aby získáno bylo mocné kníže moravské prospěchu německému, — vyvolen jest Viching za prostředníka, jemuž dal se Svatopluk tím snáze opanovati, čím sobě sice zakládal na nezávislosti Moravy od Bavorův, tedy od Frankův vůbec, nechtěje však při tom přetrhnouti přátelství s Arnulfem. Bohdejž by byl Svatopluk raději snažil se, velikolepou v skutku ideji papežův Římských obsáhnouti a sobě oblíbiti, že totiž církevní, a tím samým i politická samostatnost Moravy — neboť tato prýštila se nezbytně z oné — nižádným jiným způsobem nemůž' býti utvrzena, leč tím, že dopuštěním obřadného jazyka slovanského postaví se mocná hráz mezi církví moravskou a německou! Poněvadž pak stolici apoštolské, jak nejednou již vykládáno, v mnohých příčinách záleželo na skutečné

samostatnosti říše moravské: tož asi s nechutí svolil papež k vysvěcení Vichinga, kterýž co biskup latinský, maje za sebou mocnou stranu nespokojencův a spoléhaje snad i na ochranu knížete samého, po případě způsobiti mohl nemalé různice. Stvrzení tohoto našeho mínění spatřujeme zejmena v těchto slovích papežského listu k Svatoplukovi z r. 880: „Kněze Vichinga vysvětili jsme sice vedlé Tvé žádosti na biskupa Nitranského, chcemeť tomu ale, aby byl metropolitovi svému dle řádu kanonův dokonale poddán“, — věc, kteráž sama od sebe se rozumí, kterouž ale náleželo zde, poněvadž papež celé to pásmo pletich asi dobře prohlédal, s osobitým důrazem připomenouti. Totéž platí o dopovědi tohoto vysoce významného a dobře promyšleného listu, v kteréž vyhrožuje se klatbou a vypovězením všem, kdož by různice nebo odštěpení strojili. Nitra pak vykázána novému biskupu jednak proto, poněvadž hrad tento honosil se starým kostelem (víměť, že jej již arcibiskup Adalram byl vysvětil) a stolice Římská od věkův v tom své zalíbení mívá, vyznamenávati takové starobylé chrámy, kteréž stávaly se často jakýmis základními kameny křesťanství, — jednak že nepochybně tomu chtěno, aby při vymezení nové dioecese přihlédlo se též k politickým hranicím, jakéž tu byly za časův Přibinových a Kocelových. Někdejší država Kocelova měla se tedy nyní proměniti v dioecesi Nitranskou, což Vichingovi výborně se hodilo, poněvadž, jak na str. 147 t. d. jsme doslechli, právě v tomto území obřad latinský nejvíce měl přivrženců̊v.

Aby pak předkem vyvaroval všemu opětování se podobného případu, t. j. aby nemohl býti nucen, vysvěcovati na biskupství osoby, arcibiskupu nemilé, prohlásil se papež zjevně Svatoplukovi, piše: „Také jesť vůle naše, aby stejným řádem vedlé opatření a souhlasu arcibiskupa ještě jednoho způsobilého klerika nebo jáhna v příhodné chvíli nám poslal, kterýž hoden jesť, přijíti od apoštolské stolice svěcení biskupského, aby příště metropolita Váš pod příslušou těchto

dvou od nás ordinovaných biskupův i na jiných ještě místech, kdež ukáže se potřeba zřízení nových stolic, bez překážky dosaditi mohl biskupy dle apoštolských předpisův." Takovým způsobem hodlal papež předejíti v čas případné pletichy a zbaviti následkův povolnosti své (že totiž vysvětil muže, úmyslům papežské stolice na Moravě nemnoho příznivého) dle možnosti škodlivé jich stránky.

A však tenkráte zmýlila se stolice apoštolská velice v očekávání svém. Sotva stal se totiž Viching biskupem, i hned jal se všemožně o to ukládati, jak by Methoději v činnosti jeho překážel a dni života mu strpčoval. Víměť ovšem, že Viching měl mocnou stranu za sebou; Salcpurský a Pasovský, kteříž byli při svou prohráli, podporovali strůjce Vichinga, Arnulf podněcoval, kde mohl, Svatopluk pak neujal se proti tomu žádných prostředkův; a přece záležela prospěšná činnosť nového arcibiskupa takořka jediné na dobré vůli, kterouž domácí kníže věci jeho vstříc bude přinášeti! Papež byl právě na tuto stránku silně spolehnul, poslav i Svatoplukovi onen list z měs. června 880, o němž jsme na str. 165 byli šíře doložili. A však, doručen-li asi Svatoplukovi tento list? Methoděj byl aspoň o tom přesvědčen; Viching nebo Zemžizn donesli ho bezpečně. Poněvadž ale Viching, jemuž byl papež výslovně nakázal, aby byl arcibiskupa ve všem poslušen, ihned po návratu svém počal nařízení sv. Methoděje sobě nevšímati, odvolávaje se při tom na soukromní rozkazy papeže, kterýž prý ho přísežně k odporu byl zavázal: tu ovšem nezbývalo, leč učiniti poptávku u papeže samého, „vzdaliž Svatopluk, kterýž prý ve věcech církevních s takovou nedbalostí sobě vede, ba i o pravověrnosti Methodějově jaksi pochybovati se zdá, obdržel z Říma ještě jiné listy, a vzdaliž dány jsou Vichingovi

[1]) R. 881 psal totiž papež Jan VIII. Methoději: „nostrisque apostolicis literis glorioso principi Sphentopulcho, quas ei asseris fuisse delatas, hoc ipsum significamus" atd. Cod. dipl. Mor. I. 45.

v příčině liturgie slovanské nějaké instrukce, jichž obsah jeho, t. j. Methoděje, zůstal tajný?“ K této poptávce, jakož i k jistým stížnostem, jichž znění není jinak známo, dostalo se sv. Methoději odpovědi ze dne 23. března 881, v kteréž ujímá se ho papež důrazně proti vzpurnému biskupu. Ovšem nenazývá se tam onen biskup jmenem; poněvadž však neznáme kromě Vichinga žádného odpůrce našeho arcibiskupa a vůbec nepraví se nikdež, že by již druhý podbiskupí moravský byl obdržel svěcení, což také v tak krátké době po zřízení Vichinga ani nemohlo k místu přijíti: není ovšem pochybnosti, že tímto biskupem míní se jediné Viching. V odpovědi této pronáší papež předkem potěšení své z prospěšné činnosti Methodějovy: „Způsob Tvé pastýřské bedlivosti,“ tak praví se v ní, „s kterouž o to pečuješ, získati duše věřících Bohu, pánu našemu, schvalujeme cele i těšíme se tomu plně v pánu. — Naopak jesť nám veliký žel zprávy Tvé o tom, co se Ti přihodilo. — Vždyť pak jsme právě o této stránce (t. j. Tvé pravověrnosti) slavnému knížeti Svatoplukovi svědectví vydali v onom listu, kterýž že jemu byl doručen, sám stvrzuješ, a jiného listu k němu neposlali jsme, aniž onomu biskupu (t. j. Vichingovi) veřejně nebo tajně kdy nařídili, aby jinak jednal, tím méně pak požádali jsme přísahy od téhož biskupa, promluvivše sotva slůvka s ním o této záležitosti.“ Nechť prý tedy Methoděj pustí všeliké rozpaky mimo sebe a setrvaje při vštěpování věřícím pravé víry, nermoutí se příliš nad tím, co byl vytrpěl, raduje se spíše z toho podlé smyslu křesťanského. Až pod ochranou Boží zase přijde do Říma, zasedne prý papež po úředním výslechu obou, t. j. žalobníka i prožalovaného, k soudu nade všemi přestupky, jichž prý onen biskup na úhonu úřadu svého proti Methoději byl se dopustil, při čemž neopomine prý, zarputilou vzpurnost jeho náležitě pokárati. [1]) Zdaž-li stalo se zároveň také obeslání Vichinga,

[1]) Cod. dipl. Mor. I. str. 45.

aby totiž v Římě osobně se zodpovídal, není známo, avšak, soudíc dle pozdějších příběhův, velice k pravdě podobno; vůbec opouštějí nás zde pohříchu pojednou listy Jana VIII., zůstavujíce nás v nevědomosti o dalším průchodu celé této vysoce vážné a zajímavé věci. Smutný stav rozervané jak od Saracenův, tak vnitřními různicemi Italie vzbraňoval papeži, vkládati se do tohoto sporu podlé vlastní vůle a potřeby, poněvadž pak sám v měs. prosinci r. 882 úkladně zavražděn jest, ztratil v osobě jeho Methoděj jedinou svou podporu. Přese všecky tyto nehody bojoval Methoděj udatně s rozhodným oním protivníkem slovanské liturgie, s Vichingem totiž; když pak nevzpomohly ani úklady ani domluvy, vyřknut jest posléze trest církevní nad vzpurným hříšníkem,[1]) zdaliž ale s úspěchem nějakým? Zdát se aspoň, se Methoděj od té chvíle až do smrti své, jakkoli i tu ještě od Svatopluka nedostalo se mu povinné podpory, přece jinak bez překážky mohl na Moravě působiti. Bylyť to zejmena běhy politické, kteréž donutily knížete našeho, aby zřekl se postavení nepřejičného, jehož do té doby mezi slovanským lidem svým a duchovní hlavou jeho byl pohříchu zachovával.

---

[1]) V životě sv. Klimenta čili v legendě Bulharské, zejmena v kap. 7 (u Ginzla Cod, str. 40, u Miklosiče str. 11) praví se v té příčině: Vichnicum . . . . a Methodio anathemati Satanae traditum.“ — Dle těchto slov náleželo by tedy pomýšleti na slavnou exkommunikaci. Kdyby tento církevní trest nad Vichingem býval vyřknut, byl by se v dioecesi své musil zdržeti všelikého biskupského a církevního výkonu vůbec a na místo jeho byl by dosazen býval generální vikář; takový trest nesměl však ani metropolita z vlastní moci na něho vložiti. Měl-li totiž biskup některý od metropolity svého dán býti v klatbu, smělo se to jediné státi na sněmu provinciálním nebo skrze kommissi, kteráž skládala se z rozsudích, schválně k tomuto konci, a sice od obžalovaného samého pojmenovaných, kterýmž říkalo se iudices electi; tak nařizuje aspoň kanon 66. konstitucí papežských. V tehdejších okolnostech byl by však Methoděj sotva asi takový soud sehnal. Dle legendy moravské dal prý Methoděj i samého Svatopluka v klatbu. (?)

Podnětem těchto běhův stal se Aribo, dobrý přítel Svatoplukův a markrabě v krajišti Východním.

R. 876 objevuje se Aribo, jak jsme již na str. 139 pověděli, poprvé v historii. Správy krajiště Východního dostalo se mu po nepochybném právu koruny v podobě léna, smrtí bratří Viléma a Engelschalka uprázdněného, a sice v době, kdy synové Engelschalkovi neměli ještě let. Nyní však byli již dorostli do toho věku, dle kteréhož směli spravovati úřady. I počaliť také k úřadům, kteréž byly příslušely otci jejich, činiti sobě právo, jakoby k dědictví, žádajíce zároveň nazpět jisté v skutku dědičné, věčím dílem při Dunaji položené statky, kteréž Aribo rozpakoval se jim vydati. Megingoz, Pába i Verinhar (tak jmenovali se tito synové) způsobili na to spolek proti Aribovi; předvídajíce pak, že dvůr císařský stane v té při proti nim (neboť léna nebyla tehdáž ještě nikterak dědičná), — počali se ohlížeti po nějakém ochránci, kterýž trvaje v nevoli se dvorem, měl by zároveň dostatečných prostředkův, nastupovati na prospěch jejich dle potřeby i mocí zbraně. Takovým ochrancem mohl jim v oněch stranách jediné býti Arnulf, jemuž dobře se hodilo viděti sousední markrabství v rukou mužův, podobně nepřejících řádným Karlovcům a odkázaných při tom jediné na pomoc jeho. [1]) Šlechta bavorská přispěla také těmto synům, Aribo pak uveden v nebezpečenství, a to za doby, kdy Sasové, jimž velel jich vévoda Brun, dne 2. února 880 od nájezdníkův normanských (Dánův) ukrutně byli poraženi, což mělo i ty následky, že sousední kmenové slovanští, povzbuzeni touto zprávou, jako zejmena Čechové, Glomáči (mezi Labem a Kamenicí, při severním svahu Krušných hor), pak Srbové mezi Labem a Zálou, jakož i sousedé jejich, nepochybně Veleti č. Vlci, odpadše svrchovanosti francké a učinivše mezi sebou spolek, strojili se, napadnouti Durynsko podobným způsobem, jak se to stalo

[1]) Srov. Gfrörer, Die ost- und westfränk. Karolinger na uv. m. II. 258.

Sasům od Normanův. Na štěstí Němcův svedl však přece markrabě srbský Poppo (kterýž měl též titul vévody Durynského) potřebný počet válečného lidu dohromady i zahnal s ním vojska nájezdníkův. Žádný z nich nezůstal prý na živu, vypravuje mnich Fuldský.[1] Že Svatopluk o tomto nájezdu byl zpraven, lze se domnívati, a snad i toho, že žádáno na něm, aby se účastenství svého ospravedlnil. Aspoň jevili se na říšském sněmu Vormsském počátkem listopadu r. 882 vyslaní od Svatopluka před novým císařem, Karlem Tlustým totiž, kterémuž když byli přednesli vedlé poslův od druhých, v oné válce účastnivších se slovanských kmenův, příčinu a podnět počínání svého, obdrželi slyšení a srovnání pře,[2] což vždy může býti znamením, že Svatopluk trval s novým císařem v dobré vůli; neboť jinak sotva byla by se potkala válečná výprava Čechův do Durynska s takovou shovívavostí při císaři, zvlášť, uváží-li se, že téhož roku, co moravští vyslaní císaři se poklonili, byli jsou Bulhaři napadli země našeho Svatopluka, kterýž nad to přišel týmž časem na stopu spiknutí, jež byli nepřátelé na bezživotí jeho nastrojili.

Snadnoť mohl se ovšem císař, užívaje této dobré příležitosti, pomstiti Svatoplukovi. Zatím neučinil toho, ne sice z přátelství, jako z nuzné potřeby, poněvadž nedůvěřoval svému příbuznému, Arnulfovi totiž, kterýž před několika měsíci teprv, dav se Francouzům uplatiti, zradil pána svého, jenž ho chtěl na Rýnu proti Normanům užiti.[3] Že pak Arnulf i k Svatoplukovi, jehož přece svým přítelem nazýval, v křivém postavení byl se ocitnul, o tom svědčí právě onen nájezd Bulharův, kterýž, jakkoli nebyl snad od něho způsoben, bez dopuštění jeho přece nemohl projíti; vždyť pak

---

[1] Annales Fuld. k r. 880. Pertz na uv. m. I. 393. Herimani Augiensis chron. k témuž roku, u Pertze na uv. m. V. 108.

[2]) Annal. Fuld. ad an. 882 na uv. m. str. 397.

[3]) Annal. Fuld. k r. 882 na uv. m. str. 396.

ležela Arnulfova Pannonie mezi zeměmi Svatoplukovými a bulharskými. Proč ale přátelství toto vzalo touž dobou konec, o tom nezmiňují se tehdejší kronikáři. Byla to snad podpora, kteréž dosáhli synové Engelschalkovi při Arnulfovi? Tito dali totiž protivníku svému, hraběti Aribovi, vzkázati, aby buď dobrovolně ustoupil, buď očekával boj až do hrdel a statkův. V této pilné potřebě obrátil se Aribo, sotva asi bez vědomí císaře Karla, o pomoc k Svatoplukovi a učiniv s ním spolek, vydal mu dokonce v rukojemství syna svého Isanricha. To však potkalo se při Bavořích s velikou nevolí, odkudž mnohý šlechtic, kterýž dosud byl nosil barvy jeho, opustiv je, přidal se k praporům nápadníkův. Takovým řádem nebylo těmto za těžko, vypuditi Ariba a uvésti sebe v držení domnělého dědictví. To přihodilo se dle jediného o té věci pramene, kterýž zachoval nám mnich Fuldský, po smrti Ludvika mladšího, krále Sasův i Bavorův, tedy později měsíce ledna r. 882. [1])

Nový panovník, Karel Tlustý totiž, domníval se učiniti přítrž vzniklým různicím tou cestou, že hraběti Aribovi dle řádu a práva přiřknul odňaté markrabství, načež Svatopluk r. 883 vzal na sebe, uvésti ho v panství. Hned z jara t. roku 883 zdvihl Svatopluk pole, chtěje netoliko ztrestati příkoří, hraběti způsobené, nýbrž i záští otcův pomstiti na synech. Setkav se při hořejším Dunaji s vojsky jejich, porazil je a zajav Verinhara, jednoho z synův Engelschalkových, jakož i bratrovce jeho, hraběte Vecila, dal je krutým způsobem zšerediti, tak aspoň vypravováno v Bavořích. [2]) Po té vyslal ještě oddělení vojska svého za Dunaj, aby i zde, zvláště na statcích synův, plenilo mečem i ohněm. Tito i s přívrženci svými utekli se nyní zjevně k Arnulfovi,

---

[1]) Annal. Fuld ad an. 882 l. c. str. 399.

[2]) „Dextram manum cum lingua et — monstrum simile — verenda vel genitalia, ut nec signaculo desistente, absciderunt.“ Annal. Fuld. na uv. m. str. 400.

navrátivšímu se právě od Rýna, kdež, jak jsme nahoře připomenuli, byl císaři dal podnět k podstatné nedůvěře, — i obdrželi od něho proti slibu manskému také skutečnou pomoc. Svatopluk žádal za vydání nepřátel; maje pak ještě z loňského roku s důstatek příčiny, na úskočnosť Arnulfovu sobě naříkati, odepsal jemu: „Ty's přijal u sebe nepřátely mé; — nepošleš-li je i hned zase pryč, to věz, že nehodlám více s Tebou v pokoji býti. — Také jsou služebníci Tvoji na mé bezživotí a na škodu mé říše s Bulhary zrádně se spolčili (vímeť, že Bulhaři r. 882 na Moravě plenili); protož vyzývám Tebe, aby stvrdil přísahou, že nemáš v tom žádné viny." [1]) Jakkoli Arnulf obou důmínek se odkazoval, prohlašuje je za smýšlené, vpadl Svatopluk přece ještě téhož r. 883 s velikým vojskem, jež byl za delší dobu mezi poddanými sobě kmeny slovanskými sbíral, do území Arnulfova v Pannonii i obrátil je bez velikých překážek v pustinu. Tak změnil se spor Aribův pojednou v zápas mezi Svatoplukem a Arnulfem.

Z jara r. 884 navštívil opěť Svatopluk válečně říši Arnulfovu. Sesíliv se zástupy knížete Braclava, kterýž panoval v charvátské krajině mezi Dravou a Sávou, objevil se v průvodu tak četného množství bojovníkův, že (dle slov Fuldského letopisce) pochod vojska toho na jednom místě trval od časného rána až do pozdního večera. Počínalo prý sobě dle téhož letopisce „po způsobě vlčím," plenic a pustošíc za 12 dní od Raby až k Enži, načež Svatopluk, vyslav oddělení vojska svého po Dunaji nahoru a nesetkav se nikdež s nepřítelem, domů se vrátil.

Přezvěděvše to Megingoz a Pába, vyšli jsou nepříteli neopatrně vstříc a byvše v útěk obráceni, utonuli v řece Rabě; mnozí přívrženci jejich dostali se do zajetí, [2]) z čehož dá se souditi, že vévoda Arnulf, zoufaje nad výsledkem pro přílišnou

[1]) Annal. Fuld. na uv. m. str. 400.
[2]) Annal. Fuld. k t. r. na uv. m. str. 401.

moc nepřátel, jal se vyhledávati útočiště za zdmi hradův svých, zůstavuje kraj zvůli nepřítele. Jen takovým způsobem vysvětluje se zároveň, proč v celé té dosti obšírné zprávě mnicha Fuldského o Arnulfovi ani slovem neděje se zmínka. Ještě na podzim téhož roku 884 navštívil císař Karel Tlustý krajiště Východní i sjel se k osobní rozmluvě se Svatoplukem v sousedství nynější vsi Sv. Ondřeje na témž vrchu Chlumu (mons Comianus), odkudž veliký předek jeho byl r. 791 Obry tak slavně zahnal (srov. str. 61 t. d.) [1]. Zde prý, tak aspoň vypravují pramenové, přisáhl Svatopluk císaři věrnosť, slibuje, že, dokud Karel bude živ, neučiní více nájezdu na říši jeho. Potom přišel prý též Braclav, kníže Slovanův mezi Dravou a Sávou, k císaři i přijat jesť mezi tělesné strážníky jeho. [2]) Jak skoupě vyslovuje se zde zpravodaj o této vážné události! Po více než dvouleté, hrůzné a vítězné válce skládá Svatopluk slib věrnosti císaři německému! Věc ta jesť do té míry nápadná, že vidí se nám toho potřeba, abychom o vysvětlení její se pokusili.

Shledali jsme, že vlastní podnět k boji záležel v snaze císařově, zachovati v celosti jistý základní zákon říše. Úřadové nebyli tu dosud dědiční; krajiště Východní nemohlo se tudíž děditi, Aribo byl tedy práv, Megingoz, Pába i Verinhar v křivdě. Jim pomáhá Arnulf; bylť

[1]) Annal. Fuld. na uv. m. str. 401. — Mons Comianus, jinak též Comagenus, a staroněm. Comeoberg, Cumeoberg, Cumeberg, Cummiberg a Cumenberg řečený, jesť nynější vrch Kumenberg, u lidu vůbec Humenberg zvaný, na východ samoty sv. Ondřeje (starořímská osada Comageni), 3 míle na SZ Vídně stojící nad sedlem, jímž vedla od západu stará cesta k Vídni a do dřevní Pannonie vůbec. Že tomu tak, jako že starobylé jmeno tohoto památného vrchu vykládati lze na slovanské slovo Chlum (jihosl. Hum, též Kom), dokázal proti rozdílným jiným domněnkám a tvrzením (z nichž Pertzovo, kterýž je na nynější Königsstätten vztahuje, posud za nejpodstatnější platilo) prof. A. Šembera v „Časopisu Matice Moravské“, roč. III. 1871 str. 49 a násl.

[2]) Annales Fuld. na uv. m. str. 401.

tedy Arnulf pro porušení základního zákona říšského, tedy proti říši a císaři, — nebezpečnéť počínání, kteréž zajisté mělo podstatný účel. Podezřelá hra jeho nad Rýnem proti Normanům odhaluje nám účel tento s dostatek; bylatě to: zráda, prýštící se z příkoří, kteréž bylo mu vedlé znění dosavadních zákonův snášeti od pravých Karlovcův. Vymrou-li praví Karlovci — tak asi dovozoval u sebe — nebo upadnou-li chybami svými a následky jejich v nenávisť národa, pak otevře se cesta k trůnu přese všechen přírok lože nemanželského. Císař Karel znamenal asi tuto politiku, aby ji však byl jedinou ranou učinil neškodnou, k tomu nedostávalo se mu odvahy; hleděltť ji tedy nepřímými prostředky ukliditi, a k tomu hodil se mu Svatopluk. Ten byl ale přítelem Arnulfovým. Přátelství toto náleželo tedy přetrhnouti; nájezdy Bulharův, zákeřníci nechť tedy pomohou, tito nepochybně jen dle pouhé pověsti. — Stalo se tak; země Arnulfova lehla pustinou, bázeň císařova se uspokojila a řevnivosti jeho učiněna vůle. Svatopluk přijat jesť milostivě jak ve Vormsu po poslech svých, tak osobně při Sv. Ondřeji, a tak zapečetěna jesť politika císařova. Za vykonané prospěšné služby mohl se ovšem nadíti odplaty. A tato odplata měla záležeti v tom, že jemu, mocnému knížeti slovanskému, milostivě dovoleno, přisáhnouti císaři věrnosť a slibovati, že, dokud Karel živ bude, nenavštíví říše nájezdy svými?! Takové tvrzení mělo by tehdy jen přirozeného smyslu, kdyby Svatopluk byl v skutku říši německou nepřátelsky napadna, při tom podlehl, a nebo přijme-li se za pravé, že přísaha Svatoplukova vztahovala se k spustošené Pannonii, kterouž mu císař v léno propůjčil. Poněvadž pak první domění prázdno jesť všeho historického základu, přimlouvá se druhé tím více k pravdě, čím takové odstoupení Pannonie bylo v očích císařových prostředkem, oslabiti moc nenáviděného Arnulfa. Mámeť také v skutku příčiny před rukama, domnívati se, že tehdáž, t. j. r. 884, veliký díl dolejší Pannonie až k Dravě, s vyjmutím totiž

župy Dúdlebské,[1]) od císaře Karla Tlustého Svatoplukovi dán jest v léno. Jednu příčinu dává nám zpráva mnicha Fuldského, vedlé kteréž prý r. 892 vyslaní Arnulfovi, ubírající se do Bulhar, aby jich pohnuli neprodávati Moravanům soli, oklikami, a sice na loděch po Odravě, Kupě a Sávě dolů pustiti se musili, poněvadž pro nástrahy Svatoplukovy neměli skrze Pannonii cesty bezpečné.[2]) Druhá shledává se při r. 901, kteréhož nazývají se Korutany nejjižnějším dílem Moravy;[3]) třetí pak v určité výpovědi Byzantského císaře a současného téměř dějepisce, Konstantina, vedlé kteréž dosahovala říše Svatoplukova až k městu Sřemu.[4]) Byltě tedy úmluvou Sv. Ondřejskou i onen díl Pannonie stal se krajem říše moravské, aspoň s věčí polovice své,[5]) kterýž církevně bez toho již od r. 869 příslušel k moravskému

---

[1]) Srov. str. 94 a 145 t. d. Že tato župa, položená při řece Kněžavě (maď. Kaniža), kteráž do dolejší Mury padá, zůstala při Arnulfovi, toho svědectvím jest darování, kteréž činí tam r. 891 Salcpurskému arcibiskupu Dětmarovi: „In partibus sclaviniensibus vero, in comitatu Dutleipa vocato in Ruginesfeld, sicut Chocil Dux inibi ad opus suum habere visus est“ Srov. Kleinmayrovu „Iuvavia“, přídavků str. 116.

[2]) „Missi autem propter insidias Zuentibaldi ducis terrestre iter non valentes habere, de regno Brazlavonis per fluvium Odagra usque ad Gulpam, dein per fluente Save fluminis navigio in Bulgariam perducti.“ Annal. Fuld. k r. 892 na uv. m. str. 404.

[3]) Annal. Fuld. ad an. 901 l. c. pag. 415: „Interdum vero Ungari australem partem regni illorum (Maravorum) Carnuntanum devastando invaserunt.“

[4]) Const. de administrando imperio cap. 40: „Et rursus ad cursum fluminis exstat Sermium, quod Belegrada abest duorum dierum itinere: inde magna Moravia baptismo carens, quam Turcae devastarunt, cuiusque princeps olim fuit Sphendoplocus“. Pak v kap. 42: „A Thessalonica usque ad Danubium flumen, in quo urbs Belegrada, octo dierum iter est . . . Et habitant quidem trans Danubium flumen Turcae in terra Moravia, atque etiam ulterius inter Danubium et Savum fluvios.“

[5]) Že dolejší Pannonie nikoli v tom vymezení, v kterémž skrze Kocela spadla na Arnulfa, nýbrž v těsnějších hranicích dostala se v léno Svatoplukovi, či lépe řečeno, že Svatopluk, jakkoli obdržel v manství

arcibiskupství.[1]) Naopak potvrzeno Aribovi krajiště Východní. Hořejší Pannonie konečně, tak zdá se aspoň, dostala se něco později Engelschalkovi, nejmladšímu synu soujmenného hraběte.[2]) Arnulf, kterýž ponechán v držení Korutan,[3]) uznal teprv následujícího roku 885 přísežně změny, takto způsobené.[4]) Výše jmenovaný císař a dějepisec Byzantský, Konstantin, nazývá onen nový podíl Moravy, t. j. zemi jižně Dunaje až k Dravě, Velikou Moravou, kteréžto jmeno pozdější letopisci dle chuti své na veškerou říši Svatoplukovu a potomkův jeho jsou vztáhli.[5])

Vzdaž-li při úmluvách Sv. Ondřejských jednáno též o záležitosti církevní, nelze ani tvrditi ani upírati. Příčin, uvésti na ni řeč, bylo dosti na snadě; rozpomeňmež se jen na potěšná slova, jichž potřebu k našemu arcibiskupovi uznával papež Ján VIII. již r. 881. Kdyby Svatopluk byl stačil povznésti se k té myšlence, že Morava (jakž toho také stolice apoštolská hned z doby papeže Hadriana II. se domáhala) jediné tím prostředkem dojde bezpečné budoucnosti a rozhodného vlivu, budou-li panovníci její důsledně pečovati

---

dolejší Pannonii vůbec, celé jí neobhájil, viděti z Annal. Fuld. k r. 896 na uv. m. str. 413, kdež čtou se tato slova: „Imperator (Arnulfus) Pannoniam cum urbe Paludarum tuendam Brazlavoni, duci suo, in tempus commendavit.“ Rovněž přimlouvá se k tomuto domnění stvrzovací list Arnulfův z r. 888 v prospěch kostela Salcpurského, kdež jmenují se místa: „Tradimus . . ad Sabariam . . . ad Mosepurch abbatiam, ubi sanctus Adrianus, martyr Christi, requiescit . . . ad Salapingen curtem . . . vel quidquid ibi habuimus . . . ecclesiam ad Gensi (Kysek?), ad quinque Ecclesias atd. Cod. dipl. Mor. I. 48.

[1]) Srov. str. 125 t. d.

[2]) Srov. Dümmler: Südöstliche Marken atd. v Archivu cís. akad. nauk X. str. 49. Asi od r. 895 byla hořejší Pannonie v rukou Liutpolda. Srov. tamtéž str. 52.

[3]) V l. 895 a 898 vykázal Arnulf bohatá nadání v údolí ř. Krky a při ř. Sávě. Doklady k tomu viz v Cod. dipl. Mor. I. str. 53, 56 a 57.

[4]) Annal. Fuld. k r. 885, na uv. m. str. 402.

[5]) Const. de administ. imperio cap. 40. srov. str. 68 t. d.

o zdvižení národní, samorostlými, tedy slovanskými živly kulturními proniknuté vlády; bezpečně byl by ze vší síly podpíral arcibiskupa Methoděje, udržuje přísně vzpurného Vichinga v mezích, kanony církevními jemu vyměřených. Tak ale zůstal dalek tohoto vznešeného kruhu myšlenek a jakkoli skrze úmluvy Sv. Ondřejské ocitnul se na vrcholu moci své, užil přece tak málo vlivu svého, že to, co Methoděj ještě vykonal do smrti své, ani s nejskrovnější část neprošlo zásluhou jeho. Mocí zbraně domníval zjednati sobě slávy a říši své trvání, — jakoby síla fysická ustavičnější byla duchovní; říše Svatoplukovy dávno již není, Methodějovo požehnaní však v ovoci svém zůstává napořád.

Soudíc dle listu ze dne 23. března 881, jejž Methoděj beze vší pochyby jak knížeti, tak Vichingovi ukázal, obrácena jesť přece na konec pozornosť Svatoplukova na pletichy Vichingovy; tento pak, jakkoli asi sotva se polepšil, stal se účinkem církevního trestu, nad ním vyřknutého, přece jen opatrnějším, čehož tím věčí asi spatřoval potřebu, poněvadž Arnulf, jak jsme zejmena na str. 177 t. d. shledali, od r. 882 neměl již nižádného přístupu více k Svatoplukovi. Což vše bylo s nemalým užitkem pro Methoděje, kterýž jsa takto zbaven zřejmého nepřátelství a pronásledování, aspoň tři poslední léta věku svého mohl zcela pokojně obrátiti na povolání své. Do této doby připadá návštěva jeho v Cařihradě, o kteréž životopisec jeho vypravuje, jakož i u „krále“ Uhrův, kterýž prý ho se zvláštní poctivostí přijal a modlitbám jeho sebe poručil. [1]) Ale i překlad celého písma svatého, jakož i kněh církevních z řeckého jazyku na slovanský,

[1]) Srov. legendu pannonskou čili život sv. Methoděje, vyd. od Miklosiće v Pamětech (Denkschriften) cís. akademie nauk ve Vídni r. 1870 (kap. XIII a XVI), dále nejnovější vydání této legendy v I. d. sborníka „Fontes rerum Bohemicarum“ (Prameny dějin českých), vydávaného z nadání Palackého nákladem Musea král. Českého a vícekrát již citovaného.

pokud již pečí bratra jeho Konstantina nebyl způsoben, náleží dle důvodných svědectví položiti do tohoto času. Jakého podílu měli jsou v tomto překladu učeníci Methodějovi, toho nepřipomíná legenda, vypravujíc toliko o dvou kněžích, jichž co rychlopisců užito. [1])

Pohříchu nezachovalo se však nic současného z tohoto velikého díla jejich. Nejstarší překlad bible v jazyku staroslovanském jesť posud tak zvané „Evangelium Ostromírovo“ (v Petrohradě), psané mezi l. 1056 a 1057, tedy vždy skoro dvě stě let později. Že Methoděj způsobil pod vlastní dohlídkou čistý přepis kněh svatých, to přikazovala mu opatrnosť jeho. Vědělť bezpečně, jak velice rádi kněži němečtí čenichají kacířství v liturgii slovanské; již v této příčině, neméně ale i proto, aby schválený již v Římě překlad

[1]) Legenda pannonská v kap. XV.: „Prěže že ot učenik svojich posaž dva popy skoropis'cę zěló, prěloži v b'rzě v'się knigy isp'ln', razvě Makavěj, ot gr'č'ska jazyka v slověn'sk, šestniů měsięc, nač'n ot marta měsięca do d'voiů desiętů i šestniů d'n' oktiębrię měsięca. — P'saltyr bo bě t'k'mo i evangelije s apostol'm i izb'ranyimi služ'bami i c'rk'vnyimi s filosofom prěložil p'r'vęje. T'gda že i nomokanon, rek'še zakonu pravilo, i ot'č'skyja knigy prěložil“. Skladatel této legendy udává dobu překladu s takovou jistotou a určitostí, že nelze ubrániti se domnění, jakoby on sám byl míval podílu v této práci. Krátkosť času, na překlad vynaloženého, lze sobě jen tím vysvětliti, že té doby nevykonán vlastní překlad, nýbrž toliko revise jeho a čistý přepis této revise. Neboť od r. 879, kteréhož uvedena jesť ve skutek liturgie slovanská, zajisté bylo třeba přeložiti celý nový zákon, jakož i největší díl starého, poněvadž, kdyby toho nebylo po ruce bývalo, nemohly ani hodinky, ani mše svatá, aniž obřady církevní na jazyku slovanském konány býti. O překladech, Konstantinem a Methodějem způsobených, jakož i o jich literární činnosti vůbec, srov. Šafaříkovo pojednání v Časop. čes. Musea z r. 1848 str. 6—12, pak Rački'ho rozpravu „Kniževan rád sv. Cirilla i Methoda“ v díle: „Tisučnica slovjenskih apostolah (v Záhřebě 1863).“ Taktéž: Sudslav Rad. Kniga XIII. U Zagrebu 1870. 8°. Dvie službe rimskoga obreda za svetkovinu svetih Cirila i Metuda. Izdao Ivan Berčić.

a učení církevní vůbec čisté i bez poskvrny nevěry zachoval, věren zůstávaje přísaze, kterouž byl v Římě učinil: pečoval Methoděj úsilně o vyhotovení správného přepisu překladu svého. Tuto práci (ač měla-li se církev jeho zachovati) náleželo jemu samému ke konci přivésti; byloť se to nezbytnou podmínkou stalo, důvěřujíc se ovšem, že násilí nějaké, kteréž také po smrti Methodějově skutečně se zběhlo, práci jeho nezmaří. Methoděj ji také provedl, víru zachoval, a poněvadž, jak legenda praví, „byl bohu milý a líbý, počal se přibližovati čas, aby přijal pokoj od strastí a mzdu mnohých namahání.“ [1]) V květnou neděli r. 885, která tehdáž připadala na den 4. dubna, vstoupil Methoděj v četném shromáždění lidu do chrámu a promluviv krátce, požehnal císaři (Byzantskému) i knížeti i duchovním a všemu lidu, oznamuje, že třetího dne zemře. A tak stalo se. Methoděj skonal na rukou kněží šestého dne měsíce srpna v třetí indikci, r. 6393 od stvoření světa, t. j. roku 885 od narození Kristova. [2]) Učeníci jeho, učinivše mu náležitou poctu, obětovali církevní službu nad ním latinsky, řecky a slovansky, což jesť znamením, že trojí řeč obřadní byla v dioecesi jeho v obyčeji, i pochovali ho v synodálním chrámě. [3]) Kde však stál tento synodální chrám, což by pro nás zajisté bylo s největší důležitostí, toho sice nevzpomíná legenda; že ale nalezal se v hlavním městě, v kterémž shromažďoval Methoděj duchovenstvo své k synodě, tedy ovšem na Velehradě, o tom není žádné pochybnosti. Něco určitěji udává místo hrobu jeho jedna stručná legenda bulharská (kanon), pravíc: „(Methoděj) leží

[1]) Leg. pannonská v kap. XVII.

[2]) Čas, indikce a letopočet konstantinopolský hodí se dokonale k našemu r. 885. Co o této věci dá se říci, sestavil Ginzel na uv. m. str. 91, pozn. 5, pročež zde k jeho dílu čtenáře odkazujeme.

[3]) Leg. pannon. v kap. XVII. „i položiša ji v s'bor'něj c'rk'vi.“

pak u velikém chrámě moravském po levé straně ve zdi za oltářem svaté bohorodičky." [1])

Počítáme-li, že Methoděj r. 863 přišel na Moravu, trvala apoštolská činnosť jeho 22 let, poněvadž pak byl starší bratra svého Konstantina, bylo mu asi 60 let, když s tímto světem se rozžehnal, „muž to, jenž náleží do třídy oněch lidí, kteříž jednak světa nejraději se odlučujíce, toliko vlivem nejrozličnějších okolností k tomu přicházejí, že život jich stává se činným. I při Methoději sešly se takové okolnosti, jež sluší protivenstvími nazývati, kteréž ale nikterak mu nepřekážely v tom, aby se vší horlivostí víry svaté se zastával. Od přirození mysli prosté, zbožný v přesvědčení, vlídný v obcování a v řeči obratný dovedl učení své vlastním života příkladem utvrzovati. Kdykoli toho ale potřeba kázala, jal se vystupovati statečně proti křivým obmyslům, — nestraše se ničeho, ani výhrůžek, aniž jakých jiných následkův. Krátce: sv. Methoděj byl pravý apoštol. [2])

---

[1]) Poprvé uveřejněna při moravské legendě Dobrovského, v Praze r. 1826, str. 66, nejsprávněji ve zmíněných výše „Pramenech dějin českých," d. I. str. 69 a 70.

[2]) Dle Dzennika literackého ve Lvově, č. 32, r. 1852. S podivením jesť zajisté, praví-li Baronius ve svých Annotationes ad Martyrologium Romanum k 9. březnu o svatých ostatcích našich apoštolův: „Porro iidem (S. S. Cyrillus et Methodius) Romae morientes miraculis clari sepulti sunt, quorum sacras reliquias nuper sub altari in eiusdem ecclesia (sti Clementis) sacello pervetusto repertas accepi." Srov. o tom naše dílo „Iter Romanum" I. 64. Zcela jinak mluvilo se r 1580 o těchto sv. ostatcích. Tehdejší biskup Olomúcký, známý Stanislav Pavlovský, byl sice toho mínění, že oba sv. apoštolé odpočívají v Římě, že ale položen jesť „divus Cyrillus in ecclesia sanctorum Apostolorum, divus Methodius vero in aede sancti Clementis ad Coliseum". Byltě totiž biskup Pavlovský papeže Řehoře XIII. za vydání těchto sv. ostatkův požádal, v čemž podporován jesť schválním listem císaře Rudolfa II. k papeži, daným v Praze dne 12. listopadu 1580. K tomu odpověděl Řehoř XIII (v Římě při sv. Petru dne 11. února 1581) listem biskupovi psaným: „De Sanctorum reliquiis, quas postulas, semper Romani Pon-

A dioecese jeho, v jakém asi stavu zanechal ji po sobě. — „Na dvě stě kněží, jáhnův a podjáhnův oplakávali jeho, jenž býval všecko všem, aby získal všecky", — takovou chválu vzdává mu učeník a nepochybný životopisec jeho sv. Kliment. [1]) Vůči takovému svědectví bylať zajisté osiřelá jeho dioecese v nejlepším pořádku. Nepatrný počet klerikův dává návěští o stejném počtu spořádaných osad církevních; neboť nebylo tehdáž ještě v obyčeji, při jednom kostele

tifices huiusmodi memorias retinuerunt diligentissime, voluerantque apud se esse in hac Urbe — semperque eas tamquam pretiosissimum thesaurum conservarunt summoque in honore habuerant. Iis autem in locis, in quibus haereticorum pestis saevit, eas rideri et concalcari, dolendum sumopore est" — a protož prý nemůže papež tyto sv. ostatky vydati, obávaje se možného zneuctění jejich. „Interim si Reliquiarum particulam aliquam habere volueris, . . . curabimus, tuo desiderio satisfieri." V odpovědi pak k císaři dané v Římě při sv. Petru dne 15. břez. 1581 čte se: „Quamquam autem multae sunt causae, eaeque gravissimae, quae nos deterrent a pretiosissimo reliquiarum illarum thesauro manifestis periculis obiiciendo; tamen haec deliberatio magna ex parte pendebit ex eo, si catholicam Religionem in Moravia, ut oportet, stabiliri atque augeri intelligemus, tunc enim possent Sanctorum illorum ossa, Deo adiuvante, eo transferri. Nunc autem neque convenit ullum motum excitari, neque reliquias illas tum itineris tum Moraviae hominum seditionis periculo committere" atd. Srov. Annales eccles. ab Augustino Theiner. Romae 1856. Tom. III. pag. 121 et 271.

[1]) Leg. pannon. na uv. m. dle I. Cor. 9, 22. V „Životě sv. Klimenta" kap. 6. praví se: „multitudo presbyterorum et diaconorum et subdiaconorum, quos moriens ducentos intra fines ecclesiasticae suae dioecesis reliquit." Šafařík domnívá se v Časop. čes. Mus. z r. 1848 str. 19, že složení první legendy pannonské (o sv. Methoději) dle vší podobnosti Gorazdovi bude lze připsati, druhé pak legendy o sv. Konstantinu Klimentu Velickému. A však neníť ani jediného díla před rukama, jež by s některou jistotou Gorazdovi připsáno býti mohlo; o Klimentu pak ví se bezpečně, že složil více děl, mezi nimiž jsou rozličné životy a chvalozpěvy (tropary) o obou našich svatých. Bylоť tedy tomuto nejzpůsobilejšímu učeníku Methodějovu, kterýž přece, jak Šafařík přiznává, složil životopis Konstantinův, zajisté věcí nemálo snadnou, vypsati také život vlastního mistra svého.

dosazovati více, než jednoho kněze. Kostely takové, pokud při nich byla křtitelnice, nazývaly se křestnými, i bylyť asi tím, co naše farní. Správce jejich (latině presbyter, plebanus, parochus i pastor jmenovaný) měl právo, bráti desátek. [1]) Takový kněz chodil na dioecesální synody či sbory, kteréž držány jsou v hlavním kostele země, jenž slul proto také synodálním (sborným). Kde však na Moravě a v dioecesi Methodějově vůbec stávaly jsou takové farní kostely, byly-li vůbec a mezi kolikero arcijáhenství a arcipřišství rozděleny, zkrátka, jaký byl asi hierarchický pořádek dioecese, o tom nelze nám vůči nedůstatku všech zpráv dotýčných ani domněnky vysloviti; vždyť pak sotva se nám zdaří, naznamenati hranice arcidioecese, kdy teprv můž' dojíti na části její?

Vycházejíce z nepochybné pravdy, že sv. Methoděj jmenován jest od apoštolské stolice arcibiskupem veškeré říše Svatoplukovy, ovšem také bez všelikého obmezení nebo určení hranic, i opírajíce se o bezpečné faktum, že r. 880 jeden díl této říše vykázán jest k církevní správě podbiskupímu Vichingovi, vyslovili jsme již na str. 170 t. d. domnění, že biskupství Nitranské, Vichingovi svěřené, soudíc dle smýšlení Vichingova jakož i dle vlastnosti jeho co miláčka Arnulfova, jemuž byly někdejší pannonské krajiny Přibinovy a Kocelovy připadly, — vztahovalo se asi právě na tyto krajiny. Odečteme-li je od objemu arcidioecese, tedy obsahovala tato nejprv vlastní Moravu, jejíž tehdejší hranice k severovýchodu činily Visla, jakož i Tatry uherské, [2]) kteréžto končiny dle narážky legendy pannonské

[1]) Nejstarší kostely vyznamenávají se zvláště právem na veliké desátky, poněvadž také veliké okresy k nim slušívaly. Tyto důchody zůstaly jim i tehdy, když v okruhu jejich nové kostely vznikly. Již na církevním sněmu Mohučském r. 813 proměněno jest toto, prvotně císařské nařízení církevní.

[2]) Alfred I. čili Veliký, král Anglický (panoval od r. 871—901) vyčítá v svém překladu Orosia národy, za jeho času známé, udávaje též

náš sv. apoštol osobně snad také navštívil;[1]) východní hranici činila řeka Váh, jižní hranici výše ústí jejího veliký Dunaj, dále řeka Morava asi až k ústí potoka Sajavy (Zaya), odtud pak k západu tak zvaný les Mailberský (Silva Muore, též Movriberg a p.) až dolů k Dunaji proti Tulnu[2]), odtud pak vystupovala hranice zase k severozápadu po řece Chubi na horu až k výšinám za nynější Světlou (Zwettel), kdež stýkaly se tehdáž hranice Čech (t. j. župy Vítorazské), Bavor a Moravy. Kromě vlastní Moravy příslušely k arcidioecesi též celé Čechy, a sice ve věčím objemu než nyní, pokud totiž na jihovýchodě sem náležela celá horská kotlina Vítorazská (nyní v dol. Rakousích), pak jižní svah Šumavy až k černému Řeznu, podél kteréhož běžela hranice dioecesí Pasovské a Řezenské, na západě krajina Onosedelská (Wunsiedelská) ve vrchovišti Ohře, na severovýchodě Kladsko[3]). Odkazujíce i Čechy k arcidioecesi Moravské, spoléháme v tom na popíraném sice, posud ale nikterak nevyvráceném ději o pokřestění sv. Methodějem českého knížete Bořivoje[4]) mezi l. 878 a 880, jakož i na jsoucnosti

---

sídla jejich. O Moravě zejmena praví: „Východně od země moravské jest země Viselská, — a tito Moravané mají na západ před sebou Durynky a Čechy a díl Bavorův a na jih od nich, na druhé straně řeky Dunaje, počíná se země korutanská.“ Srov. Zeuss: Die Deutschen und die Nachbarstämme atd. str. 602.

[1]) Leg. Pannon. kap. XI. praví: „Pogan'sk knięz sil'n' vel'mi, sědię v' Vislěch, rągáašesię kr'stianom i pakosti děįáše. Poslav že k nemu, reče“ a t. d.

[2]) Srov. Dr. H. Jirečka Slov. právo I. str. 21., při čemž ovšem se pokládá, že všechen dolejší kraj jižně těchto Mailberských vrchů a jich jiho-západních výběžkův až k Dunaji byl jakousi neutrální půdou.

[3]) O dřevních hranicích země české, srov. Časop. č. Musea z r. 1853 str. 461, dílo: „Čechy, země i národ“ str. 285 a násl., zvláště pak Dr. H. Jirečka Slov. právo I. str. 1—3.

[4]) Přese všecky pochybnosti Dümmlerovy, vyslovené ve spise: „de Bohemiae conditione Carolis imperantibus“, str. 17—19, zůstává známé udání Kozmovo (u Pertze na uv. m IX. str. 39), že Bořivoj pokřtěn

slovanské liturgie a slovanského písma v Čechách. [1]) Kdyby Čechy, jak pořád ještě s jedné strany se dovozuje, byly bývaly slušely k dioecesi Řezenské, nikdy nebyla by tu taková novota průchod vzíti mohla, kněži pak Methodějovi

jest od sv. Methoděje, v podstatě své nezměněné. Pěkné vyvrácení pochybností, s nimiž Dümmler byl se vytasil, najdeš v programmu c. k. akadem. gymnasia v Praze na r. 1856 pod záhlavím: „De religionis christianae in Bohemiae principiis." Srov. ostatně str. 157, pozn. 1. t. d.

[1]) Ginzel upírá v záslužném, vícekrát již od nás užitém a citovaném díle: „Geschichte der Slavenapostel C. und M. und der slav. Liturgie" str. 130 a násl., že by Čechy k moravské církvi byli příslušely a že by tam slovanská liturgie byla se rozšířila. Důvodem, o kterýž toto tvrzení své opírá, jest mu obecné mínění, že známým pokřtěním 14 lechův čili županův českých v Řezně dne 13. ledna 845 Čechy prý dostaly se k dioecesi Řezenské. To ovšem nedá se popírati, že pokřtění toto zběhlo se v Řezně. Annal. Fuld. (u Pertze k r. 845, na uv. m. I. str. 364) vypovídají výslovně: „Hludovicus quatuordecim ex ducibus Boëmanorum cum hominibus suis christianam religionem desiderantes, suscepit et in octavis theophaniae baptizari iussit." Neméně podstatná je praxe staré církve, že obrácení zánovně národové přikazováni jsou oné dioecesi, jejíž biskup byl se stal původem přijetí od nich křesťanství. Poněvadž pak ono obrácení na víru prošlo v skutku v Řezně, bylo by další tvrzení, že z těch dob měli biskupové Řezenští Čechy v církevním opatrování, zcela důsledné, kdyby se totiž dokázati dalo, že oněch 14 pokřtěných lechův či županův s průvodem svým zase do Čech byli se vrátili, vzavše kněze s sebou, jež k tomu ovšem nikdo jiný leč biskup Řezenský nemohl splnomocniti. Ale tážeme se, kdež pak nalézá se i sebe menší zprávy o tom, že pokřtění pánové vrátili se zase do své vlasti? Po skutku, výše vzpomenutém, nedočítáme se ničeho více o těchto nových křesťanech; mizejíť na dobro z historie. A uvedeme-li událosť tuto ve shodu s běhy tehdejších časův, skoro přesvědčíme se, že ani nemohli se vrátiti. Vzpomeňmež sobě jen, co na str. 86 t. d. pověděno o tehdejším postavení krále Ludvíka k Čechům a Moravanům. Což, kdyby těchto 14 pánův, jak se to během IX. a X. věku nezřídka stávalo, byli vlastně k Němcům z země poběhli? Zajisté bylo k tomu za oněch časův důstatek příčiny. Kdyby co křesťané do země byli se vrátili, zajisté byli by kněží s sebou přivedli a osady křesťanské založili; jak pak byla by taková událosť, kteráž i knížete samého přece se týkala, beze vší připomínky mohla projíti u domácích letopiscův?

nikdy nebyli by směli v průvodu knížete, který co konvrš zajisté měl jich potřebu, vůbec se zdržovati, poněvadž nebyli v cizí dioecesi oprávněni. Že ale v skutku byli v Čechách, vyučujíce tam, ba i na samém dvoře knížecím,

Kdež křesťanství zjednán průchod, tam dere se toto i do života veřejného, vnikajíc zároveň do rodin, a převraty takové nepomíjejí beze stopy po sobě. Vzpomeňmež jen na sv. Václava a Boleslava! Kdyby pak biskupové Řezenští byli jen některou činností v Čechách prokázati se mohli, jak dobře by se toho bylo dalo užíti ve stížných spisech proti Methodějil! Právě té doby, když papež byl jmenoval sv. Methoděje pannonsko-moravským arcibiskupem, a sice pro veškerou říši Svatoplukovu, byly Čechy částí této říše, a tak jako Salcpurský metropolita dovedl r. 873 prostředkem známé dedukce práv svých k pannonskému podílu nové dioecese za sebe a pasovského podbiskupího obhájiti, moha se dokládati priority: podobně byl by mohl a musil druhého podbiskupího svého, t. j. Řezenského, se zastati, kdyby práva jeho jmenováním Methoděje byla některého zkrácení vzala. Ale jako později, zejmena r. 899 arcibiskup Salcpurský Theotmar uznává jmenem vlastním i podbiskupí svých v listu k papeži Janu IX. platnosť vysvěcení Vichingova, poněvadž prý „antecessor vester (t. j. papež Jan VIII) Zuentibaldo duce imperante Wichingum . . . . episcopum . . . . nequaquam in illum antiquum Pataviensem episcopatum transmisit, sed in quamdam neophytam gentem, quam ipse dux domuit bello et ex paganis christianos esse paravit“: podobně neklade sobě Salcpurský metropolita v zastání podbiskupího Řezenského Tuta žádného práva k Čechám; neboť i tato země obsahovala v sobě „quamdam neophytam gentem, quam ipse dux . . ex paganis christianos esse paravit“, tu hle nebylo tedy také příčiny k stížnosti (srov. Cod. dipl. Mor. I. 61). — Vedeť se ovšem o tom, jako by Čechy k dioecesi Řezenské již tehdáž byly příslušely, přímý důkaz z následující výpovědi v Gumpoldově Životopisu sv. Václava, kap. 15 (v Pertzových Script. IV. str. 219, pak Fontes rerum Boh. I. 2. sv. str. 157): „Tutonem episcopum (Ratisbonensem) . . . cuius diocesi tota subcluditur Boëmia.“ Gumpold však, kterýž psal tento životopis ok. r. 981 (srov. Büdinger: Zur Kritik altböhmischer Geschichte, str. 30), zapomíná na dobro, že za jeho časův, a sice již od r. 973, Čechy měly svého vlastního biskupa v Praze, kterýž podřízen byl arcibiskupu Mohučskému. Že Čechy za nějakou dobu před založením pražského biskupství příslušely k Řeznu, nedá se ovšem upírati; to však mohlo se jen státi, když dioecese moravská po smrti Methodějově, a sice od r. 885

slovanskému písmu a liturgii a šiřice je v zemi, o tom svědčí zejmena vychování sv. Václava, kterýž od kněze uveden jest s podobným prospěchem ve smysl kněh slovanských, jako latinských a řeckých. [1])

Čechy a Morava ve vytknutých právě hranicích skládaly jsou tedy vlastní dioecesi Methodějovu. Co odtud leželo na sever a severovýchod, jsouc panství Svatoplukovu poddáno

až 899 byla osiřela a když v posledním tomto roce teprv na to pomýšleno, obnoviti církevní pořádek na Moravě. A však o tom později. Jiné místo, sem se táhnoucí, nalezneš v Othlonově Životě sv. Volfganga v kap. 29. (u Pertze na uv. m. str. 538) toho znění: „Poemia provincia sub Ratsponensis ecclesiae parochia exstitit.“ Biskup Volfgang zemřel r. 994 a Othlon psal o něm asi 50 let později, tedy také v době, kdy biskupství pražské dávno již stálo, jakkoli paměť o někdejší příslušnosti Čech k Řeznu vždy ještě byla živa. Oboje tato svědectví neobnášejí tedy v sobě nic více, leč že Čechy před založením biskupství pražského, t. j. před r. 973, počítaly se k Řezenské dioecesi; kdy však toto příslušenství se počalo, o tom nevypovídají praničeho, pročež zde zkoumateli vždy ještě zůstává volná ruka. V ostatním není toto, mnou hájené mínění, že totiž za Methoděje příslušely Čechy k jeho dioecesi, nikterak nové. Již starý náš Dubravský a po něm Assemann Kalend. III. str. 169 a násl. jali se ho dovozovati, Za poslední doby setkalo se též mínění s výmluvným obhájcem v osobě důkladného českého historika V. V. Tomka (srov. Časop. č. Mus. z r. 1857 str. 358—362). — Náležely-li však Čechy k dioecesi moravské, pak odpadne druhé tvrzení Ginzlovo, že liturgie slovanská za Methoděje nevnikla do Čech, samo od sebe. Bylať zajisté jak na Moravě, tak v Čechách, a vedlé ní i latinská. Srov. ostatně o obojím Dr. H. Jirečka Slov. právo I. str. 100 až 106, pak str. 118.

[1]) Svědectvím toho jest od Vostokova odkrytá, v Čechách sice složená, ale toliko v staroruském jazyku zachovavší se legenda o sv. Václavu, nejprv v Moskevském Věstníku z r. 1827 č. 17 původním textem otištěná, pak v Časop. č. Mus z r. 1830 str. 453 a násl. českým překladem, posléze pak (a nejsprávněji) jak původním textem tak českým překladem ve Fontes rer. Boh. díl I. str. 127 a násl. na veřejnosť daná. Zde čte se zejmena (na str. 128): „I v'da jego baba svoję Liudmila učiti knigam sloven'ským; poslěduję svojemu učiteliu dobrě, i navyče razumu vsemu v' vor'zě. Otsadi že ji knięz Vratislav

nebo jemu toliko poplatno, patřilo k missionářskému obvodu Methodějovu, jenž, jako vůbec mezi národy pohanskými, byl neobmezený, nemaje tudíž určitých hranic. Poněvadž pak s vyjmutím arcibiskupství Hamburského, kteréž obsahovalo veškerou zemi Sasův, nebylo té doby v Slovanech polabských, odrských a poviselských nižádného biskupství, mohlať se ovšem dioecese Methodějova na okresy založených teprv po r. 1000 biskupství Krakovského a Vratislavského podobně vztahovati, jako na obvody tak zv. srbských biskupství t. j. Plísenského (Altenburského), Havelberského a Braniborského (z let 936, 945 a 949), kteréž podobně co pozdější biskupství Mezibořské, Žičské, Míšenské a Poznaňské arcibiskupství Děvínskému, roku 968 zřízenému, podčiněny jsou. Bylotě by tedy marnou prací, vyšetřovati severní a východní hranice dioecese moravské, pro kterouž byl sv. Methoděj umíraje Moravana Gorazda nástupcem svým naznačil. Neboť k poptávce obstupujících ho kněží, koho by z učeníkův svých měl za nejhodnějšího, pokračovati v díle, jím započatém, ukázal prý na Gorazda, řka: „Tenť jesť Vaší země svobodný muž, vyučený dobře latinským knihám a pravověrný; to budiž vůle boží i vaše líbosť, jakož i moje.“ [1])

---

v Budič, i načat otrok učiti się knigam latin'ským i nauči się dobrě . . I vozloži (bog) blagodať sicevu na Vięčeslava knięzę, i nača uměti knigam latyn'ským ili jako že episcop, ili svięščenik, da ašče v'zięše grečeskyję knigy i sloven'skyję čtęše v ně sobě sobiazna radi (na potěšení)“. O dověrnosti této legendy srov. Büdingra: Zur Kritik altböhm Geschichte, str. 13 a násl. Kriticky zkoumal a vyjasnil ji Palacký v Časop. č. Mus. z r. 1837, str. 496 a násl. O něm. překlad její postaral se Wattenbach v své: „Slav. Liturgie in Böhmen“ v pojednáních hist. filolog. společnosti ve Vratislavi, sv. I. 1857.

[1]) Pannonská legenda, kap. XVII dí: „Pokaza že jim jedinogo ot izvěstnych učenik svojich, naricęjemago Gorazda, glagolię: S' jesť vašeja zemlię svobod muž, učen že dobrě v latinskyja knigy, pravověren; to budi božija volia i vaša liuby, jako že i moję.“ Což asi chtěl Methoděj tím říci, nazývaje ho „pravověrným“? Vždyť pak samo sebou rozumí

Ovšem že Methoděj takto uhodil o pravou stránku věci. Byltě pochválil při Gorazdovi právě ony vlastnosti, o kterýchž Němci s úhonou tvrdili, že jich není při Methoději samém. Rozhlašovalit o něm, že je cizinec, Řek a kacíř; nic toho nemohlo se se strany německých kněží Gorazdovi vytýkati, bylť on člověk domácí, znalť se vedlé slovanského jazyka dokonale v latinském, ba zpíval snad svoje Credo s přídavkem „filioque". A však naznačením tímto a jakousi volbou obklopujících sv. Methoděje při smrti kněží nebyl ještě Gorazd hotovým arcibiskupem. Vedlé konstitucí apoštolských příslušelo právo volby sousedním biskupům a kněžím osiřelé dioecese, při čemž lidu zůstavuje se toliko, vydati veřejné svědectví o neporušenosti zvoleného. Měl-li Gorazd v arcibiskupství následovati, náleželo ovšem nejprv Vichinga se tázati. V jakém ale stavu nalezala se dioecese toho při smrti Methodějově?

Bylo-li nám za těžké, při dokonalém téměř nedůstatku zpráv něco podstatného pověděti o dioecesi Methodějově, stává se věcí takořka nemožnou, osvětliti aspoň poněkud stav církevního okruhu Vichingova. Co víme bezpečně, jesť to, že biskupství jeho po hlavním kostele v Nitře nazývá se Nitranským, a že pojímalo v sobě ony části říše moravské, jižně hlavního hřebene Karpat a východně Váhu položené, kteréž nikdy nebyly slušely k biskupství

---

se, že nástupce na stolici arcibiskupské má býti mužem pravověrným; k čemuž tedy vychvalovati zvláště tuto vlastnosť? Poněvadž kněži němečtí sv. Methoději, neužívajícímu po obyčeji staroř.mském při credě přídavku „filioque", spílali kacířův, z čehož vznikly pro něho, jak jsme časem svým vyložili, nemalé nesnáze, jež mladé církvi jeho nemohly býti asi jednostejny: zdá se tudíž, že Methoděj, nazývaje Gorazda pravověrným, mínil učeníky své takto potěšiti. Zpívaje credo dle způsobu Frankův, uměje čísti latinskou mši, při tom ale jsa Moravan, dovede prý Gorazd bezpečně s Němci a s dvorem Svatoplukovým, při kterémž liturgie slovanská ovšem neměla mnoho příznivcův, v dobrém přátelství se obejíti.

Pasovskému a kteréž teprv Svatopluk byl získal a přispěním svým v lůno křesťanství uvedl. [1]) Morava až k Váhu patřila k arcidioecesi moravské, krajiště Východní a Hořejší Pannonie poslouchaly Salcpurského, v jich dobytí a na víru obrácení neměl Svatopluk žádného účastenství. Z Pannonie příslušel, jak na str. 181 jsme shledali, nemalý díl k panství Arnulfovu, ba i snad Blatengrad sám a odtud krajina dolů až k Počuji držely, jak se zdá, k němu. I tyto země nebyly sice světla křesťanství dostaly skrze Svatopluka, a však bylyť od něho aspoň s části dobyty a od papežův Hadriana II. a Jána VIII. novému arcibiskupství moravsko-pannonskému v celosti své přiřknuty a přikázány; totéž stalo se i s krajinami mezi Dravou a Sávou. Kdybychom věděli, jaké krajiny Svatopluk dále k jihovýchodu podél Dunaje a ve východních Karpatech uherských byl moci své výbojně podrobil, snadno daly by se hranice Nitranské dioecese přesněji určiti; tak ale známe toliko nejjižnější končinu říše, Srěm totiž, a celý širý kraj na východ Dunaje až k Tise podává se kombinaci historika, podobně co sever a severovýchod missionářského okruhu dioecese Methodějovy. Pomyslíme-li si tedy čáru vedenou od ústí Váhu do Dunaje a odtud zase podél Dunaje a Raby až k hořejší Zále uherské a Dravě, obdržíme přibližně západní hranici dioecese Nitranské. Sáva až k ústí svému do Dunaje činila jižní, Karpaty pak vůbec severní hranici. [2]) Jaké to prostory ne pro pouhé biskupství, ale pro celé, veliké arcibiskupství! Ale jaký div také, povážíli se, že tehdejší církevní okruhy v zemích novotně na křesťanství obrácených měly všudež otevřené hranice, pročež také nikoli podlé místa sídelního, nýbrž toliko dle hlavní země název svůj obdržely. Výrazy, jako biskup polský, pruský, moravský

---

[1]) Srov. str. 190 pozn., kdež doklad, sem se nesoucí, doslovně se uvádí.

[2]) Karel Veliký učinil řeku Dravu hranicí mezi Salcpurskou a Voglejskou dioecesí. Srov. Kleimayer, Iuvavia.

atd. trvají do té chvíle, dokud prvotní širé dioecese jejich při rostoucím počtu osad křesťanských nově zřízenými biskupstvími nepřišly jsou k ztenčení a tudíž ke konečnému obmezení.

Po smrti Methodějově zůstal tedy Viching samojediným biskupem v moravsko-pannonské dioecesi; neboť Gorazd neobdržel svěcení, nebyl tedy nižádným slovanským biskupem, jakkoli právě na něho zuřivosť protivníkův nejdřív a nejsilněji se obořila. [1]) Ovšem nedalo se při známém smýšlení Vichinga nic lepšího očekávati, než že kněžím slovanským nastanou zlé časy. Vždyť pak považováno je neustále za nepovolané lidi a nepřiznivce latinské liturgie t. j. němectví.

Nadešlať nyní příležitosť, dokonale jich se sprostiti, zvláště že také Svatopluk, nejsa již od samého počátku přítelem těchto přísných mravokárcův,[2]) opomenul z osobních i politických příčin náležitě jich se zastati. [3]) Co rušitelé veřejného pořádku líčili mu je bez toho již s dráhnou chvíli.

K tomu ke všemu vytasil se Viching ještě se zvláštním písemním rozkazem papeže Štěpána V. Třeba sobě tu vzpomenouti, že Viching, soudíc dle potěšného listu papeže Jána VIII. k Methoději z r. 881 (srov. str. 172 a násl.), nepochybně byl dostal obeslání do Říma, aby se tu zodpovídal. Domníváme se, že cestu tuto přímo po smrti Methodějově, tedy v létě r. 885, teprv nastoupil. Bylať to zajisté nejlepší doba, dostati se na osiřelý stolec arcibiskupský, překaziti

---

[1]) Leg. bulharská praví v kap. 7. zcela případně: „si Gorazdum vivere sineremus, reviviseeret nobis Methodius."

[2]) Táž legenda praví o Gorazdovi: „exprobrat nobis (t. j. Vichingovi a jeho straně) peccata."

[3]) Byltě život Svatoplukův netoliko dle svědectví řeckých a německých, tedy nepřejících pramenův, nýbrž i dle moravských, tedy domácích (srov. legendu moravskou, kap. 10), nemnoho příkladný.

volbu a vysvěcení Gorazda i obmyti sebe samého; vždyť byl žalobník mrtev a dobrý přítel Vichingův, Arnulf, se Svatoplukem v pokoji. Vzdaž-li vůbec a v jaké míře úmysl tento se mu vydařil, o tom nejsme beze všech zpráv. Vždyť pak odevzdal Viching, navrátiv se z Říma, Svatoplukovi list papežský (zajisté ne bez povědomí Arnulfa), tvrdě, že jej byl obdržel od papeže Štěpána V., v měs. září r. 885 zvoleného. Pochváliv Svatopluka v příčině jeho příchylnosti k stolici apoštolské, uděluje mu papež úřední, obšírné poučení o dogmatu o bytnosti ducha svatého, jakož i o postu, tedy výslovně o takových věcech církevních, kteréž bývaly mezi Methodějem a Vichingem od samého počátku podnětem sporův a kteréž také svědomí Svatoplukovo obtěžovaly. [1]) Po těchto rozkladech zapovídá se rozhodně liturgie slovanská, Vichingovi pak uděluje se veliká pochvala; shledalť prý ho papež v učení církevním výborně zběhlého, a protož posýlá ho k správě svěřené jemu církve nazpět, znaje ho též Svatoplukovi, jemuž tu dokonce i titulu krále slovanského se dostává, [2]) věrně býti oddaného a prospěchu jeho horlivě dbalého. „O Methoději však doslechnuvše", (prý) „že sobě hleděl pověry a nikoli spasení duše a na místě pokoje svárův, velice jsme se podivili, a je-li tomu tak, jak jsme doslechli, zatracujeme dokonale pověru jeho. Kletba pak, jejíž původem jest povrhování věrou katolickou, spadne na hlavu toho, kterýž ji vyřknul. Ty ale a lid Tvůj budete dle vůle Ducha svatého prosti vší viny, ač zachováte-li neporušeně víru, kterouž káže církev římská. [3])" Na konec

---

[1]) List ten papežský najdeš vytištěný ve Wattenbachových: Beiträge z. Geschichte d. christl. Kirche in Böhmen u. Mähren, str. 43—47.

[2]) U Regina má Svatopluk tento titul teprv k r. 890. Srov. Pertz Script. I. 601.

[3]) „Methodium namque supersticioni non edificationi, contentioni non paci insistentem audientes, plurimum mirati sumus, et si ita est, ut audivimus, superstitionen eius penitus abdicamus." Viz Wattenbachovi Beiträge str. 46. Z tohoto místa chtějí někteří dokazovati, že

pak vydávají se vzpurní a nepolepšitelní učitelé křivé víry, nevzpomůže-li při nich žádné napomenutí, trestu vyhnanství ze země. Smíme-liž pak tomu se diviti, že po takovém, ovšem jen od Vichinga smyšleném a papeži nepravě připisovaném listu [1]) Svatopluk straně francké v zemi své docela pustil uzdu, že pak tato nejčelnější kněze slovanské, Gorazda zejmena, Klimenta, Nauma, Angelara, Savu i Vavřince, obviňujíc je z kacířství, u vězení uvrci a po mnohém mučení následujícího r. 886 zbrojným průvodem z Moravy přes Dunaj ven vyvésti dala! [2])

Tím, že Svatopluk dopustil Němcům ve vlastní zemi tohoto barbarství, odslouženo se Arnulfovi za stvrzení a uznání smlouvy Sv. Ondřejské. Nevěda podkopal Svatopluk tímto skutkem vlastnoručně pyšné stavení moci své. Arnulf pak zajisté nemálo plesal nad touto ranou, od Vichinga tak chytře a výdatně nastrojenou. Vypovězení zvolili Bulharsko za útočiště své, nedošli ho ale společně, aniž stejnou cestou. Kliment, Naum i Angelar dostali se na Běle-

---

list onen ještě za života Methodějova sepsán byl, poněvadž prý slovo „insistentem“ oznamuje arcibiskupa co živého. Což ale potom řekne se k této větě: „Divina autem officia et sacra misteria ac missarum sollemnia, que idem Methodius Sclavorum lingua celebrare praesumsit, quod ne ulterius faceret supra sacratissimum beati Petri corpus iuramento firmaverat, sui periurii reatum perhorrescentes nullo modo deinceps a quolibet praesumatur.“ Vždyť pak učí tomu grammatika, že mluvnická forma příčestí „insistentem“, v první větě užitého, také minulý čas znamenati může.

[1]) Že list tento jest podvržený, že zejmena nepochází od papeže, nýbrž dílem je Vichingovým, dokázal Ginzel na uv. m., str. 10.

[2]) Životopis sv. Klimenta (leg. bulhar.) v kap. 13. rozpráví velmi obšírně o utrpení a vyvedení ze země těchto kněží slovanských skrze německé vojáky; poněvadž však skladatel její byl pravoslavného vyznání a strannickou horlivosť svou na mnoze na odiv staví, nelze arciť všemu, co tu vypravuje, na slovo věřiti; čas vypuzení učeníkův Methodějových dá se ale z jeho spisu velmi dobře určiti. Srov. Dümmler v archivu c. k. Akad. nauk XIII. str. 199.

hrad do Bulhar, Gorazd, Sava i Vavřinec obrali sobě jinou cestu. Od krále Borise přívětivě jsouce přijati, obdrželi záhy zaměstnání, důstojné stavu jejich. Kliment zejmena stal se za cáře Simeona (panovalť od r. 893 až 927) biskupem ve Velici macedonské; zemřev co takový dne 27. července 916, pochován leží v Ochridě. Naum, věrný společník Klimentův, žil s počátku s ním pohromadě, potom působil na východním břehu jezera Ochridského. Pozůstatky jeho ctí církev pravoslavná v monastýru Diavatském, slavíc památku jeho v den 20. července. Gorazd odpočívá v klášterním chrámě blíž Bělehradu Albanského, více o něm se nevzpomíná; o Angelarovi, Savovi a Naumu konečně neví se, jak sobě potom počínali, aniž kde skonali nebo odpočívají. [1]) To však ví se bezpečně, že knihy slovanské s sebou přinesše, v díle Methodějově, a sice mezi Bulhary, kteří tehdáž pohříchu neměli více církevního svazku s Římem, postaveni jsouce pod patriarchou Cařihradským, — s podobnou horlivostí jali jsou se pokračovati, jakouž byli prvé již v naší Moravě a v Pannonii osvědčili. [2]) Kdežto skrze Vichinga a spolčence jeho, později pak skrze hrozné bouře uherské církevní a jiná díla, slovanským jazykem a písmem psaná, v našich zemích v niveč jsou uvedena a liturgie slovanská postupem časův na dobro ustoupiti musila latinské:

---

[1]) Co dá se celkem říci o těchto slovanských mučenících (co takové ctí je zejmena církev pravoslavná) historicky určitého a pravdivého, sestaveno najdeš od Šafaříka v Časop. č. Mus. z. r. 1848 str. 12—20.

[2]) Dokud církev katolická učení o původu Ducha svatého, jakkoli vždy jeho se přidržujíc, nebyla přijala ve své vyznání víry, platili učitelé slovanští za pravověrné i považováni za její přívržence; poněvadž ale po té oblíbivše sobě Bulharsko (a jakž by jinak?) za útočiště a bydliště své, zde co kněži a biskupi pracovali, stáli jsou církevně ovšem pod patriarchou Byzantským. Vůči tomu však, že roztržení církve, t. j. odštěpení východního dílu jejího nebylo touž dobou ještě pořádně vyřknuto, bylot by zajisté s velikým považením, prohlašovati je také za odštěpence.

zachovaly jsou se obě, literatura totiž i liturgie, v Bulharech a sousední Dalmácii, zde dokonce s potomním dopuštěním papežův, až po dnešní chvíli, vydavše tudíž nejstkvělejší svědectví samy o sobě, že schopny jsou života. [1]) Toť hle byl konec úsilné práce našich svatých apoštolův na Moravě a v Pannonii. Jaké potom měla církev jejich osudy, o tom v následující kapitole.

---

[1]) Srov. o tom Ginzla na uv. m. str. 113 a násl. pod záhlavím: „Die slavische Liturgie unter den illyrischen Slaven.“ Připomínámeť zde toliko, že papež Ján X. r. 925 napomíná duchovenstvo dioecese Splětské, aby nedrželi se učení Methodějova, „jehož prý v nižádné knize neshledáváme jmenovaného mezi otci svatými.“ Králi pak charvátskému, Tomislavu, a národu jeho píše: „Který pak vzáctný syn církve římské, jakýmž vy přece býti se spatřujete, mohl by potěšení nalezati v tom, aby přinášel oběť (mše svaté) v jazyku barbarském čili slovanském.“ Legáti papežští, Ján biskup Jakynský a Lev Praenestský, kteříž listy byli donesli, drželi synodu, jejíž desátý článek přísně zapovídá, zpívati mši v jazyku slovanském, leda v nuzné potřebě, kdyby totiž jiného kněze nebylo při ruce. Papež Ján X. stvrdil nálezy tohoto církevního sněmu. R. 1059 přibyl Menhart, později kardinál tit. Sv. Rufiny, co legát stolice římské do Dalmácie a Charvátska; sněm, jím svolaný, obnovil tuto zápověď, papežové pak Mikuláš II. i Alexander II. stvrdili ji. Methoděj vyhlášen jesť tehdy od Dalmatských biskupův přímo za kacíře: „Dicebant enim gothicas literas a quodam Methodio haeretico fuisse repertas, qui multa contra catholicae fidei normam in eadem sclauonica lingua mentiendo conscripsit.“ (Cod. dipl. Mor. I. 134.) Řehoř VIII. neméně rozhodně prohlásil se r. 1080 proti slovanské liturgii v Čechách, když kníže Vratislav II. český za povolení její k němu prosebně se obrátil. Za to zachovány jsou šťastně slovanské písmo i liturgie v Bulharech, s horlivostí a láskou přijaty na Rusi, od r. 1248 pak, ač toliko s písmem hlaholským a dle obřadu římského, svoleny Innocencem IV. v Istrii a Dalmácii. Z časův konečně císaře Karla IV. ctí Čechové a Moravané bratry Cyrilla a Methoděje co svaté a patrony zemské. — O zbytcích slovanské liturgie v Polsku podává mezi jinými vážné svědectví zvláště Aug. Bělovski v předmluvě k novému vydání polského Slovníka Lindova str. 10 a 11.

HLAVA ČTVRTÁ.

SVATOPLUK NA VÝŠI MOCI SVÉ.

Arnulf a sněm Kirchheimský r. 887. — Svatopluk válčí s Arnulfem. — Čechy sloučeny s říší Svatoplukovou r. 888. — Sjezd v Omuntersberku r. 890. — Maďaři jeví se poprvé. — Svatopluk činí se prostředníkem mezi králem německým a papežem. — Za to dostává se mu veliké přízně od papeže. — Z toho však vznikají nové různice. — R. 892 pak nová válka. — Arnulf spolčuje se t. r. s Bulhary proti Svatoplukovi. — I Svatopluk vyhledává k vlastní posile nových spolčenců. — Smrť jeho r. 894. — Posouzení povahy a činnosti jeho. — Rozloha říše jeho.

Zúřivé řádění Vichinga a strany jeho proti dílu Methodějovu na Moravě, jehož platnosť ovšem němečtí biskupové nikdy nebyli právně uznali, [1]) byla pohříchu toliko předehrou smutnějších v mnohém ohledu časův, kteréž to ještě v sobě obnesly, že i pořádek církevní, úsilím Methoděje a papežův na Moravě pěkně zdělaný, na dobro přestal a, krátce řečeno, osiřelá církev moravská takořka znova založena býti musela. K tomu nade všecko jiné přičinily se zejmena vzmáhající se zápletky mezi císařem Karlem Tlustým a vévodou Arnulfem korutanským.

Úmysl téhož Arnulfa, přese všechnu skvrnu původu svého dostati se ke koruně, jesť klíčem, jenž otvírá nám

---

[1]) Cod. dipl. Mor. I. 61.

rozum jednání a počínání jeho, za oním cílem směřující. Sněm zemský, jejž v měsíci červnu r. 887 císař Karel držel v Kirchheimu nedaleko Molsheimu v Elsasku, uspíšil nemálo zámysly Arnulfovy. Karel pracoval zde přese všechnu zřejmou nechuť stavův zejmena o to, aby prohlášen byl levoboký syn jeho, Bernard, právním dědicem trůnu. Nikdo neměl více příčiny, překaziti mu v tomto předsevzetí, jako vévoda Arnulf. Vlastní kancléř císařův, Liutvart, biskup Vercellský, byl, jak se zdá, s Arnulfem ve spolku, pročež náhle jest své hodnosti složen. Uchýliv se co uprchlík ode dvora k Arnulfovi, domlouval tomuto, aby bez prodlení udeřil na císaře. To však nemohlo se obejíti bez náležitých předchozích úmluv, neboť skoro spatřujeme Arnulfa tak dobře připraveného, že, když v měsíci listopadu t. r. na říšském sněmě v Triburu záležitost posloupnosti k vyřízení měla přijíti, Arnulf již nacházel se na cestě s vojskem, z Bavorův a Slovanův složeným. [1]) Tím věc rozhodnuta. Na ty, kdož ještě se rozpakovali, puštěna hrůza, skutečným příznivcům vévody pak dodáno srdce a mezi Franky, Sasy, Durynky, Bavory i Alamany ozývali se pojednou hlasové, že toho pilná jest potřeba, aby Arnulf nejen nástupcem trůnu, nýbrž i králem byl jmenován, a to sice v příčině povážlivého stavu říše bez prodlení, ale pod jistými výminkami. Od 11. prosince 887 platí Arnulf také všudež za krále německého. Císař Karel Tlustý zemřel v lednu r. 888 a pochován v klášteře Rychnovském.

Rozhodloť tedy vojsko bavorské a slovanské. Ovšem že měl Arnulf v svých Korutanech dosti Slovanův, kteří podobně co Bavoři byli poddanými jeho. Avšak jmenovati je po výtce při tak závažném podniknutí, jakým bylo v skutku nabytí koruny, k tomu nevidí se nám zde býti dosti příčiny; vzhledem k Bavorům učinil tak letopisec zajisté z úmysla, poněvadž veliký díl jejich, znavše se prvé

[1]) Annal. Fuld. k r. 887 na uv. m. str. 405.

k levobočkovi Bernardovi, nyní pojednou byli obrátili. [1]) Jako zde, třeba i onde domýšleti se schvalní příčiny, a my spatřujeme ji v postavení Arnulfově k Svatoplukovi po r. 885. Vždyť pak byl téhož roku nový německý král uznal smlouvu Sv. Ondřejskou, jakkoli tato zveličovala říši Svatoplukovu na újmu Korutan. [2]) Od r. 885, kteréhož zemřel Methoděj, až do měsíce listopadu r. 887 jevily jsou se obapolné styky a shody toliko na poli církevním. Viching dovedl toho, že učeníci Methodějovi zpuzeni jsou hranic země a liturgie slovanská za nezákonnou vykřičena; známoť ale, že Viching byl nástrojem Arnulfovým. Nyní pojednou účastňují se Slované tak úspěšného díla. Prostý smysl shledává v nich ihned pomocné vojsko Svatoplukovo. Učiněna-liž asi tato pomoc v odplatu za uznání Svatopluka r. 885? Dosť možná; nevímeť ovšem, proč bychom toho upírali. Proč ale také císař Karel Tlustý před rozhodnou chvílí zpustil se osvědčené politiky, ztěžovati a mařiti plány Arnulfovy za pomocí Svatopluka?

Abychom k té otázce stačili odpověditi, bylo by nezbytné, znáti o tehdejších dvorských pletichách, jichž obětí nejen arcikancléř Liutvart, nýbrž i sama císařová Richarda byla se stala, něco podstatnějšího, než co čte se u mnícha Fuldského a pokračovatelův jeho. Královskou korunu tak veliké říše, v níž bylo tolik osobitých vůlí, kolik hlavních kmenův, nelze pouhým nástrojem jediného říšského sněmu z jedné dynastie na druhou, a to neoprávněnou, přenésti, aniž říši dědičnou u volebnou na obrat proměniti; neboť z časův Arnulfových jesť Německo v skutku říší volebnou. Takové, život národa pronikající změny žádají sobě dlouhých předchozích porad a vyjednávání, při kterých mocného souseda slovanského sotva asi možno bylo obejíti. Že ho při tom nepominuto, ukázalo se brzo skutkem. Brannou

[1]) Annal. Fuld. k r. 887 na uv. m. str. 404.
[2]) Srov. str. 181 a násl. t. d.

pomocí Svatopluka a Norikův stal se Arnulf králem Němcův.[1]) Poněvadž ale nižádná politická moc, svědomá vlastních sil, bez výminek, jež sama činí, k službám cizím se nepropůjčuje; mámeť zajisté k tomu všecko právo, obrátiti tuto pravdu k onomu zvláštnímu případu. V skutku také rozprávějí letopiscové o takové výmince, pod kterou asi Svatopluk k branné pomoci svolil; bylotě to právní odloučení Čech od Německa i výslovné jich postoupení Svatoplukovi.

My ovšem zmínili se již k roku 871, že kníže i národ český drželi jsou s říší moravskou; zároveň ale shledali jsme toho potřebu, výslovně připomenouti, že dávní poplatek, k němuž králové němečtí z časův Karla Velikého právo měli, jakkoli po chvíli snad řídčeji odváděný, než toho komora královská sobě přála, právně vždy ještě pozůstával, moha za dobrou příležitostí opět požadován a po případě vynucen býti. Tohoto poplatku tedy výročních 500 hřiven stříbra, — počítajíc hřívnu po 200 kusích (penězích?), — a 120 vybraných volův zřekl se nyní Arnulf pořadem práva ve prospěch Svatopluka a Čechové podstoupili odtud na místě dřevní poplatnosti k Německu poměr područí k Moravě.[2]) V Řezně, kdež Arnulf r. 888 velikonoce trávil, vynešena jesť nepochybně tato věc na dobro, neboť vedlé

---

[1]) Annal. Fuld. k r. 887 na uv. m. str. 405.

[2]) Tvrzení toto opíráme o následující výpověď Reginovu (u Pertze na uv. m. k r. 890, str. 601): „Anno dominicae incarnationis 890, Arnolfus rex concessit Zuendiboldo, Marahensium Sclavorum regi, ducatum Behemensium, qui hactenus principem suae cognationis ac gentis super se habuerant, Francorumque regibus fidelitatem promissam inviolato foedere conservaverant, eo quod illi, antequam in regni fastigio sublimaretur, familiaritatis gratia fuerit connexus; denique filium eius, quem ex pellice susceperat, a sacro fonte levavit eumque ex nomine suo Zuendibold appellari fecit. Quae res non modicum discordiarum et defectionis praebuit incitamentum. Nam et Bohemi a fidelitate, diutius custodita, recesserunt, et Zuendibold ex adiectione alterius regni vires non parvas

říšských stavův holdovali zde novému králi také vyslaní Svatoplukovi. Něco podobného spatřujeme následujícího roku ve Forchheimě, kdež levobocí synové Arnulfovi, Svatopluk a Ratolf, prohlášeni býti měli za děti pořádné a k dědictví způsobilé, což shromáždění stavové nepochybně jen prvnímu, a to pro ten případ svolili, kdyby Ota, řádná manželka Arnulfova, měla sejíti bez potomkův. Zároveň stalo se zde

sibi accessisse sentiens, fastu superbiae inflatus, contra Arnolfum rebellavit. Quod cum cognovisset Arnolfus, cum exercitu regnum Marahensium ingressus, cuncta, quae extra urbes reperit, solatenus demolitus est. Ad ultimum cum caeterae frutiferae arbores radicitus excinderentur, Zuentibold pacem poposcit, et dato filio obside, hanc sero promeruit." Jest patrno, že to, co zde Regino k r. 890 vypravuje, nemohlo všecko jedním rokem se sběhnouti. Podlé obyčeje svého stahuje i zde události několika let v jedno. Zdáť se nám, že to, co zde obsaženo, třeba rozděliti takto. Hlavní věta zní: „Arnolfus rex concessit Zuendiboldo, Marahensium Sclavorum regi, ducatum Behemensium." Co potom následuje, t. j. slova „qui hactenus" atd. až „appellari fecit", přidány k první větě jen náhodně; Regino napsal, co právě věděl, bez podstatného pramene, přiměšuje pravé nepravému. Že Čechové „až do té chvíle knížete ze svého národa a rodu mívali" (Regino píše „habuerant", poněvadž se domnívá, že Čechy, postoupené dle názoru německého co vévodství Svatoplukovi, přirozeným během věcí nemají více vévody či knížete z domácího rodu), je ovšem pravda. Český kníže Bořivoj byl r. 890 ještě na živu: že by ale byli „Čechové slíbenou věrnosť nepřetržitým spolkem zachovávali," platí teprv o době po r. 874, tedy po smlouvě Forchheimské (srov. str. 145 t. d.). Podobně nepopíratelné jesť přátelství Svatopluka s Arnulfem, prvé již trvavší a r. 885 obnovené, jakož i kmotrovství onoho asi z r. 870. A však nám jedná se zde toliko o hlavní výpověď i tážeme se tudíž: do které doby asi dá se položiti děj, v ní vypravovaný, že totiž Arnulf Svatoplukovi Čech postoupil? Ovšem bylo by i vzhledem k r. 890 čeho se držeti; neboť ne-li nic jiného, tedy aspoň zprávy o vtrhnutí Uhrův mohly býti Němcům dostatečným pokynutím, aby pamatovali na řádné pojistění svých hranic. Kdož mohl jich ale prospěšněji obrániti, než Svatopluk, kteréhož náleželo tudíž sobě získati? Přistoupiti ale na toto mínění, zbraňuje zatím druhá hlavní věta rozpravy, počínající slovy: „Quae res non modicum discordiarum" atd. Svatopluk, zpyšněv z tohoto značného přírostku moci své, a vedlé něho prý i nevěrní Čechové stávají se od-

usnešení o válečné výpravě proti Bodrcům, kteráž také odtud předsevzata, nepochybně jen (jak domníváme se) proto, aby za tou příležitostí moc královská v Sasích zase k nápravě přišla.

Toho také docíleno a vraceno se beze vší slávy válečné; neboť zveličovati výbojně říši, k tomu nedostávalo se již chuti, postonávalať ona dávno již od vlastní tíže. I na

---

bojníky, Arnulf pak, vtrhnuv do Moravy a pouštěje v ní divoký plen, donucuje takto Svatopluka, prosebně o mír se ucházeti. A to všecko mělo se státi r. 890, počnouc měsícem březnem? Ne bez závažné příčiny naříká sobě Wattenbach ve svých „Deutschlands Geschichtsquellen im Mittelalter“ str. 140 na téhož Regina, že letopočet jeho nalezá se v svrchovaném zmatku. Mámeť se tudíž za oprávněny, položiti děj první oné hlavní výpovědi, t. j. postoupení Čech, do r. 887; neboť neobyčejné služby vymáhají sobě i neobyčejné odměny. (Že děje, vypravované v druhé hlavní výpovědi, vztahují se k r. 892, uzavřený mír pak dokonce k r. 894, toho později hodláme dokázati.) Odměnou tou jesť ale Reginovi postup Čech Svatoplukovi: „Arnolfus concessit Zuendiboldo .... ducatum Behemensium.“ Jak ale má se tato výpověď k dějinám, od nás výše již vyloženým, dle kterých již od r. 871 přidržují se Čechové Moravanův, vstupujíce r. 874 dokonce k nim v těsnější svazek, tak že Svatopluk snad tehdáž již stal se jakýms svrchovaným pánem jejich? Aniž by třeba bylo, slova kronikáře jaksi násilně vykrucovati, věříme, že pověděl plnou pravdu. Zemi, odvádějící poplatek německému králi, směl tento v jistém slova smyslu nazývati svou; daruje-li král zemi tuto třetí osobě, daruje toliko poplatek z ní, a v ten smysl vykládáme sobě také slova: „concessit Zuendiboldo ducatum Behemensium.“ Závazek, odváděti poplatek říši, vyšel tedy pro Čechy z dosavadní platnosti. Poměr, do kterého odtud Čechové vstoupili k Svatoplukovi, nazvali jsme ne bez příčiny područím; bylť on ovšem takového způsobu, že kníže české i jiná knížata v zemi sotva asi na dél hodlali pokojně jím se spravovati, což také po našem domnění stvrzuje letopisec Fuldský, pravě k r. 895: „Mediante mense Iulio (895) habitum erst urbe Ratisbona generale conventum; ibi de Sclavonia omnes duces Boemaniorum, quos Zuentibaldus dux a consortio et potestate Boivaricae gentis per vim dudum divellendo detraxerat .... ad regem venientes et honorifice ab eo recepti, per manus, prout mos est, regiae potestati reconciliatos se subdiderunt.“

tomto sjezdu jevili se vyslaní Svatoplukovi, snad aby vzhledem k záležitosti synův králových podporovali přání jeho. Vždyť pak byl Svatopluk staršímu králevici kmotrem. Ve Forchheimě držen jesť tento sjezd v květnu roku 889, a v měsíci březnu následujícího roku 890 setkal se Svatopluk, jehož nyní i německý kronikář králem Slovanův moravských nazývá, osobně s Arnulfem při opětném sjezdu v Pannonii „na místě, jemuž říkají Omuntersberg“. [1]) Tu prý mezi jiným naléhal Svatopluk, prošen jsa o to od papeže, úsilně na krále, „aby navštívil dům sv. Petra v městě Římě a království italské, zabrané od zlých křesťanův a dotírajících na ně pohanův, k vlastní potřebě oblíbil sobě pevně držeti. A však král, zaměstnán rostoucím návalem záležitostí vlastní říše své, odepřel mu v tom, ač dosti prý nerad.“ [2])

Místo toto dotýká se dvou vážných věcí, jednak postavení Arnulfa k Svatoplukovi a k sjezdu v Omuntersberku, jednak žádosti papeže Štěpána, aby moravský král pohnul Arnulfa k obvyklé korunovační výpravě do Říma. Vzhledem k příběhům let nejblíže následujících nebude nedůvodné, tvrditi vzhledem k první věci, že na sjezdu Omuntersberském jednalo se vůči vzmáhajícím se zvěstem o záhubné moci Maďarův o náležitou obranu východních hranic říše. Tito Maďaři, jichž kolébkou jsou lučná údolí dalekého Uralu [3]), stáli za delší dobu ve spolku s Kozáry, sedícími v jižní Rusi v sousedství Donu a známými již z historie našich slovanských apoštolův, a pomáhali oněm branným lidem svým ve všech válkách jejich. Odloučivše se ale později

[1]) Regino u Pertze na uv. m. str. I. 601. Kopitar vztahuje ve svém Glagolita Clozianus na str. LXXII toto, neznámé dosud místo na Münzenberg v hořejším Štýrsku. Avšak hořejší Štýrsko nepřináleželo nikdy k Pannonii, pročež nemůže to býti štýrský Münzenberg. Jireček (Slov. právo) klade vedlé jiných Omuntersberk na jihovýchod Tulnu.

[2]) Doslovně z Annal. Fuld. k r. 890 na uv. m. str. 407.

[3]) Srov. Zeuss: „Die Deutschen u. die Nachbarstämme“, str. 745 a násl. Pak Majláthovu historii Uher I. 1. a násl.

od nich, zaňali jsou kočovním způsobem prostranné roviny na západ dolejšího Dněpru až do krajin blíže nynějšího Dorostolu při Dunaji, kdež co výborní jezdci váleční vešli Byzantincům v povědomosť. [1]) Byliť podlé obyčeje všech mladých národův rozděleni na rodiny, čeledi čili pokolení a kmeny. Z náčelníkův kmenových — čítalo se jich sedm dle počtu kmenův — vybrán jesť Arpád za kníže, v jehožto rodině nejprv důstojnosť knížecí, potom královská, za 400 let potrvala. Arpád, kterýž z lidem svým, jak pravdě podobno, již před r. 884 byl přešel jihovýchodní Karpaty, napadl asi r. 886 poprvé pozůstalé v Potisí Obry, pod ochranou Bulharův stojící. [2]) Poslední záhubný nájezd podniknul ale proti nim teprv r. 889, když zejmena z peněz Byzantských mohl k válce mocně se přistrojiti. Tento skutek, jakož i výprava na Bulhary pojistily mu vliv a vážnosť, stavše se zároveň podnětem trvalého pomístění se národa Maďarského v nynějších jihovýchodních Uhřích. [3]) Toliko strach před tímto novým národem, jehož sílu byli Bulhaři, smlouvou Tulenskou s Němci spřátelení, právě sami na sobě okusili, byl asi hlavní pobůdkou, že v Omuntersberku radili jsou se Arnulf se Svatoplukem vedlé jiných ještě přítomných, jak asi náleželo by tomuto nepříteli, kdyby dále ještě k západu postupovati hodlal, s prospěchem se opříti. A však i jiný ještě účel spojován nepochybně s tímto památným sjezdem. Moc Normanův, pro kterou zejmena stavové říšští zle byli naříkali na choulostivosť Karla Tlustého, odsoudivše ho v Triburu koruny císařské jako panovníka neschopného — stála tu ještě nezlomena, a přece toužilo celé severní Německo po nějaké výdatné výpravě proti nim. Byloť

---

[1]) Hinkmar u Pertze na uv. m. I. 458 jmenuje je již k r. 862.

[2]) Kronika benátského duky Dandola v Dambergrově „Synchronistische Geschichte“ atd. IV. 31.

[3]) Regino u Pertze na uv. m. I. str. 599 k r. 889 líčí Maďary co lid hrozných způsobův.

tudíž nejen se ctí, ale i s potřebou, pomýšleti na takovou výpravu. Měla-li ale s prospěchem se potkati, musil Arnulf zjednati prvé východním končinám říše své žádoucí pokoj a bezpečnosť, a proto to nové smlouvání se s Moravou, v jehož následcích, jak s podstatou domníváme se, vzneseno jesť na Svatopluka též vrchní krajištnictví čili hájení hranic v krajišti Východním, kdež Aribo byl župním hrabětem, pak v hořejší Pannonii, kterouž Engelschalk, nejmladší syn někdejšího markrabí téhož jmena, nepochybně r. 887 k správě byl obdržel, neméně ale i v Korutanech, kdež strýc Engelschalkův, Rudpert, panoval, konečně i v zemích knížete Braclava posávského.[1]) Smlouvy tyto obnoveny jsou r. 891,[2]) načež Arnulf s celou mocí proti Normanům se zdvihnul a v památné bitvě nad řekou Dylou blíž Louvainu dne 1. září téhož r. 891 s takovým prospěchem je porazil, že vnitřní Německo na vždy od nich mělo pokoje. To tedy byla dle našeho mínění první věc, kterouž sjednáno na sjezdu v Omuntersberku.

Co se pak druhé věci tkne, žádosti totiž papeže Štěpána V., aby Svatopluk Arnulfa hleděl pohnouti k obvyklé korunovační výpravě do Říma, staví se především ta otázka před oči, proč asi papež právě na našeho Svatopluka se obrací, chtěje dostati se s tímto úmyslem k cíli? Toto dovolávání se jeho prostřednictví svědčí o veliké politické vážnosti, kteréž Svatopluk té doby dovedl sobě zjednati, jakož i neméně o tom, že papež tehdejšímu postavení Arnulfovu v Německu byl velice dobře porozuměl. Tam přidržováno se zajisté toho mínění, že všecky nehody a svízele, kteréž z dráhných časův na západní Evropu tížily, pošly jsou a pocházejí jediné z usilování Karlovcův o světovou

---

[1]) Srov. Dümmlerovy „Südöstliche Marken d. fränk. Reiches“ v arch. víd. ak. nauk X. str. 49 a 50.

[2]) Annal. Fuld. ad an 891 na uv. m. str. 407: „Rex legatos suos pro renovanda pace ad Moravos transmisit“.

monarchii. K tomu konci byli stavové němečtí (jak papež náležitě o tom byl zpraven) nového krále zavázali, spokojiti se s Německem, zemí pak od Karla Tlustého a bratří jeho nabytých, ovšem s výhradou jistých svrchovaných práv, ponechati jiným. Toto obecné mínění příčilo se tedy dokonale veliké ideji církve římské, ochránce svého spatřovati zároveň co císaře veškerého západu evropského, vyvracujíc ji takořka na dobro; poněvadž pak papež Štěpán nehodlal se této po předchůdcích svých zděděné základní myšlenky nikterak zříci, pokoušel se o to, aby Arnulfa pohnul k oné korunovační výpravě, a sice skrze přímluvu knížete, kterýž, stoje mimo strany v Němcích a náhledy jejich, jediné ve smyslu papeže troufal by sobě prostřednictví svého se zpraviti.

Že ale Arnulf (jakkoli velice nerad) na úmysly papežovy nemohl přistoupiti, toho příčinami byly jsou jednak chystaná výprava proti Normanům, jednak, a to vyšší ještě měrou, kapitulace volební. Vždyť pak nesměl ani podezření na sebe uvaliti, jako by přál sobě míti více, než co byl sliboval, t. j. Německo. Novotnému panovníku třeba, aby vystříhal se vší urážky vůle a citu poddaných svých. Nechť ostatně příčiny, v kterých Arnulf nehodlal svoliti k žádosti papežově, byly jsou jakékoli, přestaňme již toho; tolik ale bude nepochybné, že ucházení se o takové prostřednictví každým způsobem ukazuje k přátelskému svazku Svatopluka s papežem Štěpánem V., kterýžto poměr vůči nedávnímu vypovězení kněží slovanských, o němž papež bezpečně věděl, jen tím dá se vysvětliti, že stolice apoštolská, majíc nyní vznešenější sobě věci na zřeteli, toho, co již nedalo se odčiniti, nemínila více vzpomínati, nebo že v nebohých psancích spatřovala skutečné kacíře.

Smlouvami v Omuntersberku vzešla našemu Svatoplukovi taková moc, že za nedlouho nezbytně vésti musila k přepychu a tento k stížnostem. Spatřujemeť tudíž krále Arnulfa, an ještě před samou výpravou proti Normanům,

zejmena v měsíci červnu nebo červenci r. 891, na moravských hranicích o to se pokouší, aby uklidil nechuť, s kterouž vrchní správa Svatoplukova snášena, a napravil případných příkoří Moravanův.[1]) Proto usilováno o opětná ujednání;[2]) a však proměny, o kteréž stáli nespokojení, s nelibostí přijaty jsou od mocného a nemálo tudíž pyšného krále Slovanův, Arnulf pak spatřoval se ještě dalek nesnadného toho, pro budoucnosť ale nevyhnutelného smíru, any zprávy o Normanech přikazovaly mu, odejíti od moravských hranic na odlehlý sever. Vítězstvím u Louvainu ospravedlnil král dokonale tohoto odchodu svého.

Po tomto vítězství slavil Arnulf vánoce r. 891 v Ulmě, nalezaje se na cestě do zemí Svatoplukových, kterýž byl slíbil, s králem osobně se setkati, aby takto rozepře na dobro uklizeny býti mohly. S tím úmyslem ubíral se Arnulf v lednu r. 892 podél Dunaje dolů do krajiště Východního, ale král moravský nedostál vedlé obyčeje svého (tak povídá bavorský letopisec) danému slovu, nepřišed.[3]) Tu položil sobě Arnulf s charvátským knížetem Braclavem, jehož panství (jak na str. 177 t. d. připomenuto) rozkládalo se mezi Sávou a Dravou, vztahujíc se po Kulpě nahoru až ke Korutanům, a kterýž rostoucí moci krále moravského asi nejvíce směl se obávati, — osobní sjezd v Hengstfeldu na půdě Korutanské, aby ujednal s ním pořad války proti Svatoplukovi. Ujednání znělo v ten smysl, aby během r. 892 vtrhla tři vojska s rozličných stran do říše Svatoplukovy. Jednomu oddělení, složenému z Franků, Bavorů a Alamanův, hodlal veleti král sám, chtěje z Bavor nebo od Dunaje válku počíti. Druhé měl asi Braclav sobě poručené, aby je na moravskou Pannonii vedl. Zároveň s ním

---

[1]) Regino k r. 891 na uv. m. str. 603. „Arnulfus rex in Baioariorum extremitatibus morabatur, insolentiam Sclavorum reprimens."

[2]) Annal. Fuld. k r. 891 na uv. m. str. 407.

[3]) Annales Fuld. k r. 892 na uv. m.

a na podporu jeho měli Uhři se zdvihnouti, kteříž umístivše se při středním Dunaji, byli věcí samou nepřátely Svatoplukovými se stali, pročež také asi nebylo nesnadné, pojistiti sobě jich pomoc v obmýšlené takto výpravě, což asi Braclavu uloženo, kterýž co soused válečné statečnosti jejich nepochybně dobře byl svědom. S vedením třetího vojska, a to proti Čechům, počítáno na biskupa Arna Vyrcpurského.[1]) V měsíci červenci r. 892 počala se také v skutku válečná výprava v tomto rozvržení. Svatopluk ale nadál se nepochybně věčích úspěchův z neúrody r. 892 a nedůstatku obilí, odtud posléze vzniklého, než od zbytečného prolévání krve; i zavřel se tudíž v hradech svých, zůstavuje nepříteli širý kraj, kterýž od něho v době čtyr neděl do té míry jest spustošen, že ani stromův ovocných neušetřeno. Nyní stalo se, co Svatopluk předzvídal. Hlad donutil nepřítele, vrátiti se. Arnulf odešel do Řezna, biskup Arn pak vraceje se též domův a zůstaven asi bez pomoci od vévody Poppa Durynského, zabit jest od Slovanův v zemi Mišenské, tedy ještě na půdě Svatoplukově, nedaleko nynějšího města Kamenice.[2])

Na výsledku tak bídném nemohl a nesměl Arnulf přestati; náleželoť tedy, chystati se k nové výpravě válečné. Aby však tato lépe se vydařila a neoblomný Svatopluk jistěji pokořen byl, pomyslil král německý na obnovení dřevního přátelství s Bulhary a skrze tyto i s Byzantinci; aspoň shledává se zapsáno, že dne 31. prosince r. 892 byli vyslaní od Byzantského císaře Lva VI. u krále Arnulfa

[1]) Dümmler de Arnulfo rege str. 77 domýšlí se, že biskup Arn k radě tehdejšího markrabí Durynského Poppa, nikoli na rozkaz krále, výpravy proti Čechům se ujal; což sotva jest k víře podobné, pováží-li se tehdejší postavení markrabat i biskupův.

[2]) Doklady k tomu v Annal. Fuld. k r. 892. Pertz. I. 408. Annal. Sangal. maior. na uv. m. str. 77, Regino k r. 890 (srov. str. 204 t. d.), Dětmar Mezibořský u Pertze na uv. m. V. str. 735, konečně Hermannus Cont. na uv. m. V. 110.

v Řezně. Ještě v měsíci září t. r., tedy hned po nevydařené válce proti Svatoplukovi, vypravil Arnulf posly k Vladimíru, nejstaršímu synu a nástupci bulharského knížete Michala, aby obnovil s ním mír Tulenský a prosebně pohnul ho k zápovědi vývozu soli z Bulhar do Moravy. Poslové tito, obávajíce se nástrah Svatoplukových, nebrali se do Bulhar suchou cestou, nýbrž po Sávě, tedy skrze državu Braclavovu. Byvše prý dobře přijati, dosáhli snad účelu cesty své a vrátili se domů v květnu r. 893.[1]) Opatření tato nerozhodla ovšem ještě ničeho. Svatopluka obáváno se, jako prvé, ano jemu dostalo se proti všemu nadání ještě nového přivržence v pohraničném kraji. Mních Fuldský vypravuje v té příčině, že Engelschalk, muž mladistvé všetečnosti, kterýž prvé nemanželskou dceru Arnulfovu byl unesl a k Moravanům uprchnul, jehož ale později král na milosť přijal a v krajišti Východním usadil, — „veda sobě prý opovážlivě proti pánům bavorským u věcech sobě svěřených," oslepen jesť z pouhého nálezu jejich v královském paláci v Řezně, nebyv ani před krále postaven; týmž časem sťat jesť bratranec jeho Vilém, „poněvadž byl vyslal posly k Svatoplukovi." Jistého bratra tohoto Viléma, kterýž co uprchlec zdržoval se na Moravě, dal prý Svatopluk úkladným způsobem i s průvodem jeho zabiti.[2])

Beze vší pochybnosti jsouť tento Vilém a Engelschalk synové německých pánův téhož jmena, od Karlmana, prvorozence Ludvika Německého, dávno před r. 870 zřízených za markrabí ve Východní straně; zároveň jesť zřejmo, že z pronásledování Svatoplukova v letech 882 a 883 šťastně byli vyvázli, nesnadno ale, vyložiti sobě ostatek této záhadné výpovědi. Bez svolení králova zajisté nebyli by směli velmoži bavorští zetě pána svého pro pouhou opovážlivosť oslepením ztrestati, a nad to ještě v následcích předchozího

[1]) Annal. Fuld. ad an. 892 na uv. m. Srov. též str. 180 t. d.
[2]) Annal. Fuld. k r. 883 na uv. m.

soudního náleza; vykonán-li tak tvrdý trest v královském paláci, v obvyklém sídle Arnulfově bez postavení vinníka před krále, tu třeba pomýšleti na neohroženou, o dobré právo opírající se opposici šlechtickou a hledati opovážlivost Engelschalkovu v jakéms zneužití hodnosti jeho, z kteréž dle vší podobnosti co úřadník a příbuzný králův k obohacení vlastního rodu na škodu druhých kořistiti usiloval. Co nás na tuto myšlenku přivádí, jest darování veškerého zboží jeho po obou stranách Dunaje klášteru nad Kremží (Kremsmünster). Nespravedlivě nabytý statek měl tímto obrácením jeho k účelům duchovním očistěn býti. Toto vítězství strany šlechtické bylo bezpečně novým a nenapravitelným snížením vážnosti královské. Arnulf netrestal takového pychu. Určitěji líčí se vina Vilémova; bylť se prý pustil do zrádných vyjednávání se Svatoplukem, za oněch časův arci nic nového, neboť jsme několikráte již setkali se s takovým předsevzetím; panovačnosť vodívala ctižádostných z pravidla na takové křivé cesty. I zboží Vilémovo dostalo se mnichům Kremsmünsterským. [1]) Proč ale zabit jesť bratr Vilémův, hrabě Rudpert korutanský [2]), kterýž byl přece útočiště na Moravě vyhledával, [3]) úkladně od Svatopluka i s přátely svými? — Uvede-li se s tímto případem ve shodu, co mnich Fuldský jakoby následek tohoto úkladného zabití dále vypravuje, že totiž Arnulf poznovu válečně napadnuv říši Svatoplukovu, největší díl její spustošil, že ale s velkými obtížemi mohl návrat sobě způsobiti, poněvadž nepřítel byl mu východ ze země zavřel: pak věřili bychom, že smrť Rudpertova byla jakýmsi smírem za utracení Viléma; neboť jako Vilém byl v očích Arnulfových zrádcem, podobně směl

[1]) Cod. dipl. Mor. I. 52.
[2]) Srov. str. 208 t. d.
[3]) Annal. Fuld. na uv. m str. 409. dí: „Frater quoque eius (Wilhelmi) cum Maravanis exul delitescens, insidioso consilio ducis cum aliis quam plurimis interfectus est.“

Svatopluk Rudperta za takového považovati a k němu hrdelně přikročiti, čehož zase Arnulf nemínil jemu bez trestu prominouti. Či uhodil snad Gfrörer na pravý výklad, domnívaje se, že Arnulf žádal na Svatoplukovi, aby vydal uprchlého, v kteréžto žádosti Svatopluk sice netroufal sobě králi odepříti, ustanoviv se zároveň ve vlastním prospěchu, vinného se světa sprovoditi, nepochybně aby tento jiných ještě nespokojených Němcův nevyzradil, kteříž se Svatoplukem tajně byli se smlouvali? Arnulf prý ale neměl na tomto smíru dosti, a protož ujal se války poznovu.[1]) Nechť již ten neb onen výklad bude k libosti, tolik zůstává nepochybné, že i z této nové výpravy Svatopluk vyšel vítězem.

Navrátiv se z Moravy, udal se Arnulf do Oetinku, kdež mu pořádná manželka jeho, Ota, porodila syna, kterýž co Ludvik, přizvaný „Dítětem", po smrti Arnulfově dosedl na trůn německý a dožil se zkažení říše Svatoplukovy. Téhož r. 893 učinil také král německý biskupa Vichinga svým kancléřem,[2]) což jesť svědectvím, že tento, ač snad biskupství své jmenovitě podržel, v zemích Svatoplukových od té chvíle velmi zřídka býval. Listiny, pod pečetí jeho vydané, nevývratně toho dokazují. Tázati se po příčině tohoto vyjití Vichinga z Moravy, bude asi věcí zbytečnou. Kdož stal se Arnulfovým nepřítelem, nemohl na dál v dobré vůli býti s Vichingem, a když Svatopluk, ač pozdě, přece na konec prozřel, shledal Viching, rozpomenuv se asi na Rudperta i přivržence jeho, toho potřebu, ukliditi se ze země, načež postoupil po smrti kancléře Asperta († dne 12. března 893) na místo jeho.

Na podzim r. 893 odebral se Arnulf z Oetinku do Řezna a ztráviv vánoce ve Viblinkách, nastoupil v lednu r. 894

[1]) Srov. Gfrörer, Geschichte d. ost- u. westfränkischen Karolinger, díl II, str. 334.

[2]) První listina, vydaná od Vichinga v službách Arnulfových, hledí k 2. září r. 893. Mon. Boic. XI. 436. Dümmler de Arnulfo rege str. 160.

k naléhavé žádosti papeže Formosa první cestu svou do Říma, zůstaviv Bavorům střežení hranic proti Moravanům, kteříž nepochybně byli svolili prozatím k příměří. [1]) Poněvadž ale provodící jej hotovosť zemská protivila se dlouhým službám, vrátil se po velikonocích, kteréž t. r. na den 31. března připadaly, přes Alpy nazpět, což bezpečným jesť znamením, že r. 894, při nejmenším ale do měsíce května t. r., osobně neválčil se Svatoplukem. Že toho ale i v potomních měsících nebylo, toho svědectvím jesť Arnulfův pobyt v Elsasu, od měsíce června pak ve Vormsu, kdež držel sněm říšský. Druhou polovici r. 894 ztrávil v Bavořích, ana stihla ho vítaná beze vší pochyby zpráva, že v samém počátku jeseně (v měsíci září?) Svatopluk, nejnebezpečnější protivník jeho, zůstaviv tré synův, s tímto světem na vždy se rozloučil. Byltě Svatopluk panoval let 24.

Zdělati sobě dokonalý obraz o tomto velkomocném panovníku, sotva kdy bude možné. Základní rysy obrazu toho podávají nám protivníci jeho, mních Fuldský a Regino, opat kláštera Prymského, každý podlé toho, jak na věc hleděli. Onomu či lépe pokračovateli jeho jesť Svatopluk „lstivým, krvežíznivým a pánovitým nepřítelem Němcův, pochvou vší nevěry, kterýž vzal konec nešťastný.“ [2]) Regino

[1]) Teprv na podzim r. 894 smluven jesť prý mír mezi Bavory a Moravany. Srov. Annal. Fuld. k t. r.

[2]) Annal. Fuld. k r. 894 na uv. m. str. 410. „Zuentibaldus, dux Moravorum et vagina totius perfidiae, cum omnes regiones sibi affines dolo et astutia perturbando humanam sanguinem sitiens, circumiret ultimum hortando suos, ne pacis amatores, sed potius inimici domesticis persisterent, diem ultimam clausit infeliciter.“ (Srov. též Annal. Fuld. ad an. 894 „Zuentibaldus . . . plenum doli et astuciae cerebrum“.) Dopověď ona páchne silně po Hannibalovi a Římanech. Mních dává na sobě znáti, že obíral se rád s Corneliem Nepotem, a protož nelze výrazu „infeliciter“ připisovati nijaké váhy. Zbožný letopisec byl asi toho mínění, že Svatopluk skonal nesmířiv se a na smrtelném loži ještě

zase spatřuje v králi moravských Slovanův (tak Svatopluka po výtce nazývá) „muže mezi svými nejchytřejšího a rozumem nejbystřejšího, jehož království pak synové jeho za krátký toliko čas nešťastně drželi, ani Uhři všecko do základův vyhubili.“ [1]) Konstantin Porfyrogeneta, pozorovatel vysoce nad stranami postavený, vyznává konečně, „že kníže moravský Svatopluk muž byl udatný a hrozný národům sousedním.“ [2])

---

křesťanskou pohrdaje láskou, i protož mohl konec jeho dobře nazývati nešťastným. Charakteristickou zdá se nám býti pověst o posledních dnech Svatoplukových, jak nám ji Kozmas v kn. I. číslo 14. (u Pertze IX., str. 44) zachoval. Slovanský bohatýr Svatopluk pozbyl prý („sicut vulgo dicitur“) utíkaje z nešťastné bitvy před Maďary, udeřením o větev jedno oko, a zanevřev po té na svět, zmizel prý na dobro z národa svého, nezůstaviv po sobě nižádné stopy. Na sever města Nitry stojí hora Sobor, porostlá hustými lesy, té doby útočiště dravé zvěře a zřídka jen od lovcův navštěvovaná. V klid její byli se tři nábožní mužové rodu urozeného uchýlili, aby smrť a věčnosť bez roztržitosti světské na mysli rozjímati mohli. K těmto poustenníkům odešel prý Svatopluk, oděn v roucho kající, a přijat jsa v bohumilé tovaryšstvo jejich, zjevil jim teprv v hodině skončení svého, čím prvé býval. K této pověsti vztahuje se též letopisec saský (Annalista Saxo, u Pertze na uv. m. VI, str. 589), pravě k r. 893: „Non desunt scripta quaedam, quae de ipso (Zuendibolh) testantur, quod rebellionis suae poenitentia ductus, spreto seculo, patriam reliquerit, ac divinis obsequiis se subiiciens, in coetu religiosorum vita reliquum egerit.“ Jak asi vznikla tato pověsť, o tom srov. Dobnerovy Annal. III. str. 297. Jiné pověsti o skončení Svatoplukově podávají Dalimil v kap. 24., Keza v Endlicherových Monum. rerum Ungar. str. 101. a Thurocz v Schwandtnerových Scriptores rerum Ungar. str. 82.

[1]) Regino k r. 894 na uv. m.: „Circa haec tempora Zuentibolh, rex Marahensium Sclavorum, vir intra suos prudentissimus et ingenio callidissimus, diem clausit extremam, cuius regnum filii eius pauco tempore infeliciter tenuerunt, Ungaris omnia usque ad solum dopopulantibus.“

[2]) Const. Porphyr. de adm. imp. v kap. 41 (Bonerova vyd. str. 175): „Moraviae princeps Sphendoplocus fortis terribilisque populis finitimis fuit, filiosque habuit tres, et fatis concedens, regionem suam in tres

K účelům našeho posouzení povahy Svatoplukóvy poskytuje historie jeho, kterouž jsme s možnou věrností před očima čtenáře rozvinuli, dosti světlých i temných stránek. Spatřujemeť ho, an skrze prostředek dvou zlých skutkův na trůn zasedá; neboť nemluvíc již ani o zradě na vlastním strýci neslušíť zajisté na muže, aby zrušil dané slovo, byť i nepříteli; již pohané učili tomu, tím více křesťané, a Svatopluk byl křesťan. Tito skutkové přivedli ho od samého počátku do křivého postavení, na čas k vlastnímu národu, trvale k Němcům. S národem svým smířil se záhy skrze šťastná podniknutí, nesoucí se jak k rozšíření říše, tak k dobytí nezávislosti její. Dovedl zajisté shromážditi okolo sebe říši neobyčejné rozlohy, a Morava stala se středištěm říše slovanské, kteráž od Labe u Děvína prostírala se dolů až k Bělehradu; čeho ale (jako druhdy Marbod) nikterak nedovedl, jesť, zjednati říši této skrze prostředek přiměřeného spojidla náležitou ustavičnosť. K Němcům neměl se Svatopluk ani upřímně ani rozhodně, nejsa sice nikdy jich přítelem, vždy ale podléhaje vlivu jejich. Aby říši svou zvelebil směrem právě národním, k tomu nedostávalo se mu smyslu; rovněž byl prázden onoho politického důvtipu a rozhledu, kterýž z panovníkův činí muže veliké. Kdyby byl náležitě o to pečoval, aby cestou od apoštolské stolice ukázanou dostalo se říši jeho povahy státu církevně i národně uzavřeného, kdyby z ní byl totiž učinil říši slovanskou, spoléhající na základech římsko-křesťanských, byly by se o ni jako o skálu rozrazily vlny jak germanisace francké, tak příboj nájezdův maďarských. K takové výši nedovedl však

---

partes divisit, filiisque singulis suam portionem tradidit, maximum natu principem magnum faciens, reliquos vero duos sub eius potestate constituens.“ Z téhož díla Konstantinova (de admin. imp. str. 176) pochodí pěkné čtení, že Svatopluk, chtěje pozůstalým synům důležitosť spojených sil smyslně k srdci přivoditi, každému z nich otep o třech holích podal, aby ji přelomili; čehož když pak napořád svésti nemohli, rozvázav otepi a vyndav hole, každému o sobě je zlámati kázal.

sebe povznésti. Přese všecky stkvělé vlastnosti osobní, dílem i od nepřátel samých uznávané (jako jsou udatnosť, rozhodný talent válečný, bystrota a chytrosť), náleží na konec přece jen Svatopluk k oněm mužům, o kterých nesnadno jesť tvrditi, stáli-li k dobrému či na neštěstí národa svého při vesle osudův jeho.[1])

Nyní chceme se ještě o to pokusiti, abychom vylíčili rozlohu říše Svatoplukovy, jakouž tato asi měla při smrti jeho. Připojujeme toto rozjímání k tomu, co jsme již na str. 187 a násl. o rozloze arcidioecese moravské byli pověděli, opakujíce zde v krátkosti, že k říši Svatoplukově příslušely: Morava v nynějším objemu svém, podobně i Čechy; dále z dolejších Rakous severní polovice staré čtvrti nadmanharcské až k ř. Chubi, jakož i hořejší, k poříčí Dyje náležitý díl čtvrti podmanharcské; z nynějších Bavor nejvýš jen jižní svah Šumavy podél hořejšího Řezna; za to ale nalezaly se pod svrchovaností Svatoplukovou co poplatné země nepochybně veliké díly nynějších Sas a království

[1]) Výčitky, kteréž činí našemu knížeti legenda o sv. Klimentu v kap. V., nazývajíc ho „barbarum hominem et pulchri ignarum, mancipium voluptatum muliebrium in luto obscoenarum se volutans actionum,“ výčitky tyto chceme, uvažujíce čas a mravní cit osvícenějšího učeníka a životopisce sv. Klimenta, kterýž píše je, naplněn jsa hořkostí nad vypuzením mistra svého, — vykládati sobě v mírnější smysl; podobně i slova legendy moravské, kteráž v kap. 10. dí o Svatoplukovi, že „Svatopluk regnum Moraviae gubernaret sua feritate fastu inflatus arrogantiae cum ministris Satanae.“ Ba i samý nepříznivý úsudek, kterýž životopisec sv. Methoděje (legenda pannonská) v kap. IX. pronáší o našem Svatoplukovi. řka: „Po sem že staryj vrag, zavid'livyj dobru i protiv'nik istině, v'zdviže s'rdce vragu morav'skago korolię na n', s' vsěmi episkopy“ atd. ztrácí podstaty své, čte-li se spíše (vedlé návrhu Dr. H. Jirečka ve Světozoru z r. 1860, č. 3) „vragu něm'českago korolię“ nebo dle interpunkce Bělovského „vragu moravskago, korolię“ (t. j. krále Ludvíka). Jediná česká legenda přeje Svatoplukovi, nazývajíc ho v kap. 6. „religiosum utique et devotum, qui tunc temporis potentissimus erat quasi imperator habens latissimum regimen.“

pruského. Neboť považíme-li výpověď Dětmara, biskupa Mezibořského (narodil se r. 976, zemřel 1018), tvrdícího, že Svatopluk druhdy býval pánem a knížetem předkův jeho, jemuž odváděli jsou výroční poplatek, [1]) a vzpomeneme-li polohu Meziboře při ř. Zále, uvedouce sobě zároveň na paměť výpověď našeho Kozmy (nar. 1045, † 1125), že Svatopluk netoliko Čechy, nýbrž i jiné ještě krajiny až k Odře sobě podrobil [2]), a důvěřujíce se na konec (což z podstatou lze učiniti) v obsah legendy pannonské, ještě v druhé polovici 9. století složené, v kteréž píše se o jednání sv. Methoděje s mocným knížetem pohanským při Visle: [3]) pak ovšem

---

[1]) Thietmari Chron. Pertz Script. III. 835: „Boemii, regnante Zuetepulco duce, quondam fuere principes nostri. Huic a nostris parentibus quotannis solvitur census, et episcopos in sua regione, Marierun dicta, habuit, quod omne is et successores sui, superbia tumidi, perdiderunt, quia omnis humilitas, evangelio teste, crescit et arrogantiae sublimitas minoratur." Že Dětmar na místě „Moravi" klade zde „Boemii", snadno lze vyložiti. On totiž počal psáti kroniku svou co biskup Mezibořský r. 1000, tedy v době (srov. Pertz na uv. m str. 727), za které jmeno Moravanův až na zpotvořený zbytek „Marieruň" již v zapomenutí bylo upadlo a jejich činy na onen národ přeneseny jsou, kterémuž za časů Dětmarových byli poddáni. Nechť již slova „nostri" vztáhneme k biskupství nebo mládenectví Dětmarovu, vše jedno; rodiště jeho Halberštat (srov. Pertze na uv. m. str. 724) a biskupská stolice Mezibоř jsou obě v nyn. pruském Sasku a to v tak severní poloze, že sotva potkáme se s výčitkou smělosti, tvrdíce, že Magdeburk (Děvín) nebo Halberštat byla asi nejsevernější místa poplatná Svatoplukovi.

[2]) Kozmas k r. 894 (u Pertze na uv. m. IX. 44) dí: Qui (Zuatopulch) sibi non solum Bohemiam, verum etiam alias regiones, hinc usque ad flumen Odram, et inde versus Ungariam usque ad fluvium Gron subiugarat."

[3]) Pannon. leg. dí v kap. XI: „Pogan'sk knięz sil'n vel'mi, sědię v' Visléčh . . . . Pos'lav že k němu reče: Dobro ti się kr'sti, synu, voliű svojejá na svojej zemli, da nie plěnen nud'mi kr'ščen budeši na čužej zemli, i pomięneši mię. Ježe i bysť. In'gda že paky Svietop'lku vojujuščũ na poganyja . . . . pos'la k nemu (Methoděj) glagolię: Jako ašče mi się oběščaješi na svietyj Petrov d'n' s voji svojimi s'tvoriti u

nebudeme se déle rozpakovati, abychom země a krajiny, položené po obou březích Labe a Odry mezi Vislou u Krakova a saskou Zálou, počínajíc od pramenův jejích v Černých horách a dolů skrze nynější Kobursko, Švarcbursko, Altenbursko (Plísensko), Výmarsko, kraj Mezibořský a Anhaltsko až k ústí jejímu do Labe proti starému Serbišči (Zerbst) přiřkly i se starým Míšenskem, oběma Lužicemi, s hořejším a dolejším Slezskem i se západní Haličí co poplatné državy k říši moravsko-pannonské. Bylyť zajisté tyto krajiny, jak již na str. 64 t. d. vyloženo, bez výminky osazeny od slovanských kmenův, kteříž, náležíce k čeledi srbské a polské, s rozličnými jmeny v historii se jeví. Známeť jmena tato na díl z listiny, kterouž nám Kozmas zachoval, t. j. ze zakladací listiny biskupství Pražského z r. 974.[1] Podlé toho

---

mene, věruju v bog, jako prėdati ti imať ja v'skorě. Ježe i byst." — Lelewel nazývá v díle svém „Narody na zemiach slaviań'skich", str. 676 tohoto knížete Vyšeslavem nebo Vyševítem, nepochybně dle Const. Porphyr. de admin. imper., kterýž v kap. 33 na uv. m str. 160 jmenuje ho „Βουσεβουτζη (tedy právě „Výšebud") .... εἰς τὸν ποταμὸν Βίσλας". Polský kronikář Buguchval říká mu Vyslav i usazuje ho v starém hradě nad ř. Nidou, kteráž po levé straně do Visly se ústí, pravě, že r. 884 se Svatoplukem válčil. Srov. Lvovský Dziennik literacki č 9 z r. 1854, pak Lelevela „Polska wieków srod. IV. str. 506."

[1]) Kozmas k r. 1086 u Pertze na uv. m. IX str. 91. Jakkoli tento zakladací list, jejž byl biskup Gebhart r. 1086 cís. Jindřichovi IV. k potvrzení předložil a kterýž (jak s velikou podobností tvrditi lze, poněvadž v oněch dobách hranice zemské s dioecesními bývaly za jedno) objem státu českého z r. 974 vypisuje, — z důvodův, u Dümmlera v jeho historii biskupa Pelhřima Pasovského (v Lipsku 1854, str 174), pak v Giesebrechtově Geschichte d. deutschen Kaiserzeit (v Brunsviku 1855, díl I. str. 789) a v Lelewelových „Národech" atd. str. 712 zejmena obsažených, sotva asi v takovém znění prvotně byl složen, v jakémž nyní nám se jeví: domníváme se přece k tomu býti oprávněny, abychom jeho, pokud totiž s jinými prameny ve shodě se nalezá, zde co prastarého svědectví užili k zjištění jmen oněch slovanských kmenův, kteříž přebývavše druhdy mezi Zálou a Vislou, k říši Svatoplukově co poplatní příslušeli

pramene (jdouc od Zály k Visle, tedy od západu na východ, seděli kromě Srbův a Glomáčův, odjinud známých — nejzápadněji Milčané mezi řekou Kvisou, českým lesem (t. j. Krkonoši a Zhořelskými horami) a Míšenskem až k černému Halštrovu. Hlavní hrad jejich byl Buděšín, a země jejich obsahovala potomní hořejší Lužici s 30 hrady (a župami).[1]) V dolejší Lužici, tedy na sever od nich, na západ řeky Bobravy přebývali Třebované (v nich hrad Třebel). K východu od nich byli Bobrané, t. j. obyvatelé dolejšího pořičí ř. Bobravy, kteráž u Krosna ústí se do Odry. Mezi Bobravou, Odrou a Katzbachem, nedaleko Liubiąze do Odry se vlévajícím, tedy zejmena v nynějším vládním okruhu Lehnickém, seděli Dědošané (Dědosezi?) s 20 hrady, a na jih odtud v nyn. vládním okruhu Vratislavském Slęzané při ř. Slęze (nyní Lohe), kteráž nedaleko Vratislavě samé do Odry padá. Té doby měli jsou hradův 15.[2]) Celý nynější okruh Opolský, Těšínský díl Slezska, pak západní (polská) Halič a snad i nejbližší část východní Haliče až k mezím kraje Stryjského a Lvovského náležely nejvěčím dílem svým pod obecným té doby u Slovanův Velkého či Bílého Charvátska též k říši Svatoplukově.[3])

---

[1]) Šafařík Starož. slov. str. 910. Zeuss, d. Deutschen, str. 645 a Stenzlova Gesch. Schlesiens I. 14. Počet míst (t. j. nepochybně hradův a žup) klade se tu dle zeměpisce Bavorského z IX. století, vytišt. u Šafaříka na uv. m. str. 980.

[2]) Doklady toho viz v Šafaříkových Starož. str. 759, 760 a 909.

[3]) Srov. Lelewela Narody na ziemiach Slav. str. 711: „Liczano do niéj (t. j. do pražské dioecese) Chrobacia až do rzeki Stir, i podgórze až do Dunaju, gdzie była provincia Wag.“ Šafařík ve svých Starož. str. 639 dokládá: „v pravé pak pravdě vztahovala se sídla Charvatův nepřetrženě od východní Haliče . . . přes pohoří Tater, na západ snad až po město Krakov, v jednotlivých pak osadách na severu až do českých Krkonoší.“ Dle výpovědi krále Alfreda v Orosiu (u Šafaříka na uv. m. str. 979) přebývali na severozápad Moravy Glomáči mezi Labem a dolejší Vltavou [Mulde], od Míšně až k Torgovu, (Zeuss na uv. m.

Jakým směrem další východní hranice říše Moravské r. 894 skrze nynější Uhry šly, o tom zachovaly se u Konstantina Porfyrogenety některé zprávy. Dle něho zdá se, že byly řeky Hernad a Tisa hranicemi říše, tato zejmena během svým asi od ústí Hernada až k souvodni své s Dunajem, kterážto řeka pak společně se Sávou (počítáme-li sem ještě i panství Braclavovo) jižní hranici říše činila. O západních hranicích promluvili jsme již na str. 188 t. d. Podlé toho byly by z nynějších Uher spadaly v objem říše

str. 644) a na východ jich Horithi (t. j. Charvati) a severně Horithův je prý země, řečená Mägdaland (?), a severně Mägdalandu je země Sarmatův (t. j. severních a východních Slovanů). V zakladací pak listině biskupství pražského (u Kozmy na uv. m.) čte se: „Deinde ad aquilonem hii sunt termini: Psouane (t. j. Pšované v krajině Mělnické až do sev. končin býv. kraje Boleslav.), Chrovati et altera Chrovati, Zlasane, Trebovane, Boborane, Dedosese usque ad mediam sylvam, qua Milcianorum occurrunt termini. Inde ad orientem hos fluvios habet terminos, Bug scilicet et Ztir cum Kracovia civitate provinciaque, cui Wag nomen cum omnibus regionibus, ad praedictam urbem pertinentibus, quae Krakow est. Inde Ungarorum limitibus additis usque ad montes, quibus nomen est Titri (Tatry), dilatata procedit.“ Srovná-li se s tímto místem, co král Alfred v Orosiu vypovídá o krajinách Karpatských (viz nahoře), pak mohly řeky Bug a Styr (ač nenáleží-li čísti: Stryj) toliko ve vrchovišti svém, t. j. pokud tekou skrze nynější Halič, býti hranicemi na východ, odkudž by pak v těchto končinách kromě polské Haliče počítati slušelo k býv. říši Svatoplukově i někdejší haličské kraje Žołkievský, Lvovský a Stryjský. Toto domnění nezdá se však býti k pravdě podobné a sice zejmena i proto, že na zakladací list Pražského biskupství právě vzhledem k Bugu a Styru nelze spoléhati. Mnohem více snášelo by se asi s pravdou, přijmouti řeku Nidu, při kteréž bylo (dle Boguchvala) sídlo Vyslavovo (lépe: Výšebudovo) t. j. až ku které dosahovalo zemiště Vislanův, za severovýchodní mezi říše Svatoplukovy. Nida, Visla, Dunajec a Hernad byly pak asi další přiměřené hranice dolů k Tise, kteráž, jak dále uvidíme, činila nepochybně jihovýchodní hranici státu Svatoplukova.

Svatoplukovy: celé Slovensko, celé Předtisí a největší díl Předdunají, pak celá Slavonie se Srěmem. [1])

Pověsť, že by i Polsko a Rus byly poslouchaly Svatopluka, náležíce též k říši jeho, spoléhá na pozdějších kalných pramenech, prázdna jsouc všelikého historického základu. [2])

[1]) Rozumí se samo sebou, že sestavení toto má do sebe toliko přibližné platnosti, poskytujíc jakýsi rámec k obrazu říše Svatoplukovy.

[2]) Pulkava v Dobnerových Monum. hist. III. 99.

HLAVA PÁTÁ.

KONEC MOJMÍROVCŮV.

Synové Svatoplukovi zápasí s Maďary. — Mír s Franky r. 894. — Odpadnutí Čechův r. 895. — Císař Arnulf a kníže Braclav. — Odpadnutí Srbův r. 897. — Domácí různice mezi syny Svatoplukovými. — Poselství Mojmíra II. do Oetinku r. 896. — Sněm v Řezně r. 897. — Svatopluk mladší válčí s Mojmírem II. r. 898. — Svatopluk odveden do Němec r. 899. — Mojmír II. a Isanrich. — Arnulf umírá r. 899. — Církevní poměry na Moravě. — Viching biskupem v Pasově r. 899. — Mojmír II. žádá v Římě za biskupy. — Z Říma posýlají se tři legáti. — Tito rozdělují říši Mojmírovu na tré biskupství a jedno arcibiskupství. — Z toho spor se Salcpurkem r. 900. — Mojmír II. a Ludvík Dítě r. 901. — Moravané válčí s Maďary r. 901 a 902. — S Německem zachovávají pokoj. — Náhlé zkažení říše moravsko-pannonské. — Závěrečné rozjímání.

Výše moci své dosáhli jsou Mojmírovci za Svatopluka. Smrtí jeho počíná jich úpadek. Vlastní pramen tohoto úpadku sluší ale hledati v nejasné politice Svatoplukově. Co je nad to, bylo toliko prostředkem, uspěšujícím tento úpadek, jako na př. dělení říše, u slovanských rodův panovničích tak oblíbené. Hned po smrti Svatoplukově r. 894 dostala se říše moravská, (kteráž ostatně v mezích, v předchozí kapitole přibližně vytknutých, nikdy na př. nebyla tak rozsáhlá, jako mocnářství rakousko-uherské) třem synům

jeho, Mojmírovi II, Svatopluku a Svatoboji (?), a sice v tom způsobě, aby mladší dva měli nejstaršího, Mojmíra totiž, svrchovaným pánem svým čili velkoknížetem, kteréžto ustanovení za pozdější doby právě také na slovanské Rusi i v Polsku v obyčej vešlo, nepotkavší se však nikdy s očekávaným prospěchem. Tak bylo i na Moravě. Svatoplukovcům nepopřáli sice Uhři hned po smrti otcově chvíle k rozbroji, jenž by Němcům zajisté byl velice po chuti býval; neboť ještě v roce úmrtí Svatoplukova vydrancovali jsou ukrutným způsobem pannonský díl Moravy i přinutili takto bratry, smluviti se po dobrém s Franky a přivésti zejmena válku, již byli po otci zdědili, ku konci pořádným mírem, kterýž zavřen jesť ještě na podzim téhož r. 894.[1]) Výminky míru toho nedošly do našich časův; bylyť ale nejspíše nemálo tvrdé, dávajíce zároveň svědectví o tom, že svazek, který ještě před několika měsíci kmeny slovanské s trůnem Svatoplukovým spojoval, v tuhosti své nemálo již byl ulevil. Čechové byli první, kteříž znamenajíce tuto případnosť, strojili se ji v domnělý prospěch svůj obrátiti. Prostředkem měsíce července r. 895, když Arnulf byl říšský sněm v Řezně okolo sebe shromáždil, přišla jsou (jak kronikář Fuldský vypráví) „všecka knížata Čechův, jež byl Svatopluk mocně od říše německé odtrhnul“, zejmena též Spytihněv a Vratislav, synové Bořivoje, nepochybně též r. 894 se světem se rozžehnavšího, k Arnulfovi do Řezna, i byvše tu s velikou poctou přijati a usmířeni, slibovali prý dle obyčeje rukou dáním věrnosť říši německé.[2]) Té doby prošlo také dle vší podobnosti přidělení Čech k dioecesi Řezenské, čímž objem moravské arcidioecese nemálo stenčen.[3])

---

[1]) Annal. Fuld. k r. 894 na uv. m. str. 410.

[2]) Annal. Fuld. k t. r. str, 411: „Omnes duces Boemaniorum . . . ad regem venientes . . . per munus, prout mos est, regiae potestati reconciliatos se subdiderunt.“

[3]) Srov. rozpravu Tomkovu v Časop. česk. Mus. z r. 1857 str. 362.

Velkokníže Mojmír II. díval se asi tomuto skrácení panství svého dosti klidně; neboť Arnulf měl se se strany Moravanův tak bezpečna, že následujícího r. 896 nastoupil podruhé výpravu korunovační do Říma, zůstaviv hájení krajišť oddanému příbuznému svému Lipoltovi (Liutbold), jemuž byl po smrti Rudpertově také Korutany, pak (r. 895 asi) hořejší Pannonii, dále župu Podunajskou a Sulcskou, jakož i krajiště české (v dolejších Bavořích) svěřil a odevzdal. [1]) Vedlé něho zůstával ostatně Aribo vždy ještě markrabím v krajišti Východním.

Na císařství korunován jesť Arnulf od papeže Formosa dne 25. dubna, [2]) jakkoli bez žádoucího užitku. Vážnosť Arnulfova tím v Italii nic se nevzmohla. Nemocen vrátil se nový císař v měsíci květnu do Němec i přijal ještě na podzim t. r. v Řezně biskupa Lazara co posla císaře byzantského, Lva VI., kterýž mu nepochybně donesl zprávu, že v létě t. r. Uhři s Bulhary tuze se potýkali, byvše ale na konec předce od nich poraženi.

Zpráva tato pohnula asi císaře, že té doby hájení dolejší Pannonie, pokud pod něho slušela, i s hradem Blatnem poručil knížeti Braclavu, osvědčenému příteli Němcův, [3]) kteréžto opatření vidělo se velkoknížeti moravskému asi s podobným býti považením, jako odtrhnutí se Srbův, kteříž r. 897 poslali jsou své plnomocníky do Salcu (v potomním Hannoversku), poddávajíce se po nich císaři.[4]) Vůbec spa-

---

[1]) Srov. Dümmlera de Arnulfo Francorum rege str. 92 a 115, pak téhož: de Bohemiae conditione Carolis imperantibus. V Lipsku 1854 str. 27, pak Neugart, Cod. dipl. Aleman. I. 525.

[2]) Böhmerovy Regest. Carol. Nr. 1120., Pertz, Leg. I. str. 561 a Dümmler, de Arnulfo atd. str. 134 rozhodli jsou se pro 18. duben t. r. Dle Jaffé, Reg. Pontif. str. 301 bude však 25. duben případnější. Proč Giesebrecht ve své historii něm. císařův I. 147 přijímá r. 895 za korunovační, těžko se dohádati.

[3]) Annal. Fuld. k r. 896 na uv. m. str. 412.

[4]) Annal. Fuld. k r. 897 na uv. m. str. 413, pak Dümmler de Arnulfo rege, str. 153.

třuje se, ano dílo Svatoplukovo, spoléhající pohříchu toliko na meči, náhle počíná se bořiti. Nikoli odtrhnutí se Čechův a Srbův, aniž nájezdy Maďarův zavinily zkázu jeho. Nehody toho způsobu nikdy nebyly by vůči silné a oblíbené vládě k místu přišly; dílo Svatoplukovo vzalo za své, poněvadž nemělo ani základův ani podstatného vazadla. Moc železa i bázeň počaly mízeti, když říše byla trojdílnou se stala, a Svatoplukovci — jak vedlé opatření, od otce na smrtelném loži učiněného,[1]) ani nebylo jinak lze očekávati, — na místě svorného jednání od r. 896 oblibovali sobě tak tuhé rozbroje, že čtyři léta po smrti otcově každý z nich ukládal nejen o jedinovládu, nýbrž i o bezživotí bratrovo.[2])

Při takovém stavu věcí stalo se ovšem strannictví i pronásledování nezbytné, i rozumí se samo od sebe, že strana, kteráž mněla se býti utlačenou nebo vůbec jen prozrazenou, hleděla útěkem se spasiti, a že zejmena u Němcův útočiště a ochrany se doprošovala. Takoví hosté, ač nezvaní, byli bezpečně císaři německému vítáni, kterýž tedy sotva asi milostivě přijal poselství, vypravené od Mojmíra II. v prosinci r. 896 do Oetinku, kdež císař té doby vánoce slavil[3]), a vyřizující od pána svého, aby císař nepřijímal více takových poběhlých lidí z Moravy, ač chce-li vůbec s velkoknížetem přebývati v pokoji.[4]) Naopak asi raději uzřel u sebe poselství knížat českých, kteréž v lednu r. 897

---

[1]) Const. de admin. imp. v hl. 41 na uv. m. str. 176: „Post huius autem Sphendoploci mortem anno uno in pace exacto, orto deinde dissidio et bello civili, invadentes Turcae (Hungari) funditus eos exstirparunt."

[2]) Annal. Fuld. k r. 898 na uv. m. str. 413. Jan Dalibor Wagiliewicz dokládá ve Lvovském Denníku Literackém z r. 1854, č. 12, že Svatopluk a Svatoboj zdvihli jsou se odbojně za pomocí Němcův proti Mojmírovi II. To že prý bylo příčinou, proč Mojmír Isanricha se ujímal. O jaké prameny opírá se zde tento, jinak střízlivý kritik?

[3]) V Annal. Fuld. stojí v této příčině r. 897.

[4]) Annal. Fuld. k r. 897 na uv. m.

o zemském sněmu do Řezna bylo se dostavilo, aby jmenem národa žalovalo zde na útisky, kterýmiž prý Moravané Čechy stihají. Vzdaž-li asi poselství toto nemá nějakých stykův s předešlým, jež byl vypravil velkokníže Mojmír? Čechové zavítali na sněm, aby nevěry své se ospravedlnili; důvodův svých polepšili královskými dary a doličováním oddanosti své i prosili sobě pomoci. Arnulf — tak povídá letopisec[1]) — měl se k nim ochotně a držel prý na konec téhož roku na levém břehu Dunaje i při řece Řeznu[2]) válečný lid po hotově, aby dle potřeby do Moravy vtrhnouti nebo Čechům přímo na pomoc přispěti mohl. Oblíbil-li sobě Arnulf, spouštěje se takto práva a spravedlnosti, straniti Čechům proti Mojmírovi: tož asi dal se v tom jednak vésti obavě, že Mojmír, nabuda sil, půjde svým časem za příkladem otce svého; jednak mělo asi v té příčině něco vlivu novotné, prostřednictvím Braclava sjednané přátelství dvoru Byzantského, odkudž, jak jsme výše připomenuli, schvální vyslanec, biskup Lazar totiž, na podzim r. 896 do Řezna byl se dostavil, poctivé dary nesa a císařské důstojenství Arnulfovo lichotivým způsobem uznávaje. Také činil císaři na oko naději na Byzantskou pomoc v Italii, začež tento opustiv dávní spolčence své, totiž Bulhary, na kteréž Byzanští poštvali Uhry, — učinil přítele oněch, knížete Braclava totiž, správcem v dolejší Pannonii.

Tak měly jsou se věci, když následkové politického postavení, kteréž císař na sněmu Řezenském vůči svářícím se Svatoplukovcům byl sobě oblíbil, hned následujícího roku 898 počaly vycházeti na jevo. Dvůr německý ujímal se mladšího bratra, Svatopluka totiž, i poručil, aby jemu Aribo, krajišťník východní, pak bavorský markrabí Lipolt proti velkoknížeti Mojmírovi válečnou pomoc učinili. Lipolt zachoval se dle rozkazu; Aribo pak vtrhnul sice do Moravy,

---

[1]) Annal. Fuld. k r. 897 na uv. m.
[2]) Tedy při českých hranicích, srov. str. 188 t. d.

zde však počal sobě i s synem svým Isanrichem (kterýž se druhdy byl v rukojemství u Svatopluka zdržoval) a jedním z nejpřednějších pánův bavorských, s hrabětem Erimbertem totiž, vésti tak podezřele, že císař Arnulf shledal toho potřebu, usouditi v Ranghofech (blíže Brúmova rakouského) v měsíci srpnu t. r. Aribovi trest časného složení s úřadu, Erimbertovi pak vězení, což také ve skutek uvedeno. Onomu kladeno za vinu, že prý společně se synem způsobil a podněcoval roztržku mezi Svatoplukovci; druhý pak usvědčen byv v zrádě proti Arnulfovi, zajat jest od knížete Braclava jako služebníka císařova (srov. str. 178 a 226 t. d.) i v okovech od Lipolta před císaře postaven.[1]) Oba, Aribo totiž i Erimbert, přimlouvali nepochybně Mojmírovi, aby říši hleděl zase sjednotiti, počítajíce asi na něho k způsobení sobě vlastní samostatnosti v krajích, jim svěřených. Isanrich dovedl se lépe opatřiti; spasiv se v čas útěkem i pozdvihnuv se válečně, přemožen jest teprv roku následujícího. Válka s Moravany prodloužila se ostatně až do zimy, jevíc se v podobě loupežných nájezdů Bavorů do zemí moravských, kteréž ale toho nikterak nesvedly, aby Mojmír se poddal; neboť uživ zrády jmenovaných velmožův, obdržel spíše vrch nad bratrem svým a sevřel ho i společníky jeho v jistém (jinak nejmenovaném) hradě, kteréhož teprv následujícího roku 899 nové vojsko Arnulfovo dobylo a spálilo, načež Svatopluk, takto ke svobodě se dostav, z milosrdenství odveden jest někam do Němec.[2]) Mizíť od té chvíle z historie.

Mojmír dosáhl tedy, čeho byl sobě žádal; poněvadž o třetím bratru nikdež nečiní se zmínky, lze totiž s podstatou se domnívati, že po vyjití mladšího Svatopluka ze země, Mojmír II. opětně ocitnul se samojediným pánem říše moravské, kteráž přese všechno odtrhnutí se Čechův

[1]) Annal. Fuld. k r. 898 na uv. m. str. 413.
[2]) Annal. Fuld. k r. 899 na uv. m. str. 414.

a Srbův vždy ještě tolik v sobě obsahovala prostředkův, že Mojmír, spoléhaje o ně, nejen říši německé stačil odpor klásti, nýbrž i Uhrům se ubrániti, kteří právě tím časem (totiž v srpnu r. 899) první loupežnou výpravu svou, a sice Posávím nahoru, tedy zemí Braclavovou, do Italie byli podnikli a v hořejší části její do jara r. 900 drancujíce se potulovali. [1])

Moravané vytýkali jsou Němcům, že Uhrům ukázali cestu do Italie, ba že i posylkami peněz k tomuto nájezdu jich pohnuli.[2]) Mojmír zajisté uzřel toho potřebu, k ochraně jižních hranic Moravy postaviti vojsko při Dravě, neboť mu toho bezpečnosť země přikazovala; při tom všem cítil v sobě ještě dostatek síly, aby přijal v ochranu a pomoc svou psance z říše německé, jakkoli sám musil sobě vyznati, že tímto skutkem všechen těžký hněv Bavorův na sebe uvalí. Tímto psancem byl Isanrich, kterýž roku předchozího, po dokázané zrádě, kteréž byl s otcem svým a Erimbertem se dopustil, na vlastní chranu svou prapor povstání proti císaři Arnulfovi vztýčil. Jakkoli chromý od následkův mrtvice, odhodlal se císař přece, osobně vytrhnouti do pole proti odbůjci; tak velice štítil se, svěřiti vedení vojska některému z manův svých. Na lodech pustiv se dolův po Dunaji, jal se obléhati Isanricha v tvrzi jeho Mútaruně. Po tuhém odporu dostala se tvrz, a s ní Isanrich i rodina jeho císaři do rukou. Maje do Řezna vezen býti, uprchnul na cestě a došed šťastně Mojmíra, zmocnil se za pomocí tohoto celého panství svého, t. j. části krajiště Východního. [3]) Takovým způsobem dokázal Mojmír, že netřeba mu císařovy moci se strachovati, kterýž ovšem také nemohl ničehož více proti němu podniknouti; neboť dne 8. prosínce téhož roku 899 stihla ho

---

[1]) Srov. Dümmler de Arnulfo rege, str. 161, pak Dambergrova synchron. Geschichte IV. 195 a kritiku t. d. str. 82.

[2]) Cod. dipl. Mor. I. str. 62.

[3]) Annal. Fuld. k r. 899 na uv. m.

smrt, zjednavší sotva sedmiletému synu jeho Ludvikovi přístup k trůnu říše, kteráž z venčí nacházela se v nebezpečenství, nemajíc sama v sobě náležité sjednocenosti. Od 21. ledna r. 900 datuje Ludvik, příjmím Dítě, panování své.

Velkokníže Mojmír II., počínaje sobě statečně v obraně říše otcovské, od vnějších nepřátel v nebezpečenství jsoucí, vždy ale ještě mocné, — neztratil přese všechen téměř čtyrletý hluk válečný ani na chvíli z mysli, čeho jemu a národu jeho nejvíce jesť třeba, t. j. samostatné, jedinému papeži podřízené organisace církve moravské. Podobáť se, že po smrti Svatoplukově Arnulf vší silou k tomu pracoval, aby Moravu strhl v dřevní církevní i politickou podřízenosť k říši německé; rozbroje mezi bratřími, odtrhnutí se Čechův, vojny bavorské i uherské, povýšení Vichinga byly asi viditelnými články téhož řetězu, kterýmž trůn moravský měl otočen a znenáhlým napínáním jeho konečně povalen býti. A však Mojmír bránil se udatně a jesť-li v davu zřejmého nebezpečenství ohlížel se po spolčencích, jež Arnulf se své strany nazýval zrádci, jako byli jsou Aribo, Erimbert, Isanrich a j., kdož by troufal sobě ve zlé mu toho obraceti? Ano, byť i s pravdou se snášelo, čeho zejmena Dětmar (Theodmar), arcibiskup Salcpurský, a podbiskupí jeho Mojmírovi vytýkali, že přijal k sobě nemalé zástupy Uhrův co vojsko nájemné, [1]) i v tom budou mu těžké okolnosti dostatečnou omluvou.

Toť, hle, byly ale jen pouhé prostředky odvarovací, kteréž na dél nemohly vystačiti. Měl-li viklající se trůn trvale upevněn býti, náleželo výdatnější, mravní totiž sílu vzíti na pomoc, a té mohla jediná stolice apoštolská poskytnouti, ku kteréž také Mojmír, pokusiv se prvé daremně

---

[1]) Cod. dipl. Mor. I 63. k r. 899. „Ipsi (Moravi) multitudinem Ungarorum non modicam ad se sumserunt."

při Salcpurském metropolitovi o dobré právo své, hned r. 899 v těžkostech svých prosebně se obrátil. [1])

Staloť se totiž roku právě řečeného, že dosavádní biskup Nitránský, Viching, od roku 893 kancléř Arnulfův, od téhož po smrti biskupa Engilmara († 31. prosince 898) jmenován jesť biskupem Pasovským [2]), odkudž církev moravská docela osiřela. Neboť spojovati dvě biskupství v jedné osobě, běželo proti právu kanonickému a nesnadno bylo také za tehdejších běhův, zjednati zvláště pověstnému Vichingovi dispensi od tohoto pravidla; a protož vázán byl Viching (ač neučinil-li tak již, bera na se povinnosti úřadu kancléřského, kteréž ho bez přetržky při dvoře zaměstnávaly), vzdáti se nyní výslovně a bez všeliké výhrady moravského biskupství svého. Měltě Arnulf bezpečně dobrou příčinu, proč právě Vichinga, kterýž s říší moravskou a sousedními Uhry nezůstal bez živých styčností, učinil nástupcem Engilmarovým. „Z Pasova, velice příhodně položeného, měly se totiž Morava i Pannonie skrze bývalého toho biskupa slovanského pojíti v pouta církevní i politické závislosti.“ [3]) Císař dovolával se v této příčině jistého dekretu papeže Štěpána V. z r. 886, kterýmž svoluje se, aby biskupům, jichž dioecese od nevěřících dokonalou zkázu byly vzaly, dána byla jiná uprázdněná biskupství. [4])

Ovšem nedopouštělo toto nařízení vzhledem k dioecesi Nitranské doslovného výkladu, nebylať ona tehdáž ještě ve

---

[1]) Cod. dipl Mor. na uv. m. „Directa nobis (a Moravis) epistola“, praví arcibiskup Dětmar.

[2]) Srov. str. 214 t. d. Annal. Fuld. k r. 899 na uv. m. str. 414.

[3]) Tak zejmena pronáší se Gfrörer na uv. m. II. str. 382.

[4]) Annal. Fuld. k r. 886 na uv. m. str. 403. Stephanus V. decrevit: „ut episcopis, quorum parochiae de incendiis gentilium vastatae penitus apparent, aliae sedes eis non occupatae concederentur.“ Toto ustanovení spoléhá na 14. kanonu apoštolském: „Episcopo non liceat, derelicta paroecia sua, aliam invadere“ etc. pak na 15. a 16. kanonu církevního sněmu Nikejského.

všech částech dokonale zkažena, jakkoli nedá se upříti, že končiny její mezi Tisou a Dunajem, pak nejjižnější díl mezi Dravou a Sávou nad obyčej byly spustly.[1] V těchto důvodech, ale neméně ještě v jiných podstatnějších příčinách, aby totiž zadrženi byli Pasovští v snažení svém po hodnosti metropolitův, za celé téměř desáté století na povrch se deroucím, protivil se arcibiskup Salcpurský, Dětmar, pod jehož svrchovanosť z dob Karla Velikého Pasovští slušeli, oné církevní novotě, svolav ještě za živobytí Arnulfova schvální synodu, kteráž položila odpor proti nesprávnému jmenování Vichinga a donutivši jeho, aby z nového úřadu se poděkoval, zvolila kněze Richara na biskupství Pasovské.[2]) Arnulf, od nemoci poslední ochabnuv na těle i duchu, neučinil v tom žádného prostředku. Toto složení Vichinga přihodilo se asi málo dní před skonáním Arnulfa samého. Viching od té chvíle mizí na dobro z historie. Že nevrátil se více na Moravu do svého biskupství, toho jesť, tuším, bezpečným rukojemstvím tehdejší postavení Mojmíra II. k říši německé.

Pověděli jsme, že Mojmír II. počátkem r. 899 obrátil se prosebně do Říma, aby při apoštolské stolici dosáhnul rady a pomoci proti nepřátelům svým. Věren zůstávaje dávním proslaveným oumyslům předkův svých, papežův totiž Hadriana II. a Jana VIII., nezpěčoval se tehdejší papež Jan IX. (panovalť od měsíce června 898 do polovice července 900) ani na chvíli, skloniti se ochotně k prosbám velkoknížete moravského i učiniti opatření, kteráž shodovala se dokonale s tužbami a potřebami říše moravské, směřujíc hlavně k tomu, aby prostředkem nového spořádání církve moravské, kteráž od vypuzení domácích kněží r. 886 po-

---

[1]) Cod. dipl. Mor. I. 63. „Ecclesias Dei (Ungari cum Moravis) incenderunt et omnia aedificia deleverunt ita, ut in tota Pannonia nostra, maxima provincia, tantum una non appareat ecclesia."

[2]) Annal. Fuld. k r. 899 na uv. m.

hříchu velikou byla zkázu vzala, samostatnosť Moravy od Němcův a tím samým i politická dospělosť její stala se opět možnou a skutečnou. Od té chvíle, co Maďaři až do požehnaného vnitra Italie byli se vedrali, obživla myšlénka, utvrditi podél Dunaje v Pannonii mocnou říši slovanskou, pod záštitou sv. Petra, ještě mocněji; a protož byly jsou pokusy Mojmírovy, církevní řád i smýšlení Němcův v podezření (prý) uvoditi a poukazováním k nesvornosti a kmenovému záští jejich papeže k vůli své nakloniti, jednak zbytečné, jako setkaly se jinak prosby jeho za jmenování schválních biskupův pro Moravu s ochotou stolice apoštolské. Právě ale touto prosbou svou podal kníže toho zřejmé svědectví, že převzal po předcích říši, kteráž v příčinách církevních nepodléhá nižádnému metropolitovi, stojíc přímo pod patriarchami římskými; neboť kdyby nebyla věc tak se měla, pak byl by metropolita (Salcpurský) sám první musil osiřelé dioecese se ujíti, zřídě jí nové biskupy, a Mojmír sotva by byl v Římě dobře pochodil. Tak ale, a že Morava od smrti Methodějovy neměla žádného metropolity, poslal papež co patriarcha ještě téhož roku 899, ovšem také na útraty moravského velkoknížete (což samo od sebe se rozumí, neboť on byl prosil a na jeho užitek šla ta věc před se), — tři vznešené duchovní církve římské, zejmena arcibiskupa Jana a vedlé něho biskupy Benedikta a Daniela s plnou mocí na Moravu, aby vezmouce osobní poučení o církevním a politickém stavu říše, společně a svorně s Mojmírem o přiměřenou nápravu věcí se postarali.

Sestavením tohoto papežského poselství (ač vzpomenem-li, co na str. 167 t. d. řečeno, že totiž k vysvěcení biskupa aspoň tré jiných biskupův t. j. jednoho světícího a dvou pomocníkův — onen vznešenějšího řádu než druzí — kanonicky se vyžaduje) dává se již na rozum, že účelem jeho bylo, zříditi arcidioecesi moravské, jak tato sv. Methoději určena byla, nového metropolitu a několik podbiskupí. Víměť pak, že v skutku rozdělili jsou tito legáti papežští

říši Mojmírovu na čtvero dioecesí, jednu arcibiskupskou a tři biskupské, a že pro ně světili jednoho arcibiskupa a tři biskupy. [1]) Pohříchu i tenkráte nepomýšleno na to, aby se zachovaly budoucnosti názvy sídel těchto biskupův, hranice jich dioecesí, jakož i jmena svěcených. Že jimi ale nestali se ani Římané, ani Němci, troufáme sobě již z té jediné okolnosti dovozovati, že ani jedni ani druzí nebyli by Moravanům platně posloužili. Pováží-li se konečně, že Mojmír od tří let rozhodně s Němci se byl znesnadnil a s nemenší rozhodností o dokonalou nezávislosť země své pracoval, pak bude třeba, pomysliti v té příčině na biskupy, kteříž pocházejíce ještě ze školy Methodějovy a znajíce se v řeči a liturgii slovanské, v duchu jeho obnovené dílo dále vedli. [2])

Proti tomuto opatření stolice apoštolské pozdvihli jsou hlasův svých arcibiskup Salcpurský, Dětmar, a veškeři podbiskupí jeho, biskupové totiž Valda Frisingský, Erchenbald Eichstädtský, Zachariáš Sebenský, Tuta Řezenský a Richar Pasovský, a to prostředkem prudkého stížného spisu, „jmenem

---

[1]) Vůbec přijímá se, že Jan, Benedikt a Daniel, onen co arcibiskup, tito co biskupové s určením pro Moravu jsou přišli, čili jinak řečeno, že Jan co metropolita moravský, společníci pak jeho co podbiskupí v naší otčině činni byli, pročež také spatřují se jmena jejich v posloupnosti biskupův Olomuckých. A přece dokládá listina, o kterouž toto domnění se opírá, zcela určitě (srov. Cod dipl. Mor. I, str. 61): „Intrantes enim praedicti episcopi (Ioannes archiepiscopus, Benedictus et Daniel episcopi) in nomine vestro (Papae Ioannis IX.), ut ipsi dixerunt, ordinauerunt in vno eodemque episcopatu vnum archiepiscopum, si tam (en) in alterius episcopatu archiepiscopum esse potest, et tres suffraganeos eius episcopos, absque scientia archiepiscopi et consensu episcopi, in cuius fuere dioecesi.“ Dle jasného znění těchto slov nelze tedy nikterak ony tři legáty papežské míti za moravské biskupy.

[2]) K tomuto nezbytnému mínění našemu přimlouvá se asi následující výrok Mohučského arcibiskupa Hatta (Cod. dipl. Mor. I. 67): „Moravenses .... singulariter degentes, aliorum episcoporum consortia refutant; si hac confidentia diutius inflantur, usque sanguinis effusionem, ut multi arbitrantur, prosilient.“

veškerého duchovenstva i všeho lidu po všech vlastech Norických“ vydaného a dle vší podobnosti v Riesbachu v polovici července r. 900 složeného, v kterémž, dovolávajíce se nejstaršího práva církevního, zejmena pak církevního sněmu afrického z r. 426 (?!), jakož i konstitucí papežův Coelestina I. (422—433) a Lva I. (440—461) a svrchovanosti papežův nemnoho sobě všímajíce, vykonané od těchto před třiceti lety zřízení moravsko-pannonské dioecese, jakož i zavržení všeho, což proti tomu druhdy strojeno, dokonale mlčením pomíjejí a příchylnosť Moravanů k církevnímu zřízení slovanskému za odpadnutí od křesťanství prohlašují, toho urputně se dožadujíce, aby všecko, cokoli v té věci druhdy podniknuto, v skutek uvedeno nebo nařízeno, na prosto zase bylo zrušeno a říše Mojmírova aby k dioecesi Pasovské byla přivtělena, sice že prý (tak ohlašují se zřejmě) práva svého k moravské církvi mocně sobě budou dobývati. A však poslyšmež raději, jak památný list tento sám sobě vede: [1])

„Nálezy předchůdcův Vašich, jakož i výpovědmi otcův církve katolické plně jsme toho zpraveni,“ tak píše arcibiskup a podbiskupí jeho „že ve všech věcech, naší povinnosti kněžské se protivujících, obraceti sluší se k nejvyššímu knězi římskému, aby všecko, cožkoli náleží k jednotě svornosti a k obraně kázně, nižádnou různicí nevzalo škodu, nýbrž skrze nejvyšší rozhodnutí jeho k nápravě přišlo. Protož nemůžeme také tomu nikterak víry dáti, což každodenně nuceni jsme slyšeti, jako by od svaté stolice apoštolské, kteráž jest nám matkou vší kněžské hodnosti a pramenem víry katolické, projíti měla nějaká převrácenosť, nýbrž učení

---

[1]) Dobu, kdy stížný spis tento sepsán, nezbytné jesť položiti mezi 21. leden r. 900, kteréhož Ludvík Dítě ujal se trůnu, a mezi polovici měsíce července téhož roku, t. j. před den úmrtí papeže Jana IX. Skonalť bezpečně před 26. červencem t. r. (Srov. Jaffé, Regest. str. 305.) Otištěn naleză se v Cod. dipl. Mor. I. str. 60—64.

a vzor církevní moudrosti. A přece přišli jsou, jak sami o sobě prohlásili, tři biskupové od strany Vaší, arcibiskup Jan totiž a biskupové Benedikt a Daniel, do země Slovanův, jimž říkají Moravané, kteráž jak podlé řádu církevního, tak podlé světské poplatnosti našim králům a našemu národu, jakož i nám samým i s lidmi svými byla poddána [1]). Neboť odtud jsou nejprv poučení vzali a z pohanův křesťany učiněni; pročež také biskup města Pasova, v jehož příslušenství jsou lidé této země, od té chvíle, co dali jsou se na křesťanství, beze všeho příkoří, kdykoli chtěl a měl, tam vcházel, s jejich a svými, tam usazenými lidmi synody držel a všecky povinnosti své mocně vykonával, v čemž nikdo neodvážil se zřejmě jemu se protivovati.[2]) Také naši markrabí jezdívali jsou tam na soudy, napravujíce, což náleželo napraviti, a brávali tam daně, a nikdo jim v tom nepřekážel, [3]) až tu nedávno teprv srdce svá zlému duchu otevřevše, počali jsou křesťanství v nenávisť sobě bráti, vší spravedlivosti se odkazovati, k válce popouzeti a nám tak zuřivě se protivovati, že ani biskup, ani kazatel nesměl tam cestu vážiti, odkudž pošlo, že dle vůle své jednali, co chtěli. [4]) I aby dovršili

---

[1]) Poddanství takového způsobu, jakéž zde se míní, mělo na Moravě nejvýš r. 870 a 871 místa. Srov. str. 134 t. d.

[2]) Slova tato mohou se nejvýš k době před r. 869 vztahovati.

[3]) Vykonávání těchto práv svrchovaných mohlo také jen v době mezi r. 870 a 871 místa míti. Či naráží se zde na obyčej, vedlé kteréhož sobě Moravané, při německých hranicích usedlí, také brávali poučení u věcech právních od německých hrabat župních? Že se tak stávalo, o tom zachovaly se zprávy v jedné listině císaře Arnulfa, vydané r. 898 úředníku jeho Heimovi, kterýž měl v župě Grunzvitské (srov. str. 78 t. d.) při hranicích moravských své statky. Tu dí se: „Et si forsan de Moravorum regno aliquis causa iustitiae supervenerit, si tale quidlibet est, quod ipse Heimo vel advocatus eius corrigere nequiverit, iudicio eiusdem comitis (Arbonis, t. d. markrabí ve Východním krajišti) potenter finiatur.“ Či byly to jen pře mezi sousedy s obou stran hranic?

[4]) Snad naráží se tím na dobu arcibiskupa Methoděje a liturgii slovanskou či na jakés jitření v lidu, po vypuzení kněží Methodějových nebo v následku pozdějších politických a církevních různic zběhlé?

míru nepravostí svých, vychloubají se ještě — což nám vidí se býti hrozné a nepodobné k víře —, jakoby těžkými penězi toho byli dovedli (že jste svrchuřečené biskupy k nim poslali). [1] V jediném biskupství Pasovském vykonali jste tedy věci, jakéž nikdy ještě nevyšly jsou od oné stolice biskupské (apoštolské) a kteréž zakazují se výpověďmi práva církevního, dopustivše takto rozštěpení v církvi. Vždyť pak jedno biskupství rozděleno jest v pěť; neboť přišedše svrchuřečení biskupi Vaším jmenem, jak sami o sobě pravili, vysvětlili jsou v jednom a témž biskupství jednoho arcibiskupa, ač můž'-li v biskupství druhého býti arcibiskupství, a tři podbiskupí jeho biskupy, bez vědomí arcibiskupa a svolení biskupa, v jehož byli jsou dioecesi. [2]" — Na to citují se k stvrzení toho, co právě dovozováno, některá usnešení koncilu Afrického a dekrety papežův Lva Velikého a Coelestina I., pak jmou se žalobníci takto pokračovati: „Za panování knížete Svatopluka vysvětil sice předek Váš (vímeť, že to byl Jan VIII.) Vichinga biskupem, ale on neposlal ho nižádným způsobem do prastarého onoho biskupství Pasovského, nýbrž mezi jistý nově obrácený národ, jejž bylo ono kníže válkou přemohlo a z pohanův křesťany učinilo. [3]) Když ale poslové Vaši s týmiž Slovany přátelsky se obchodili, prožalovavše nás tito mnohonásobně nás pomluvili, a že tu nebylo nikoho, kdož by pravdu zjevil, lež

[1]) Ovšem že stálo toto poselství mnoho nákladu peněžitého (srov. str. 234 t. d.); koupeni ale nebyli zajisté onino biskupové.

[2]) Srov. str. 234 t. d. Zřejmoť, že metropolita Salcpurský a podbiskupí jeho moravsko-pannonskou dioecesi, papežem Adrianem II. a Janem VIII. zřízenou, schválně zde mlčením pomíjejí, dovozujíce svou věc z křivé praemisse. Od té chvíle, co zvolen jest Viching na biskupství Pasovské, měl papež plné právo, arcidioecesi dle vůle děliti a uprázdněná sídla biskupská osazovati.

[3]) Jak asi srovnává se toto tvrzení se svěcením kostela, kteréž vykonal Adalram, arcibiskup Salcpurský, v Nitře, a to za doby, kdy o Svatoplukovi ještě ani nemohlo býti řeči? Srov. str. 81 t. d.

na lež jsou hromadili, ohlašujíce (předně), jako bychom také s Franky i Alamany křikův a svárův sobě hleděli, což tím jako křivé nařknutí se ukazuje, poněvadž tito jsou našimi nejlepšími přátely a laskavými pomocníky [1] —; za druhé, že my s nimi (totiž Moravany) také nemáme pokoje, čemuž že tak jest, ne naší vinou, ale jich zkažeností, přiznáváme. Když totiž počali jsou toho, což křesťanské jest, sobě nevážiti a nad to i povinných dávek starším králům našim a knížatům svým upírati a s lidem naším se nepřáteliti, upadli jsou v služebnost. A tak dle vlastního práva svého musili býti lidem poplatným a musí vol nevol našemu panství podrobeni zůstati. [2]) Pročež sluší na Vás, s výše na to se dívati a míti pro všecko mírné prostředky pohotově, aby úd špatnější nesesílil a lepší neoslábnul. Předkové našeho nejosvícenějšího pána, Ludvika totiž císaře našeho, a králové naši pošli jsou z nejkřesťanštějšího národa Frankův, Slované Mojmírovi pak z krve pohanské. Onino zvelebili jsou císařskou mocí obec římskou, tito ji zatratili; onino království křesťanské utvrdili, tito oslabili; onino zjevili jsou se slavně celému světu, tito skrývali se v skrýších a hradech; radou oněch vzmáhala se stolice apoštolská, pronásledováním těchto brávalo křesťanství škodu. Ve všech těchto věcech přeje sobě mladičký král náš, kterýž není špatnější žádného z předchůdcův svých, vedlé moci od Boha sobě dané býti svaté římské církvi, jakož i Vám, nejvyššímu knězi, se všemi království svého knížaty nejstatečnějším pomocníkem; neboť chce i usiluje o to, aby všecka království, kteráž drží z boží milosti, k službě boží a pomoci obrácena byla, odkudž

---

[1]) Narážka na mezisobné zášti kmenův německých nebyla ovšem bez podstaty. Srov. o tom dílo Gfrörerovo na uv. m. II. str. 115 a 393.

[2]) Co o této výpovědi, kteráž smutným toho jest svědectvím, s jakou vášnivostí vedena jest tato pře, náleží držeti, zůstavujeme čtenářům svým. Co posud vypravováno, objasňuje tu věc s dostatek.

i míru a svornosti sobě žádá, raduje se tomu, že k Vaší lásce, jako k otci, přísluší. Z čehož nás pak výše řečení Slované jsou vinili, jako bychom byli s Uhry víru křesťanskou porušili, a skrze psa nebo vlka a jiné proklaté a pohanské věci přísahu a mír byli jednali a jim, aby do Italie vtrhli, peníze dali: to kdyby naše pře veřejně vedla se před Bohem, jenž všecko zná, prvé než se děje, a před Vámi, kteříž apoštolské místo jeho držíte, — brzo objevila by se faleš jejich a dokázala se nevina naše. [1]) Poněvadž totiž našim křesťanům, daleko od nás přebývajícím (t. j. pohraničním), pořád byli nebezpečni, přílišným pronásledováním je sužujíce: dali jsme jim v dary nikoli drahocenné peníze, nýbrž oděvy naše lněné, chtíce divokosti jejich poněkud ukrotiti. Takové tedy věci, jak jsme prvé byli psali, podlé zlosti srdce svého smyslivše, podněcovali jsou vznešené kněze Vaše na naši škodu do té míry, že tito listem, přímo nám jako by od stolice apoštolské svědčícím, všecko toto nám za vinu kladli, nazývajíce nás mezi jiným hodné toho, aby nás meč boží (kletba) zastihnul. Naplňujeť se tedy na nás, co jistý mudřec propověděl: Spravedlivý snáší hřích nepravého. Vždyť pak oni sami páchali jsou za mnohá léta nepravosť, kterouž na jednou křivě na nás uvalují. Oni sami přijali jsou k sobě nemalé množství Uhrův [2]) a oholivše vedlé jich obyčeje hlavy svým lžikřesťanům [3]), poslali jsou je na nás na křesťany;

---

[1]) Těžká to výčitka! Gfrörer na uv. m. II. str. 394 praví v té příčině: „Jakkoli arcibiskup Salcpurský tvrzení takové co hanebnou lež od sebe a svých odmítá, jeť přece svrchovaně k pravdě podobná“, i dovozuje po té z listin, že Arnulf skutečně Uhry poslal do Italie.

[2]) To ovšem není nic divného, pováží-li se, že brzo ta, brzo ona mocnosť najímala do vojska svého Uhry (jako v 13. a 14. věku osmanské Turky), a že Frankové dle Hinkmara (v Pertzových Script. I. 458) již r. 862 o Uhřích věděli.

[3]) Pohanští Uhři měli v obyčeji, ostřihovati sobě vlasy až na tři chumáče. Srov. Schwandtnera Script. rerum Hungar. I. 105, a Regina k r. 889 u Pertze na uv. m. I. 600.

tito pak přepadše nás, jedny zajali, druhých pobili nebo krutým hladem a žízní v žalářích umořili, nesčíslné pak vyhnanstvím obmyslili, urozené muže a ctné ženy v otroctví uvrhli, chrámy boží zapálili a všecka stavení pobořili, tak že v celé Pannonii naší, největší to církevní provincii, ani jediného nespatříš kostela, o čemž biskupové Vámi jmenovaní, ač chtějí-li, dovedou vypravovati, jak mnoho dní byli jsou na cestě, neshledavše ničehož, leda kraj, docela pustý. Když však dověděli jsme se, že Uhři vešli jsou do Italie, mnoho jsme toho, Bůh budiž naším svědkem, byli žádostivi, mír s těmi Slovany učiniti, slibujíce jim při samém Bohu všemohoucím dokonalé zapomenutí všeho zlého, cožkoli byli na nás a našich spáchali, a vrátiti jim všecko, co dokázáno bude u našich jako věc jejich, jen aby nás učinili od sebe bezpečné a času nám popřáli, do Lombardie vtrhnouti, prospěchu sv. Petra obhájiti a lid křesťanský s boží pomocí vysvoboditi. A však ani toho nemohli jsme na nich obdržeti; a po tolika zlých skutcích činí se jim ještě dobrodiní a oni smějí státi se křivými žalobníky, kteříž povždy bývali pronásledovateli křesťanův. Je-li kdo na světě, kdož by chtěl nás v tom překonati, že jsme s pravé cesty pobloudili a spravedlnosti se protivili, ten nechť přijde osobně i shledáte, že Vás klamal, my pak že v té věci jsme bez všeliké viny. Protož každý z nás a všickni za jednoho snažně prosíme, abyste žádným způsobem kterémukoli křivému žalobníku, jenž by nás v podezření uváděl, tak lehce neuvěřovali, dokud nenadejde příležitosť, aby posel, od Vaší Výsosti v té věci k nám, nebo od nás ponížených k Vám zřízený, mohl se zjeviti.“ Na konec pak žádají bavorští biskupové emphaticky, aby toto rozdrobení biskupství Pasovského, pro kteréž prý jesť „všeobecný nářek a zármutek v Němcích a v celých Bavorech,“ opět k nápravě přišlo a dodatkem připomíná ještě arcibiskup sám, že dávek, kteréž církvi římské z Bavor přísluší, pro nepokoje pohanův nemohl dosud poslati, že prý je ale nyní, když Italie opět je nepřátel prosta, co nejspíše vypraví.

Toť hle jesť v podstatě své onen památný list, kterýž pravdu se lží míchaje, nepopíratelným toho jesť svědectvím, s jakou vášní vysoké duchovenstvo německé usilovalo o to, aby obnovení arcidioecese moravské na zmar přišlo. Stalo-li se to ze snažné horlivosti, aby víra křesťanská rozšířena a slovanský národ od Byzantského kacířství odveden byl, či dělo-li se to v naději hojných desátkův, jež kynuly jsou z tučných polí moravských a z rukou pracovitého rolníka slovanského? Na nějaké právo, jehož Salcpurští byli by povinni bývali se zastávati, není tu aspoň z dob Methodějových ani pomyšlení. „Vol nevol zůstanou Moravané panství našemu podrobeni," toť hle výpověď, kteráž objasňuje se s důstatek historií středoevropských Slovanův od výtoku Labe až nahoru k moři adriatskému. A v jaké míře se Salcpurskému o to jednalo, pustiti strach na Řím, toho svědectvím jesť pevný šik, kterýmž boj započat. Ne dosti na tom, že podbiskupí Salcpurské arcidioecese k tomu musili se propůjčiti; chtělíť tomu také, aby i nejpřednější mezi biskupy německými, arcibiskup totiž a primas Mohučský Hatto [1]), rázným přípisem ujal se zámyslův Salcpurských; vždyť pak musil i on s hrozbami v něm se vytasiti a početí krvavé války prorokovati, jesť-li Moravané svého předsevzetí neustanou a Řím zavedení svých nezruší. „Kromě toho," tak piše mezi jiným arcibiskup Hatto v tomto listu, „dáváme Vaší Svatosti věděti, že bratři a otcové a spolubiskupové naši bavorští stížně a se srdečným vzdycháním nám sobě naříkali, jak odbojní panství Frankův národové Moravští se vychloubají, že církevní společnosti jejich jsou odloučeni a s Vaším svolením zvláštním metropolitou vyznamenáni,

---

[1]) Srov. Cod. dipl. Mor. I. 64—67. K pochybnostem, kteréž vyslovil Dümmler na uv. m. v Arch. cís. akad. nauk X. 78 o pravosti této ovšem poněkud zkažené listiny, nemůžeme se přidati. Vždyť pak celý list není takořka nic jiného, než pouhá parafrase usnešení synodálního a stížného spisu biskupův bavorských.

ano přece mezi nimi nikdy sídla arcibiskupského nebývalo, poněvadž jsou vždy pod světskou i duchovní svrchovanosť oněch (t. j. Frankův) slušeli. Také k nám těžce nesli, že nastrojením jistých lidí veliké potupy při Vaší Výsosti jsou doznali, totiž že prý s pohany byli jsou vešli v mír a spolek a že tíž pohané k jich radě jednají mnohé věci nedovolené a proklaté. — Odtud žádáme, aby útěcha Vaše jich (t. j. biskupův) zármutek proměnila v radosť, aby takoví členové vždy tomu byli rádi, že přísluší k hlavě, kterou jste Vy. Onino ale Moravané, jak se do našich uší doneslo, berou z toho sobě příležitosť k přepychu, tvrdíce, že s Vaším svolením dostali jsou zvláštního arcibiskupa, a přebývajíce o sobě, odkazují se spolkův s jinými biskupy; budou-li v této důvěře déle utvrzováni, dojdou, jak mnozí jsou toho mínění, až k prolévání krve. Protož úmyslně a snažně prosíme, aby Vaše Svatosť, prvé než se to stane, napomínáním na cestu pokory jim ukázala, aby konečně poznali, čímu panství náleží jim se podrobiti. — Jesť-li však napomenutí Vaše jich nenapraví, to vol nevol musí skloniti šijí svých knížatům Frankův i jsme tím jisti, že to bez krve prolévání a společných mordův s obou stran nebude moci dobře k místu přijíti. Opětně také přivádíme k sluchu Vaší Důstojnosti, že jak biskupové, tak světský lid bavorský nikdy nebyli u víře křesťanské jiných národův špatnější shledáni; také nesvedli jsou Frankové bez jich pomoci, buďiž ve věcech duchovních, buď zejmena ve válečných, ničehož chvály hodného, tak jako onino bez těchto.“

Jakého výsledku měl onen stížný spis, jakož i tento list, jej provodící, o tom nevypovídají ničeho ani současní, aniž pozdější pramenové, což ostatně pro nás skoro jesť bez váhy; neboť stát i církev moravská mizejí pojednou způsobem úžasným z jeviště historického tak dokonale, že odtud za více než sto let neozývá se ani jmeno jejich. Jak bylo asi možné svésti věci tak ukrutné? Vůbec připisuje se posud zkáza říše pannonskomoravské dvojí příčině, předně

nesvornosti rodu panovnického a za druhé nájezdu Maďarův a trvalému usídlení se těchto v rovinách mezi Tisou a Dunajem. My však jsme toho mínění, že pravých původův úpadku říše moravské nikterak nesluší hledati ani v mezisobí Svatoplukovcův aniž v nájezdech Maďarův, nýbrž jediné v nešťastné shodě okolností při státu nebo, případněji asi řečeno, státního spolku Moravanův. „Bylať říše Svatoplukova jako meteor, kterýž v mocné záři se zastkvěje, brzo ale zaniká. Zárodky státův všudež jsou rozsety; aby ale to, co bylo vyklíčilo, staleté trvání mělo sobě pojištěné, třeba, aby těšilo se nejen síle v sobě, nýbrž i přízni okolností mimo sebe.“ Veleříši moravské nedostávalo se však obou těchto vlastností, a proto nemohou války, způsobené různicemi synův Svatoplukových, jichž pramenem zase byl slovanský obyčej údělův, — nic výše býti ceněny, leč za příčinu, uspěšující zkázu, vítězství pak Maďarův toliko za následek vzmáhající se málomocnosti, nikoli za vlastní původy zla; pročež není také s právem, přičítati vinu toho surovému té doby, ale statečnému národu sousednímu. Chceme-li již po lidském obyčeji na někoho sobě postěžovati, nemůž' to býti nikdo jiný, leč časové tehdejší, kteříž prvnímu Svatoplukovi nedopustili, vychovati národ svůj k politické zralosti a ustanoviti stát moravský na bytelnějších základech. Podlehne-li muž násilí mocnějšímu, památka jeho ctí a zachovává se, zabití dítěte vzbuzuje sice politování, ale zapomíná se až příliš snadno i s jmenem jeho, zvláště nepožívalo-li vůbec mnoho přízně u sousedův. Tak vedlo se i říši moravské, kterouž opustili jsme r. 900, ana, bůh ví kolikráte již, válčí zase s Němci. Již již opouštěly ji síly, a když mladičký král Ludvik před velikonocí roku 901 v Řezně držel sněm říšský, dostavili se tam též poslové od Mojmíra II., žádajíce za mír. Svolenoť i vypraveni s nimi co plnomocníci královi známý biskup Pasovský, Richar, a hrabě Oldřich. Oba přijal velkokníže moravský a prohlásil se i s velmoži svými přísežně, že mír, umluvený v Řezně, a výminky jeho neklamně

chce zachovávati.[1]) Že obráni jsou na královské kommissary duchovní i světští páni, neprošlo zajisté bez podstatného úmysla. Vždyť víme, jak urputně před rokem ještě domáhal se týž Pasovský biskup domnělých práv svých k Moravě; což nebylo by k víře podobné, že při oněch úmluvách smírných též záležitosť církevní se projednávala? Ale byla-liž tato dle vůle Pasovského rozhodnuta nebo stalo se toliko nějaké přátelské dohodnutí? Jeden mnohem pozdější pramen vypovídá sice, že až do nájezdu Uhrův do Bavor trvala na Moravě čtvero biskupství.[2]) Ale k jakému nájezdu táhne se tu onen pramen? Z Italie vrátili se Uhři, (jak na str. 241 t. d. čísti se může) s jara r. 900 nazpět i poslali neprodleně, dle udání k vůli smíru, nepochybně ale, aby vzali od Bavorův slíbenou odměnu za vykonanou výpravu do Italie, posly své k dvoru bavorskému.[3]) Poněvadž ale Arnulfa, kterýž byl slíbil, nebylo více mezi živými, a nová vláda nemínila nebo nemohla slibu svého zdržeti, přišli si Uhři na rychlých koních svých sami pro slibovanou odplatu a zaplavivše z nenadání krajiště Východní i rozšířivše se až za řeku Enži do samé župy Travenské, vrátili se s podobnou rychlostí, s jakou byli se objevili, zase nazpět do dolejší Pannonie, odnášejíce s sebou bohatou kořisť. Bavoři jali se sice je honiti, ale pozdě; toliko vévoda Lipolt a biskup Richar dostihli na levém břehu Dunaje jednoho zástupu nepřátel i pobili je.

[1]) Annal. Fuld. k r. 901 na uv. m. str. 415.

[2]) Pilgrimus de conversione Hungarorum (u Endlichra, Monum. rer. Hungar. str. 132): „et quondam Romanorum Gepidarumque tempore proprios VII. antistites eadem orientalis Pannonia habuit et Mesia.... quorum etiam quatuor, usque dum Ungari regnum Bavariorum invaserunt, in Moravia manserunt."

[3]) Annal. Fuld. k r. 900 na uv. m. str. 415. „Missos illorum (Ungarorum) sub dolo ad Baioarios pacem obtando, regionem illam ad explorandam miserunt." Zcela případně pronáší se o této výpovědi Gfrörer na uv. m. II. str. 395: Fuldský mnich domýšlí se, že tato žádosť za

Poněvadž srážka tato strhla se na levém břehu Dunaje proti ústí Enže, souditi lze, že Uhři brali se tehdáž nazpět skrze jižní končiny Moravy. Té doby postavili Bavoři nedaleko starého městysu Lorchu silnou pevnosť Anesiburch, z kteréž vzniklo nynější město Enže, i odevzdali ji klášteru sv. Floriána v náhradu za škody, způsobené mu na statcích jeho od Uhrův. Táhne-li se svrchu řečený pramen k tomuto nájezdu či k druhému, jejž podnikli Uhři následujícího roku 901 do nejjižnějších končin říše moravské, ke Korutanům (v širším smyslu) přiléhajících? [1]) Nechť již má se věc

smluvení míru byla toliko záminkou, pravý úmysl však ten, vyzvěděti o zemi. A však tvrzení jeho je plané; neboť dávno již znali tisícové Uhrův pohraniční kraj tak, jako vlastní své kapsy, a to zejmena od dřevnějších loupeží svých, jichž také stížný list Dětmarův (Cod. dipl. Mor. I. 62) těmito slovy vzpomíná: Quia enim christianis nostris longe a nobis positis semper imminebant (t. j. Ungari) et persecutione ipsos nimia affligebant, donavimus illis . . . . nostra linea vestimenta. Spíše bude případné, přijímati za pravé, že proto vyslali posly své . . . poněvadž sliby Arnulfovými dali se pohnouti k oné výpravě do Italie, začež nyní umluvenou odplatu míti chtěli. Proto také vyčítali jim Moravané (Cod. dipl. Mor. I. str. 62, srov. ostatně str. 240 t. d.): quod Ungaris, ut in Italiam transirent, pecuniam dedissent. Srov. Szalay, Geschichte Ungarns I. 26.

[1]) Annal. Fuld. k r. 901 na uv. m. str. 415. „Interdum vero Ungari australem partem regni illorum (Maravorum), Caruntanum, devastando invaserunt.“ Dle této výpovědi mohlo by vzniknouti domnění, že také Korutany náležely k říši moravské. A však třeba sobě připomenouti, že ještě r. 889 hrabě Rudpert spravoval Korutany, a sice „in regno Caruntano iuxta flumen Gurca (Kleimayern, Iuvavia, přídavků str. 110) a že zabit jesť teprv r. 893; z toho lze souditi, že v ten čas nepříslušely Korutany k Moravě. Po smrti jeho objevuje se vévoda Lipolt (Liutbold) co hrabě korutanský (Dümmler, Südöstl. Marken v Arch. cís. akad. nauk X. 52) a r. 896 kníže Braclav co správce v Dolejší Pannonii a při jezeře Blatném (Dümmler, tamtéž, str. 56). V době od r. 893 a 901 nedočteš se v historii o žádné šťastné výbojné výpravě Moravanův na Němce; kdy tedy mohlo projíti opanování Korutan se strany Moravanův, zvláštěováží-li se také, že ještě roku 904 král

jakkolivěk, čas mezi jedním i druhým tímto nájezdem jest tak krátký, že spíše bude pravé, domnívati se, že správa tato opírá se o povědomost stížného spisu bavorských biskupův z r. 900 co věc nepochybnou. Řezenským mírem vzali asi pokusové Mojmírovi o obnovu církevní samostatnosti Moravy náhlý konec. Dobrá vůle papežova nepotkala se tedy s trvalým úspěchem a Salcpurský obdržel vrch. V Řezně doprošoval se prý také Isanrich milosti královy i dosáhl jí,[1]) opětný hle důkaz o beznadějném položení státu moravského, kterýž ovšem ještě r. 901 Uhrům, do Korutan táhnoucím a drancujícím, o bílé sobotě, tehdáž na den 11. dubna připadší, udatně se svým lidem na odpor se postavil. Ale což to pomohlo! Kdož vůči neodbytným nájezdníkům na pouhé nuzné obraně přestati musí, po tom bývá na konec jistotně veta; takové obrany podjali se ostatně Moravané také ještě r. 902. Kronikář kláštera Rychnovského (na ostrově Meinavském v jezeře Bodmanském), Herman, vzpomíná sice o novém vítězství, jehož tehdy Moravané dobyli na Uhřích,[2]) Kozmas ale dotýká nového nebezpečenství, jež prý týmž časem hrozilo Moravě z Polska.[3]) Tu ovšem viděl toho asi velkokníže moravský pilnou potřebu, aspoň Němcům nedávati podnětu k válce, a vskutku poznává se z řídkých tehdáž již pramenův dějepisných, že v nejblíže příští době po r. 903 zachovávali Moravané pečlivě mír, s králem

Ludvik v údolí Liubinském a ve vůkolních končinách severních Korutan (dle Dümmlera na uv. m. str. 68) darování činil? Protož dovolujeme si k objasnění svrchupsané výpovědi vysloviti domnění, že před slovem „Caruntanum" vypustil asi písař slovo „iuxta." Přisvědčí-li se tomu, pak odpadá všeliká obtíž v té věci a kronikář pronáší se zcela správně, pravě, že Uhři r. 901 nejjižnější část říše moravské a sice tam, kde hraničila tato s Korutany, drancujíce jsou napadli. Srov. Szalay, Gesch. Ung. I. 23.

[1]) Hermannus Augien. v Pertzových Script. V., str. 111 k r. 901.

[2]) Herman na uv. m.

[3]) Kozmas u Pertze na uv. m. IX kap. 14, str. 44,

německým v Řezně sjednaný, [1]) tak že bylo i lze, pomysliti na jakés upravení mezinárodních cel podunajských. Mezi r. 903 a 907 smluvena jest a sjednána tato věc na sjezdu ve vsi Raffelstättech; [2]) markrabě Aribo, Salcpurský arcibiskup Dětmar a Pasovský biskup Burkard, od r. 903 nástupce vícekrát jmenovaného Richara, a vedlé nich jistý hrabě Otakar byli smluvčí čili plnomocníci v tomto jednání. Vzhledem k Moravě zní ustanovení tohoto celního řádu následujícím způsobem: „Slované pak, kteří vycházejí z Rusův [3]) nebo Čechův na trhy, nechť již kdekoli při břehu Dunaje nebo kdekoli v Rotulařích nebo v Reodařích místo k tržbě se jim propůjčí, platí z jednoho soumařího břemene vosku 2 mírky, z nichž každá rovná se jednomu zlatému, z břemene človečího pak jednu mírku též ceny. Kdyby však otroky nebo koně hodlali prodávati, platí od jedné děvky čtyři denáry, od hřebce podobně, od otroka ale jeden denar, taktéž od kobyly. Bavoři ale nebo Slované téhož kraje, kupujíce tam nebo prodávajíce, ničímž nebudou povinni. — Kdyby však (Bavoři) jíti chtěli na trh do Moravanův, nechť dle odhadu zboží, místa a času platí jeden peníz (solidum denarium) a projdou svobodně; když se

---

[1]) Doklady k tomu viz v Dümmlerových Südöstl. Marken X. str. 66.

[2]) Tato ves nalezá se v hořejších Rakousích při Dunaji a přísluší farou ke vsi Asten, na býv. panství kláštera sv. Floriana. Pritz, ve své Geschichte d. Landes ob d. Enns I. str. 360, dokládá, že ves Raffelstätten (v listině Raffoltistetun) ležela prvé níže mezi Zizelavou (při ústí ř. Travné) a městem Enží.

[3]) V origin. „de Rugis". O zemi Rugův srov. Lelewela „Polska wieków śrzodnich" IV, str. 520. Po bouři Hunské přestěhovali se dle něho Rugové na čas do Moravy a do Pováží. Naopak dovozuje Jireček (Slov. právo I. str. 83), že těmito Rugy nemohou jiní býti míněni, leč Rusové, což také je vší pravdě podobné.

však vracejí, nebudiž nic od nich požadováno." [1]) — Poplatek těch, kdož přes hranice ubírali se na trhy moravské, jeví se tedy v podobě cla vývozného.

Tento celní řád Raffelstättský jest nám tedy zcela bezpečným důkazem, že té doby, kdy sjednán jest a vyhlášen, říše moravská ještě trvala, jsouc nad to i v dobrém přátelství s Německem, ano že i Dunaj ještě byl svobodný, t. j. od Uhrův neobsazený. A však za nedlouho změněn skutkem opovážlivým celý tento řád věcí. Letopisy Alamannské připomínají k r. 904 jaksi velmi krotce: „Uhři pozváni jsou lstivě od Bavorův k hodům, při kterých zabit jest vůdce jejich Chusal (Csörsz) i s průvodem svým." [2]) Zločin toho způsobu volal o pomstu, kteráž ale nevykonána jest bez prodlení. Prvé náleželo povaliti poslední hradbu proti Němcům, knížecí totiž stolec moravský, po té mohla pomsta se zdařiti; neboť Uhři stali se pak přímými sousedy Bavorův. — Ale kdož zapěje nám žalozpěv nad rozvalinami této druhdy mocné říše slovanské! Rozvaliny ty známe, kdy ale a jak jsou vznikly, o tom nevíme ničehož. Přidržíme-li se však výpovědi opata Prymského, Regina, kterýž pronesl již k r. 894 žalostná slova: V říši Svatoplukově panovali nešťastně toliko za krátkou dobu synové jeho" [3]): pak bude zjevné, že synové Svatoplukovi té chvíle, když Regino spisoval svou kroniku, nepanovali více; skončilť ji pak r. 907, pročež odbila říši moravsko-pannonské poslední hodina již před rokem 907. U skutku také vypravují letopisové Korvejští, Weissenburští, Hildesheimští, Ottobeurnští, jakož i veliká kronika Sasův v plné shodě, že r. 906 dne 24. července vrazili jsou Maďaři, povoláni byvše na pomoc

---

[1]) Mon. Boic. XXVIII. k str. 203 a násl., pak Cod. dipl. Mor. I. str. 71—73, nejsprávnější čtení u Pertze Leg. III. str. 480 a 481.

[2]) Srov. Annal. Sangallen. minor. et Alamann. u Pertze na uv. m. I. 54. Annal. Einsidlen. l. c. III.

[3]) Regino na uv. m. str. 606. Srov. též str. 216 t. d.

od Glomáčův, poprvé do Sas. [1]) Kterými zeměmi dostali se však Uhři do země Sasův? Skrze Bavory nemohli projíti; tam sídlel Ludvik s dvorem svým, maje vojsko na obranu; přišliť tedy Moravou, [2]) tudy byla jediná přímá cesta, vedoucí ke Glomáčům, v nynějším Míšensku usazeným, a dále do Sas, což tedy jesť znamením, že v červenci r. 906 nebylo tou stranou více překážky. Nebudeme tedy mýliti se, kladouce zkažení říše moravsko-pannonské skrze Uhry do roku 905 nebo 906 a majíce za jisté, že Mojmír II. a starožitný rod knížecí zároveň pochován jesť pod ssutinami jejími. Konštantin Porfyrogeneta, o němž známo, že psal knihu svou r. 950, tedy ne mnoho později po této nešťastné události, zachoval o ní tuto zprávu: „Po smrti Svatoplukově (894) byl za jeden rok pokoj mezi třemi syny jeho, pak vypuklý mezi nimi rozbroje; tu podešli jsou Uhři a dobyli vší země, kterouž drží až po dnešní den (950). Onen díl Moravanův, kterýž s životem svým přečkal toto dobytí, rozprchli jsou se do vůkolních zemí k Bulharům, Uhrům a k ostatním národům.“ [3]) Toto stěhování se ze země vzalo nepochybně tehdáž ještě valnější průchod, když Uhři v létě r. 907 spolčenému vojsku bavorskému způsobili tak krutou porážku, že Bavoři dlouho od ní nemohli se vzpamatovati. Markrabě Lipolt, arcibiskup Dětmar Salcpurský, biskupové Uto Frisingský a Zachariáš Sebenský s velikým počtem šlechty a vedlé nepočetného množství lidu zůstali tehdáž mrtvi na bojišti. [4]) Od té chvíle neshledávali Maďaři nahoru až

---

[1]) Annal. Corb. Hildesh. et Weissenburg. Pertz. na uv. m. III. Ottenburan. tamtéž V. Annalista Saxo tamže VI.

[2]) Nejasné podání vypravuje též, že tou dobou i Češi Uhrům byli poddáni a poplatni, protož také Uhři odtud nepotkali se se žádným odporem. Srov Dobner Annal. III. str. 397.

[3]) Konst. de administ. imp. kap. 41 na uv. m. str. 176.

[4]) O vítězství Uhrův r. 907 a následcích jeho srov. Dümmlera Südöstl. Marken v arch. cís. ak. nauk X. str. 60 a násl., tamtéž o Aven-

k Enži žádných překážek více; krajiště Východní a Korutany vydány byly v šanc loupežným nájezdům jejich. Markrabě Aribo naposled jmenuje se k 19. únoru 909, kteréhož dne daruje mu král Ludvik na hojení ztrát opatství Traunkirchen při jezeře Travenském. Skonalť prý na lovu, byv od zubra poražen. Krajiště Východní, zejmena pak země pod Enží, zůstaly téměř až do r. 984 v rukou Maďarův co spustlé panství jejich. Hořejší a dolejší Pannonii, z kteréž později toliko části mezi Vídeňským lesem a Lítavou, pak některé pohraničné pruhy (v nyn. Štýrsku) k říši německé zase jsou navráceny, — dále onu část Moravy, pokud níže Karpat k dioecesi Nitranské druhdy byla slušela, trvale opanovali Maďaři. Dřevní obyvatelstvo slovanské těch krajův, Slováci totiž, kteříž jazyk svůj vždy ještě nazývají slovenským, přebývají podnes v oněch starověkých stolicích, kteréž podél Karpat v poříčí Váhu, Hronu, Ipoly a dílem i Hernadu se rozkládají; v hořejší a dolejší Pannonii podlehli nebo zanikli skoro docela oni i Slovenci v nové kolonisaci maďarské. Také střed a jádro někdejší říše moravské, poříčí řeky Moravy totiž, zůstalo na čas v držení Uhrův, kdežto slovanští kmenové, sedící při Odře a Visle, kteříž druhdy říši moravské byli poplatek dávali, dostali se k nové říši polské, tehdáž právě se tvořící. Déle jednoho sta let neozývá se odtud v letopisích jmeno Moravy více, a objevíc se poznovu, znamená již a sice asi v nynějších hranicích, [1]) kraj poddaný novému a velikému státu českému. Zdáť se, jakoby dřevní národ moravský i s všelikou pamětí svou dokonale byl zahynul; nic nezachovalo se, jež by mohlo

tinových zprávách k bitvě samé str. 82 a násl. — Szalay na uv. m I. 27. Dále srov. též: Meiller „Breve chronicon austr.“ Viennae 1868 str. 65 v pamět. spisích čís. kr. akad. nauk sv. 18.

[1]) Tak náležely na př. až do r. 1091 okres Bánovský ještě do Uher (Kozmas II. kap. 48, Pertz na uv. m. IX. str. 100), Opavsko a Krňovsko ale až po ř. Pštinu k Moravě.

svědčiti o tom, co Rostislav, Svatopluk a Mojmír byli vykonali, sotva jasné ponětí o blahodějné činnosti sv. Methoděje! A což potkalo se s nejtužšími následky: jako klín roztrhli jsou Maďaři z doby příští svého k Tise a Dunaji mnohočlenný řetěz sedících těsně vedlé sebe od moře baltického až k jaderskému kmenův slovanských, zmařivše takto pospolitý jich vzrůst a zdar. Rozpoltění Slované prospívali odtud v osvětě a moci po váze životnosti své, jakož i dle míry věčího nebo menšího vlivu sousedících s nimi a v spořádaný stát ustrojivších se národův. Na Čechy a Moravu, na kterých nám ovšem zde jediné záleží, působili nejvýdatněji Němci a poněvadž lid oněch zemí měl a má v sobě důstatek síly životné, nezaniknul jako severní bratři jeho, nybrž zachoval se, aby i v pozdních ještě dobách, jakkoli ne zrovna evropského, vždy ale samostatného a vážného ujal se úkolu a podobně co Němci a jiní národové platně přičinil se k osvětě evropského člověčenstva.

HLAVA ŠESTÁ.

OSVĚTA NA MORAVĚ V DEVÁTÉM STOLETÍ.

Pramenové kulturní historie Moravy. — Zprávy o povaze a pospolitém životě dřevních Slovanův. — Rodové a čeledi (zádruhy). — Osady a župy slovanské. — Župy na Moravě. — Živnosti. — Peníze. — Silnice. — Náboženství. — Písemnictví. — Zřízení státní.

Vždy bude zajisté věcí nesnadnou, rozpisovati se o stavu osvěty národa moravského za doby, z kteréž kromě legend o životě a činnosti sv. Cyrilla a Methoděje [1]) a kromě několika málo listin [2]) nedochovalo se nás ani jediného domácího svědectví. Ano považí-li se, že i tento dřevní národ moravský v potomních bouřích uherských velkým dílem svým utonul a pozůstalé zbytky jeho v nynějším markrabství, přilnuvše později těsně k Čechům, v původní osobitosti své dokonale se proměnili, že konečně druhý hlavní kmen téhož národa, pannonští Moravané totiž, ze světa vymizeli a třetí kmen, Slováci, za devět set let od bratří svých při ř. Moravě politicky odloučeni byvše, cizímu vlivu podléhají: tu věru podobá se k tomu, jakoby předsevzetí naše, vylíčiti totiž obraz pospolitých poměrův říše moravské za doby devátého století, bylo asi daremné a neprospěšné. A přece hodláme se tuto o sestavení jeho v obecných rysech po-

[1]) Srov. str. 101 a násl. t. d.
[2]) Srov. str. 156 a násl. t. d.

kusiti! Omluvou budiž nám v tomto počínání dokázaná pravda, že čím hloub do dávnověkosti, tím živější a těsnější byla národní pospolitosť rozličných slovanských národův mezi sebou, pročež také s věčí k víře podobností přenésti lze rysy a barvy obrazu jednoho národa na obraz druhého.[1]) Při tomto díle vede se nám, jako nějakému skladateli mosaik, kterýž z úlomkův původu dávnověkého snaží se v navržených jím samým mezích přivésti k místu obraz vzhledu takového, jakéhož asi byl za doby, kteréž původem i obsahem svým svědčí. Antické kaménky pestrých barev, toť hle jsou porůznu rozmetané zprávy (často jen v podobě pouhých narážek se vyskytující) starověkých, ale současných spisovatelův o způsobě života rozličných kmenův slovanských, jako Herodota (mezi r. 456—444 př. Kr.), Tacita (60—97 po Kr.), Jornanda (ok. r. 552), Prokopa Caesarejského (ok. r. 562), císaře Mauritia (582—602), císaře Lva VI. (886—911), Konstantina Porfyrogenety (945—959), Dětmara Mezibořského (976—1018), Adama Bremského (zemřel po r. 1076), Nestora († ok. r. 1116) a Helmolda († po r. 1170), — ti všickni nechť pomohou nám, způsobiti sobě obraz, kterýž, jakkoli ne čistě moravským, na všechen ale případ nazvati bude lze staroslovanským, kterýž ale zároveň v příčině dokázaného příbuzenství či lépe společného původu Slovanův s ostatními národy arejskými v mnohých věcech stykati se bude s mravy a obyčeji, s náboženstvím, způsobem a ponětím života, starým Řekům, Římanům, Keltům, Němcům a t. d. obvyklého.

Prokop Caesarejský, průvodce velikého Belisara při válečných výpravách jeho v Asii, Africe a Italii, senator a od r. 562 hejtman městský v Cařihradě, líčí nám Slovany,

[1]) Již císař Lev VI, kterýž žil a psal za doby Svatoplukovy, vyznává sám v Taktice své (hl. XVIII, č. 99) „že ještě za jeho časův národové slovanští byli sobě v mravích, obyčejích a způsobě života zcela podobni.“

jež ve vojskách Belizarových jakož i v sídelním městě říše Byzantské s důstatek měl příležitosť pozorovati, co lid postavy velké a silné, pleti nemnoho bílé a vlasu plavého, přebývající v neúhledných, porůznu postavených chatrčích, chudý a málem spokojený, ale prožívající svobodně a v prostém zřízení obecním.[1]) Herodot dotýká se sivých očí, kterýmiž prý Slované zvláště rozeznávali se od druhých národův.[2]) Dokonalejší jich obraz poskytuje císař Mauritius.[3]) Jsouť prý Slované lid sprostný, otužilý a nezkažený, dobromyslný, prázdný všelikého zášti a lstivosti, přebývající v stálých sídlech[4]) a zemědělství milovný; důrazně vychvaluje při nich věrnosť manželskou, znamenité pohostinství, vlídné nakládání s cizími a zajatými a neumořitelnou lásku k zpěvu. A však nechť co svědek očitý sám rozpráví o nich vlastními slovy: „Slované snadno snášejí zimu, vedro, nahotu těla a nedůstatek potrav. K hostům jsou přívětiví a opatrujíce jich s velikou bedlivostí všeliké škody, bezpečně provodí je k cíli cesty jejich. Přijde-li ale hosť nedbalostí průvodčího přece k nějakému úrazu, má to soused i hned za svou povinnosť, pomstiti škody onoho na neopatrném průvodčím. Plenníci jejich neodsuzují se, jako u jiných národův toho jesť obyčej, na vždy svobody své; dáváť se jim toho rok, aby dle vlastní vůle návrat do otčiny směli sobě výkupem způsobiti nebo jako lidé svobodní a přátelé mezi nimi zůstati. Stád (statku) a obilí

[1]) Procopius de bello gothico libri IV. ex recensione G. Dindorfii, Bonnae 1833. Vol. II. p. 322 et sqq. Výrazněji ještě pronáší se o této svobodě dřevních Slovanův císař Leo VI. ve své „Taktice" kap. XVIII, č. 99. podlé vyd. Florent. z. r. 1745.

[2]) Herodoti hist. lib. IV. cap. 108.

[3]) Mauritii Strategicon lib. XI. cap. 5.

[4]) Již Tacitus dokládá (Germania, cap. 46) o Slovanech: „Venedi... inter Germanos potius referuntur, quia et domos fingunt et scuta gestant et pedum usu ac pernicitate gaudent, quae omnia diversa Sarmatis sunt, in plaustro equoque viventibus."

(zboží) mezi nimi jesť hojnosť, zvláště ale prosa a pohanky, kteréž schovávají ve stozích. Věrnosť manželskou vysvědčují ženy jejich i tím, že po smrti muže svého raději samochtíc utápějí se, než aby žili v opuštění. [1]) Nejraději usa-

[1]) Srov. též cís. Lva Tact. cap. XVIII, n. 106. Svědectví toto nepříčí se nikterak podstatnému domnění, že mezi pohanskými Slovany bylo mnohoženství v obyčeji; v Indii, kdež mnohoženství od pravěku též je obecné, nebylo přese všechen odpor Angličanův posud lze zameziti známé spalování vdov. Vždyť pak je jedinoženství teprv ovocem osvíceného křesťanství; proč nemá toto mravní vítězství též míti platnosť mezi Slovany? Ještě okolo r 874, tedy za doby utvrzeného již křesťanství na Moravě, shledává papež Jan VIII. v listu Kocelovi učiněném toho potřebu, vyhrožovati vyobcováním z církve všem těm, „qui uxores suas dimiserunt vel illis ad alias viventibus migrauerunt nupcias . . . . precipue cum hec pessima consuetudo ex paganorum more remanserit.“ Tedy z dob pohanství zachoval se šeredný obyčej, zapuzovati ženy a pojímati jiné (Wattenbach, Beiträge, str. 49). Dokládá-li tedy Kozmas o Češích v I. knize, kap. 3 (u Pertze na uv. m. IX. 34): „quia etiam et ipsa connubia erant illis communia. Nam more pecudum singulas ad noctes novos ineunt hymeneos, et surgente aurora trium gratiarum copulam et secreta amoris rumpunt vincula“: tož asi zrovna tak málo vzdaloval se v podstatě pravdy, jako když v knize I. hl. 36. (u Pertze na uv. m. str. 58) k r. 1002 takto se pronáší: „Quia tunc temporis (t. j. za Oldřicha), prout cuique placuit, binas vel trinas coniuges habere licuit: nec nefas fuit viro rapere alterius uxorem et uxori alterius nubere marito . . . . vivebant enim quasi bruta animalia, connubia habentes communia.“ Že ostatně tento obyčej býval netoliko vůbec platný a dlouho ještě potrval, toho zřejmým svědectvím jesť zákon, od pražského biskupa Šebíře a knížete Břetislava r. 1039 za příležitostí vyzdvižení ostatkův sv. Vojtěcha v Hnězdně polském způsobený (Cosmas, lib. II. 4, na uv. m. str. 68): „Ergo hoc meum maximum et primum sit decretum, ut vestra connubia, que hactenus habuistis ut lupanaria et ceu brutis animalibus communia, a modo iuxta canonum scita sint legitima, sint privata, sint insolubilia, ita duntaxat, ut una vir coniuge et coniunx viro uno contenti vivant.“ Již v 9tém věku naříká sobě ostatně pohanský vlastenec Záboj (v Ruk. králodvor.) na cizího nepřítele (Franky), ano přikazuje „i jedinu družu nám iměti po vsiej púti z Vesny po Moranu“ atd. Srov. ostatně Dr. H. Jireček, Slov. právo I. na více místech.

zují se v nepřístupných lesích a na podobných březích řek, močálův a jezer. V příbytcích svých způsobují sobě rádi pro náhlou příhodu kolikerý východ. I nejpotřebnější věci chovají rádi v podzemných skrýších, dávajíce sobě pohled, jako by docela byli chudí a od kořistí se živili. V soutěskách a krajinách, v kterých je mnoho skrýší a průchod obtížný, rádi se s nepřítelem potýkají, neoddalujíce se ale také náhlých výpadův a všeliké lsti válečné. — K rozličným fortelům jejich náleží počísti i snadnosť, způsobiti sobě přechod přes řeky. Co učení a dobří potápěči dovedou déle výdržeti pod vodou, než kdokoli jiný; aby mohli vydychovati, užívají dlouhé trubice, kteráž z úst jim vyniká nad vodu, poskytujíc takto vzduchu do vůle. — Ozbrojeného spatříš každého Slovana dvěma oštěpy, někteří mají také štíty, ale tak nemotorné velikosti, že s těží přenésti je s jednoho místa na druhé. Dřevěné lučiště a nálepy (jedovaté střely) jsou také jich zbraní útočnou, tyto účinku tak nebezpečného, že toliko rychlé a mocné prostředky, jako vyříznutí rány, zachovávají raněného od smrti. Nesnesou prý nejvyššího vojevůdce nad sebou, nezřídka se mezi sebou až na smrť pronásledujíce. Spořádaných šikův a útokův celými zástupy v poli neznali. Chtějí-li na nepřítele udeřiti, vzkřiknou, stojíce k bitvě, a když nepřítel odpoví, postupují ku předu; neučiní-li tak, nedbají více, aby sami ho vyhledali, nýbrž zajdou do lesův, majíce za prospěšnější, na půdě neschůzné vyčkati útok. — Nezřídka svádějí nepřítele líčeným útěkem, zůstavujíce mu často na pochmat zboží svého, a však jen aby si pro ně, an plení neprozřetelně, obnovíce útok zase přišli. Slibu jejich důvěřovati, nerádno. K smlouvám těžko je nakloniti, snáze jesť strachem, než dary udržeti je v poslušenství. Příčina toho jich ustavičná nesvornosť a neustupnosť, žádný nechce druhého poslouchati. — Chceš-li s prospěchem na ně válečně udeřiti, učiň tak jediné za doby zimní, když stromy jsou bez listí, neposkytujíce jim skrýše, když sněhové a zima překážejí polo-

nahému tělu v mrštnosti, když mají nedůstatek potrav a zamrzlé řeky snadno lze překročiti. — Zvláště pak chraniž se výpravy letní, pokud by krajiny, do kterých má býti válka vnešena, vyslanými špehéři náležitě nevyzpytoval a kmenův jejich, po případě spolčených, jízdným i pěším lidem nerozplašil. A poněvadž mezi nimi jest mnoho náčelníkův, nemajících společných úmluv mezi sebou, bude zajisté s prospěchem, druhého z nich, jehož kmen přebývá nám nejblíže a s jinými obcuje, sliby nebo také dary k naší vůli přivésti, aby takto překaženo jim bylo spojiti se pod jednou hlavou. Zběhův nebo jiných uprchlých od nich, kteříž nabízejí se za průvodčí, třeba jest dobře ostříhati, neboť i Římanu nelze v té věci vždy se dověřovati“ [1]) a t. d.

V těchto udáních a pravidlech válečných dobře zračí se zajisté jak světlé, tak temné stránky nejdávnějších Slovanův, kteříž u porovnání s dřevními Němci i samým Řekům, té doby hodně již obleněným, viděli se býti lidem nemnoho válečným, což ovšem snadno lze sobě vyložiti. Lid zemědělství sobě hledící (a takovým byli po výtce Slované) nechápe se nikdy zbraně k útoku, ale k obraně, a poněvadž Slované za mnohá století sotva asi měli příčiny k válce, zůstali od povahy měkcí a hluku zbraní málo žádostiví, z čehož ale nikterak nesluší zavírati, jako-by vůbec nebývali udatnými; slova „nebojovný“ a „bázlivý“ daleko jsou od sebe. Příliš často měli jsme během dějin zde vypravovaných příležitosť, zmiňovati se o válkách, v kterých staří předkové naši „bojovným“ Němcům udatností a uměním válečným v ničem neustupovali, vyrovnávajíce se jim skoro i v rozpustilosti vojenské. Pamatujmež jen na války z r. 883 a 884 a kruté pustošení Pannonie. Ale všecky tyto, věčím dílem vítězné a šťastné války nebyly přece s to, vyhladiti základní stránku povahy slovanské,

---

[1]) Ve shodě s tím, co zde skráceně uvozujeme, shledávají se též zprávy cís. Lva VI. v jeho Taktice hl. XVIII. č. 99 až 108.

mírumilovnosť totiž. Půda, brázděná pluhem a vlastním spřežením volův vzdělávaná, na kteréž seděl Slovan v chatrči své jako strom na kořenech, byla mu nade všecko a na ní postavil také první základy společenského života svého, kteréž od oněch, jež spatřují se u souvěkých Němcův, již proto v podstatě lišiti se musily, poněvadž mezi Němci byly hotové rozdíly stavův, kteréž v tehdejší Moravě sotva spatřují se v počátcích svých. Sv. Methoděj vzpomíná toho zvlášť při Gorazdovi, že byl muž vlasti své svobodný; byliť tedy na Moravě té doby již i lidé nevolní, a jiní pramenové jmenují výslovně „comites“ a „primates“ této země. A však kotvou, o kterouž opíral se národ a kteráž přese všechny ukrutné bouře, provalivší se za dobu staletí nad slovanským východem, až po dnešní den drží koráb politického bytí Jihoslovanův na povrchu, bylo nezkalené ponětí příbuzenství, jednoty rodu, čili, abychom užili starodávního jmena tohoto svazku, byla čeleď nebo zádruha.

Za naší doby znamená čeleď či zádruha u Jihoslovanův (jak tureckých, tak rakouských kromě Slovencův a některého dílu Charvátův) tolik co nedělený a nedílný statek hospodářský, kterýž jedné sedlské rodině co celek domácího jmění přináleží. Takové zavedení spoléhá především na jednotě rodu a pospolitosti jmění. „Základní jmění“ (pozemky, stavení, dobytek, u dřevních Čechův dědina, u Jihoslovanův a snad i sem a tam mezi Čechy stěžer[1]) zvané) „náleží všem členům téhož rodu vespolek; protož není otec nebo nejstarší syn rodu samojediným vlastníkem statku, nýbrž všecky k rodu příslušné osoby mají stejné právo k tomuto jmění, aniž by kdo mezi nimi směl se učiniti pánem stěžeru nebo opovážiti se toho, aby ostatní členy rodu podílův jejich výkupem zbavil a z dědiny vybyl. Veškeré hospodářství považuje se co trvalé útočiště a pramen výživy celého spolku rodového (čeledi, zádruhy) pro časy přítomné

[1]) Srov. ves Stěžery u Hradce Králové.

i budoucí a dělí se pro způsobení nové zádruhy mezi živými, nikoli ale cestou dědictví, kteréžto poslední, dokud vůbec několik osob na statku v zádruze zůstává, nikdy nemívá platnosti a toliko v tom případě se dopouští, kdyby všickni členové zádruhy až na jednoho vymřeli nebo, vzdadouce se práva svého k stěžeru, jiné zaopatření sobě oblíbili. Poslední potomek smí vzhledem k jmění čeledními učiniti poslední pořízení a není-li tohoto, nastoupí pořad obecného práva dědického. Zemře-li v zádruze muž, zanechav děti, dědí tito bez odporu soukromní jeho jmění, podíl ale, jejž byl držel za živobytí svého z jmění zádruhy, není věcí dědictví; zádruha, ku kteréž i vdova i děti jeho přináleží, jest nepopiratelným dědicem. Děti ženského pohlaví požívají všech práv čeledi, dokud se nevyvdají, majíce býti i ošetřovány i vychovány. Zádruha hospodaří společnými silami. Při hospodáři (gospodar, starěšina, starosta, vladyka) jest vrchní správa statku i zádruhy, jakož i moc výkonná, dospělí mužští členové pak radí a usnášejí se vespolek o vážných věcech, jinak ale vykonávají toliko rozkazy hospodářovy, přičiňujíce se tak společně ke zdaru celku."

„Hospodářem nebývá vždy nejstarší muž zádruhy. Zbyl-li v ní toliko jediný otec, synův nemající, zříká se vladyctví svého dobrovolně, shledav, že síly mu ubývá. Hodnosti své neodevzdává vždy nejstaršímu, nýbrž nejchytřejšímu, nejstatečnějšímu synu a je-li bratr jeho nebo jiný příbuzný v domě, třeba i tomu, pokud je starší nebo způsobilejší nad syny. Často dochází také na volbu. Hospodář napomíná a vede neposlušné k pořádku; všecko děje se společnou shodou; lid rád o všem rozmlouvá a radí se; hospodář takový, kterýž toliko jme se poroučeti, nedokládaje proč, z pravidla bývá v nenávisti. I s pacholkem smlouvají se, co by náleželo činiti. Dospělí jdou po práci polní, mladší vodí dobytek na pastvu; hospodyně (vladyčica) zůstává s drobnými dětmi doma i připravuje oběd pro všechny vespolek, a když vrátí se dobytek na poledne

s pastvy, roznášejí pastouškové hotové jídlo na pole i sebe vzdálenější, kdež pracují dorostlí; jinak sedává celá zádruha při jednom stole. Ženy, kteréž mají děti při prsu, brávají dítě i s kolébkou s sebou do pole, aby nemařily času docházením domů. Cesta z domova k práci polní, jakož i čas, kterýž tráví děvčata při hlídání dobytka na pastvě, vyplňuje se bez ustání předením a zpěvem, při čemž mají předivo (len nebo konopí) obyčejně i s kůželem za pásem. Večer a za doby zimní předou nebo tkají ženy, mužští pak zanášejí se hotovením domácího a polního nářadí. Co takovým způsobem získají, stává se soukromním jich jměním. Je-li v poli na pilno, bývají i sousedé na pomoc prošeni, [1]) kterýmž při nejbližší příležitosti zádruha podobným způsobem se odsluhuje. Býváť v skutku s potěšením, dívati se takovému pomocnému zástupu. Práce stává se pravou slavností; za celý boží den zpívají a v podvečer pouštějí se do tancování „kola“.

„Výtěžek hospodaření brává hospodář a hospodyně v uschování a opatrování, z něho pak zapravuje se, čeho rod potřebuje a veřejná povinnosť vymáhá. Hospodář zakupuje pro všecky členy čeledi šatstvo vlněné a obuv, mužským i čepice a klobouky. Prádlo zřídka kdy skrze koupi se jednává; neboť ženy hotoví je samy jak pro sebe tak pro rodinu, ku kterémuž konci manželé dostávají své záhony na některém poli obecném, na kterémž zasívají sobě len a konopí, jež podlé času a prázdné chvíle, věčím dílem ovšem v noci, připravují a předou, tkaní pak v zimě provozujíce. Vdovcům a starým, sešlým osobám způsobují to nejbližší příbuzní, sestry, dcery nebo snachy. V některých krajinách vystřídají se ženské u vedení vnitřního hospodářství, ujímajíce se pořadem na osm dní kuchyně, pečení chleba, ošetřování drůbeže, dojení krav a t. d.; takové

[1]) Sousedská pomoc taková nazývá se u Srbův „molba“, u Čechův (v obci) podnes ještě „láska“. Srov. Dr. Jirečka Slov. právo I. str. 69.

hospodyni říkají „reduša“, t. j. střídná hospodyně. Starší ženy, zvláště pak takové, jež mají snachu v zádruze, sprosťují se docela, snoubenci na jeden rok této obtížnější práce. Neboť sňatkův nezbraňují v zádruze žádnému dospělému muži, ba jsou tomu spíše rádi, že spolku přibude nové síly a ztenčil-li se v čeledi valně počet hlav, přijímají do ní skrze sňatek i muže z cizí čeledi, kterýmž pak dává se stejné právo k dědině s domácími členy. Vyvdávají-li se děvčata z domu, dostávají výbytné (věno) z jmění nemovitého, poněvadž k stěžeru či dědině nemohou se táhnouti; platíť zde tedy pravidlo: muž starej se o ženu svou. Vyjde-li kdo ze zádruhy, přecházejí mlčky práva jeho k dědině na ostatní pozůstalé členy. Takovým způsobem vztahuje se zde ponětí rodiny na celé nejbližší příbuzenstvo a vzájemná jich práva a povinnosti mají pevný základ v dědině, kterouž spolek drží.“ [1])

Poněvadž tento obraz života rodu nebo čeledi slovanské až po dnešní den jesť základem všeho pospolitého žití slovanského obyvatelstva v Slavonii, Srbsku, v celé Hranici vojenské (kdež je i zákonem upraven), v Bosně, Hercegovině, na Černé Hoře, v Bulharech a v pobřeží moře adriatského, v Dalmácii, ano dílem ještě v Charvátsku a býv. srbské Vojvodině, maje nad to i mezi lidem velkoruským až hluboko do Sibíře zvláště ve formě místní a okresní obce (tak zv. „miru“ a „volosti“) starodávní platnosť [2]): tož jesť bezpečně třeba, — zvláště uváží-li se, jak velice k tomu od desátého až do devatenáctého století Benatčané, Uhři, Turci a Francouzi v jihoslovanských krajích se přičiňovali, starověký

---

[1]) Dle knihy „Die Hauskommunionen der Südslaven“ od Og. V. Utěšinoviče, ve Vídni 1859, str. 20—24. Srov. ostatně dr. H. Jirečka „Slov. právo“ I. str. 63—74.

[2]) O zřízení mirském a volostném na Rusi srov. prof. Jos. Erbena „Zeměpis a statistika Ruské říše“, v Praze 1868, str. 450 a násl. a na j. místech.

řád tento oslabiti a vyhladiti, — ustanoviti se na tom přesvědčení, že onen obraz rodinný, kterýž tak mocně spoléhá v slovanské povaze, nejen k Jihoslovanům se hodí, nýbrž co vzáctné dědictví z doby pravěké pochází, za kteréž zřízení toto ještě všem národům a kmenům slovanským, tedy i Moravanům, bylo společné. Domnění takové lze tím jistěji za čistou pravdu pokládati, poněvadž i v českém i moravském životě rodinném v mnohem pozdější ještě době shledávají se stopy, kteréž za pozůstatky tohoto utěšeného a čistě lidského obrazu prohlásiti náleží. Vztahujeme se zde především k jmenům vesnic českých a moravských, kteráž velikým dílem svým jsouce patronymická a hromadná, k vladykám a rodům jejich se ponášejí, [1]) dále na veliké rody Vršoviců, Hronoviců a j. v Čechách, na tak zvané „vladaře domu“ v dřevních šlechtických domácích rodech v Čechách a na Moravě, ba na samý zákon starešinství českého knížete Břetislava (z r. 1054), konečně též na nejstarší památku českého a slovanského básnictví a práva vůbec, na tak zv. „Rukopis zelenohorský“ (z IX. věku). Dva bratři, Chrudoš a Šťáhlav, Popelovici, přeli jsou se o dědiny otcovské. Rozhodnutí této pře vznáší Libuše, pramáti knížecího rodu Přemyslovcův, na sněm, složený z lechův, kmetův i vládyk, kteříž, jakkoli prý rozdělení dědiny na stejné díly zákonem též se dopouští, nalezají konečně ve shodě se „zákonem věkožizných bohův“ na společné vládnutí s dědinami, jakkoli starší bratr, Chrudoš, ovšem jaksi po právu německém, co prvorozený

[1]) Dr. H. Jireček páčí ve svém Slov. právě I. str. 137 a 138 počet osad takových (na ice nebo y, st. ici a i, se končících) v jediných Čechách na 4000, prohlašuje je tu, jakož i na Moravě (str. 66) podstatně za nejstarší osady v zemi (ne mladší X. věku). Dle toho sestavil také prof. E. Wocel k dílu svému „Pravěk země české“ II., v Praze 1868 mapu, zobrazující objem nejstaršího osídlení Čech skrze Slovany, pro Moravu pak Dr. H. Jireček k IV. dílu: Mähren's Allg. Geschichte von Dr. B. Dudík.

celou dědinu míti žádá. Dle staroněmeckého práva dědického nezbraňovalo se ovšem, děliti statek, a jakkoli nedostávalo se prvorozenému vždy největšího podílu, dědili synové po stejných dílech nebo aspoň tak, že žádný nebyl z dědictví vylučován. [1]) Toliko u porýnských Tenkterův stával se prvorozený právním a samojediným dědicem. [2])

Z takových rodových čeledí, jak jsme je právě byli vylíčili, vznikaly vzrůstem jejich naše obce vesnické, kteréž z pravidla byly na počátku sídly či osadami jediného toliko rodu. V čele obce vesnické stával také z rodu volený představený, vladyka, kmet, kněz, glavar; neboť ves, obec (tolik co spolek, soubor všech), též sědlo, sědlišče, osada (v starých pramenech „locus" na rozdíl od castrum, civitas = hrad) nebyla vlastně ničím jiným, leč sídlem vzrostlé počtem hlav čeledi či nedílným jměním rodu pospolu zůstávajícího, pročež také velký díl, a to právě nejstarší jmena osad slovanských, jak jsme výše již připomenuli, jsou patronymická, ukazujíce k praotci celé čeledi a tudíž i dědiny a vsi. Nazýval-li se praotec Sěn, nazývali se potomci jeho co čeleď a obec Sěnici (od 13. věku Sěnice, Senice), nemajíce i pro osadu svou jiného jmena; říkali-li mu Chřen (Chrěn), Nezamysl, Ninonja a pod., nazýváni potomci jeho (čeleď i osada) Chřenici a Chřenovici, Nezamyslici, Ninonici atd. [3]) Poněvadž pak původně veškeři obyvatelé jedné vsi či dědiny příslušeli k jednomu rodu, užívajíce i jediného příjmí, vysvětluje se tím veliký proti jiným zemím (zvl. německým) počet osad vesnických na Moravě i v Čechách, ale i skrovný

---

[1]) G Waitz, Deutsche Verfassungsgeschichte I. str. 41.

[2]) Tacit. Germ cap. 32.

[3]) Srov. o této stránce místopisu slovanského článek Fr. Šlámy v čas. česk. Musea r. 1834 str. 394 a násl., Palackého článek „Rozbor etymologický místních jmen československých", tamtéž str. 404, pak Dr. H. Jirečka: „O původu osad u nás" ve Světozoru 1860 č. 1, 2 a 5 a téhož Slov. právo I. 63 a násl. a na j., jakož i Miklosiče v Pamět. cís. ak. n.

podnes objem, jakož i koncentrický jaksi způsob stavby jejich, neméně i obyčej, vždy se zachovavší, že totiž v našich vsech na vzájem sobě podnes ještě stryčkují a tetkují. Jistý počet takovýchto obcí vesnických, jichž sousedé zachovávají povědomí pospolitého původu, držíce co osadníci kraj věčím dílem v mezích přírodních (t. j. poříčí řeky některé, horské údolí neb kotlinu a t. d.), majíce společné jmeno rodové a společné různořečí a stojíce pod společnou hlavou, buď volbou nebo přivolením k správě povolanou, činí jedno pokolení, t. j. župu, plémě, také rod, u latiníkův tribus, pagus. Náčelník plemene zove se z pravidla župan, kněz, vojevoda (dux, regulus), a oblast, v kteréž plémě jest rozsazeno, nazývá se župa, krajina, vlasť, zemlja (provincia, pagus). Důstojenství „kněze" bylo z obyčeje v některém rodu, vládnoucím jistými znamenitými vlastnostmi nebo i rozsáhlejší dědinou, a sice v tom způsobě dědičné, že volbou povýšen jest vždy někdo z rodu toho na kněze, ale bez určité posloupnosti. Odtud stávalo se také, že po otci nenásledoval vždy syn, nýbrž zhusta bratr, starší nebo i mladší, v hodnosti této. Středem župy byl hrad (grad, gród, gorod, z kmene graditi), sídlo kněze, shromáždiště sněmův župních, městiště hlavního chrámu či svatyně a za dob válečných útočiště lidu župního. Kdo držel hrad, byl pánem v kraji. Takové hrady (castellum) staly se od polovice X. věku sídly županův zeměpanských (castellanus), když totiž za doby panování obou Boleslavův v Čechách (935—999) na základě původního rozdělení obyvatelstva na župy a kmeny pozdější politické zřízení Čech a Moravy, t. j. zřízení župní, počalo bráti mocný průchod. Oblasti plemen či kmenův [1]) staly se odtud okresy politickými

[1]) Oblastí plemene či kmene byla župa; čím mocnější ale a rozlehlejší kmen, tím více míval žup. Hradové neměli původně jiného jmena než kmenového, nové hrady v nových župách pojmenováno pak již jinak, t. j. dle zakladatele n. dle místních okolností (Slov. právo I.

(provinciae, regiones, districtus, comitatus) a na místo dřevní moci župní nastoupili nyní zeměpanští úředníci, kteříž moc svou drželi a vykonávali jmenem knížete celé země, nikoli jmenem vlastním [1]), tedy právě naopak, než v Němcích, kdež z osobních úřadův hraběte, vévody a t. d. počali jsou se týmž dědiční říšští stavové vyvinovati.

Bylať tedy Morava za doby Mojmírovcův rozdělena na župy, a v každé z nich stál hrad, k jehož stavění, zachování a bránění bylo všecko statečné mužstvo župy vázáno. Pohříchu známe z této doby bezpečně toliko jediný hrad, t. j. při stoku Dyje a Svratky položený Děvín. [2]) K tomu náleží dle toho, co na str. 131 a násl. jsme připomenuli, přidati ještě Velehrad, sídlo knížecí, pak i hrad Lovětičův (Lauentenburg, n. Břeclav) a oba hrady Rakúsův [3]) při Dyji a Chubi. Zeměpisec bavorský, vrstevník Svatopluka našeho, kterýž zprávy své o zemích slovanských měl od kupcův a

---

str. 41). Na vlastní Moravě rozeznává Jireček (Slov. právo I. str. 57 a násl) tři té doby dle jmena známé kmeny, totiž: Moravané (v poříčí řeky Moravy, v středu země), Holasici či Holasovici (Golięsici, v nyn. Opavsku, za Jeseníkem) a Lovietici či Lovětici při dolejší Dyji (ve vůkolí Břeclavě = Laventenburch). K tomu přidati sluší (dle rozlohy tehdejší Moravy, námi výše určené) nepochybně i Rakúsy (dva kmeny) při hořejší Dyji a Chubi, jichž jmeno později od Slovanův českých a moravských na celé markrabství Východní přeneseno.

[1]) Srov. Dr. H. Jirečka „über Eigenthums-Verletzungen und deren Rechtsfolgen nach altböhm. Rechte“, ve Vídni 1855, str. 2 a 3; obšírněji o plemenech či kmenech v jeho Slov. právu I. na str. 44 a násl., pak o „vývinu obce zemské“ tamtéž str. 119 a násl.

[2]) Srov. zvláště str. 91 t. d.

[3]) Dr H. Jireček (Slov. právo I. 30 a 21, a dříve již ve Světozoru) dává dle vší podobnosti Rakúsům dva hrady, t. j. vlastně tak řečený hrad Rakúsi (staroněm. Ratgoz, Ragze a j., nynější město Schloss-Raabs při stoku obou Dyjí), pak hrad Polanův — Rakúsův při hořejší Chubi (nyn. Klein — Raabs, v místní obci Pölla = Polany), jakkoli považuje kraj obou kmenův za zvláštní krajiště francké, t. j. vlastně rakouské, vylučuje je tedy z objemu tehdejší říše moravské.

snad i od missionářův německých a proto také jen chudě o jmenech kmenův a počtu hradův nás poučuje, rozpráví ovšem o 11 hradech, kteréž za jeho doby spatřovaly se na naší Moravě [1]); a však kde stávaly jsou a jak asi se nazývaly? Snad najdeme je, vzpomenouce sobě, že hradové takoví bývali středišti žup a že tudíž zeměpisec bavorský, klada do Moravy 11 hradův, podává tím zároveň jakési rozdělení Moravy na 11 žup. [2]) Z 13. věku známo jesť na Moravě v tehdejší rozloze 19 žup a župních hradův [3]), z těch pak připomínají se v XI. věku toliko Hradec (v Opavsku), Olomúc, Úsov, Úsobrno, Brno, Přerov, Pustiměř, Spytihněv, Hodonín, Břeclav (Briačislav'), Podivín, Strachotín, Pravlov, Rokyteň, Znojmo, Bétov. Vzdaž-li všickni tito prastaří hradové, a ne-li všickni, kteří z nich pamatují ještě časy Svatoplukovy, zůstane, tuším, snad na vždy nerozhodnuto; poněvadž ale místa, zvláště pevná, nevznikají tak rychle, jako druhdy ke zkáze přicházejí, a poněvadž nelze přece nikterak za pravé přijíti, že by Morava, o které v desátém věku historie zcela mlčí, té doby bývala liduprázdna: proto dopouští se vždy domněnka, že někteří z těchto hradův byli ještě svědky časův Methodějových. K Brnu, Olomúci a Podivínu važou se bez toho stará podání. Bylo-li ale na Moravě tak málo hradův dle ujišťování zeměpisce bavor-

[1]) Zeměpisec bavorský (Cod. dipl. Mor. I. 67), s komentářem vydaný též od Šafaříka v Starož. str. 980 a násl., praví: „Marharii habent civitates XI."; dále pak, pověděv dříve o Bulharech: „Est populus, quem vocant Merehanos, ipsi habent civitates XXX." Šafařík vztahuje toto místo k dolejší č. Veliké Moravě (srov. str. 65 t. d). Zeuss zase prohlašuje v díle svém „Die Deutschen und die Nachbarstämme", str. 64. čtení toto za omylné, a čte: „Serebani" t. j. Srbové, jakkoli tím sebe sama zase přivádí do rozpakův. Annal. Fuld. píší o takových hradech k r 864, 869, 870 a 872 a t. d. (Srov. naše dílo na dot. místech.)

[2]) Holasicům dává týž pramen 5 hradův. (Srov. Cod. dipl. I. 68).

[3]) Jireček Slov. právo II. str. 13—16, dříve již v Památkách archaeolog. a místopisných r. 1859, díl III, str. 18 a násl.

ského, to by asi, hledíc ovšem na věc s tehdejšího německého stanoviště IX. věku (neboť Němci neměli nikdy hradův ve smyslu slovanském), že totiž čím věčí počet branných mužův v zemi, tím menší jest potřeba pevných míst, — Morava byla té doby musila čítať velké množství obyvatel. [1]) Bodřici měly 53, Veleti či Liutici 95, Lužičané 30 hradův, a přece jak skrovné bylo, zvláště při těchto posledních, zemiště, jehož náleželo jim brániti u porovnání s Moravou.

Vzhledem k otázce, jak asi hrady takové se stavěly, připomenuli jsme již na stránce 91 t. d., s jakým podivením dívali jsou se Němci na hrad Děvín, když jali se ho r. 869 obléhati. Udání, že dřevní Slované zakládali hrady své nejraději v lesích a při vodách, kteréž nepříteli zbraňovali přístupu a v kterých mistrně dovedli bojovati, že je pak nad to ještě opevňovali příkopy, náspy a dřevěným týněním,[2]) hodí se ovšem také k jiným národům — prvotně pomáhal člověk všude jen přírodě, pokud nestačila — podobně i zpráva, že i příbytky i jiná stavení jejich byla ze dřeva. Že podobné stavby ode dřeva byly té doby i v Němcích, zvláště pak v blízkých Bavořích v obyčeji, toho svědectvím jsou zákony Bojuvarské, kteréž ukládají přísné pokuty oněm, kdož by dřevěné pilíře při staveních pilou nařezávali [3]). Že

---

[1]) O Bulharech praví na př. týž zeměpisec (Cod. dipl. Mor. str 68.: „Vulgarii, regio est immensa et populus multus, habens civitas V, eo quod multitudo magna ex eis sit, et non sit eis opus civitates habere." Že to ostatně jen náhled německý a že spíše souditi lze na nedostatečné zprávy, jichž dostalo se zeměpisci bavorskému, dokazuje veškeren rozvoj župního zřízení v 11. až 13. věku v Čechách i na Moravě. Srov. ostatně Jireček Slov. právo I. str. 41. Oněch 11 hradův vztahuje se nepochybně jen k vlastnímu kmeni Moravanův.

[2]) Jornandes a Mauritius v Šafaříkových Starož. str. 693 a 969. — O způsobě stavby hradův slovanských, zvláště pak v Čechách, jednal obšírně a důkladně J. E. Wocel: „Pravěk z. české" II. čl. 9. str. 388 až 439 (i s popisy a plány hradišť).

[3]) Leges Baiuv. tit. X., cap. 5—14 a tit. XI., cap. 9, u Mederera str. 170 a 192.

Slovan nejraději příbytek svůj zakládal u prostřed dědiny své nedaleko pramene nebo potoka, dá se ovšem velmi snadno vyložiti, jako povlovné přistavování druhých stavení vesnických v podobě řady nebo volného kruhu, když zejmena rodiny nemohly se v prvotném domě otcovském více směstnati, chtějíce ovšem přece v čeledi i na dědině zůstati. Na Slovensku jsou podobně co u Jihoslovanův stavení obytelná vzdálena od sebe a více roztroušena, na Moravě a v Čechách, kde poloha toho dopouští, naopak hustě při sobě a skoro bez vyminky dle téhož základního rozvrhu postavena, kterýž od německých osad nápadně se liší, pocházeje beze vší pochybnosti z dob nejdávnějších.

Kamene a vápna užívali tehdejší Moravané zajisté v takových rozměrech co staviva při jistých staveních a částech jejich, jako se to dělo u Němcův, zvláště při stavbách kostelních. Vzpomeňmež sobě, že Salcpurský arcibiskup Liutpram zedníky, malíře, zámečníky a tesaře poslal k Přibinovi na Blatengrad, aby zde postavili zděný kostel sv. Adrianu. Příklad takový nezůstával ovšem bez následování, zvláště když naši sv. apoštolé co osvícení Řekové na Moravě ujali se činnosti své. Ovšem nelze tohoto tvrzení žádným pozůstalým stavením té doby, ba ani ssutinami jeho doložiti — za nejstarší, zachovalé stavení na Moravě bude asi nezbytné, považovati kaplu romanskou před hradem Znojemským, [1]) — a však věc podává se sama od sebe. Sloh obloukový čili sloh basilik, jehož stavbám naši apoštolé v Byzantu i Římě dosti měli příležitosti dívati se, stal se asi typickým i u nás. Poněvadž pak záhy již bývaly nejúhlednějšími a nejpevnějšími stavbami v místě, na jichž

[1]) O této kaple, jejíž vystavení klade se do r. 1055 a 1190 (?), srov. Hormayrův Archiv z r. 1821, č. 66 a z r. 1822, č. 71., pak „Wiener Jahrbücher der Litt“ z r. 1823, díl. I., str. 33, jakož i jiné spisy časopisy.

opatření proti nepřátelům také pomýšleno, proto nazývají asi podnes západní Slované chrám „kostelem" (castellum).

Měli-li však dřevní Moravané hrady, jimž sami Němci se obdivovali, jakož i zděné kostely a přebývali-li sami po dvorech i vsech co lid rolnický: tož rozumí se samo od sebe, že byli rozličných nástrojův, jakož i řemesel a umění znalí. Dokud lidé zůstávali o sobě v pouhých rodinách, bez společenského a státního svazku s druhými, dotud bylo nezbytné, aby všeliké potřeby života sami sobě spořizovali, nemohouce ovšem toliko na vyhotovení jedné věci přestávati. Když ale lidé vzrůstali v národy, způsobujíce sobě též spolky státní, pak smělo nastáti rozdělení práce, a tím zvláštní spolky výrobné, průmyslné; potom teprv mohl jednotlivec všecky ostatní potřeby sobě odjinud opatřiti, obraceje čas svůj toliko na vyhotovení jedné. A tak shledáváme i při nejdávnějších národech, s nimiž v historii setkáváme se, jistou míru činnosti průmyslné, kteráž zároveň (i bez výslovných o tom zpráv) ukazuje k jistému druhu stavu řemeslnického, jakkoli třeba ne v sobě uzavřeného; dle počtu a rozmanitosti takových spolkův výrobných lze pak i měřiti stupeň pokročilosti národa. Poněvadž pak v době, od nás právě sjednané, s nenepatrným počtem odvětví průmyslné činnosti na Moravě se shledáváme: třeba dopustiti, že lid náš nalezal se na nejlepší cestě osvěty právě té doby, když Maďaři násilně jali se ji nájezdy svými udušovati. Průmysl vyvinul se u nás jako i u jiných Slovanův [1]) z nezbytné průmyslné práce v rodině a čeledi,

[1]) Průmysl tento, jejž nazývati lze v původním slova smyslu domácím, podnes obecný jest u všech Slovanův, u kterých i zřízení čelední se zachovalo; pozůstatky jeho přečkaly ale u jiných samo zřízení čelední, jako u Slovákův, zvláště v stolici Zvoleňské, Gemerské i Novohradské, u Malorusův v Haliči i Bukovině, jakož i na jižní Rusi. O rozšíření jeho na Velké Rusi i Sibíři a vysoké míře rozvití a dokonalosti, kteréž tam dosáhl, srov. prof. Erbena „Zeměpis a stat. Ruské říše." str. 638—656, dle ruských pramenův.

kteráž podáním čím dál tím více se zdokonalovala, stávajíc se při výhodných okolnostech (jako při dobrém odbytu, důstatku a lacinosti materiálu a t. d.) vedlé zemědělství výnosným pramenem výživy celých rodův a, když tyto v obec vesnickou vzrostly, i celých obcí; a tak obrazují se takové spolky výrobné či průmyslné i v starobylých jmenech celých vsí, jako jsou na př. Črtoryje, kdež přebýval lid, živící se (vedlé zemědělství) rytím run a děláním model (črt = též modla), Doloplazy (u Kroměžíře i u Olomúce), osada, obývaná od horníkův, Jamnice t. j. Jamníci = dobyvatelé stříbra z dolův, Kladruby (u Valašského Meziříčí) t. j. kolonie drvoštěpů, Štítary = hotovitelé štítův, Brtnice (u Jihlavy) = včelaři lesní a j. v. V Čechách, kdež jmena tato vůbec jsou hojnější [1]), nalezneš krom toho Jilovice (t. j. těžitelé zlata a stříbra z nánosu říčného), Kováře a Kovary, Koloděje (t. j. koláře), Mečíře, Štítary, Brníky (hotovitelé brnění), Košíře (hotovitelé pleteného náčiní), Voděrady (stavitelé vodní), Pecerady (stavitelé pecí či kamen), Mezerady (hotovitelé mezníkův), Těhoděly a Těhorady (hotovitelé jarem na zápřeže), Mydlovary, Mukoděly a Mlynáře i Mlynary, Lnáře, Hrnčíře, Cetorady (hotovitelé cet = okras i peněz), Črtoryje, Žrnoseky, Skláře, Jamníky i Rudníky (t. j. zvláště dobyvatelé železné rudy) a j. v., jichž význam je posud pochybný. Listinami lze řemesla na Moravě ovšem teprv pro tu dobu dokázati, které svědčí již takové písemní památky přímo; poněvadž ale řemesla nezáleží na diplomech, vznikajíce ze skutečné potřeby, pročež lze za pravé míti, že taková řemesla, o kterých teprv v XI. věku zmínka se děje, zajisté velikou věčinou již v X. století a dříve na Moravě provozována byla. Řemesla bečvářů a bednářů vznikla na př. ze skutečné potřeby a následkem vinařství a pivovarství, a obě připomínají se již v XI. věku, podobně rybáři, myslivci, mlynáři, včelaři, kováři, hrnčíři, zedníci, tesaři, soustružníci,

[1]) Srov. Dr. H. Jirečka Slov. právo I. str. 78—81.

sladovníci a sládci (pivovaři), soukenníci, tkadlci, zbrojíři, kotláři, zlatníci, koželuzi a jircháři, kožešníci, krznáři a ševci, ale žádní krejčí; neboť obvyklý oděv vlněný i plátěný hotoven jesť od žen v rodinách a čeledech [1]).

Jak asi vypadaly oděv a obuv, jakož i domácí a polní nádobí dřevních Moravanův, o tom lze sobě učiniti pojetí dle obdoby časův pozdějších, tedy známějších. Až do XI. věku nedostává se k tomu všelikých dokladův. Jediná legenda pannonská připomíná, že po zavedení křesťanství nastaly změny mezi Moravany i v zevnějšku jejich [2]). Pokřtění začali sobě totiž libovati v krátkých vlasech, — dle pojetí církve znamení pokory a odevzdání se do vůle boží — z čehož souditi lze, že lid, dokud přebýval v pohanství, nosíval vlasy dlouhé. Škorně, krbce čili opanky, jaké chudí Slováci a Valaši podnes ještě nosí, pláště z hrubé, bílé vlny, haleny či loby nazvané, krzna (kožichy), široké, kožené, všelijak vyšívané pásy, přiléhající vlněné nohavice v zimě, široké a lněné v létě, byly nepochybným oděvem mužův, — košile (rukávníky) a široké lněné roucho, říza, rubáš řečené a ozdobným pásem přitahované, přes něž za sychravého počasí nosíván volný svrchní šat, skládaly bezpečně oděv žen. Na pokrývání hlavy nedbali Moravané mnoho; od

---

[1]) Cechy, jako zřízení západoevropské, nevyskytují se ovšem v Čechách a na Moravě, leč teprv od 13. věku (mezi Velkorusy teprv od časův Petra Velikého, a tam nikdy pořadně nevžily se v národ). Jak velké bylo asi již v XI. věku rozdělení práce při mnohých domácích řemeslech, viděti mezi jiným též ze zakládací listiny kapitulního kostela Výšehradského z r. 1088 (Cod. dipl. Mor. I. 179 a násl.) a jiných listin té i starší doby. Tak dělili se na př. soustružníci (tornarii) na mískaře, číšníky, lahevníky a lavičníky (srov. Jireček, Slov. právo II. str. 49).

[2]) Leg. pannonská v kap. X. S tím srovnává se, co biskupové bavorští píší v stížném listu svém k papeži Janu IX. z r. 900 (Cod. dipl. Mor. I. 60 a násl.): „Ipsi (Moravi) multitudinem Ungarorum non modicam ad se sumserunt et more eorum capita suorum pseudochristianorum penitus detonderunt.“

zimy a plíště chránila muže kožená čepice či beranice nebo pouhá vlněná kapí, k haleně přišitá, ženy pak obyčejný šátek potní, čechel, druhdy i závoj. Lidé bohatší a vznešenější zajisté libovali sobě v mnohých kusech římského nebo řeckého kroje, podobně jako sousedé jejich, Němci totiž, té doby činívali. Na nejstarších drobnomalbách, jakož i na pečetech českých a moravských panovníkův shledáš na př. togu římskou, jakož i římské sagum a paludamentum se sponou (bulla) na pravém rameni, obuv římskou a p.; neboť ve všech stoletích a u všech národův lze pozorovati, že vznešenější a bohatší při veřejném jevení se vždy příkladem takového národa se spravují, kterýž buď skutečnou, buď líčenou vzdělaností dovede jim se postaviti. Vlašské, španělské a francouzské módy panovaly, byť i sebe protimyslnější, a panují podnes v národech jak slovanských, tak německých. Tvrzení, že Slovan miluje zvláště barvy pestré a veselé, je ovšem pravé; vkus tento neshledává se ale jediné při něm; Lopař, Sicilian, Řek i obyvatel Asie jsou milovníci pestrobarevných oděvův. Záliba v barvách tmavějších a smutnějších je, tuším, ovocem vychování, je věcí kulturní, příroda chce souladné rozmanitosti; pročež také Slované moravští, zvláště Hanáci, před nedávnem a dílem i podnes ještě i domy své zvenčí pestře natírají a nábytek domácí, stůl totiž, postel, lavici, truhlu a nevyhnutelnou polici, křiklavými barvami ozdobují. Tito kusové, tak jak je posud v stolici Trenčanské a při našich chudších Slovácích, jakož i sem a tam ještě mezi Hanáky spatřujeme, sotva asi mnoho byli jsou rozdílní od oněch, kteříž asi před tisíci lety náležely k úpravě a pohodlí příbytkův lidu moravského. To samé platí nepochybně také o jejich náčiní hospodářském, na kterém železa, jakkoli tehdáž již v zemi bylo známo, těženo i obdělááno, sotva asi byl dostatek k usnadnění díla. Pluh s obyčejnou radlicí, sekera, motyka a lopata, nůž, srp a cep, vůz dvou- i čtyrkolý, několik dřevěných kadí a škopků a hliněné vypalované

nádobí činily vedlé nezbytných svrchkův asi hlavní bohactví v domácím hospodářství starých Moravanův, což všecko byly věci, jež čeleď sama dovedla zhotoviti. Umělejší věci, jako náušnice a náramky (obuší a obručí), prsteny a rozličné ozdoby krku a prsou (sponky, oplecí, hřivny a řetězy)[1]), kteréž ostatně snad i v zemi samé se zhotovovaly[2]), zvláště pak stkvostnější tkaniny dováželi jsou cizí kupci a židé pilně do země[3]).

Vědomoť, že v letech 903 až 907 sjednán jesť v Raffelstättech se strany krále Ludvika a biskupův Salcpurského a Pasovského ve spolku s markrabím Aribem a zvláštními kommissary opravený celní řád[4]), kterýž také k tržbě s Moravou, a sice jak k vývozné tak dovozné, se vztahoval, jsa toho spolu svědectvím, že Morava, v jižních končinách svých bez toho země podunajská, užívala prospěchův, jdoucích z obchodu s Německem. Vosk, otroci a koně byli dle Raffelstättského řádu celního věcmi vývozu, sůl věci dovozu; kdož pak chtěl na Moravě kupčiti, platil při výstupu ze země jeden peníz, vraceje se pak prošel svoboden. Židé, nechť přicházeli odkudkoli, platili mírné clo jak z otrokův, tak z jiných věcí. Že pak Moravan, prodával-li hřebce nebo otrokyni v Mutaruně, kdež bývaly hlavní trhy s Moravany, nebo v Ebelsberku (Eperaesburch) při ústí řeky

[1]) Nečetné pozůstatky t zp. kteréž ve starých hrobech a mohylách na Moravě posud nalezeny jsou, sestavily jsme sami v březnovém sešitu ročníku 1854 jednání fil. hist. třídy cís. akademie nauk ve Vídni pod záhlavím: „Ueber die alten heidnischen Begräbnissplätze in Mähren" s 2 tabulkami.

[2]) Srov. místní jmena Cetorady a Cetoraz v Čechách (ceta = ozdoba).

[3]) Že bývali v X. věku Židé na Moravě, je celním řádem Raffelstättským nade vši pochybnosť postaveno. Tam praví se: „idem Iudaei et ceteri mercatores, undecunque venerint, de ista patria (Moravorum) vel de aliis patriis, iustum theloneum solvant tam de mancipiis, quam de aliis rebus, sicut semper in prioribus temporibus regum fuit." Cod. dipl. Mor. I. 73.

[4]) Srov. Waitz, Deutsche Verfassungsgeschichte IV. 59–63.

Travné, v Reodařích (Ried v hoř. Rakousích) nebo v jiných tržních osadách německých blíž Dunaje, — 4 denáry povinen byl platiti, z otroka nebo kobyly 1 denár, ze soumařího břemene vosku 2 mírky a z lidského 1 mírku, toho dotknuli jsme již na str. 248 t. d. [1])

Obchod takový podmiňuje se mezi jiným zvláště dvěma věcmi: penězi a cestami. Měli-li tehdejší Moravané své vlastní, t. j. v zemi k rozkazu knížete ražené peníze či přestávali-li na běžných penězích sousedův svých, zejmena Byzantincův a Němcův: tož není ani pro to ani proti tomu dostatečných důkazův před rukama. Nejstarší peníze u Čechův pochodí od knížete Vratislava I. (912—925). I na Moravě znám jest jistý druh zlatých i stříbrných peněz, kteréž pod jmenem mísek duhových a zlatých našim numismatikům zhusta pod ruku přicházejí, ukazujíce toliko na jedné, zejmena na hluboké straně (vzniklé udeřením razidla paprskovité čáry, do kruhu postavené. Takové mísky nalezají se ovšem i na Moravě v zemi, ještě hustěji ale v někdejších krajích Slovanův lužických a polabských; kromě toho přichází se u nás kopáním i na Římské a Byzantské peníze. Připisovati tedy ony mísky Mojmírovcům, bylo by zajisté s přenáhlením. [2]) Anoováží-li se, že i sami

[1]) „De servo saigam unam, similis de equa“ (solvat). Slovo „saiga“ určuje se blíže v Leg. Alem. tit. 6 č. 3: „quarta · pars trimessis, hoc est Denarius unus.“ Němci nazývali slovem saiga (Säge) takové běžné denary, jichž kraje byly nařezané či pilované (denarii serrati).

[2]) Ještě méně srovnává se s pravdou, připisovati tak zv. zlaté dariky s hlavou Polladinou, se střelcem a spleteným nápisem řeckým našim Mojmírovcům, jako zejmena prof. Boček v Moravii z r. 1838 a ve Zprávách c. k. moravské hospodářské společnosti z r. 1839 učiniti sobě oblibil. Prof. Wocel (v Pravěku z. české I. str. 141—152) dovozuje naopak obšírně z porovnání těchto mísek s jinými keltickými a macedonskými mincemi z doby Philippa Arrhidaea až Antigona Gonata, že pocházejí jak tyto mísky tak dariky (pokud nemají ještě nápisu BIATEC) od dřevních Keltů, a klade je do první polovice IV. nebo V. století př. Kr.

severní sousedé Moravanův, Bodrci totiž a Liutici, přese všechnu živosť tržby s nimi teprv za doby saských Otovců počali užívati peněz ražených — až do těchto časův mívali v obyčeji, stříbro i zlato, byť i od cizincův ražené, při smlouvách trhových prostě vážiti [1]) — a že onyno duhové mísky právě v končinách jejich nejčastěji se vyskytují: pak ovšem nabývá podstaty i to domnění, že takové mísky, pokud na Moravě se nalezají, pochodí z obchodu Moravanův s polabskými a baltickými Slovany, a sice z doby Otovcův. Trhy směnné a cizí kov, ražený i neražený, zdělaný i nezdělaný, byly jsou tedy nepochybnými prostředky obchodu vnitř země i s cizinou. [2])

Cesty, kterýmiž pak šel takový obchod mezi Moravou a zeměmi sousedními, bezpečně vedly tou stranou, kde v XI. stol. ještě potkáváme se s tržními osadami a hrady a branami zemskými. To zejmena platí o hradě Znojmě a Břeclavi nad Dyjí, kudy šly hlavní cesty k Dunaji, jež lze pojmenovati „stezkami rakouskými." O stezce Břeclavké činí se výslovně zmínka k r. 1056.[3]) Stezka „uherská" vedla přes řeku Olšavu blíž Brodu uherského, „polská" pak na Hradec slezský a Opavu. S zemí českou byla Morava zvláště stezkou Vítorazskou (českou), Jihlavskou (Habrskou), Líběčskou (Žďárskou) a Trstenickou spojena, kterážto poslední vedla na nyn. Svítavy k starodávní Litomyšli. Na straně české vybíralo se tu (zejmena v Hrutově) již r. 993 knížecí clo.[4])

---

[1]) Srov. L. Giesebrecht, Wendische Geschichten. V Berlíně 1843, I. 33.

[2]) Náhledy, kteréž vyslovil dr. Schreiber r. 1840 v knize: „Taschenbuch f. Geschichte u. Alterthümer von Deutschland", str. 67 a násl., nověji pak prof. Kiss v Pešti o kovových obručích (náramcích), zhusta vůbec se vyskytajících, jakoby totiž byly bývaly penězi i šperkem zároveň — peníze kruhové —, zasluhují zvláštního povšimnutí.

[3]) Erben, Regest. str. 51.

[4]) Erben, Regest. str. 34. Srov. ostatně o tomto, mnohonásobně již sjednávaném předmětu článek Jirečkův v Památkách hist. a archaeologických (taktéž Slov. právo I. str. 9—16) a j. spisovatele.

O clech vnitř země nelze pro tuto dobu nic určitějšího udati, tak málo, jako o nějakých stálých důchodech, kteréž ze země šly do pokladnic knížecích. Podobáť se spíše, že knížata moravská byla odkázána jediné na výnos vlastních, nepochybně rozsáhlých dědin a statkův, cla pak a mýta při řekách a hlavních cestách, pokuty za jistá provinění a jiné daně poddaných, jakéž v XI. věku zejmena se uvozují, ty že mají původ svůj teprv v X. věku. Povinnosti a služby, jako hradozdění t. j. stavění a zachovávání hradův župních, neméně i mostův a cest, zásobení hradův všemi potřebami za doby nebezpečenství, ostříhání pomezí a služba vojenská (hotovosť zemská), to zajisté jsou tak staré závazky společnosti státní, jako poměr panujícího k opanovanému, a u Slovanův zvláště již se zřízením župním nezbytně sloučené.

Nejnesnadnější stránkou při líčení kulturních poměrův dřevních národův (a slovanských zvláště) jesť stránka jich mravní, totiž náboženství. Co z toho v starověkých pramenech nejspíše najdeš, bývá viditelná, do očí bijící část bohoslužby, o vnitřním významu jejím, o symbolice totiž, zůstaneš věčím dílem v nejistotě, dojda toliko k poznání skořepiny, ne ale jádra a podstaty věci; odtud ony hojné mezery, ano i sama neutěšenosť takových udání. Že dřevní národové náboženské pravdy své a náhledy snažili jsou se odíti v podoby smyslné, čitelné, je dávno již nade vši pochybnosť vyvýšeno; neméně i pravidlo, že víra v jedinou nejvyšší bytosť, stvořivší svět i lidi a odměňující dobré i trestající zlé, čili, krátce řečeno, jednobožství, pronikalo všecky starověké národy, mnohobožství pak, s nímž setkáváme se, jediné Židy vynímajíc, u všech národův předkřesťanských, toliko z nedorozumění a pošetilého zesvětštění onoho jesť vzniklo. Kdyby bylo lze, dopátrati se klíče k symbolice původního jednobožství, brzo, ano pojednou porozuměli bychom jasně smyslu veškerého starověkého bájesloví. Znalci věci vyhledávali klíče tohoto při březích tajemné Gangy, v prastarém písemnictví Indův, a snažení

jejich přineslo aspoň to ovoce, že na ten čas souvislosť všech mythologií starosvětských s theogonií Indův věcí jesť nepochybnou [1]). V tom ovšem spoléhá již některý zisk; počínámeť čísti v obrazech staré nauky o bozích a tušiti rozum jejich. A však od pouhého domnění k podstatnému vědění dalekáť ještě cesta, kterouž aby aspoň zkrátili, mythologové novější doby se všech sil svých se přičiňují. Snášejíť se zejmena téměř svorně v tom, že uctívání světla a ohně celkem jesť základní formou bohoslužby a že tudíž nalezne se při všech arejských národech, a sice tu v ryzejší, onde v proměněné a zatemnělejší podobě. Poněvadž pak Slované také přísluší k čeledi arejské, tož nebude nikomu s podivením, když i z bájesloví jejich dovozuje se bytnosť služby světla a ohně mezi nimi; vždyť pak všem národům slovanským slova světlo a svět společná jsou a původně jednostejná! — Nehodlajíce se ostatně pouštěti do dovozování oné výpovědi a zůstavujíce mimo sebe všeliké vypočítávání jmen božstev, z této základní bohoslužby vzniklých (mívalať zajisté ona jmena toliko krajinný význam), přestaneme na pouhém skoumání, vzda-liž v našem moravském národě zachovali se ještě některé stopy bájesloví staroslovanského a které zejmena [2]).

Když křesťanství na Moravu způsobilo sobě průchod, jali jsou se učitelé víry přihlížeti k tomu, aby náboženským slavnostem, jež mezi pohany shledávali, a kteréž, sloučivší se s pospolitým životem a obyčeji jejich, nesnadno bylo ukliditi, zjednali vyšší, zbožnou a tudíž spasitelnou platnosť, podložíce jim smysl křesťanský, vzatý ze života spasitelova

---

[1]) Srov. Dr. Hanuše „Die Wissenschaft des slavischen Mythus.“ Ve Lvově 1842. 8°.

[2]) Hojného materiálu k řešení této otázky poskytuje Hanušův „Bájeslovný kalendář slovanský čili pozůstatky pohansko-svátečných obřadův slovanských“, v Praze 1860, k jiným pak stránkám bájesloví slovanského hledí rozličné věci i menší literární práce K. J. Erbena, Wocela, obou Jirečkův, Šembery, Hilferdinga a j. učencův slovanských.

nebo svatých a světic božích. To provedeno tím způsobem, že smyslnou t. j. obřadnou stránku těchto slavností, jako přizpůsobený k nim zpěv, oběti, veřejné průvody a jiná osvědčování radosti zachováno v platnosti, kdežto dřevní pohanský smysl jejich křesťanským některým ponětím vyvážen a v zapomenutí uveden býti měl. Takto přišel sice dřevní význam takových slavností či hodův na zmar, nikoli ale forma jejich, a odtud piše se, že přese všechen křesťanský ráz našich slavností církevních mnohá památka starověkých pohanských obřadův, od předkův při nich konaných, až po dnešní chvíli v nich se obrazuje. Praviliť jsme, že služba světla a ohně všem staroslovanským bájím jesť základem. Obrazem této služby náboženské bylo slunce co hodinový stroj oné časové doby, kterouž rokem nazýváme. Bylo-liž tedy s podivením, že slavnosti výroční řadily a řídily se právě těmito hodinami nebeskými? Slunovrat zimní a letní, doby rovnodennosti a zřejmé i nápadné změny, z toho v přírodě vznikající — čtvero počasí ročních, léto a zima, vesna (jaro) a jeseň — bývaly tedy předním podnětem takových slavností [1]) a tak slaveno hody zimní, jarní, letní a podzimní. Koleda, po celé Moravě i v Čechách obecná, ano i všem slovanským kmenům, Rusům, Polákům, Srbům i Slovincům a t. d. známá a vzpívaná v době mezi dnem sv. Štěpána až do sv. tří králův, jesť pozůstalá památka po pohanských hodech zimního slunovratu, kteréž ode dne 24. prosince až do 6. ledna — od božího hodu vánočního až do tří králův — slavily a podnes slaví se blahopřáním, návštěvami, hoštěním a vzájemnými dary. Touto slavností pozdravovali staří Slované probudivší se

[1]) Významný je v té příčině slovanský název slavnosti, t. j. „hod" (god), od hoditi, tedy čas hodný, příhodný, umluvený. Poněvadž Slované byli nad jiné lid rolnický, vztahovalo se slovo „god, gody" u nich k času či pořadu prací polních, pročež i Rusům znamená podnes slovo „god" tolik co rok, „godovanie" tolik co dílo výroční, „godina" čas i osud, Srbům pak rok.

opět či prosíněvší slunce (neboť na 23. prosinec připadá nejkratší den, kterýž 24tým počíná opět růsti), slunovrat zimní, Světovida (Swiętovida), svět, světlo co vítěze nade tmou, těšíce se první této příčině k nastávajícímu pomalu obživení přírody [1]). Poněvadž pak dřevní Slované počítali den od západu do západu slunce, nazývali večer před 25. prosincem „večerem štědrým" a obětovali slunci co štědrému živlu přírody; pročež podnes nejen všickni domácí a čeleď, ano i dobytek o ten den pokrmem i pitím štědře se poděluje. „Koledujíce" zpívali písně na počesť Světovida i prorokovali úrodu či neúrodu příštího léta z jistých znamení, kteréž na obilí, chlebu, ovoci a t. d. pozorovali. Kdežto my tedy o vánocích slavíme východ duchovního slunce, narození spasitele světa, slavili pohanští předkové naši té doby obnovu světla viditelného, Světovida. [2])

Totéž platí o druhé slavnosti pohanských Slovanův, jejíž název u nás zachoval se v jmeně „Hromnice." Dřevní Slované konali týmž časem slavnosť nejvyššího boha světla, t. j. Perúna (u jiných Parom, Piorún, Perkun), slavnosť nejen boha blesku a hromu, nýbrž i všeho světa vůbec, zvláště pak nebes, v jehož smyslných, viditelných a slyšitelných zjevech, blesku a hromu, ctili jsou Perúna. Svěcení svíček s pěknou jeho, křesťanskou symbolikou a rozsvěcování jich za bouře a hromobití bylo druhdy asi ve spojení s touto slavností Perúnovou.

---

[1]) O Světovidovi srov. Arch. c. k. akad. nauk IX. 153.

[2]) I samý původ slova „prosinec" t. j. od sěti, sijati, siněti (prosiněti, tedy = prosvítati, odkudž prosinec u Malorusův nazývá se též „sěčen") ukazuje k tomu, že v něm slavily se hody či svátky „světlé", jak podnes ještě vánocům se říká. Pochodí-li ostatně slovo „koleda" od kláti (zabíjeti, obětovati) či od prastarého slovanského tance „kola". nebo, což případnější vidí se býti, od slova kalanda, kolięda (u dřevních Indův dcera slunce, t. j. tedy omladlé slunce), o tom nechť jiní rozhodnou. S čistě německého hlediště jednal o této věci Dr. Jos. Marbach v díle: „Die h. Weinachtszeit nach Bedeutung, Geschichte, Sitten und Symbolen." Ve Frankfurtě na M. 1858.

I po jarních hodech slovanských spatřují se podnes ještě stopy mezi námi. Obecný rozum těchto hodův byl ten: obrazně představovati povlovné mízení zimy čili smrť její a počátek jara či vzkříšení přírody. Zřejmě vzpomínají toho slova jistých písní dětských, kteréž o „smrtelnou či černou neděli“ na Moravě, sem a tam i v Čechách, se vzpívají. V tuto neděli nosívá se totiž „smrť, smrtonoška“, t. j. hastroš, v ženské roucho oděný, po vsi od děvčat, zpívajících: „Smrť nesem ze vsi, nové líto do vsi“ atd., až na konec uvrhnou hastroše do nejbližší vody. Jiný obyčej, zvláště v Čechách obecný, ale i na Hané se zachovavši, jesť, nositi o velikonocích po vsi a městečku stromky (smrčky), pentlemi a pestrými papíry ozdobené, zvláště pak malovanými vejci ověšené, při čemž děvčata vzpívají: „mé milé léto, což nám přineslo“ a pod. Obojí tento způsob téže slavnosti vztahuje se k Moraně (Mořaně, Mořeně) — t. j. obraz slunce zimního, odtud bohyně zimy a smrti — a k protivě její, t. j. k Vesně, kteráž jesť obrazem slunce jarního, tedy bohyně tepla a života. Ale i velkonoční obveselení, v Čechách „pomláska“, na Moravě „mrskut, šlahačka“ zvané, při kterémž chlapci mrskají děvčata vrbovými „žilkami“, začež dostávají od nich malované vejce, „kraslice“ (opět znamení omládlé přírody): i tento obyčej souvisí ještě s jarními obřady pohanských Slovanův. Naopak lze slavnosť dospělých o letnicích, t. j. tak zvané „jetí na krále“ a zapalování ohňův svatojanských, na Moravě „sobotky“ zvaných, kteréž zvláště v horských krajinách za doby letního slunovratu se děje, nepopíratelně vykládati na slavnosť letní, t. j. na prvotní slavnosť právě téhož slunovratu letního, zejmena velikého krále Světovida, ovládajícího a přemáhajícího v podobě léta veškerou přírodu [1]), pročež také průvodčí

[1]) Možná, že i jmena měsícův „června“ a „července“, ač jinak na barvu vřesu a p. se vykládají, také vztahují se k tomuto zapalování ohňův. Srov. barva červená = ohnivá barva a p.

mladého, v bílé ženské roucho oděného a květinami tvář si zakrývajícího „krále“ jedou po vsi s meči tasenými. Naše „doženky“ a české „obžínky“ konečně a podzimní posvícení (na Moravě „hody“) za doby „babího léta“ [1]) jsou beze vší pochyby pozůstatky slavností podzimních, jejichž základní myšlénkou bylo děkování se za štědré dary přírody a prosba za další požehnání. Věnce či pletence, z klasův uvité a květinami i pentlemi ozdobené, nosívali i nosí se podnes od žneček, čistě ustrojených a zvláštní žnecké písně prozpěvujících, z polí do vsí a skládaly se druhdy k nohoum Živy, nyní ovšem do domu hospodářova. [2]) Velikých „koláčův“ a náležitého obveselení při hudbě a tancích dostává se za to švarným žencům a žnečkám. Ale i krvavé oběti páleny jsou druhdy bohům, „třeby“ či „žertvy“; stínání berana a kohouta, zabíjení kačera, svržení černého kozla s věže — obyčeje, kteréž teprv nedávno zapovězeny jsou — připomínají ještě na oběti toho způsobu, jež vzdávány jsou zvláště bohu země, „zembohu“ či „zeměníku.“

Tyto a podobné slavnosti konány jsou od starých Slovanův věčím dílem pod širým nebem, a sice v posvátných hájích, u řek a pod svatými stromy. Slované, u nichž pohanství dosti času mělo náležitě se rozviti, jako zvlášť Slované baltičtí, mívali již dřevěné chrámy. Za šera večerního nejraději klaněno se bohům obětmi a sliby (modlitbami). Ale také v příbytcích svých mívali rodové své domácí bůžky, jimž vykazováno přední místo v jizbě, nepochybně

---

[1]) „Baba“ uvádí se ve shodu jednak s Mořenou co „Ježi-Baba“, jednak s Živou co „Zlatá Baba“. Původně snad je tolik, co indická „Maja,“ t. j. matka (u Srbův podnes „majka“ = matka), i bába = pomocnice k porodu. „Babí léto“ tolik co předeno bohyně Baby. — Naopak počítá Jireček (Slov. právo I. str. 98) Ježi- či Jedibaby mezi „vědi“, t. j. věštkyně, čarodějnice, v povětří přebývající.

[2]) Písně, při těchto slavnostech na Moravě zpívané, viz v Sušilových „Moravských národních písních“, seš. 8. Srov. i K. J. Erbena „Prostonárodní písně a říkadla“, v Praze 1868.

v koutě, v kterémž stával stůl či stolec vladykův. Tito bůžkové (původně sotva co jiného, leč podobizny předkův rodu) nazývali se šotkové, skreti i dědkové, odkudž podnes pořekadlo moravské: „ani skřítka není doma.“ Skreti jako ochráncové rodu opatrovali dle domnění rod i dědinu v podobě zemské žáby (ropuchy) nebo i hada s korunkou („hospodařík“), pročež podnes sem a tam u nás se věří, že pod prahem každého domu zdržuje se žába a v hospodářských staveních had s korunkou. Vedlé skřítkův znali Moravané (i Čechové) ještě jiné nižší bytosti, věčím dílem povahou svou k zlým bohům či běsům se blížící, jako Poludnice (na stromích přebývající), „ďasy“ t. j. zlé duchy (odtud pořekadlo: „ať to ďas vezme“), „racha“ či raráška jako zosobnění zlé moci přírodní, za slovo „čert, ďábel“ posud užívané. Že „ďábel“ pochází z řeckého, netřeba dokládati, slovo „č'rt“ je ale čistě slovanské a připomíná na „černoboha“, jehož obraz v podobě lva podnes ještě spatřiti lze na portálu hlavního chrámu Bamberského [1]) a jehož protivou jest „Bělboh“ t. j. dobrý bůh. Neukazují-li tyto názvy k dualistickému pojímání přírody vůbec („bozi“ či bělbozi a černobozi či „běsové“), tož náleželo by jim toliko krajinnou platnosť přiřknouti; v moravských pověstech aspoň nezachovaly se, jakkoli bytosť černoboha pamatuje se mezi lidem naším podnes ještě v podobě draka, jemuž pod Hostýnem „smok“ (u Čechův zmok, zmek) říkají. Také Triglav a Svaroh (t. j. nebe, zvěrokruh = svar, svor) vyšli jsou již z paměti našeho lidu, toliko jmeno Radhosť zachovává se v jmenu vrchu „Radhoště“ nad Rožnovem. Za doby letního slunovratu pálí se podnes zvláště zde ohně svatojanské, t. j. sobotky.

Rozličnými těmito jmeny bohův stvrzuje se domnění, že uctívání jejich mívalo také rozličné své způsoby. Vykoná-

---

[1]) O Bamberském Černobohu srov. Šafaříka v Čas č. Mus. z r. 1837 str. 37 a násl.

vání obřadův obětních atd. příslušelo prvotně vladykám a náčelníkům plemen (lechům), jakož i po případě samému knížeti, kterýž co hlava národa byl i nejvyšším knězem jeho, podobně co vladyka v rodině; odtud název kněz (knięz' = konající) znamená prvotně jak náčelníka rodu, plemene i národa, tak kněze v duchovním slova smyslu. Později teprv, když zejmena subjektivnosť pronikla i pohanství Slovanův, t. j. když počato obraz čili znamení (symbol) bráti za věc a vykládati je sobě dle vlastního domyslu či, krátce řečeno, když ze základního jednobožství vyvinulo se mnohobožství t. j. zbožňování přírody a zjevův jejich: tehdáž (ač u Čechův a Moravanův toho bezpečné stopy nejsou) počal vznikati i zvláštní stav kněžský, v němž pak tolikero sborův kněžských asi se vytvořilo, kolik uznáváno božství. Posvátná druhdy bohoslužba stala se odtud „žrecům“ pramenem výživy, a ten aby hojněji se prýštil, usilováno o věčí ještě zvýšení smyslnosti. Prorokování i zaříkání (ač oboje v lidské přírodě se zakládá) měly pomáhati, aby zachovány byly dřevní vážnosť a vliv, pročež „černokněžník“ a „čarodějnik“ později za jedno bráváni, jakkoli ono slovo znamená prvotně muže, jenž v černých knihách, t. j. v psaném nebo kresleném písmě (na rozdíl od písma řezaného, run čili řezův) čísti dovede. Slované nazývali písmo prvotně „bukvicí“ (buky = bukev, bukva t. j. deska psací, podnes co jmeno abecedy u všech pravoslavných Slovanův), Čechové pak a Moravané přenesli jmeno „kniga“ (od kněje, knija = též peň, dřevo, deska [1]) na nové ponětí knihy, podobně i slovo deska (dsky, u jiných Slovanův d'štky) i mívali je v takové úctě, že to, co bylo psáno, bylo jim i svato. Kdybychom o črtách, kteréž na Bamberské modle se spatřují, směli souditi, že všickni Slované jim rozuměli, pak by ovšem i moravské pohanstvo bylo týchž črt čili

[1]) Srov. Jireček Slov. právo I. str. 152

run užívalo, jakéž v celé Skandinavii i mezi Germany bývaly v obyčeji [1]).

Ponětí starých Slovanův o životě na onom světě bylo jako u jiných předkřesťanských národův zcela smyslné. Duši představovali sobě co bytosť jako by vzdušnou nebo ptačí, ana sídlo své v prsou majíc, při smrti hrdlem vychází z těla, poletujíc nepokojně semo tamo, dokud mrtvý nespálen („nezžen"). To také bylo první pečí pozůstalých příbuzných: pochování mrtvol vešlo teprv za doby křesťanské v obyčej [2]). Zbožná mysl předkův našich ozdobovala, jako podnes, mrtvoly rozličným způsobem, bohatěji ženské než mužské, jak toho četné nálezy v našich pohanských pohřebištích podnes jsou svědectvím [3]). Náušnice, náramky, sponky a jehly do vlasův, kuličky sklenné a hliněné, kruhy a prsteny kovové, navlečené na šňurách, nože a sekery jsou obyčejným přídavkem v mohylách moravských, velmi zřídka ale meče a hroty; hliněné popelnice toho způsobu, jak je podnes Slováci uherští hotoví, a nádoby dřevěné, železem pobité a podobným uchem opatřené, neschází naopak v žádné z těchto mohyl. Obsahovalyť nepochybně, pokud totiž při kostrách leží, zbytky hodův pohřebních, tak zvaných „tryzen", kteréž hned po skončeném obřadě pohřebním držány jsou od rodiny nebožtíka na „mohyle" jeho. Obecné hody pohřební, každoročně slavívané za všecky zemřelé téhož ple-

---

[1]) Vyobrazení, jmena a výklad písmen runových viz v Staudachově „Die Urreligion oder das entdeckte Uralphabet", v Stockholmě 1859, díl. II, str. VIII.

[2]) Srov. již Dobrovského „Ueber die Begräbnissplätze der alten Slaven," v Pojednáních král. české společnosti nauk z r. 1786 str. 333 a násl.

[3]) Srov. o tom Dudíka: „Abhandlung über d. alten heidnischen Gräber in Mähren", str. 381, pozn., pak Weinholdovo pojednání v XX. sv. Sitzungsberichte d. hist. philolog. Classe der k. Akad. d. Wissenschaften in Wien, 1. a 2. sešit z r. 1859.

mene či kmene, nazývaly se „stypami“ či „ztravami“; věřilť, že k nim zasedávají též duše nebožtíkův. Bludičky měli za duše nezžených nebo nepochovaných mrtvých. Dobří lidé dostávali se po smrti „do navi“, zlí „do černé noci“. Viděti z toho, že víra v trvání duše po smrti, jakkoli smyslností poněkud zastřená, přece všem Slovanům byla vlastní a obecnou [1]).

Tomuto pohanskému živobytí učinilo povlovně křesťanství konec. Učeníci Methodějovi ukazovali k světlu, a jako oni sami chodili ve světle, tak měli i učnové jejich na vždy zříci se tmy. K tomu konci sloužilo uvedené na Moravu písmo slovanské, takové určení měly i překlady písem svatých, o kterých jsme již na str. 108 a násl. t. d. rozprávěli. Bezpečně ale nepřestávala literární činnosť kněží na pouhém skládání kněh věroučných, obřadních a modliteb; také dějiny časův jejich byly asi od nich zapisovány. Rozpomeňmež se jen na spisy stížné a polemické biskupův německých, kterýmiž obmýšleli stenčovati a kaziti dílo Methodějovo. Takové spisy stížné a právní dávaly nezbytně podnět k obranám podobným. Jak velice bylo tedy na snadě, vypsati dějiny časové, aby zachovány byly potomstvu k zpravení se v podobných nesnázech! Vzpomíná-li tedy český Kozmas k r. 894 o psaných privilejích církve moravské a o tak zvaném epilogu čili stručné historii Moravy (Cosmas, v Pertzových Script. IX. str. 45), táhna se k nim co pramenům o vzniku křesťanství v Čechách i na Moravě: dává nám zajisté právo k mínění, tuto vyslovenému. Je-li ostatně domnění Jirečkovo [2]) podstatné, že onyno privileje církve moravské nejsou nic jiného, leč pa-

---

[1]) Málo posud užitým pramenem pro bájesloví moravské jsou „Moravské národní písně“, sebrané z úst lidu a zapsané s největší svědomitostí od nebožtíka prof. Fr. Sušila. Žádný druhý kmen slovanský nemá posud podobného sborníka takové zevrubnosti a dokonalosti.

[2]) Srov. Dr. H. Jirečka Slov. právo I. str. 61.

peťský list z r. 880 (srov. str. 165 t. d.), epilog pak zase „Životy sv. Kyrilla a Methoděje a sv. Ludmily“ (srov. str. 130 t. d.), pak nemáme žádné příčiny, nevěřiti v literární činnosť časův Svatoplukových. Lze-li však něco podobného tvrditi o knize zákonův, kterouž dle mnicha Dukelského sv. Methoděj prý složil pro Svatopluka a kteráž nazývá se prý „Methodius“ (Dobner, Mon. III. str. 80), to zůstaniž v uvážení nespolehlivosti onoho svědka na ten čas nerozhodnuto. — Na závěrek stůjtež pak zde ještě některé zprávy o státním zřízení a životě Moravanův [1]).

Již na str. 265 t. d. zmínili jsme se o župním zřízení slovanském; to bylo i základem státního zřízení národa, župané pak činili nejstarší národní šlechtu, rodové pak jejich (zůstala-li totiž hodnosť županská za delší dobu při nich, stavší se takto dědičnou) postupem času zvláštní „stav panský“, jehož členové, „lechy“ zvaní [2]), držíce rozsáhlé statky, později, zejmena asi od X. věku, počali jsou lid na nich usedlý, t. j. nájemný, prvotně zcela svobodný, za své „poddané“ považovati, a za nájem i ochranu rozličné služebnosti a práce („roboty“) na nich vymáhati [3]). Župan byl správcem a soudcem, jakož i vojevodou válečné hotovosti župy („pluk“), jejíž záležitosti veřejné vyřizovány jsou společně s náčelníky rodův či „vladykami“ na schválních

---

[1]) Obšírně a důkladně pojednali jsou o této věci Dr. Fr. Palacký v Dějinách národa českého v Čechách a na Moravě I. str. 190—205. pak Dr. H. Jireček ve svém Slov. právě I. zvláště na str. 124 a 191 a násl.

[2]) Staré slovo „lěcha“ (nyní množ. čísla) znamená rolní půdu; nejspíše záležel tedy rozdíl mezi názvem „zemané“ a „lechové“ na větším nebo menším výměru dědin. Název „lechové“ zmizel aspoň od 14. věku z lidu (zachoval se ale ještě v názvu „šlechta“), kdežto slovo „zemané“ podnes ještě mezi ním jesť v obyčeji.

[3]) „Robota“ od robiti = činiti, tedy práce vůbec (srov. „roba“ = žena) stslov. „rab“ a „raba“ = služebník a služebnice).

„sjezdech župních“ věčinou hlasův. Županům na pomoc bývali zajisté již za nejdávnějších časův někteří z vládyk ve způsobě jakýchsi úřadníkův, kterýmž odsluhováno se za to pozemky nebo snad i jistými davkami. Takové daně zvláště k potřebám válečným, pak jisté služebnosti — jako ražení cest a stavění mostův, stavění a opravování hradův župních — byly obecnými povinnostmi (robotami) župními (později zemskými), naléhajícími na každý rod v župě usedlý, tak jako každý dospělý či statečný muž z rodu povinen byl osobně k službě vojenské, již podstoupiti a konati musil na vlastní náklad, odkudž války tehdejší jak příteli tak nepříteli bývaly na velikou škodu a zkázu. Štíty a pavezy, helmy a pancíře, mlaty, oštěpy, hrále a kopí, meče, šípy a střely (někdy i jedem napuštěné = nálepy) bývaly obecnou zbrojí a zbraní ve válce. Bojováno jízdně, hustěji ale v zástupech pěších a svěcené korouhve nošeny při hotovosti zemské před knížetem. Tento byl nejen nejvyšší hlavou národa, ochráncem zákonův a práva, ale i nejvyšším soudcem a nejvyšším vojevodou. Důstojenství knížete bylo v rodu jeho dědičné, na Moravě, dokud dějiny naše stačí, v rodě Mojmírovcův. Volil-li národ sám knížete z tohoto rodu, není dějepisně zjištěno; nejspíše volili ho členové rodu knížecího bez ohledu na věk (jako při čeledi) nebo drženo se toho, koho byl předchůdce ještě za života nástupcem svým jmenoval. Čím býval vůbec vladyka v rodu, lech (župan) v plemeni či kmeni, tím byl kníže veškerému národu; povinnosti a přednosti hlavy čelední přenášeno na hlavu celého národa. Jednota národa a zřízení jeho, uznávání svrchované moci knížete, obmezená jedinovláda, dědičná v témž rodu, a pořádek mezinárodních stykův s jinými zeměmi, toť hle byli základové moravského zřízení státního.

Zcela dle řádu čeledního poslouchali všickni župané knížete, ale i tento řídil se hlasy jejich na „sněmích zemských“, na kteréž z pravidla chodili leši a vladykové. Za

posvátných obřadův raděno se zde o prospěchu země a nalezáno o věcech sporných dle obecného práva zemského, podáním zachovávaného [1]), jehož i členové rodu panujícího, kterýmž druhdy dáváno po župách, ano i věčí kraje v úděly, poslušni býti musili. Nestačily-li obecné průvody práva, přistupováno k „očistám" či soudům božím [2]). Dvanáctero „kmetův zemských" (comites, primates, principes), u nás též „kněži" zvaní [3]), jeví se z nejdávnějších dob co vyslaní od země zvláště na soudech zemských, ale i co přední, nesložitelní radové knížete, kterýž, jak samo na rozum jde, obklopoval se „dvořanstvem" (dvůr, dvorec, u Čechův též ráj = palác knížecí), jež v pozdějších dobách zvláště za příkladem cizím všelijak bylo zřízeno. Dvořanstvo (družina knížecí) požívalo za služby své rozličných statkův (výsluh), kteréž původně všecky byly zeměpanské. Odtud ale vymknuli se dvořané záhy již ze svazku župního, počnouce co úředníci knížete jako zvláštní stav (šlechta výslužná, dvorská, lat. ministeriales, beneficiales) sobě vésti. Vzdaž-li knížeti od národa kromě pradávní již pomoci na cestách (později: „pojezda a nářez" nazvané) pravidelné, výroční dávky odváděny jsou a jaké ty zejmena byly a nebo byl-li kníže jediné na výnos zeměpanských statkův odkázán, o tom nedostává se všelikých zpráv. Vzhledem k tomu,

---

[1]) O tom, jak vědomost zákonův mezi národem zachovávána, srov. Dr. H. Jirečka Slov. právo I. str. 150 a násl.

[2]) O průvodech práva, jakož i očistách neboli soudech božích (metání na vodu, očista vodou varnou, očista žhavého železa ručního a žhavých radlic, pak sedání čili souboje za meče, později i za kyje), srov. Dr. H. Jirečka Slov. právo I. str. 185 a násl.. kteréžto dílo vůbec, psané s neobyčejným důvtipem a stejnou důkladností, obsahuje všecko, cokoli v oboru nejstaršího práva slovanského pověditi se dá.

[3]) Důvody toho viz v pannonské leg. kap. X. a v Životě sv. Konstantina, kap. XIV.: „Rostislav bo, moravskyj knięz . . . s'vět s'tvori s' knięzi svoimi i s Moravljany, posla k cariu Michailu glagolię" atd., pak Annal. Fuld. k l. 887, 901 a j. v.

že kníže byl asi v témž poměru k národu, co vladyka k rodu, domníváme se, že také národ knížeti co širší rod jeho povinen byl jistými služebnostmi, kteréž mu také prokazoval.

O politickém poměru moravské říše k Frankům pronesli jsme se již na více místech tohoto díla, pokud toho třeba bylo. Poměr tento měnil se zajisté zároveň se štěstím válečným, aniž by byli Frankové kdy skutečného nebo domnělého práva svého k Moravě výslovně se vzdali.

I. O. G. D.

OBSAH.

KNIHA II.

Panství Slovanů na Moravě. Osmé a deváté století.

KNIHA III.

O provedení křesťanství na Moravě. Od r. 863—906.

DĚJINY MORAVY.

SESTAVIL

DR. BEDA DUDÍK,

O. S. B.

Díl II.

Od roku 906 až do roku 1125.

Pomocí slav. výboru zemského markrabství moravského.

V PRAZE 1875.

NÁKLADEM B. TEMPSKÉHO.

KNIHA IV.

MORAVA KOŘISTÍ SOUSEDNÍCH STÁTŮ.

Od r. 906—1029.

HLAVA PRVNÍ.

MORAVA V RUKOU UHRŮV. Od r. 906 až k r. 955.

Poměry západoevropské v počátcích X. věku. — Maďaři na Moravě. — Nedostatek časných pramenův historických. — Příčiny toho. — Poměr Moravy k Maďarům. — Čechy náleží k dioecesi Řezenské. — Sv. Václav a Boleslav I. v Čechách. — Pohled na církevní poměry Moravy v X. století. — Pelhřim, biskup Pasovský, a Frydrych, arcibiskup Salcpurský. — Poměr Moravy k Čechám.

Říše Moravská v podobě, v jaké ji byl Mojmírovec Svatopluk I. vyzdvihnul, zanikla s Mojmírem II. ok. r. 906 [1]). Nezbytné jest, vážiti událosť tuto co věc neobyčejných následkův a postaviti ji tudíž v čelo nové periody. Smutným pádem starodávní stolice moravské skonává se totiž historie Moravy co velikého státu spolkového, kterýž na základě křesťansko-národním chtěl býti monarchií slovanskou vlivu trvalého, i počínají se odtud dějiny nynější užší

[1]) Srov. Dějiny Moravy d. I. str. 236.

vlasti naší. Povaha slovanské pospolitosti začíná směstnávati se v těsnější rámec *jediného* kmene slovanského, nynějších našich Moravanů.

Vzpomeňmež si na chvíli, jak sobě svět tehdejší asi vedl; pozastavíce se při té věci, přijdeme snáze k poznání váhy, kterouž zničení dřevní říše velkomoravské v sobě podstatně obnáší.

Dva činitele hýbaly i tehdáž, t. j. v počátcích X. věku, jako prvé, vždy ještě světem křesťanským v západní a střední Evropě, dávajíce se nad jiné znáti v oněch tvarech, jimž společnosť státní říkáme, — t. j. papež v Římě a císař a král, ne více ve Francích, ale v Němcích.

Na stolici papežské zasedal týmž časem, tedy r. 906, Sergij III. (904—911), králem německým byl Ludvik IV. (899—911). Ani jeden ani druhý nestačili svému času. Době tehdější bylo svrchovaně zapotřebí rozhodnosti a účinné statečnosti, jí bylo zapotřebí *autority*, bez které nižádné panství neďá se pomysliti; a Ludvik byl ještě dítě, Sergijem pak vládli lidé, kteříž přátelili se se zlopověstnou Theodorou. Málomocnosť a nezkušenosť seděly tedy na trůně německém, lesť a panovitosť poroučely v Římě s nemalou nectí stolice apoštolské. Což divu tedy, že ani v božském, aniž ve světském právu nebylo průvodčího, kterýž by byl vyřknul: jdi nebo stůj! Stranictví mělo volný průchod, sobectví tedy volnou ruku a zlaté časy, kteréž dlouho ještě potrvaly, dokud totiž potomní němečtí králové, Jindřich a Ota, věc k nápravě nepřivedly. Velmi případně líčí tedy Šalomoun III., biskup Kostnický, kterýž byl jedním z nejučenějších a nejdůvtipnějších mužův věku svého (umřelť v lednu r. 919), ony zvrhlé časy, řka: „Různice panují mezi biskupy, hrabaty a vojskem; bojujíť mezi sebou občané a přátelé, všudež šlapou zákon nohama a ti, kdož by měli brániti vlasti a národa, jsou příkladem nejšpatnějším; neboť velmoži, jichž otcové byli druhdy utvrdili moc královskou, podněcují nyní válku občanskou. Když národ v takovém

rozštěpení sobě libuje, jakž může říše déle ještě ostáti?! [1]) V pravdě klonila se říše německá k tomu, aby skrze snahy světských manův koruny, vyhledávajících vlastní samostatnosť a založení svéprávných dynastií, rozpadla se v nemalý počet drobných států a panství; toliko vyšší duchovenstvo, znajíc v tom býti dobrý prospěch svůj, stavělo se ještě co hráz proti této povodni obecného sobectví, kteráž hrozila již tehdáž zachvátiti blaho pospolité, nemohouc ovšem nikterak zabrániti, aby v Němcích nevznikla doba bídy více než padesátileté. Od Uhrův, o kterých jsme již v I. dílu Dějin našich připomenuli, dostalo se těchto běd zemím německým i sousedním měrou vrchovatou. Ono dychtění vasallův německých po právích zeměpanských a vzmáhající se odtud fysičnou a mravní zmalatnělosť říše náleží zajisté míti za přední původ toho, že Uhři od r. 900 až do bitvy na poli Lešském (955) směli chlubiti se častými a znamenitými úspěchy v Němcích. O jich loupežných výpravách zmínili jsme se také již v I. dílu těchto Dějin, připomenuvše ale zároveň, že staly jsou se teprv možnými, když spolkový stát moravský se rozpadnul a Němci takto nejlepší hradby své, zastupovavší Uhrům dotud cestu k nim, na vždy zbaveni jsou. Vítězství, kteréž obdrželi jízdní zástupové Uhrův v létě r. 907 na spolčeném vojště bavorském, bylo prvním ovocem, jež vzrostlo Němcům ze ssutin podunajské říše moravské, o jejíž zboření byli jsou sami tak dlouho usilovali. Až do r. 984 zůstalo krajiště východní, jehož poslední hranici činila řeka Enže, pod panstvím vítězův, nynější Morava pak téměř padesát let! Vzdaž-li v celé rozloze své, či jen až k řece Moravě, nelze z nedůstatku všelikých pramenův s určitostí vypověditi; neboť na dlouhou dobu opouštějí nás v tom všickni věčí kronikáři, kteříž, jako mnich Fuldský a pokračovatelé jeho, a po něm Prymský opat Regino, dosud

[1]) Canisius lect. ant. II. ed. Basnage, u Gfrörera: Geschichte d. ost- u. westfränkischen Karolinger II. str. 407.

aspoň hojných podrobností o vlasti naší byli nám poskytovali, a všickni zpravodajové stávají se pojednou tak málomluvnými, že zjev tento jediné obecnou politickou konstellací tehdejší bude lze sobě vyložiti.

Tážeme se nejprv: kdož zapisoval té doby znamenitější události? Nikdo jiný, leč mnichové v klášteřích, těchto dílnách středověkého dějepisectví, ti zachovali nám zprávy o tom, co za jich času ve světě se dělo. Nemohli-li tito vůbec, jako na Moravě, kdež teprv v XI. století první klášter jest založen, letopisy své psáti nebo nesměli-li tak činiti, pak tratí se ovšem tito pramenové, a to zejmena stalo se, když pokleslosť důstojenství královského a přepych velmožných vasallův klášterům ústa zavázal, postaviv nad nimi opaty světské. Pod takovými pány sotva směl se učený mnich toho odvážiti, aby bez nebezpečenství osobního a bez škody domu svého napsal pravdu; a protož vydal se raději na chytráctví a mlčel.

Otroci nemívají ostatně, jak známo, vůbec žádné historie, a odtud také pochodí, že s počátkem X. věku světlo historie nad naší vlastí skoro na dobro hasne a pokud ještě doutná, osvěcujeť slabě krvavé cesty, kterýmiž brali jsou se noví pánové Moravy a Dunaje, jezdíce houfně skoro každým rokem za loupežemi do Němec, Italie a Francie.

Ováží-li se velikánské rozměry těchto výprav loupežných, — byliť Uhři zajisté r. 908 v Sasích a Duryncích, r. 909 ve Švábích, r. 910 v Bavořích a Francích, r. 912 zase ve Francích a Duryncích, r. 913 opět ve Švábích, r. 915 až u Bremy, r. 917 ve Švýcarech, Elsasku a Lotrynkách, r. 919 v Italii a Francii, r. 922 v Italii, r. 924 skrze Italii ve Francii a při Rýnu, r. 926 opět při Rýnu, v Elsasku a Švýcarech, r. 933 v Duryncích a Sasích, r. 934 až v Řecku, r. 935 v severní Itali a Burgundii, r. 937 až u samé Capue a Beneventa, r. 938 v Sasích, r. 940 zase v Italii, r. 943 poznovu v Řecku, r. 944 v Bavořích a Korutanech, r. 947 opět v Italii, r. 951 v Italii a odtud

ve Francii [1]), — pováží-li se, pravím, velikánské rozměry těchto výprav loupežných, v kterých mívali účastenství statisícové zbrojného lidu, tu ovšem nabízí se samoděk otázka: odkud asi pošlo, že národové bývalého spolkového státu moravského, kteříž přece již skrze křesťanství a zemědělství k nemalé osvětě byli se povýšili, kruté jho tohoto, pohanstvím ještě nadchlého národa kočovního tak dlouho snášeti sobě oblíbili? Zkušenosť svědčí, že poměry takové již samy v sobě zárodek pomsty obnášejí; osvěta útlačovaná nebo přidušená vzpírá se a vstane konečně k odboji, jak se to v politice nazývá. A hle, s ničím takovvým nepotkáváme se na přemožené Moravě; ani nejmenšího návěští o nějakém odporu, kterýž němečtí kronikáři přese všechnu tíseň, na nich spoléhající, co věc vítanou bezpečně byli by připomenuli, ba ani stopy nenajdeš o nějakém pokusu, vybaviti se z tohoto nového panství, k čemuž bylo dosti příležitosti, když hlavní moc Uhrův (a ta to byla zajisté, jež na vojnu se brávala) na dalekých pojiždkách kromě země se zdržovala. Abychom k této otázce odpověděli, zbývají toliko dvě cesty: přijíti totiž za pravé, že skrze Uhry kraje moravské a pannonské buď na dobro vylidněny jsou byly, buď že vítězové chytře oblíbili sobě, šetřiti prospěchu přemožených a zachovati je takto při dobré vůli. Vyslechnou-li se řídká, takořka bázlivá slova skrovného počtu současných kronikářův [2]), náleželo by rozhodnouti se pro první

---

[1]) Sestaveny jsou výpravy tyto poprvé od Palackého v Dějinách národa českého I. str. 228 a 244; srov. též Lad. Szalaye hist. uherskou v něm. překladu Jind. Wögrera, v Pešti 1866 I. str. 23 a násl.

[2]) Regino na př. k r. 889, 894. Annales Mettenses k r. 889. Též Constant. de administr. imp. hl. 41 vypovídá, že ona část lidu moravského, kteráž dobytí země byla přečkala, utekla se do sousedních zemí, jako k Bulharům, Uhrům, Charvátům a j. národům. Srov. ost. díl I. 237 našich Dějin Moravy. Že jmenem Charvátův rozumějí se tuto jediné obyvatelé země Krakovské, dokázal Lelewel v díle svém: „Polska wieków średnich“, zvláště v II. a IV. svazku jeho.

mínění a v tom případě byl arci všechen odboj nemožný; přihlíží-li se ale k věci samé, pak by i druhé mínění nebylo bez podstaty. Jaký mnedle prospěch byl by vzešel vítězům z dokonalého vyhubení národů přemožených? Děti, ženy a starci oněch zůstávali totiž z pravidla doma, a když mužové, ozbrojení lukem a šípem, koňmo na půtky a loupeže vyjížděli, bylo nezbytné, aby někdo staral se o ty, kdož nemohli s sebou. Zemědělstvím, jak známo, nezanášeli jsou se Maďaři, považujíce je spíše za věc sebe nedůstojnou, a přece mohli ti, kdož doma zůstávali, jediné zemědělstvím při životech zachováni býti, neboť zvěrolov a chov dobytka, ku kterýmž je též rukou lidských třeba, sotva asi k jich výživě stačily. A však i výpravy válečné vyžadovaly náhradu ztrát na válečném mužstvě vzatých; každoročními téměř boji a od r. 934 i nevzáctnými porážkami řídnuly řady vlastních Uhrův, kteréž dorostlou mládeží vlastní a na díl i těmi, kdož vítězům byli holdováli a na stejná práva přijati byvše, svobodnými byli zůstali, jediné mohly býti doplňovány. Tato, z věci samé plynoucí úvaha přivádí nás k domnění, že výbojcové opanovanou od nich část bývalé říše moravsko-pannonské v lidnatosti sice velice oslabili, nevylidnivše ji však v pravém slova smyslu, nýbrž že šetříce ve vlastní prospěch zvláštností národních, kteréž při Slovanech, Rumunech a Němcích, nyní jim poddaných, byli shledali, národův těchto do té míry při dobré vůli dovedli udržeti, že mohli toho se odvážiti, aby i nejlepší síly své kromě země trvale zaměstnávali, a to beze strachu, že poddaní a početní, v celém světě sebraní plennici k nemilosrdnému odboji se zdvihnou a o násilné navrácení dřevních poměrův se pokusí [1]). Dle toho lze míti za podobné, že

[1]) Srov. pojednání: „Kulturzustände der Ungarn vor der Annahme des Christenthums“ od Fr. Toldy'ho (Sitzungsberichte d. hist. phil. Classe d. kais. Akademie 1850, str. 11). O četných, do Uher převedených plennících zmiňuje se biskup Pelhřim ve zprávě své k papeži Benediktovi VII. k r. 974, Cod. Dipl. Mor. I. 89; Nestor pak dokládá výslovně o Uhřích,

zřízení společenské, politické a náboženské v tom způsobě, jak za doby Mojmírovcův na Moravě bylo se utvrdilo, jakkoli v některém oslabení — poněvadž nebylo vítězům zrovna po chuti, ba u věcech náboženských i s zřejmými překážkami [1]) — přece jen při životě se zachovalo, ano i bez jistého vlivu na společenský řád pánův jejich se neobešlo. Kdyby tomu nebylo tak, jakž bylo by lze vysvětliti sobě zdar země české za Václava svatého (panovalť od r. 926—935)? Čechův jízdní zástupové Maďarův přese všecku hradbu pohraničních hvozdův a hor také neušetřili; a přece vzmohl se tam sotva pět let po zaniknutí říše moravské za synův a vnukův Bořivojových a Lidmiliných takový pořádek státní, že na něj vůči obvyklému mínění o záhubné ukrutnosti Maďarův tehdáž nemohlo býti ani pomyšlení.

Přihlašujíce se k tomuto mínění, nehodláme tím ovšem nikterak pouštěti se do chvalořečí loupežných nájezdů maďarských. Doby poměrně mnohem pozdější jsou toho, tuším, dostatečným důkazem, že bojovný Maďar dovedl býti udatným až do ukrutnosti a nešetrným až do samé zůřivosti; Rakousy dolejší, jakož i celá strana Moravy podél hranic uherských od Strážnice až po Břeclav vydávají skrze četnou pozdější kolonisaci svou nepopíratelné o tom svědectví, do jaké míry končiny tyto vzaly jsou zkázu od častých nájezdův jejich; chtělić jsme tím jen pronésti mínění své, že výpovědi Regina a Oty Frisingského, ano i líčení císaře Leona v Taktice jeho a tvrzení jiných kronikářů, kteříž spravedlivým hněvem, ale i také srdečným strachem jsouce puzeni, líčí nám Uhry co pravé potvory, střízlivému histo-

---

nynější zemi uherskou opanovavších: „a potom Uhři vyhnali Vlachy, i zdědili po nich tu zemi, a usadili se v ní se Slovany, *podrobivše je pod sebe;* a odtud dostala jmeno své země Uherská.“ Nestorův letopis ruský v překladu K. J. Erbena, v Praze 1867 kap. XIX. str. 16 a 17.

[1]) Národové Uhrům poddaní směli děti své jen tajně na křest přinášeti. Cod. dipl. Mor. I. 90.

riku nesluší bráti v plném slov jich smyslu [1]). Vzdaž-li platili také Čechové daň do Uher, dovedše se takto jich ubrániti [2]), to nechť má se jakkoli; že ale přese všecky projíždky jejich skrze zemi v křesťanské vzdělanosti, a tím samým i v společenském a státním pořádku té doby valně jsou prospěli, toho důkazem jest panování knížete *Václava I.*

Pocházeje z otce Vratislava I. a matky Drahomiře a po mučenické smrti své († 935) za svatého byv vyhlášen, podporoval Václav v zemi své netoliko školy, jako Budečskou, na kteréž latině a slovanským knihám se vyučovalo, on jal se též (což jediné za doby klidné a pořádné průchod míti může) po všech hradech svých stavěti kostely a kněží ze všech zemí do Čech povolávati. Sám pak pomeškav za nějakou dobu k vůli vzdělání svému v klášteře sv. Jimrama v Řezně, zachovával s králem německým Jindřichem I. (919—936) dobrou vůli a přátelství, odváděje říši dávní, již s Karlem Velikým smluvený poplatek výroční 500 hřiven stříbra a 120 volův [3]). Takovým způsobem zachoval zemi své blahoplodné účinky křesťanství, skrze sv. Methoděje v ni uvedeného, kteréž po vypuzení slovanských kněží z Moravy r. 886 ovšem hlavně jen z Němec a skrze kněze německé mohlo býti živeno; neboť náleží za to míti, že té doby svazek církevní s biskupstvím Řezenským bezpečně již v síle stál [4]), poněvadž jinak Řezenský biskup Isangrim r. 939 dne 22. září sotva byl by smél světiti kostel sv. Víta, od téhož knížete Václava na hradě Pražském založený. Že ale v skutku toto svěcení výkonal, veda sobě při tom co suffragan kostela Salcpurského, tož není chyby, že Čechy příslušely té doby k Řezenské dioecesi.

Až do založení biskupství Pražského ok. r. 973 nebý-

---

[1]) Srov. Lad. Szalaye hist. Uher. na uv. m. I. 66 a násl.
[2]) Dobner Annal. III. 397 a 415.
[3]) Srov. Děj. Moravy díl I. str. 71 a 193.
[4]) Dějiny Moravy I. str. 231.

báno v ničemž touto církevní příslušností, jakkoli bratr Václavův, *Boleslav I.* († 15. července 967) sotva vlády se ujav, kněze německé ze země vypudil a zpěčuje se platiti daň králi německému, všeliké spojení s říší hodlal přetrhnouti. Snadno lze sobě pomysliti, že počínání takové králi německému nikterak nebylo s potěšením. Nástupce Jindřichův na trůně německém, syn jeho Ota I. (936—973), nepodobal se ovšem dřevním Merovejcům, ospalým a liknavým; držel on říši sjednocenou a moc královskou povýšenou. Boleslav byl by mohl jen tehdy s prospěchem vzdorovati, kdyby byl proti síle sám byl stačil sílu nasaditi. Odkud ji ale bráti? Vzdaž-li z vědomí slovanské pospolitosti? Spolkového státu moravského více nebylo, Maďaři bránili obnově jeho, Slované pannonští a podkarpatští nesměli, nechtěli nebo nemohli se vztýčiti, nad polabskými pak bděla stráž Němcův. Či měla snad síla taková prýštiti se z nadchnutí nábožensko-národního? Kněží a učitelův, kteříž ze školy Methodějovy byli vyšli, bylo v zemi toliko porůznu; vždyť pak jsme jmenovali mnohé z nich, kteří za Dunajem v Bulharech byli novou vlasť sobě způsobili [1]; odtamtud vzkřísiti v Čechách křesťanství a při síle je udržovati, nebylo pro Uhry možné. Musilť tedy Boleslav přestati na vlastních prostředcích, že pak dovedl jich důvtipně užívati, toho svědectvím jesť válka sama, kterouž, jakkoli ji přetrhla některá příměří, vedl Boleslav neméně než 14 let, až posléze Ota I. r. 950 před Mladou Boleslaví se objevil a sliby Boleslavovy přijal. Takto postavil se kníže český sám zase pod svrchovanosť krále německého. Onen tisíc Čechův, kteříž nedlouho potom vedlé zástupův německých na poli Leššském u Augšpurka (r. 955), a sice (jak podobá se) Boleslavem samým vedeni [2]), položili jsou životy své v krutém boji za osvětu západoevropskou proti Maďarům,

[1]) Srov. díl I. str. 188 a násl.

[2]) Flodoardi Annal. k r. 955. Pertz SS. III. 403.

byli zároveň s obnoveným poplatkem [1]) asi obětmi smíru Boleslavova, u Mladé Boleslavě s králem učiněného; vítězství pak, kteréž obdržel Boleslav ještě téhož roku na Maďarech v zemi české samé, bylo asi odplatou za životy bohatýrův u Augšpurka padlých [2]). Té chvíle oddechla sobě Morava i poddala se největším dílem, ovšem co zvláštní provincie, knížeti českému, kterýž z vítezství nabytého bez pochyby dále ještě hleděl kořistiti. Češi posloužili tudíž, pomáhavše říši na poli Lešském, netoliko jí přímo, nýbrž i sobě nepřímo. Dobrá shoda s říší německou, a tudíž i vědomí vyšší bezpečnosti na venek zvýšeny jsou tím podstatně; poněvadž pak Boleslavu nebylo třeba obávati se útoku z venčí, tož mohl tím rázněji nastupovati na drobná knížata a župany v zemi, kteříž do té chvíle byli hlavní překážkou jednoty státní, a zbaviti je moci jejich; skrze něho zvelebena jest tudíž moc knížecí a tím samým vzrostla i váha země v dějinách. Jest-li ono důrazné nastupování na lechy a župany v zemi či nepřízeň jeho k německým kněžím zjednaly mu jmeno „Ukrutného“, jest posléze jednostejné; dosti na tom, že kněz domácí, děkan totiž kapituly pražské a kronikář Kozmas, příjmi toho o něm užívá. A však moc a vážnost jeho viděly se cizozemcům býti do té míry neobyčejné, že současní kronikáři, jako Flodoard a Vidukind, nazývají ho králem a jiní slovanští národové, jako Poláci, vyhledávají přátelství s ním a příbuzenství. Kníže polský Mečislav, jehož vznikající moc opírala se hlavně o Velko-

---

[1]) Srov. str. 8 t. d. Že tento poplatek zahrnoval v sobě také jiné ještě davky, než byly ty, k nimž sv. Václav vůbec byl se zavázal, poznává se z darovací listiny cís. Oty III. kostelu Mezibořskému ze dne 1. května r. 991. „Tertiam partem census“, praví se tam, „qui regio fisco per singulos annos persolvi debet de tota Bohemia, in qualicunque re sit sive in auro, sive in argento, sive pecoribus aut in aliis aliquibus rebus magnis sive parvis.“ Srov. Erben, Reg. I. 33. a 76.

[2]) Annales S. Galli k r. 955. Pertz SS. I. 79. Szalay na uv. m. I. 41 a násl.

polsko t. j. o kraj mezi střední Odrou a Vislou, žádal sobě dceru Boleslavovu, Dobrovku, míti za manželku i obdržel ji také. Biskup Mezibořský a současný kronikář Dětmar vypovídá, že obrátila manžela svého na víru křesťanskou i přispěla tudíž platně k rozšíření víry této v zemi [1]). Slove-li však tento Boleslav, jehož co zakladatele státu i velemoci české bylo by snad spíše slušelo Velikým nazvati, Kozmovi Ukrutným, tož poctil Kozmas syna a nástupce jeho Boleslava II. příjmím „Zbožného", nepochybně asi v následcích založení pražského biskupství, jež skrze něho posléze k místu přivedeno jesť. Prvé však než se k této vážné věci obrátíme, popatřmež málo na dosavadní církevní poměry na Moravě.

Poslední bezpečné a vážné zprávy o moravsko-pannonském státu slovanském, kterýž stoje tehdáž pod panstvím Mojmira II., v stenčeném poněkud objemu, než za Svatopluka, ale vždy ještě v imposatní velikosti se jeví, — připomenuli jsme k r. 899 [2]). Tehdáž byl se z Říma nový pokus stal, skrze obsazení arcibiskupské stolice pannonsko-moravské, od r. 885 uprázdněné, založiti na Moravě samostatný pořádek církevní. Že papeži Janovi IX. skutečně o takový úmysl šlo, o tom svědčí opatření jeho, aby nový metropolita nikoli skrze německé, nýbrž skrze schválně k tomu konci do Moravy poslané biskupy, Jana totiž, Benedikta a Daniela, posvěcen byl a osiřelá dioecese přímo z Říma zase k nápravě přivedena byla. Víméť také, že arcibiskup Jan a dva biskupové jeho rozdělili zemi na čtyři dioecese, arcibiskupskou totiž a tři biskupské, kterýmž vystavili arcibiskupa a tři domácí biskupy, dokázavše takto skutkem, že Salcpurský a Pasovský nemají práva k Moravě. Pohříchu i tenkráte nepovídá se, kde byla jsou sídla biskupův, jaké jich okresy a jaká jich jmena. Pozdější zprávy vzpo-

---

[1]) Thietmar Chron. Pertz SS. III. 783.

[2]) Srov. díl I. str. 221.

mínají jich sice, a však ty spoléhají na podvržených listinách. Nemámeť síce práva, z těchto rozhodně sice falšovaných, ale také praštarých listin (jak toho důkazy již vedeny a k jichž zdělání zejmena asi zřízení oněch čtyř dioecesí v zemích Mojmírových r. 899 podnět bylo dalo) chtíti dovozovati, že oněmi biskupskými stolicemi byla jsou města Speculum Juliense čili Soriguturum, pak Faviana, Nitra a Vetvar: a však tolik lze přece s podstatou tvrditi, že přese všecko potomní zavržení liturgie slovanské v dolejších Charvátech, od papeže Jana IX. (914—928) prošlé [1]), noví biskupové moravští byli muži, kteříž ze školy Methodějovy byli jsou vyšli a tudíž ve smyslu jeho a ve shodě s úmysly Mojmírovými sobě počínali. Při konci X. věku, zejmena za doby, když Uhři skrze porážky, r. 955 jim způsobené, neméně i z opatrnosti knížete jich Gejsy samého přestati musili na těsnějších hranicích a pokojnějším života způsobě, — byla toho ještě netoliko čerstvá paměť, že v říši moravsko-pannonské bývalo čtvero sídel biskupských, nýbrž vědělo se také, že v předchozích bouřích uherských přišla jsou na zmar. Biskup Pasovský, Pelhřim (971—991) připomíná zejmena v listu svém k papeži Benediktu VII. první valnou výpravu Maďarův do Bavor co dobu, za kteréž biskupské stolice moravsko-pannonské pozbyly platnosti své. To však stalo se, jak v I. dílu str. 236 lze se dočísti, v měsíci červnu r. 907. Nepřečkaloť tedy ono nové, z Říma vyšlé zřízení církevní doby 7 let i podobáť se, že vůbec ani nedospělo do náležitého provedení, poněvadž ani v pozdějších dobách neděje se v hodnověrných listinách zmínky o těchto sídlech biskupských, jakkoli se k tomu více než jednou naskytuje příležitosť.

Od těch časův až skoro do založení biskupství Pražského okolo r. 973 přestávají všecky zprávy o církevních i politických osudech vlasti naší. Jak asi Maďaři spravo-

[1]) Erben, Regesta I. 28.

vali jsou onen zbytek dřevní Moravy, který ještě pod panstvím jejich byl zůstal, vzdaž-li tam všechen společenský pořádek za své vzal, nebo jest-li starodávní, od Mojmírovcův zavedené nebo utvrzené řády obmezené moci panovnické v trpené platnosti tam se zachovaly, toho nelze nám ani jedním ani druhým směrem věrně doložiti; a však dle toho, co později bylo v té příčině v obyčeji, lze s jistou podobností druhého mínění se zastati. Dřevní řády společenské zůstaly tedy v platnosti a Moravané odváděli asi po našem rozumu (k čemuž nás porovnání s jinými zeměmi stejných poměrův vede) co lidé přemožení Maďarům daň; v církevním vzhledě pak dovolávali se asi Salcpurští co metropolité a Pasovští co podbiskupí dřevních práv dioecesních. Mezi biskupy Pasovskými, kteříž té doby (907—973) panovali, totiž: Burkard (902—914), Gumpold (914—930), Gerhard (930—945), Adalbert (945—970) a Pelhřim (971—991) jest to zejmena Pelhřim, o kterémž s jistotou dá se tvrditi, že k starému právu svému, že totiž Morava patří k dioecesi Pasovské, určitě se táhl, ano vší mocí provésti je hleděl.

Tento *Pelhřim* náleží k nejpamátnějším osobám doby své. V klášteře Starodubském (Altaich), mezi Pasovem a Strubinou při Dunaji ležícím, byv na učení a na stolici biskupskou sotva dosednuv, jal se přede vším o to usilovati, aby skrze činnost missionářskou mezi Uhry, tehdáž právě k vzdělanosti křesťanské se obracujícími, biskupství svému nemalého rozšíření zjednal; neboť dle práva kanonického přiřknuta jest země obrácená na víru té dioecesi, z kteréž toto obrácení bylo vyšlo. Ovšem nedá se upříti, že Pelhřim osobně i skrze kněze dioecese své tohoto díla se ujal, zvláště když kníže uherské Gejsa a druhá manželka jeho Adleta, sestra knížete polského Mečislava, nedávno též pokřtěného, nové víře přáti počali [1]) a císař Ota dobrém uvážení vlastního prospěchu ochrancem této nové činnosti missionářské se činil. Pelhřim nebyl ale prvním

---

[1]) Szalay, Hist. uher. na uv. m. I. 48. pzn.

missionářem mezi Uhry; nehledíc ani k poddanému obyvatelstvu slovanskému, od něhož dostalo se zajisté Maďarům první povědomosti o víře, kázal mezi nimi již r. 948 byzantský mnich Hieratheus[1]) a na krátko před Pelhřimem spatřujeme tam německého mnicha Volfganga, potomního biskupa Řezenského a spoluzakladatele biskupského sídla v Praze, an apoštolské činnosti se oddává. Bylť on členem benediktinského opatství Einsiedelnského ve Švábích a vykonal asi r. 971, v prvním roce biskupství Pelhřimova, missionářskou cestu do Uher skrze Šváby a Bavory s povolením opata svého. Kdyby byl mohl dokonati obrácení této země na víru křesťanskou, nebylo by ho minulo biskupství uherské, kteréž dřív nebo později musilo k místu přijíti. Toho ale nemínil Pelhřim dopustiti i způsobil, že přispěním císaře Oty II. (od r. 961 krále východních Franků, r. 967 na císařství korunovaného a od r. 973 vládnoucího † 983) Volfgang r. 972 na biskupství Řezenské jest dosazen, kteréž až do smrti držel († 31. října 994). Takto podobalo se, že Uhry zůstanou kořistí Pasova.

Nikdo nevystihnul pletich Pelhřimových tak dokonale, jako tehdejší arcibiskup Salcpurský, Frydrych (959—991). Bylť sobě toho dobře svědom, co podbiskupí jeho obmýšlí, vybaviti se totiž z vrchmoci jeho a povýšiti sebe na samostatného metropolitu Pasovského. Chtěje zámysly tyto přetrhnouti, vymohl sobě r. 973 nové stvrzení metropolitních práv svých na papeži Benediktu VI.[2]) Tím ale nedal se Pelhřim nikterak másti v předsevzetí svém. Neustávaje v započaté mezi Uhry činnosti, poslal r. 974 papeži Benediktu VII., nedávno teprv nastolenému, pochlebnou zprávu o časných výsledcích jejích. „Snažně," tak dí biskup v onom listě, „snažně žádali jsou mne Uhři, abych buď přišel

[1]) Szalay na uv. m. I. 40.

[2]) Cod. dipl. Mor. I. 87. Že listina, na témž místě v Codexu tom položená, nevztahuje se k papeži Benediktu VII. a k r. 974, nýbrž k r. 973 a k Benediktovi VI., poznává se ze zpráv o zasedáních čís. akademie nauk, dílu XVII., str. 99.

sám, buď posly víry k nim vypravil. Poslal jsem tedy dle jich vůle způsobné k tomu mnichy, kněze a duchovní všech řádů, i požehnalť pán přičinění jejich tou měrou, že jediné z vznešenějších Uhřův získáno jest víře na 5000 lidí obého pohlaví. Plenníci křesťanští, kteříž, ze všech končin světa sebráni jsouce, největší díl sprostého lidu činí, těší se nyní dokonalé svobodě víry. Nesmějíce prvé jinak, leč potají dětí svých pánu obětovati, nosí je nyní beze strachu ke křtu a staví nové chrámy. Neboť jakkoli věčina Uhrův ještě v tenatech pohanství vězí, nezbraňují jim přece služeb božích, nýbrž dopouštějí kněžím volně ubírati se tam, kam se jim zlíbí. Ale netoliko Uhry, nýbrž i sousední země slovanské hotovy jsou, přijíti křesťanství. A však zde platí poznovu slovo spasitelovo: žeň zajisté jest veliká, ale dělníkův málo. Vidíť se toho tedy pilná potřeba, aby Svatosť Vaše oněm zemím zřídila několik biskupův, poněvadž tam již za doby panství Římanův a Gepidův ve východní Pannonii a Moesii, kteréžto země pod mou církev Lorchskou, kteréž já nehodný sloužím, právě sluší, sedm stolic biskupských bývalo[1]), z nichž čtyři, jak toho jest podnes ještě dobrá paměť, zachovaly jsou se na Moravě až po tu dobu, když Uhři jsou napadli země bavorské.“ A nyní teprv vytasí se Pelhřim s vlastním svým úmyslem. „Nejsemť s to“, tak praví dále, „abych stačil této veliké a obtížné péči o duše sobě svěřené, z nedůstatku spoludělníkův mnoho jest třeba opustiti.“ Ukazujeť se prý tedy toho nuzná potřeba, aby velebnosť metropolitní stolice Lorchské zase k nápravě přivedena byla a t. d. K tomu konci podali jsou vyslaní jeho stolici apoštolské listiny provodící prý výpovědi biskupovy s žádostí, aby byly stvrzeny, i předloživše pořádné, od Pelhřima přidané vyznání víry, kteréž svědčilo o jeho pravověrnosti, prosili posléze biskupu svému pallium, co znamení skutečně jemu propůjčeného důstojenství metropolitního.

---

[1]) Cod. dipl. Mor. I. 90.

Poselství toto dobře prý pořídilo a Pelhřim obdržel prý bullou Benedikta VII. z r. 975 k německým metropolitám, císaři Otovi II. a vévodovi Jindřichu Bavorskému skutečně žádané pallium a církev jeho, tedy Pasovská, hodnosť církve arcibiskupské [1]), jejíž práva měla se vztahovati na Uhry i Moravu, a to vše na jediném, od Pelhřima uvedeném základě, že prý Pasovské biskupství vzniklo z arcibiskupství Lorchského, v avarských bouřích zašlého, jehož práva tedy prostě jen na Pasovské se přenášejí. O bulle, vydané r. 973 arcibiskupu Salcpurskému, Frydrychu, nečiní se zmínky. Což Benedikt VII. nevěděl, co předchůdce jeho dvě léta před tím byl učinil? Sotva asi; což tedy tato bulla vyšla z péra Pelhřimova? Nepochybně. A však nechť již byla tato bulla pravá či podvržená, platnosti nemohla nabyti, leč podpisem císařovým, a toho biskup Pasovský nedosáhl. Morava i Uhry nedostaly na ten čas žádných podbiskupí a Pasov zůstal pod arcibiskupem Salcpurským. Založení biskupství Pražského a za nedlouho i zdvižení nové metropolie v Ostřehomě učinilo pletichám Pasovských na dlouhou dobu žádoucí konec.

Pro historii Moravy vidí se podniknutí Pelhřimovo, povýšiti Pasovskou stolici co dceru Lorchské církve na arcibiskupství, býti se skutečnou důležitostí, neboť z něho poznává se, že Morava té doby nenáležela (podobně Čechám asi z r. 895) k dioecesi Řezenské, nýbrž, jako prvé, k Pasovské. Kdyby tomu nebylo tak bývalo, zajisté byli by musili Řezenští, vidouce úklady Pasovského, aby na Moravě a v Uhřích zřízeni byli podbiskupí jeho, platně se ozvati, čehož ale neučinili. Dále poznává se z toho, že Morava nebyla té doby s Čechami v jednu zemi srostlá, poněvadž Morava líčí se podobně co Uhry jako zvláštní provincie, což bylo by proti všemu obyčeji, kdyby (jak druhdy za to

[1]) Cod. dipl. Mor. I. 93 a násl. O příčinách, v kterých jeví se tato bulla býti podvrženou, srov. Sitzungsberichte d. kais. Ak. d. Wissen., díl XVII., str. 96.

se mělo) Morava skrze Boleslava I. asi okolo r. 955 s Čechami v jednu říši dokonale byla splynula. Ještě k r. 981 nazývá Kozmas Moravu královstvím[1]), tedy rozdílnou od Čech provincií, jakkoli též pod panstvím Přemyslovcův se nalezala. Kdy Přemyslovci stali jsou se pány celé Moravy, nedá se určiti; poslední osudy Mojmírovcův zůstaly nás tajny a doba, kteráž po nich následuje, pohroužena jest v čirých tmách. Stalo-li se to připojení již skrze Spytihněva I. († 912) či teprv skrze Boleslava I.? Domnění jsou pro jedno i druhé po ruce, nedostává se ale důkazův. Naše mínění snáší se v tom, že připojení Moravy co provincie k českému státu Přemyslovcův nestalo se skrze smlouvu, nýbrž v následcích naléhavé potřeby časův tehdejších. Dokud Maďarův bylo se co nájezdníkův báti, nemohl se vliv Čechův na Moravě nikterak ustáliti; když ale rok 955 sílu jejich jak na poli Lešském tak vítězstvím Boleslava I. v Čechách byl zlomil, zdvihl a upevnil se vliv Přemyslovcův na Moravě zároveň s vědomím nabytých výsledkův. Vědomí národní pospolitosti a paměť bývalé politické jednoty usílily tento svazek, kterýž ale v tom způsobě (jak z pozdějších dob lze souditi) se jevil, že Morava od Přemyslovcův považována co rozdílná a zvláštní část říše a dle toho také spravována. V tomto poměru nezměnilo se i později nic, když Morava pojata jest v církevní svazek s Čechami, o čemž v příští kapitole určitěji se vyslovíme.

[1]) Srov. Kozma u Pertze SS. IX. 51.

HLAVA DRUHÁ.

MORAVA POD PANSTVÍM ČESKÝM, od r. 955—1003.

Počátkové biskupství Pražského ok. r. 967. — Jednání o tom. — Založení biskupství Pražského r. 973 a 974. — Dioecesní hranice Moravy ok. r. 973. Vracen (?), biskup moravský r. 976. — Sv. Vojtěch a působení jeho r. 983—997. — Morava spojena s Pražskou dioecesí — ok. r. 992. — Založení kláštera Břevnovského v Čechách r. 992. — Důležitost toho.

Založení biskupství Pražského činí epochu v dějinách českých. Měla-li země zcela samostatně sobě vésti, bylo třeba, aby se církevně od Němec odloučila. Neboť jakkoli německým císařům odváděli Čechové poplatek, byli přece v politickém vzhledě v pravdě samostatni, odtud nebylo se tedy škodného vlivu do té míry obávati; dokud ale církev česká jediné z cizozemska byla živena a posilňována, nemohl se národ bez cizího vlivu obejíti a rozvoj národní přirodními cestami se bráti. Tak asi hleděli knížata Boleslav I. i II. (tento panoval od r. 967—999) na tu vážnou věc, pojavše úmysl, za pomocí císaře a papeže založiti biskupství v Praze. Císař Ota II. naopak, jemuž zřízení biskupství pražského náleží děkovati, zanášel se při tom asi s jinými učely.

Severní Slované na pravém břehu Sály a Labe byli totiž od časův císaře Oty I. († 7. května 973) mezi patero biskupství, Havelberské totiž, Braniborské, Žičské, Meziborské a Míšeňské rozděleni a zdviženému r. 968 arcibiskupství Magdeburskému, pod nímž stálo i biskupství Pozňanské,

podřízeny; úmysl, kterýž při tomto opatření měl císař Ota I., po příkladu Karla Velikého považovati totiž duchovní tato sídla zároveň za podpory moci německé v zemích slovanských, byl by zůstal bez dokonalého provedení, kdyby i Čechům nebylo se dostalo zvláštní stolice biskupské. A právě na tuto zem mohlo se nejméně počítati, jakkoli jinak co přední hráz proti Uhrům byla nejdůležitější. Proto náleželo přidati k řetězu poslední kruh, t. j. biskupství Pražské.

Zakládalit sobě tedy na zdvižení takového biskupství netoliko Ota, nýbrž i Boleslav I., ovšem, jak již řečeno, každý v jiných příčinách. Boleslav, — tak podobá se — pomýšlel na provedení této věci již r. 967. Neboť Kozma, nejstarší kronikář český, jehož narození do roku 1045 a úmrtí na den 21. října 1125 se klade, kterýž tedy dějin těchto byl dosti blízek, vypravuje, že kníže již při papeži Janu XIII. (965—972) o to se ucházel, aby v Praze při kostele sv. Víta biskupství a při kostele sv. Jiří klášter ženský směl zříditi. Papež, schvaluje jinak tento úmysl, vymiňoval sobě toliko, aby služby boží v obou sborných chrámech ani po obřadu slovanském, aniž po bulharském, nýbrž po latinském konány byly [1]), z čehož ovšem platně třeba souditi, že tehdáž ještě v Čechách liturgie slovanská, od sv. Methoděje zavedená, plný průchod jest měla a že tudíž Jan XIII., klada svolení své pod onu výminku, toliko starou, již od Jana X. (914—928) ok. r. 925 k arcibiskupu Splitskému a týmž časem i ke knížeti Charvatskému prošlou zápověď k obnově chtěl přivésti, aby totiž i Čechové nespravovali se učením Methodějovým a oběť mše svaté toliko latinským jazykem vykonávali; za tou příležitostí ukazuje papež také k Sasům, kteříž prý, jakkoli novověrci, jediné latinského obřadu se drží [2]). A však přese všecku

[1]) Kozma u Pertze str. IX. 49.

[2]) Oba listy vytištěny jsou u Ginzla „Geschichte d. Slavenapostel" a t. d., přídavkův str. 75 a násl.

vůli papeže i chuť císaře potkalo se založení zvláštního biskupství v Praze s nemalými nesnázemi. A jakého způsobu byly jsou tyto nesnáze?

Té doby, co vznikla jesť myšlenka, zříditi v Praze nové biskupství pro západní Slovany, meškala v Římě Mlada, sestra Boleslava II. Mysl zbožná jakož i touha po vědění křesťanském přivedly jsou mladou kněžnu do Říma; bylať ona zajisté, jak Kozma dí [1]), „věcem božským dobře vyučena.“ Za delšího pobytu svého v onom městě všesvětovém — přišlať ona do Říma ještě za života otce svého Boleslava I., jehož úmrtí klade se k 15. červenci r. 967 — poznala Mlada řeholi sv. Benedikta a stavši se jeptiškou, vysvěcena jesť přispěním samého papeže Jana XIII. pod jmenem Marie na abatyši [2]). To však nemohl papež učiniti, neměl-li pro novou abatyši kláštera některého po ruce; neboť tak tomu chtí pravidla řehole sv. Benedikta. Bylť to klášter, jenž měl založen býti při kostele sv. Jiří na hradě Pražském, kdež již děd Boleslava II., Vratislav I. († 926), kapitulu byl zřídil. Poněvadž pak Mlada, jinak Marie, v skutku jmenuje se první abatyší téhož kláštera Svatojiřského [3]): třeba přijíti za pravé, že papež a kardinálové jeho měli jsou dostatečné rukojemství, povýšivše ji na tuto hodnosť, kteréž tím nikterak se neumálilo, když Mlada zjevila se s přáním otcovým i bratrovým, aby zřízeno bylo pro národ český, a to v samém sídelním městě říše, skrze stolici apoštolskou biskupství, jež by zachovávalo dávní řády sv. Methodějem zavedené, t. j. jazyk slovanský při liturgii dle obyčeje řeckého.

Skrýváť se bezpečně v této prosbě úmysl, obnoviti skrze Čechy starodávní spolkový stát moravský a utvrditi

---

[1]) Kozma na uv. m. 48.

[2]) Kozma na uv. m.

[3]) Srov. Hammerschmied, Historia de Origine etc. monast. sti Georgii 1715 str. 4 a násl.

ve všelikém ohledu národní samostatnoť, úmysl to, jehož provedení té doby nebylo zrovna nemožné. Neboť, jak hned uslyšíme, slušel tehdáž pod panství Boleslava II. poznovu největší díl dřevní říše Mojmírovcův. Základ církevní, t. j. bývalé moravské arcibiskupství, pamatoval se dosud i nebyloť nedůvodné, připovídati si z toho dobrý prospěch; neboť církev katolická libuje sobě ode dávna v obnovování starých zašlých dioecesí. Také spatřoval se Boleslav II. s císařem a, jakž platně mohl se domnívati, i s Římem v dobré shodě; a přece minuly se snahy jeho s plným výsledkem. V Římě totiž rozumovali jinak. Okolnosti, kteréž byly jsou vedly papeže Hadriana II. a Jana VIII. k vyzdvižení slovanského arcibiskupství na Moravě, neměly tehdy již platnosti. Jiní časové, jiné úmysly. Jan XIII. a císař Ota II., politika římská a říše německá měly se té doby zcela jinak k sobě než v století devátém za panování Karlovcův. Tehdáž měl papež velké slovo, nyní císař, na jehož stvrzení spoléhala týmž časem i volba pepežův. Moc německých arcibiskupův, ondy stolici apoštolské tak nebezpečná, byla se za panování Otonův proměnila v málomocnoť; ano tvrdá a silná ruka císařův nutila arcibiskupy německé, přivinouti se pevněji k Římu. Potom byla říše byzantská, jež prvé společně rozhodovala, římské církvi takořka již ztracena. Z té doby pak, co Maďaři byli se zahnízdili v zemích podunajských, nebylo více spojení mezi východem a západem a tím samým pominulo i strašidlo říše světové, jehož se Řím za IX. věku byl obával. Neměliť tedy důvodové, již za časův Svatoplukových k zřízení slovanské církve metropolitní byli jsou se přimlouvali, v druhé polovici X. věku té váhy více do sebe. Nad to shledávali se zrovna té doby, když Mlada v Římě se zdržovala, Jan XIII. a Ota I. i II. v nejlepším přátelství i nebyloť snadné, aby se onen byl protivil úmyslům těchto. Na církevním sněmě v Ravenně, v druhé polovici měsíce dubna r. 967, ku kterémuž 59 německých a italianských biskupův bylo se sjelo, vrátil totiž císař papeži poslední

statky, jež předkové jeho stolici sv. Petra byli slibovali, mezi nimiž také město Ravennu i s příslušenstvím. Poněvadž pak na témž sněmu razeno se právě také o zřízení arcibiskupství Magdeburského pro země slovanské, při čemž známy jsou úmysly císařovy vzhledem k té věci [1]: pročež nebylo by nikterak s podivením, kdyby při tomto sněmě i na přání a žádosť knížete českého bylo došlo a kdyby papež, odepřev v nedůtklivé stránce věci, t. j. vzhledem k řeči liturgické a obřadu, jinak k zřízení Pražského biskupství byl v podstatě svolil.

Domnění toto vidí se nám býti pravé, hledíme-li k listu papeže Jana XIII., Boleslavu I. svědčícímu, jejž abatyše Mlada, a sice nejspíše na podzim r. 967 z Říma do Prahy byla přinesla, a však, poněvadž Boleslav I. již dne 15. července t. r. byl zemřel, bratru svému Boleslavu II. doručila. V tomto listu chválí se křesťanská horlivosť žadatele, tedy Boleslava I., svoluje se k žádosti jeho, založiti totiž při kostele sv. Víta a Václava biskupství, při kostele sv. Jiří pak klášter ženský, což ale klade se pod výminku, aby služby boží v obou sborech duchovních nekonaly se v jazyku slovanském a dle obřadu bulharského, nýbrž dle obyčeje latinského. [2])

Když přistoupil Boleslav na tuto výminku, bylo svolení nejvyššího úřadu církevního k zřízení zvláštní české dioecese se sídlem v Praze hotovým činem. Nyní náleželo ujíti se díla, a však tu vznikaly nové nesnáze. Slušíť totiž připomenouti sobě, že česká země od r. 895 náležela k dioecesi Řezenské, že Pasovští nebyli se nikdy práva svého k Moravě zřekli a že Praha měla býti vybavena z metropolitního úvazku se Salcpurkem a Mohučskému arcibiskupu přiřknuta v náhradu za ujmu, kterouž obvod jeho založením arcibiskupství Magdeburského byl vzal, při čemž

[1]) T. j. zříditi na hranicích Německa řadu biskupství, aby skrze ně opanován byl slovanský východ (srov. str. 19 t. d.).

[2]) List tento zachoval nám Kozmas u Pertze SS. IX. str. 49.

poslézc i to nebylo bez váhy, že dřevní biskupství v krajích, jež náleželo jim nyní odebrati, vlastním nákladem byla svým časem kostely postavila, fary založila, desátky a jiná práva, jakož i statky byla získala, čehož nemínila se nyní vzdáti bez náhrady; k srovnání těch a jiných věcí bylo třeba času i dle toho lze beze vší pochybnosti za pravé míti, že v době mezi r. 967 až do polovice r. 974, kdy totiž biskupství pražské započalo činným býti, záležitosti tyto sjednávány jsou a vyřizovány. Zvláště prý setkávala se věc s velikými překážkami při biskupu Řezenském Míchalu, kteréž však nástupce jeho, sv. Volfgang, do té míry rychle a šťastně dovedl odstraniti, že list zakladací, od téhož svatého navržený, ne-li již v koncích r. 973, tedy bezpečně v první polovici r. 974 od císaře Oty II., jenž již v měsíci květnu r. 973 po otci svém byl nastoupil, stvrzen byl a vydán.[1]) Řezenskému biskupství dostalo se v náhradu některých statkův v Čechách, arcibiskupu Salcpurskému pak, Frydrychu, stvrzena jsou zvláštní bullou Benedikta VI. dávní, od Pasovských však ustavičně popíraná práva metropolitní; toliko Pasovští odešli s prázdnem, ba ztratili i Moravu, kde zřízen jesť také biskup a Pražskému na roveň postaven.[2])

Na nové biskupství Pražské dosazen jest saský kněz a mnich kláštera Svatojanského v Magdeburce, Dětmar, jemuž zvláště v chválu obracováno, že zná se v jazyku slovanském, tím pak zdařily se úmysly Oty I., dostati totiž i Čechy v metropolitní spojení s Německem. Řetěz slovanských biskupství byl zavřen a říše česká co dioecese podbiskupího přednímu a nejvážnějšímu metropolitovi německému, onomu v Mohuči totiž, podřízena a tím i v církevní svazky s říší německou pojata. Boleslav dokázal aspoň tolik, že odtud domácí lidé musili býti na kněžství vysvěcováni, kteříž pak cizímu vlivu mohli se platněji opírati. K výživě dostalo se

---

[1]) Othlonis vita S. Wolfgangi, Pertz SS. IV. 538. Srov. též str. 14 t. d.
[2]) Cod. dipl. Mor. I. 96.

novému biskupu obvyklého desátku, a sice od každé sklízně dvě kopy (kůpy) obilí. Poněvádž pak na kopu čítalo se 50 snopů, scházelo se z každé žně či, lépe řečeno, z každého popluží po 100 snopích všelikého obilí co desátek do dvorů biskupských. Dětmar spravoval dioecesi svou až do 2. ledna r. 982. Jeho nástupcem byl sv. Vojtěch.

Třeba míti za jisté, že za doby, kdy zřízení biskupské stolice Pražské k místu přišlo, zajisté byli zakladatelé o hranicích dioecese nového biskupa Dětmara dobře zpraveni; neboť Ota II. měl co pomocník otce svého, zvláště pak při zakládání metropole Magdeburské dosti příležitosti, zjednati sobě přesvědčení, že v tak vážné věci vyhledává se možná jasnosť a určitosť [1]). Nad to bylo tehdáž při hranicích českých několik starých biskupství, jako Řezenské, Pasovské a Salcpurské, neméně i jiná, nedávno teprv (r. 968), zejmena v Žiči, Meziboři a Míšni zřízená biskupství, kteráž zajisté neopomenula hájiti práv svých. Mámeť tudíž důstatek příčin domnívati se, že list, na založení biskupství Pražského vydaný, se vší opatrností byl sestaven. Životopisec sv. Volfganga, jehožto dopuštěním, jak výše povědíno, založení pražského biskupství valně bylo se přispíšilo, znal jej zrovna tak dobře jako náš Kozmas.[2]) A však ani ten ani onen spisovatel nepodává nám původní znění jeho i zůstaliť bychom vzhledem k nejstarším hranicím dioecese Pražské ve tmách, kdyby nám nebyl Kozmas zachoval listinu císaře Jindřicha IV. ze dne 29. dubna 1086, kterouž se moravská dioecese, od Pražské již r. 1063 oddělená, s touto opět slučuje a v starodávním obvodu svém tehdejšímu Pražskému biskupu Jaromíru (Gebhardu) odevzdává.

Dlé této listiny příslušely k dioecesi Pražské: Čechy, Morava, krajina Krakovská, hořejší a dolejší Slezy, hořejší a dolejší Lužice, z Uher pak ona část, kteráž od nynějších

[1]) Srov. Giesebrecht, Wendische Geschichten I. 192—202.
[2]) Othlonis vita S. Wolfgangi. Pertz IV. 538. Kozma u Pertze IX., 91.

východních hranic Moravy až k Tatrám v stolici Liptovské a Považím dolů až k Dunaji a stoku Moravy se táhne, výše pak se starou jižní hranicí Moravy (srov. díl I. str. 178 a 179) se spojuje. Tak asi znějí ustanovení hranic dioecese Pražské v onom listu císařském [1]).

Poněvadž pak v zemích, kteréž neměly ještě biskupských stolic, stávaly jsou se hranice zemské také hranicemi dioecesí, kteréžto poslední trvaly na mnoze i tehdáž, když politické hranice dávno již byly se proměnily: namanuje se tudíž otázka, byly-li asi hranice dioecesní, v zakladací listině biskupství pražského jmenované, r. 973 také skutečně hranicemi státu českého?

K otázce této vidí se nám, aspoň pokud k severním hranicím Čech se vztahuje, odpověditi v smyslu záporném, poněvadž by jinak biskupství Žičské, Meziborské a Míšeňské, kteréž okolo r. 968, tedy asi pět let dříve byly jsou vznikly, byly založeny bývaly s část na půdě českého státu, což dle tehdejších poměrů práva državního nedalo se, tuším, provésti [2]). Abychom se tudíž vyhnuly podobným neshodám, máme hranice dioecesní, v listině spojovací z r. 1086 udávané, asi za ty, kteréž dle dávního podání a snad také dle zpráv, r. 967 sestavených (když totiž v Římě poprvé o založení Pražského biskupství počali jsou jednati), mívala dřevní moravská arcidioecese [3]).

---

[1]) Srov. díl I. str. 209 t. d. Proti této listině, u Kozmy (Pertz SS. IX. 91) k r. 1086 položené, ozvaly se časem svým, a sice vzhledem k pravosti její, rozličné námitky. Již Lelewel nazývá ji v díle svém: Narody na ziemiach slawianskich przed powstaniem Polski, Poznań 1853, str. 72 „diplom zmyślony między 1037 a 1052, potwierdzony 1086.“ Obšírněji pronáší se pak o ní ještě v díle svém: Polska wieków średnich, Poznań 1856, d. II. str. 147 poznamenání, a na str. 360. Ještě rozhodněji prohlašuje se proti pravosti její Dümmler v spise svém o biskupu Pelhřimu Pasovském, str. 173 a násl. a k pochybnostem jeho přistupuje též Giesebrecht v historii své o něm. císařích I. str. 789. Mínění naše povíme později.

[2]) Srov. Giesebrecht, Wendische Geschichten, díl I. str. 200.

[3]) Srov. díl I. str. 178 a násl. t. d.

Jinak ale hledíme na určení východních a jižních hranic, v listu onom se vyskytujících. To jsou skutečné hranice Pražské dioecese, jakéž byly v platnosti r. 973, nikdy ale ok. r. 1086 [1]). Do založení biskupství Krakovského a Vratislavského, tedy asi do r. 1000, nevzaly tyto hranice nižádné změny a v nich obsahovaly se tedy Hořejší Slezy, Bílé Charvátsko s hlavním městem Krakovem, pak část Uher až k Váhu. Byly-li pak tyto hranice dioecesní na východě a jihovýchodě také r. 973 i zemskými hranicemi Moravy, to troufáme sobě z nedůstatku všelikých přímých důkazův toliko z domyslu tvrditi. Co se nejprv hranice považské tkne, tož jmenují se vrchy blíže Sv. Jiří (severně Prešporka) ještě r. 1006 co pohraniční [2]), Krakovsko pak náleželo r. 973 a sice až do r. 999 bezpečně k Čechám [3]), kdežto kraj na levém břehu Dunaje, mezi touto řekou a Dyjí se prostírající a na západ až k Chubským vrchům dosahující, — jenž druhdy za moravskou půdu považován byl a o němž v listu z r. 1086 také zmínka se děje, — dávno od Maďarův v poušť byl obrácen a teprv r. 984 od prvního markrabí rakouského, Lipolta, a nástupce jeho německým a slovanským lidem osazen a ke krajišti východnímu vztažen jest [4]). Či snad pojata jsou tato ustanovení hranic v listinu asi v smysl toho poměru, v jakémž nalezaly se druhdy Salcpurk a Pasov k

[1]) Srov. díl I. str. 178 a 207 a násl. t. d.

[2]) Král Štěpán uherský dí v nadační listině kostela Nitranského z r. 1006 (kteráž dle formy je sice nepravá, jinak ale velmi stará): accidit nobis, quod novem — presbiteros invenimus, qui se capitulares canonicos ecclesiae beati Emmerani martyris, in dicto castro nostra Nitra situatae, nominabant, et dictae ecclesiae ac populo, usque ex partibus Marcomannorum illuc confluenti, inserviebant", což zdá se tomu nasvědčovati, že byly tehdáž nedaleko Nitry hranice moravské, t. j. řeka Váh. Jiné důkazy toho srov. v díle mém: „Des Herzogthums Troppau ehemalige Stellung zu Mähren", Str. 237 a násl.

[3]) Srov. Kozmu u Pertze IX., 36.

[4]) Doklady k tomu viz v časopisu Wiener Jahrbücher, sv. 40, list oznam. 1—7 a díl 39, list oznam. 36.

Pannonii? Má-li se věc tak, tož by Charvátsko bílé a jižní Polsko pražskému biskupu asi s tím právem byly se dostaly, že má k nim vyslati missionáře, zrovna jako druhdy Řezenští činívali tak v Čechách, při čemž ovšem nebývaly hranice dioecese Řezenské zároveň hranicemi českými. Co na nás, my ovšem přihlašujeme se rozhodně k mínění prvějšímu.

Co se však onoho biskupa moravského tkne, o kterémž výše byli jsme se zmínili, o tom víme velice málo. Zcela krátká zpráva o něm zachovala se v jistém sporném aktu arcibiskupa Mohučského Villigisa, kterýž od r. 975 až do dne 23. února 1011 velmi blahodárně panoval, zjednav sobě velkou pověsť v dějinách církevních. Staloť se zejmena r. 976 v Mohuči, že kantor chrámu metropolitního Gozmar zabil jistého žáka při témž kostele udeřením, jež vlastně učiteli téhož, Alemarovi, platilo; odtuď vzniklo v městě veliké pohoršení a rozbroj lidu. Poněvadž Gozmar příslušel pod právo duchovní, učinil arcibiskup z plné rady, držené o to v Mohuči s několika přísedícími biskupy, kteříž zároveň byli jeho podbiskupími, — dne 28. dubna t. r. nález, že Gozmar má úřadu i statku prázden býti a z účinku svého v klášteře se káti. Zde pak mezi svolanými biskupy Balderichem Špýrským, Adalhelmem Vormsským a Dětmarem Pražským shledával se také náš biskup moravský. [1]) To je také všecko, co o tomto moravském biskupu víme. Ale v paměti časův pozdějších zachoval se; neboť Kozmas, rozpisuje se o tom, jak Morava za Pražského biskupa Šebíře vlastního biskupa svého sídlem v Olomúci dostala, připomíná k r. 1067 podání, že před Šebířem byl na Moravě zvláštní biskup, kterýž prý nazýval se *Vracen*. [2])

Listina právě jmenovaná zmiňuje se toliko prostě o

[1]) Codex dipl. Mor. I. 96. „Assessoribus nostris, venerabilibus nostris episcopis, Spirensi, Wormatiensi, Pragensi, Moraviensi“.

[2]) Kozmas u Pertze IX. 90.

moravském biskupu, pomíjejíc sídla i jmena jeho. A však měl-li asi bezejmenný biskup tento nějaké stálé sídlo sobě vykazáné? Nám vidí se ta věc býti k víře nepodobná, a to již v té příčině, že by se v Římě při zřizování moravského biskupství, kteréž potom r. 1063 provedeno jest, zajisté nebylo na tu okolnost pozapomenulo, kdyby prvé již stálé sídlo biskupské pro Moravu bylo zřízené a činné bývalo. Neboť ne tak snadno, ba skoro nikdy nevzdává se církev katolická jmena zašlého některého biskupství, zvláště když se o to jedná, aby v též zemi zase k obnově přivedeno bylo. A přece nazývá se první biskup Olomúcký, Jan, bez odporu prvním, což by nebylo mohlo projíti, kdyby byl asi před 80 lety v Olomúci míval předchůdce v hodnosti biskupa dioecesního [1]). Vracen, abychom toho jmena s Kozmou užili, nebyl biskupem moravským, nýbrž biskupem na Moravě, bez stálého sídla, poněvadž dioecese jeho na severovýchodě a východě neměla jistých hranic; on byl takořka podbiskupím, na výpomoc pražskému biskupu přidaným, nemaje pro sebe zvláštní dioecese, o čemž by přece určitější zprávy byly se zachovaly. V tomto postavení setrval Vracen nepochybně až do té chvíle, kdy Moravě dostalo se r. 983, a však s týmiž otevřenými hranicemi, v osobě pražského biskupa Vojtěcha s Čechy společného, jediného biskupa; a na takového knížete duchovního myslilo se také při založení biskupství Pražského. Jakkoli ale nový biskup moravský co příruči biskupa Pražského nemohl míti stálé sídlo sobě přikázané, tož není překážky, proč by nebyl požíval stálých a určitých důchodův. Dle ustanovení práva církevního příslušel mu nepochybně jistý díl desátku, z celé země jdoucího; získati pak nové církvi statky pozemské buď koupí buď darováním, také se mu nebránilo. V dějinách týchž dob shledáš množství příkladův, svědčících o tom, jak značně rozmnožovalo se právě tehdáž jmění cír-

[1]) Cod. Dipl. Mor. I. 139.

kve ve všech zemích křesťanských. Naděje, za statek pozemský nabyti po smrti věčného, byla nejpřednějším původem takových odkazův ke kostelům. Nemámeť ovšem žádného psaného svědectví po ruce, že již za Vracena, nebo jak tento bishup již se jmenoval, držela církev moravská statky co vlastní. A však Kozma rozpráví o starém statku církevním, kterýž nalezal se tam, kde nyní Podivin kostel stojí; poněvadž pak Kozma za příležitostí udání, že pražští biskupové z té doby, co Morava s dioecesí pražskou byla spojena, tedy asi od r. 983, vždy tohoto statku jsou užívali, — vzpomíná sobě staré paměti o biskupu Vracenu, ano proti všemu obyčeji svému také dokládá, že jistý žid Podiva, na víru křesťanskou obrácený, kostel a hrad po něm nazvaný byl postavil: tož domníváme se, že Kozma v Podivině kostele nejstarší statek biskupství moravského a v osobě Podivy nejstaršího dobrodínce církve moravské bezděky nám zachoval [1]). Za biskupa *Vojtěcha* jeví se tento statek již v určitějším světle.

S potěšením zastavuje se historie při této ušlechtilé a svaté osobě a s hrdostí čítáme sv. Vojtěcha k biskupům našim. Obšírnější zprávu o něm zachovali nám opat Jan Canaparius a mnich sv. Bruno z rodu hrabat Kverfurtských. Oba byli vrstevníci Vojtěchovi, první zejmena byl opatem a přítelem jeho v klášteře sv. Aleksia v Římě, druhý byv společníkem jeho na škole Magdeburské, stal se později mnichem téhož kláštera [2]). Vypravujíť zejmena, že na hradě Libici, nad ústím Cidliny do Labe, panoval rod mocný a bohatý, o němž povídalo se, že se saským rodem císařským v Němcích nalezá se v příbuzenství. Vladyka tohoto rodu, Slavník, měl syna, jemuž na křtu dal jmeno Vojtěch. Narození jeho klade se do r. 950 nebo 953. Nad četné bratry své vynikal Vojtěch zvláště krasou tělesnou, pročež také odhodlali ho k stavu světskému. Když ale těžkou nemocí

[1]) Kozmas k r. 1067. Pertz IX. 80.

[2]) Oba životopisy správně vydány jsou od Pertze v jeho Scriptores a t. d. IV. pag. 581—612, pak ve Fontes rerum Bohemicarum I. str. 235—304.

přiveden jest chlapec na kraj hrobu, položila ho matka jeho Střezislava na oltáři, čímž rozhodnuto vychovati ho k stavu duchovnímu. Skrze učitele Radlu naučil se mládenec doma již žaltáři nazpaměť, [1]) když pak takto základové vzdělání položeni, poslán jest asi r. 972 [2]) do školy při klášteře sv. Mavritia v Magdeburce, nedávně sice založené, ale již nemálo květoucí, kteráž připojena byvši k arcibiskupství, r. 968 taktéž zřízenému, stala se takto školou biskupskou. Církev Magdeburskou spravoval té doby vždy ještě první arcibiskup její Adalbert (968—981), školu však nejučenější muž věku svého, Otrich, jehož kapitula r. 981 za nástupce Adalbertova zvolila, jenž ale Gisilarovi musil ustoupiti. Veden jsa muži takovými, prospíval Vojtěch utěšeně, ale pojal zároveň úmysl, státi se jim podobným. Arcibiskup Adalbert, prvé benediktin v Trevírském klášteře sv. Maksimina, pokoušel se k rozkazu krále Oty II. r. 961 co missionář o rozšíření víry katolické na Rusi (ba nazýval se také biskupem Rusův), a však musil na to patřiti, jak společníci jeho s smrtí tam se potkali [3]); z přestálých těžkostí a utrpení odměnil se mu Ota opatstvím Weissenburským v biskupství Špýrském; [4]) dvě léta potom povolav ho k sobě do Říma, svěřil mu nové arcibiskupství Magdeburské. Jak mocně asi působilo vypravování takových události na čilou a zbožnou mysl Vojtěchovu! Devět let zůstal Vojtěch [5]) — jemuž při biřmování rukou arcibiskupskou hned po vstupu jeho do školy dáno jmeno Adalbert [6]) — na učení

[1]) Vita antiquior Ioh. Canaparii. Pertz. IV. 582.

[2]) Rok tento vyjde z následující kalkulace: Brunonův životopis sv. Vojtěcha (Vita secunda auctore Brunone) praví, že sv. Vojtěch 9 let v Magdeburce se zdržoval; životopis Canapariův dokládá, že sv. Vojtěch po smrti prvního arcibiskupa, Adalberta, město opustil; arcibiskup pak zemřel r. 981, odtud jeví se rok 972 co rok příchodu sv. Vojtěchu do Magdeburka.

[3]) Thietmar chron. Pertz SS. III. 750.

[4]) Regino cont. ad an. 966. Pertz SS. I. 628.

[5]) Annos terternos in area studii palestram exercet ingenii. Vita secunda l. c. 597.

[6]) Vita antiq. Pertz l. c. 582.

v Magdeburce; když pak dobrodinec jeho, arcibiskup totiž, dne 21. května r. 981 se světem se rozžehnal, [1]) odešel Vojtěch, na podjáhenství vysvěcený, ze školy, aby v Praze za biskupa Dětmara služeb církevních se ujal. I zde trávil Vojtěch, jakkoli posud světa nebyl se odřekl,[2]) čas svůj toliko v povinnostech úřadu svého, na službách božích, na dobrých skutcích a při knihách, jichž studium v Magdeburce byl sobě oblíbil. Tu stalo se, že dne 2. ledna 982 učiněn jest svědkem posledních okamžení biskupa svého, kterýž prý umíraje naříkal, že mlčel k hříchům lidu svého [3]). Strach a soužení umírajícího mocně dojaly jsou mysl mladého muže; uhodilať hodina konečného rozhodnutí jeho i stalť se mnichem v plném znění slova toho, prvé než obvlekl na se roucho mnišské. Lid jistil o něm i hned, že bude nástupcem Dětmarovým.

Kapitulariemi Karla Velikého, kteréž, jak známo, po vší říši německé požívaly platnosti zákona, přiřknuto či lépe stvrzeno jesť duchovenstvu i obcem právo, obsazovati uprázdněnou stolici biskupskou prostředkem svobodné volby.[4]) A však již tehdáž postavena jesť tato volba pod výminku, že vyvolenec králi má se líbiti a od něho stvrzení přijíti. Dalť sobě císař Karel, vyjednávaje s papežem Hadriánem, právo toto výslovně vyhraditi. [5]) I přísný hierarcha Hinkmar Remešský radí, aby voliči v čas vyhlídli sobě takového kandidáta, kterýž říši jesť prospěšný, králi pak věrný a

---

[1]) Thietmar chron. Pertz SS. III. 762. Téhož r. 981 dne 17. března zemřel též Slavník, otec sv. Vojtěcha. Srov. moje „Forschungen in Schweden“ str. 230. Matka jeho Střezislava zemřela však teprv r. 987. Kozma k t. r. u Pertze SS. IX. 51 a 52.

[2]) Životopisec Canaparius, připomínaje obracení jeho při smrti biskupa Dětmara, praví o něm: „qui his diebus deliciosus miles erat.“ Pertz IV. 584.

[3]) Vita S. Adalb. antiq. l. c. 583.

[4]) Pertz Legg. I. 206.

[5]) Corpus iuris canon. I. distinct. 63. cap. 22 a 23. Edit. Böhmer I. 197.

oddaný. [1]) Bylať tedy tato svobodná volba více jen klamem, než pravdou a jako pozdější Karlovci v mnohých případech za věc zbytečnou měli, moc svou nad církví způsobem tímto obalovati, jmenujíce na uprázdněná místa prostě osoby po vůli své: podobně, ano vyšší měrou počínali sobě v tom císaři z rodův saského a franckého (919—1024). Jmenování náčelníkův církve záleželo dokonale na králích a pravidlem, jež papež Jan X. ok. r. 914 v listu k arcibiskupu Kolínskému, Heřmanu, byl vyřknul: „Nikdo,“ prý „nemůž klerikům biskupství dáti, leč král, jemuž žezlo dáno jesť milostí boží [3])“ — řídil se celý svět západokřesťanský. Neměltě papež v době, o kteréž tuto píšeme, nižádného hlasu při obsazování uprázdněných biskupství; přestávalť toliko na právu, v případech pochybných, zvláště pak v překážkách kanonických rozhodovati. V Čechách ale bylo té doby ještě jinak; zde, hle, shromažďují se na sněm Boleslav II., leši, kmeti i vladykové poblíže Prahy, na Levém Hradci totiž, tam, kdež Bořivoj první kostel křesťanský byl postavil, a jmou se voliti dne 19. února r. 982 Vojtěcha na biskupství pražské [3]). Urozenství, bohactví, učenosť a ušlechtilý mrav jeho rozhodly a Čechům dostalo se nejhodnějšího biskupa v osobě krajana jejich.

A však scházeloť ještě svěcení a investitura. Svěcení smělo se mu jediné dostati od metropolity jeho, arcibiskupa Mohučského Villigisa, invenstituru pak uděloval svrchovaný pán jeho. Investitura zakládá se totiž na svazku lenním, kterýž vztažen jesť s časův Ludvika Pobožného i na biskupy.

---

[1]) Epist. XII. ad Ludovicum III. Edit. Sirmond II. 189.

[2]) Mansi Coll. Conc. XVIII. 520.

[3]) „Conveniunt dux terrae et maior populus“, praví mladší životopisec sv. Vojtěcha, Brun (Pertz na uv. m. 597), kdežto starší Jan Canaparius mluví o nějakém „conventus desolatae plebis (!) una cum principe non longe ab urbe Praga factus (na uv. m. str. 584).“ U Kozmy pak (Pertz IX. 50) byli to „dux et eius optimates“, kteříž jsou Vojtěcha dne 19. února na Levém Hradci na biskupství zvolili.

Původem toho opatření stal se rozklad vší moci státní, jenž zase způsoben byl politickou nedostatečností Ludvika Pobožného. Aby se udrželi, poddávali se málomocní v ochranu mocnějších a silnějších; aby pak při ní se zachovali, postupovali ochráncům svým jistých práv svrchovaných. Tot hle byl počátek manství, kterémuž poddávali se záhy také biskupi, a však s tím rozdílem, že jak rodem, tak vlivem, jehož s dob Karla Velikého požívali, k vyšší šlechtě počítáni jsouce, nejeví se co manové velmožův, nýbrž co manové královští čili zeměpanští. Jediné zeměpánu vzdávali jsou přísahu manskou, místa svá nastupujíce. Kdyby Čechy byly v každém vzhledě nezávislým, svobodným a samostatným státem bývaly, Vojtěch byl by musil přísahu manskou v ruce Boleslava II. složiti a od něho v násladcích této přísahy investituru přijíti čili k duchovnímu manství se přiznati. Že tomu ale nebylo tak, shledáváme z toho, že vedlé poslův knížete Boleslava ubírá se nový biskup k říšskému sněmu do Verony, kde touž dobou císař Ota II. i metropolita říše německé. Villigis také meškají.[1]) V den sv. Petra a Pavla dne 29. července 983 vykonáno jest zde svěcení a 26 dní před tím investitura nad ním, a sice vedlé obřadu, kterýž od 10. století všudež stal se obyčejem, ale i v starších dobách již porůznu se vyskytuje. Král totiž vznesl na biskupa, jenž po vykonané volbě přísahu manskou byl mu složil, odevzdáním prstenu a berly držení statkův a práv stolice jeho. Tento obřad podstoupil také Vojtěch i vrátil se ještě téhož roku co vysvěcený a investovaný biskup do vlasti své, beze slávy a nádhery, na provaze konopném, jak legenda výslovně připomíná, koně svého na místě uzdy veda a o bosých nohou do Prahy vjížděje.[2]) Bylt to tedy asketský směr, v němž vyhledával Vojtěch posily k vznešenému povolání svému, a čím opravdověji zanášel se v myšlénkách s povinnostmi toho povolání,

[1]) Vita antiq. Canap. Pertz SS. IV. 584.
[2]) Vita antiq. na uv. m. str. 584.

tím rázněji jal se nastupovati na odstraňovaní zlořádův v národě svém. Mnohoženství, sňatky kněžské, pohanští obyčejové při slovnostech křesťanských, trhování s otroky, jež zvláště provozovali kupci židovští [1]), mnoho zaměstnávali mysl i snahu jeho; pracuje o to, aby všemu tomu přítrž učiněna byla, způsobil sobě, jak legendy dí, mnoho nepřátel. Víměť ale, že legendy takové, psány byvše z pravidla jen k zbožné zábavě klášterní, o příčiny politické a spory světské pramálo jsou se staraly, stavíce takto dosti zhusta bohatýry své do křivého světla. Což brání nám tudíž, abychom podstatnější ještě příčinu nevole této spatřovali v přísaze manské, od našeho biskupa císaři složené? „Učiniv císaři přísahu manskou, vzal Vojtěch povinnosť na se, působiti v Čechách co *úředník německý* a na metropolitu Mohučského náleželo, bdíti nad vykonáváním této povinnosti", tak soudí zejmena Gfrörer [2]), kterýž, jakkoli sám jsa Němec, jinak v každé příležitosti Slovanům za právo učiniti se nezpěčuje, veda v tom sobě co pravý historik. A mínění tomu troufáme sobě i odtud přisvědčovati, poněvadž legenda staroslovanská o sv. Kyrillu vzpomíná, že Vojtěch na místě liturgie slovanské, kdekoli se s ní setkal, latinskou hleděl postaviti [3]). Proč

---

[1]) Srov. sv. I. str. 259 t. d.

[2]) Gfrörer, Kirchengeschichte III. 3. 1522.

[3]) „Potom mnogiim lětom minuvšim i prišed Vojtěch v Moravą i v Čechy i v Lęchy, razrušišę věrą pravoslavnują i ruskiję gramotę otverže i latinskują gramotą i věrą postavi; pravyję věry ikony požže a episkopy poseče a drugiję rozgnav." Legenda o sv. Kyrillu v Moskviťanině z r. 1843. III. str. 805. Táž u Dümmlera, Die slovenisch-serbische Legende vom h. Kyrill mit lat. Übersetzung. Druckschriften der kais. Akademie in Wien 1870. Památno jesť, že se pověsť o snahách sv. Vojtěcha, vytisknouti totiž z Moravy dokonale liturgii slovanskou, až do velmi pozdních časův s neobyčejnou houževností zachovala. Středovský táhna se k spisu: Mercurius, Propositio 2. pag. 27, píše ve své, jinak ovšem velmi málo kritické Sacra Moraviae historia str. 571: „Coterum eo tempore toto, quo moratus est in Moravia sanctissimus noster Antistes Adalbertus — — peragrabat urbes et oppida — — examinabat ecclesiarum ritus, formare eos studens ad

asi tak jednal? Kníže Boleslav bezpečně nenutil ho k tomu počínání. Vždyť pak Boleslav ve válce občanské, tehdáž v Bavořích vzniklé, přidal se k straně Jindřicha Bavorského, příjmím Svárlivého, kterýž ukládal netoliko o poručnictví nad Otou III., nýbrž i dokonce hodnosť královskou chtěl k sobě potáhnouti. V době, kdy Německo ho potřebovalo, nemusil tedy Boleslav nikterak svolovati k úmyslům německým. Poněvadž ale spatřovali v Praze v osobě Vojtěchově nástroj německého panství, skrze nějž mělo v Čechách šířeno býti křesťanství po smyslu německém, a poněvadž Vojtěch sám, jakkoli národu svému, z něhož byl vyšel, věrně oddaný, v následcích manské přísahy své touto úlohou hodlal se spravovati: odtud pošla mu ta nenávisť, odtud i zápověď knížete, aby biskup nestavěl kostelův a nevybíral desátkův [1]) a odtud i konečné předsevzetí biskupovo, opustiti raději dioecesi svou, než aby manské přísaze své se zpronevěřil a nekřesťanskému počínání knížete svého se díval, jenž r. 989 s pohanskými Liutici se spojil, aby ve válce s křesťanským Polskem snáze pole opanoval. Příčiny této věci byly následující:

Císař Ota II. zemřel dne 7. prosince r. 983. Tříletému synu jeho Otovi, kterýž zvolen jesť na krále německého, dán za poručníka nejbližší příbuzný jeho, vévoda bavorský Jindřich Svárlivý. Ale již v málu měsících, zejmena o veli-

---

normam universalis Magistrae, sedis Romanae. Hactenus enim per potiores Moraviae ecclesias viguit in divinis officiis Slavonici idionatis usus" a t. d.

[1]) Domýšlíme se tak, soudíce dle rozkazu knížete Boleslva II. z r. 992 (srov. Wattenbach, Beiträge zur Geschichte der christlichen Kirche in Böhmen u. Mähren, ve Vídni 1849, str. 51): „Dux Boleslaus praesentibus omnibus primatibus suis dedit praefato episcopo (Adalberto) secundum statuta canonum separare ea coniugia, quae infra parentelam contra sacram legem coniuncta esse reperirentur, nec non etiam ecclesias per loca opportuna construendi et decimas congregandi licentiam dedit". Z čehož následuje, že všecko to prvé bylo biskupu zapovězeno, jinak by toto dopuštění nemělo smyslu.

konocích r. 984, nazvav se Jindřich králem, dal sobě na sjezdu knížat v Quedlinburce holdovati [1]). Vedlé jiných byli mu v tom po vůli tehdejší kníže Bodřické [2]), pak Měčislav, kníže polské, ale také náš Boleslav II. Známý arcibiskup Mohučský, Villigis (a s ním tedy snad i Vojtěch), pak vévoda saský Bernard a všecka markrabí přidržela se Oty III. Mezi těmito spletkami zavítal vévoda, či, jak sám se nazýval, král Jindřich do Prahy. Boleslav dal ho válečným zástupem ze země provoditi. Na zpětné cestě zmocnil se tento lid hradu Míšně i vyhlásil vůkolní kraj za panství Boleslavovo. Z těch dob kladli sobě Čechové právo k Míšni. Boleslav sám všed do hradu, vypudil odtud biskupa Volkolda, bývalého učna Villigisova [3]). Mezi tím však smířil se Jindřich se stranou protivnou i odevzdal dne 29. června 984 mladého krále dokonce i matce jeho, načež Měčislav i Boleslav za příležitostí říšského sněmu, jenž o velkonocích r. 985 opět v Quedlinburce držán jest, králi Otovi III. se poddali [4]). Kníže Bodřicův, zdá se, nebyl přítomen, Liutici pak neholdovali. V následcích toho zdviženo jest pole na ně, v kterémž také Měčislav polský měl účastenství [5]). Poněvadž pak Boleslav vždy býval příznivcem Liuticův [6]), neschvaloval asi tohoto skutku Měčislavova, načež vypukla válka mezi Čechy a Poláky. Ota pomáhal Polsku a vstoupiv r. 986 válečně do Čech, dobyl a obořil prý ve spojení s Poláky 46 hradův. K pravdě však podobá se, že kníže polské zmocnil se tehdáž zemí českých za Odrou [7]).

---

[1]) Annal. Quedlinb. ad an. 984. Pertz SS. III. 66.

[2]) Kníže tento nazývá se obyčejně Misisla (Mstislav). Viz Giesebrecht, Wendische Geschichten I. 266.

[3]) Thietm. chron. V. 45. Pertz SS. III. 769.

[4]) Thietmar chron. IV. 9. na uv. m. 770.

[5]) Annal. Hildesh. et Quedlinburg. ad an. 985. Pertz III, 66.

[6]) Thietmar chron. IV. 9 na uv. m. 770.

[7]) Tomu svědčí výminky míru, jež Boleslav r. 990 Měčislavovi potom položil. Thietm. IV. 9 na uv. 771.

Následujícího r. 987 musil Boleslav povoliti [1]) a biskup Volkold dostal se zase k svému; ale válka s Polskem šla před se [2]) a přátelství knížete našeho s Liutici neumálilo se. Z tohoto stavu věci dodali sobě také ostatní Slované při hořejším a dolejší Labi mysli a příležitosti, odpadnouti ne sice od křesťanství, ale od pořádku a kázně církevní. Boleslav II. podněcoval toto hnutí, neboť mohl z něho proti Polákům dobře kořistiti. Ale jak náleželo za takových okolností biskupu Vojtěchovi ke knížeti svému se míti? Vojtěch nepochybně vzal o to radu s metropolitou svým Villigisem, jehož ta věc také nepřímo se týkala; úmysl pak, opustiti dioecesi Pražskou, směl toliko provésti se svolením jeho. I učinil tak roku 989 a odešel do Italie. Působení Vojtěchovo na stolci Pražském trvalo tedy od r. 983 do r. 989 a do této doby klademe *sjednocení moravské církve s českou.*

Známeť ze strany 27 t. d., žeMorava r. 976 zajisté měla svého vlastního biskupa, jemuž Kozmas z paměti dává jmeno Vracen. Umřel-li tento biskup ok. r. 983 či co s ním se stalo, o tom nic se neví. Nejstarší kronika církve Olomúcké, tak zv. Granum Catalogi Episc. Olom., na kterouž ovšem jen tehdy lze spolehnouti, když s jinými bezpečnými prameny se srovnává, dokládá výslovně, že Morava za doby sv. Vojtěcha skrze papeže Benedikta VII. s církví Pražskou v jedno sloučena jesť byla [3]). Poněvadž ale papež tento již v říjnu r. 983 zemřel, tož lze říšský sněm Veronský ze dne 29. června, kteréhož dne tam sv. Vojtěch svěcení biskupské přijal, beze vší pochyby za pravý čas tohoto sloučení položiti; neboť pramen onen a tvrzení jeho podporuje se ještě

---

[1]) Annal. Lamb. ad an. 987. Pertz SS. III. 67.

[2]) Thietmar. chron. IV. 9. Pertz SS. 771.

[3]) Richter, Series Episc. Olom. str. 9. Že v třetím roce biskupování sv. Vojtěcha Benedikt VII. byl již nebožtíkem, toho, zdá se, tato Series nevzpoměla. A však že na sloučení obou církví došlo, o tom umí přece vyprávěti.

Kozmou, kterýž se také jistého privileje sv. Vojtěcha dokládá, chtěje k r. 1086 obmýšlené tehdy církevní sloučení obou zemí co spravedlivé opodstatniti. Poněvadž pak dělník mzdy své jest hoden, sotva asi pochybíme, přijimajíce za pravé, že teprv té doby dostali jsou se biskupové Pražští v užívání nejstaršího moravského statku biskupského, t. j. Podivina Kostela, jejž byl již Vracen (?) k výživě své držel. K statku tomu náležely však dvůr poplužní Sekyř kostel s příslušenstvím, zašlá dávno již ves Slivnice s tvrzí Podivinem, kteráž v močálech, jež v těch místech Dyje činí, od nějakého křtěného žida prý založena byla[1]). Že také desátek zemský dle jistého výměru k důchodům biskupství Pražského obrácen byl, rozumí se ovšem samo sebou. Jiný nepřímý důvod toho, že církev moravská tehdy s českou jest spojena, shledáváme v biskupské činnosti sv. Vojtěcha. Věčí legenda o sv. Štěpánu pronáší se výslovně o missiích sv. biskupa našeho v sousedních Uhřích, jež buď osobně, buď skrze posly své vykonával[2]). Dokládát ona zejmena, že sv. Vojtěch křtil Vaika, knížete Gejsy syna, jemuž na křtu dal jmeno Štěpán[3]). Skutek takový, jenž zajisté neminul se s obecnou pozorností, podmiňuje vyučování, toto pak, hledíc k přísnému smýšlení Vojtěchovu, vyžadovalo delší dobu, ano jistou míru práva, jež mělo po případě velké následky. Vzpomeňmež sobě, jak Salcpurští biskupové druhdy veškeré právo své k Panonii z toho vodili, že víru křesťanskou jsou tam kázali a křtili[4]). Nad to byl i Pelhřim ještě živ, kterýž, jak známo (srov. str. 13 a násl. t. d.), se vším úsilím o to pracoval, aby Pannonii k své dioecesi získal. Proti nedůvodnému vkládání se byl by svárlivý biskup tento zajisté rázně se ozval.

---

[1]) Srov. str. 29 t. d. Kozmas k r. 1067. Pertz IX. 80.

[2]) Vita maior S. Stephani. Pertz XI. 231.

[3]) Vita na uv. m. Totéž vypravuje Annalista Saxo k r. 1038. Pertz SS. VI. 682. Thietm. chron. na uv. m. III. 784 má jmeno Vaik (Vojtěch?). Szalay, Geschichte Ungarn's I. 54.

[4]) Srov. díl I. str. 141 t. d.

Pokřtěn jest Štěpán nedlouho asi před zasnoubením se s Giselou, sestrou vévody Jindřicha bavorského, potomního císaře německého Jindřicha II. a pravnučky císaře Oty [1]); poněvadž pak starší životopisec Štěpánův výslovně vzpomíná, že sňatek tento stal se v pozdním věku knížete Gejsy [2]), měly bychom přibližně čas určený, kdy Vojtěch při dvoře knížete uherského se jevil a kdy tam křtil. Obé nestalo se ani před jeho vysvěcením na biskupa, aniž po r. 993, poněvadž té doby nebylo k tomu více příležitosti, nýbrž dle vší podobnosti hned po prvním jeho návratu z Říma, t. j. roku 992.

A však mínění naše, že totiž za sv. Vojtěcha dioecese moravská s českou byla sloučena, stvrzuje se ještě jednou okolností. Neboť jako téhož biskupa spatřujeme na východních stranách dioecese jeho, t. j. v někdejší krajině Nitranské, činným býti (vždyť pak Ostřehom, kdež Štěpán ok. r. 969 se narodil a nepochybně také pokřtěn jest, patřil k okresu jeho): podobně jeví se stopy působení jeho též v stranách severovýchodních, v krajině Krakovské, jež, jak výše povědíno (srov. str. 24 t. d.), vždy k Pražské dioecesi se počítala. Veliká poctivosť, kterouž Krakov až po tu chvíli k sv. Vojtěchu chová, jakož i kostelík, na památku jeho prostřed náměstí téhož města postavený, zároveň s živou pamětí svatého dopouštějí domnění, že kanovník Krakovský a polský dějepisce Długosz († 1480) užil zajisté bezpečného svědectví, zůstaviv nám v kronice své zprávu, že sv. Vojtěch v Krakově se zdržoval, rozšiřuje zde víru Kristovu [3]). Působil-li zde sv. Vojtěch bez překážky

---

[1]) Vita Henrici II. Imp. Pertz SS. XI. 810.

[2]) Pertz Scr. XI. 226. Zasnoubení toto klade se nejnověji k r. 995. Srov. Szalay na uv. m. I. 55.

[3]) Długosz, histor. Polon. lib. II. 116. Že biskupská činnosť sv. Vojtěcha v Krakovsku i německých kronikářův nezůstala tajna, shledává se z Ademari historiarum lib. III. Pertz SS. IV. 129. S tím srovnává se také konečně, co staroslovanská legenda Pogodinova (srov. str. 34 pozn. 3. t. d.) praví: Přišed Vojtěch v Moravu i v Čechy i v *Lęchy*, razrušiše věrą pravoslavnują a t. d.

a příkoří, tož měl k tomu bezpečně dobrého práva. Pracovalť na vlastní vinici a to, jak výše jsme vyložili, bez pochyby za doby, kdy z Italie také do Uher zavítal, tedy okolo r. 992.

Do Italie vybral se však sv. biskup, jak výše vzpomenuto, r. 989. Mělť pevné předsevzetí, naštiviti sv. hrob v Jeruzalemě. Příčiny, pro kteréž opouštěl dioecesi svou, pověděli jsme svým místem. Životopisec jeho Jan Canaparius († 1004), opat klaštera sv. Aleksia v Římě, praví o příčinách tohoto odchodu: „Vojtěch rozjímal o tom, nebude-li lépe, odejíti než utráceti práci při lidu slepém a svévolně se zabíjejícím“ [1]). V průvodu jeho nalezali se starý učitel jeho Radla, nejmladší bratr Radim a probošt Pražský Velich. Došed do Říma, obdržel od císařové Theophany, manželky Oty II. a matky Oty III., peníze na cestu, kteréž ale vynaložil na dobré skutky, načež k důtklivému napomenutí opata Montekasinského, Mansa, odhodlal se k životu klašterskému. Na odporučení sv. Nila [2]), opata basilianův ve Valliluce (nedaleko Borgradu na pozemcích kláštera Kasinského), kdež basiliani i benediktini přebývali společně [3]), uchýlil se Vojtěch do kláštera sv. Bonifáce i Aleksia na vrchu Aventinském v Římě, jejž tehdáž opat Lev († 1004) spravoval. Zde stal se o velikonocích r. 990 novicem i složil o zelený čtvrtek následujícího r. 991 (t. j. dne 2. dubna) s dopuštěním papeže Jana XV. (985—996) [4]) po přestálém roce zkušebném slavné sliby řeholní v ruce Augustina, opata při sv. Pavle v Římě (opat jeho Lev meškal tím časem v záležitostech stolice apoštolské mimo město). Tak stal se sv. Vojtěch mnichem benediktinem v nyn. klášteře San Alesso

[1]) Vita antiquior. Pertz l. c. 586.

[2]) Životopis tohoto učeného a svatého opata Nila viz u Pertze SS. IV. 616 a násl.

[3]) Dobner, Annal. IV. 270.

[4]) Tak jmenuje ho římský Cracas, jinak říká se mu též Jan XVI.

v Římě. Totéž učinil i bratr jeho Radim, odtud Gaudentius nazvaný; Radla pak a Velich byli se již dříve s nimi rozloučili [1]). Prázden světa, směl Vojtěch nyní bez překážky pracovati o vnitřním zdokonalení svém. Řehole přikazovala, modliti se, rozjímati a pracovati, ukládala pokoru, odříkání a zapírání sebe; práhna po dokonalosti, ujímal se všeho s potěšením a sotva asi vzpomínal obce své. Ale metropolita Villigis i Čechové nezapomněli na něho. I vyslali posly do Říma, aby pohnuli ho vrátiti se. Starý učitel jeho Radla a bratr knížete Boleslava II., Strachkvas, co mnich kláštera sv. Jimrama v Řezně Křisťan nazvaný, byli mezi nimi. Donesše také listy od arcibiskupa, brzy toho dovedli v Římě, že z usnešení synodalního nařízeno sv. Vojtěchu, aby domů se vrátil [2]). To stalo se v třetím roce po odchodu jeho z Prahy, tedy r. 992.

Bezděky namanuje se nám otázka, odkud asi pošlo, že Boleslav a lid jeho nyní po biskupu svém se ohlížejí? Zdá se nám, že odpověď k ní poskytují zase změněné politické poměry té doby. Na str. 36 t. d. shledali jsme, že sv. Vojtěch z toho, jak sobě Boleslav II. k pohanským Liuticům a Měčislavu polskému vedl, vzal sobě podnět, vyjíti z dioecese své. Tyto věci změnily se r. 992 zevrubně. Kníže Boleslav povolal totiž dávní přátely své Liutice, jak výše řečeno, proti Polanům na pomoc; za to dožadoval se Měčislav pomoci císařové Theophano, již také obdržel. Dne 13. července 990 chystala se srážka se saským vojském pomocným někde v zemi Liuticův (u Krośna). Tu pohnul vyzvědač český Slopan knížete, důtklivě ho přesvědčuje, že vítězství i porážka jednostejně se škodou mu budou, vydati se na smlouvání s

[1]) Vita antiquior u Pertze na uv. m. 588.

[2]) V Erbenových Reg. I. n. 82 str. 35 klade se dle Pertzových SS. V. 589 synoda tato do r. 994; poněvadž ale Vojtěch účastnil se již za-· žení kláštera Břevnovského, jež r. 993 se stalo, tož nelze rok onen za ·avý míti.

vojskem nepřátelským i žádati za muže, kteříž by ho srovnali s Měčislavem. I vydáni jsou mu smluvčí, zejmena jeden arcibiskup a tři hrabata. A však Boleslav nedada jim jednati, vzkázal knížeti polskému, s nímž setkal se blíž Odry, že drží pomocníky Polanův v moci své a že je dá všecky pobiti, nevrátí-li Měčislav krajův, jemu odňatých. A však Měčislav toho neučinil a Boleslav líp se rozmyslil; zachovav saské smluvčí při zdraví, vydal se s Liutici na zpětný pochod i zmocniv se posléze hradu Němčího, ležícího v Břežské krajině při obchodní a vojenské silnici, z Prahy prohbím Brdským k Vratislavi a Hnězdnu vedoucí [1]), učinil buď ještě za života Měčislavova nebo hned po smrti jeho r. 992 mír s Polany. Z těch dob počali spolčenci rozcházeti se. Boleslav zřekl se Liuticův, neboť oblibiv sobě znova politiku německou, odváděl poplatek jako prvé, ba jevil se s vojskem českým, když král Ota r. 992 novou válku zdvihnul na Slovany polabské, ku kterýmž ovšem i Liutici se počítali. Tím tedy vysvětluje se, proč Boleslav r. 992 poslal do Říma pro biskupa Pražského. Změniv směr politiky své, dostal se také v dobré přátelství s Villigisem i Němci a Villigis psal podbiskupí svému, aby vydal se na cestu k domovu, kteráž dle vší podobnosti šla tehdáž skrze Pannonii, kdež zastaveno se v Ostřehomě a kdež Vojtěch pokřtil sv. Štěpána (srov. str. 39 t. d.)

V Praze přijali jsou vrátivšího se biskupa se vší poctivostí, Boleslav pak, chtěje ho udobřiti, vydal ještě r. 992, a sice z plného sněmu, zvláštní ustanovení, vedlé kteréhož dáno sv. Vojtěchu na vůli, rozlučovati sňatky proti zákonům církevním mezi blízkými příbuznymi uzavřené, kostely stavěti a desátek vybírati [2]). Tím aspoň odstraněna jest jedna z hlav-

---

[1]) Dobner, Annal. IV. 350.

[2]) Srov. Wattenbach, Beiträge zur Geschichte d. christlichen Kirche in Mähren u. Böhmen, kdež tento statut na str. 51, a sice z Rkp. kláštera Svatokřížského v Rakousích vytištěn se nalezá, odtud pak v Erbenových Reg. č. 77 str. 33.

ních příčin nespokojenosti biskupovy i vznikla naděje dobré shody.

Tážeme-li se nyní, čeho asi svatý tento muž klášterskou uskrovněností svou dosáhnul a vzdaž-li dobře v tom učinil, opustiv místo, na kterémž církev ho byla postavila; tož dáváme v odpověď: kdyby pobyt jeho v Římě nebyl měl jiného účelu, leč aby přede vším zdokonalil sebe sama, již proto náleželo by jej schvalovati; a však shledáme i hned, že přinesl sv. Vojtěchu jiného ještě ovoce. Vojtěch seznámil se v Římě s pravou cestou, získati a vychovati sobě statečné pomocníky k těžkému úřadu kazatelskému. Klášterský život jeho uvedl mu na mysl jiné podobné ústavy, jež byl prvé již v Němcích poznal, i způsobil v něm žádosť zříditi v dioecesi vlastní takové ústavy, vychovavací důstojné kněze a v pravdě apoštolské missionáře. K tomu konci spolčil se s dvanácti benediktiny z klášterův římských, aby mu byli pomocni, překážky v obvodu činnosti jeho přemáhati, půdu připravovati a čisté símě víry Kristovy zasívati [1]). A tak zaveden jest roku 992, když Jan XV. byl papežem, Boleslav II. knížetem v Čechách a Ota III. králem německým, skrze sv. Vojtěcha řád mnichův benediktinův do oné pěkné a bohaté země. S poctivostí a radostí uvítáni jsou noví hlasatelé víry od knížete a všeho lidu v hlavním městě, aby usadili se v srdci země. Vojtěch koupil jim v sousedství Prahy les, řečený Šárka, Boleslav pak postavil při něm k výslovnému rozkazu papežovu a na počesť nejsvětější Panny, sv. Benedikta, Bonifáce a Aleksia *klášter Břevnovský*, později v dějinách vlasti valně se proslavivší, kolébku moravského kláštera v Rajhradě a mnohých jiných klášterův, jež druhdy v Čechách, Polsku a Uhřích blahoplodně působily a na díl podnes ještě působí. Papežové vzali je přímo v svou ochranu a Vojtěch

[1]) Dobner Annal. IV. 370. Mezi dvanáctí, z Říma přišlými benediktiny byli prý také polští mučenníci a patronové zemští Benedikt, Matěj, Isak, Jan a Křišťan, jehož ostatky v biskupském chrámu Olomúckém odpočívají.

učinil r. 993 učitele svého Radlu, jenž co mnich přijal jmeno Anastasius, prvním jeho opatem. Ještě téhož roku rozmnožil Boleslav důchody jejich.

Uvedením benediktinův do Čech dán jest křesťanství v této zemi nejpevnější podklad; poněvadž pak řehole jejich vedlé zdokonalení sebe také přikazuje, pečovati o blaho bližního vyučováním a vedením ho k praktické činnosti, nebylo jinak, leč že v zemi potkávala se ze zalíbením; o tom svědčí četné kláštery této řehole, kteréž rychle po sobě v Čechách i na Moravě vznikaly. Kéž by klaštery tyto těsněji k národu samému byly přilnuly! Ale ony brávaly podobně co klášter otcovský první osadníky své i tehdáž z ciziny, když vlasť naše dávno již mohla jim poskytovati síly domácí [1]). Však my k této velice vážné věci časem svým opět se vrátíme; na t. č. stačí věděti, že první osadníci benediktinští přišli jsou z Říma a s nimi také římské smýšlení ve věcech soukromního i veřejného života. Oni činili se přirozenými obhájci práva kanonického a římského i odpůrci všeho, cožkoli ustanovením těchto práv se příčilo. Země však, v kteréž cizozemci tito působiti měli, nerozuměla oněm ustanovením, řídíc se domácím právem a řádem, jemuž protiviti se, bylo zajisté s odvahou i nebezpečenstvím; a přece musilo se tak státi, ač měl-li Vojtěch zachovati sobě pověsť pravověrnosti.

První příležitosť k výdatnější činnosti naskytla se sv. biskupu skrze cizoložství, jehož jistá urozená paní česká (kterouž mají někteří za manželku nějakého pána z mocného rodu Vršovcův) té doby byla se dopustila. Vedlé práva staročeského měla vinnice rukou vlastního manžela smrtí trestána býti. Ona však davši se na útěk, hodlala užíti práva církevního útočiště, jež v ženském klášteře u sv. Jiří na hradě Pražském hledala i nalezla. Ale jakkoli sv. Vojtěch příbuzným cizoložnice právo toto

---

[1]) Pamatujeme zde prozatím na klášter Ostrovský, jenž r. 1000 z Bavor osazen jesť. Srov. Cod. Dipl. Mor. I. 106.

a následky jeho důtklivě na paměť uvedl: zmocnili se tito hříšnice prostředkem násilí i smyli hanbu uraženého rodu krví její. Vojtěchu nezbývalo v takovém případě, leč vyřknouť klatbu církevní na ty, kdož byli povrhovali ustanoveními apoštolskými. Byli-li tito v skutku Vršovci — a pozdější srážka jejich s bratry biskupovými činí to velice k víře podobné —, pak nemohl Vojtěch v Čechách déle trvati. Mocný tento rod měl netoliko mezi sebou rozhodné nepřátely Slavníkovců, nýbrž i veliký vliv při dvoře knížecím. Za Boleslava II., jehož byla ranila mrtvice, [1]) spravoval té doby říši syn jeho Boleslav III., toho pak měli Vršovci zcela v rukou. Tito pozdvihli nyní odpovědné nepřátelství proti rodu Slavníkovcův, zejmena proti bratrům sv. Vojtěcha. Biskup ušel r. 995 poznovu do Říma do svého kláštera, čímž dokonána jesť roztržka mezi ním a národem i nebylo možné, aby i sám kníže, jemuž opravy církevní, jak k r. 992 vyloženo, zajisté byly po mysli, nebyl od něho se odvrátil; považovalť asi tento krok biskupa za nevděk. Ten však meškal s myslí spokojenou a blaženou ve svém klášteře, když Ota III. i arcibiskup Villigis s vojskem do Říma přišedše, Řehoře V. (byltě Jan XV. již v dubnu r. 996 zemřel) na stolici Petrovu posadili. Řehoř V. panoval od dubna 996 až do února měsíce 999.

Obcuje zhusta s Vojtěchem, brzo přesvědčil se Villigis o pěkné a smířlivé povaze Pražského biskupa i zachoval se tudíž dle příkazu svědomí svého, poručiv podbiskupímu, aby bez prodlení do dioecese své se vrátil. Jesť-li žití biskupovo v Praze bude příjemné čili nic, toho primas říše německé pramálo byl pamětliv; spatřovalť v osobě Vojtěcha jediné biskupa a duchovního, ten pak, stůj co stůj, povinnen jesť vytrvati na místě sobě vykázaném. Vojtěch, ač beze vší pochyby zpraven o tom, co v Čechách mezi tím bylo se stalo, upo-

---

[1]) Boleslava vyhojil z této nemoci dvorský kaplan jeho, mnich Thidlak ze saského kláštera Korvejského, kterýž později stal se biskupem Pražským.

slechnul přece. Bylť tam zůstavil sedm bratrův. Odpovědné nepřátelství mezi nimi a Vršovci dostoupilo zatím hrozných rozměrův; i sám kníže Boleslav stržen jesť v tento spor, když r. 995 nejstarší Slavníkovec, Soběbor, vypravivši se vedlé kněžice českého císaři Otovi III. na pomoc proti Bodřicům, netoliko stěžoval sobě při králi německém na příkoří, rodu jeho v Čechách činěné,' nýbrž i s novým knížetem polským Boleslavem (Chrabrým čili Velkým), jenž byl po otci svém Měčislavu r. 992 následoval a právě též u Oty III. se zdržoval, v tuhé přátelství vešel. Tyto spolky vzbudily při knížeti českém nedůvěru i domnívaje se míti toho jistotu, že pozůstalí Slavníkovci proti říši české s Polskem tajně se smlouvají, unáhlil se do té míry, že dne 27. září 995 sídelní hrad jejich Libici z nenadání přepadnul a vzav jej útokem, nenáviděný rod mečem vyhubil. Jediné kněži směli zdrávi odjíti. Tak vymstil se kníže Vojtěchu a Sobgboru a Vršovci se radovali; a však i je stihla pomsta, jak časem svým uslyšíme. Opat Anastasius, kterýž jako Slavníkovec nemohl sporu toho dalek zůstati, vyšel z Čech i přenesl řád benediktinův také do Uher.

V společnosti biskupa Notkera Lutyšského vrátil se Vojtěch na podzim r. 996 přes Alpy nazpět. Té doby poznal i zamiloval sobě bohatě nadaného Otu III., dne 21. května t. r. na císařství pomazaného, jenž zase na vzájem k horlivému mnichu neobmezenou úctu pojav, zcela srdcem svým se mu svěřil. Rozpustiv vojska, zdržoval se Ota za delší čas v Mohuči; Vojtěch putoval odtud k několika svatým místům ve Francii i vrátil se pak ke dvoru císařskému. Vzájemná přízeň mezi císařem a svatým mužem rostla napořád; císař spával i trávíval s ním mnohdy celé noci na důvěrných rozmluvách. Vojtěch neustával vypravovati císaři o vrátkosti věcí pozemských a neskonalé slávě věcí nebeských, chtěje srdce jeho pohnouti k pokoře a naplniti láskou k bohu. Aby však Vojtěch sám nevzpyšněl přízní císařovou, jakož i poctami, jež při dvoře mu vzdávány, vykonával v skrytosti

práce sluhy; nezřídka vycházeje potají z ložnice císařovy, čistíval lidu dvorskému šat i obuv.

Když loučil se Vojtěch s Římem — tak aspoň vypravuje životopisec jeho [1]), —, svolil k tomu papež, aby Vojtěch vydal se kázat slova božího pohanským Slovanům, nebude-li moci v Čechách dle vůle pracovati. Čehož asi mohl sobě vřeleji přáti, než takového svolení! Ovšem že, jak i hned uslyšíme, učinil při knížeti českém poptávku, třeba-li jeho v Čechách; bezpečně stalo se to ale proto, aby se svědomím svým se zpravil, neboť že dojde odpověď záporná, bylo vůči tomu, co na Libici bylo se přihodilo, s jistotou očekávati. Ode dvora císařského obrátil se totiž Vojtěch nejprv ke dvoru knížete polského, kdež bratr jeho Soběbor požíval pohostinství, váhy i moci. Byltě to Boleslav Chrabrý, syn české Dobrovky, neteře sv. Václava, o němž kronikáři polští rozpisují se jako o bohatýru nevyrovnaném a osnovateli říše polské, jehož nyní sv. Vojtěch navštíviti se odhodlal. Prostřednictvím Boleslava stala se ona poptávka při dvoře českém a když došla tušená odpověď záporná, zrušil Vojtěch s potěšením dosavadní spojení své s církví Pražskou i uložil u sebe, vedlé svolení papežova obětovati život svůj křesťanskému missionářství a, jak podobá se, mezi poddanými knížete polského zdvihnouti církev samostatnou. Ovšem bylo by se nejspíše poroučelo, aby Vojtěch vedlé společníkův svých, Benedikta a Radima, jenž ho nikdy neopouštěl, k Liuticům byli se vydali; práce i dobrý zdar její byly by zde již v té příčině, že Vojtěch rozuměl řeči Liuticův, bezpečnější bývaly; a však věčí obtíž, kteráž vymáhá sobě věčí obětnosť a rozhodnější sebezapírání, vnadila více muže svatého, kterýž toužil po utrpení a koruně mučennické; a proto rozhodnul se Vojtěch, jíti k pohanským Prusům, mezi nimiž byl za nedlouho před tím Boleslav některé krajiny válečně získal, hodlaje výboje své až k moři baltickému rozšířiti. A však právě tato

[1]) Vita Canapar. na uv. m. IV. 591.

okolnost byla Vojtěchovi se škodou. Hlasatele víry, přicházícího od Boleslava, náleželo míti za nepřítele zemského a proto není se diviti, že Vojtěch nalezl zde v skutku to, co hledal. V průvodu 30 zbrojných, od Boleslava dodaných, vezl se Vojtěch v měsíci březnu r. 997 s oběma přátely a několika služebníky duchovními do Gdanska; zde pozdržev se za několik dní, křtil mnoho lidu. Na to dostal se po daremných pojížďkách a po mnohých svízelích v neznámých oněch končinách k přímorskému (jak se podobá) městečku Trúsu nad říčkou Ilfingem, kdež setkal se s lidmi, již rozuměli jazyku jeho. On a oba společníci jeho (neboť lid válečný a lodní byl mezi tím se vrátil) zůstavše zde za pět dní, již již rozpakovali se, nemají-li raději jíti k Liuticům. V pátek dne 23. dubna r. 997 vydali se časně s rána na cestu i putovali dále, žalmy zpívajíce a břehu mořského dle možnosti se přidržujíce, s počátku krajem lesným, dokud (bylať asi třetí hodina po slunce východu) nedošli šírého pole. Zde na čerstvém pažitu četl Radim mši svatou, Vojtěch pak přijímal. Po mši pojedše málo, zdvihli se, chtíce dále jíti. Brzo však pocítili slabosť z umdlení i položivše se, zesnuli. Mezi tím byl jistý vrchní kněz, jmenem Sikko, modloslužebník, jemuž Poláci bratra byli zabili, a jehož tudíž kromě žádosti pomsty i ta příčina (jak pruský dějepisce Jan Voigt praví [1]), jesť vedla, že cizinci svatým lesem byli prošli a na svaté pole Romovské byli vstoupili, což všelikému světskému člověku, zvláště pak křesťanu pod trestem hrdla bylo zapovězeno, — sebral něco lidu svého, kteříž cizince od rachotu zbraní se probudivší i hned jali jsou a svázali.

Nyní poznával Vojtěch, že nadešla chvíle žádoucího mučenictví i strach smrti pojal ho. Chvěje se po celém těle, bledna i slova promluviti nemoha, neprotivil se ničemu. Teprv když jej pohané svázaného na blízkou výšinu byli vyvedli, otázal

[1]) Johannes Voigt, Geschichte Preussens. I. 271.

se Sikka slabým hlasem: „Co chceš?“ a jiné slovo nevyšlo z úst jeho. Neboť Sikko i hned proklál mu srdce kopím a rány šesti druhých společníkův jeho dokonaly zlý skutek. Ze sedmi ran prýštila se krev, a však Vojtěch stál ještě nepohnutě, oči a ruce v modlitbě k nebi pozdviženy maje. Tu rozvázala se pouta sama od sebe; rozpjav ruce a na vrahy své milosť boží vzývaje, klesnul Vojtěch v podobě kříže k zemi a vypustil zbožného ducha. Pohané zhanobili ještě mrtvolu a uřezavše hlavu, vrazili ji na kůl. A však podobá se, že bezděčná smrť svatého biskupa hnula pustými srdci jejich; neboť nechavše společníkův jeho s pokojem, jali se s nimi o výkupné jednati. Neví se sice, kdy a jakým způsobem dostali jsou se tito ke svobodě, a však dostali se k ní; neboť Radim (Gaudentius) jeví se za několik málo let co arcibiskup Hnězdenský a brzo také i to přišlo k místu, že Boleslav vykoupil od zaražených pohanův tělo mučeníka, mnohými znameními i divy oslaveného, kteréž nejprvé do klášteru v Třemošně, něco později pak (okolo r. 1000) do hlavního chrámu Hnězdenského dal převésti a počestně tu pochovati. I zde děly jsou se divy a sláva Vojtěchova roznesla se po všem křesťanství i pobožní zástupové poutníkův vydávali se na dalekou cestu k hrobu jeho. Z těch dob slaví se sv. Vojtěch podlé zasloužení svého co mučenník a apoštol Slovanův a Morava i Čechy počítají ho mezi své patrony zemské; a jakkoli činnosť jeho na Moravě nedá se zpravami zjistiti, víměť přece, že byl i biskupem moravským a z národu našeho. Činnosť tato byla, jak již vypsáno, často přetržena. Celkem byl Vojtěch asi pět let dioecese své vzdálen [1]). Kdož asi světil v té době u nás i v Čechách kněze a kostely a svolával synody? Či bylo snad křesťanství za těch pět let na Moravě tak pokleslé, že nebylo třeba takovými věcmi se obtěžovati? Což Villigis jako metropolita neučinil nijakých opatření, aby odvarovala se nebez-

[1]) Vita Brunon. S. Adalb. l. c.

pečenství, jež osiřelým dioecesím vždy nastávají? Z metropolitního obvodu jeho nejeví se sice žádný biskup té doby v zemích Boleslavových, a však svědectvími lze dolíčiti, že biskup Volkold, o němž na str. 36 t. d. stala se zmínka, o velikonocích roku 991 v Praze meškal, zde pak, jak Dětmar Mezibořský v kronice své IV. 5 (Pertz Scr. III. str. 769) vypravuje, — mrtvicí raněn jest. Týž Dětmar připomíná také, že výborný biskup Míšenský, Jiljí, nástupce Volkoldův, té doby stále na dalekých cestách trval, se společníky svými křtě, biřmuje a slovo boží hlásaje, a to netoliko v diocesi vlastní, kteráž ovšem s Čechami mezovala; neboť sloužil vedlé toho i několika jiným církvím. Což nemohla mezi těmito býti i osiřelá dioecese Pražská? Neníť nemožné, poněvadž biskupství Míšenské bylo hned na hranicích tehdejšího státu českého. Kdyby se nám jednání synod arcibiskupství Mohučského v úplnosti byla zachovala, jasně viděli bychom i v této věci; tak ale ví se jediné, že roku 992 držána jesť v Cáchách generální synoda arcidioecese Mohučské [1]). Poněvadž bylo pravidlem, že k takové synódě veškeří podbiskupí nebo aspoň splnomocněnci jejich musili se dostaviti, tož zajisté měly při ní Čechy i Morava své zástupce; že ale jednání a nálezy této sýnody nejsou více dostupny, proto schází nám i povědomosť takových opatření jejích, dle nichž u nás za nepřítomností sv. Vojtěcha církev spravována byla. Když Vojtěch r. 997 biskupské hodnosti své na dobro byl se zřekl, postaral se Boleslav II., jenž po této příhodě ještě dvě léta panoval (zemřelť dne 7. února 999) o duchovní prospěch zemí svých, zvoliv na biskupství bratra svého Strachkvasa čili Křišťana (jak mu v Řezenském klášteře sv. Jimrama říkali), když pak tento ještě před vysvěcením v Mohuči od mrtvice zemřel, opatřil to císař Ota III., že učiněn jesť biskupem Pražským onen mnich Korvejský Thiddak, jehož jsme co lékaře Boleslava II. byli poznali. Dne

[1]) Dobner Annal. IV. 367.

7. července 998 dostalo se Thiddakovi od Villigise svěcení a od císaře Oty investitury pro Čechy i Moravu. A však ani o působení Thiddakově, aniž o činnosti prvních dvou nástupcův jeho Ekkarda (1017—1023) a Hynce (1023—1030) nezachovala se svědectví; neměliť snad ani příležitosti, náležitě u nás ji rozšiřovati. Neboť Morava podlehla té doby za slabé a ničemné vlády Boleslava III., nehodného syna a nástupce Boleslava II., nové cizí moci, a tato moc byla říše polská.

HLAVA TŘETÍ.

MORAVA POD PANSTVÍM POLSKÝM. Od r. 1003—1029.

Boleslav Chrabrý v Polsku a Boleslav III. v Čechách. — Papež Sylvester II. a úmysly jeho vzhledem k Polsku a Uhrám. — Vypuzení Boleslava III. — Poláci opanují Moravu r. 1003. — Boleslav polský pomýšlí na zdvižení nové světové říše slovanské. — Boleslav polský válčí s Jindřichem II. — Jaromír v Čechách a Boleslav Chrabrý na Moravě r. 1004. — Morava nemá ještě stálých hranic v jižních stranách. — Oldřich v Čechách r. 1012. — Nové naděje vzcházejí Boleslavu Chrabrému, ale i nové války s Jindřichem II. — Válečné vtrhnutí Moravanův do Čech r. 1017. — Mír Buděšínský dne 30. ledna 1018. — Oldřich vykonává právo voličské v Němcích r. 1024. — Korunovace Boleslava Chrabrého a smrť jeho r. 1025. — Mučennická smrť pěti sv. poustevníkův 1004. — Měčislav II. a císař Konrad II. r. 1028.

Starodávní sláva Polska váže se k osobě Boleslava I., jemuž Poláci i Čechové příjmí „Chrabrý“, t. j. Statečný či Veliký, dávají. Narodilť se z otce Měčislava I., jenž r. 992 s tímto světem se rozloučil. Panování jeho prošlo až do léta r. 1025, tehdy skoro tak dlouho, co naše Morava nalezala se pod vrchním panstvím polským. Pokusmež se nyní, abychom dle sil svých sebrali ony paprslky světla, kterýmiž doba tato, až po dnešní den ještě velice temná, aspoň poněknd se osvěcuje.

Měčislav zůstavil umíraje synu svému, v jehož žilách, jak známo, proudila krev našich Přemyslovcův, říši té doby dosti spořádanou a skrze křesťanství jakož i prospěšné spo-

jení s císaři německými k mocnějšímu rozvoji způsobilou. Mezovalať říše tato s pohanskými Prusy, s pravoslavnými Rusy a křesťanskými (i polskými) Charváty, jichž hlavní město Krakov i s vůkolním krajem počítaly se té doby k říši české. Odra a Bobrava dělily ji od slovanských (srbských a stodorských) krajišť, jež té doby náležely již k Německu. Hnězdno bylo hlavním a sídelním městem (hradem) této říše polské a Boleslav III. (Ryšavý) co kníže české sousedem jejím. Panovalť tento Boleslav s některým přetržením od r. 999 do r. 1003, kteréhož roku svržen jesť od mladšího bratra svého Jaromíra (zemřelť teprv r. 1037).

Kdežto kronikáři a dějepisci polští [1]) nemají ani dosti slov, aby neobyčejné vlastnosti knížete svého v pravé světlo postavili, přiznávají se naopak dle pravdy dějepravci čeští, že kníže české byl sprostý rozkošník, že byl člověk slabý, nedověřivý, lakotný, mstivý a ukrutný a že povahou i chováním svým osvědčil se býti na úkor všem ctnostem, jež sjednávají panovníku čest a lásku, číníce zároveň národ i stát šťastnými a květoucími [2]), — veliké to zajisté neštěstí pro slovanské národy, jež té doby k říši české příslušely, tedy i pro naši Moravu! Abychom váhu toho neštěstí snáze pojali, třeba sobě k mysli přivoditi časy, za kterých dostal se Boleslav III. k trůnu.

Stojímeť na závěrce prvního křesťanského tisíciletí, kdy totiž šířilo se po celé Evropě domnění, že nastává konec světa a s ním také příští páně k poslednímu soudu. Mysli lidí byly věrou touto, jakž na rozum jde, mocně rozníceny, a tudíž i všemu přístupnější, cožkoli vidělo se býti povahy neobyčejné. V této době dosedl na trůn sv. Petra největší muž věku

---

[1]) Chronica Polonorum (dříve pod jmenem Martina Galla známá) z počátku 12. věku pochodící, u Pertze IX. 428. — Lelewel v díle svém „Polska wieków średnich" díl II. 139, sestavil kronikáře z let 1018—1253, kteříž s pochvalou o Boleslavu I. se pronášejí.

[2]) Palacký, Dějiny I. 275. Thietmar chron. V. 15. Pertz III. 797.

svého, *Gerbert*. Učiněn byv rychlým postupem nejprv opatem Bobbijským (nad Trebbií), pak biskupem v Remeši francouzské, vychovatelem Oty III., arcibiskupem Ravennským a posléze co Sylvester II. Římským papežem (korunován dne 2. dubna 999, † 11. května 1003), — vnuknul mladému, bez rozvahy jeho poslušnému císaři myšlénku nevykonatelnou, obnoviti totiž dřevní říši římskou dle způsobu Konstantina Velikého, a to k tomu konci, aby tím spíše dospěl k vyvedení vlastního plánu svého, t. j. „shromážditi skrze prostředek samostatného vychování národy evropské v obecnou a svobodnou čeleď křesťanskou pod náčelnictvím papežův římských.“ Úmysl tento nebyl sice v podstatě nový; obecná historie církevní doličuje toho na mnohých příkladech, že církev římská nesla se k tomu, aby podporujíc samostatnosť národův západních, shromáždila je co členy jediné křesťanské rodiny na základě stejných práv okolo stolice Petrovy, co společného střediště duchovního. Nic nebylo Římu více proti chuti, jako monarchie světová ve smyslu Karla Velikého nebo Otonův, v kteréž všickni národové měli se předělati na Němce t. j. na poddané císařské, a to prostřednictvím biskupův, kteříž měli býti pravými úředníky císařův; bylot zajisté zřejmým ustanovením práva církavního 10. věku, že toliko králové smějí sázeti opaty a biskupy. Tomuto obyčeji, svobodě církve nejvýš nebezpečnému, hodlal se nyní Sylvester II. s prospěchem opříti. Kdyby se mu bylo podařilo, uvésti skrze císaře ve skutek myšlénku římské říše světové se zřízením Konstantinovým, pak bylo lze bezpečně očekávati, že formy státní, z dob Konstantina Velikého v obyčej vešlé, opět se ujmou, odkudž by pak rozdělení provincií v arcibiskupství zase k obnově bylo přivedeno. Zřízení hierarchické bylo by pak stalo se základem státu. Rozdíl byl by pak jediné záležel v tom, „že by nová říše římská byla se jevila co byzantská, obrácená na vrub.“ Neboť v Cařihradě byl patriarcha pomocníkem císařovým u věcech církevních, v Římě byl by opak toho k místu přišel.

Cesta, kterouž hodlal papež dojíti cíle, byla ta, že národům, majícím v sobě zárodek samostatného bytí, mělo býti propůjčeno vlastní zřízení metropolitní v odloučení od sousedův jejich.

Od časův Oty I. zneužívali jsou vlastně císařové němečtí církve co nástroje svého, aby ze sousedních národův pohanských (ovšem hlavně Slovanův) pod zástěrou křesťanství nadělali německých rabův, zřizujíce mezi nimi sídla biskupská, jež postavena jsou pod stolice arcibiskupské při hranicích německých. Dělati křesťany a němčiti platilo za jedno. I byliť té doby dva národové při hranicích říše německé, kteříž viděli se způsobilí k tomu, aby stali se samostatnými členy obmýšlené velříše duchovní: Polané totiž a Uhři, o něž byli se Němci zmíněným způsobem již pokoušeli, jež ale nestačili ještě podrobiti pod sebe. Při všem klamu, do něhož byl Gerbert nezletilého císaře důvtipností svou zapletl, bylo mu vlastním účelem, osvoboditi oba ony národy; chtělť je zejmena skrze prostředek zřízení metropolitního obmysliti trvalou *samostatností politickou.* K tomu bylo však třeba pomoci Oty III. Dá-li tento co uznaný panovník říše germanské schválení svého k tomu, aby zřídily se v Polsku a Uhřích domácí církve, svolí-li k tomu, aby knížatům jejich uštědřena byla koruna, pak bude papež u cíle. Po čase mohla pak stolice apoštolská, ač vzroste-li mocně bylina na novinu vsazená — a o tom nebylo ovšem chyby — Poláky i Uhry, církevně svépravné, proti Němcům do pole postaviti, kdyby těmto nadešla zase chuť, zahráti si v západní Evropě na pány a utiskovatele. Ota podal se skutečně k dílu a důvtip Gerbertův dosáhl takto stkvělého vítězství nad upřímností mládence. Okolo r. 1000 dostalo se Polákům v Hnězdně, Uhrům pak v Ostřehomě samostatných sídel metropolitních. Kronikář Dětmar svědčí [1]), že Ota nařídil Gaudentia čili Radima, bratra sv. Vojtěcha, arcibiskupem v Hnězdně, postaviv pod něho tré biskupství, Krakovské totiž,

[1]) Thietm. chron. IV. 28. Pertz III. 781.

Kolobřežské a Vratislavské [1]); o sv. Štěpánu pak dí životopisce jeho Hartvik [2]), že učinil jest mnicha Šebastiana arcibiskupem v Ostřehomě, rozděliv zemi na deset biskupství: Ostřehomské, Djurské (Rabské), Bělehradské, Bezpremské, Bačské, Kováčské, Jagerské, Vácovské, Čanadské a Varadinské [3]). Tím založena jest národní samostatnost Polska i Uher.

Aby však dokonáno bylo dílo započaté, náleželo učiniti ještě jeden krok. Bylot zejmena třeba, způsobiti při Otovi III. svolení, aby kníže polské a uherské obdrželi korunu královskou, kteréž mělo se jim pak dostati z rukou papežových. Neboť dle mínění lidu středověkého nestačilo pouhé svolení císaře, aby kníže některé bylo povýšeno na krále, k tomu patřila ještě koruna a tu směl jediné udělovati papež. Došlali koruna, pak náleželo vykonati ještě obřad korunovační. Nejstarší kronikář polský [4]), kterýž, jak na str. 53 t. d. řečeno, psal na počátku 12. věku, pronáší se o tom asi způsobem následujícím: R. 1000 přišel jest císař Ota do Hnězdna, chtěje tam netoliko pobožnosť svou při hrobě sv. Vojtěcha vykonati, nýbrž i slavného Boleslava poznati. Před tváří velmožův svých pravil Ota: Neníť hodné, aby muž tak znamenitý, jako jest Boleslav, užíval skrovného jmena vévody a hraběte; zasluhujeť zajisté, aby ozdoben byl korunou královskou a na trůn povýšen. To pověděv a sňav vlastní korunu, Boleslavu ji na znamení spolku na hlavu vstavil. Oba vzplanuli jsou téhož dne takovou k sobě láskou, že učinil ho Ota bratrem a pomocníkem při správě říše, nazvav ho také přítelem a spolčencem národa římského. Nad to udělil císař jak Boleslavu, ták nástupcům jeho ve

---

[1]) Polské biskupství Poznaňské zůstalo ještě za delší čas Magdeburskému arcibiskupství podřízeno.

[2]) Hartwici Vita S. Stephani apud Endlicher, Rerum Hung. Script. I. 171 a 175.

[3]) Szalay, Historie Uherská I. 116 a násl.

[4]) Chronicon Polonorum (Mart. Gallus), Pertz IX. 429.

věcech církevních, pokud tyto králův se týkají, v objemu všeho Polska i příštích výbojův jeho dokonalou moc, kteroužto smlouvu papež Sylvester prostředkem zvláštního listu stvrdil. Obdrželť tedy Boleslav Chrabrý r. 1000 císařského svolení k hodnosti královské — neboť koruna nebyla ještě korunovací, — korunovace pak stala se skrze biskupy polské nedlouho před smrtí jeho r. 1025 [1]). Ota III. zprostiv nového krále dřevního závazku manského k říši německé, vzal od něho slib na spolek s říší římskou, s jejímž obnovením v bloužnivé mysli své se zanášel, a to na výroční poplatek, jejž slíbil Boleslav dávati nikoli císaři, nýbrž stolici apoštolské [2]). Takto odloučeno jest novotné království od říše německé a dáno u vlastnictví stolici Petrově, od kteréž vraceno jesť co léno papežské časnému panovníku i nástupcům jeho na závazek, nám toho času neznámý — nepochybně na časné poskytnutí nějaké válečné pomoci — čili krátce řečeno: Polska přestala býti komorní zemí císaře německého, a sproštěna jesť všelikého cizího světského vlivu, mohouc odtud vésti sobě dle vlastní vůle a povahy.

Týmž časem dostalo se i Uhrům podobného dobrodíní. Biskup Hartvik, jenž v prvních letech 12. věku vypsal nám život sv. Štěpána [3]), vypravuje, že kníže uherské Štěpán ve čtvrtém roce po smrti otce svého (kníže Gejsa zemřel r. 997) vyslal jest opata Astrika, jenž jinak Anastasius slove, do Říma k prahu svatých apoštolův, prosit papeže, aby udělil obrácené nedávně na víru Pannonii požehnání svého, aby povýšil církev Ostřehomskou na arcibiskupství, aby stvrdil ostatní, právě zřízená biskupství v zemi a po-

[1]) Doklady toho viz u Roepella, Gesch. v. Polen I. 162 a násl. Zcela naopak soudí o tom ovšem Giesebrecht ve své historii císařův německých I 697 a násl.

[2]) Thietmar, chron. VI. 56, Pertz III. 833.

[3]) V úplnosti vytištěn nalezá se tento životopis u Endlichra, Rerum ungar. Script. I. 163 — 192, pak u Pertze XI. 229 — 242 pod názvem „vita maior“.

sléze, aby ozdobil knížete korunou královskou. Vyslyšev papež milostivě prosby opatovy, svolil ke všemu a nad to dal i kříž, jejž od té chvíle náleželo nositi před králem na znamení důstojenství apoštolského. „Neboť já nehodný (prý) jsem apoštolský a právem sluší i toho nazvati apoštolského, jehož přičiněním obrácen jest na víru národ tak veliký. Protož propouštím jemu (Štěpánu) právo, spořádati kostely na mém místě.“ Na mysli velice potěšen, vrátil se Astrik s křížem, korunou a listy papežskými do Uher. [1]) A hle, tato po dnešní den ve všech částech svých se zachovavší koruna byla původně králi Boleslavu Chrabrému ustanovena [2]). Sen — tak vypravuje Hartvik — byl toho podnětem, že dána jest Štěpánovi. My však trváme, že tímto snem byla žárlivosť římská; v Římě brali jsou sobě z toho pohoršení, že Ota III. počínal si tak svévolně v Polsku s korunou královskou. Chtěltě papež zejmena dokázati, že toliko on korunuje, a proto poslal hotovou již pro Boleslava korunu do Uher, a však zajisté ne bez jistých výminek, jako by ji bez nich nebyl do Polska poslal; a jak asi zněly tyto výminky? Bylyť ony zajisté: poměr manský nebo výroční poplatek k stolici apoštolské beze všeho závazku k říši německé [3]). Že tomu v skutku tak bylo, o tom svědčí

---

[1]) Hartvik na uv. m. 172 a násl., pak Szalay na u. m. I. str. 86 a násl.

[2]) Viz stvrzení toho u Hartvika na uv. m. 172 a násl. V listině Fejérově (Cod. dipl. Hung. I. 277) z r. 1000 čte se: „Diadema, quod duci Polonorum confectum per nos fuerat, tibi dandum mandavit“. O pravosti této listiny jsou ovšem ještě různá mínění. Poněvadž ale tato příhoda dochází stvrzení také skrze kronikáře, netřeba té listiny zrovna se dokládati. Gfrörer na uv. m. a Szalay na uv. m. I. 86 a násl. mají ji ostatně rozhodně za pravou. Roepell na uv. m. prohlašuje se proti ní a Büdinger konečně (Oest. Geschichte I. 402) zavrhuje všechno vypravování Hartvikovo v příčině té koruny.

[3]) Vzhledem k této výpovědi lze se ovšem jen oné v pravosti své popírané listiny z r. 1000 dokládati; a však což dá se pomysliti, že by papež Sylvester II. dosavadního knížete Uhrův bez nějakého těžšího závazku na krále byl povýšil? Odpověď k tomu dává nám Polsko.

s důstatek historie uherská; ona ale svědčí také zároveň, že Uhry obdržely z Říma svobodné, jediné stolici apoštolské podřízené národní kněžstvo, a jakkoli přijaly jsou průchodem časův řády germánsko-románské, zůstávaly přece prázdnými všeho cizího vlivu, mohouce tudíž vedlé přirození svého se zvelebovati; neboť měly jsou vlastního metropolitu a svéprávného krále. Jsouť tedy Uhři i Poláci počátkem národní samostatností a národního vzrůstu svého a s nimi i mnozí jiní národové jediné stolici apoštolské povinováni. Přivázalť je zejmena Sylvester co stejně oprávněné členy jediné státní čeledi křesťanské k stolici Petrově a osvobodiv je nad to od vlivu německého, poskytnul jim prostředkův, zachovati sobě až podnes mocné vědomí národní. A nyní teprv lze posouditi míru neštěstí našeho, když za doby, národnímu rozvoji svrchovaně příznivé, seděl na trůně našem muž, kterýž ho nikterak nebyl hoden. Původce nesmírných zločinův [1]), Boleslav III., seděl na trůně, jsa k tomu takořka stvořen, aby důstojenství jeho v povržení uváděl, tyrann to neobyčejný, kterýž staršího bratra Jaromíra dal vykleštiti, mladšího pak Oldřicha — otce bohatýra našeho Břetislava — v lázni pokoušel se zardousiti [2]), a to jen proto, aby oba zbavil dědičných podílův jejich [3]). A však popatřemež blíže na příhody panování jeho.

Boleslav Chrabrý, sotva se dověděv o smrti strýce svého, Boleslava II. českého (víměť ze str. 50 t. d., že dne 7. února 999 zemřel), již jeví se, a to téhož ještě roku, před Krakovem, jenž té doby ještě k české říši náležel co hlavní hrad Bílého Charvátska, kteréž po obou stranách Beskydův, na východ nepochybně až k řekám Vepři a

---

[1]) Thietmar V. 7. Pertz III. 793. : Boleslaus, Boemiorum provisor, cognomento Rufus et impietatis auctor immensae.

[2]) Thietmar V. 15. l. h. 797.

[3]) Thietmar V. 15. l. c. 797.

Sanu se rozkládalo [1]). Co asi bylo podnětem této válečné výpravy? Nepochybně přesvědčení, že stát český, za Boleslava I. a II. v neobyčejné moci a vážnosti byvší, sporem mezi Boleslavovci objevil na sobě nemálo slabou stranu; však domnění toho budeme moci za nedlouho doložiti.

Lstí zmocnil se Boleslav Chrabrý hradu Krakova r. 999 a dav pobiti českou posádku v něm, opanoval bez veliké práce i sousední krajiny [2]), v nichž pak roku následujícího založil dvě biskupství, Krakovské totiž a Vratislavské [3]). Hranice dioecesí jejích ukazují nepochybně také objem zemí, tehdáž od něho dobytých. K obvodu biskupství Krakovského počítaly se totiž po všecky časy Liublin s krajinou až k Bugu se postírající za nejsevernější a Sącz za nejjižnější arcijahenství a podnes ještě činí řeky Vepř a San národní hranici mezi nářečím maloruským a polským, podobně jako řeka Svinná v hořejších Slezích mezi moravským a slezkopolským. Hranice dioecese Vratislavské a Olomucké scházejí se v těchto místech. Boleslav Chrabrý dobyl tedy r. 999 všechen kraj, k potomním biskupstvím Vratislavskému a Krakovskému příslušný, kterýž byl náležel dosud k říši české. Poněvadž ale Bílé Charvátsko obsahovalo též krajiny zákarpatské, zejmena největší díl nynějšího Slovenska [4]), vzato jest od Polanův i Slovensko, a sice

---

[1]) Roepell, Geschichte Polens, příloha pátá, str. 651 a Lelewel, Polska II. 147 a násl.

[2]) Kozma I. 34. u Pertze IX. 56.

[3]) Srov. str. 55 t. d. Thietmar IV. 28. Annal. Hildesheim. ad an. 1000. Pertz IX. 56.

[4]) Lelewel, Polska II. 147 a násl. (Poznań 1856). V poznamenání na str. 149 na uv. m. pronáší se Lelewel o zákarpatském, t. j. na jižní straně Beskyd ležícím dílu Bílého Charvátska: „Za Kozmasa czasów i późniei część ta Węgier ku Karpatom zwała się Bohemia (Edrisi Klimat VI. 3. a pomimo ustałonych w téj stronĕ biskupstw kościoł czeski, pragski dc chował tam až do dźis dnia swój wpływ na naboženstwo i dostarcza ksią modlitwenych i liturgicznych“. Toto poslední je dílem i podnes pravda

až k Dunaji [1]), dokud totiž patřilo k Moravě, a krásná říše Boleslava II. přinucena, přestati na jediných Čechách a Moravě. Císař Ota III., čině se v té věci podpůrcem Boleslava Chrabrého, stvrdil takto nedávní výboje, jež také největším dílem - nerozlučnými částmi národní říše polské se staly. Že by pak Pražský biskup Thiddak nebo metropolita jeho v příčině zřízení nových dioecesí, Vratislavské totiž a Krakovské, byli činili nějakých nesnází, o tom neví se ničeho. Ale jakž mohl také biskup Pražský tomu se vzpírati? Vždyť pak z donucení sám opustil několikráte Prahu a jediné vlivem Ekkarda, markrabí Míšenského, stalo se, že při biskupství se zachoval [2]); tak uměl Boleslav III. panovati! Ani vlastní matka jeho, Emma, nemohla v zemi ostáti; vystěhovalať se i se syny svými, Jaromírem a Oldřichem [3]).

Co toto v Čechách se dálo, zemřel Ota III. dne 24. ledna 1002. Za nástupce jeho povýšen jesť volbou strýc jeho, dosavadní vévoda bavorský, Jindřich, kterýž dne 6. června téhož roku co Jindřich II. na království a dne 14. února 1014 na císařství jesť korunován (†, pokládán jsa za svatého, dne 14. července 1024). Jakkoli Boleslava Ryšavého podporoval s počátku nový král německý, tož nemohli národ, či lépe řečeno, vznešenější v zemi déle snésti panování jeho i povolali tudíž v létě r. 1002 Vladivoje, bratra polského Boleslava, do Čech [4]). Boleslav utekl se do Němec, a sice

---

[1]) Chron. Polon. I. 6. Pertz IX. 428.
[2]) Thietmar VII. 41. Pertz III. 854.
[3]) Thietmar V. 15. na uv. m. Srov. též Dobner Annal. IV. 473.
[4]) „Populus pondus illati facinoris diucius ferre non valens, Wladoweium, qui potestas exercitus interpretatur, a Polonia clam vocans, aspidem venenatam, absque omni legis pietate suos tractantem, hunc in sedem basilisci ..us, id est Bolizlavi, delecto eo, consanguinitatis lineae et pietatis affectu ..animiter electum collocavit. De quo rem unam incredibilem dico sed ..u alieni christiano imitabilem, quod hic nunquam sine potu unam horam ..durare valuerit.“ Thietmar V. 15. Pertz III. 797.

k Jindřichu, sousednímu markrabí Nordgavskému [1]), odtud pak se svolením jeho do Polska k Boleslavu Chrabrému. Vladivoj pak, při novém panství zachovati se chtěje, vzal Čechy od Jindřicha II. v léno [2]); panování jeho bylo však na mále, neboť zemřel již počátkem r. 1003 [3]).

Že Boleslav Chrabrý všech těchto příběhův — t. j. smrti Oty III., volby Jindřicha II., útěku Boleslava III. a panování bratra svého Vladivoje — nepropustil bez užitku pro sebe, jde ovšem snadno na rozum. Náleželoť ovšem dále bráti se nastoupenou cestou výbojův. Z nenadání vtrhnul tudíž Boleslav s jara r. 1002 do hořejších Lužic i dobyl hlavního hradu Buděšína. I Míšně obléhal a zmocnil se jí skrze úplatky. S Buděšínem a Míšní nalézal se v držení všeho kraje mezi Labem a Halštrovem. Na sjezdu dvorském, jenž držán byl dne 24. července 1002 v Meziboři, očekáváno stvrzení královské; tu rozhodnul Jindřich, aby výbojci zůstaly toliko Lužice s Buděšínem a zemí Milčanův, Míšeň pak vrácena byla Guncelinu, bratru bývalého markrabí Míšenského Ekkarda, dne 30. dubna t. r. zemřelého. Boleslav, rozhněván z toho přiřknutí, vrátil se co nepřítel Jindřicha II. domů i chystal se, nastávajícího jara mocně zasáhnouti do věcí českých a moravských [4]).

V Čechách byli totiž stavové po smrti Vladivoje povolali nazpět v cizině meškající Boleslavovce [5]). Jaromír stal se knížetem. To přihodilo se v lednu r. 1003. Měl-li té doby vypuzený kníže Boleslav polského bratrance svého k tomu, aby Jaromírovi válku vypověděl, či srovnávala-li se taková výprava s vlastními úmysly Chrabrého, toho ovšem

[1]) Jestiť to onen Jindřich ze Šveinfurtu, jehož dceru Juditu unesl potom kníže Břetislav.

[2]) Thietmar V. 15. l. c. — Adalboldi vita Henrici II. Pertz IV. 687 je pramen, kterýž na kronice Dětmarově spoléhá.

[3]) Dobner Annal. IV. 501 a násl.

[4]) Vše dle Dětmara V. 6 a 10 na uv. m. str. 793 a 795. Určení času dle Roepella, Gesch. Polens, I. 114.

[5]) Thietmar V. 18. l. c. 799.

nelze se již dohádati; zkrátka, Boleslav objevil se se svrženým dřevním knížetem té chvíle v Čechách, když i Jaromír, Oldřich a Emma do země jsou vešli. Učiněna jest smlouva na smíření a přátelství; kdo však nestál v slově, byl nenapravitelný Boleslav Ryšavý. O masopustě r. 1003 sezval vznešenější muže do Prahy, mezi nimiž zvlášť jmenují se Vršovci, a když jsou se četně sjeli, dal je šmahem pobiti. Zeť jeho byl první, jemuž vlastní rukou roztal lebku [1]). Zlý skutek, na Libici spáchaný, počíná se mstíti [2]); r. 1108 dokonala se pomsta. Teď zdvihl se národ v spravedlivém hněvu proti nelidskému ukrutníku a hodlaje na vždy jeho se zbaviti, obrátil se prosebně k domnělému příteli svému, králi totiž polskému, aby pospíše sobě do Prahy, v panství nad zemí se uvázal. Boleslav Chrabrý přišel a s ním i Soběbor, bratr sv. Vojtěcha, a dav svrženého knížete oslepiti, poslal ho v žalář do Polska, kdež teprv r. 1037 zemřel v zaslouženém zapomenutí [3]). Bez krveprolití přivtěleny jsou nyní Čechy i Morava k říši polské. Od té chvíle, zejmena od r. 1003 až do r. 1029, příslušela Morava pod žezlo polské; Čechy ale přinucen jest Boleslav Chrabrý již na podzim r. 1004 zůstaviti mladším Boleslavcům, od Němcův do země válečně uvedeným. R. 1003 dosáhla tudíž Polska vrcholu moci své. Od Šumavy do Bugu, od Dunaje až po Balt poroučela jedna vůle a vůli tuto hodlal Jindřich II. pohnouti k tomu, aby přijaty byly Čechy i Morava v manství od říše německé. Hrdě odepřel toho chrabrý král polský, neboť u veliké duši jeho počala té doby utvrzovati se myšlénka, *postaviti proti říši německé velestát slovanský, uznaný od stolice apoštolské, jehož církevní a politickou hlavou měla učiněna býti Praha.* Pokusíme se, doložiti tohoto mínění následující úvahou.

---

[1]) Thietmar V. 18. l. c. 799, jehož doplňuje Kozmas k r. 1003 u Pertze IX. 59.
[2]) Srov. str. 46 t. d.
[3]) Thietmar V. 19. l. c. III. 799.

Kardinál Damiani, jenž prostředkem XI. století vypsal jesť život sv. Romualda, původce řehole Kamaldulenské, vypravuje asi takto: Král slovanský Boleslav obrátil se prosebně k císaři Otovi III., aby poslal mu mnichy, kteříž by byli způsobilí, obrátiti národ jeho na víru křesťanskou. Tu žádal jesť císař opata Romualda (v klášteře na ostrově Perejském blíž Ravenny přebývajícího), aby mu propustil několik mnichův, kteříž by měli jíti do Polska. Opat nechtěl sice nikomu z bratří poselství toho z moci úřadu svého přikazovati, a však hlásili jsou se dva z vlastní vůle, Jan totiž a Benedikt. I vypravivše se skutečně do Polska, přebývali tam za delší dobu na poušti, učíce se jazyku polskému. Když pak po sedmi letech v něm byli se utvrdili, vyslali jsou mnicha jednoho do Říma, aby vymohl jim při papeži svolení k úřadu kazatelskému. Té doby jal se také Boleslav, chtěje korunu království svého z moci Římské přijíti, těchto ctihodných otcův snažně doprošovati, aby vezmouce od něho s sebou k papeži dary veliké, přinesli mu korunu od stolice apoštolské [1]). Damiani vypravuje pak dále, že mniši poselství toho co stavu svému nepříslušného od sebe odmítli, brzo potom ale od loupežníkův polských, dozvěděvších se o tom, že mají sobě uloženo, veliké poklady do Říma donesti, z lakomství jsou zabiti. To vše nebylo by ovšem nic neobyčejného, ale že král Jindřich II. (jak Damiani dále vypravuje) zpraven byv o úmyslech Boleslavových, cest do Italie vedoucích bedlivě stříci a mnicha, od oněch mučenníkův vyslaného, jíti a vsaditi kázal, to přece je poněkud s podivením a dodává té příhodě pravého světla a váhy. Čeho Jan a Benedikt dle zprávy Damianiho — jemuž zajisté šlo mnohem více o oslavení mučenníkův, než o obšírné politické výklady — byli jsou odepřeli, to měl nyní k místu přivesti mnich, od krále německého jatý. Boleslav Chrabrý žádal sobě tedy okolo r. 1004 míti od papeže korunu, prvé již

[1]) Petri Damiani vita S. Romualdi, Pertz IV. 852.

(srov. str. 58 t. d.) chystanou, aby důstojenství, před čtyřmi lety v Hnězdně toliko pouhým symbolem jemu propůjčené, stalo se nyní skutkem a pravdou. Kdyby od papeže bylo se mu dostalo koruny, pak bylo by království jeho bezpečně bývalo utvrzeno. A však jakého jmena měly asi takové úmysly? Ne jiného, trváme, než jak výše uvedeno. Ale i druhý důvod jest nám ještě po ruce vzhledem k hořejšímu mínění našemu. Letopisové Hildesheimští, jichž spisováním se v XI. století děkan tamější kapituly Thankmar, muž svých věcí dobře zpravený a zejmena v letech 1000 a 1002 za vážnými poselstvími při dvorech papežském a císařském pobyvší, — s nemalou pílí zanášel, vypravují k r. 1000, že Ota III. za svého pobytu v Polsce svolav synodu, zřídil jest sedmero biskupství a se svolením papeže římského dal světiti „Gaudentia, blahoslaveného Vojtěcha bratra, na arcibiskupa v Praze, hlavním městě Slovanův“ [1]). Totéž tvrdí i Lambert Hersfeldský, pravě „že Gaudentius, bratr Vojtěcha mučenníka, r. 1000 zřízen jest na arcibiskupa v Praze.“ [2]) Podobně pronáší se ok. r. 1155 neznámý skladatel životopisu Paderbornského biskupa Meinverka (jenž žil mezi l. 1009—1036); i on jmenuje Gaudentia Pražským arcibiskupem. [3]) S těmito německými prameny srovnává se i jeden polský pramen, což zajisté jest s podivením. Několikrát již citovaná nejstarší kronika polská (Chronicon Polonorum) dí, sváděje v přehled skutky bohatýra svého Boleslava Chrabrého, že „dobyv Čech a Moravy, vzal jest sídlo své knížecí v Praze a odkázal město podbiskupím svým“ [4]). A přeceť

[1]) Annal. Hildesheim. ad an. 1000. Pertz III. 92.

[2]) Lamberti Annal. l. c. 91. O tomto Lambertu, jejž dříve nazýváno Aschaffenburským, srov. Wattenbacha na uv. m. 263 a násl.

[3]) Vita Meinverci episcopi, Pertz XI. 109, kteráž jest nejstarším přepisem letopisův Hildesheimských s krátkými přídavky; o ní srov. též Wattenbacha na uv. m. 234 a násl.

[4]) „Ipse Moraviam et Bohemiam sabiugavit et in Praga ducalem sedem obtinuit suisque eam suffraganeis deputavit“. Chron. Polon. Pertz IX. 428.

víme, že kronikář Dětmar se vší určitostí rozpráví toliko o čtyřech, od Oty III. v Polsce zřízených biskupstvích, nazývaje při tom Gaudentia arcibiskupem v Hnězdně a že dle letopisův Pražských mezi r. 998 až 1017 Thiddak byl v Praze biskupem [1]), odkudž zprávy ony nemohou býti pravdivé. Ale což, kdyby přece obsahovalo se v nich nějaké zrno pravdy? Pomněme, že kral Jindřich nabízel se králi Boleslavu, zachovati ho při dobytých zemích české i moravské, ač vezme-li je od něho v léno [2]), a neučiní-li toho, že chce jíti na něho válečně [3]). Boleslav odpověděl k tomu vzdorně i záporně, ač znal dobře, co bude bez pochyby následovati. Což jest to tedy něco neobyčejného, že by byl Boleslav, uvažuje ty věci, uložil poslu té doby do Říma jdoucímu, zeptati se papeže, smí-li sídlo arcibiskupské z Hnězdna do Prahy býti přeneseno, kterýžto hrad hodlal učiniti hlavním hradem nové říše slovanské? Thiddak, co bývalý mnich Korvejský, měl bezpečně mnohé přátely i spolky v Němcích. Spojení toto náleželo přetrhnouti, ač nechtěl-li Boleslav s cílem se minouti. Thiddaka neměli v Praze také mnoho rádi; vždyť pak sáhl z donucení ne jednou k holi poutnické; Gaudentius naopak byl Čech rodilý, k tomu pak ještě Slavníkovec i hodil se tudíž výborně na místo Thiddaka; odvážiti se pak s takovou prosbou na Sylvestra, nemůž' býti nikterak na smělosť nebo pošetilosť vykládáno po míře toho, co o neobyčejné povaze a úmyslech tohoto papeže na jisto jesť postaveno. Plán, přeložiti arcibiskupství Hnězdenské do Prahy co sídla nastávající říše slovanské, nemůž' nás tedy při odhodlanosti a vysokomyslnosti Boleslavově a vůči tehdejšímu postavení jeho ke králi Jindřichu nikterak překvapiti a dostal-li se plán tento k sluchu letopisce Hildesheimského, tož pomátl sobě zpráv svých jen v tom, že považoval, co bylo

---

[1]) Annal. Pragen. Pertz III. 119 a 120.
[2]) Srov. str. 62 t. d.
[3]) Thietmar V. 19. Pertz III. 799.

toliko úmyslem, za věc hotovou, při čemž nám ale velikou myšlénku krále polského přece jen zachoval. Boleslav Chrabrý, té doby také pán a vladař Čech i Moravy, chtěl tedy mocnářství slovanské s hlavním městem Prahou, církevně i politicky samostatné, postaviti proti říši německé, — hle, druhý to pokus, s nímž v dějinách našich se potkáváme a jenž pokaždé shledal se s podporou papežův, poprvé v IX. věku skrze papeže Jana VIII., podruhé v XI. století skrze Sylvestra II., jenž ale pokaždé zmařen jest, a sice ponejprv přese všecku přízeň doby skrze nerozum vlastního, podruhé za poměrův valně se pohoršivších skrze opatrnost německého panovníka; a však snažení, odloučiti strom slovanstva od stromu germanského, aby každý z nich volně vyrůstal, stoje o kořenech vlastních, a nenosil ovoce zvrhlého, štěpen buda na kmeni cizím, — snažení to nevzalo za své a my potkáme se s ním ještě jednou v této knize, arciže v okolnostech zcela zase jiných. A však vraťmež se již po této odchylce k vlastní naší historii.

Z vůle národa stal se tedy r. 1003 Boleslav Chrabrý panovníkem Čech a Moravy, Praha pak líbila se mu tou měrou, že hodlal tam přenésti stálé sídlo své [1]). Soběbor, sv. Vojtěcha bratr, nalezal se, jak výše řečeno, při něm; poněvadž pak Slavníkovci měli mnoho přátel v zemi, kteráž nad to svobodně byla Boleslava pánem svým učinila, — podobalo se, že panství toto bude trvalé; že ale nechtěl Boleslav zemi od Němcův v léno přijíti, stála válka přede dveřmi. Aby výsledek její byl bezpečnější, spolčil se Boleslav se stranou, kteráž té doby proti Jindřichu II. se sbírala. Stranu tuto zdvihli jmenovaný již Hecilo čili Jindřich, markrabí Nordgavský (ve východních Francích), vlastní bratr králův Bruno, jakož i markrabí Arnošt (Babenberský) ve východním čili rakouském krajišti. Zmařené naděje, kteréž Nordgavský i sobě činil k vévodství bavorskému a v nichž z přátel

[1]) Adalboldi vita Henrici II. Pertz IV. 694.

ství a ctného smýšleni podporován jest od Bruna — vypravovánoť sobě tehdáž, že král Jindřich byl soujmenovci svému vévodství bavorské slíbil a že Bruno toho byl svědkem — staly se podnětem toho rozbroje [1]). Hrozícího nebezpečenství odvaroval od sebe král Jindřich prostředkem rychlé a šťastné výpravy na Nordgavského; Boleslav zůstal takto samoten v poli, načež daremně pokusiv se o Míšeň, kdež Guncelin co věrný přítel říše vládl, a zemi na levém břehu Labském mezi Zárovem a Střelou spustošiv, jakož i hořejší Lužice a zemi Milčanův osadiv, do Čech nazpět sobě pospíšil. Zde očekávali ho již markrabě Jindřich i Bruno [2]).

Takovým způsobem zažehnáno jest sice na chvíli nebezpečenství, nad říší německou vyvstávající, ale nebylo mu ještě na vždy konce. Ze země české, od přírody pevné, jejíž hranice nad to od Boleslava zásekami jsou opatřeny, mohly býti stejnou dobou Bavory, Franky, Durynky i Sasy napadeny a to tím spíše, poněvadž Jindřich a Bruno, jakkoli na útěku, s četnými přátely a přívrženci v oněch zemích zůstávali ve spojení; vždyť povídalo se, že špehové, od Boleslava vyslaní, i komnat královských neušetřili! V takových okolnestech vtrhnul Boleslav, jak podobá se, ještě v zimě z r. 1003 na r. 1004 do sousedních Bavor. Odpor, jejž mu zde kladli královští, nestačil; tuhé mrazy a vysoké sněhy byly prý toho příčinou, že dodělala se česká i polská vojska nemalých úspěchův. Když ale brzy potom — neví se, kdo toho byl původem — Jindřich i Bruno s králem jsou se smířili [3]), odřekše se účastenství v zámyslech Boleslavových, mohli sobě již Němci činiti lepší naději, že udolají krále polského. V letě r. 1004 prohlásil tudíž Jindřich II. znova

---

[1]) Šíře o tom rozpráví Gfrörer v dílech svých, Kirchengeschichte IV. 20 a násl. a „Papst Gregor VII. u. sein Zeitalter“ I. 390 a násl.

[2]) Vše dle Dětmara u Pertze III. 799 a násl.

[3]) Když potom Jindřich II. dne 8. září 1004 na hradě Pražském poslouchal kázání biskupa Frysingského Gotšalka, dojet jest od toho tak mocně, že prý Jindřichu Nordgavskému udělil celé odpuštění.

pole na Boleslava. Ke dni 15. srpna sbíralo se vojsko saskodurynské u Meziboře, kterémuž král sám ustanovil se vévoditi. Skrze válečnou lesť — Boleslav udržován v domnění, že jedná se především o útok na zemi Milčanův — povedlo se králi, dostati se s vojsky svými od Sály přímo ke Krušným horám, jimž tehdáž říkalo se z německé strany Miriquidi t. j. černý les [1]). Zde zjednali sobě přední zástupové němečtí, v těžkém odění jsoucí, mocně průchod do země a stanuli takto na půdě české. Oba Boleslavovci, Jaromír a Oldřich, byli s nimi. Tu ukázalo se opět, jak povážlivo jesť, spoleháti na přízni lidu, a jak nesnadno, utvrditi panství v zemi cizí. Češi, jsouce již syti vlády polské, přijali přirozeného knížete svého Jaromíra s podobným jasotem, jako před dvěma lety polského Boleslava. Žatec otevřel mu brány své a cesta k Praze byla volna. Jaromír a Oldřich pospíšili sobě s českým i německým lidem napřed, aby zmocnili se osoby Boleslava, o němž šla pověsť, že jesť na Praze. Ten však, obdržev o tom návěští, vyšel tajně z hradu; nespatřilť Prahy ani Čech více, jež hodlal učiniti přední zemí svého mocnářství slovanského. Toliko na mostě hradském svedena krátká půtka, v kteréž setkal se se smrtí Soběbor, sv. Vojtěcha nejstarší bratr, Boleslavu až do skonání věrně oddaný; podhradí přijalo s potěšením vracejícího se knížete. Na hradě Pražském holdováno Jaromíru a tamtéž, zejmena v kostele sv. Jiří, sliboval nový kníže králi Jindřichu II. rukou dáním věrnosť za svou zemi českou [2]). Od té chvíle panoval Jaromír v Čechách až do r. 1012, kdež od bratra svého Oldřicha jesť svržen. Zemřelť dne 4. listopadu r. 1038.

Tak navráceny jsou Čechy v září r. 1004, jak právě jsme shledali, vlivem německým zase sobě samým. Morava však zůstala napořád ještě v poddanství Boleslava Chrabrého,

---

[1]) In silva, quae Miriquidui dicitur. Thietmar VI. 8. Pertz III. 807 a pc n. 98.

[2]) Vše dle Dětmara VI. 8. 9. 10. u Pertze na uv. m.

pročež jest náležité, abychom i dále ještě obírali se s příhodami tohoto druhdy moravského panovníka, nemohouce se při tom ovšem zdržeti trudného poznamenání, že doba, v kteréž vládli jsou v Čechách Jaromír a Oldřich, jak pro Moravu tak pro Čechy jest z takových, o nichž nejméně zpráv nás se dochovalo; hojnější jsou zprávy, kteréž k Boleslavu polskému ještě se vztahují. Z těch vychází především na jevo, že Boleslav Chrabrý ztrativ ještě téhož roku i Buděšín v zemi Milčanův, byl sice ponížen, nikterak ale udolán; teprv nový nájezd, r. 1005 na země jeho učiněný, podobal se ke zkáze jeho. Král Jindřich totiž usmyslil sobě, vyhledati Boleslava válečně ve vlastních zemích jeho. K témuž konci sbíráno jest opět pole ke dni 15. srpna nedaleko Magdeburka na pravém břehu Labském; v Lužicích dolejších u Dobrého Luhu spojili se s královským vojskem Bavoři, jakož i v následcích manského svazku Čechové vedeni samým Jaromírem, za Sprevou posléze došli ještě Liutici. V tak valném počtu přeplavila se vojska blíž Krosna přes Odru a Bobravu a Jindřich postoupil s nimi až na dvě míle k samé Poznani, kamž před ním nižádný z králův německých nebyl ještě stihnul. A však koncem měsíce září způsobena jest králi německému skrze národní zbraň polskou t. j. skrze lehkou jízdu tak citelná porážka, že rád byl tomu, když Boleslav se ohlásil, že neodtahuje se míru. Ten pak sjednáván i umluven jest posléze v Poznani, a sice na výminky, že Boleslav Čech se zříká, Lužic hořejších králi německému postupuje a svrchovanost říše nad sebou uznává, začež podržel Moravu, Slezy a Bílé Charvátsko, tedy všecky země, jež byl prvé odňal říši české. Země Milčanův nedána zase Guncelinovi, nýbrž odloučena byvši od Míšně, dostala zvláštního markrabí v osobě Heřmana Durynského, jenž byl synem známého nám již ze str. 61 t. d. Ekkarda [1]). Konečně

[1]) Dětmar VI. 16. 19 a 20 u Pertze na uv. m. III. 811 a násl. Jakkoli ani Dětmar, aniž letopisové Quedlinburští neudávají výslovně výminek

obnovil Jindřich II. po této první válce polské všecka bývalá krajiště v těchto stranách.

„Takž tedy byly Čechy opět osamoceny, obmezeny na nejužší své hranice a vší moci zbaveny. Obklíčeny však jsouce dvěma mocnými státy, německým na západu, polským na východu, nemohly uhájiti plné samostatnosti své, ale musily s odřeknutím se politiky vlastní přilnouti k jednomu nebo druhému.“ [1]) Ku které říši náleželo přilnouti, o tom nebylo ovšem nesnadné se ustanoviti. Již s dob Václava Svatého klonily se Čechy buď svévolně, buď z donucení k Německu. On a všickni nástupcové jeho i s Jaromírem skládali posléze německým králům a císařům slib věrnosti, stávajíce se tím many jejich t. j. zavazujíce se k víře, poplatku a válečné pomoci. Boleslava II. manželka, Emma Burgundská, byla jest němkyně; nejednou jsou i kněžici čeští, jako Křišťan a Oldřich, vychováváni v Němcích, ano týž Oldřich, nejmladší syn Boleslava II., nese již jmeno německé; biskupové Pražští, až na jediného Vojtěcha, pocházeli též z krve německé, ano i druhý z nejstarších klášterů v Čechách, klášter totiž sv. Jana Křtitele na Ostrově (blíž Davle) obdržel první mnichy své z kláštera bavorského v Dolejším Altaichu [2]). Tak bylo styků s Německem až nazbyt. K Polsku naopak nevzmohla se valně náklonnost za krátkého panství Boleslavova, pročež také přičinění jeho, získati sobě i po míru Poznaňském ještě mysli Čechův, nepotkalo se s výsledkem, jakkoli r. 1014 vlastního syna a dědice říše, Měčislava, do Prahy poslal, nevzdávaje se naděje o uskutečnění plánu, na str. 63 t. d. šíře vyloženého. Nic mu to nevzpomohlo; knížata česká spa-

---

míru Poznaňského, snadno jest přece sestaviti je sobě dle toho, co potom následovalo. Srov. o tom ostatně Viléma Giesebrechta Geschichte d. Deutschen Kaiserzeit díl II. 44, Lelewela Polsku II. 158 a Lud. Giesebrechta Wendische Geschichten, díl II. str. 19.

[1]) Slova Palackého v Dějinách národu českého, díl I. vyd. druhé str. 287.

[2]) Cod. dipl. Mor. I. 106.

třovala té doby útočiště své jediné v Němcích a čím více ucházel se Boleslav o přízeň jejich, tím spíše utíkali se k Jindřichu II. Palacký ospravedlňuje poněkud tuto politiku, řka: „Nelzeť arci tajiti, že spojení s Němci slibovalo tehdáž zemi české věčí pokoj a prospěch; nebo se slovanskými říšemi spojeny jsouce Čechy, byly by musely sloužiti jim všem za štít proti Němcům, tudíž chovati v sobě válku neustálou.“ [1]) Což ale, kdyby Boleslav byl vykonal velikánské úmysly své a kdyby knížata česká byla jich náležitě sobě k mysli přivodila? S pokojem by nebyli sice Čechové zůstali, aspoň ne tak brzo, za to byla by steskům na němčení národa navždy bývala přítrž učiněna. S hlediště slovanského nazývati lze tehdejší politiku knížat českých na všechen způsob pochybenou; s chybou byla vzhledem k vlastní zemi, kteráž takto zbavovala se možnosti, státi se jádrem mocné říše slovanské, s chybou i pro ostatní Slovany, poněvadž překážela velikému Boleslavu polskému v úmyslném sbližování západních a východních Slovanův. Následek osamotnělosti jedněch i druhých byl ovšem ten, že sousední živel německý, napořad se vzmáhající, nezbytně je předstihnul.

Na místě žádoucího přátelství a svornosti vzňala se v knížatech českých hned po míru Poznaňském taková nechuť k Polsku, že od té chvíle brávají ve všech podniknutích německé říše proti Boleslavu Chrabrému nejvřelejšího účastenství. Tak zejmena jevili se asi v půl druhém roce po tomto míru, totiž o velikonocích r. 1007 vyslaní z Čech na sněmu Řezenském pospolu s Liutici, žalujíce, že král polský ustavičně se pokouší, sváděti jich k nevěře proti říši německé, na kterouž prý sám válku strojí a p. v., až posléze král Jindřich, domnělého nebo skutečného nebezpečenství odvarovati chtěje, sám odhodlal se k nové válce proti Polsku. Z donucení přijal Boleslav učiněnou výpověď války. „Nechť zví Kristus pán, svědek vševědoucí,“ zvolal, vypravuje nazpět

---

[1]) Palacký, Dějiny n. č. I. vyd. druhé str. 287 a 288.

posla Jindřichova „že co potom budu činiti, nerad učiním“ [1]). Celých šesť let trvala takto počatá a mezi Labem a Odrou na věčím díle se šťastným pro Boleslava výsledkem vedená druhá válka polská. Za všechen ten čas bojují zástupové čeští po boku Němcův a Jaromír osvědčoval se tehdáž co nejvěrnější společenec německého krále [2]). Poněvadž ale dobyté úspěchy nesrovnávaly se nikterak s dosavádním značným nákladem, k čemuž i to přistoupilo, že od r. 1009 i Uhři činili se nepřátely Boleslava a Rusové také na něho se strojili, kdežto Jindřich pozoroval zase rozličná znamení nevěry mezi markrabími svými, chystaje se nad to úsilně ke korunovační cestě do Říma, kteráž mu také dne 14. února 1014 císařskou korunu přinesla: odtud a z jiných příčin zatoužili posléze obě strany po míru. K témuž konci jal se Boleslav již v lednu r. 1013 vyjednávati a poslal za několik málo neděl syna svého Měčislava ke králi, a to s hojnými dary. Měčislav stav se manem císařovým, slíbil víru. Posléze objevil se o svátcích svatodušních (dne 25. května 1013) i sám Boleslav při dvoře královském v Meziboři a stav se přísežně též manem jeho, nesl před králem meč jeho v slavném průvodu církevním do chrámu. Za to obdržel prý léno, kteréhož dávno již byl žádostiv. Které ale bylo to léno, o tom nepovídá se výslovně; neníť jinak chyby, že tím rozumějí se Lužice a země Milčanův s hradem Buděšínem, kteréž nyní staly se polskými.

Co tedy byl mír Poznaňský zanechal ještě Němcům, toho zbaveni jsou zase mírem Mezibořským [3]), a to po šestiletém krvavém boji, kterýž celé kraje mezi Odrou a Labem bezlidnou pouští byl učinil. — Ale vzdor tomu byl tento mír

[1]) Dětmar VI. 24 u Pertze na uv. m. 815.

[2]) Dětmar VI. 38. Doklady k tomu u téhož Dětmara v kap. VI. na mnohých místech.

[3]) Historický materiál, pokud ho zapotřebí k vylíčení dohy od r. 1007 do r. 1013, najdeš shledaný u Lelewela, Polska II. str. 159 až 168.

se ziskem pro Němce. Oni ziskali potud, pokud se jim bylo povedlo, Čechy těsněji k sobě připojiti, kteříž nad to za mnohá léta bojovali vedlé Němcův, odkudž německé umění válečné mnohonásobně mezi nimi na škodu domácího a národního ujímati se musilo. Odtud není divu, že i způsob života společnosti německé docházel v Čechách vždy silnější obliby, čemuž nemálo i to bylo pomocno, že král Jindřich již ok. r. 1007 nové biskupství v Bamberce byl založil, způsobiv takto v okresu nové této dioecese, mezi Mohanem, Starou Mhlou a Českým lesem na samých hranicích českých položené, nový, čilejší život. Němečtí kolonisté rádi usazovali se odtud na jihozápadních, osojných stráních těchto hor a mýtíce za rostoucí potřebou husté hvozdy pomezní, šířili takto hranice německé na újmu državy státu českého. Historie této kolonisace rozpráví, jak vznikaly jsou v oněch krajích nová velká panství, kláštery i kostely, kteréž, jakkoli na půdě české položeny jsouce, uznávaly nad sebou přece jen panství sousedních markrabí [1]). Bylatě to klidná vítězství, jichž dobývala v těchto stranách statečnosť německá na dobromyslnosti české; k těmto výbojům náleží pak zejmena počísti zemi Chebskou, krajinu Onosedlskou na západním svahu Černých hor, jakož i západní podhoří Českého lesa a Šumavy až k bavorskému Řeznu a řece Chubě.

Co takto Čechy otvíraly se povlovně vlivu německému, ostává Morava posud netknuta ve své národnosti slovanské. Až do r. 1003 s českým státem jsouc ve spojení, stýkala se za doby míru velmi málo s Němci a když téhož roku přivtělena jesť k říši polské, octla se takořka mimo všeliký vliv jejich. Ba podobá se, že na Moravě porozuměli jsou velikým úmyslům Boleslavovým, poněvadž nedočítáme se ani sebe menší zmínky o tom, že by Morava byla té doby se pokusila, odtrhnouti se od Polska a svazek s Čechy zase obnoviti; shledávámeť spíše, že Moravané r. 1017 jmenem Boleslavo

[1]) Erben, Regesta I. i. 88 a 92, str. 37 a 38.

vým netoliko Bavorům statečně se bránili, nýbrž i válečně do Čech vtrhli [1]), ku kteréžto příhodě se ostatně ještě vrátíme. Od východu, kde nový stát uherský přičiněním sv. Štěpána té doby vzmáhati se počal, nebylo se také vlivu cizího obávati; neboť hluboko do nižiny uherské prostíral se tehdáž, jako dílem posud, národ slovenský. Tedy jen s jižní strany, kdež bylo krajiště východní či rakouské a kdež po zakladateli jeho, Leopoldu I. († 994), syn jeho Jindřich I. († 1018) a mladší bratr téhož Adalbert († 1059) jsou panovali, — otvírala se volnější cesta německému jazyku a mravu. A v skutku jediné tuto lze pozorovati, ana hranice moravská od Dunaje k řece Moravě a Dyji povlovně nazpět ustupuje. Již král Jindřich II. odevzdává r. 1002 markrabímu Jindřichovi kromě statkův při Lesnici a Trstenici ve čtvrti pod Vídeňským lesem též 20 lánů královských mezi řekami Chubou a Moravou ve čtvrti pod lesem Manharckým, nejmenuje ovšem určitě krajiny, kdež pozemky tyto se rozkládaly [2]). Podobá se tudíž, že markrabí směl sobě dle vůle lány tyto vybrati. Čím ale podmiňuje se takové neurčité darování? Ničím jiným, leč že mezi oběma řečenýma řekama vládl král velkými prostory neosídlené země, bez pána jsoucí, a že státní hranice v těch stranách proti Moravě, jakkoli lze řeky Chubu i Moravu za takové míti, nebyly té doby ještě nikterak ustáleny, poněvadž by jinak v té listině byla slovná o nich zmínka se děla. Poznávať se též tato věc z jedné zprávy pilného kronikáře Dětmara. Poutník Koloman, bera se r. 1012 z Irska skrze

---

[1]) „Moravenses, Bolezlavi milites, magnam Bavariorum catervam, dolo circumvenientes incautam, occidunt.“ Dětmar VII. 42 u Pertze III. 844 a „Moravenses, Boemiam ingressi, urbem quandam expugnant et cum praeda ingenti incolumes exibant.“ l. c. VII. 44 pag. 856.

[2]) Meiller, Regesten der Babenberger č. 5. str. 3 a 193. Poněvadž drželi jsou Babenberští v nynější čtvrti Podmanharcké na rozličných místech statky dědičné, jak z pozdějších listin na jevo vychází, — tož nelze určiti, které z nich získány byly na základě onoho darování.

Rakousy do Palaestiny, zadržán jest od lidu v domnění, že je špehem cizím, zejmena uherským, a společně s dvěma loupežníky v Štokravě vsazen. Dětmar dotýká výslovně, že místo to nalezá se při hranicích Bavorův a Moravanův [1]), a přece není Štokrava ani tři míle od Vídně k severozápadu, aniž více jak hodinu cesty od Dunaje k severu vzdálena. Teprv po roce 1025 opouští, jak se zdá, hranice Rakous končiny podunajské, postupujíc na sever k nynější jižní hranici moravské; neboť téhož roku ještě daroval král Konrad II. (nepochybně asi v podobných příčinách, co prvé Jindřich II.) hraběti Arnoldu Lambašskému a rodu jeho 50 lánů půdy mezi Dunajem a Moravou, a sice u Vraného (Pframa), kterážto vesnice leží ve čtvrti pod Manharckým lesem nedaleko Ekkardova (Ekartsau) blíže samého Dunaje [2]). Když tedy Boleslav Chrabrý mírem Mezibořským druhou válku polskou zavřel, ano až do konce panování jeho, byla Morava pořád ještě ryze slovanská.

Mezi tím změnil se ale v Čechách stav věcí neočekávaným způsobem. Nějaký převrat vnitřní, jehož příčiny zůstaly nás tajny, způsobil změnu na trůně. Jaromír přinucen jest vyjíti z Prahy i ze země, načež Oldřich dne 12. dubna 1012 vyhlášen jest za knížete. Vypuzeného panovníka spatřujeme dne 8. srpna již v Gruoně nedaleko Hildesheimu při smrtelném loži arcibiskupa Magdeburského Valtharda, nástupce Taginova, kterýž býval druhdy jedním z nejstatečnějších přemahatelův surovosti a zpustlosti oněch časův. Přišeltě Jaromír, dožadovat se přímluvy arcibiskupovy u krále. Jesť domnění, že prý Jindřich II. horšil se na knížete proto, že Jaromír dal svým časem pobiti zástup Bavorův, skrze zemi českou bez jeho a králova svolení s dary k

---

[1]) Dětmar VII. 54. na uv. m. str. 860. O mučenictví sv. Kolomana srov. Pertze IV. 674 a násl.

[2]) Meiller, Regesten č. 4, str. 5 a Cod. Dipl. Mor. I. 110.

Boleslavu Chrabrému se ubírajících [1]). Spíše byla to asi nerozhodnost jeho, vedlé kteréž podobalo se, že chce zase s Boleslavem Chrabrým se spřáteliti a Polanův do země povolati, čímž pohoršil na sebe krále [2]). Na místě smilování a podpory shledal se vypuzený kníže s vězením, jak dí kronikář. V Utrechtě vykázáno mu toto vězení, Oldřich pak povolán jest do Meziboře, kdež přijal ještě téhož roku v léno knížectví své, jehož se byl neprávě zmocnil. Dětmar dokládá, že král v této věci užil zlé rady [3]). Jaromír, vyšed později z této vazby a na hradě Lysé až do smrti Oldřichovy potom vězen byv, nedosáhl nikdy více moci a vlivu a zemřel úkladnou smrtí r. 1038. Bratr jeho Oldřich panoval však od r. 1012 až do r. 1037.

Vzhledem k věcem zahraničným zůstal Oldřich tím, čím býval bratr jeho, t. j. povolným nástrojem Jindřicha II., kterýž skončiv druhou vojnu polskou, zdvihl se válečně do Říma, kdež dne 14. února 1014 z rukou papeže Benedikta VIII. (1012—1024) korunu císařskou přijal. Boleslava došlo vyzvání, aby vedlé povinnosti manské postavil k té výpravě vojenskou pomoc, čehož ale neučinil, dav touž dobou papeži dopsati, že tajné úklady krále německého překážejí mu, poslati sv. Petru slibenou daň [4]), — bezpečně jen lichá výmluva, poněvadž té doby byl s úmysly a podniknutími svými již tak daleko dospěl, že nebylo mu třeba, podpory a vlivu Benediktova tou měrou se dožadovati, jako před několika lety, když ještě papež Sylvester seděl na trůně; a přece dokládá Dětmar o Benediktu VIII. „že prý tehdy nad ostatní předchůdce své mocněji panoval“ [5]). Jak pevně tedy do-

[1]) Dětmar VI. 50 u Pertze III. 830, pak Annal. Saxo k r. 1012 u Pertze na uv. m. VI. 664.

[2]) Dětmar VI. u Pertze na uv. m. 826.

[3]) Dětmar VI. 50 na uv. m.

[4]) Srov. str. 57 t. d., dále Roepella histor. polskou I. str. 128, posn. 45.

[5]) Dětmar VI. 61. u Pertze III. 835.

mníval se Boleslav státi, troufaje si počátkem r. 1014 císaři i papeži vzdorovati! Dávní plán jeho, vyzdvihnouti totiž velikou říši slovanskou, přišel mu týmž časem, co císař byl na cestě do Říma, poznovu na mysl, naplňuje živě velikou duši jeho. Na dvě strany jal se zároveň pracovati o vyvedení jeho, t. j. na Rusi i v Čechách. Do Rus, kdež byl kníže Vladimír Volyni a Podolí sobě podrobil, stav se takto přímým sousedem Polska, — podniknul Boleslav šťastnou výpravu válečnou. Tento Vladimír, u Rusův Svatým nazvaný, byl zasnouben s Annou, mladší sestrou císařové Theophano, a jím povýšena jest v Rusi víra pravoslavná na náboženství státní, což ovšem potáhlo za sebou odcizení sobě Slovanův východních a západních. S počátku nebylo ovšem příčiny k roztržce mezi oběma panovníky; provdaltě Boleslav dokonce jednu z dcer svých za Svatopluka, adoptovaného syna velikého knížete ruského. A však právě toto manželství stalo se podnětem svárův; manželka Svatoplukova byla ovšem vyznání katolického, majíc při sobě za zpovědníka biskupa Kolobřežského, kterýž vedlé povinnosti úřadu svého pamatoval i na Rusi rozšiřovati církev latinskou. Byla-li tato věc s pohoršením či vzbuzena-li nedůvěra velkoknížete, jak kronikář vypráví, tím, že vyzrazeny jsou té doby při dvoře Kijevském úklady o bezživotí jeho, strojené prý od latinského biskupa a Svatopluka, — zkrátka, biskup ten, pak kněžna i Svatopluk jati jsou a vsazeni, při čemž zle s nimi nakládáno [1]). To stalo se počátkem r. 1013. S užitím pomoc-

[1]) Dětmar VII. 52. na uv. m. 859. Ani čas onoho zasnoubení, aniž chronologický pořádek výše vzpomenutých událostí nejsou nad pochybnost zjištěny, poněvadž Dětmar vypravuje, neudávaje času a poněvadž ani polští ani ruští kronikáři nezmiňují se o této ruské výpravě Boleslava. Lelewel klade dobu sňatku toho mezi l. 1008 a 1012, Muralt ve svém Essai de Chronographie Byzantine str. 573 do r. 992. Roepell (na uv. m. str. 145) připomíná sňatek i výpravu k r. 1013. S podivením je, že u Nestora nic toho se neshledává; nekladeť od r. 997 až do smrti Vladimírovy r. 1015 žádného příběhu. Či snad pozdější fanatické smýšlení

ného vojska německého, kteréž mu nepochybně dáno v následcích míru Mezibořského, a ve spolku s Pečenci vydal se Boleslav pro dceru svou. V letě téhož r. 1013 postoupil hluboko do Rus, popleniv mnohé krajiny. Jak dále věc se měla a jaký byl posléze výsledek této výpravy, o tom nerozpisuje se nižádný kronikář. Domnívámeť se, že záhy učiněn pokoj a že Vladimír a Svatopluk se smířili; k tomu vede nás zpráva, zachovaná od Dětmara, že prý Boleslav rozkázal pobiti Pečencův, ve vojště jeho jsoucích, a ti byli ovšem, jak z dějin ruských se poznává, nejnebezpečnější nepřátelé Vladimírovi. Podobá se tudíž, že Boleslav je obětoval, chtěje velkoknížete Svatoplukovi zase nakloniti. Když Vladimír r. 1015 zemřel, udržel se Svatopluk v důstojenství velkoknížecím a to s újmou nevlastních bratří svých, Jaroslava a Mstislava, jimž vykázány jsou úděly; a svat jeho, moha ovšem na něm spolehnouti, měl takto k podniknutím svým na západě volnou ruku.

Zde, t. j. v Němcích, byla krajiště proti Polsku skrze odjezd Jindřicha II. do Říma cizímu nepříteli dosti otevřená, a však Boleslav nechal jich s pokojem. Hodlalť nepochybně vyčkati výsledky výpravy římské; neboť že netoliko v Lombardii, nýbrž i v Římě samém měl své špehy, jimž uložene bylo sledovati běh věcí tamějších za pobytí králova, o tom není pochybnosti [1]; či snad chtěl prvé zvěděti, čeho bude mu lze nadíti se od Čechův? Schvální poselství, v jehož čele byl vlastní syn Boleslavův, Měčislav, odešlo za nebytí Jindřicha v Němcích ke knížeti Oldřichovi, jemuž dal král polský vzkázati, „aby pamětlivi jsouce obapolného příbuzenství, v přátelský smír vešli a takto všech nepřátel svých, nejvíce pak císaře se ubránili“ [2]). Chtělť tomu tedy Bole-

p pisovačův způsobilo, že vynechána jsou ta místa, dávající nepochybně s lectví o četných pokusech, uvésti na Rus i víru katolickou.

[1]) Dětmar VI. 56 u Pertze III. 833.

[2]) Dětmar VIII. 7. na uv. r. 839.

slav, aby mezi Čechy a Poláky učiněn byl spolek o vzájemnou obranu i nelzeť upříti, že by spolek takový na vždy byl vytrhnul slovanské kmeny, mezi Labem a Odrou osedlé, svrchovanosti německé. A však Oldřich, znaje dobře, že lidé nadaní bez slávy chtivosti a panovitosti obejíti se nemohou, rozhodnul se, zůstati raději manem říše německé, než slouti pánem pod Boleslavem; dav se vésti pudem zachování sebe, uhodil na cestu, kteréž odtud bez ustání se přidržoval. Dalť zejmena kněžice polského jíti a vsaditi, ostatních pak pobiti. Proč asi tak učinil? Což byli v průvodu Měčislava Čechové, kteříž jiného chtěli býti mínění, než s Němci smýšlející a mezi Němci vychované kníže jejich; či měl zajetím Měčislava zdržán býti otec jeho od rozhodných podniknutí proti státu českému? Že na zajatém kněžici mnoho sobě zakládáno a že osoba jeho viděla se býti vzáctným rukojemstvím věrnosti Boleslavovy, poznává se z toho, že císař velice o to stál, aby Oldřich vydal mu Měčislava co vězna říše. Když posléze císař sliboval, vzíti na se všecky možné následky, dal Oldřich sebou hnouti a vydal císaři toto „lvíče“, jak sám se o něm pronesl. Boleslav vypravil nyní schvální posly k císaři, mající jednati o propuštění syna jeho. A však poslům odpovězeno, že jediné v radě knížat lze platný o tom nález učiniti. V skutku pak bylo první prací vrátivšího se císaře, jednati v listopadu r. 1014 na sjezdu knížat v Meziboři o tom, má-li Měčislav k svobodě propuštěn býti čili nic. Magdeburský biskup Gero, jenž dvě léta před tím po arcibiskupu Valtéři byl následoval, jal se mocnými důvody shromážděných přesvědčovati, aby Měčislav ponechán byl ve vazbě; a však věčina knížat, vzavši prý úplatky od knížete polského, usnesla se ho propustiti. Boleslavu aspoň uloženo, aby přišel osobně, maje ospravedlniti se před tváří císaře i říše, proč nebyl císaři pomocen při nedávní výpravě korunovační.

A však Boleslav vzkázal jen výmluvy a podobně minuly se pozdější obsýlky jeho s všelikým účelem; když

pak posléze císař, syt jsa toho prodlévání, jal se z Meziboře, kde slavil zejmena velikonoce roku 1015, přijímaje tu nádherně Oldřicha českého [1]) — skrze posly rozkazovati Boleslavu, aby vrátil zase krajistě, jež mírem Mezibořským v manství mu byla propůjčena: dal tento pyšnou odpověď „že on netoliko své hodlá podržeti, nýbrž i vzíti, což jeho není.“ [2]) Tak stala se nová vojna s Polskem nezbytnou.

Koncem měsíce července téhož r. 1015 shromažďovala se hotovost říšská při Labi nedaleko Torgova. Císař nařídil, aby vojska i hned přešla přes řeku, načež bez velikých nesnází dostala se skrze Lužici až k Odře u Krosna, jejížto pravý břeh byl tu od polských vojsk vedením Měčislava obsazen. Mezi tím bylo druhé vojsko saské, vedené vévodou Bernardem a spolčené s Liutici, do pole vytrhlo; toto postoupilo až k dolejší Odře, kdež sám kníže Boleslav přechodu jeho ostříhal.

Třetí vojsko říšské, v němž byli vedlé Bavorův také Češi a jemuž uloženo bylo pod náčelnictvím Oldřicha a markrabí rakouského Jindřicha též k císaři přitrhnouti, nedošlo posléze ani Odry. Češi obmeškali se totiž obléháním a dobytím Buděšína, markrabí Jindřich pak měl doma důstatek práce, poněvadž Polané z Moravy na něho se vyhrnuli. [3]) O vojště Jindřichově vypráví se zejmena, že sice pobil polskému králi 800 lidí, na loupežech jsoucích, a že sebral také mnoho kořistí, že ale nestačil vyraziti k císaři skrze Moravu.

Té doby, zejmena dne 7. října 1015, stalo se k prosbě téhož markrabí Jindřicha, a sice skrze biskupa Megingoze Eichstädtského slavné přenešení ostatkův sv. Kolomana, u Štokravy umučeného (srov. str. 76 t. d.), do klášterního

---

[1]) Dětmar VII. 6. Pertz na uv. m.

[2]) Annales Quedlinburg. ad an. 1015. Pertz III. 83.

[3]) Dětmar VII. 12. U něho nazývá se dobyté od Čechův město Basinc. Komentatoři (v pozn. 71) vykládají je zcela přiměřeně, a sice dle paralellného místa v VI. 37, na Buděšín.

chrámu v Metlice [1]). Domníváme se, že týž biskup Mohučský nalezal se při voji markrabího, a že to bylo ku konci měsíce července nebo počátkem srpna t. r., kdy Moravané v službách panovníka svého Boleslava hranic země své udatně jsou bránili, přičinivše se takovým skutkem nemálo k tomu, že císař, jenž byl dne 3. srpna přešel přes Odru, dobyv nad to některých úspěchův, posléze přinucen jest nazpět se vrátiti. Neboť Oldřich, nemoha dočkati se posil, jež markrabí měl dovésti, neodvážil se za Buděšín, a tak octnul se císař Jindřich bez pomoci. Hlavní voj převedl na to císař beze škody přes Odru a pak u Střely i přes Labe, za to potřen jest dokonale zadní voj jeho dne 1. září od Polanův. Byltě to zejmena Měčislav, kterýž stihaje nepřátely v patách, již dne 13. září u Míšně přes Labe byl se přepravil a hrad ten válečně obehnal. Náhlý útok odražen jest ale od Němcův šťastně a poněvadž Měčislav obával se vystoupení Labe, vrátil se zase na pravý břeh, nepořídiv ničeho. Tak zachráněna jest Míšeň [2]) a nyní jali jsou se Němci úsilně zakládati pevnosti pohraničné na levém břehu Labe a opatřovati je posádkami, aby aspoň s této strany řeky ostali bezpečnějšími.

Následující rok 1016 prošel s pokojem. Boleslav choval se klidně, císař pak zaměstnán byl jinde, zejmena v Burgundii, kterouž hodlal pro sebe získati. Ale již na sněmu Staroměstském dne 6. ledna 1017 šly zase domluvy o válce polské. Poslové jezdili sem a tam, majíce k místu přivésti přijetné návrhy, aby daremnému krve prolévání konec byl položen. Viděti, že císař pomýšlel opravdu na zjednání míru. Nejvznešenější mužové ode dvora, jako arcibiskupové Mohučský a Magdeburský, biskup Halberštatský a mnohá knížata říšská vypravili jsou se až k řece Vltavě (Muldě), chtíce

[1]) Damberger, Synchron. Geschichte, příloha kritická k dílu V. str. 257 k str. 775.

[2]) Dětmar VII, 12. 13. 14. na uv. m. 841. a násl.

Boleslavu Chrabrému dílo usnadniti. A však král polský neokázal se; nyní odhodlali se vyslaní jeti až k černému Halštrovu, kdež Boleslav té doby se zdržoval, davše se prvé zeptati, líbí-li se Boleslavu za most k nim přijíti a vyjednávati. Když ale ten dal v odpověď „že nevkročí nohou ani za ten most" [1]), učiněno jest zjevno, že rozhodovati bude zase meč; a proto vyhlásil císař zase pole, nařizuje, chystati se na léto k nové valce polské (jestiť to již čtvrtá, ale také poslední válka s Polskem za panování Jindřicha II.). Netoliko při Labi a dolejší Odře chtěli jsou udeřiti na Boleslava, nýbrž -i s rakouské strany na Moravě a s uherské na Slovensku. Středem dějiště válečného položeno bylo Slezko, ba i se samými Rusy učinil císař spolek. Bylť to vůbec poprvé, co Rusové a Němci k válečnému účelu jsou se spolčili. Neboť neseděl té doby již Svatopluk, zeť Boleslavův, na stolici velkoknížecí; byv svržen od Jaroslava, jednoho z manželských synův Vladimírových, meškal co uprchlec při dvoře tchána svého, kdežto Jaroslav v Kijevě se usadiv, nyní s císařem v přátelství vešel. Mohútný spolek všech knížat na východní Evropě shrnul se takto na chrabrého krále polského a přese všechen pověstný věhlas jeho bylo se obávati, že nevyvázne z tenat, se všech stran na něho strojených. Aby pak vedlé obyčeje svého způsobením vnitřních roztržek v zemi neodvaroval od sebe hrozícího nebezpečenství, zapověděl císař co nejpřísněji, aby nikdo z říše neopovážil se vyjednávati o své újmě s Polskem. Týmž časem postaveno jest na jisto, kdo až až do té chvíle byli uvalili na sebe podezření takových tajných spolkův.

Z těchto a jiných opatření a zbrojení poznává se ovšem

---

[1]) Dětmar VII. 36. na uv. m. 852. Místo, kdež Boleslav té doby se zdržoval, nazývá se u Dětmara *Sciciani*. Glossatoři vykládají k paralellnímu místu VI. 45 jmeno toto na Žiči (Saitsch) u Hlohova, Lelevel pak nazývá je po polsku *Ciesanicz* (Polska II. 170). Giesebrecht (Kaiserzeit, díl II. 554) upírá, že by to mohla býti Žiča u Hlohova a náleži prý je mnohem západněji hledati.

nejlépe vážnost obmýšleného boje. Nastávalof zejmena rozhodnutí, kdož má příště panovati mezi Labem a Odrou, Slovanstvo-li či Německo. U Dětmara dočteš se určitých zpráv o způsobě a postupu rozličných podniknutí v tomto velikém zápasu. Chcemeť je dle něho sledovati. Dne 6. července r. 1017 byl císař v Magdeburce, dne 8. přepravil se přes Labe a dojel do Líčkova; zde, mezi Magdeburkem totiž a Srbištěm, sbírala jsou se tehdy vojska říšská. K Boleslavu vypraveno nové poselství, nabízející smír a pokoj, a však král nedbal toho. Zpráva, že císař s ruským velkoknížetem Jaroslavem učinil spolek, stížila asi váhu vyjednávání. Císař, sesíliv se vojsky českými a lužickými, dal se posléze koncem měsíce července na pochod k Hlohovu, jejž držel Boleslav s velkou posádkou. Dne 9. srpna byl císař již před Hlohovem.

Pavažuje pevnost hradu a setkav se tam s četnými zástupy střelcův, neodvážil se Jindřich obléhati Hlohova, nýbrž obrátil se na jihovýchod k hradu Němčímu. Odtud mohla zejmena Morava, kamž bylo z tohoto, té doby důležitého hradu jen málo dní cesty, v tíseň uvedena býti, zvláště i proto, že rakouský markrabě Jindřich měl sobě nařízeno, s jižní strany vniknouti nepřátelsky do této polské provincie. Viděť, že věc byla výborně nastrojena. Bude-li vzato Němčí, tak asi dovozovali v táboře německém, a postoupí-li císař ku předu, bude nejprv Morava Polanům ztracena, oni pak sami za Odru zatlačeni a takto vlastní základní čára operační, Odra totiž získána; pročež také císař rychle vyslal před se dvanáct plukův (legií), kteréž měly rozkaz, Němčího se zmocniti. A však hrozná bouře, kteráž zkazila všecky cesty, byla rychlému postupu vojska toho do té míry na překážku, že Boleslav předstihnuv je, Němčí ještě před příchodem císařských silnou posádkou mohl opatřiti, kterážto věc válku rozhodla. Po třech dnech objevil se také císař a nařídil i hned obléhání hradu. Oldřich, kníže české, byl mu na blízku. „Předsevzetí takové bylo dobré“, dokládá Dětmar za touto

příležitostí, „kdyby císaře dobrá vůle těch, kdož měli jsou pomáhati, také v provedení náležitě byla podporovala"[1]). Na koho ta slova bijí, nepovídá ovšem kronikář, podobá se ale, že vztahují se na Sasy; neboť Čechové měli podstatnou příčinu, pomáhati císaři se všelikým úsilím.

Co se takto vojska německá i česká buď na pochodech, buď obléháním hradu trmácela, postupoval markrabě Jindřich od jihu k hranicím Moravy. Nechalit ho Moravané s počátku s pokojem, a však za nedlouho obešedše ho, zabili mu velké množství lidu [2]), k čemuž dokládá kronikář, že tak odemstili jsou se Bavorům škod, kteréž markrabí r. 1015 jim byl způsobil [3]). Pokusiti se podruhé o vtržení do země, toho se Jindřich více neodvážil. Ba spatřujeme nyní, an mladý Měčislav s 10 legiemi (deset tisíc mužův?) do samých Čech se pouští, a to nejspíše se strany moravské; neboť připomíná se, že pobyv v Čechách za dva dni, s velkým počtem zajatých k otci nazpět se vrátil; do Vratislavě však, kdež Boleslav té doby prodléval, byla skrze Moravu ne-li nejkratší, tedy aspoň nejbezpečnejší cesta. Ale i Moravané sami vytrhli do země české a dobyvše zde hradu, jehož jmeno jinak neudává se, vrátili se s bohatými kořistmi i zajatými nazpět. Tu podskočil je markrabě Jindřich, pustivši se již prvé za nimi, a přepadnuv je, zabil jim do 1000 lidu a poplašiv ostatních, propustil zajatých domů [4]). Místo, kde tato srážka se stala, nelze nikterak blíže určiti. Vnitř země nesluší jeho ovšem hledati; neboť tam byli by zajatí bezpečně bývali opatřeni. Třebať pomýšleti v té příčině na brány zemské, z Čech do Moravy vedoucí, kdež přepadnutí bylo snadné a zajatí ještě pohromadě, a tu podobá se, že stezka Vítorazská nebo Jihlavská byla asi dějištěm té příhody.

---

[1]) Dětmar VII. 44 na uv. m. 855.
[2]) Dětmar VII. 42 na uv. m. 854.
[3]) Srov. str. 81 t. d.
[4]) Dětmar VII. 44 na uv. m. str. 856.

Tyto věci, na Moravě se zběhší, zvrátily na dobro všechen válečný rozpočet císařův; konečného učelu jeho, totiž Odru získati, nebylo více lze dosáhnouti. Když pak i umluvené předkem napadení Polska se strany ruské s výsledkem se minulo — Jaroslav byl sice přes hranice polské vytrhnul, setkav se však již při obléhání prvního hradu s tuhým odporem, obrátil se i hned nazpět — a když i útok na hrad Němčí, od Oldřicha a Liuticův učiněný, byl se nezdařil, nad to pak mezi vojskem nákažlivé nemoci jeviti se počaly[1]): tuť ustanovil se posléze císař, zanechati obléhání a vyjíti ze Slez. Neschůdnými cestami odebral se na to skrze hory sudetské do Čech (neboť Lužice byla již od Polanův obsazena) a dav brány zemské zásekami opatřiti, vracel se s vojskem německým a slovanským na Míšeň po levém břehu Labském do Meziboře, kamž dne 1. října stihnul. Dětmar, rozprávěje o tomto zpětném pochodu, ulehčuje sobě tímto žalostným povzdechnutím: „Kdož stačí vypověděti svízele a společné ztráty tohoto pochodu? Nepřemožitelný byl vstup do země české, ještě horší pak východ z ní!“ [2]) Což vrazila zde při hranicích vojska spolčencův císařských na nepřítele, zbraňujícího jim východu ze země? – Dne 19. září byli Poláci ovšem již v rovinách mezi dolejší Vltavou (Muldou) a Labem, ukrutně zde hospodařice. Také zástup několika set branného lidu polského vešel na kořisti do Čech [3]); a však zle se jim zde svedlo a málo kteří spatřili vlasť svou zase. Více snad škodili císaři jiná silnější vojska, při hranicích východu jeho ostřihající.

Boleslav, očekávaje konečný výsledek války ve Vratislavi, sotva asi s nezkalenou radostí vyslechl zprávu o zpětném pochodu císařově; musilť zajisté, jakkoli byl vyšel vítězně z tuhého zápasu, posléze sobě vyznati, že síly jeho

---

[1]) Annal. Quedlinburg. ad an. 1017. Pertz III. 84.
[2]) Dětmar VII. 47 na uv. m. 857.
[3]) Dětmar VII. 47 na uv. m.

takovým bojům sotva vždy budou stačovati. Ano kdyby byl na Čechy mohl spolehnouti! Dokud ale Čechové Němcův se přidrželi, zůstávalo trvání obmýšlené říše slovanské, jejíž západní hranici mělo činiti Labe, vždy pochybné. Levý bok její nacházel se v ustavičném nebezpečenství, nad to pak byli kmenové slovanští mezi Odrou a Labem, kteříž dle postavení svého činili přední stráže její, příliš zřidlí a schudlí, než aby hranici byli držeti stačili. Proto také musil Boleslav posléze vzdáti se oblibené myšlénky své a znaje se býti se strany Ruska v nebezpečenství, nepovrhnul mírem, sobě nabízeným. Ten uzavřen jest v Buděšíně dne 30. ledna 1018 a přísahami stvrzen. Dětmar ovšem ostýchá se zachovati potomstvu paměť vymínek míru toho, pravě toliko, že „nebyl takový, jak náleželo, nýbrž jak tehdy mohl k místu býti přiveden!“ [1]) Co asi znamenají taková slova? Že císař musil povoliti. Země, v jichž držení Boleslav v skutku se nalezal, Morava totiž a Lužice, musily mu býti zůstaveny; nad to zdá se, že král polský i sbor německých jezdcův sobě vyminil. Toho však, po čemž zvláště byl toužil, t. j. uznání samostatnosti Polska a stvrzení koruny královské, toho nedosáhl. Teprv po smrti Jindřicha II. († 13. července 1024) osmělil se, vstaviti sobě královskou korunu na hlavu. Korunovací tato klade se buď k 25. prosinci r. 1024, buď k velikonocům r. 1025. Málo neděl potom rozloučil se již slavný král se světem, zemřev dne 3. dubna 1025. Nástupcem stal se vícekrát jmenovaný syn jeho co Měčislav II. (1025 — 1034).

Poslední podniknutí Boleslava Chrabrého, pokud se nám zprávy o něm dochovaly, jest válka s Rusí. Vzav s sebou jezdce německé, kteříž v míru Buděšínském byli mu svoleni, vypravil se v letě r. 1018 na velkoknížete Jaroslava. Potkav se s ním při Buhu, porazil ho, načež dne 14. srpna téhož roku vzal stolici velkoknížecí, Kijev, a s

[1]) Wiponis vita Chuonradi Imp. Pertz IX. 264.

ní nesmírné poklady její [1]). Skoro za deset měsícův potrval Boleslav v Kijevě a dosadiv zetě svého zase k vládě, vypravil odtud jak k Jindřichu II., tak k císaři byzantskému posly se stkvostnými dary, nabízeje onomu služby své, tomuto pak přátelský spolek, a však s tím doložením, že v Cařihradě shledají v něm nesmiřitelneho nepřítele, nebudou-li chtíti tomu spolku. [2]) Co odtud odpovězeno, neví se více; neboť bedlivý zpravodaj náš, Dětmar, biskup Meziborský, zemřel dne 1. prosince 1019 a s měsícem září roku 1018 skonává se výborná kronika jeho. Narozen byv r. 976 co syn hraběte Žibřida z Valbeku, pocházel Dětmar z jednoho z nejpřednějších rodův saských; byltě zejmena s čelnějšími rody knížecími, ba i se samými Otovci spřízněn, pročež také nejvážnější události v říši jistou měrou i osobně jeho se dotýkaly, odkudž záhy zpraven býval o všelikých věcech politických a uveden jest v rozum a poznání všelikých poměrův říše. R. 1009 svěřeno mu biskupství Meziborské, kteréž spravoval toliko deset let, dosáhnuv věku svého let 43. [3]) Kronika jeho, kterouž jsme byli se spravovali, vyličujíce skutky Boleslava Chrabrého, zasluhuje tudíž všeliké víry. [4])

Do té chvíle pohlíželi jsme na panování velkého Boleslava nejvěčím dílem jen s hlediště politického; budeť na čase, abychom nyní i s hlediště světodějinného, s křesťanského totiž, jeho sobě povšimnuli. Tato stránka panování jeho má beze vší pochybnosti více váhy do sebe, než prvější. Ovoce politické činnosti Boleslava I. přišlo k nemalému pokažení skrze slabého

---

[1]) Tehdáž prý nadělal Boleslav na meči svém, jejž od císaře Oty III. darem byl obdržel, zuby, sekaje jím do brány Kijevské, zlatem prý pobité. Tento meč, nazvaný od té příhody po polsku „szczerbiec“ (štěrbec), náležel až do rozebrání Polsky mezi korunní klenoty královské.

[2]) Dětmar VII. 6. na uv. m. str. 870. a násl.

[3]) Wattenbach, Deutsche Geschichtsquellen str. 181.

[4]) Jdeť ovšem samo na rozum, že jsme zde toliko v hlavních obrysech vylíčili činnosť velikého Boleslava; kdo chce ji zevrubně poznati, nechť přečte sobě díla: Wächter, Geschichte Sachsens, zvláště pak Lelevelovu Polsku atd.

nástupce jeho Měčislava, ovoce druhé trvá ještě doposud. Hranice říše, kterouž Boleslav geniálností vlastní a důvtipem i štěstím válečným neobyčejně byl rozšířil, ba i sami základové státu, od něho položení, stenčeni jsou průchodem času valně, ano i vyvráceni a národ jeho z řady samostatných národův vyveden; a však co za něho a od přičinění jeho i rukama pobožných mužův na půdě církevní zaseto a vypěstováno, to trvá podnes a nezanikne nikdy. A však jací to byli také mužové, jichž Boleslav k tomu dílu dovedl užiti! Veliký biskup náš, sv. Vojtěch, počal řadu mučenníkův za křesťanství Polska a bratr jeho Radim byl co první arcibiskup při úpravě církve polské úsilně činným; také o mníších kamaldulenských Janu a Benediktu víme, že pracovali jsou v Polsku na vinici páně [1]), podobně i sv. Brun (jinak též Bruno řečený), životopisec sv. Vojtěcha [2]), kterýž dne 14. února 1009 vedlé 18 mladých společníkův z Němec na samé východní hranici Pruska skrze stětí se smrtí mučenickou se potkal [3]). Zvláštní váhy pro Moravu jsou však svatí mužové Benedikt, Jan, Matouš, Isak a Kristin, kteréž mateřská církev moravská vedlé svatých a světic Václava, Lidmily a Korduly, Vojtěcha, Crhy a Strachoty, Víta, Prokopa, Jana Nepomuckého a Sarkandra co spolupatrony vzývá, slavíc památku jejich dne 12. listopadu [4]). Kozma pražský, jenž o veškeré době panování Boleslava Chrabrého (992 — 1025) velice málo zná vyprávěti, zachoval nám k r. 1004 zevrubný popis života a smrti těchto pěti svatých mučenníkův, nedotýkaje ovšem, odkud byli jsou do Polska přišli: že ale tam žili co pou-

---

[1]) Srov. str. 64 t. d.

[2]) Srov. str. 29 t. d.

[3]) O missionářské činnosti sv. Bruna mezi Uhry, Rusy, Polany a Prušany lze poučiti se z vlastní zprávy jeho k císaři Jindřichu II., kteráž vytištěna se nalezá u Miklosiće Slav. Bibl. II. str. 307—312.

[4]) V nejstarších známých kalendariích moravských a českých — v Olomúckém totiž a Podlažickém — jmenuje se památný den „quinque fratrum Martyrum“ pokaždé svátkem veřejným či zasvěceným (festum fori).

stenníci, jasně jde na rozum ze slov jeho. Povídáť mezi jiným, že jedni z nich toliko dvakrát v témdni, druzí pak dokonce jen jednou za týden, zejmena v sobotu, pokrmu k sobě přijímali, a to jen zeleninu, kterouž sami sobě byli vypěstovali. Chleba a ryb nebylo u nich; prosa, hrachu a čočky jídali toliko o velikonocích a letnicích; popíjelíť jediné vody, a to s měrou. Masa nepožili nikdy a pohlednouti na ženskou, bylo jim s hříchem. Šat nosili žíněný, spávajíce na rohoži a kamen za podušku majíce; spávalíť krátce, dlouho trvali na modlitbách, klekali bez ustání, přísného zachovávajíce mlčení a denně se bičujíce. K těmto svatým poustenníkům přišel prý jednoho dne Boleslav Veliký (tak vypráví Kozmas) a v mysli jsa pohnut uskrovněností a svatým životem jejich, poručil sebe do modliteb jejich a chtěje byti účasten zásluh spasitelných skutkův jejich, daroval jim odcházeje 100 hřiven stříbra. Peníze tyto, poněvadž držení jejich protivovalo se slibu chudoby, poslali jsou bratři co nebezpečné života duchovního břímě králi nazpět po Barnabáši, kterýž se jim co šestý byl přidružil, obstarávaje věci světské. A však času nočního, když trvali na modlitbách, přišli jsou na ně loupežníci, kteříž vědouce o daru královĕ, na nich ho žádali. Nadarmo ujišťovali poustenníci, že jsou Barnabáše s penězi za králem poslali; loupežníci, majíce slova jich za pouhé výmluvy, jali jsou se všelikými mukami peníze na nich vynucovati. Tak skonali svatí poustenníci pod ožehy a noži zbojníkův. Dotud Kozmas [1]).

Vypravování jeho má patrnou podobnosť s tím, co pověděl Petr Damiani o obou mníších Kamaldulenských, Janu a Benediktu (sr. str. 64); pročež nebylo by nepodstatné, domnívati se, že Kozmas porozšířil toliko příběhu od Damianiho prostě vypravovaného, kdyby nenáleželo zároveň považovati,

[1]) Kozmas k r. 1004 u Pertze IX. Legenda „Vita et Passio quinque Fratrum Mm.“ nalezá se otištěna v Pitrově „Thesaurus absconditus“, str. 170 a násl.

proč Kozmas, kterýž, jak řečeno, vzhledem k době od r. 992—1025 tak napadně jest skoupý, mučenictví ono s takovou zevrubností vypráběti sobě oblibuje. Což byli svatí oni mučenníci v nějakých těsnějších stycích s Čechy? Nebyl-li asi Benedikt tentýž, jehož poznali jsme zároveň s Radimem co průvodčího sv. Vojtěcha mezi Prušany? Zdá se nám, že po mínění Dobnera [1]) lze obě zprávy, Kozmovu totiž i Damianiho, asi takto sloučiti. Ona pětice svatých mučenníkův přišla asi v průvodě sv. Vojtěcha z Říma; pobyvše pak bratři za nějaký čas v Břevnově, odebrali se později k sv. Romualdu, kdež stali se poustenníky řehole jeho. Od něho pak uloženo jim, aby šli do Polska, kdež se smrtí jsou se potkali. Boleslav dal zdvihnouti těla jejich a v Hnězdně (dle legendy v Kažiměři) slavně pochovati. Když kníže české Břetislav r. 1039 dobyl Hnězdna, poručil svaté ostatky tyto do kostela sv. Víta v Praze přenésti, později pak, zejmena r. 1046, v proboštském kostele Staroboleslavském uložiti. Odtud pak přivezeno jest, a sice okolo r. 1128 nebo 1130, tělo sv. Kristina do biskupského chrámu Olomúckého, kdež ostatkové jeho podnes k veřejné poctě se vystavují. [2])

Z osudův připomenutých věrozvěstů shledává se, že Boleslav upřímně usiloval o rozšíření víry křesťanské, maje toho tudíž jasné vědomí, že říši jeho jediné z osvěty křesťanské vzejde zdar a dobré bydlo. Pečuje s takovou horlivostí o krajiny, kteréž nebyly ještě proniknuty světlem a teplem pravého křesťanství, nebylť on zajisté na překážku

---

[1]) Dobner, Annal. IV. 275 a V. 238. Pulkava v Dobnerových Mon. III. 108.

[2]) Balbin, Epitome str. 193, klade toto přenešení k r. 1130, Ziegelbauer pak v knize Olom. Sacrum díl I. str. 170 Ms. (v moravském zemském archivu) k r. 1128. Srov. ostatně Cod. dipl. Mor. I. 125. S podivením jest, že v nejstarším církevním kalendáři kostela Olomúckého z r. 1263 o přenešení těla sv. Kristina neděje se zmínka, kdežto v něm ke dni 3. září napsáno se spatřuje „translatio digiti s. Nicolai per dominum Premizl marchionem Moraviae de claustro lenken (Langheim) in Olmuz et corporis s. Cordulae.“

i tam, kde víra křesťanská byla již se ujala. Poněvadž pak naše Morava náležela k říši jeho, tož máme při známém a osvědčeném smýšlení téhož krále dobrou příčinu, přijíti za pravé, že on zdaru křesťanství ve vlasti naší netoliko nepřekážel, nýbrž i mocně k němu se přičiňoval. Ovšem nelze takového výroku listinami stvrditi; z veškeré polské periody zachovala se totiž jediná toliko nedatovaná listina, kterouž daří týž Boleslav klášter polský v Týnci blíž Krakova, kdež také z pravidla sidlíval, a i ta je pouhým transsumtem z r. 1275 [2]). Domácí pramenové naši mlčí ještě napořád; i sám Kozma pražský jmenuje Moravu po záhubě Mojmírovcův poprvé k r. 981. Protož nebylo jinak, leč sledovati skoupé zprávy kronikářův polských a letopiscův německých a vybírati z nich řídká zrna, kteráž aspoň tomu, co výše jsme pověděli, v ničemž se neprotivují. Byloť by ovšem s nemalým utěšením, kdyby nám skrze ně bylo aspoň zachovalo se návěští, zůstala-li Morava za panování Boleslava ve zprávě biskupův pražských, jako za doby sv. Vojtěcha, nebo jest-li nově od něho zdvižené biskupství Krakovské ujalo se církevních věcí na Moravě. Té doby bylo v obyčeji, sjednávati věci církevní i politické pospolu i známoť, že r. 1017 Moravané dokonce i co nepřátelé Čechův se jevili. Vzdaž-li asi podobá se k pravdě, že by za takových okolností byli Boleslav, ano i Moravané sami vlivu českého bez všelikého odporu nad sebou strpěli? Kdyby se nám byla zachovala akta věcí církevních, té doby na synodách v Mohuči sjednávaných, snadno dala by se tato záhada řešiti; ale tak zůstaly z nich pouhé zbytky, v kterých sice o desátku ze Slovan

[1]) Svatý Brun, kterýž miloval krále „co duši svou a nad vlastní život svůj“ píše k císaři Jindřichu II.: „Senior Boleslavus, qui viribus animi et corporis consolari me ad convertendos Pruzos libentissime voluit et nulli pecunie adhuc parcere decrevit, ecce impeditur bello.“ Miklosić, Slav. Bibl. II. 311.

[2]) Codex dipl. Poloniae. Edit. Bartaszewicz. Warsawiae 1858. Ton. III. pag. 1.

zmínka se děje, k tomu o jistých disciplinárních nařízeních vzhledem k věcem manželským se dokládá, ničím ale o poměru Moravy k církvi metropolitní anebo k české [1]). Protož chceme věc tuto k dalšímu zkoumání propustiti, vrátíce se zase k historii naší.

Po smrti velikého Boleslava r. 1025, kterýž čtyřikráte byl se oženil, následoval Měčislav II. († 24. května 1034), syn z třetího manželství jeho s Kunildou (kteréž Němci také říkali Emminild či Ermenild), dcerou jistého Dobromíra. Měltě Měčislav nevlastního bratra, jemuž Poláci dávali jmeno Bezprem, Němci pak často Otto říkají, jenž tedy pro uvarování všelikého nedorozumnění nazývá se obyčejně Ota-Bezprem [2]). Matka Bezpremova byla sestra krále uherského Štěpána. Bezprem zemřel r. 1032. Podobá se, že hned po smrti otcově, a sice nepochybně v příčině nádělův (neboť Měčislav měl ještě třetího bratra Dobromíra a tři sestry [3]), povstaly mezi nimi různice; aspoň spatřujeme dle současných letopisův [4]) Bezprema ještě téhož roku na útěku z Polska, načež Měčislav samodržcem a králem polským se nazývá, panuje podobně co nebožtík otec jeho také na Moravě. Sousedem jeho byl posud ještě, jako za vlády otcovy, český kníže Oldřich, první to panovník v Čechách, jenž vedlé ostatních knížat německých podal také hlasu svého, když po smrti Jindřicha II. vévoda francký Kunrat dne 8. září 1024 zvolen a vyhlášen jest na sněmu pod Vormsem za krále německého [5]). Kunrat,

---

[1]) Binterim, Pragmatische Geschichte der deutschen Concilien. sv. III. str. 371 a násl., pak Hefele, Conciliengeschichte, sv. IV. str. 645 a násl. Desátku dotýká se také Kozma k r. 1023 (u Pertze IX. str. 64.). Srov. ostatně poznamenání naše na str. 24 t. d.

[2]) Roepell, Geschichte Polens I. 164.

[3]) Lelewel, Polska, a sice v příloze: Rod Piasta, dle Dětmara IV. 37. u Pertze III. 784.

[4]) Annal. Quedlinburg. k r. 1025. Pertz III. Giesebrecht, Wendische Geschichten II. 63.

[5]) Byl-li Oldiřch knížetem volícím, pak jest ovšem nepochybné, že byl

toho jmena II., směl se za patnáctiletého panování svého (císařem stal se dne 26. března 1027, zemřel pak dne 4. června 1039) honositi zejmena tím úspěchem, že veškeři biskupové němečtí stáli ke koruně, odkudž mu dána možnost, s veškerou silou říše nastupovati na domnělé i skutečné nepřátely její. A mezi tyto nepřátely počítáno, jak vůbec známo, i Polsko. Zde byla, jak již řečeno, válka mezi bratry. Podobá se, že Kunrat II. nebyl tohoto sporu cizí. Životopisec jeho Vipo dokládá aspoň, že Bezprem byl ve spolku s králem německým [1]). Vzdor tomu obdržel Měčislav II. přece vrch a Bezprem utekl se na Rus. Odtud počínají se zvláštní nesnáze, na něž Měčislav nebyl pohříchu dorostlý. Především jednalo se o to, má-li Měčislav nositi dále korunu královskou nebo má-li dřevní svazek manský s říší německou zase přijíti k obnově? [2]) Že ale věc tato bez války nedá se narovnati, toho byl si Konrat nepochybně dobře svědom a proto také časně jal se na to pomýšleti, jak by se skrze spolčence sesílil. Jedním z nejmocnějších byl ovšem Knut, král dánský i anglický, kterýž co příbuzný knížete polského (byltě Knut zejmena synem tety jeho Kunildy, kteráž byla zasnoubena Svenu danskému) a ve spolku s ním nejspíše mohl státi se nebezpečným. Z toho, co obětoval Kunrat tomuto spolku, lze souditi o vážnosti jeho. Kunrat postoupil totiž Dansku krajiště šlesvycké a zaslíbil též dceru krále dánského synu svému Jindřichu, potomnímu císaři [3]). Tak odvarovav chytře nebezpečenství, kteréž říši německé od spolku Knutova s Měčislavem mohlo vzniknouti,

i povinován přispívati císařům ke korunovační cestě do Říma jistou pomocí válečnou; protož Kozmas k r. 1110 správně připomíná, že kníže Vladislav I. bratrovce svého Břetislava vypravil s 300 štítníky k římské cestě „regum antiquorum iuxta statutun“. Pertz IX. 121.

[1]) Wipo, Vita Chuonradi, u Pertze XI., str. 264, praví: „quoniom Otto regis partibus favebat.“

[2]) „Regnum Sclavorum tyrannice sibi contra imperialem usurpabat maiestatem“, dí letopisy Hildesheimské k r. 1028 (u Pertze III. 97).

[3]) Hammaburgen. eccles. Pontif. Pertz VII. 325.

nastoupil v prvních měsících r. 1026, a sice v průvodu Knutově, korunováční cestu do Říma. Zde korunován jest na císařství v kostele sv. Petra dne 26. března 1027 skrze papeže Jana XIX. a dne 23. června byl již zase nazpět v Řezně.

Mezi tím, co císař věcmi německými se zanášel, pomýšleje zároveň dáti korunovati syna svého Jindřicha na království německé, počal Měčislav po mnohaletém prodlévání válku, chtěje nepochybně donutiti císaře, aby ho za krále uznal. Roku 1028 zejmena vytrhnul s četnými vojsky do sousedních končin Saska, t. j. do saského krajiště východního, a zle tu hospodařil [1]).

Zdá se, že Měčislav také Liuticům ubližoval, poněvadž od těchto počátkem r. 1029 jevili jsou se poslové při dvoře císařově, prosíce národu svému pomoci, začež prý chtěli císaři věrně sloužiti [2]). Ovšem že toho poselství neoslyšeno, a tak počala se válka říše s Polskem, kteráž odtud byla s nemalým povážením, že týmž časem také ustanoveno se o válce s Uhry.

Již za nějaký čas totiž nebylo dobré shody mezi císařem a králem uherským Štěpánem [3]). Dokonale rozvadili se oba panovníci, když počátkem r. 1027 vyslán jest od císaře biskup Verinhar Štrasburský do Cařihradu k císaři byzantskému Konstantinu VIII. († 1028 dne 11. listopadu). Volilť Verinhar cestu nejkratší, t. j. skrze Uhry, ohlašuje se, že prý putuje do Jeruzalema. A však neobyčejná nádhera, s kterouž biskup sobě vedl, a hojný průvod lidí a komonstva způsobily při králi Štěpánovi nedůvěru, ano i přesvědčení, že poutníci jsou poselstvím Kunratovým, jež obmýšlí buď v zemi rozdmychati různice, buď při dvoře byzantském domlon-

---

[1]) Annal. Hildesheim. ad an. 1028. Pertz III. na uv. m. Totéž dokládá i Vita Meinwerci Ep. Pertz XI. 154.

[2]) Annal. Hildesheim. k r. 1029 na uv. m. Annalista Saxo, a však nepravě k r. 1025, u Pertze VI. 676.

[3]) Herimanni Augien. chron. ad an. 1030. Pertz V. 121.

vati se spolku Uhrům nebezpečného, a proto vypověděl Štěpán biskupa ze země, což prý (jak Vipo dokládá) posud žádnému vyslanci v Uhřích se nepřihodilo a což bylo zjevným porušením práva mezinárodního. Poselství musilo se tedy vrátiti a vypravilo se přes Brenner do Verony a odtud do Benátek. Byvši zde dobře přijato, — z čehož dá se souditi, že Štěpán s Benátkami nebyl v dobrém přátelství, — dostalo se poselství s biskupem posléze na lodích do Cařihradu, kdež úkolu svého se zpravilo. Odpověď, kteráž Kunrata mnohem později došla, byla prý napsána zlatými literami [1]). Při dvoře císařském nepovažovali jednání Štěpánova nejinak, leč za urážku a vzpouru proti říši a císaři, kterouž náleželo tím spíše ztrestati, čím množila jsou se znamení, že Štěpán ve srozumění s Polskem všechen východ proti říši německé do zbraně svolá. Pro tak velké nebezpečenství sešli jsou se také knížata saská v Řezně, kdež s jara r. 1029 císař se zdržoval, a způsobili společně s jinými usnešení, aby vypraveno bylo hned po žních, od kterých se hojná úroda očekávala, silná vojska jak ze Sas a Čech proti Polsku, tak z Bavor proti Uhrům [2]). Že pak z tohoto usnešení hleděl vypuzený Bezprem pro sebe kořistiti, o tom zpravuje nás Vipo. Doprošovalť se zejmena u císaře pomoci, aby doma přišel k právu svému; načež ustanovil císař, aby ve srozumění s ním s druhé strany vedl vojsko proti bratru svému [3]). Bylyť tedy v létě r. 1029 obě strany nepřátelské k válce připraveny, kteráž mohla odtud počíti. A tak došli jsme zase k té době, kdy Morava opět vystupuje na jeviště. Čechům, jak již řečeno, bylo uloženo, aby ve spolku se

---

[1]) Wiponis vita Chuonradi Imp. Pertz XI. 267. O tomto poselství Verinharově vypravuje též Herimanni Aug. chron. ad an. 1027. Pertz na uv. m. 120.

[2]) Damberger, Synchronistische Geschichte, díl VI. 75, o Čechách též Dobner, Annal. V. 157.

[3]) Wiponis vita Chuonradi, Pertz XI. 269.

Sasy vytrhli na Poláky, ani Bavoři měli se zabývati s Uhry, císař pak sám s Liutici zdvihnouti se hodlal na Buděšín; Bezprem posléze měl nařízeno, znepokojovat Měčislava se strany ruské. — Jakkoli tento rozvrh války byl zcela případný, v tomto roce minul se přece s pořádným výsledkem; neboť císař, vzav veliké ztráty jak na pochodech tak při obléhání Buděšína, přinucen jest posléze všeho dalšího podniknutí se zříci a odložiti válku k příštímu roku [1]). Také podobá se, že Bavoři proti Uhrům mnoho nevyřídili, protože císař následujícího roku shledal také toho potřebu, vypraviti se na Uhry s neobyčejnou mocí válečnou; jediní Čechové dosáhli velikých úspěchův, dobyvše Moravy na Polácích. Bohatýr, kterýž tuto velikou věc způsobil, byl *Břetislav*, syn českého knížete Oldřicha.

Poněvadž Morava, byvši za 26 let Polsku poddána (zejmena od r. 1003 — 1029), od té chvíle, co udatnou rukou Břetislavovou nazpět jest vydobyta, v státním i společenském ohledu počíná se síliti a osobitě upravovati a poněvadž rokem 1029 vůbec nový, domácími listinami osvětlovaný, a tudíž i srozumitelnější život u nás se jeví: protož chceme s původcem jeho, s Břetislavem totiž, také novou periodu dějin našich počíti.

---

[1]) Annal. Saxo k r. 1029, Pertz na uv. m., pak Annales Leodienses k témuž roku, u Pertze IV. 19.

KNIHA V.

MORAVA CO ÚDĚLNÉ KNÍŽECTVÍ ČESKÉ.

Od r. 1029 až do r. 1197.

HLAVA PRVNÍ.

PANOVÁNÍ BŘETISLAVA I. Od r. 1029 do r. 1055.

Břetislav, syn Oldřicha a Boženy, nar. r. 1003. — Poustenník Vintíř a zásluhy jeho. — Břetislav, vypudiv Poláky, stává se r. 1029 knížetem moravským. — Poměr Moravy k Čechám. — Břetislav válčí s Uhry r. 1030. — Břetislav dobývá sobě nevěsty. — Návštěva Měčislava II. polského u Oldřicha v Praze r. 1031. — Narození Spytihněva r. 1031. — Břetislav vypuzen z Moravy r. 1034. — Smrť Oldřicha; Břetislav stává se poznovu knížetem r. 1037. — Nové války Břetislava s Polskem r. 1035 a 1039. — Úmysly jeho. — Štěpán svatý umírá r. 1038. — Petr uherský ve spolku s Břetislavem. Dobytí Hnězdna a přenešení těla sv. Vojtěcha do Prahy r. 1039. — Zákony Břetislavovy. — Úmysly jeho, založiti církev národní. — Založení kláštera Sazavského. — Sv. Prokop. — Břetislav uchází se o povýšení pražského biskupství na arcibiskupství. — Břetislav válčí vítězně s císařem Jindřichem III. r. 1040. — Neštěstí Břetislava v roce následujícím (1041). — Stížnosti na něho v Římě. — Mír Řezenský v říjnu r. 1041. — Výprava Břetislava na Ova uherského r. 1042. — Pokoj s Uhry r. 1043. — Petr uherský zase dosazen r. 1044. — Uhry stávají se lenem německým

r. 1045. — První osady klášterské na Moravě r. 1043. — Smrt poustenika Vintíře r. 1045. — Břetislav s Kazimírem polským a Svémyslem pomořanským při sjezdu knížat v Meziboři r. 1046. — Biskup Šebíř s císařem na cestě do Říma r. 1046. — Církevní opravy a nové hnutí v Uhřích. — Tři papežové na jednou a korunovací císařská r. 1046. — Břetislav při sjezdu knížat v Řezně r. 1048. — Založení kláštera Rajhradského r. 1048. — Šebíř při synodě Mohučské r. 1049. — Polsko platí daň Břetislavu r. 1050. — Zase válka s Uhry r. 1051. — Smrt Boženy r. 1052. — Sjezd voličův v Tribuře r. 1053. — Břetislavův zákon o posloupnosti. — Břetislav při sjezdu knížat v Kvedlinburce r. 1054. — Odstup Slezska k Polsku. — Přípravy k nové válce uherské. — Břetislav umírá dne 10. ledna 1055, zůstavuje syny Spytihněva, Vratislava, Otu, Kunrata a Jaromíra. — Založení knížecích rodův českého a moravského. — Pohled na panování Břetislavovo.

„V starších dějinách každého téměř národa lze setkati se s knížaty, kteříž, vyznamenávajíce se neobyčejnou silou ducha i vůle, velikolepou osobností svou strhují za sebou národ, z něhož byli pošli, k výšinám, k nimž sami se nesou, a rozšiřujíce říši svou, týmž časem v bytelnou a zřízenou podobu státu proměnují zárodky společenského žití, jež v národě svém shledávají. A jakkoli po smrti mohútných takových panovníkův dílo jejich s část za své beře, zůstávají přece položení od nich základové jeho bez porušení a národ zachovává jich u vděčné paměti, slavě je co národní bohatýry své a přičítaje jim i původ pozdějších zřízení a zavedení.“ Slova tato, od Röpella v jeho historii Polska (I. díl str. 165) vzhledem k Boleslavu Chrabrému pronešená, hodí se stejnou měrou také k době panování našeho Břetislava, odkdž neváháme postaviti je co úvod v čelo nastávající periody, v kteréž obírati se hodláme s naším národním bohatýrem Břetislavem a památnou dobou jeho.

Břetislav (po staročesku: Briačislav) byl synem českého knížete Oldřicha a Češky Boženy. Kozma vypráví o příležitosti, za kterouž stala se Božena chotí Oldřichovou, asi způsobem následujícím: „Jednoho času vracel se Oldřich vesnicí koňmo z lovu, ano při studni vesské uzřel dívku neobyčejné krásy. Říkali jí Božena i bylať dcerou jistého Křesiny. Vzňav se prudkou láskou k ní, pojal kníže i hned ctnostnou pannu s sebou na hrad a, jakkoli byl ženat, učinil ji přece manželkou svou, neboť vlastní paní jeho byla neplodná.“ [1]) Tak dí Kozma. Z tohoto sňatku pochází Břetislav, jehožto narození lze již do roku 1003 položiti, tedy do onoho osudného roku [2]), kteréhož Morava stala se poddanou zemí Polska. O vychování a mládí jeho nezachovalo se nižádné paměti, dle toho ale, jak Břetislav později sobě počínal, souditi lze, že prošel školou dobrou. Po matce zdědil nepochybně sličnosť těla a smělosť ducha, od otce přiučil se způsobům ušlechtilým a mravu dvorskému; neboť Oldřich ztrávil mládí své při dvoře vévody bavorského, potomního císaře Jindřicha II., kdež zjednal sobě (jak Kozmas dí) netoliko

[1]) Kozmas k r. 1002 u Pertze IX. 58. Pochybnosť, pocházel-li Břetislav z lože manželského či nemanželského, snadno budeme moci řešiti, vzpomenouce sobě, co na str. 35 pozn. 1 t. d. o zákonech manželských, za doby sv. Vojtěcha v Čechách obvyklých, prvé již bylo pověděno. Ani biskup pražský aniž metropolita jeho nebyly by dopustili dvojitého manželství; ovšem ale zná církev římská rozvodnou překážku manželství (impedimentum matrimonii dirimens), kteréž lze s jistým obmezením domysliti se ze slov Kozmových „propter infecunditatem coniugis“, jakkoli obecně jen pronešených. A však i s hlediště světského práva nebyl by císař Břetislava nikdy uznal knížetem, kdyby byl synem levobokým býval a práva svého nebyl prokázal. Dobner oblíbil sobě mnoho o tom vykládati (srov. Annal. V. 70—72). Jak ostatně první manželka se nazývala a co s ní potom se stalo, není známo.

[2]) Položí-li se narození Břetislava do r. 1003, pak nalezal se Břetislav za doby prvních velkých vítězství svých v nejkrásnějším věku, jsa totiž 26 let stár. Listinami nedá se rok narození jeho ovšem nikterak doložiti.

znalost dobrého mravu a jazyka německého, ale prý i německou, ne vždy chvalitebnou chytrost.[1]) V ostatním neslaví se mnoho povaha Oldřichova. Daltě on zajisté bratra svého Jaromíra oslepiti, ano i s vlastním synem svým Břetislavem neobcházel se vždycky po otcovsku. S této strany arciť nemohl se syn mnohému dobrému přiučiti. Čím se vůbec stal, tím stal se tedy nejvíce z vlastního přičinění a šťastného nadání, ale také snad od vlivu muže, při jehož žití a působení hodláme se nejprv pozastaviti. Jestiť to zejmena *poustenník Vintíř*, s jehož jmenem váže se mnohá pěkná pověsť netoliko v Čechách a na Moravě, nýbrž i v Uhrách.[2])

Pocházelť Vintíř z ušlechtilého rodu, jenž nepochybně v Duryncích byl domovem. Podobá se, že vedlé tehdejšího obyčeje lidí stavu svého, jsa mysli nestálé a velice nepokojné, vedl asi život rovněž neustavičný, ano nezřídka i pohoršlivý;

---

[1]) „Udalricus a pueritia traditus erat imperatoris Henrici in curium“ (když Jindřich stal se r. 1002 králem německým, byl Oldřich již ženat, neboť Kozmas dokládá zde vůbec jen něco o jeho vychování), „quo addisceret mores et eorum astutiam ac Teutonicam linguam.“ Kozmas u Pertze IX. 56.

[2]) Prameny, vztahující se k tomuto neobyčejnému muži, shledáš velmi příhodně sestavené u Büdingra, Oest. Geschichte I. 349, pozn. 2. K doplnění jich poukazujeme ještě k chvalitebnému životopisu Vintíře, sestavenému od proboštа Rajhradského a domácího dějepisce Bonaventury Pitra pod názvem: Thesaurus absconditus in agro seu monasterio Brzewnoviensi prope Pragam Ord. S. Bened. S. Guntherus Conf. et Herenita etc. Brunae 1762 v 4°. Při tom však třeba zmíniti se také o mnohých podvržených listinách, kteréž k témuž Vintíři se vztahují. Zdělání jejich vzalo původ svůj v snaze, způsobiti vzhledem k osobě Vintířově process kanonisační. Více o tom dočteš se v Dudíkově historii kláštera Rajhradského díl I. str. 225 a 385. Též Wattenbach v díle svém: Deutschland's Geschichtsquellen im Mittelalter, str. 229, pozn. 4 dává výstrahu vzhledem k podvrženým listinám, o Vintíři jednajícím. Nejbezpečnějším pramenem o životě jeho až do r. 1034 jesť Wolfherii vita Godehardi posterior cap. 8 et 9. Pertz XI. 201 a 202. Za to nemá od Bolandistův k 9. říjnu a později od Pertze (na uv. m. str. 276 až 279) k veřejnosti daná Vita Guntheri skoro pražádné historické váhy.

nebot nedbal ani toho, aby naučil se aspoň čísti a psáti; za to všímal sobě spíše světských věcí, pročež císař Jindřich II., jsa ještě vévodou bavorským, rád ho vídal druhdy při sobě. Bylo-li obcování s tímto pobožným císařem či vlastní popud příčinou předsevzetí, svléci se sebe staréhq Adama a vzíti na se roucho člověka nového, to ovšem neví se; tolik ale je jisté, že Vintíř ustanovil se v dospělém věku na tom, že zřekne se světa a vstoupí do řehole sv. Benedikta. Za tím úmyslem doprošoval se u sv. Gotharta (Godeharda, pověstného reformátora opatství Hersfeldského v Hesích) přijetí do bavorského kláštera v dolejším Altaichu, jejž Gothart od r. 996 až do r. 1022 spravoval. Opat naklonil se k prosbě jeho, načež Vintíř usmyslil sobě, prvé než obvleče na se roucho řeholní, vydati se na pout k prahu knížete apoštolův do Říma, aby takto pokál se z hříchův mladosti své. Vrátiv se z této pouti, pověsil meč svůj u oltáře bohorodičky a sv. Mavricia v kostele kláštera Altaišského (Starovodského) a vzav na se r. 1006 co padesátník roucho řeholního bratra, složil po roce sliby mníšské v ruku jmenovaného sv. opata.

Dle tehdejších obyčejův a ve smyslu ustanovení církevních odkázal Vintíř před skládáním slibův nemalé statky své klášteru Altaišskému, vyhradiv sobě jediné klášter Gelingský blíž Frankhaus (v Durynsku), aby z důchodův jeho netoliko vlastní potřeby, nýbrž i výživu mnichův, v Gelingách přebývajících, směl uhražovati. [1]) Tato výhrada, kteráž ovšem protivovala se základním pravidlům života klášterského, jež vymáhají dokonalého zřeknutí se všelikého vlastnictví osobního, setkala se také záhy s rozličnými různicemi, a z těch pojal sobě nový mnich příčinu k nespokojenosti; z toho pak pošly na vzájem všelijaké stesky, tak že posléze opat Gothart i k samému králi stížně se obrátil. Jindřich dovedl prudké, ale ušlechtilé mysli Vintířově na pravou cestu ukázati i vymohl tolik, že Vintíř opustiv Gelingy, počal ob-

---

[1]) Wolfherii Vita Godehardi, Pertz XI. 201.

libovati sobě v Altaichu život pobožný a řeholi přiměřenější. A však i zde nedovedl nový asketa uhoditi na pravý prostředek; zachtělo se mu větší dokonalosti u vykonávání rad evangelických a protož dožadoval se. toho při svém opatu, aby směl žíti co poustenník. Dosáhnuv svolení, přestěhoval se r. 1008 na vrch „Racinga“ řečený v lese bavorském (na Šumavě), vzdálí jednoho dne cesty od kláštera Altaišského. Za tři léta přebýval zde co poustenník; a však chtěje zbaviti se hojných návštěv, kteréž mu pověst o svatosti jeho způsobovala, odebral se r. 1011 dále na východ do jižních končin pralesův šumavských, jimž Bavoři té doby říkali „Nordwald“, kdež v sousedství řeky Černého Řezného a sice při kapli patrona svého, sv. Jana Křtitele, kterouž již ok. r. 1009 byl založil, oblíbil sobě nové bydliště. Povlovně shromažďovali se okolo něho lidé stejného smýšlení a tak povstal tu klášter Rinchnach, jenž vydržoval se z darův na penězích, spíži i šatech, docházejících i z Čech, Uher a Polska, a kterýž r. 1019 od přítele Vintířova, Posovského biskupa Berengara, jest vysvěcen. Měltě však tento pod opatem Altaišským stojící klášterec dvojí účel. Přede vším stal se štěpnicí horlivých, všelikému odříkání se navyklých poslův víry pro Slovany, jak v Čechách, tak v Uhřích, kamž Vintíř od krále Štěpána nejednou jest volán; dále jevil se týž klášterec co útočiště a hospoda pocestných, pustým hvozdem bavorským a českým se ubírajících, a prací mnichův jeho zejmena otevřena jest v lesích schůzná cesta mezi oběma zeměma, jak toho král Jindřich byl sobě žádal. Neboť týž daroval již r. 1009 Vintíři v těch stranách pruh země za tři míle zdélí a dvě zšíří [2]) a nejdéle roku 1029 jal se Vintíř, požívaje pomoci i odjinud, s nevýslovným namaháním klestiti hvozdem pomezním soumařskou cestu, od Řezna na bavorskou Světlou (Zwiesel) k pozdějšímu Eisenšteinu, Hartmanicům a

[1]) Erben, Regesta I. 92, str. 38.
[2]) Böhmer, Kaiser-Regesten č. 1346 str. 68.

Sušicům vedoucí. [1]) Čím je nynější špitál na hoře sv. Bernarda, tím byl klášterec Vintířův v XI. věku pro bavorskou a českou Šumavu. Také císař Kunrat II. stvrdil r. 1029 novou tuto osadu. [2])

Co pak Uher se tkne, vypráví netoliko Němec Wolfher, nýbrž i biskup Hartvik v svém životě sv. Štepáña, že blahoslavený Vintíř často z Nordwaldu docházíval ke králi Štěpánu; kdykoli pak jevil se Vintíř při dvoře uherském, vždy dovolováno mu sáhnouti do pokladův královských, kterých zajisté za tou příležitostí hojně obracováno na podporu chudých, vdov a sirotkův, klášterů a kostelův. K radě Vintířově založil také Štěpán klášter Bákony-Bél. [3]) Vzhledem k činnosti missionářské téhož muže ví se dále bezpečně z letopisův Dětmarových, že Vintíř r. 1017 objevil se při dvoře císaře Jindřicha v Magdeburce, odkudž pak odešel k Liuticům, kázat jim slova božího [4]). Z toho všeho jde, že Vintíř přese všechen asketický směr života svého byl i ve světě velice činným. Císař Jindřich II. a Kunrat II. znali bezpečně tuto činnosť jeho, o čemž svdčí listiny jejich, klášteru Rinchnašskému vydané. [5]) Do Uher putoval Vintíř zhusta; jakž bylo možné, aby knížatům českým Oldřichovi a Břetislavu nebyl též v povědomosť vešel? Vždyť pak i pověsť, ovšem nezaručená, dí, že Vintíř byl kmotrem Břetislavovým. [6]) Jakž jinak lze pověsť tuto sobě vyklá-

---

[1]) Erben, Regesta I. č. 94, str. 39.

[2]) Böhmer, Kaiser-Regestem na uv. m.

[3]) Vita Stephani maior. Pertz VI. pag. 236. Vita Guntheri nazývá Vintíře dokonce „příbuzným“ sv. Štěpána; což není nemožné.

[4]) Dětmar u Pertze III. str. 853.

[5]) Listiny tyto viz v Erbenových Regestech I. 39 a násl.

[6]) Listina, v kteréž obsahuje se tato pověsť (Cod. Dipl. Mor. I. 120) a jejíž prvopis v klášterském archivu Rajhradském se zachoval, pochází dle vnější podoby své nepopíratelně z druhé polovice XII. nebo s počátku XIII. věku a nemůž' ovšem míti váhy historické, poněvadž (jak již Palacký v Dějinách národu českého, I. str. 310 byl ukázal) i věcné důvody proti

dati, než že Břetislav a Vintíř nebyli sobě cizími, ba že snad i v přátelských nalezali jsou se stycích. Tento neobyčejný muž vnuknul asi našemu Břetislavu mnohou dobrou myšlénku, kteráž stanouc se potom skutkem, vynesla tomuto pěkného ovoce. Vzdaž-li ale také Vintíř byl zpraven o tom, jak Břetislav sobě dobyl své nevěsty? Toto odvážlivé podniknutí předcházel však ještě jeden slavný skutek.

Na str. 97 t. d. pověděli jsme, že válečná výprava, r. 1029 od císaře Kunrata na Uhry a Polany naměřená, celkem sice se nezvedla, že však kněžici Břetislavu podala příležitosti, učiniti se ve světě pověstným. Dobylť zejmena v letě téhož roku prudkým útokem celé Moravy na Polanech a prodav na sta zajatých do Uher a jiných sousedních zemí, učinil konec panství polskemu, roku 1003 v této zemi vyzdviženému. Od té doby ujal se s dopuštěním otce svého Břetislav sám vlády na Moravě, nazývaje se knížetem moravským. [1]) Dalším během dějin prokáže se, že Břetislav

---

pravosti její svědčí. Zřídlem této pověsti zdá se býti zmíněná již nekritická a teprv průchodem XII. věku složená Vita Guntheri (u Pertze XI. str. 276—279).

[1]) Dobytí Moravy skrze Břetislava jest věcí nade vši pochybnosť vyvýšenou. Kozmas zejmena stvrzuje ji na dvou místech. První místo zní: „Nam *antea* (t. j. před únosem Juty) pater sibi totam illam terram (t. j. Moravu) tradiderat in potestatem, fugatis cunctis de civitatibus Poloniis, ex quibus multos comprehensos, centenos et centenos ordinatim catenatos vendi iusserat in Ungariam et ultra; quia revera post obitum secundi Boleslai sicut urbem Pragam, ita *totam* Moraviam vi obtinuerant Polonii.“ Kozmas u Pertze IX, 63. Na druhém místě praví se pak (k r. 1110): „Qui (Bracislaus) . . . . eam (Moraviam) primus dominio suo subiugavit.“ Kdy však toto dobytí se zběhlo, o tom nedovídáme se z Kozmy ničeho, podobně i ze žádného německého kronikáře, neboť Annalista Saxo přepisuje k r. 1021 prostě jen slova Kozmova. Jediného měřidka k ustanovení času této vážné události poskytuje nám slůvko „antea“ v uvedeném prvním místě Kozmově. Kdy ale přihodilo se unešení Juty? Kozmas dí na uv. m. „Bracislaus cum nova nupta, patre salutato duce Oudalrico, recta via proficiscitur in Mora.iam. Nam *antea*“ atd.; tedy unešena jest Juta po hotovém dobytí Moravy. K roku 1031 připomíná však Kozma, že Břeti-

nazýval se tak co man otce svého. Praví zejmena Kozmas k r. 1110 výslovně, že „země moravská a pánové její vždy jsou pod mocí knížete Čechův, tak jak svaté paměti Břetislav byl spořídil, kterýž ji první pod své panství byl podrobil.“ [1])

Jakkoli co zvláštní, od Čech výslovně rozeznávaná provincie, příslušela přece s těch dob Morava pod panství Přemyslovcův v Čechách a měla s touto zemí až do r. 1197 *jednostejnou vládu.* Stalať se zejmena dědičnou zemí českou. Důchodův země požíval ale tenkráte Břetislav co man otce svého a strážce její proti Štěpánu uherskému, s kterýmž v létě r. 1030 vzňala se nová válka. Císař sám vypravil se po letnicích s německým vojskem do Uher a bera se podél řeky Dunaje dolů, dostal se až k ústí řeky Raby. Z Moravy jal se Břetislav císaři pomáhati a poraziv velikou bitvou Uhry, spustošil zemi jejich až pod Ostřehom. [2]) Císař naopak pro místní obtíže přinucen jesť vrátiti se nazpět, nezočiv ani nepřítele. Hartvik přičítá tento náhlý obrat pomoci nadpřirozené a též doby učiněna jesť matka boží patronkou říše uherské. [3]) Ale což, kdyby ústup císařův byl prošel následkem nařízení knížete Oldřicha, Břetislavu dodaného, aby, vrátě se náhle s vojskem svým nazpět, císaře takto po boku vydal v nebezpečenství od Uhrův? K této domněnce přivádí nás ta okolnsť, že kronikáři němečtí líčí Oldřicha

slavu toho roku narodil se syn Spytihněv z též manželky; tak ovšem lze správně dovoditi, že sňatek s Jutou stal se r. 1030 a že (jak i Dobner, Annal. V. 156, spoléhaje na podrobnostech uvedeného výše válečného podniknutí císaře Kunrata II., v tom s námi se snáší) dobytí Moravy jediné r. 1029 projíti mohlo, neboť r. 1030 bojoval Břetislav dle Kozmy s Uhry, a sice již z Moravy.

[1]) Kozmas u Pertze IX. str. 119.

[2]) Kozmas k r. 1030: „Hoc anno dux Bracislaus magna caede prostravit Ungaros et terram eorum usque ad urbem Strigoniam devastavit.“ Pertz IX. 64. Totéž dokládají Annal. Hildesheim. a Lambert u Pertze III. 97.

[3]) Vita maior S. Stephani. Pertz VI. 237.

od vypuknutí války polsko-uherské co nepřítele krále německého, kterýž ho také v létě r. 1032 na soud svůj povolal, poněvadž (prý) „před dvěma lety," tedy za doby zmíněné právě válečné výpravy, „byl císaři úklady strojil. [1]" Poslechl-li Břetislav otce svého, tož z toho nikterak ještě nejde, že učinil tak dobrovolně; vždyť pak sám musil r. 1034 oddanosti své k císaři Kunratu pykati vyhnanstvím, do něhož bylo mu, jak později bude doloženo, z rozkazu otce svého právě pro toto smýšlení své se ubírati. Břetislav, jak podobá se, měl asi dobré příčiny státi při císaři; netoliko ohledy politické, ale i vlastní srdce nutilo ho k upřímnosti a vděčnosti. Měltě císař v tom, že Břetislavu manželky Juty, krasou a ušlechtilou myslí té doby vyhlášené markraběnky Svinibrodské, posléze se dostalo, nepochybně více podílu, než vůbec za pravé se přijímá. Jak Břetislav dostal se k slavené té doby Jutě, vypravuje zcela upřímně Kozmas, obrav sobě heslo: „Vše přemáhá láska, kníže i král poddávají se lásce." — „Té doby," dí Kozma asi k r. 1021 [2]) „žil v německé zemi velice mocný hrabě, Ota, řečený Bílý, pocházeje po otci z rodu královského. Ten měl jedinou dceř, jmenem Juditu, krasou těla vyvýšenou nade všecky dívky pod sluncem, kterouž dobrý otec a výborná máti její oddali jsou, aby naučila se žaltáři, do kláštera, jenž nazývá se Svinibrod, polohou jsa i hradbami velice pevný. A však jakž dovedou věže, i nejvyšší, a jakž zdi, i nejpevnější, protiviti se lásce a milujícího zadržeti? Tedy Břetislav, nejkrašší všech mládenců, bohatýr prudký, doslýchaje ze zpráv mnohých o neobyčejné kráse, cnostném mravu a urozeném původu dívky výše řečené, neměl více stání i počal rozvažovati u sebe, má-li se pokusiti mocí ji vzíti či věnem způsobiti sobě sňatek. A však volil raději jednati mužně než prosbami skloniti šíje. Neboť uvažoval přirozenou Němcům pýchu

---

[1]) Annal. Hildesheim. ad an. 1032. Pertz III. 98.
[2]) Kozmas I. 40 Pertz IX. 62.

a že, vynášejíce se hrdě, vždy mívají v opovržení Slovany i jazyk jejich. A však čím těžší přístup k lásce, tím prudčejší oheň vnuknul milujícímu syn Veneřin. — I aby nevydal sebe posléze v posměch, shromáždil i hned okolo sebe, kteréž znal býti statečnějšími a věrnějšími, a rozkázav přichystati osvědčené a utužené koně, pustil hlas o sobě, že hodlá na ručesť jeti k císaři a skoro se navrátiti. Vykonali jsou muži, co přikázáno, nevědouce, co pán vlastně obmýšlí. Divíce se, proč tak rychle jedou a jakoby cestu sedmidenní za den vykonati měli, vešli posléze v dvůr klášterský co cizinci; byltě kněžic všem svým zapověděl, aby nikomu nevyzradili, kdož jesť a odkud přichází, majíce ho jako jednoho z nich. A když dovoleno jim přenocovati, tu bohatýr Břetislav — jako vlk, když obchází ovčinec, hledaje odkud v něj vraziti, aby ukradl bílou ovci, — bystrým zrakem a jasnou myslí obhlížel klášter, chtěje mocně veň vniknouti, a však neodvážil se toho, poněvadž neměl s sebou dosti vojska. Šťastnou náhodou nastával však den sváteční, a hle tisícerými tužbami vyžadovaná panna vyšla z kláštera s družkami svými, chtějíc v kostele zvoniti na klekání, jako něžné dívky té doby mívaly jsou v obyčeji. Kterouž když uzřel odvážlivý únosce, radostí neznaje více sebe, jako vlk, kterýž ze zákeří vyskočiv jímá ovci a ubíhá s ní v nejodlehlejší skrýši, — tak i Břetislav prchá s unešenou pannou a přistupuje k bráně, shledává ji býti zavřenou řetězem, tlustším nad láno mlýnské, a vyjití takto sobě zamezené. I hned vytasiv meč, roztal řetěz jako stéblo vejpůlí, a podnes viděti jesť tento řetěz roztatý na znamení mocné oné rány. Když pak ostatní společníci jeho o ničem nevědouce a ještě pod stany prodlévajíce, od přikvapivších na ně nepřátel zjímáni, jedněm pak oči vyloupány a nosy uřezány, druhým ruce a nohy usekány jsou: kníže sám s některými a s unesenou pannou ve tmách nočních sotva se jesť zachránil. Unešena pak jesť panna Judita léta vtělení božího 1021. A aby nebyla dána Němcům spravedlivá příčina vytýkáti Čechům, jakoby oněm násilí byli učinili, bohatýr Břetislav

i hned s novou zasnoubenou, pozdraviv otce svého, knížete Oldřicha, přímou cestou odjel na Moravu. Neboť prvé již byl mu otec jeho odevzdal celou tuto zemi v panství, z níž všickni Polané byli jsou vypuzeni.“

Takovým romantickým způsobem ucházel se Břetislav dle vypravování Kozmova o nevěstu. V podstatě své je toto líčení zajisté pravdivé, poněvadž i němečtí kronikáři podobně o té příhodě se rozpisují [1]), při čemž o otci nevěstině více vědí, než Kozmas. Ten nejmenoval se Ota Bílý, jak Kozmas dí, nýrž Hecilo, t. j. Jindřich či Hynce, i byltˇ markrabím v Severním krajišti čili Nordgavě, — pocházeje z rodu Babenberského. [2]) Ota Svinibrodský pak byl synem jeho, tedy bratrem Jutiným. Jestiť on týž Jindřich nordgavský, jehož jsme na str. 62 a 67 a násl. co protivníka císaře Jindřicha II. byli poznali a který již Boleslavu III., r. 1002 z vlasti i s trůnu spuzenému, byl popřál žádoucího pohoštění. Matka Jutina, jmenem Gerbirg, byla dci vévody švabského, Heřmana II. [3]) a svekruše její, manželka Otova, jmenem Matilda, vlastní dcerou Boleslava Chrabrého a tudíž sestrou Měčislava polského, té doby panujícího [4]). Bylatě baba jejich, Eila, kteráž líčí se co paní povahy neobyčejné [5]),

---

[1]) Annalista Saxo ad an. 1021 u Pertze VI. 675. Také mnich Hammerslebenský vzpomíná této příhody. Leibnitz Scriptor. I. 709. Annal. Saxo I. 6. zejmena dí: „Bracislaus . . . Juditham, sororen Ottonis de Suinvorde, filiam sepedicti marchionis Henrici, de monasterio, ubi erudiebatur, rapuit.“ K r. 1055 praví pak poznovu: „Juditham, sororen Ottonis de Suinvorde.“ Podobně k roku úmrtí Jnditina, t. j. 1058, a sice na uv. m. str. 692. Co ruský kronikář Nestor o únosu dívek jako způsobě sňatku mezi dřevními Slovany vypráví, o tom chceme při kulturních dějinách své mínění pronésti.

[2]) Gfrörer, Papst Gregor VII. I. 394 a násl.

[3]) Damberger, Synchron. Geschichte. Díl V. str. 675.

[4]) Annalista Saxo podává rodopisné téměř zprávy o markrabí Jindřichovi k l. 1035, 1047 a t. d. na uv. m. str. 679, 687 a j.

[5]) Dětmar (a sice v kn. V., kap. 23, u Pertze III. 801) vypravuje, že tato Eila, když zejmena syn její nalezal se na útěku, bratrovec u markrabí rakouského v zajetí a celý rod její v hlubokém ponížení a když

v skutku založila ženský klášter v Svinibrodě; neboť annalista saský vzpomíná toho výslovně k r. 1015. Toliko rok, kdy unešení toto se přihodilo, zmátl sobě opět Kozmas. Z vlastních slov jeho lze tento omyl opraviti; neboť sám se pronáší, že nedávno před tímto skutkem obdržel Břetislav Moravu. To však stalo se r. 1029, tedy přihodil se onen únos buď ještě v zimě téhož roku, buď s jara roku následujícího. Neboť již r. 1031 porodila Juta Spytihněva.

Kde a kdy poznal Břetislav nejprv této manželky své, nemá ovšem nižádné váhy; spíše ale nebylo by bez prospěchu, dohadovati se nějaké podstatnější příčiny, proč asi udatný kněžic odhodlal se k tomuto, za oné doby velice pohoršlivému skutku. Což byla prudká láska jediným, jak Kozma dí, toho podnětem? Veškeré panování Břetislavovo — a ono spadá zajisté v stejnou dobu s výší moci německé za králův Kunrata II. a Jindřicha III. (1024—1056) — svědčí o tom, že Břetislav vykonával vše s dobrou rozvahou, vzdaluje se všelikých podniknutí, jež s úmysly jeho se neshodovaly. A jací byli tito úmyslové jeho? My pronášíme se o nich již nyní, přičiníce se později, abychom tohoto mínění krok za krokem opravdili. Břetislav, vzpomínaje dob Mojmírovcův a velikého Boleslava polského, hodlal založiti nezávislý a mocný stát slovanský, upravený po spůsobě křesťanském a národním, jehož církevním a politickým středištěm chtěl míti Prahu. I měltě on bezpečně do sebe té odvahy a způsobilosti, aby uvedl tyto úmysly ve skutek; a proto také unesl Jutu netoliko z lásky, ale i z platné rozvahy. Víměť, že tchán jeho, Hynce čili Jindřich, býval někdy protivníkem Jindřicha II., poskytnuv, jak již řečeno, r. 1002 nejstaršímu strýci Břetislavovu, když pánové čeští ze země vyjíti byli ho přinutili, žádoucího

---

hrad její Svinibrodský k rozkazu královu měl býti s zemí srovnán, — pospíšivši sobě do kostela, vyslaným královým udatně se ohlásila, že volí raději pod ssutinami jeho býti pochována. Tak aspoň zachránila hradu synova.

útočiště [1]); teť jeho Ota byl od r. 1035 s Matildou, sestrou Měčislava II. polského, v manželství, kteréž ale pro závady kanonické od německé synody bylo zapovězeno, načež pojal Irmengardu Suskou [2]). Lzeť tedy s velkou podobností míti za pravé, že mladý kněžic český ne bez úmyslu zvolil sobě manželku z rodu, jenž od nepaměti lidské se Slovany tajně i zjevně na újmu říše byl se spolčoval a jehož panství spatřovalo se býti velice příležité pro obmysly ctižádosti české" [3]). To asi byl podnět rázu politického. Proč ale neucházel se kněžic obvyklou té doby cestou o ruku Jutinu? Kozmas odpovídá k tomu: „Rozvažovaltě (Břetislav) přirozenou Němcům pýchu a že, vynášejíce se hrdě, vždy mívají v opovržení Slovany a jazyk jejich." Narážíť zde zejmena kronikář na původ Břetislavův z matky selské. Dle náhledův, u Němcův obvyklých, pozbývali děti z takového manželství práva urozenosti, ana dle mravu staročeského žena naopak ušlechtěna jesť mužem; pročež také šlechtic český i moravský směl pojíti v manželství dívku selskou, ba i dceru vlastního poddaného, a to bez všelikého stenčení práva dětí. Břetislav obávaje se tudíž urozené hrdosti Němcův, vzal mocně, čehož dosáhnouti prosebně sobě netroufal. U národa svého byl staroslovanským mravem únosu dostatečně omluven. V Srbsku, kdež říká se únosu otmica, trvá tento způsob ucházení se o nevěstu podnes [4]). Poněvadž ale Kunrat II. nepohnal odvážného kněžice o to k soudu, k čemuž měl ovšem jakéhos práva — neboť unešení panny či podávení náleželo po právu

[1]) Srov. str. 62 t. d. Příčina, již udává Dětmar (chron. V. 15 u Pertze III. 797), jakoby Boleslav III. proto k Hyncovi byl se utekl, poněvadž tento byl nejbližším jeho sousedem, popírá důvodně Gfrörer, Kirchengeschichte, díl IV. odd. I. str. 25, pozn., šíře se tu zároveň o této věci.

[2]) Annal. Hildesheim. ad an. 1035. Pertz III. 100.

[3]) Tak Gfrörer, Kirchengesch. na uv. m. 277.

[4]) Lexicon Serbico-Germanico-Latinum. Edid. Vuk Stefanović Karadžić. Vindobonae 1852, pag. 476 et 477. Ostatně více o tom v dějinách osvěty.

světském i církevním té doby k největším zločinům [1]) — a saský annalista, kterýž znal zevrubně rod Hynců v [2]), ani slovem nezmiňuje se, že by skutek tento v rodě pohaněném nějakého hněvu byl způsobil: tož nezbývá, leč domnívati se, že o tu věc buď rychle nějaký smír se stal, buď že císař, uvažuje platné služby, kteréž mu Břetislav byl prokázal, hodlal mu splatiti jich nevzpomínáním tohoto nezákonného účinku; krátce řečeno, Břetislav zůstal prázden všelikého nepřátelství pro únos milované nevěsty [3]), a však ne bez účastenství v boji, jenž té doby na pomezí nového panství jeho opět se byl vzňal. Válka s Uhry, počavši se již r. 1029, trvala i r. 1030 a 1031, jakkoli mdle, tož ještě napořád; k tomu hýbalo se i Polsko, ba podobá se, že byli Uhři i Poláci tenkráte ve srozumění. Neboť právě té doby, když císař chystal se zase napadnouti Uhrův, učinil Měčislav nájezd do východních Sas. Zde však, dostav se mezi dva ohně — zejmena od málo četného sice, ale statečného vojska německého s jedné a od vojska liutického, jež byl císaři přivedl Bezprem, s druhé strany — shledával posléze vyváznutí svého jediné v prostředku kvapného poddání se, na kterýž tím spíše náleželo přistoupiti, poněvadž ho nepochybně

---

[1]) Staré právo bavorské (vyd. Roth, v Mnichově 1848) bránilo cti ženské do té míry, že ten, kdož opovážil se ženě násilně jen rozplésti vlasův, pykati měl toho účinku podobně, jakoby byl svobodného člověka jedovatou střelou poranil anebo dvou propuštěných čili tří otrokův do chromosti zbil.

[2]) Srov. str. 109 pozn. 1.

[3]) Dle Cod. Dipl. Mor. I. str. 111 byla prý Juta s Břetislavem již ok. r. 1029 na Olomúci; neboť asi k tomu času vztahuje se listina, dle kteréž daruje župan Velíz kostel sv. Petra v Olomúci statkem „tempore, quo dominus noster Brachizlaus dux venit in Olomucie cum formosa sua contectali coram choro terre sue nobilium numeroso.“ Pohříchu je to zase jeden ze zlomkův Monseových. Sem náleží také druhý zlomek Monseův v témž Codexu (str. 113), jenž obsahuje obdarování kostela v Spytihněvi, a sice r. 1030 a kterýž jest jen pouhou slátaninou, z Hildegarda Hradištského a Annal. Fuld. vybranou.

i zpráva došla, že král uherský Štěpán s císařevicem Jindřichem, synem Kunrátovým, jakkoli bez vědomí otcova, ale k radě knížat, týmž časem o mír byl se smluvil. Následkem toho poddání se vzalo na podzim r. 1031 dosavadní panství Polanův mezi Srby za své. Ona krajiště pak, jež Jindřich II. Boleslavu Chrabrému z donucení byl odstoupil, vrácena jsou k Německu, z nichž připadla Dolejší Lužice k saskému krajišti východnímu, kteréž dáno jest v léno hraběti Dětřichovi, praotci rodu Vetinského; Hořejší Lužice pak čili země Milčanův dostala se ke krajišti Míšenskému, jež spravoval statečný markrabě Ekhart. Zašlé biskupství Žičské obnoveno jest pod dřevním jmenem svým v Naumburce nad Zálou a uloženo biskupům jeho, aby přivedli zase k vyzdvižení spustlé v oněch krajinách křesťanství [1]).

A však ani tyto, ani jiné ještě oběti, jako na př. navrácení kořisti, v předešlých výpravách sebrané, nestačily zachovati Měčislava; Bezprem neustál u válce a vypudil asi po měsíci bratra svého i z Polska. Měčislav utekl se do Prahy k Oldřichovi, osvědčuje se tím, že ho považuje za přítele svého [2]). A však i zde obával se vítězný Bezprem ještě vlivu bratrova; pročež, chtěje milosti císaře pro všecky případy sobě pojistititi, poslal mu, t. j. Kunratu II. královskou korunu otce svého, nabízeje takto zřejmě dokonalé poddání se. I přijalť Bezprem od císaře Polsko toliko co kníže v léno. Měčislav II. ale zůstal v Čechách a navrátil se teprv po zabití bratra svého (čehož on sám byl původcem) zase do Polska. Ztrativ mysl, zřekl se i on dne 7. června r. 1032 v Meziboří důstojenství královského i podstoupil

---

[1]) Dokladův k tomu poskytují: Annales Hildesheim., pak Wipo, Vita Chuonradi imp. u Pertze III. a XI.

[2]) Vipo praví sice, že Oldřich, vyhledávaje smíření s císařem, hosta svého vydati chtěl, že ale císař takového daru nepřijal. Že věc ta není podobna pravdě, dokázal již Palacký v Dějinách k. č. I. str. 301. Nelzeť sobě pomysliti, proč by císař na tomto nepříteli, kterýž se s ním ostatně již byl porovnal, příliš byl sobě dával záležeti.

manství říše německé, vydav prvé západní končiny Polska (snad nynější Slezko?) sestřenci svému, markrabí Detřichovi. Po roce získal sice tyto krajiny poznovu, a však zemřel brzo po té s jara r. 1034 [1]).

Jsa takto zbaven nejpovážlivějších nepřátel svých, jal se nyní Kunrat na Oldřicha českého pomýšleti. Rychlé ustoupení Břetislava za letní výpravy do Uher r. 1030 a chování se knížete Oldřicha k Bezpremu a Měčislavu mělo se nyní vyjasniti a očištění se toho zejmena na onom sněmu Mezibořském podáno býti, při kterémž i Měčislav císaři holdoval. Sem obeslán jest Oldřich, ale nedostavil se, až ho posléze nepochybně lstivým způsobem [2]) vylákali do hradu Vrbna, proti stoku Labe a Havoly ležícího; zde byv vyslýchán a souzen, odvezen jest do vzdáleného některého města [3]). Mezi tím spravoval Jaromír Čechy, Moravu [4]) pak Břetislav, jemuž mezitím manželka jeho Juta byla 1031 porodila prvorozence Spytihněva [5]); a však tento stav věci netrval déle, než do

[1]) Lelewel, Polska II. jmenuje v rodokmenu Piastovcův den 25. dubna co úmrtní den Měčislava, němečtí kronikáři ale 15. březen.

[2]) Dobner, Annal. V. 193.

[3]) Annales Hildesheim. k r. 1032. Pertz III. 98. — Palacký (v Dějinách n. č. str. 302) a Damberger (Synchron. Gesch. VI. 107) kladou uvěznění Oldřichovo do r. 1033. Letopisové Hildesheimští vyprávějí ale prostě, že Oldřich, byv obeslán do Meziboře (v červnu 1032) nepřišel, „quem imperator postea Wirbeni ad se venientem in exilium transmisit."

[4]) Dobner, Annal. V. 193

[5]) Kozmas I. 41 k r. 1031. Pertz IX. 64. — Cod. dipl. Mor. I. 114 přivádí k tomuto roku velice zajímavou listinu, vedlé kteréž prý Břetislav, a sice dne 11. března 1031 v Olomúci na poděkování za křest svatý, synu jeho udělený, daruje tamějšímu kostelu sv. Petra ves Dub s jinými ještě statky na pomezí polském. Přede vším třeba zde připomenouti, že i tato listina k tak zvaným zlomkům Monseovým náleží, odkudž je opatrnosť nezbytná. Datování její zní: Anno Christi domini salvatoris nostri millesimo tricentesimo primo Indict. XIV, epacta XXV, feria V. *ante dominicam, quae cantatur Oculi.* Tento způsob datování zajisté bude s podivením, uváží-li se, že sotva před koncem XII. století setkáš se s listinou, v kteréž by podobné datování dle ferií s jmenováním neděle se vyskytovalo.

velikonoc r. 1034. Té doby zdržoval se dvůr v Řezně, kdež císař za veliké slávy prohlásil syna svého, krále Jindřicha, té doby do 17 let dospěvšího, za zletilého. Rozdávání neobyčejných milostí a křesťanské skutky byly za takovými příležitostmi obyčejem. Císařová Gisela, mnozí knížata a známý poustenník Vintíř, užívajíce té chvíle, vyprosili vězenému Oldřichovi žádoucího odpuštění. I obeslán jest Oldřich do Řezna a po velkonocích r. 1034 (tehdáž na den 14. dubna připadších) dosazen opět ke knížectví svému, a však dle výslovné vůle císařovy pod tou výminkou, aby o zemi rozdělil se s bratrem svým Jaromírem [1]). Divide et impera, to tedy i zde, jako při Měčislavu (srov. str. 94 II. t. d.), poznovu mělo se osvědčiti, a však nepovedlo se. Oldřich, sotva se navrátiv, dal (nepochybně k radě Vršovcův) nešťastného bratra svého oslepiti a na hrad Lysou vsaditi [2]); Břetislava pak vyhnal z Moravy, což ovšem bylo císaři dostatečnou příčinou, aby syna svého Jindřicha ještě téhož roku 1034 do Čech vyslal a knížete mocí zbraně přinutiti dal ke smíření se s bratrem i synem [3]). Od toho roku, zdá se, datuje

Jak pak lze dále vyložiti sobě slova listiny: „dedi 50 *mansos moravicos* incultos super Upa fluvio“? Určení lanův přídavným moravicus nemá až do XIV. století sobě rovně, což rozmnožuje pochybnosti o pravosti této listiny. Řčení „mansus moravicus“ obnášelo by v sobě i výrazy, jako mansus theutonicus, franconicus, flamingicus (Cod. dipl. Polon. ad annum 1349, 1351, 1362), polonicus a t. d. nebo vůbec, že r. 1031 na Moravě vedlé měr zemských byla již i *cizí* nějaka míra v obyčeji, což nedá se nikterak dokázati. Pročež my pouštíme jak tuto, tak i onu Monseovu listinu mimo sebe, kteráž obsažena jest v Cod. dipl. Mor. I. 106, ddo. 1034 in castro Olomuc, a dle kteréž Břetislav sám darování jedno, Olomúckemu kostelu sv. Petra činěné, pečetí svou stvrzuje. Víme ovšem, že tento kníže náš již po velkonocích t. r. od vlastního otce svého ze země jest vypuzen.

[1]) Annales Hildesheim. ad an. 1034. Pertz III. 99. O Vintíři pak Annales Altahenses k t. r. Giesebrecht str. 54.

[2]) Kozmas kap. 42, ovšem s omylným letopočtem. Pertz IX. 65. Annal. Hildesheim. k r. 1034 na uv. m. str. 99.

[3]) Wipo na uv. m. kap. 33 u Pertze XI. 271.

Kozmas panování Břetislavovo [1]. Stala-li se tehdá již úmluva, že má Břetislav považován býti za spoluvladaře? Letopisové Altaiští jmenují ho aspoň k r. 1035 co účastníka sněmu, v Bamberce za přítomnosti císaře drženého, a to v úřední vlastnosti [2]. Ovšem že jsme vzhledem k tehdejším věcem velmi nedostatečně zpraveni; neboť Kozmas neví o letech 1032 až 1037 praničeho povídati, z čehož soudíme, že také nic pamětného se neudálo a že tudíž Jaromír i Břetislav od r. 1034 trvali jsou s knížetem v dobré shodě. Aspoň jest k víře podobno, že byli zejmena tehdáž po ruce, když Oldřich r. 1037 dne 9. listopadu zemřel a oslepený Jaromír i hned bratrovce svého na hradě pražském po starobylém obyčeji za knížete vyhlásil [3]. Jaromír sám vzal konec svůj již po roce, zejmena dne 4. listopadu, a sice rukou úkladného vraha. Jací strůjcové asi drželi od velkonoc r. 1034 až do listopadu r. 1038 nad věcmi veřejnými nečistých rukou svých! Tolik zločinů v jediné rodině a v takové kratké době! Kozmas jistí, že Jaromír zabit jest nástrahou Vršovcův, a sice přičiněním Kochana, vladyky čeledi jejích, poněvadž prý Břetislava při nastolení jeho na úklady jejich,

---

[1] Srov. příběhy r. 1038.

[2] Annal. Altahen. ad an. 1035. Giesebrecht str. 55.

[3] Letopisové Hildesheimští a Altaiští, upravení od Vil. Giesebrechta a vytištění u Pertze, Monum. XX. str. 772—824, zasluhují ovšem co zprávy současné mnohem více víry, než Kozmas. Oni zejmena kladou úmrtí Oldřichovo do r. 1034 a poněvadž Kozmas výslovně se pronáší, že Břetislav r. 1039 ve *čtvrtém* roce panování svého podniknul výpravu do Polska, rozhodnul se Giesebrecht (Geschichte d. Kaiserzeit, 2. nezměněné vydání z r. 1860, díl II. str. 267) pro rok 1034, při čemž mohl se o letopisy Altaišské k témuž roku str. 54 opírati. Že bývalý kníže Boleslav III. Ryšavý r. 1037 u vyhnanství zemřel, pověděli jsme již na str. 53 II. t. d. Poněvadž pak Analista Saxo klade úmrtí Oldřichovo k 9. listopadu r. 1037 a Kozma příhody r. 1039 valně sobě pomátl, počínaje nad to dle vší podobnosti panování Břetislavovo rokem 1034 (Pertz VI. 681), domníváme se býti právi, kladouce smrť Oldřichovu po příkladu Dobnera (Annales V. 218 a násl.) do r. 1037.

rodu panujícímu nebezpečné, na proroctví sv. Vojtěcha, že rod jejich přijde k vyhubení, jakož i na klatbu, od téhož sv. biskupa nad nimi vyřknutou, byl upamatoval, jakoby nového knížete k opatrnosti a pomstě vyzývati chtěje. Oni prý toho zavinili, že bratr povstal jest proti bratru. [1]). Co znamenají tato slova? Aspoň tolik, že Vršovci byli stranníky Oldřicha, navádějíce ho z jakékoli příčiny na přívržence císaře německého a ke skutkům, jež ovšem nikterak nelze ospravedlniti. Břetislav přidržel se ovšem císaře německého, a však jen dotud, pokud srovnávalo se to s politikou jeho. Muž vlastní síly sobě vědomý chodí vlastními cestami. Tak i Břetislav.

V Polště ujala se po smrti Měčislava II. manželka jeho Rychenca čili Rejčka, dcera Eca, falckrabího při Rýnu, a Matildy, sestry císaře Oty III., vlády poručnické za nezletilého syna svého Kazimíra. To stalo se zejmena hned s jara r. 1034; neboť Měčislav zemřel, jak známo (srov. str. 114 t. d.), dne 25. dubna t. r., tedy za doby, kdy Oldřich, na přímluvu Vintíře a jiných přátel z vazby byv propuštěn, do Čech se navrátil, Břetislav ale již mimo zem meškal. Kam Břetislav se utekl, neví se s jistotou, snad zdržoval se u příbuzného svého, Oty Svinibrodského, který za nedlouho potom, zejmena r. 1035 s Matildou, pozůstalou dcerou vyhlášeného nepřítele Němcův, slavného Boleslava Chrabrého, se zasnoubil [2]). Bez politické váhy nebyl zajisté tento sňatek, poněvadž hned po roce císař Kunrat, položiv prvé valný odboj slovanských Liuticův [3]), za příležitostí synody, v Triburu odbývané, sňatek tento jako protimyslný zákonům církevním dav za neplatný vyhlásiti, Otu mocně k odpuzení Matildy přinutil [4]). Viděti jest, že císař nechtěl velmožům

---

[1]) Kozmas I. 42 u Pertze IX. 65.

[2]) Annal. Hildesheim. k r. 1035. Pertz III. 100. Otto . . . . Mathildam . . . desponsavit. Lelewel, Polska II. Rodokmen Piastovcův.

[3]) Giesebrecht, Wendische Geschichten II. 71 a násl.

[4]) Srov. str. 111 II. t. d.

svým spolkův s Polskem trpěti; a však Břetislav, jak hned o tom se přesvědčíme, dychtivě jich vyhledával. Ovšem nebylo tehdy za těžké, způsobiti sobě v Polště stranu; neboť kde vládnou poručníci, zřídka bývá pokoj v zemi, zvláště poručnikuje-li žena. Rejčka měla již co Němkyně nesnadné postavení; hledajíc po svém rozumu opor v krajanech svých a volajíc je do země, způsobila sobě takto mocnou stranu odbojnou, kteréž také podlehla. Žilať i umřelať potom v Němcích r. 1063 co vypovězená [1]), ana v Polsku moc vládní tou měrou klesala, kterouž svévole mocných se vzmáhala. Následek toho byl, že když Kazimír sám chtěl vlády se ujíti, i on musil do vyhnanství a sice, jak dí pověsť polská [2]), do Uher, kdež měl příbuzné; neboť Judita, druhá manželka slavného děda jeho, byla dcerou Gejsy uherského. Podobá se, že zůstal Kazimír v Uhřích až do r. 1038. Tak octlo se Polsko bez pána čili, lépe řečeno, dostalo mnoho pánův. Kde ale na témž poli zasévají mnozí a co jim tam libo, nemohou leč zmatkové vzníti. Tak i mezi Poláky. Velikolepé stavení chrabrého Boleslava počalo se povlovně bořiti, neboť malta, kteráž je spojovala, křesťanství totiž, v zemi ještě vůbec mladé a následkem stálých válek neutvrzené, musilo té doby dřevnímu pohanství ustoupiti. V Polsku brali jsou křesťanství a desátek, jemuž Slované ode dávna se protivovali [3]), vůbec za jednostejné a přenesli své zaští z jednoho na druhé [4]). Tu bylo stran až na zbyt, nadějí a plánů na čas i budoucnosť hromada. A do tohoto bezedného zmatku udeřil ještě ke všemu ruský velkokníže Jaroslav, postoupiv vítězně až do Mazovska. Což v takovém stavu věcí neohlédla se některá strana po cizí pomoci a nenáleželo-li zejmena straně

---

[1]) Röpell, Geschichte Polens, I. str. 662 a násl.

[2]) Chronicon Polon. I. 18. Pertz IX. 436.

[3]) Srov. díl I. str. 74 t. d., pak Lelewel, Polska, díl II. str. 233. Powstanie ludu po zgonie Mieczysława.

[4]) Annal. Hildesheim. k r. 1034 u Pertze na uv. m. Chron. Polon. I. 19. Pertz IX. 437.

střízlivé — a k té slušelo bez odporu kněžstvo i zámožné panstvo — s potěšením přivítati muže, jenž mocnou rukou pokusil se o návrat pokoje a pořádku? I byltě zejmena Břetislav, jenž obnovil zvyklaný pořádek, podrobiv dvěma výpravami, r. 1038 a 1039, celé téměř Polsko pod sebe.

Kozmas, při němž dobře pozoruje se, že o bohatýru svém s láskou snaží se rozprávěti, přičítá toto vážné podniknutí, t. j. Břetislavovy dvě výpravy do Polska, příčinám takovým, jak si je asi myslil vlastenec, jemuž vyvýšení vlastního národa a země šlo nade všecko. Pravíť zejmena: „V čtvrtém roce panování svého usmyslil sobě Břetislav, uhlídav nejpříhodnější toho chvíli, pomstiti příkoří, jež byl vlasti jeho za každé příležitosti způsobil kníže Měčislav, rozdmychuje vnitřní rozbroje, — a na Polsko se obořiti. K tomu konci dal po celé zemi na znamení vyhlášené vojny nositi provaz lýčený, aby všeliký člověk zvěděl, čeho mu se nadíti, nedostaví-li se řádně“ [1]). Toto napomenutí neminulo se také s účinkem, neboť za nedlouho octnul se všechen způsobný lid ve zbrani. Dle Kozmy byla tedy pomsta za příkoří, vlasti způsobená, původem této vojny. Ovšem že nelze tomu tvrzení dávati víry; následkové války této, jakož i jednání, mezi ní vedená, poučují nás zajisté o něčem zcela jiném, vydávajíce zároveň stkvělé svědectví o neobyčejné způsobilosti panovnické, kterouž směl se honositi Břetislav. Kníže náš hodlal dokázati více, než vykonání pomsty a trestu. Vilém Giesebrecht pronáší se ve své historii doby německých císařův takto o úmyslech jeho: „Břetislav obmýšlel pozdvihnouti národa svého na vyšší stupeň moci, než kdy-

[1]) Kozmas II. 2. na uv. m. str. 67. Srovnávaje toto místo s letopisy Altaišskými k r. 1034, mněl se V. Giesebrecht býti oprávněna (viz str. 116 t. d. pozn. 3.), položiti smrť Oldřichovu již k r. 1034. My však přidrželi jsme se Dobnera. Na jaké tu rozbroje Kozmas naráží, pověděli jsme již výše. *Čtvrtý* rok panování dopouští se jediné v tom případě, přijme-li se rok smíru Oldřicha se synem, t. j. rok 1034, za první rok panování Břetislavova.

koli před tím. A proč nesmělo také Čechům povésti se, v čemž jak Uhrům tak Polakům bylo se zdařilo, t. j. způsobiti sobě svobodnou a nezávislou říši na východě? Jakkoli byl nepřítelem Polanův, porozuměl Břetislav přece úmyslům velikého Boleslava, dada se zejmena opanovati myšlénce o mocné křesťanské říši, jež měla v jeden celek pojíti všech kmenův západoslovanských. Že jediná Praha můž' učiněna býti světskou i duchovní hlavou této říše, to shledával již Boleslav; tím mocnější hle pokynutí Čechovi, aby z tohoto hlavního města svého pokusil se o založení podobné říše slovanské! A však netoliko chtivosť slávy (a doložili bychom, také ne mstivosť) pudily Břetislava do vojny s Polskem; nemenším podnětem byla mu i žádosť a potřeba, zachovati sebe samého. Kdyby bylo na to došlo, že by mezi Polany a Srby byly pohanství a vláda lidu nad mocí knížecí a církevní vrch obdržely, pak nedala se i mezi příbuznými Čechy utvrzená od Boleslava I. moc zeměpanská a za ní i křesťanství držeti, zvláště poněvadž týmž časem i v Uhřích krutý boj o starodávní řady proti novým byl se vzňal, odkudž té doby na východě všudež jak knížecí moc tak církev křesťanská v nebezpečenství se spatřovaly". [1]) Příčiny politické, ne ale osobní vedly jsou tedy našeho Břetislava tehdáž do Polska.

A však měl-li as Břetislav právní příčiny k této válce? Politika ovšem neohlíží se vždy po právu; pro ni bývá užitek pravidlem i nebylo by tudíž ani náležité odsuzovati Břetislava, kdyby jediné tomuto podnětu byl se dal vésti; a však jesť nám s potěšením shledávati, že mu té chvíle takořka povinnosť přikazovala jednati. Polsko nemělo té doby pána nad sebou; Kazimír, nepoživ ani přízně ani poslušenství v zemi, zdržoval se nejspíše v Uhřích u vyhnanství, matka pak jeho Rejčka někde při Rýně, kdež měla nepochybně zboží dědičné. Dle tehdejších právních

[1]) Giesebrecht, na uv. m. II. 341.

obyčejův náležel ale uprázdněný trůn nejbližšímu příbuznému, nebylo-li v zemi přímého potomka rodu panujícího. Za nejbližšího příbuzného pak považován jest ten, kdož předka nebo původce rodu panovnického byl nejbližší. Za předka platil však v Polsku Měčislav I., z jehož manželství s Dobrovkou, dcerou Boleslava I. českého, pocházejí všickni Piastovci. Boleslav I. byl ale praděd našeho Břetislava, ten tedy byl nejbližší příbuzný. Mámeť tudíž za pravé, že Břetislav byl povinen, přivésti k platnosti právo své k uprázdněnému trůnu polskému, zvláště že od tehdejších zmatkův v Polště bylo i říši jeho vzniklo nebezpečenství, kteréž podobným stavem Uher při samých hranicích Moravy ještě více se usilovalo.

A přičinil-li se Břetislav zároveň k tomu, aby (jak polská pověsť dí) vypuzený Kazimír od krále uherského Petra ze země nebyl puštěn [1]), i tož stalo se tak z úmyslu politického, aby vyvarováno bylo předkem všelikému opanování Polska z ciziny. Že ale Petr neučinil v tom Břetislavu po vůli, poslav právě naopak Kazimíra v průvodu 100 jízdných k matce jeho do Němec, k tomu vidí se nám býti spíše klíčem šlechetná povaha Petrova vůbec, než snad nějaké různice mezi říší uherskou a českou.

V Uhřích totiž zemřel dne 15. srpna r. 1038 král Štěpán I., a to bezdětek; byltě zejmena syn jeho Imřich hned r. 1031 na lovu od kance roztrhán. Co nástupce trůnu hlásil se na to Petr, syn z nevlastní sestry sv. Štěpána a Benátského duky Oty Urseola, jakkoli byli tu ještě po ruce bližší příbuzní královského rodu Arpadovcův, pocházící od ujce sv. Štěpána, jmenem Michala, mezi nimiž zvláště Vacul a Ladislav Holý. A však jako Rejčka, nevážíc sobě národ-

[1]) Chron. Polon. I. 18 u Pertze IX. 437. Mámeť příhody, zde vypravované, spíše jen za pověsť, než za děje opravděné, poněvadž zmíněná kronika zvláště vzhledem k této době z husta se mate a dokladův toho z jiných současných pramenův se nedostává. Srov. Giesebrecht, Deutschland's Geschichtsquellen &c. str. 319.

nich obyčejův, byla jest cizí jazyk a mrav a cizí práva, jsoucí jí a cizím přátelům jejím ovšem více po chuti, v Polště uvozovati se pokoušela, přispěšivši tím pak jen pádu svého i synova: podobným způsobem dával i Petr neopatrně na jevo navážnost svou k Uhrům. To mělo i v Uhřích za následek nepokoje a různice o trůn, usílené úpadkem národa v řády pohanské, — tedy vše tak, jako v Polště, a poněvadž stejné snahy činí spolčence, náleželo i Petru pomýšleti na to, jakby škodný příklad a vliv Polska překazil ve vlastní zemi. I přivinul se tedy těsněji k Břetislavu, kterýž, jak již řečeno (srov. str. 119 t. d.) r. 1038 s veškerým lidem svým do Polska byl se zdvihnul. Podobáť se ovšem, že při této válečné výpravě nepotkával se buď se žádným, buď se skrovným toliko odporem; neboť spatřujeme ho, an jakoby úprkem staroslavného a tvrdého Krakova dobývá a pokladův tamějších se zmocňuje. Buď že Břetislav nepopřál chvíle stranám, v Polště té doby hospodařícím, aby se sjednotlily, buď že, což rovněž jest také k pravdě podobné, shledával se v zemi s přátely, kteříž ho vítali co osvoboditele od vracejícího se barbarství. [1])

V ostatním může i to býti s podstatou, co Kozmas vypráví o spoustách, jež vojska česká v zemi nepřátelské provedla. Způsobiti nepříteli možnou škodu, platilo ode dávna a platí podnes za pravidlo válečné; to pak dělo se zničováním všelikých prostředkův válečných, tedy lidí, potrav a pevných míst. Chcemeť tedy našemu domácímu zpravodaji na slovo věřiti, tvrdícímu, že hlavní město polské, Krakov totiž, té doby od základův jest vyvráceno. [2])

---

[1]) Jakkoli Kozmas II. 2. u Pertze IX. 67 dobytí Krakova klade do r. 1039, domníváme se, spoléhajíce na důvodech, Dobnerem již v Annal. V. 224 pronešených, na kteréž i Palacký, Dějiny I. str. 305, přistupuje, — býti v právu, položivše příhodu tuto do r. 1038.

[2]) Kozmas na uv. m. str. 67. „Krakov autem eorum Metropolim ingressus a culmine subvertit et spolia eius obtinuit."

Dobyv Krakova, stal se Břetislav pánem Visly a byl i od zadu tím více bezpečen, že i uherský král Petr strany jeho se přidržoval.[1]) Na výpravě, kterouž nyní nastoupil podél řeky Odry, a to v průvodu Pražského biskupa Šebíře, opanovav tu zejmena Vratislav i jiné hrady[2]), hodlal založiti úspěchy roku příštího.

Spatřujemeť také, an r. 1039 s podobným spěchem a podobnou snadností, jako při Krakovu, přibliživ se i k Poznani, tohoto předního hradu velkopolského se zmocňuje. Na cestě k Poznani ležel té doby velice pevný hrad Gdec na jihozápadě Hnězdna. Ale i zde nesetkal se s odporem; neboť župani a všechen lid, do hradu toho se uchýlivší, vyšli jsou mu vstříc, zlaté metly nesouce a snažně žádajíce, aby do Čech směli se vystěhovati. Břetislav, učiniv po vůli jejich, vykázal jim potom sídla v býv. kraji Berounském (nyn. Ždice a Hedčany)[3]). Též smýšlení smírné shledal i při obyvatelích hradu a podhradí Hnězdna, od přírody i umění pevného, ale té doby velice vylidněného, jenž býval druhdy politickým i církevním středištěm říše Boleslava Chrabrého. Zde odpočívalo pod velkým oltářem chrámu nejsv. Bohorodičky asi od r. 1000 tělo sv. mučenníka a biskupa pražského Vojtěcha, dne 23. dubna 997 zabitého; zde nalezaly se též uloženy ostatky svatých pěti poustenníkův, Benedikta, Jana, Matouše, Isaka a Kristina, jakož i sv. Gaudentia (Radima), prvního arcibiskupa Hnězdenského[4]), tedy osob, jichž jmena knížeti českému i lidu jeho byla netoliko dobře známá, ale i u vzáctné paměti. Zbožnému podávajíc se nadšení, tak vypravuje Kozmas[5]), žádalo vojsko české úsilně, aby mu vydány byly drahocenné tyto zůstatky, ba chystalo

---

[1]) Annal. Altahen. ad an. 1039 Srov. Herim. Augien. k témuž r.

[2]) Damberger, Synchron. Gesch. VI. 195.

[3]) Památky archaeol. a místopisné. Roč. II. str. 365.

[4]) Srov. str. 49 II. a násl. t. d. Radim zemřel r. 1006.

[5]) Kozmas II. 3 na uv. m. str. 68.

se již, vzíti si je mocí. Tu objevil se biskup Šebíř, napomínaje k zdrželivosti a úctě věcí svatých. Slova jeho ale zanikají v hluku obecném a již přistupuje branný národ k oltáři, sekerami chtěje a motykami pod něj se dobýti. Trest ale neotálel; svatokrádcové na mnoho hodin zbaveni jsou prý náhle smyslův svých. Po té nařídil biskup třídenní půst co přípravu k vyzdvižení svatých ostatkův; zbouřené vojsko poddalo se i poslechlo. Na důtklivé kázání biskupovo přísahali jsou všickni přítomní co národ ve zbrani, složiti se sebe všecky ony nepravosti a zbytky pohanstva, jež byly druhdy sv. Vojtěcha přinutily, vyjíti z vlasti; a když takto národ byl pořádkem křesťanským se přichystal, vešli jsou biskup, kníže i průvod jeho do chrámu a poklekše před oltářem na kolena svá i dlouhou tu modlitbu vykonavše, pozdvihli se, načež Břetislav sám vyšel nahoru po stupních. Mlčky stál tu všechen národ, an kníže jal se takto mluviti: „Chcete-li polepšiti života svého a zříci se hříchův svých?“ Když pak shromáždění štkajíce a plačíce ohlásili se odstoupiti všeho, čímkoli oni sami nebo předkové jejich proti svatému biskupu byli jsou se provinili, tu hle Břetislav, pozdvihna rukou svých, jal se prohlašovati ony památné zákony, jež otvírají nám široký rozhled do tehdejšího života společenského předkův našich. Zákony těmito zapovídalo se mnohoženství a smilství, krevní pomsta, mužebojstvo a krádeže, všeliké trhování v dni sváteční, pochovávání mrtvých v polích a lesích, zvláště pak vydržování i návštěva hospod. Zločiny a přečiny tyto měly stihány býti tresty tělesnými i na penězích, vypalováním znamení, vypovězením ze země a prodejem v otroctví do Uher i dále. Arcipřišti zřízeni jsou co strážcové, župani co soudce či popravcové jejich a soudy boží co očisty [1]). Trest smrti nebyl ale v té příčině vyřknut. Když tedy kníže zákony tyto byl prohlásil a biskup jich ztvrdil, vzav tento kladivo do

[1]) Více o tom v historii kulturní.

rukou, jal se přese všecka ustanovení církevní, skutek takový zapovídající, otvírati rakev sv. mučenníka, ano přítomné duchovenstvo žalmy odzpěvovalo. Tu hle spatřeno jest tělo svatého, tak dí Kozmas [1]), bez porušení, jakoby právě byl odešel od oltáře, a líbezný zápach naplnil všechno prostranství. Kněžstvo zapělo slavné „Tě boha chválíme,“ národ pak dával na jevo radost svou z navrácení drahocenného pokladu duchovního prozpěvováním starodávní písně „Gospodi, pomiluj ny.“ Na to zdviženo jest ještě tělo arcibiskupa Radima, jakož i ostatky svatých pěti bratří, v Polště umučených, jež v jiném chrámu odpočívaly. [2]) To vše přihodilo se zajisté v létě r. 1039, poněvadž kníže již dne 23. srpna t. r. byl zase v ležení nad potokem Rokytnicí (u nyn. Vysočan) před Prahou, [3]) kamž dne 1. září vešel u slavném processí, sám druhý s biskupem tělo sv. Vojtěcha nesa, načež následovali opati s těly sv. pěti mučenníkův [4]) a arcipřišt s pozůstatky Radima [5]); dvanáctero kněží pak neslo veliký zlatý kříž, druhdy od Boleslava chrabrého darovaný, jímž tento třikráte sáma sebe byl vyvážil [6]).

---

[1]) Kozmas na uv. m. str. 69.

[2]) Církevní legenda ke dni 12. listopadu klade tento kostel do Kaziměře, na severovýchod Poznaně.

[3]) U Kozmy na uv. m. „in vigilia Bartholomaei Apostoli.“ Svátek ten připadá na den 24. srpna, vigilie jeho tedy na den 23. srpna. V 13. století slavila se ale v některých krajinách tato vigilie i 24. srpna.

[4]) Že ostatky sv. Kristina v l. 1128 nebo 1130 přenešeny jsou do Olomúce, připomenuli jsme již na str. 91 II. t. d. Těla ostatních bratří dostala se potom do Staré Boleslavě, odkudž říkalo se jim také „mučenníci Boleslavští.“

[5]) O Radimovi a oslavování jeho srov. Kozmu k r. 1074 u Pertze IX. 89. Dobner Annal. V. 438. Úmrtí sv. Radima klade calendarium Olomucké, Podlažické a české ke dni 12. října.

[6]) Kozmas na uv. m. jmenuje výslovně Měčislava; poněvadž ale Kozma nezná Boleslava Chrabrého ani dle jmena, přičítaje skutky toho velikého krále Měčislavu, trváme při mínění Palackého (Dějiny I. 306), vědouce nad to, jak velikým byl Boleslav církvi dobrodíncem.

Tři obrazy, jež byly stály na oltáři, pod nímž sv. Vojtěch byl odpočíval, neseny jsou od jiných; bylyť prý všecky z těžkého zlata, největší pak z nich, maje pět loket zvýši a deset pídí zšíři, vykládán byl drahými kameny a křišťály. Po té následovalo v průvodu více než sto vozův, na nichž naloženy byly zvony a jiná kořisť polská, nejzáze pak šli zástupové vznešených zajatých, ruce majíce svázané a kruhy na krku, mezi nimiž nalezal se i praděd našeho Kozmy, jenž tudíž o tom, co tuto vypisuje, bezpečně byl zpraven. Takovým způsobem uveden jest sv. Vojtěch co vítěz v dávní biskupství své, jež přinucen byl opustiti pro hříchy lidu svého.

Uvažujeme-li příhody r. 1039 tuto vypravované, bezděky namane se nám otázka po politickém významu jejich. K čemu provází knížete biskup jeho a k čemu přenášeji se k rozkazu onoho a s přičiněním tohoto těla mučenníkův, Polákům tak svatá? Což byl kníže český učinil opatření, aby Polsko zůstaló trvale jemu poddáno? Již na str. 120 připomenuli jsme, kterak Břetislav nosil se s úmyslem, vyzdvihnouti říši slovanskou, církevně i politicky na Němcích nezávislou; Čechy, Morava, Slezsko i Polsko měly pod žezlem jeho spojeny býti v celek, jako druhdy za Boleslava Chrabrého. Úmysl tento poznává se také z přenešení ostatkův někdejšího apoštola Polanův a prvního jich arcibiskupa. Úmysl tento nevzniknul u Břetislava náhodou, pojaltě jej z bedlivé rozvahy a k provedení jeho potřeboval pomoci biskupa Pražského; a proto musil tento s sebou do Polska. Jako ostatkové tito stkvěli jsou se někdy v Hnězdně co znamení samostatného státu polského: podobně náleželo jim nyní býti v Praze posvátným pokladem národním říše slovanské, jejíž utvrzení měl zejmena Břetislav na mysli. Přenešení těchto sv. ostatkův bylo tedy totožné s výpovědí války říši německé, pod jejíž církevní svrchovanosti Čechy i Morava byly dosud se spatřovaly. Břetislav dával se tedy v tom znáti, že obmýšlí zrušiti dosavadní příslušenství Prahy

pod arcibiskupa Mohučského a postaviti v říši své samostatného metropolitu, k čemuž také již byl učinil přípravy ve vlastní zemi, opíraje se o dávní příklady a pokusy. Byltě zejmena již r. 1038 založil při řece Sázavě klášter pro mnichy benediktiny dle obřadu pravoslavného, hodlaje takto obnovením liturgie staroslovanské odloučiti obmýšlenou církev národní všelikého vlivu německého a ohraditi ji proti svévoli arcibiskupův Mohučských, — nové hle svědectví důmyslné politiky knížete našeho. Proč také oblíbil sobě právě mnichy benediktiny k provedení velkého úmyslu toho a proč nepoložil je raději v ruce biskupa svého? Biskup Šebíř příslušel pod metropolitu Mohučského, kterýž nikdy nebyl by dopustil novot v řeči liturgické, zvláště také že v Římě té doby již (srov. str. 19 t. d.) dávána řeči latinské rozhodná přednosť, ba jediné právo v církvi západní. Jinak měla se věc při benediktinech; k těm neměl práva ani metropolita, aniž vlastní biskup, v jehož diecesi byli jsou se usadili. Neboť veškera řehole benediktinův byla od r. 748 dokonale vyňata z všeliké právomocnosti biskupův [1]; tato exempcí stala se tedy štítem, jímž mohl biskup Šebíř proti metropolitovi svému dobře sebe obhájiti. Zbaviv takto vlastního biskupa nesnází a příkoří, jimž by tento jinak nebyl ušel, troufal sobě Břetislav provésti přece úmyslu svého. K tomu pak měl býti nad jiné pomocem opat Sázavský, sv. Prokop.

Dle kroniky kláštera Sázavského [2]) narodil se *sv. Prokop*, ve vsi Chotouni mezi Brodem a Kouřimí. Stav se knězem obrátil k sobě obecnou pozornosť zvláště tím, že „znal se důkladně v písmě slovanském, od nejsvětějšího biskupa Cy-

---

[1]) Baronius, Annal. eccles. ad an. 748. Coloniae Agrippinae. 1624. fol. Tom. IX. col. 211.

[2]) Monachi Sazaviensis continuatio Cosmae. Pertz IX. 149 a násl., Srov. též legendy o sv. Prokopu, na rozl. místech vydané.

rilla druhdy vynalezeném a kanonicky schváleném" [1]); a však opustiv „dům i ženu, pole, příbuzné a přátely", oblíbil sobě život poustennický v horském lese nedaleko otčiny své. Zde našel ho kníže Oldřich, po zvěři se honě, a učiniv ho zpovědníkem svým, obmyslil ho mnohými dary. Brzo shromáždili se lidé stejného smýšlení okolo zbožného poustenníka i založiltě kostelík pod jmenem panny Marie a r. 1032 i klášter pod řeholí sv. Benedikta [2]), kterémuž poskytnul Oldřich potřebné výživy. Ale teprv Břetislav pojistil r. 1038 nedlouho před polskou vojnou trvání tohoto kláštera, pohnuv sv. Prokopa, aby správy jeho co opat se ujal, a potvrdiv i rozmnoživ nadání jeho se svolením předních mužův svých prostředkem zvláštní listiny [3]). Biskup Šebíř vysvětil nového opata, z čehož jde, že se to stalo před r. 1039, poněvadž týž biskup nalezal se téhož roku společně s knížetem při výpravě do Polska. Nová osada klášterská brala členy své z pravoslavných klášterů v Uhrách, kdež i sám sv. Prokop v písmě cyrillském a literatuře jeho byl nejspíše se utvrdil. Tak vznikla štěpnice národního kněžstva v Čechách samých, aby Břetislav nabyl prostředkův, rozšířiti odtud liturgii slovanskou po vší veleříši slovanské, již chystal se obnoviti.

Svatý Prokop zemřel r. 1053 a nástupcem stal se sestřenec jeho Vít. Jak se tomuto a s ním i obnovené v Če-

---

[1]) Monachi Sazav. cont. C. na uv. m. „Sclavonicis literis a sanctissimo Quirillo episcopo quondam inventis et statutis canonice admodum imbutus."

[2]) Kozmas I. 41 na uv. m. IX. 64. k r. 1032.

[3]) Cod. dipl. Mor. I. 128 dle mnicha Sázavského, u Pertze IX. 150, a však k r. 1052. V této listině uvádí se co svědek také Vratislav, druhorozený syn Břetislavův („sub testimonio et confirmatione filii sui Wratislai"). Odtud zejmena pochodí, že tento vklad kroniky, jenž nemá žádného letopočtu, asi do r. 1052 se přenáší. Kdybychom znali, kdy té doby kněžici čeští považováni jsou za zletilé a kdy zejmena Vratislav byl se narodil, pak by se rok vydání oné listiny s větší podobností dal určiti.

chách liturgii slovanské vedlo, o tom povíme později při panování knížete Spytihněva.

Shledáváme tedy, an Břetislav všelikých prostředkův se ujímá, aby zdvižení samostatného národního arcibiskupství k místu bylo přivedeno. Nedostávalotʼ se jediné ještě svolení stolice apoštolské. Ale i v té příčině ví se, že Břetislav ještě téhož roku 1039 vyslal od sebe posly do Říma, při papeži toho způsobiti chtěje, aby Praha, kdež nyní odpočívali posvátné pokladové Hnězdenští, povýšena byla na sídlo metropolity pro národy slovanské a biskupu Šebíři důstojenství toho se dostalo. Nenítʼ nepodobné, že za touž příležitostí ucházel se též o korunu královskou[1]). Dal-li se vůbec vésti příkladem velikého Boleslava polského, pak nebude ovšem toto domnění bez jakési podstaty.

O poselství do Říma vypráví Kozmas k témuž roku a že Břetislav obmýšlel biskupu Šebíři v skutku zjednati pallium, o tom zachoval nám zprávu letopisec saský[2]). Nezdá se nám, že by byly mohly potkati se tyto žádosti našeho knížete s nepřemožitelnými překážkami v Římě. Šebíř, jehož právomocnostʼ vztahovala se i na Moravu, směl se toliko k dřevnímu arcibiskupství moravskému táhnouti a za pokračovatele jeho vyznávati; kromě toho libovala sobě politika Římská, zavrhovavší ode dávna všeliké říše světové a to z pouhé příčiny, že světovládcové nesnesou vedle sebe samostatného hnutí, jehož přece církev má nezbytnou potřebu, ač má-li cílův svých se dodělati a zejmena toho dosáhnouti, aby národové, jazykem a povahou k sobě slušící, také v osobité státní skupenství se spolčovali, nedadouce nutiti se do různorodé státní hromady a spolku s národy cizího jazyka a cizího původu i mravu. Přestávalatʼ tato politika Říma od věkův na tom, aby rozliční národové skrze pospolitý svazek náboženství a osvěty v duchovní jednotu se sebrali, cítíce

---

[1]) Giesebrecht, Kaiserzeit II. 314.

[2]) Annal. Saxo k r. 1042. Pertz VI. 685.

se co křesťané a tím se spravujíce. Již v IX. století za Rostislava a Svatopluka, na novo pak v X. věku za Boleslava Chrabrého poznávali slovanští národové této politiky na sobě; proč by i za Břetislava byla stolice římská zpěčovala se, vstoupiti zase na tuto cestu spravedlivou? Kdyby byli tehdáž v Římě panovali muži, jako Jan VIII., Sylvestr II. a jiní jim podobní, zajisté byli by se rozhodli, podporovati úmysly Břetislavovy, avšak ne bez výhrady, aby zachována byla liturgie latinská; ale té doby seděl na stolici Petrově ničemný holobrádek, kterýž nazýval se Benediktem IX. a jehož byli jsou hrabata Tusculanští, podobně co předchůdce jeho Jana XIX. na nejvyšší v církvi důstojenství k zšeredení jeho povýšili. Od něho, jakož i od vzdoropapežův jeho požili Kunrat II, po něm pak syn nástupce jeho Jindřich III. vždy ponížené podpory. Co politika římská přikazovala provésti, to zmařila slabosť a neschopnosť těch, jimž náleželo ji vykonávati; jak se to zejmena stalo, o tom bude nám hned se vysloviti.

Byltě totiž dne 4. června 1039 císař Kunrat II. v Utrechtě s životem se rozloučil. Beze všeho odporu nastoupil nyní na trůn německý syn jeho Jindřich II., jeden z nejmocnějších panovníkův doby své. Věděl on bezpečně o úmyslech Břetislavových, jakož nemohl rovnodušně dívati se tomu, co výpravami polskými r. 1038 a 1039 na újmu prospěchův říše německé bylo se provedlo. Neboť Polsko považovali císaři římští za leno říšské nebo aspoň za komoru svou, kteréž náleželo tedy hájiti [1]). Chtěje tedy míti dostiučinění, objevil se Jindřich III. již na podzim roku 1039 válečně při hranicích českých. Břetislav, buď že nebyl připraven, buď silám svým nedůvěřuje, prosil sobě míru; poněvadž pak sliboval, že osobně k dvoru se dostaví a na důkaz věrnosti i syna svého Spytihněva, tehdáž sotva osmiletého mládenečka, v rukojemství podával, rozhodnul se císař vrátiti se, s vojsky Břetislava ani

[1]) Srov. str. 113 t. d.

se nesetkav. Což asi necítil se král býti dosti mocným nebo dal se vésti jiným důvodům? Zdá se nám, že tyto náleží hledati v Uhřích, jejichž král Petr shodoval se s úmysly Břetislavovými. Neboť sotva byl Jindřich III. na podzim r. 1039 k hranicím českým postoupil, tu hle vytrhnul již Petr uherský do krajiště Východního, pouštěje plen [1]). Neví se sice, jak posléze pochodil, ale čeho chtěl, toho dosáhl přece; získaltě Břetislav času a tím bylo aspoň na chvíli vyhráno. Na ručest vydáni jsou nyní rozkazové k obhájení hranic; zdělány sruby a všelikými příhodnými prostředky k válce strojeno se. Tyto přípravy, jakož i ta okolnost, že kníže přese všecky sliby své ke dvoru královskému se nedostavil, objevily pojednou úmysly jeho v pravé podobě a do jaké míry tyto byly dospěly, poznává se nejlépe z odpovědi, kterouž udělil Břetislav poslům královým, za vydání kořisti polské žádajícím. „Poplatku, jehož knížata česká s časův Pipinových prý odváděli, že chce i on práv býti, proti jiným obmyslům ale až na smrť se brániti.“ Slova taková zněla arci jakoby vypovězení války a jsou za ně i vzata.

„Král Pipin,“ tak dal na to zejmena Jindřich našemu knížeti vzkázati, „mohl jednati po vůli své; nechtí-li ale Čechové poslechnouti vlastních jeho rozkazův, tož prý jim ukáže, kolik má štítův malovaných“ [2]). S toutou odpovědí královou počíná se nová vojna, mezi kterouž Petr uherský, jenž, jak na str. 121 t. d. vzpomenuto, při výpravě do Polska

---

[1]) Herimanni Aug. chron. K r. 1039. Pertz V. 123. Annal. Altahen. k r. 1040, sestavené od Viléma Giesebrechta (vyd. v Berlíně r. 1841), kteréž jsou vůbec výborným pramenem historie XI. věku a ku kterýmž byli zejmena Waitz v Gotinských „Gelehrte Anzeigen“ r. 1842 příspěvky a Aventini Annalium Boiorum libri VII. věčím dílem věcný material poskytli. Itinarář Jindřicha III., od Büdingra v jeho Oesterr. Gesch. I. 359, pozn. 1. sestavený, svědčí o tom, že nelze obvyklého dosud pořadu času více se držeti.

[2]) Dle Kozmy k r. 1039 na uv. m.

byl již pomáhal, vojsko tří tisíc mužův knížeti našemu na pomoc vyslal. Tento lid uherský nalezal se zároveň s moravskou hotovostí pod správou Bělinského župana Prkoše (Prokopa) [1].

Aby neminul se s úspěchem, ustanovil se král německý v letě r. 1040, vytrhnouti do Čech se dvou stran; pročež rozdělil také vojska svá ve dva proudy. První a četnější voj, s nímž byli jsou po výtce Frankové a Bavoři, hodlal sám skrze Šumavu vésti do Čech. Voj tento shromažďoval se u města Chuby v Bavořích při stoku řeky Chuby s Řeznem. Právě v den nanebevzetí panny Marie, tedy 15. srpna 1040, dojel král do ležení. Menšímu vojsku, složenému ze Sasův a Durynkův, veleli jsou markrabí Míšenský Ekhard a arcibiskup Mohučský Bardo, tehdejší metropolita českomoravský, kterýž ovšem poskytnul válečné i osobní pomoci své asi tím ochotněji, čím poznával, že se o to jedná, aby zmařeny byly úmysly, proti duchovní svrchovanosti jeho nad biskupstvím Pražským směřující. Shromáždiště tohoto lidu bylo u hradu Donína v sousedství potomního města Perna při samých hranicích českých. Obě vojska měla pochod svůj v druhé polovice měsíce srpna zároveň nastoupiti i uloženo, proniknouti útokem skrze pohraniční hvozd a spojiti se pak někde vnitř země, snad u Plzně. Ve shodě s tímto rozvrhem zdvihl se král k prohbí u Brodu bavorského a k soutěsce mezi Osím a Všeruby, jež obě vedou k Domažlicům. Před sebou vyslal svaka Břetislavova, známého nám již markrabí Svinibrodského Otu [2]).

Že tento nyní pojednou byl zřekl se dávního přátelství s Břetislavem, toho může asi býti objasněním návrat vypuzeného Piastovce Kazimíra do Polska.

---

[1]) Annal. Hildesheim. k r. 1041. Kozmas II. 21 u Pertze III. 103 a IX. 74, pak Ann. Saxo k. r. 1040 u Pertze III. XI. 684. Slovo „legio", jehož tuto se užívá, vykládáme sobě dle příkladu Kozmova, jehož i Giesebrecht, Deutsche-Kaiserzeit II. 347., následuje, na 1000 mužův vojska.

[2]) Srov. str. 109 t. d.

Toho přijali jsou téhož roku Poláci zase do země; a spatřuje v něm rovněž svého příbuzného — bylatě zejmena Matilda, teta Kazimírova, první manželkou Otovou — sliboval si markrabí od něho více pro sebe zisku, než od Břetislava, v nemalém nebezpečenství se nacházejícího [1]. Tomuto Otovi podařilo se za pomocí všetečného poustenníka Vintíře, jenž vyznával se ve všech stezkách šumavských, proniknouti hustým hvozdem pomezním, odkudž mínil nepřítele od zadu napadnouti. A však došel o den později. Dne 22. srpna hnulo se totiž hlavní vojsko německé ku předu a sice po cestě všerubské, kteráž tu, jako i v jiných horách, přes několik netušených sedel vede. Domnívaliť se potkati nepřítele v lesné debři, jež před nimi se otvírala; Čechové ale, povahy tohoto kraje lépe povědomi jsouce, očekávali hloub v zemi (v dolině Všerubské) v srubech a zákopech blížícího se nepřítele. Když tedy Verníř hrabě hessenský, králův praporečník, a vojt Fuldský hrabě Reinhard českého vojska tu nenalezli, kdež je byli hledali, domnívali se, že dalo se na útěk, i pustivše se tedy rychle za ním, octli se, unavení od náhlého přechodu přes druhý hřeben, pojednou před válečnými šiky Čechův. I pokusili se přece hnáti útokem k zásekám před nimi zdviženým, a však uvítáni byvše deštěm šípův od střelcův a vypadnutím ze zásek v dokonalý zmatek jsouce uvedeni, pobiti jsou téměř všickni nebo zajati. Na druhý den dostavil se ovšem Ota Svinibrodský

[1]) Annal. Saxo. K r. 1039 u Pertze VI. 683. „His temporibus Kazimer, filius Miseconis ducis Polanorum, reversus in patriam, a Polanis libenter suscipitur.“ Slova „his temporibus“ buďtež nám toho omluvou, že klademe návrat Kazimírův nikoli do r. 1039, nýbrž zároveň s Gfrörerem (Kirchengeschichte IV. 349, pozn. 6.) do r. 1040. Neboť nevidí se i nám býti k víře podobné, že by Kazimír toho návratu za doby byl se odvážil, kdy Břetislav posledního hradu polského, posud mu vzdorovavšího, byl válečně se zmocnil. Ještě r. 1041 meškali Arpadovci Endre (Ondřej), Bela (Vojtěch) a Leventa, synové Ladislava Lysého, bratra Vaculova (Basila), pořád v Polště. Vita S. Gerhardi kap. 19. Endlicher Rer. hung. Script. I. 227.

s lidem bavorským, a však hlavní voj byl již poražen a zničen; pak ovšem nebylo za těžké, i toto oddělení vojska dokonale potříti. I ti, kdož byli obecné porážky životem svým znikli, a sice jak skrovní zbytkové hlavního voje, tak vojska Otova, byli by od nedostatku a nepřátel v pustých horách za své vzali, kdyby Vintíř odlehlými cestami nebyl jich do Bavor nazpět zprovodil. Bylo-li to as pouhé lidumilství či strannická láska k vlasti, kteráž domnělého toho kmotra Břetislavova pudila k tomu, aby *takovou* službu prokázal nepřátelům národa českého?

Při této porážce Němcův v jihozápadních končinách země nebyl Břetislav osobně na místě, moha ovšem spoléhati na povaze kraje i prospěšnosti opatření, od něho učiněných. Jinak měla se věc na severozápadě. Tam brali se Bardo i Ekhard po 15. srpnu od Donína touž cestou do Čech, na kterouž byl druhdy Jindřich II. s velkým štěstím nastoupil. Dne 24. srpna pronikli také skutečně zásekami, v té příčině na hranici zdělanými, i javše se tudíž od Chlumce směrem k Žatci dále postupovati, došli posléze i Hněvína Mostu. Byltě totiž župan Bělinský, Prkoš, kterémuž nařízeno, hranic zemských v této straně hájiti a jenž měl na posilu u sebe i lid moravský a uherský, položil záseky, jsa penězi získán, na místech, jež nebylo nesnadné obejíti [1]). A však další postup tohoto voje německého ukázal se po porážce Všerubské býti daremným a Břetislav odkazoval se tudíž pyšně všelikých nabídnutí smírných, od markrabího činěných, ba svedena tu s Němci nová šarvátka, a sice dne 31. srpna [2]). Tu došlo dne 1. září poselství od krále německého, při kterémž nalezal se nepochybně i Vintíř

---

[1]) Ann. Saxo, jenž velmi dobře o všech těch věcech vidí se býti zpravena, klade zradu Prkošovu do r. 1040. Pertz VI. 684.

[2]) Annal. Saxo k r. 1040, u Pertze VI. 684. „Tres tantum illi illustres de nostratibus .... 2. Kal. Sept. procubuerunt."

co mluvčí a kteréž nařizovalo ustoupiti nazpět, doprošujíc se zároveň žádoucího příměří na Češích [1]).

Nastaltě tedy pokoj od zbraní, ale nezdravý a dusný; první válečné podniknutí nového, mladého a vysokomyslného krále Jindřicha nezdařilo se, vážnost jeho nemálo oslabena a čest zbraní německých valně porušena. Nejčelnější mužové šlechty bavorské, durynské a saské byli se války účastnili a přece ničeho nedocíleno, leč velikých ztrát a nectného ústupu! Jaký to zisk naopak pro Břetislava! Stáltě zajisté té doby na vrcholu moci své. Čechy, Morava a větčí díl Polska poslouchaly rozkazův jeho; všickni pokladové a vzácnosti Polska byly se do Čech odstěhovali; v Praze odpočívala nyní národní svátost Polska, tělo oslaveného biskupa Vojtěcha; pod záštitou její uvedeni v platnost zákonové, kteříž vesměs způsobni byli, národ na vždy vymaniti z barbarství a povýšiti moci knížecí a biskupské nade všecko dosavadní pomyšlení. Bylit to v pravdě nadějní časové. Na odstrašení vykonána r. 1041 i poprava nad zradcem Prkošem; nohy a ruce jsou mu uťaty a trup do řeky uvržen [2]). I prvorozenec knížete Spytihněv nalezal se zase v domě otcovském; vydán jest na výměnu za četné německé velmože, ve válce zajaté [3]). V Římě pak pracovali způsobilí jednatelé o to, aby biskupu Pražskému uděleno bylo pallium, knížeti pak dle vší podobnosti i koruna královská. Pronikáť tedy bezpečně všecka tato podniknutí jediná velkolepá mysl, mocná idea politická, o víru se opírající. I pozdější časové budou toho ještě svědectvím, že národ náš při jiných velikých skutcích dal se vésti idejí víry.

---

[1]) Válečné příhody r. 1040 vypravovány jsou tuto dle Kozmy II. 9, 10 a 11. u Pertze IX. 72 a násl., doplňky pak vzaty jsou z letopisce saského, z Heřmana, z letopisův sv. Havelských věčích, Augustana a Lamberta k r. 1040, pak z kroniky Magdeburské, Pertz XVI. 172.

[2]) Kozmas II. 11 u Pertze IX. 74.

[3]) Herimanni Aug. chron. k r. 1041. Pertz V. 123.

Ale čím výše byl Břetislav za posledních dob sebe a národa svého povznesl, tím těžší byly jsou starosti, jež na krále německého naléhaly.

Podzimek a zimu běžícího roku 1040 až do vánoc trávil Jindřich III. v Sasích. Počátkem r. 1041 zdvihl se pak k Rýnu, kdež meškal v Cáchách, Utrechtě a Mohuči o postě a velkonocích, napořád na mysli maje nastávající novou válku s Čechy, neboť že bez takové nebude lze se obejíti, toho netajil se nikdo.

Před letnicemi zahájil v Seligenštatu hessenském valný sjezd knížat, na němž měly se díti přípravy k válce. Dni postní a prosební nařízeny jsou tu od biskupův jeho, aby sňat byl s národa hněv boží, jenž v přestálých porážkách roku minulého učiněn jest zjevným; zbrojenoť, ať krátce dím, všelikými světskými i duchovními prostředky. Tu arci sotva asi ubránil se bohatýr náš Břetislav zlého tušení, jakkoli mohl směle se honositi, že nestal se výbojcem z pošetilé žádosti a msty, ale z podstatného přesvědčení, že jediné zvěčená a sjednocená říše povede národ jeho k samostatnosti a skrze ni k samorodé domácí osvětě. A protož nebude asi lichá zpráva, že té doby jevili se u císaře poslové z Čech, nabízející mír, kteříž ale prý jsou oslyšáni [1]).

Se tří stran, tak byl zejmena sjezd v Seligenštatu se usnesl, mělo v létě r. 1041 na Čechy býti udeřeno. Lipolt Babenberský, syn markrabího Adalberta, měl postupovati od jihu; známý nám již Ekhard a s ním zase arcibiskup Bardo měli sobě uloženo proniknouti od severu, král pak sám chtěl pokusiti se o vtrhnutí do země se západní strany. Vyjmeme-li markraběnce Lipolta podobalo se vše na stav a rozvrh roku minulého; a však podobalo se jen tak, neboť právě tím pomatena jsou Břetislavu opatření, jež proti novému nebezpečenství byl učinil. Neboť mezi tím, co kníže

---

[1]) Giesebrecht, Kaiserzeit II. 348 dle letopisů Altaišských k t. r. str. 61.

byl zavřel zásekami vchody do země, položiv se nad to s obratnými střelci svými u Všerub, odkudž příchodu králova očekával, obrátil se Jindřich dne 15. srpna, dada strojeným útokem v čele vojsko české zaneprazdňovati, náhle na cestu jižnější a dostal se takto Břetislavu do zad [1]). Pohříchu nebyli Čechové s té strany kryti; kníže byl by zde snad pomocné zástupy Uhrův postavil, ti ale měli dosti práce doma. O postě r. 1041 zpuzen jest totiž Petr, spolčenec knížete našeho, země své a na místo jeho postaven jeden z domácích velmožů Ovo čili Aba. Petr utekl se k markrabímu v krajišti Východním Adalbertu, svaku svému, později pak k samému králi Jindřichu, an Ovo měl na péči utvrditi se v v novém panství [2]).

Když tedy v zadech nebylo více bezpečí a když zejmena i Ekhard a Bardo šťastně byli zase přešli přes hranice, nemohla vojska česká pole více držeti a stahovala se ku Praze. Pálíc a pustošíc spojilo se dne 8. září západní vojsko Němců

---

[1]) Bylať to nepochybně cesta, od nynějšího Eisenšteina na Dobrou vodu a Hartmanice dolů k Otavě vedoucí (později Březnickou zvaná). Jesť ovšem domnění, že i při této výpravě poustenník Vintíř králi svému důležité služby prokázal. Vintíř, uveda nepřítele touto jemu ovšem známou cestou (srov. 103 t. d.) do země, byl by ovšem mohl se nazývati zrádcem; a však jakž by bývalo možné, popříti tělu jeho již čtyři léta na to pokojného pohřbu v nejstarším klášteře českém v Břevnově, k němuž vázala se paměť sv. Vojtěcha a kterýž nalézá se před samými branami hradu Pražského! „Jsouť to arci věci rozdílné, zachrániti krajanův, po bitvě se rozprchlých, nebo navésti nepřítele do země“, tak aspoň praví Büdinger (Oest. Gesch. I. 362, pozn. 4), dle čehož bychom i rádi poopravili toho, co jsme v historii své kláštera Rajhradského, I. str. 50 byly časem svým o té věci pověděli.

[2]) Annal. Sangallen. maior. k r. 1041. Pertz I. 84. Herimann Aug. na uv. m. V. 123. Útěkem Petrovým z Uher o půstě r. 1041 stvrzuje se výpověď Kozmova, že Prkoš zrádu svou u Mostu provedl již za války r. 1040, maje jen tehdáž pomocný lid uherský při sobě, ne ale r. 1041, jakž posud věřeno. Neměliť jsme tedy příčiny, ustoupiti v té věci od vypravování Kozmova, jehož ostatně i Giesebrecht na uv. m. II. 347 také se přidržuje.

se severním před tváří sídelního hradu knížecího; toto položilo se na levém, ono na pravém břehu řeky Vltavy, ano Lipolt zastavil se se zástupy svými v jednom městě pohraničném, jež jmenovitě se neudává. Ale i teď zbylo ještě něco naděje. Mrazy a sychravice podzimní blížily se a s nimi i nemožnosť při tehdejším způsobu válčení držeti pole; s jistotou směl Břetislav na tohoto spolčence počítati, — tu hle stihla ho zpráva, že biskup Šebíř, opustiv ho tajně, k nepříteli jest přešel [1]).

Vímeť ze str. 29 t. d., že Břetislav byl hned za války r. 1039 vypravil posly do Říma, jimž uloženo vymáhati zde Šebířovi hodnosť arcibiskupskou. Sotva zpráva o tom se roznesla, jal se dosavadní metropolita Šebířův, Mohučský Bardo, při apoštolské stolici proti tomu pracovati; poněvadž pak Šebíř na úkor pravidel kanonických byl vzal podíl u vyzdvižení a přenešení sv. ostatkův z Polska, podávaly se Bardovi ovšem hojné důvody, kterýmiž způsobil podbiskupí svému povážlivé vyšetřování. Podobá se sice, že české peníze neminuly se při zkaženém dvoře Benedikta IX. s některým úspěchem; a však Bardo nebyl té povahy, aby se byl dal snadno odbýti. Vida, že v Římě nechtějí té věci řádně se chopiti, usnesl se složiti biskupa Pražského z důstojenství jeho prostředkem synody, k jejímuž svolání měl ovšem plného práva. Nebezpečenství bylo ovšem veliké a Šebíř, spatřuje knížete svého v neštěstí, řešil se po obyčeji lidí slabých a strašlivých, jíti svou cestou a odtrhnouti se nehodně od knížete svého. Odešed tajně vedlé některých pánův českých do ležení německého, sliboval císaři způsobiti „vydání knížete, podrobení se země a dostatečného rukojemství.“ Tak aspoň vypravují letopisové Altaišští [2]). Mohl-li Šebíř tolik tobo naslibovati, o tom bude dovoleno

[1]) Annal. Saxo k r. 1041. Pertz VI. 685 a Giesebrecht, Kaiserzeit II. 348, dle letopisův Altaišských k t. r.

[2]) Annal. Altahen. k r. 1042. Giesebrecht 62. Pertz XX. 795 k r. 1041.

míti pochybnost, jiní současní kronikáři aspoň nevědí o tom ničeho. Letopisec saský, v té příčině zajisté nejlépe zpravený, dí toliko, že Šebíř bez vědomí knížete svého tajně ušel ke králi, že dovedl se zde ospravedlniti, že ale nedůvěřuje knížeti, zůstal u krále. O nějakém vydání knížete nemůž' zde ovšem býti ani řeči; vždyť pak byl Břetislav ještě pánem sebe i sídelního hradu svého; že ale strojilo se na knížete něco takového, o čemž letopisy Altaišské zprávu nám zachovaly a že ty úklady potom vyšly na den, to může míti svou podstatu. Kozmas zejmena dí: [1]) že hned po výpravě do Polska (tedy r. 1039) doneseny jsou stížnosti do Říma, že kníže Břetislav a biskup Šebíř oloupením kostela Hnězdenského proti zákonům církevním těžce se provinili, kteréhožto provinění prý nesluší stolici apoštolské trpělivě přehlížeti, ale spíše ztrestati. I hned svolána jest o to konsistoř a někteří z předsedících také prý i hned chtěli tomu, aby kníže složen byl všelikých hodností svých a aby zůstal do tří let prázden země své. Jiní zase byli toho mínění, aby usouzen byl biskupu doživotní žalář v některém klášteře, jiní pak přestávali na tom, aby vyřknuta byla od papeže klatba jak na knížete, tak na biskupa. Tu došli prý jmenem obžalovaných vyslaní z Čech, kterýmž podařilo se hojnými úplatky a dobrovolným vyznáním viny vymoci odpuštění až na jedinou výminku, aby kníže založil na odčinění klášter. Břetislav podrobil se prý uloženému pokání a postavil potom r. 1046 kapitulní chrám v Staré Boleslavi [2]). Vzdaž-li asi tyto stíž-

[1]) Kozmas II. 7. u Pertze IX. 72 klade sice tuto při římskou k r. 1039, ovšem s nejistým úvodem „interea legati“ a t. d. Povážíme-li ale, že sotva byl by nalezl se člověk tak pošetilý, jenž by posýlati chtěl vítězného knížete — a takovým byl Břetislav ovšem r. 1039 — do tříletého vyhnanství: ostaneme sotva asi v nepravdě, položíce pověsti ty, z Říma po světě se rozšířivší, do doby takové, kteráž jim mohla dodati jakési podstaty, a toho způsobu byl ovšem rok 1041, kde Břetislavu zle se vedlo.

[2]) Listinu vztahující se k tomuto nadání (srov. Cod. dipl. Mor. I. 125) a datovanou z r. 1052, má Palacký v Dějinách n. č. str. 418 za nedověrnou i vztahuje ji teprv k Vratislavu, tedy ke konci XI. věku, k čemuž my přistupujeme.

nosti, do Říma donesené, kteréž ovšem s jednáním Bardovým v dokonalé shodě se nalezají, nezavdaly jsou příčiny k řečem, o nichž letopisové Altaišští dotýkají? Na všechen způsob měly ty pletky a hrozby již minulost za sebou; že pak nestaly se skutkem, toho shledává příčinu Kozmas ve zlatě, jež v noci před samým vynesením soudního nálezu v rukou kardinálův se ocitnuvší, spravedlnosti jejich značně umálilo; potkaly-li se ale na rozhodnutí Břetislavovo s nějakým vlivem, těžko jest tvrditi. Tolik aspoň jest podobno, že zběhly jsou se zajisté veliké věci, když Břetislav dne 29. září viděl se pohnuta, uhoditi o předchozí jednání míru, jenž nezbytně měl v zápětí zničení všelikých nadějí jeho u velikou budoucnost. Když postavili se před něho vyslaní od krále německého, tak vypravují zejmena letopisové Altaišští [1]), sliboval Břetislav dokonale se podrobiti, nahraditi všelikou škodu, vydati zajaté polské a položiti pokutu 8000 liber stříbra [2]); nad to pak ohlásil se, že chce do roka osobně ke dvoru se dostaviti, vlastního syna i některé přednější národa svého králi v rukojemství dáti, zůstavuje mu při tom na vůli, dáti nad nimi i popraviti, kdyby slibův svých nezdržel." Na tyto výminky uzavřen jest také mír, dne 29. září smlouvaný. Po té dal Břetlislav sám příkaz, ukliditi záseky v branách zemských, aby vojskům královým způsoben byl volnější východ ze země.

Král odebral se nejprv do Řezna, kdež věrným svým štědře se odsloužil; předé všemi ale vyznamenán jest Lipolt Babenberský, kterýž vedlé jiných darův obdržel jízdného koně knížete českého i se všemi pochvami, jež prý celé ze zlata a stříbra zdělány byly [3]). Prostředkem měsíce října téhož r. 1041 postavil se v Řezně vedlé slibu svého i sám kníže Břetislav; našed při dvoře královĕ mocné a vysoce

[1]) Ann. Altahan. maiores k r. 1041. Pertz XX. 795.

[2]) Kozmas k r. 1042. Že rok tento není pravý a že má státi r. 1041, poznává se z Herimanna Aug. a Annal. Sangallen. maior. k témuž r.

[3]) Annal. Altahen. u Giesebrechta str. 63. Pertz XX. 796 k r. 1041.

vážené přímluvčí, zejmena svaka svého Otu Svinibrodského a markrabího Ekharda Míšeňského a (dodáváme) i vlastní manželku svou Jutu [1]), mohl ovšem býti přesvědčen, že zle nebude uvítán. O bosých nohou a v oděvu kajícníka poklekl prý před králem a složiv knížecí korouhev českou do rukou jeho [2]), zřekl se také výbojův svých v Polště a hodnosti královské [3]). „K čemu nás chceš ještě více utiskovati, o pane," — slova ta klade Kozmas knížeti do úst — „země naše Tvá jest komora a my lid Tvůj i žádáme tak i býti." Dojata slovy těmi zdvihla jsou se na to všecka německá knížata, krále za milost žádajíce, kterýž také měkčím se býti prokázal, než očekáváno. Vrátiv Břetislavu Čechy a Moravy, zůstavil i Slezsko v rukou jeho [4]) a slevil mu nad to i polovici umluvené pokuty. Tak vypravují aspoň současní letopisové Altaišští, od Giesebrechta obnovení [5]).

Mír Řezenský v říjnu r. 1041 zavřený přivedl tedy ku konci válku tříletou, od kteréž sobě Břetislav byl sliboval věcí velikých, zejmena zdvižení samostatné slovanské velemoci s národní, rovněž nezávislou církví. Jak slavná byla výprava roku 1039, jak hanebná porážka Němcův r. 1040,

---

[1]) Annal. Gradicenses k r. 1041. Pertz XVII. 647. „Henricus imperator hostiliter invadit Bohemiam .... et usque ad Sybenum montem (Žižkov či Strahov?) perveniens, ibi castra netatus est et ibidem dux Bracislaus redit in eius gratiam per coniugem suam."

[2]) Na některých mincích Břetislavových spatřuje se skutečně kníže s korouhví zemskou.

[3]) Annal. Altahen. maiores k r. 1041. Pertz XX. str. 796, což by netoliko s tím, co na str. 129 a j. jsme pověděli, zcela se srovnávalo, nýbrž i nepřímo svědčilo, že Břetislav aspoň po druhém návratu svém z Polska titulu královského již užíval.

[4]) S domněním Büdingra, kterýž ve své Oest. Gesch. I. 363 pozn. 4 jme se tvrditi, že letopisové Altaišští jsou na omylu, udávajíce, jakoby Břetislav byl obdržel i Slezsko v leno, — nemůžeme ovšem nikterak se srovnati, poněvadž by jinak ničím nedalo se objasniti, jak by Břetislav r. 1054 byl mohl králi polskému Kazimíru Vratislavě i jiných hradův proti výročnímu poplatku postoupiti.

[5]) Giesebrecht, Kaiserzeit II. str. 349. Kozmas na uv. m. 74.

tak osudný ukázal se býti rok 1041! Neznámeť arci všech okolností, kteréž tento nešťastný výsledek byly způsobily. Dne 15. srpna počala se válka a již dne 8. září stojí vojsko královské pod Prahou. Že by nikdež nebylo vojskům německým bývalo kladeno odporu, sotva lze uvěřiti. Až do 29. září, tedy za dvaceť dní obléhána jesť Praha; všudež bývá ztrestání přemožených ve shodě s prací a nákladem, jež vynaloženy na vítězství. A hle, zde právě opak toho. Ustrojena a vypravena jsou zajisté tři mocná vojska; nastávaloť vyhladiti paměť šeredné porážky a pomstiť smrti tolika věrných, a přece uloženo přemoženému toliko, jak Kozmas dí, aby nahradil zadržalý poplatek tří let, jenž od r. 1039 nedáván více do Němec! V jiném nezměněno poměru Čech a Moravy k říši německé. I s biskupem Šebířem obnoveno zase za nedlouho dřevní přátelství. Že ale prošlo mu chování jeho bez všelikého trestu, toho nelze ovšem tvrditi. Byloť sice nesnadné, zasednouti nad biskupem k soudu bez přivolení metropolity jeho; poněvadž ale Kozmas k r. 1067 neštítí se vyznati, že Šebíře někdy (aliquando) kníže Břetislav byl držel ve vazbě a okovech, tož přihodila se ta věc asi toho času, jakkoli jen na krátkou dobu [1]). Odevzdání korouhve knížecí králi německému a jevení se v oděvu kajícníka — ač sluši-li v té věci, o kteréž ani Kozmas ani letopisec saský ničímž se nezmiňují, plnou víru dáti letopisům Altaišským — jsou vlastně jen pouhým obřadem, jenž té doby asi s podobnou platností a bez všelikého pohoršení se vykonával, jako za našich časův mnohé ještě dvorské a církevní obyčeje bez pozastavení průchod svůj mívají. Co pak ještě slov „země naše jest tvoje komora“ se tkne, jež Kozmas Břetislavu do úst klade [2]), tož znamená se jimi v kancelářské řeči středověku země, kteráž sice nepřísluší k vlastní říši římské národa

[1]) Kozmas k r. 1067. II. 21. u Pertze IX. 80.

[2]) „Nostra terra tua est camera, nosque tui sumus et tui esse cupimus.“ Kozmas II. 12. u Pertze IX. 74.

německého, a však zůstávajíc pod domácími panovníky, vázána jest přece odváděti výroční poplatek ke koruně císařské. Polsko, Uhry, země Slovanův polabských a Italie byly takovými komorními zeměmi koruny císařské, a k takovému závazku přiznává se též Břetislav po výpovědi Kozmově za své země, Čechy totiž, Moravu a Slezsko, kterýžto poměr, jakkoli dosti zhusta od knížat popíraný, vzhledem k zemi české již s časův sv. Václava a Jindřicha I. v síle a pravdě stával [1]).

Jak tedy bude třeba vyložiti sobě neobyčejné zdrželivosti Jindřicha III. při míru, právě uzavřeném, a proč dostalo se Břetislavu při dvoře německém tolika horlivých přímluvčích? Odpověď k této věci velice případná, ku kteréž také my bez rozpakův přistupujeme, shledává se u Gfrörera (Kirchengeschichte IV. 360), jenž zejmena dí: „Od samých počátkův říše jeví se památná protiva v národním životě německém. Ani císařové a králi němečtí vyhledávají napořád rozšíření říše a podrobení národův sousedních, chce tomu věčina stavův německých, aby jednota říše byla sice zachována, ale nenávidí při tom zveličování jejího na venek. Známeť ovšem původy těchto různými směry působících a na vzájem sebe obmezujících sil. Netoliko pánovitosť, kteráž dle povahy všech vášní stává se tím úsilnější, čím věčího dostává se jí ukojení, ale stejnou měrou i lakotnosť peněz pudí císaře německé k výbojům. Vždyť pak země cizí, podrobené ovšem válečnými silami říše, nestávaly jsou se společným vlastnictvím panujícího národa, nýbrž državou koruny. Bohactví podrobených a v poplatnosť uvedených zemí plynulo z pravidla do komory královské; čím více výbojův, tím hojnější důchody její. Podobně ale lze také jistiť, že národ, šlechta i vyšší stavové vůbec měli jsou příčin dostatek, stavěti se na odpor bojechtivosti panovníkův svých

---

[1]) Srovn. str. 9 t. d.

Což nemohlo se přihoditi, aby některému císaři nenadešla myšlénka, prostředkem berní královských, jež platila cizina, zjednati sobě odhodlaných přívrženců a skrze ně založiti sobě moc, vybaviti se ze svobodného svolení stavův a vyvrátiti posléze zákonem stvrzené privileje a svobody světských i duchovních manův, jak biskupův a opatův, tak hrabat i vévod? K tomu přistupovala pak ještě jiná podstatná příčina. V síle zřízení zemského brala totiž všeliké užitky z výbojův koruna sama, všeliké náklady pak, z nich jdoucí, uvaleny jsou na manství a držitele jejich. Jediné ustavičnou pomocí země německé a domácího lidu bylo vůbec také lze udržeti poplatných zemí při říši. Čím více šířil se kruh podrobených zemí, tím úsilněji jevila ze potřeba nenáviděných výprav do daleké ciziny. Službou vojenskou byli ale povinni vévodové i hrabata, biskupové i opati, zkrátka, všickni manové v Němcích. Ke všeliké dobyté zemi hleděli tudíž co k podnětu nových bojův, z nichž nebylo se již nadíti žádného zisku, nýbrž jen nevystižitelných nákladův a svízelův, poněvadž v poli největčím dílem sebe i lid svůj na vlastní peníz vydržovati byli povinni!" Tak Gfrörer. Nebyli-li tudíž stavové němečtí v právu, protivujíce se, kdekoli bylo k tomu příležitosti, výbojným chtíčům zeměpánův svých, a proto také setkal se Břetislav s oním šťastným pořízením v Řezně sotva asi z vlastní dobré vůle císařovy, nýbrž spíše od této památné politiky stavův říše německé.

S doby míru Řezenského až do smrti své r. 1055 zůstal Břetislav věren slibům svým. Zřeknuv se na dobro všelikých úmyslův násilného rozšiřování říše své, ujal se Břetislav jen tehdy prostředku zbraně, kdy mu toho přikazovala povinnost nebo závazek k císaři německému. To zejmena stalo se vůči Uhrům. Víme, že král Petr byl utekl se k svaku svému Adalbertu a že Ovo, jemuž jinak též Aba i Samuel říkají, panství nad Uhrami násilně k sobě potáhl. I počalť je provozovati tím způsobem, že církevní a státní pořádek, od sv. Štěpána k zachování a zvelebení země vy-

zdvižený, na vrub převrátiv [1]), dřevní stav věcí k obnově přiváděti se podobal, za něhož byli jsou Němci loupežné zástupy uherské tak často vnitř země své spatřovali. Nad to objevil se vypuzený král při dvoře císařském, prose sobě pomoci [2]). Jakž mohl císař odepříti mu v této prosbě, pokořiv nedávno knížete českého a přítelem ho sobě učiniv? Co povedlo se v Čechách, mohlo i v Uhrách zdařiti se. Právě světil císař vánoce r. 1041 ve Štrasburce, kamž po skončení vojny české skrze Šváby byl se odebral, ani došli jsou poslové od Ova se smělou poptávkou, líbí-li se císaři, zůstaviti Uhrův s pokojem či válku sobě vybrati. Odpovědi nebude ovšem při povaze Jindřicha III. za těžké dohádati se. A však Ovo neočekávaje jiné, vytrhnul již v únoru r. 1042 do pole, a sice se třemi vojsky. Jedno bylo určeno, pokusiti se o krajiště korutanské, a však poraženo jesť dokonale již u pomezního města Ptuje v údolí Dravském; nemnoho lépe zdařilo se druhému vojsku, jemuž uloženo pustošiti kraj po levém břehu Dunaje. Markrabě rakouský Adalbert a statečný syn jeho Lipolt vrhnuvše se na ně, přinutili je couvati až k řece Moravě, kdež mnozí jsou utonuli; jedině třetí sbor válečný, jemuž velel sám Ovo, zaskočil dne 15. února ležení německé blíže vsi Treismauer řečené, tam kde Trýzma s Dunajem se stéká a kdež vojsko právě bylo počalo slaviti masopust nevázaným veselím [3]). Ovo pobil jich dokonale, ustoupil ale s nabranými kořistmi nazpět do země své, vraceje se na

[1]) Dokladův k tomu podavá Vita Gerhardi u Endlichra, Rer. hungar. Scriptor. I. str. 226 a násl., pak Deliberatio Gerardi (scripta et acta sti Gerardi) od Bathyanyiho, vyd. 1790, na několika místech.

[2]) Ann. Sang. maior. k r. 1041. Pertz I. 84. Pak Herimann Aug. Pertz V. 123.

[3]) „Ludis Februariis, quibus plus quam aequo Baccho, Cereri imo et Veneri contra fas et placita religionis nostrae indulgemus“, dokládá Aventin, rozprávěje o porážce výše vzpomenuté. Lib. V. str. 411. Thurocz, chron. Hungar. cap. 36, jmenuje pondělek co den této příhody: „Factum est autem hoc Feria secunda,“ Schwandtner Script. rer. hung. I. pag. 123. — Roku 1042 připadl však 15. únor na pondělí.

Tuln. Což nedůvěřoval silám svým? A přece měl tehdy jen hotovost krajinskou proti sobě; neboť král německý meškal té doby daleko na hranicích Italie, odkudž pak navrátiv se, světil velikonoce v Kolíně a letnice ve Vircpurku, v obou městech sjednávaje s velmoži svými výpravu do Uher. Z Vircpurka dojel dne 15. srpna do Bamberka, kdež dal se u něho, jak podobá se, i kníže Břetislav vynalézti, kterýž pak koncem srpna s králem do Řezna se odebral, hodlaje osobně nastávající vojny uherské účastniti se [1]). Rozvrh k válce této učiněn jest od Břetislava a schválen od císaře. Vůbec stávalo se, že císaři němečtí, jako na př. Kunrát II., vypravujíce se válečně do Uher, byli jsou toho bedlivi, aby zůstali bezpečni s levé strany prostředkem Dunaje, postupujíce tudíž po pravém břehu jeho; tím ale dostávali se jako při Litavě, Rabě a t. d. do krajin, kteréž velice byli navštěvovány povodněmi, z čehož ovšem vznikaly pochodu četných vojsk jejich těžké překážky. Břetislav byl tedy císaři té rady, aby ubíral se s vojskem po levém břehu Dunaje, kterýž jsa vrchovitější, právě nejnebezpečnější zbrani Uhrův, t. j. obratné jízdě jejich, málo poskytoval příležitosti, rozvinouti se, a odkudž i jemu samému možnosť vzcházela, rychle a bezpečně připojiti se s českým a moravským lidem svým k hlavnímu sboru [2]). Že rada tato byla moudrá, ukázalo se i hned. Počátkem září uhlédáno nepřítele poprvé, ten však nikdež nestavil se; hradové uherští vzdávali se napořád, mezi nimi také Hainburk a Prešporek, jenž tuto poprvé ze-

[1]) Vypravováno zcela dle letopisův Altaišských, od Vil. Giesebrechta obnovených, jichž spolehlivosť vůbec dokázali jsou nepochybně Gfrörer, Kirchengeschichte IV. 353 a Wattenbach, Deutschlands Geschichtsquellen im Mittelalter, str. 228. Bylť je Giesebrecht sestavil z Aventina, Brannera a Steindla. Co zde zejmena o vojnách uherských vypráví se, shledáš u Aventina Annalium Boiorum libri VII. Basiliae 1580 Fol., a sice v lib. V. str. 411 a násl.

[2]) Aventin na uv. m. str. 412 uvodí ještě jinou příčinu, totiž: „quod incolas omnes (illius regionis) Vuo vicis incensis trans Arrabonem transtulerat.“

jmena se uvádí, a ti jsou spáleni. Ovo ustupoval dále, když pak poražen jest dvakráte u Ostřehoma, byla vojna rozhodnuta. Celé západní Uhry byly císaři a chrabrému Břetislavu otevřeny, když pak Ovo posléze hledal útočiště v šírých rovinách zátisských, směli vítězové pomýšleti na obnovu panství Petrova. A však tu vyšlo znova zase na den, jak velice nenávidí národ, síly vlastní sobě svědomý, panství cizího. Jakkoli přemoženi, nechtěli Uhři potomku dukův benátských nikterak panství nad sebou dopustiti i protivovali se tak urputně, že Jindřich III. posléze rozhodnul se, dosaditi jim na království jiného synovce sv. Štěpána (Domaslava?), kterýž hned v samém počátku války do Čech byl se utekl a teď ve vojště Břetislavově se nalezal. K obraně jeho zůstaven v Uhřích zástup dvou tisíc mužův, z vojska českého a bavorského vybraných, načež Jindřich III. a Břetislav co vítězové domů se vraceli. Král německý odebral se do Sas, kdež ho zejmena již dne 15. října, a sice v Nordhausích, spatřujeme; Břetislav pak jeví se o vánocích r. 1042 při dvoře císařském v Goslaru, an vedlé knížat německých králi bohaté dary přináší [1]).

A však v Uhřích nemohl se poručenec Břetislavův a krále německého udržeti. Ovo vypudil ho zase a Petr počal opět činiti sobě naději ke království, jakkoli věděl, že vypovězenec zase k Břetislavu byl se uchýlil. Ale i Ovo stal se teď opatrnějším. Ještě téhož roku 1042, a sice o vánocích, vypravil zejmena posly do Goslaru, chtěje skrze ně zjednati mír a takto postavení své upevniti. [2]) Petr ale pracoval tajně o zmaření těchto úmluv a tak vyslaní odešli jsou bez pořízení [3]). Nejinak vedlo se druhému poselstvu,

[1]) Taktéž dle Ann. Altahen. na uv. m. 66 a 67, a tedy i dle Aventina na uv. m. S tím srovnávají se Annal. Hildesh., Sangall. maior., Herimann Aug., Lamberti, Ottenbur. a j.

[2]) Dobner, Annal. V. 278, ovšem neprávě k r. 1043.

[3]) Annal. Sangall. maior. k r. 1043 u Pertze I. 84. Szalay, Gesch. Ungarns. I. 158 a násl.

kteréž o letnicích r. 1043 v Paderbornu se objevilo. Jindřich odkázal je k sněmu zemskému, jenž v Řezně měl držán býti a na němž obmýšlel poraditi se o věc uherskou se stavy bavorskými, jichž ovšem nejpříze dotýkala se. Sněm přišel sice v srpnu k místu, ale vyslaní, kteříž dali se tu také vynajíti, odnesli válku domů. Jindřich sledoval je válečně v patách, a však tenkráte na lodích až k pomezí a po pravém břehu Dunaje. Bez protivenství dostal se král podruhé až k řece Rabci, kteráž přijavši severněji jmeno Rabinice, u Djuru (Rabu) do Dunaje se ústí [1]. Když tuto vojsko německé strojilo se hnáti útokem k jednomu hradu, od Uhrův osazenému, objevilo se nové poselství, nabízejíc mír na výminky velice prospěšné. Ovo zamlouval se totiž, západní končiny země své od říčky Běsnice (Fischa) až k Lítavě a Moravě, kteréž prvé již od Němcův byvše osazeny od Jindřicha II. králi Štěpánu odstoupeny jsou [2], poznovu navrátiti, všeliké škody nahraditi, vdovu Štěpánovu Giselu [3] k právu jejímu zase dosaditi, vydati všecky zajaté, 400 liber zlata a tolikéž hedbávných rouch na pokání položiti a posléze i za zemi svou podstoupiti svrchovanosť krále německého. Při tom jediné to sobě vyhražoval, aby nemusil osobně postaviti se před králem německým. [4]

Poznáváť se z toho, že Ovo odhodlán byl, zachovati důstojenství koruny své a neponížiti se před tváří národa králi německému. Vévoda Jindřich bavorský a náš Břetislav vysláni jsou po předchozí poradě knížat, ve vojště byvších, k Ovovi, aby s ním mír na dobro ujednali. Za přítomnosti jejich přisáhnul uherský král na mír a vydav rukojmě, po-

[1] U Aventina na uv. m. nazývá se ta řeka „Rabinissa."

[2] Srov. str. 113 atd.

[3] Srov. str. 39 atd. Gisela žila té doby v Pasově, a sice v klášteře Niederburském, kdež zemřela dne 3 května 1070 (?), majíc věku svého 90 let a jsouc za svatou pokládána.

[4] Annal. Altah. dle Giesebrechta str. 68 a Aventina kn. V. str. 413. Srov. Herim. Aug. k roku 1043 u Pertze V. 124. Szalay, Geschichte Ungarns I. 157 a násl.

ložil sobě rok k 2. prosinci, do kteréhož sliboval splniti výminky míru. To stalo se asi koncem srpna nebo počátkem září r. 1043, poněvadž Jindřich dne 11. září téhož roku vydal jest list v Pechlarnu rakouském k žádosti biskupa Sebenského Bopa a markrabí míšenského Ekarta, vedlé kteréhož měli býti všickni svobodní lidé v údolí norském, pokud slušeli pod panství biskupovo, prázdni všelikých cel a poplatkův. [1])

Tyto dvě výpravy uherské z let 1042 a 1043, kteréž šťastným výsledkem svým zajisté byly jsou způsobilé, usíliti vliv a váhu říše německé, ukazují nám knížete našeho v dvojím světle, co válečníka totiž a státníka. Co válečník požádán za radu, když jednalo se o to, jak by nejprospěšněji bylo přistoupiti k povážlivému nepříteli v Uhřích. Mínění jeho opravdilo se; říše německá získala pěkný kus země mezi Moravou, Lítavou a Běsnicí, z čehož zřízeno i hned zvláštní markrabství pro jistého Žibřida, jehož otec prý nazýval sebe hrabětem v Lambachu, Velsu a Schärdinku [2]). Co státník přičinil se Břetislav k zjednání míru s Ovem, při čemž asi sotva zapomenul Moravy, jakkoli o tom z těch dob nemáme výslovného návěští; neboť nedá se mysliti, že by naše země, přijavší druhdy vypuzené Arpadovce, válečných rot Ovových byla prosta zůstala. Když mluvilo se při smírném jednání o náhradách za škody válečné, jakž směli bychom domnívati se, že Břetislav i o náhradu vlastních škod se neucházel? Při tom třeba jen poznovu litovati, že nám z té doby posud tak málo domácích listin jest po ruce.

---

[1]) Listina tato nalézá se v kritickém sešitu k Dambergrově Syn. G., a sice k dílu VI. str. 57. a datována jest III. Idus Septembris A. D. 1043, indict. XI. an. ord. 16. regni 5. actum Bechlare. Proč listina tato v Böhmrových Kaiser-Regesten č. 1507 k 3. září jesťvřaděna, toho neumím vyložiti. Giesebrecht, Kaiserzeit II. 355 následuje udání Böhmerova.

[2]) Damberger, Synchron. Geschichte VI. 280. Meillerova Regesta Babenberských prohlašují na str. 193. všecko, cožkoli posud o rodě tohoto Žibřida vykládáno, za pouhou smyšlenku.

V diplomatáři moravském obsahují se toliko dvě listiny, vztahující se k darování, kteréž té doby učinil Epo (Eberhard), župan Bělinský, celí sv. Jana na Moravě vesnicí Kostelany a klášteru Břevnovskému vesnicí Sebranici [1]). Byltť ovšem tento Epo nástupcem onoho nešťastného Prkoše, o němž jsme k r. 1040 byli vyprávěli [2]). Věrné služby, kteréž tento, jak dle jmena se podobá, z nějakého německého rodu pošlý župan knížeti svému, jenž ho za tou příležitostí svým „věrným rytířem“ nazývá, platně byl prokázal, zjednaly mu a dědicům jeho vlastnictví Kostelan v Hradištském a Sebranic v Brněnském kraji. Oba tyto statky obětoval Epo s povolením knížete k pobožným skutkům. Kostelany odevzdány jsou totiž příbuznému jeho, bratru Matouši „z celí sv. Jana na Moravě“ k doživotnému požitku s určením, aby po téhož Matouše smrti obdržela je celí právě jmenovaná, Sebranice pak darovány klášteru Břevnovskému. Ves Kostelany dostala se potom cisterciáckému klášteru Velehradskému; Sebranice pak směněny jsou r. 1258 za ves Soboutovice v témž kraji Brněnském [3]). Skrze držení Sebranic uvedena jest nejstarší duchovní řehole evropská, t. j. řehole Benediktinův, poprvé na Moravu. Darování toto sběhlo se v měsíci květnu r. 1043, tedy ještě před vojnou uherskou, a Břetislav stvrdil je svou pečetí [4]), poněvadž prý Epo, jak kníže výslovně připomíná,

---

[1]) Cod. dipl. Mor. I. 116 a 117.

[2]) Dobner, Annal. V. 277.

[3]) Jak se má věc s touto celí sv. Jana na Moravě, kteréž Epo mezi jiným také daruje luka při řece Moravici (iuxta flumen Moravicze), nesnadno jest posud pověděti. Byltě to nepochybně klášterec blíže pozdějšího opatství Velehradského. Za Břeclavského knížete Břetislava, syna Oty III. Olomúckého, dostala se táž celí při konci XII. století klášteru v Litomyšli (Cod. dipl. Mor. II. 4). R. 1202 přivtělena jest ke klášteru Velehradskému, jsouc ale té doby již prázdna a spustlá.

[4]) „Sigilli mei impressione“ klade Cod. dipl. Mor. I. 118 zcela správně, poněvadž přivěšování pečetí k listině té doby nebylo ještě v obyčeji, pročež také výpověď „appensione sigilli mei“ v listinách, Břetislavu přičítaných, činí tyto podezřelými, jako na př. zakladací listinu kláštera Rajhradského.

neužíval ještě vlastní pečeti. Pohříchu nejmenuje se místo, kde listina tato vydána.

Avšak dlouho ještě nedostalo se knížeti našemu chvíle, zanášeti se v pokoji věcmi správy zemské, jakkoli by toho právě tehdáž veliká bývala potřeba. Byltě té doby vypuknul v následcích neúrody ukrutný hlad a mor jak v Čechách tak na Moravě i zachvátil skoro třetinu obyvatelstva [1]). Jaká to příležitosť, starati se o lid usoužený! A však stav věcí uherských nedopřál mu k tomu pořádného přístupu. Ovo totiž nedodržev slibův svých, v září r. 1043 učiněných, strojil se počátkem r. 1044 k nové válce. Neboť náleželo poklesléko důstojenství k nápravě přivésti a protivníkům, kteří zase již po panství Petrově toužili, ukázati, kdo má ještě moc v rukou svých. Byl-li Ovo prvé již povahy ukrutné, než dostalo se mu vyprávěného pokoření, proměnil se teď v skutečného tyrana, což bývá obyčejný konec samozvance, poníženého porážkami, z nichž protivníci jeho nový sobě brávají podnět k smělosti. Již s jara r. 1044, když Jindřich III. meškal ještě v Sasích, jevili jsou se mnozí pánové uherští jako na útěku při dvoře jeho, k nové válce ho pobízejíce. Toliko se skrovným vojskem bavorským a českým, kteréž prý nečítalo výše 6000 mužův, počal král třetí válku svou s Uhry [2]). Spoléhalť nepochybně na nespokojenosť v zemi, jakož i na četné tamější přátely a přivržence; vždyť pak rozprávělo se, že Jindřich užil i nákladných úplatkův, chtěje sobě pojistiti výsledek bezpečný [3]). Výprava brala se týmiž cestami, co r. 1043. Na Šoproň došli zase až k Rabnici, odtud pak postoupeno až k Djuru, kdež svedena dne 5. července bitva [4]). Jindřich, řídě ji osobně, zvítězil, načež

[1]) Kozmas k r. 1043, Pertz IX. 75.

[2]) Annal. Hildesheim. k r. 1044. Pertz III. 104. Rodulfi historia lib. 5 Pertz VII. 70 a násl.

[3]) Böhmer, Kaiser-Regesten č. 1519 a Gfrörer, Kirchengeschichte IV. 365.

[4]) Heriman Aug. k t. r. Pertz V. 124 a násl. Annal. Sangal. maior. k t. r. Pertz I. 85. Szalay na uv. m. I. 160.

vešel do Bělehradu stoličného. Zde odevzdav Arpadovci Petrovi zemi co doživotní léno říše německé [1], vyhlásil na místě zákonův Štěpánových ustanovení míru zemského, v Bavořích v obyčeji jsoucí, jež po částech král Štěpán ovšem již v pověstné zřízení své byl pojal [2].

Ovo naopak byl týmž časem na útěku k Tise, kdež ale jat jest v jedné vsi, před Petra postaven a stat; [3] korunu jeho, jakož i pozlacené kopí poslal král Jindřich co oběť sv. Petru do Říma. Vojsko bavorské a české zůstalo na to posádkou v zemi; s ostatkem vrátil se Jindřich do Bavor, kdež dělo se pak v Řezně slavné děkování a pokání při postech a veřejných processích. O bosých nohou a žíněném rubáši obcházel král všecky oltáře v městě, obětuje každému nové pokryvadlo hedbávné [4].

Zůstavšímu mezi tím v zemi lidu českému a bavorskému bylo nyní podstupovati nemalá protivenství; neboť když král Jindřich v únoru následujícího roku 1045 byl z Augšpurku do Frising přibyl, jevili se tam zase již poslové od krále Petra uherského, žádajíce snažně příchodu jeho do Uher, poněvadž prý národ v oddanosti své k Petrovi netoliko se vikle, nýbrž i k pohanství navrátiti se strojí [5]. Vydav se tedy válečně na cestu, stavil se Jindřich nejprvé v Neuburce (při Inu či při Dunaji?), kdež zejmena stvrdil darování velkých statkův, mezi Moravou, Lítavou a Běsnicí ležících, a sice výše již vzpomenutému markrabí Žibřidovi [6]. Odtud hodlal před letnicemi, nejblíže příštími, doraziti po Dunaji do Ostřehoma [7], kdež Petr ho očekával. V průvodu

---

[1] Heriman Aug. na uv. m. pak Annal. Corbeien. k t. r. Pertz III. 6.
[2] Heriman Aug. na uv. m. Letopisové Altaiští str. 70 a násl., po nich pak Giesebrecht, Kaiserzeit II. 382 popisují tuto výpravu velmi obšírně.
[3] Annal. Altah. str. 73. Késa II. 2.
[4] Giesebrecht, Kaiserzeit II. 386.
[5] Giesebrecht na uv. m. II. 387.
[6] Cod. dipl. Mor. I. 11 .
[7] Heriman Aug. k r. 1045. Pertz V. 125.

jeho vypravil se na to císař do korunovačního města králův uherských, do Bělehradu totiž stoličného, kdež leželo tělo sv. Štěpána pochováno [1]), a tu stalo se, že o boží hod svatodušní, jenž tehdáž na den 26. května připadal, král Petr slavně a platně obnovil sliby, roku předešlého skládané. Odevzdav prý se svolením národa říši svou pod znamením zlatého kopí německému králi, obdržel ji pak co léno německé a však jen na dobu života nazpět [2]), i málem byly by se staly Uhry komorní zemí koruny německé.

Že se tak nestalo, toho původy lze asi hledati v politických ohledech, o nichž jsme již na str. 143 atd. byli doložili. Že ale té doby již mnoho peněz plynulo do pokladny královské, o tom zmiňují se kronikáři, dokládajíce ale zároveň, že Jindřich rozdělil je až na poslední groš mezi onen lid válečný, kterýž byl s ním při loňské vojně uherské [3]). Po skončených slavnostech vrátil se král zase do Němec. Dne 3. června byl již v Perschlingu za Tulnem, později v Řezně, potom v Kolíně a posléze dne 15. července v Cáchách, kdež t. dne markrabí Žibřidovi poznovu rozsáhlé statky při Dunaji blíž Stillfriedu, pak mezi Dyjí a Moravou, tedy při samé hranici moravské, k svobodnému držení udělil [4]). Podobá se, že štědré darování toto mělo býti témuž Žibřidovi náhradou za odstup nového markrabství jeho Babenberským, kterýž také již t. r. 1045 k místu přišel [5]).

V této poslední výpravě do Bělehradu neměl již Břetislav, kterýž posud, jak shledali jsme, německého krále do vojen uherských s pravidla byl provázal, žádného účastenství. Taktéž podobá se, že stranil se války s Liutici, na podzim téhož r. 1045 ještě vzniklé, v kteréž Liutici, s dob císaře Kunrata poprvé zase do Sas válečně všedší, skoro jsou po-

---

[1]) Katona, Epitome chronol. rer. hung. I. 93.
[2]) Annal. Altah. na uv. m. 75, pak Heriman Aug. k t. r. na uv. m.
[3]) Annal. Altah. na uv. m. 76, pak Aventin lib. pag. 418.
[4]) Cod. dipl. Mor. I. 121.
[5]) Gebhardi, deutsche Reichsstände III. 165 a násl.

kořeni a k obvyklému poplatku zase přidrženi [1]). Aspoň nečiní se nikdež zmínky o účastenství jeho v těchto příbězích. Jak asi co panovník Slezka obcházel se s Polany, i o tom nic z té doby neví se; ale právě v tom, že žádný z současných kronikářův o něm nevzpomíná, spatřujeme bezpečné znamení míru, v němž země jeho té doby jsou trvaly. Toliko o jedné příhodě došla nás zpráva, a sice o smrti poustenníka Vintíře, s kterýmž jsme se r. 1040 poprvé byli potkali [2]). Jednomyslně skoro kladou kronikáři úmrtí jeho ke dni 9. října 1045, neudávájíce, kde a jakým způsobem se světa sešel. Toliko stará pověsť dí [3]), že kníže Břetislav, trvaje jednoho času s biskupem Šebířem [4]) na lovu v podhoří šumavském, a sice asi tam, kde nyní Dobrá voda nad Sušici stojí, zočil jelena sličnosti neobyčejné. Když pak v průvodu služebníka za ním se pustil, octnul se pojednou před chatrčí poustenníka, kterýž co kmotr jeho Vintíř dal se mu znáti [5]); poněvadž pak týž konec života svého očekával, jal se knížete prositi, „aby prokázal klášteru Břevnovskému milosti nějaké, aby ti, kdož tam přebývají, jeho i veškerého rodu knížecího na modlitbách svých vzpomínali.“ Břetislav slíbiv mu to, jal se zároveň také přemlouvati starce, aby samoty této opustil. Ten ale setrvav na svém, prorokoval, že druhý den zemře. Tu odešel od něho Břetislav s úmyslem, že na zejtří se vrátí. Provázen biskupem a jinými dvořany vešel kníže dne 9. října v poustevnu i uzřel starce, ano modlí se a žalmy pěje. K žádosti jeho udělil mu Šebíř svátosti umírajicích,

---

[1]) Heriman Aug. k t. r. na uv. m., pak Annal. August. Pertz III. 126 i Giesebrecht, Wend. G. II. 97.

[2]) Srov. str. 101 t. d.

[3]) Vita Guntheri, Pertz XI. 278.

[4]) Kozmas I. 41. Pertz IX. 64. Semper aderat (Severus episc.) comes individuus duci in venationibus, primus enim affuit in occisione silvatici apri“ etc.

[5]) Srov. str. 101 t. d. S podivením jest ovšem, že Vintíř, jenž byl s knížetem ještě před pětí lety o tak vážné věci se smlouval, od něho tehdáž nebyl více poznán. Ale pověsti nejsou ouzkostlivé.

načež Vintíř podlé výpovědi své ducha vypustil. Vintíř pochován jest v kostele kláštera Břevnovského před oltářem sv. Štěpána, jakož byl toho sobě žádal [1]). Znamení a divy, kteréž jak při hrobu, tak na místě přebývání jeho byly se přihodily, šířily o něm pověst svatosti, odkudž ho také mníši Benediktini v Čechách i na Moravě se svolením stolice apoštolské zahrnuli tím spíše v modlitby své, poněvadž k němu připojují také pověst, že Břetislav vedlé přípovědi své a na počestnou památku téhož poustenníka již devátý den po smrti jeho nadání kláštera Břevnovského novými statky v Čechách rozmnožil a na Moravě blíže Brna na místě pustého hradu, jemuž říkali Rajhrad, klášterec na počest ss. apoštolův Petra a Pavla založil a darovav jej bohatě, opatství Břevnovskému za německého opata Menharta podčinil [2]). Klášterec tento vzmohl se časem svým na nynější samostatné *opatství Rajhradské.* [3]).

---

[1]) V roce úmrtí Vintířova shodují se všecky staré zprávy, zejmena Kozmas, Herimani Aug. chron., Bernoldi chron. Annal. Augustani, chron. Anonymi (Dobner Mon. III. 46), böhm. Annal. od Stumpfa (Miklosić, Slav. Bibl. II. 30). Toliko Lamberti Annal. kladou rok 1047 (Pertz V. 154) a z pozdějích zejmena kronika Neplachova, kteráž dle Palackého (Würdigung etc. str. 163) není ve všem spolehlivá, také rok 1044 (Dobner, Mon. IV. str. 101). Že Lambert i Neplach se mýlí, dokázal Wedekind str. 400 a násl. Naopak není pohřebiště Vintířovo bez pochybnosti. Annal. August., Heriman Aug. a kronika Bernoldova kladou je do Prahy, chron. Annonymi ale do Břevnova. Proč by v té příčině náleželo spíše rozhodnouti se pro Břevnov, poznává se z mé historie kláštera Rajhradského I. 52 pozn. 41.

[2]) Cod. dipl. Mor. I. str. 120. Původní listina zachovává se v klášteře Rajhradském. Již vnější vlastnosti svědčí, že listina tato pochází z XII. neb XIII. století, s čímž také vnitřní sudidla, jako: „patibulo iudicatum, ab omni provinciali iure exempti (homines Břevn.) nullius potentis asstent iudicio“ a j. se shodují, pročež také Palacký v Erbenových Regestech I. 624 listinu tuto, datovanou in urbe Praga XV. Kal. Novemb. 1045 mezi padělané klade. Bylot zejmena na konci XII. nebo na počátku XIII. věku tehdejší skutečné jmění kláštera v listinu sneseno a domácí podání o původu jeho do ní uvedeno a tak vzpomenutá listina zdělána.

[3]) Srov. mou historii kláštera Rajhradského, v Brně 1849. Jak velice

Mezi tím ustanovil se Jindřich III., vykonati výpravu svou do Říma, jakž byl dávno již obmýšlel. Vímeť, že podniknutí takové vymáhalo napnutí všelikých sil říše a že k němu přispívala i poplatná knížata sousední. Na obecném sjezdu knížat náleželo raditi se o takové výpravě a v skutku spatřujeme také krále, an svolává takový sjezd do Míšně ke dni 1. července r. 1046, kdež ostatně obmýšlel také spořádati pozůstalosť po markrabí Míšenském Ekartovi, jehož jmeno od válek německočeských v l. 1040 a 1041 nám jesť povědomo a jenž dne 24. ledna t. r. byl zemřel [1]). Netoliko četná knížata z Durynk a Sas dostavila jsou se k tomuto sjezdu, i knížata Břetislav český, Kazimír polský a Siemysl pomořanský provodili tam krále, představivše se mu již dne 24. června v Meziboři a donesše mnohé dary [2]). Nevímeť ovšem s jistotou, byla-li tato slovanská knížata přišla,aby toliko položila příspěvkův svých k výpravě Římské, či dožadovala-li se nad to i rozsudku králova v případných věcech sporných. V říši, jež sotva bezvládí byla unikla (a takovou byla ovšem říše polská), nebylo ovšem nedůstatku různic; neboť Kazimír seděl sotva zase šesť let na trůně [3]). Pomohlať mu ale zvláště k utužení moci a pořádku ta okolnosť, že byl zasnoubil se s Marií Dobrogněvou, dcerou velikého knížete ruského Jaroslava. Přispěním tohoto podrobil sobě Kazimír Meclava (Měčislava) mazovského a ztrestal Pomořany, kteříž byli se s tímto spolčili [4]). To ovšem mohlo býť Meclavu podnětem, dožadovati se přímluvy německého krále. Co pak Břetislava se tkne, vímeť, že vždy ještě držel

---

rádo připojováno za dřevních dob zakládání klášterů, kostelů a t. d. k starobylým podáním, ač byla-li tato již zde, o tom dává listina z r. 1045 nejživější svědectví.

[1]) Lamberti Annal. k t. r. Pertz V. 153. Herimani Aug. na uv. m. 125.

[2]) Annal. Altah. k t. r. na uv. m. 77. Aventin lib. V. na uv. m. str. 419.

[3]) Srov. str. 133, pozn. t. d.

[4]) Doklady toho najdeš u Röpella, Gesch. Polens. I. str. 184 a násl.

polské Slezko. Mohlot se tedy snadno přihoditi, že jisté sporné věci, nám nyní neznámé, svedly jsou tyto tři sousedy slovanské v Meziboři.

Že ale všecka tři knížata navštívila také Míšeň, kdež měly jíti porady o zamýšlené výpravě korunovační, toho byly asi jiné ještě příčiny. Nám podobá se, spatřovati tuto příčinu v osobě biskupa Šebíře, jenž tu vedlé těch biskupův dal se vynalézti, kteříž měli jsou provázeti krále na cestě do Říma a kterýmž tento hodlal svěřiti nejvážnější té doby věci církevní t. j. rozhodnutí o pravosti papeže. K tomu bylo ale také třeba smluviti se s knížetem naším a toto domlouvání se klademe do Míšně. Byltě Šebíř nepochybně hned po vysvěcení kostela Staroboleslavského vyjel z Čech a poněvadž z mnohých příčin vidí se nám býti pravdě podobné, že i Břetislav účastnil se této slavnosti — nebot je to (jak ze str. 139 t. d. víme) tentýž kostel, jehož vystavění bylo mu uloženo od papeže jmenem pokání za vynesení těla sv. Vojtěcha z Hnězdna —, proto sotva asi pochybíme, kladouce odjezd jich z Čech na poslední dni měsíce května; nebot dne 19. t. m. vysvěcen jest kollegiátní kostel Staroboleslavský [1]). Dne 24. června byli pak již, jak řečeno, u krále v Meziboři.

Okolo svátku narození Panny Marie hnula se vojska z Augšpurka, kdež byla se k výpravě Římské shromáždila. Králová Anežka provázela manžela svého. Pout šla přes Brenner do Verony. Dle svědectví listin byli jsou v průvodu královĕ arcibiskup Adalbert Bremský, Balduin Salcpurský, biskupové Odelrich Tridentský, Suitger Bamberský, Gebhard Řezenský, Poppo Brixenský, Šebíř Pražský, Sibich Špýrský a Arnold Vormský [2]). Ještě cestou do Verony stihla zpráva, že král Petr vypuzen jest ze země a že s Ondřejem, nástupcem jeho, pohanství v Uhřích opět vrch obdrželo. [3])

---

[1]) Kozmas k t. r. Pertz IX. 75.

[2]) Mansi Coll. XIX. 618.

[3]) Více o těch příbězích najdeš níže.

Za jiné doby byl by Jindřich bezpečně i hned do Uher se obrátil; teď ale volaly ho věci tak vážné přes Alpy, že nedal se ničím zdržovati v úmyslech svých. A které byly tyto úmysly? Netoliko korunovací na císařství, nýbrž i očištění církve na hlavě i členech. Co veliké prameny zla, z nichž všickni neřádové v církvi té doby jsou se prýštili, jmenují tehdejší benediktini jednoty Clunenské [1]), shodujíce se v tom se školou sv. Romualda [2]), ode dávna již simonii a mikulášenství. Oním jmenem nazývána jest obecná té doby lichva s hodnostmi duchovními, všeliké prodávání a kupování církevních úřadův a důstojenství; v mikulášenství pak obnášejí se všeliké přestupky kněžského bezženství, zákony církevními přikazovaného, nechť již sluly manželstvím, jež zákony světskými, jakož i obyčejem ovšem se dopouštělo, nebo jakýmkoli hříchem smyslným. Tato dvě základní zla náleželo ovšem odstraniti; pak byla naděje polepšení. Co zejmena od r. 1033 desítiletý chlapec, pod jmenem Benedikta IX. vládnoucí té doby stranou v Římě vyvýšený, papežskou nosil či lépe hyzdil korunu, množily se případy simonie a mikulášenství způsobem úžasným. Zvláště ovšem jevily se následky toho v Římě samém, pročež také lid tamější, ztrativ posléze trpělivosť a vypudiv r. 1044 Benedikta z města, zvolil na papežství tehdejšího biskupa Sabinského co Sylvestra III., ač ne bez zlatého závdavku. A však Sylvestr udržel se toliko 49 dní na stolici Petrově, přinucen byv vrátivšímu se Benediktu ustoupiti, nezřekl se ale důstojenství svého. Benedikt pak byl do té míry vší cti prázdný, že dne 1. května r. 1045, rozkošem světským bez překážky oddávati se chtěje, právní smlouvou papežství postoupil kmotru svému Janu Gratianu, arcijahnu

---

[1]) Opatství Clugny (v býv. Burgundii, v nyn. franc. departementu Saône et Loire) stalo se již v X. věku středištěm několika klášterův benediktinských.

[2]) Srov. str. 64 t. d.

kostela Lateranského, načež kupec, o němž jde ostatně jednomyslné svědectví, že koupi učinil jen s tím úmyslem, aby církvi platně posloužil, na papežství byv korunován, přijal jmeno Řehoře VI. Brzo ale pykal Benedikt toho prodeje i jal sobě opět vésti co papež. Tím způsobem měla jest církev za doby, kdy Jindřich III. vydal se na korunovační cestu do Říma, v pravdě tři papeže, Benedikta IX., Sylvestra III. a Řehoře VI. Poněvadž ale všickni byli simonie se dopustili, nemohli ovšem Jindřich i církevní průvod jeho ani na chvíli býti v pochybnosti, že toliko odstraněním všech tří papežův lze žádoucí opravu v církvi provésti; pročež držel Jindřich také synodu v Pavii dne 25. října 1046, na kteréž o této věci předchozí vedeny jsou porady, načež platná usnešení učiněna jsou na nové synodě v Sutrech, městečku asi za čtyři míle od Říma vzdáleném. To stalo se dne 20. prosince za přítomnosti Řehoře VI., Sylvestra III. a krále Jindřicha. Se Sylvestra sňata znamení důstojenství jeho, on sám pak odsouzen do kláštera k doživotnímu vězení; Řehoř VI. zřekl se sám, přiznav se prvé k hříchu simonie, jakkoli bez zlého úmyslu spáchaného, Benedikt IX. pak, jenž se nebyl ani okázal, měl teprv dověděti se v Římě osudu svého.[1]) Dne 23. prosince vjel také král slavně do Říma a svolal tu na novo synodu, kteráž Benedikta IX. s papežství svrhla, na něž zvolen jest nyní dosavadní biskup Bamberský Suitger co Kliment II. († 9. října 1047), jenž druhého dne, t. j. 25. prosince, vstavil králi i manželce jeho na hlavu korunu císařskou[2]). A všem

[1]) Pramenové dějin těchto jsou následující: Victoris III. Papae dialogorum liber tertius, v Bibl. Patrum max. Vol. XVIII. str. 853 b., pak Bonizonis liber ad amicum. Lib. V. u Oefele, Script. rer. boicar. II. 601; dále Ann. Romani, Pertz V. 468 a násl. a Herimani Aug. chron. k roku 1044—1046 na uv. m.

[2]) Herimani Aug. chron. k r. 1047. Annal. Lamberti, Rom., Corbeien. Adalberti Vita Henrici II. cap. 16. Pertz na uv. m. IV. a V. Obřady korunovační, jež živě připomínají nám časy Konstantina Vel., najdeš vytištěny v Muratori antiquit. Italiae I. 99 a násl.

těm velikým věcem byl náš biskup Šebíř osobně přítomen. Měl-li ale, jakož jest nepochybné, táž práva, co ostatní přítomní biskupové, tož měl i stejné s nimi povinnosti, plynoucí z vykonané investitury, kteréž biskupové naši arci vázáni byli vyhledávati při německých králích (srov. str. 33 t. d.) Jednalť tedy Břetislav bezpečně o vážných věcech s císařem, navštíviv ho ještě co krále koncem června 1046 v Meziboři a doprovodiv ho do Míšně.

Po vykonané korunovaci odešel císař na krátko do dolejší Italie, odtud pak zdvihl se náhle zase do Němec; papež Kliment II., bývalý papež Řehoř VI. a kaplan téhož *Hildebrand* nalezali se v průvodu císařově. Dne 19. dubna slaveny jsou velikonoce v Mantově, dne 11. května byl průvod v Tridentu a dne 25. května 1047 v Augšpurce.[1]) Nenadálé příhody povolaly odtud Klimenta II. do Italie nazpět. A však Řehoř i Hildebrand zůstali v Kolíně, nepochybně co internovaní.[2]) Císař odebral se do Špýru, kamž byl k letnicím t. r. svolal sněm říšský; nastávalať, jak na str. 158 vzpomenuto, zajisté válka s Uhry.

Vímeť, že král Petr byl za sebe a říši svou přiznal se k manství králi německému. Uhři, bedliví jsouce vždy nezávislosti říše, nemohli toho Petrovi odpustiti. Tři velmožové jejich povolali nyní špulající se v Polsku příbuzné sv. Štěpána, Leventu totiž a Ondřeje, do země. Bela (Vojtěch), kterýž mezitím s sestrou krále Kazimíra, Richencí, byl se zasnoubil, zůstal ještě v cizině. O tom zvěděv Petr, rozpálil se velikým hněvem a dav zvěšeti mnohé i oslepiti, přispíšil i roznítil ukrutenstvím veřejný odboj, pro kterýž přinucen jest posléze zdvihnouti se k outěku do Němec; a však prvé než dojel pomezí, zadržán jest od pronásledu-

---

[1]) Doklady t. u Herimana Aug. k t. r. Böhmer, Regesta č. 1560 a 1568.

[2]) Leonis chron. monast. Casinen. II. cap. 78. Pertz VII. 683, pak Bonizo u Oefele II. 802 b. Řehoř VI. zemřel také v Němcích někde při Rýně; kdy, není známo. Že ale z Hildebranda stal se slavný Řehoř VII., o tom uslyšíme později.

jicích ho nepřátel. V Bělehradě stoličném byv oslepen, poslán jest hloub do Uher u vyhnanství, v kterémž žil ještě za deset let. Ondřeji ale vydán trůn i země, a však jen na tu výminku, že dopustí lidu dřevního modloslužebnictví. „A teď počali jsou holiti sobě hlavy a nositi vrkoče nad skráněmi po obyčeji pohanském; také pojídali masa koňského i obětovali zlým bohům, páchajíce všeliké zlé. Zabíjelit zajisté kněze i jiné křesťany[1]), a bořili kostely, rozhlašujíce po vší zemi, že Ondřej a Leventa jsou přikázali, bíti napořád biskupy, kněze, mnichy a křesťany, aby památka jejich vyhlazena byla na věky a obyčeje předkův zase k nápravě přišly; i stalot se po vůli jejich[2]).“ Za nedlouho ale shledával Ondřej, že takový stav věcí nemůž' na dlouho ostáti a že třeba bude, zpraviti krále německého skrze posly o tom, co bylo se přihodilo. A to jest ono poselství, jež bylo stihlo krále, na cestě do Říma jsoucího, ještě v Lombardii, slibujíc věrnost manskou a výroční poplatek, neodepře-li král uznání svého Ondřeji, mezi tím v Bělehradě korunovanému. On však odkázal vyslaných do Říma, kdež prý hodlá věc porovnati. Jest-li poslové tam se odebrali a jest-li o té věci vůbec v Římě jednáno, neví se; tolik jen dokládají kronikáři, že císař, sotva z Italie se navrátiv, již také jal se pomýšleti na válečnou výpravu do Uher [3]) a že ji také právě hodlal nastoupiti, ana v Němcích samých vzňala se bouře, kteréž náleželo všemi silami se opříti. Bylytě zejmena šťastné úspěchy císařovy v Římě, ponížené téměř postavení nového papeže ke koruně císařské [4]) a všecky ty upomínky na Karla Ve-

---

[1]) Tehdáž také podstoupil biskup Gerhart na Bloksberku Budinském smrt mučenickou. O holení hlav srov. díl I. str. 228 t. d.

[2]) Srov. Majláthovu hist. uherskou. I. 61.

[3]) Pramen: Annales Altahen., pak Vita S. Gerhardi u Endlichra Rer. Hung. Mon. I. 203—234. Leventa zemřel prý brzo po svržení Petrově.

[4]) Třeba tu jen vzpomenouti sobě práva, od Klimenta II. císaři postoupeného: „ne aut Romani Pontifices, aut qui regalia habeant episcopi, ante acceptam investituram consecrerentur.“ Jaffé Regest. pag. 364. č. 3140.

likého, jež při korunovaci císařské schválně zase na den vynášeno, — zajisté vzbudily myšlénku, jakoby skrze císaře i politická nezávislosť katolického západu mohla v pochybnosť byti uvedena; a v skutku také nebylo povážlivějšího nebezpečenství pro knížata německá a tehdejší katolickou Evropu vůbec, jako takové monarchie po způsobě Karlově! Odtud také pochodí zjev na pohled překvapující, že touž dobou, an císař stojí na vrcholu moci své, nemalý počet manův jeho v severních Němcích, jako zejmena vévoda lothrinský, hrabě Balduin Flanderský, Heřman hrabě Horský (Mons) a markrabě Frydrych hollandský všedše potají v jednotu proti císaři, i Francii společnicí sobě učinili [1]). A jak zachoval se v té věcí císař? Nic jinak, leč že Lothrinského, jenž byl hlavou spolku, zbavil lena jeho a udělil je jistému hraběti Adalbertovi, nepochybně příbuznému rodu sálského, odkudž vzrostla mu ale nemalá nebezpečenství a nesnadná vyjednávání.

Jaké postavení Břetislav vůči těmto, na císaře naléhajícím nesnázem v l. 1046 a 1047 ostatně sobě oblíbil, toho lze se ovšem s velikou podobností dohádati. Spatřovaliť jsme ho pospolu s biskupem českým dne 1. července 1046 v Míšni; vímeť také, že Šebíř měl podílu v korunovační výpravě do Říma až do skončení jejího, že přítomen byl synodám v Pavii a Sutrech, jakož i korunovaci císaře samého dne 25. prosínce 1046 v Římě a že v průvodu císařově vrátil se s jara r. 1047 do Čech; hle, samé to případnosti, jež ukazují k trvalé dobré shodě Břetislava s císařem. Vdaž-li kníže české u vládních převratech, té doby v Uhrách prošlých, nějakého ujal se účastenství, o tom mlčí též všickni pramenové; takéť nelze upříti, že příhody tamější příliš rychlým během jsou se braly, než aby knížeti bylo

---

[1]) Herimanni Aug. chron., Sigeberti chron. a Lamberti Hersfeld. Annal. k r. 1047. Pertz V. a VI. Chystaného útoku krále francouzského r. 1047 vzpomíná Anselm ve spise: Gesta episc. Leod. cap. 61. Pertz VII. 227.

chvíle se dostalo k válečnému zakročení; nejspíše asi obmezeno se pečlivějším střežením hranic moravských; a poněvadž král Ondřej úsilnými prostředky na buřiče pohanské rychle dovedl zase obnoviti pořádek, přestalo také záhy všeliké nebezpečenství pro Moravu. Také k r. 1047 nenalezneš v často vzpomenutých pramenech vzhledem k naší vlasti ničehož poznamenáno; pročež bude zajisté důvodné domnívati se, že i tento rok prošel s pokojem a že tudíž Břetislav měl času i zvůle, starati se o vnitřní záležitosti zemí svých. Teprv následujícího roku 1048 shledáváme ho v proudu vysoké politiky při dvoře Jindřicha III. Kronikář Rychnovský Heřman, jemuž jinak i Chromých přezdívají [1]), jme se totiž vypravovati, „že císař, oslaviv vánoce r. 1047 v Sasích, spěšně vydal se pak na cestu na Vyrcpurk do Šváb. Zde držel po novém roce 1048 v Ulmě sněm zemský, na kterémž povýšen jest Ota Svinibrodský, svak Břetislavův, na vévodství švábské. Z Ulmu odebral se císař do Bavor, kdež držel ve městě Řezně půst jakož i hody velikonoční, t. r. na den 3. dubna připadší. Ve velkém počtu nádherných hostí nalézali se také oba svakové, Ota švábský a Břetislav, kníže české.“

Přišel-li asi Břetislav pozdravit svaka svého co nového vévody švábského, či měla-li přítomnost jeho jiných ještě původův do sebe, toho nechceme u první části ani určitě tvrditi, ani v druhé zcela od sebe odkazovati. Bezpečně byl Břetislav tomu rád, že krevní přítel jeho povyšoval se v přízni císařově. Také nedá se upříti, že Ota byl pánu svému při výpravě římské platné služby prokázal a že i při válce české věrnost svou zajisté s nemalým sebezapřením jest osvědčil [2]); ale té doby byla asi s největší vahou ta okolnost, že Ota spatřoval se v těsném příbuzenství s mocným rodem markrabí Susských v potomním Piemontsku. Ota totiž, při-

[1]) Herimani Aug. chron. ad an. 1048 l. c. pag. 127.
[2]) Srov. str. 133 t. d.

nucen byv r. 1035 zříci se manželství svého s Mechtildou (Mathildou), sestrou Měčislava II. [1]), zasnoubil se brzo potom s Irmengardou (Emilií), pozůstalou dcerou po Meginfridu (Meinfridu), markrabí Susském. Skrze toto manželství ocitnul se ovšem v mnohých stycích a svazcích právě v té straně, kterouž vedla té doby jediná schůzná cesta z Němec přes Alpy Cottské skrze Burgundii do Italie, kteréžto výhody opatrný císař zajisté dovedl povážiti, svěřuje mu s novou hodností vévody švábského zároveň klíč k této vojenské a obchodní dráze. A však vydati se na cestu k dvoru císařskému jen z pouhé zdvořilosti k příbuznému, to není ovšem k víře podobné, zvláště jedná-li se též o zřízení nového papeže; o to pak šlo skutečně v Ulmě i Řezně. Bylť zejmena papež Kliment II. odchodu pána svého, císaře Jindřicha III., z Italie jen o málo měsícův přečkal, zemřev již dne 9. října 1047 v jednom z klášterův v Pesaře [2]). Bez prodlení vydali jsou se na to schvální poslové z Říma k císaři, prosit ho, aby ustanovil křesťanstvu nového papeže. Císař jmenoval ho také, a sice v osobě Poppa, biskupa Tridentského. Poněvadž pak týmž časem došla z Říma zpráva, že svržený papež Benedikt IX. prostředkem úplatkův po třetí již potáhl k sobě stolici papežskou, třeba bylo také pomýšleti na osoby, skrze kteréž by nově jmenovaný papež uveden býti mohl do Říma; a k tomu právě konci byli jsou stavové říše svoláni do Ulmu a Řezna [3]). Břetislav spatřoval se také mezi nimi i stal se tudíž účastníkem porad, k novému papeži se vztahujících, což také opětným jest svědectvím o dobré shodě knížete našeho s říší. Dne 17. července 1048 korunován jest po vypuzení Benedikta IX. německý Poppo v Římě i přijal jmeno Damasa II. A však panovav toliko za 23 dní, zemřel již dne 9. srpna t. r. v

[1]) Srov. str. 117 t. d.

[2]) Annal. Rom. Pertz V. 469. Pagi Breviar. Pontif. Rom. II. 322 a Muratori'ho Annali d' Italia VI. 148.

[3]) Annal. Rom. na uv. m.

Praenestech [1]). Nástupcem jeho stal se Lev IX. (od. r. 1048 —1054).

Z Augšpurka vydal se císař na Ulm, Rychnov a Curych do Burgundie a Elsasu, kdež posud vzpírali se stavové vládě jeho. V Ulmě učinil dne 21. dubna k žádosti manželky své Anežky markrabímu ve Východním krajišti, Adalbertovi, darování 30 lánův země při stoku obou Dyjí [2]), tedy v místech, kdež ve čtvrti nad Manharcskou horou zdvíhá se starodávní městys Rakousy (Raabs), což zřejmým jest svědectvím, že r. 1048 jižní meze kraje Znojemského šly asi již týmž směrem, jako podnes. Vzdaž-li Břetislav již v Augšpurce o úmyslu se vyslovil, postoupiti prvorozenci svému Spytihněvu Moravy co osobitého knížectví a vzdaž-li roku následujícího úmyslu toho také v skutek uvedl, zůstává na pováženou, poněvadž listiny, jež nazývají Spytihněva již k r. 1049 knížetem moravským, náleží tak zv. Hildegardu Hradištskému a k zlomkům Monsé'ovým, o jichž pravdivosti nejednou již vyslovili jsme pochybnost svou. Tolik ale lze s jistotou tvrditi, že Břetislav v listopadu r. 1048 s synem svým osobně na Moravě se zdržovali, aby účastnili se vysvěcení kláštera Rajhradského, od knížete nedávně založeného [3]). Vykonalť je biskup Šebíř dne 26. listopadu t. r. na jmeno knížat apoštolův, s. s. Petra i Pavla, a kníže spojil klášterec pěkně nadaný se starodávním opatstvím Břevnovským blíž Prahy. [3])

---

[1]) Jaffé, Regesta str. 366.

[2]) Listina, sem hledící, nalezá se v Meillerových Regestech str. 6 č. 11 a 197. Tamtéž shledáš na str. 198 výpisek z jedné listiny Pasovské ze dne 5. prosince r. 1037, vedlé kteréž držel kostel Pasovský ve čtvrti n. M. h. mezi potoky Tümlingem a Sarmingem rozlehlé zboží, a sice, jak listina dí, „a termino Danubii usque ad sclavinicum terminum". z čehož lze souditi, že řeka Chub té doby vždy ještě činila hranici k straně Vítorazské. Srov. ostatně str. 26 a násl. t. d.

[3]) Cod. dipl. Mor. I. 122. I této listiny prvopis, kterýž zachovává se v archivu kláštera Rajhradského, pochází z XII. nebo XIII. věku, podobně co prvopis listiny zakladací, na str. 155, pozn. 2. t. d. vzpomenuté. A však

Kam obrátil se kníže po skončeném vysvěcení, není ovšem známo, tak jako neví se, co roku následujícího na Moravě se přihodilo. Že ostatně vlasť naše neobešla se té doby bez některých znamení oněch vážných oprav církevních, o jichž provedení papež Lev IX. na rozličných koncilech se zasazoval, toho lze se domysliti po míře účastnění se našeho biskupa Šebíře při velké národní synodě německé v Mohuči, kteráž dne 17. října 1049 počala se a, jak podobno, dne 20. t. m. se skončila. Při ní dali jsou se vynalézti sám císař a vedlé něho do 40 biskupův i arcibiskupův. Akta její jsou již necelá; tolik ale ví se, že vedeny jsou při ní zase porady o dvojitém onom základním zlu v církvi, o simonii totiž a mikulášenství, a že v příčině té k obnově přišla jsou všecka od církve posud vyhlášená ustanovení [1]). Nepochybně pomýšlel Šebíř, domů se navrátiv,

vypravovaný v ní děj založení i rok vysvěcení jsou pravé; lze-li ale totéž o dni vysvěcení tvrditi? Církev katolická má toho způsob, podobné věci vykonávati o zasvěcených svátcích nebo v neděli. Den 26. listopadu připadal však onoho roku na sobotu, a dle Martyrologia Usuardi'ho na všední svátek sv. Lina, papeže a mučenníka. A však nesluší zapomínati, že počínají se v církvi neděle nebo zasvěcené svátky již druhými nešporami č. vigiliemi a že tudíž na všechen způsob mohl již v sobotu učiněn býti počátek dlouhému obřadu svěcení. Vždyť pak obnovené svěcení téhož kláštera, od Tatarův zneuctěného a pobořeného, jež roku 1246 vykonáno, počalo se jesť také sobotou dne 29. prosince, kterýžto den Rajhradští až do r. 1288 co den posvícenský jsou slavili, načež při třetím svěcení, jež dne 12. září posléze zmíněného roku, tedy již v neděli, bylo prošlo, ustanoveno jesť, aby v neděli, po svátku Narození panny Marie nejblíže příští, budoucně slavilo se domácí posvícení. Svazek s Břevnovským klášterem, jakkoli v l. 1683 a 1743 učiněny jsou nezdařené pokusy, přetrhnouti jej, potrval pak až do r. 1813, z kteréhož roku datuje právo kláštera, voliti sobě vlastní opaty.

[1]) Heriman Aug. k r. 1049. Adami Bremen. Gesla k témuž r. u Pertze V. 129 a VII. 346, pak Harzheim, Concil. T. III. 112. Srov. též Iocundi translatio S. Servatii. Pertz XII. 90 a j. Jaffé, Regesta str. 370 č. 3187. Zde piše se dotýčné jmeno „Albertus Spragensis episcopus;" poněvadž ale nezná historie biskupství takového, nad to pak shledávají se při též synodě podbiskupí Mohučtí, tož není podobné, že by místo to mohlo k jinému biskupu se vztahovati, leč k pražskému Šebíři.

také na provedení jejich v dioecesi sobě svěřené, sotva ale s platnějším prospěchem; neboť dlouho potom setkáváme se pořád ještě s ženatými duchovními v Čechách a na Moravě a že nebyli tu i simonisté hojni, sotva dá se jistiti. Jinak překážely biskupu, byť i sebe horlivějšímu, v těch věcech běhy časův. Břetislavu nastávalo totiž, chystati se poznovu k válce s Uhry i Poláky.

Kazimír, dobyv nedávno stkvělého vítězství nad Pomořany a podrobiv sobě dokonale Mazovsko [1]), nesl to zajisté těžce, že Slezy, kteréž byly jsou jak dle národnosti, tak po právu výboje s časův Boleslava Chrabrého zemí polskou, posud ještě drží kníže české. I odhodlal se tudíž, vzíti je zase mocí, uhlédav nejzpůsobnější toho příležitosť za války r. 1050 mezi Uhry a Němci znova propuknuvší, kteráž tenkráte počata jest z říše, pokud totíž ujec císařův, biskup Řezenský Gebhart, ještě před velkonocí r. 1050 do Uher vytrhnul, učiniv se tak původcem války [2]), ku kteréž bylo jinak mnoho podnětův na snadě, mezi jinými i ten, že král Ondřej ujednaný poplatek líknavě odváděl. Poněvadž ale tato válka hlavně týkala se Bavor, svolal císař v červenci t. r. říšský sněm do Norimberka, na kterémž způsobil usnešení, aby hrad Heunburk, r. 1042 zbořený [3]), opět byl vyzdvižen a za pevnosť pomezní vyhlášen.

Zároveň poručeno vévodovi Kunrátu bavorskému, markrabí Adalbertovi rakouskému [4]), jakož i biskupu Gebhartu vykonání tohoto nálezu sněmovního. A však úkol ten ukázal se býti velice nesnadným. Uhři, znamenajíce důležitosť

---

[1]) Srov. str. 156 t. d.

[2]) Heriman Aug. ad an. 1050 na uv. m. Annal. August. Ekkehardi chron. Pertz VI. 196. Magdeburg. chron. l. c. XVI. 173.

[3]) Srov. str. 146 t. d.

[4]) Z dob ohražení Heunburka, tedy od r. 1050, dostává se zemím Babenberským, na východ Enže položeným, trvalého jmena Oesterreich (t. j. říše východní); sídlo markrabí přeneseno té doby také z Metliky do Tulnu. Rauch Script. I. 253.

místa, usilovali všelikým způsobem o zkažení započaté stavby; posléze pak, když hrad přes všeliké překážky šťastně dokonán, pustili k němu útok, v městě vzňal se oheň a toliko šťastná náhoda (že totiž vítr se obrátil, tak že plamenové takořka sami jsou se ztrávili) a zdařený výpad obležených zachránily nové kolonie od časné záhuby. Počátkem října ustoupili Uhři zpět. A však ani císař, ani kníže Břetislav neměli podílu v těchto válečných potyčkách. Byliť jinde zaměstnáni, chystajíce se zejmena zbrojně na Kazimíra polského. Podobáť se, že Kazimír co příbuzný uherského krále Ondřeje, jehož bratr Vojtěch (Bela) měl v manželství sestru Kazimírovu Rejčku — byl Uhrům spolčencem, ob myšleje zmocniti se Slez, ano Ondřej hodlal pokusiti se touž dobou o napadení Moravy a Rakous. Že pak Ondřeji udála se dobrá toho příležitosť, právě jsme připomenuli. Tolik aspoň jesť v té příčině nepochybné, že císař přítele svého, knížete Břetislava, do té míry se ujal, nařídiv mocně na Polany se zbrojiti, že Kazimír, pustiv mimo sebe všelikou naději dobrého úspěchu a prvé než výprava na něho se počala, za přítomnosti císaře v Goslaru saském míru sobě prosil a prostředkem schvální o to učiněné úmluvy, kterouž vyminil sobě císař i pomoci jeho proti Uhrům, sebe i říše své zachoval. Smlouva tato klade se do měsíce listopadu, tedy po nezdařeném útoku Uhrův na Heunburk, kterýž zbavil Kazimíra všeliké naděje na nějakou diversi uherskou [1]). Mámeť ovšem příčinu domnívati se, že i Břetislav pojat jesť v tuto smlouvu. Vždyť pak náleželo právě jemu, jakožto s dílem državy české v nebezpečenství jsoucímu, strojiti se k válce náklady největčími, aby podnesena byla císaři, těžkou chorobou mezi tím navštívenému, výdatná v každém ohledu pomoc. Výminky, na kteréž smlouva tato vzhledem k Čechám uzavřena, zachoval nám dle vší po-

[1]) Herimani Aug. chron. k r. 1050. Pertz V. 129. Annal. Altah. (u Giesebrachta) k t. r.

dobnosti nejstarší náš domácí (moravský) kronikář, tak zv. mních kláštera Hradišťského (u Olomúce), živší a psavší v první polovici XII. věku, jenž skoupě v té příčině dokládá, „že s těch časův až na věky zavázali jsou se Poláci, platiti knížeti výročně 500 hřiven stříbra“ [1]). Zůstaloť tedy netoliko Slezsko při Čechách a Moravě, nýbrž pokladně knížecí přirostl nad to nový důchod z peněžného obroku, jehož Břetislav zajisté té doby nemálo byl potřeben; neboť úvazek k říši německé volal ho neprodleně zase na bojiště.

Císaři Jindřichu III. zlíbilo se totiž, setrvati tvrdě na právu nabytém, spatřovati totiž v osobě Ondřejově krále poplatného, na něhož tedy sluší, říditi se vůlí jeho. Papež Lev IX., kterémuž zase přátelské porovnání krále s císařem té doby šlo nade všecko [2]), jednal v té příčině několikrát skrze posly své při dvoře uherském i dovedl posléze aspoň tolik, že Uhři slibovali obnoviti poplatek a býti po vůli císaři, ač přestane-li pronásledovati těch, kdož měli jsou účastenství v posledních převratech trůnu. V témž smyslu uloženo mluviti novému poselství, k císaři vypravenému; a však Jindřich, nemaje ještě na tom dosti, žádal také odstupu Prešporka, kterýž právem již tehdáž jmín jest klíčem země. Poněvadž pak Ondřej, ač nechtěl-li koruny v šanc dáti, nesměl císaři v tom povoliti, vzloženo jest rozsouzení pře opět na meči.

---

[1]) O této kronice srov. Wattenbach, Deutschlands Geschichtsquellen str. 367, pak Palackého Würdigung d. alten böhm. Geschichtsschreiber str. 52 a násl., dále str. 305. a násl. Prvopis její nalezá se v c. k. bibliothece dvorské ve Vídni. Dle tohoto prvopisu vydána jest kronika Hradištská od Pertze Script. XVII. str. 643 a násl. pod jmenem: Annales Gradicenses. Dobré přepisy jsou v zemském archivu moravském, pak v archivu kláštera Rajhradského. Kronikář klade ovšem tato data do r. 1049, k čemuž ale nemáme v historii nižádného podnětu; poněvadž pak je dokázáno, že kronikář tento z husta v letopočtu se mate, proto vidělo se nám býti s podstatou, odstoupiti v této příčině od roku, v letopisech Hradištských položeného.

[2]) Wibert, Vita Leonis, lib. II. cap. 8. u Mabillona, Acta O. S. B. P. II.

V Norimberce, kdež císař koncem července r. 1051 byl se stavy svými se sjel [1]), rozvržena výprava uherská v tom způsobě, že mocný voj, skládající se z lidu biskupa Gebharta, vévody Volfa Korutanského a knížete Břetislava, postupovati má do Uher po levém břehu Dunaje, císař pak po pravém. Spíži poručeno voziti dolů po Dunaji. Svátek Nanebevzetí panny Marie (15. srpna) světil císař ještě v Pasově [2]), načež po několika nedělích početná vojska hnula se ku předu. Poněvadž viděla se pak nezbytná toho potřeba, aby vojska ještě před početím podzimních dešťův dostala se přes hranice, pomýšleli vůdcové výpravy na nejkratší v té příčině cestu. Ta ovšem otvírala se Břetislavu dolinou moravskou a tudy také náleželo se bráti, vyhlídnut-li Heunburk základem operací válečných s této strany. Císař, v jehož voji spatřovali se vedlé čtyř předních kmenův německých také Burgundští, Lombardové, Slované korutanští a Polané (tito ovšem v síle poslední úmluvy v měsíci listopadu roku předchozího) [3]), oblíbil sobě starodávní cestu Podrávím na pomezní hrad Ptuj, ano biskupu Gebhartovi a vévodovi Volfu uloženo udržovati spojení mezi vojem císařovým a Břetislavovým, jenž nejseverněji ku předu se bral. Císař, jenž vedlé obvyklé opatrnosti své — a znaje způsob Uhrův, položiti kraj ladem a potom rychle se uhnouti — značná množství spíže a jiných potřeb válečných z lodí na koně byl dal přeložiti a přes hory přepraviti, pomýšlel asi nejspíše obejiti pevná postavení Uhrův při Rabnici a Rabě, přiveda je tím mezi dva ohně, a nebo, kdyby neostáli, naměřiti s pospěchem k samému Bělehradu, kterýž byl tehdy hlavním a korunovačním městem, a spojiti se tam s vojem severním, při čemž snad dal se vésti příkladem války

---

[1]) Damberger, Synchron. Gesch. VI. 401.

[2]) Böhmer, Regesta str. 91 č. 1622.

[3]) Herimani Aug. chron. k r. 1051 u Pertze V. 130. Annal. Altah. dle Giesebrechta str. 85.

české z r. 1041, jež zkrze podobné rozvržení šťastně byla se vydařila [1]). Uherský kronikář Šimon Keza, kterýž psal v XIII. věku, nejsa ovšem nikterak přítelem Němcův, — vypravuje také v skutku, že císař obléhal Bělehrad stoličný za pět měsícův [2]), že ale z nedůstatku posil a potrav (a nejspíše i od nákažlivých nemocí) s nepořízenou přinucen jest odejíti. Turčanský (Thurocz) naopak, kterýž ovšem psal teprv za doby krále Matyáše Korvina, tedy v 2. polovici XV. věku, jemuž ale ještě mnohé dobré prameny byly jsou po ruce, jichž nyní nelze se více dohledati, zachoval nám zprávu, že Uhrům podařilo se, pochytiti list biskupa Gebharta k císaři, o příchodu biskupa k Rabě návěští dávající, což vnuknulo jim myšlénku, zdělati odpověď, jako by od Jindřicha pochodící a Gebhartovi nařizující, aby bez prodlení vydal se na zpětnou cestu. Tato lesť povedla prý se výborně. Gebhart, spáliv lodě spěžné, náhle do Rakous nazpět se obrátil [3]). Pověsť ta sotva je zhola vymyšlena, poněvadž i současní kronikáři němečtí svědčí, že spojení s císařem nepřišlo k místu [4]). Že ale i císař musil se vrátiti, přičítají oni nedůstatku potrav a nepohodě podzimní, kteráž zkažením cest v kypré půdě nižiny uherské všeliké pochody učinila obtížnými. Pole nedrželi Uhři nikdež, toliko při řece Rabnici, kdež byli okopy mostní vyzdvihli, postavili se k boji. Císaři, jenž od jihovýchodu s vojskem svým nazpět se ubíral, nezbývalo, leč útokem dobývati sobě přechodu, při čemž zvláště Poláci, u vojště jsoucí, pak Burgundští a Sasové se vyznamenali. Dne 25. října 1051 byl císař již zase v Heunburce, kdež tamějšímu kostelu daroval statek Sieghartskirchen ve čtvrti na Víd. l., jakož i po míře listiny, téhož dne a roku vydané, ještě několik lánů i s desátkem z veškerého Uhrům odňatého kraje mezi řekami Běsnicí (Fischa)

[1]) Srov. str. 136 a násl. t. d.
[2]) Keza, Gesta Hungar. u Endlichera, Rerum Hung. Mon. I. 114.
[3]) Thurocz II. kap. 43. Schwandtner, Script. rer. Hung. I. 134.
[4]) Herimani Aug. chron., pak Ann. Altah. l. c.

a Lítavou na pravém, jakož i, počnouc proti ústí Běsnice, mezi Strachotínem a Moravou na levém břehu Dunaje [1]). Jakých úspěchův dosáhlo vojsko Břetislavovo, o tom nečiní se nikdež zmínka. A však dle Kozmových slov byla asi i tato výprava šťastná; neboť on počítá ji mezi vítězství Břetislava [2]). Kdyby ale i vojsko české a moravské vítězně bylo sobě počínalo, cíle společné výpravy nebylo tím přece stihnuto. Císař viděl se proto také nucena, počíti jednání o mír, kteréž svěřeno jesť markrabí rakouskému Adalbertovi [3]). Téhož r. 1051, a sice dne 11. nebo 12. června, zemřel také vrchní pastýř česko-moravský, arcibiskup Bardo Mohučský. Sláva duchovní jeho štědrosti — palác jeho v Mohuči nazýváno vůbec „pecí a kuchyní chudých“, — vlídnosť jeho a prostosrdečnosť způsobily, že ještě za života od lidu kladen mezi svaté arcibiskupy církve Mohučské [4]). Nástupce jeho nazýval se Lipolt (Liutpold, 1051—1059).

Jednání o mír, počavši mezi Uhry a Jindřichem III. na podzim r. 1051, prodlelo se mezi tím až do r. 1052, nedospělo však k nižádnému konci, buď že vedly jsou je obě strany jen na oko, aby nabyly času k novým přípravám vá-

---

[1]) První listina nalezá se u Meillera, Reg. str. 7 č. 15, druhá v Erbenových Reg. str. 46 č. 113. Kde tento Strachotín (dle listiny „Strachtin“) ležel, nebylo posud lze vyšetřiti. Na Strachotín moravský (u Hustopeče) v té příčině pomýšleti, není nikterak náležité, poněvadž císař Jindřich III. teprv r. 1056 daruje krajinu okolo Panských Dubínek (Herren-Baumgarten), Českých Krut a při ústí Dyje „s veškerým požitkem“ biskupství Pasovskému, kdežto by jinak, kdyby totiž při moravském Strachotíně vidělo se zůstati, desátek z těchto, nyní teprv jmenovavých krajin dávno již byl musil býti oddán.

[2]) Kozmas, připomínaje totiž k r. 1055, že Břetislav právě chystal se k výpravě do Uher, ana smrť ho zachvátila, vece dále: „bis victor iam tertia vice proposu erat invadere Pannoniam.“ Pertz IX. 75. Kozmas ví ale jen o vítězství r. 1030 vyprávěti, dle toho měl tedy tuto výpravu Břetislavovu za druhou. Srov. ostatně Ann. Altah. k t. r. str. 89 a násl.

[3]) Herimani Aug. chron. k r. 1051 na uv. m. Annal. Melic. k t. r. Pertz IX. 498.

[4]) Vita Bardonis v Böhmerových Fontes III. 217 a násl.

lečným, buď že o výminky obapolné nebylo lze shodnouti se; zkrátka, vojna vzňala se na novo. Podlé obyčeje sbírala se i tenkráte vojska v Bavořích. Po letnicích (tehdáž na den 7. června připadších) objevil se císař mezi lidem válečným a přešel s ním hranice uherské na levém břehu Dunaje. U Prešporka setkal se s prvním odporem; musilť dáti se do obléhání města. Staré jedno podání dí [1]), že Břetislav s lidem svým stál za řekou; a přece nebylo možné, vzíti města. Již za dva měsíce leželi jsou před ním, když papež Lev IX. do tábora německého náhle zavítal. Víměť ovšem, že mu sjednání míru mezi oběma stranama bylo k srdci přirostlo. I tehdáž ujal se úkolu prostředníka, ale s jakým úspěchem? Bylоť jistotně za těžké, zastaviti protivníka na dráze vítězné nabízením snižujících snad vymínek, a neméně nesnadné, přemluviti panovníka, jehož vůle polovice Evropy poslouchala, aby spokojil se s málem. Císař žádal mnoho, Ondřej zase povoloval málo. Prešporka ale nebylo lze vzíti, brzo nastal zase obyčejný nedůstatek potrav a tak nezbývalo jiné spásy, leč rychle míti se k návratu. Počátkem října spatřujeme také již papeže i císaře zase v Řezně [2]). Toho roku bylo také Břetislavu želeti ztráty mateře Boženy [3]), za to dostalo se mu však toho potěšení, že spolupůvodce biskupství pražského, Bamberský biskup Volf-

---

[1]) Damberger, Synchron. Gesch. VI. 409.

[2]) Herimani Aug. chron. k r. 1052 na uv. m., pak Annal. Alth. k t. r. Wibert, Vita Leonis, kniha II. kap. 8. na uv. m.

[3]) Kozmas k t. r. Annal. Grad. k t. r. u Pertze XVII. 647. Na paměť její založil prý Břetislav při proboštství Staroboleslavském, od něho již r. 1046 vyzdviženém, výroční hody (pitancii) pro tamější duchovenstvo, kteréž z pravidla v den pohřbu Boženy (pozůstatek to asi staroslovanských tryzen) se slavily. Vůbec pak obdržel tamější kostel od něho mnoho důchodův z Moravy. Cod. dipl. Mor. I. 126. Porovná-li se však tato listina s jinou z r. 1298 (na t. m. V. 89), shledá se, že vlastně to byl král Vratislav, syn Břetislavův a vnuk Boženin, jenž učinil toto darování. Listina Bočkova byla tedy později teprv zdělána.

gang, týmž časem vyhlášen jesť za svatého [1]. Svatý tento muž ležel od r. 994 pochován v Řezně. Tu dal papež za přítomnosti císaře a mnohých biskupův, mezi nimiž byl také náš Šebíř, vyzdvihnouti slavně tělo jeho a položiti je k obecné poctě na oltáři; to byl za oněch časův všechen obřad kanonisační. Též pocty stali se také účastnými pozůstatkové sv. Erharta, v hodnosti krajinského biskupa již r. 750 v Řezně zemřelého [2]. Z Řezna odebráli se oba, papež i císař, pospolu nejprv do Bamberka, pak do Tribura a světili vánoce ve Vormsu. Po té rozešli se; papež odjel do Italie, císař pak do Sas, kdež slavil ještě velikonoce r. 1053, a sice v Meziboři.

A však následkové porážky císařovy — tak zajisté bude náležité pospěšný návrat jeho pojmenovati — brzo vyšli jsou na veřejnosť. Shledánoť, že moc jeho záleží přece jen na vůli stavův německých a že bez jich výdatného přičinění nestačí císař ani k tomu, aby smyl s sebe nečesť porážek, od Ondřeje nejednou jemu za pomocí přírodní povahy země způsobených; čili jinak řečeno, vážnosť jeho pomíjela zároveň se štěstím jeho. Bavoři, kterýmž přece nejvíce asi záleželo na pokoření škůdných sousedův uherských, první odhodlali se zlého příkladu neposlušnosti. Ujec císařův, biskup Řezenský Gebhart, původ války uherské roku předchozího, spatřoval se totiž s delší doby v odpovědném nepřátelství s vévodou bavorským Kunrátem. Vévoda obořil mu hrad jeho Parkštein v potomní Hořejší Falcí. Papež i císař, zdržujíce se ještě v Řezně, nemálo sice jednali o to, jak by oba soky smířili a tuhému nepřátelství tomu, jež do věčích kruhův se šířilo, konec položili; ale vše bylo daremné. Na to pohnáni jsou soupeři r. 1053 do Meziboře, ale i to prošlo bez výsledku [3]. Tu složil císař vévodu Kunráta s důstojenství

---

[1] Srov. str. 23 a násl. t. d.

[2] Aventin, lib. V. 425.

[3] Herimani Aug. chron. k r. 1053 na uv. m. V. 132. Annal. Altah. str. 87.

jeho; a však podobá se, že s vykonáním nálezu toho schválně prodléval, poněvadž ho v listopadu t. r. k valnému sněmu v Tribuře poznovu obeslal. Gebhart, poznávaje asi dobře, že vévoda počítá na nějakou pomoc z Uher, dovedl toho naopak při králi Ondřeji, že tento, vypraviv poselství do Triburu, nabízel skrze ně velikou náhradu na penězích, postup jisté krajiny [1]), jakož i pomoc válečnou pro všelikou potřebu, kromě do Italie. S mnohým potěšením přijaty jsou tyto výminky a mír byl by nepochybně býval k místu přišel, kdyby mezi tím Kunrát, na něhož vydán jest acht, uchýliv se k Ondřeji, nebyl pěkných těch nadějí zase zmařil. On pohnul netoliko Ondřeje, aby neschválil výminek, v Tribuře ujednaných, on namluvil ho i k útoku na hranice německé, jejž sám pak vykonal, uveda vojsko uherské do Korutan a vzav pevný Hengstburk nedaleko sv. Floriana, jenž byl té doby důležitym hradem pomezním. V té tísni nezbývalo pak ovšem císaři, leč vydati se ještě v listopadu r. 1053 k dolejšímu Dunaji. Přítomností jeho, jakož i achtem, na Kunráta vydaným, brzo také umálil se počet přívrženců̊v vzpurného vévody a vzmohla se vážnost císařova v Bavorech a Korutanech do té míry, že císař směl ještě před vánocmi téhož r. synu svému Jindřichu, za nástupce jeho v říši vůbec již přijatému, uděliti v Oetinku vévodství bavorského co léna, kteréž ale záhy zase na mladšího bratra jeho Kunráta vzloženo býti musilo. Biskup Gebhart Eichštätský, potomní papež Viktor II., učiněn jest poručníkem mladého kněžice [2]); když pak roku následujícího (1054) Hengstburka Němci zase nazpět jsou dobyli, způsobivše také Uhrům, již

---

[1]) „Suaeque provinciae partem," praví Heřman Rychnovský na uv. m. Nepochybně jednalo se zde o kraj za Moravou a Lítavou, od Ova sice již odstoupený, vždy ale ještě ve při jsoucí; Ondřej nabízel asi nejspíše, zříci se práva svého k této krajině, jejíž držení měli skrze založení Heunburka ovšem již Němci pojištěné. Srov. str. 148 t. d.

[2]) Herimani Aug. chron. Annal. Altah. k r. 1053 na uv. m. pak Giesebrecht, Kaiserzeit, II. 636.

znova do země jsou vtrhli, citelnou porážku: byla aspoň na nejblíže příští dobu hranice říšská s té strany bezpečna.

Domníváme se, že Břetislav dal se při valném sjezdu knížat německých v Tribuře, v listopadu r. 1053, také vynalézti; neboť tam jednáno o to, aby zvolen byl nejstarší syn císařův na království německé, při čemž knížata česká s dob Oldřichových [1]) měla ovšem právo volebné. Vedlé toho náleželo ovšem císaři o to míti péči, aby co možná nejvíce voličův, úmyslům jeho přejících, k volbě se dostavilo; že pak na Břetislava i v této věci mohl spolehnouti, o tom svědčí veškeré chování jeho od r. 1041. Podobáť se ale také, že k tomuto sněmu váže se též jiná ještě událosť, zejmena předchozí domluvy, táhnoucí se k nové úpravě následství v říši české. Dějiny předchůdcův Břetislavových svědčí, že dosavadní způsob údělův [2]) byl asi se škodou moci veškerého státu; podělování několika bratří krajinami v Čechách, z nichž jeden byl panujícím, stávalo se původem bezkonečné nespokojenosti jak panujícího knížete, tak ostatních kněžicův; a přece nebylo té doby jiného prostředku, opatřiti mladší syny knížete hodnou a bezpečnou výživou, leč toho, že vykazovány jim jsou důchody jistých krajův. Aby pak potřeba tato ve shodu uvedena býti mohla s prospěchem země a státu, jenž žádal sobě vlády jednotné, rozhodl se Břetislav, zříditi v rodě svém, jehož on byl samojediným vladařem, následství dle stařešinství, a sice v ten způsob, aby z synův jeho a potomkův jejich povždy v letech nejstarší na trůně následoval, ostatní pak k němu co pánu a vladaři svému hleděli. Tímto opatřením hodlal se nejspíše také vyhnouti škodné vládě poručníkův za nástupce případně nezletilého a uložiti všem Přemyslovcům při stejných

---

[1]) Srov. str. 93 t. d.

[2]) Tak zv. „paragium“, jehož ponětí vymezuje se (srov. Du Cange k t. slovu, Edit. Paris. 1845. V. 81) takto: „Paragium i. e. quid quid feudale a fratre primogenito secundogenitis in partem haereditatis datur.“ Srov. ostatně také díl I. str. 273 a t. d.

pravích také stejné povinnosti v příčině zachování moci ústřední; pročež také pomýšlel na další ustanovení, aby totiž Přemyslovci, jakkoli všickni bez rozdílu k výživě své zvláštní kraje buď v Čechách, buď na Moravě držeti mají [1]) a za jeho časův již i drželi, — nesměli z těchto údělův svých bez svolení nejstaršího, tedy vladaře rodu i země, ničehož ani prodávati, aniž kterýmkoli jiným spůsobem odcizovati. Tak troufal sobě zachovati žádoucí jednotu říše. Takových základních zákonův nebylo ovšem lze bez svolení nebo aspoň bez jakéhos rukojemství císaře samého provésti i musili bychom o politickém důvtipu knížete našeho věrú pochybovati, kdybychom nesměli za pravé přijíti, že v této vážné věci, prvé než sněmu domácímu slušelo o ní naleznouti, svolení císaře sobě pojistil, použiv zároveň příhodné chvíle, když zejmena v Triburu odevzdáním hlasu svého ve prospěch císařevice otci jeho velice byl se zavděčil. Ba my troufáme si dovoditi i toho, že Břetislav v též příčině také s Polskem vešel jest v jednání. Drželtě Břetislav zajisté ještě hrad Vratislav a jiné hrady v Slezích s župami jejich, Kuzimír pak mohl naopak vždy ještě vytasiti se s jakýms právem k Čechám i Moravě; vždyť pak spatřovali jsou se obě země skrze volbu a výboj za nějaký čas v rukou Piastovcův [2]). Slušeloť se tedy na Břetislava co moudrého panovníka a otce pečlivého, vyvarovati na vždy takovým obmyslům, zvláště chtěl-li tomu, aby nový zákon o následství nesetkal se s odporem Polská. A hle, vypravujíť také v skutku letopisové Altaiští, že přijeli jsou Břetislav a Kazimír o letnicích r. 1054 (dne 22. května) do Kvedlin-

[1]) Cod. dipl. Mor. I. 164. Z Kozmových slov (Kozmas II. 1, u Pertze IX. 75) nejde nikterak, že měly býti mladším Přemyslovcům úděly vykazovány toliko va Moravě; z pozdějších dějin českých shledává se naopak, že údělná knížata držela i v Čechách kraje k vlastní výživě. Když ale rod knížecí počtem valně se rozmohl, nezbývalo vedlé tehdejšího způsobu obživy panovníkův, leč vykazovati jim úděly v Moravě.

[2]) Srov. str. 63 a násl. t. d.

burka, kdež císař právě sněm držel. Zde prý smířil císař dávní nepřátely, kteříž po té co přátelé se rozešli[1]). Kozmas pak doplňuje nám této zprávy, připomínaje k jmenovanému roku, že tehdáž vráceni jsou Polanům od Břetislava hrad Vratislav a druzí hradové, a však na tu výminku, aby jak knížeti, tak nástupcům jeho odváděli Polané obroku 500 hřiven stříbra a 30 hřiven zlata [2]). Polsko zavazuje se tedy k levnému poplatku, an Břetislav postupuje Kazimírovi ostatku polského panství svého; ovšem že byl tento poplatek nad obyčej skrovný, poněvadž, jak známo, náleželo Kazimíru již r. 1050 platiti 500 hřiven stříbra. Byltě tedy tento poplatek jen o 30 hřiven zlata zvýšen, věrů bědná to náhrada za odstup Vratislavě, a vůbec celého Slezska! Proto také jesť nezbytné, přijíti za pravé, že za schodek poskytnuto jesť něco jiného, a tím asi bylo nejspíše svolení Polska k obmyšlené změně v následství trůnu říše českomoravské.

Břetislav, dosáhnuv takto svolení císaře i Kazimíra polského k tomuto vážnému zákonu státnímu, pomýšlel nejspíše i hned na přijetí a vyhlášení jeho ve vlastní zemi. A však prvé než přáno mu bylo, ujíti se díla, roznemohl se při konci r. 1054 náhle v Chrudimi, a sice tak nebezpečně, že stačil toliko povolati k sobě několik velmožův říše své, jakž právě byli jsou po ruce, jimž pak provedení onoho zákona o následství jako poslední vůle své jesť poručil. Kozmas, kterýž nám jediný zprávu o této příhodě zachoval [3]), dí k

---

[1]) Aventin lib. V. 426. Annal. Alth. maiores k r. 1054. Pertz XX. 807.

[2]) Srov. str. 169 t. d. Kozmas k t. r. Pertz IX. 75. Obroku toho odváděli Poláci dosti dlouho; nebo placen jesť r. 1093, 1099 a r. 1100 po výslovné výpovědi Kozmově k týmž letům. Z Böhmerových Regest, str. 126. č. 2386 dovídáme se také, že ještě r. 1158 císař Frydrych I. stvrdil českému králi Vladislavu toho poplatku.

[3]) Kozmas k r. 1055. u Pertze, IX. 75 a násl. Cod. dipl. Mor. I. 131 jmenuje sice co druhý pramen této události ještě Hildegarda Hradištského, a však bez textu jeho; otisknuv totiž slova Kozmova, k r. 1055 se vztahující, přidává prostě jen toto rčení: „Iisdem fere verbis Hildegardus Gradicensis.“ Bohdejž by nám byl Boček, vydavatel Codexu, zde aspoň

r. 1055: „Břetislav, kterýž za pomocí boží byl sobě podrobil veškeru Polsku a dvakrát byv vítězem, již po třetí uložil u sebe, vytrhnouti do Uher [1]), když předešed vojsko své je očekával, na hradě Chrudimi těžkou stížen jest nemocí. Té když poznával napořád se horšiti a sil svých ubývati, povolal jest k sobě přednějších země, kdož tu právě byli“; těm pak ohlásil se, že již bylo na mále, aby jím co posledním mužským potomkem rod knížat českých vymřel, že ale nyní pominulo toto nebezpečenství, poněvadž pět synův po sobě zůstavuje. Aby pak mezi tyto říše rozdělila se po dávním obyčeji, to že prý má za věc škodlivou, poněvadž všeliká říše, jsouc dělena, se rozpadává a bratři málo kdy v lásce se snášejí. Kain i Abel, Romulus a Remus, Boleslav a Václav truchliví jsou prý toho příkladové. Uváží-li se, jak tito bratři, jsouce toliko po dvou, k sobě byli se zachovali, čehož prý bude lze nadíti se od pěti? Proto prý zavázal Břetislav v spravedlivé péči o blaho synův svých i země, jakož i v té příčině, aby příště všeliké nesvornosti bylo napřed vyvarováno, při něm jsoucí velmože svědomím jejich, povyšovati po všecky časy jen nejstaršího veškerého rodu na stůl knížecí a přidržovati všech ostatních k poslušenství témuž jedinému panovníku. „Věřte mi“ (těmi slovy skonává se zejmena řeč, již Kozma slavnému knížeti v ústa klade), nebude-li jediný vládce spravovati tohoto knížectví, Vám předním vzejde z toho nebezpečenství hrdla, národu pak nenabytná škoda.“ Po té skonal prý Břetislav s velikým pláčem přítomných a všeho lidu dne 10. ledna l. p. 1055.

Nemámeť ovšem nižádné příčiny, nedůvěřovati témuž vy-

---

různočtení textu Hildegardova zachoval! Že ostatně Boček s dobrým vědomím kritickým listiny takové, v nichž různočtení se vyskytují, schválně celé dával vytisknouti, o tom svědčí mezi jiným i listina z r. 1228, Cod. dipl. Mor. II. 193 a násl. Jestiť s podivením, co asi zašlo na mysl tomuto jinak povážlivému muži, že právě v tomto případě dal vytisknouti cizí text s pominutím všelikých různočtení textu, jejž vlastně náleželo mu uveřejniti?

[1]) Srov. str. 172 pozn. 2 t. d.

právování Kozmovu; byltě zajisté dostatečně zpraven o okolnostech vzniku tohoto pragmatického zákona českomoravského, maje při smrti Břetislavově věku svého aspoň 10 let, obcházeje se z husta osobně s syny Břetislavovými a povýšen byv na vysoké hodnosti právě při kostele sv. Víta, kdež choval se archiv zemský, jemu ovšem také přístupný. Přimlouvajíť se tedy zajisté všeliké mravní důvody za pravdivosť výpovědi jeho a poněvadž hodné listiny tomu nikdež neodporují: to nechť nám, jako již vícekrát se stalo, bude průvodčím i v této příhodě a zejmena i svědkem toho, že nový zákon o následství i hned po smrti Břetislavově v skutek jesť uveden. Nejstarší Břetislavic, kterýž té doby byl i nejstarším Přemyslovcem vůbec, Spytihněv totiž, učiněn jesť panovníkem říše, mladší bratři jeho pak zůstali v požitcích, nepochybně ještě za života otcova jim přichystaných v tom způsobě, že druhorozený Břetislavic, Vratislav, obdržel k výživě věčí díl Moravy s čelním hradem země, s Olomúcí totiž, třetí Kunrat hrad Znojmo s vůkolím, čtvrtý pak Ota Brno a obvod jeho [1]). Po těchto hradech dáváno

[1]) Proti výpovědi Kozmově k r. 1055 učiněny jsou dvě námitky; jednak zlomky Monsého k r. 1049, 1050 a 1053 v Cod. dipl. Mor. I. 124 a 130, pak i připomínka Kozmy samého o výpravě do Uher. Co nejprv zlomkův Monsého, více než podezřelých, se tkne, tož nedotýkají se tyto Břetislavova zákona o následství, nýbrž jmenují toliko k vzpomenutým letům nejstarší dva syny jeho, a sice Spytihněva k r. 1049 a 1053, Vratislava k r. 1054, nazývajíce je „Duces Moraviae," z čehož chtí někteří dovozovati, že zákon onen i s ustanoveními svými vydán jesť dříve, než na smrtelném loži knížete. Staloť se tak zajisté, ale zákon neměl ještě v zemi platnosti práva. Jak mile kněžici do let byli dorostli, dostávalo se jim ovšem po tehdejším hospodářském obyčeji panujících rodin důchodův z jistých okresův k výživě. Vímeť zejmena o Spytihněvu, že držel župu Žateckou k obživě své; Vratislavu pak a druhým dvěma kněžicům šla zase výživa ještě za panování otcova z Moravy, a protož nebylo nenáležité, říkati jim knížata moravská. Co tu ale Břetislav z vůle soukromní byl učinil, tomu dal skrze pragmatickou sankci svou platnosť zákona. Kdyby tedy titul „Duces Moraviae" i v listinách nepodezřelých se vyskytnul, čehož posud není, nepříčil by se po našem mínění nikterak výpovědi Kozmově. Titul ten a jemu

jim také titulu knížat, jenž ale s počátku vztahoval se toliko k jich osobě, nikoli ale ke kraji, jim k výživě vykázanému; přes to všecko zachovalo se toto rozdělení Moravy na tré až do povýšení země na markrabství. Olomúc, Brno i Znojmo staly jsou se prodlením času netoliko sídly zvláštních dvorův knížecích, nýbrž i hlavami osobitých držav téhož jména, jichž udílení mladším Přemyslovcům neprocházelo v síle nějakého práva dědického, nýbrž z pouhé, svobodné vůle knížete českého, a to s tím závazkem, aby knížata moravská, chtíce nějakého věčího dílu dědiny (t. j. základního čili knížecího jmění) darováním odciziti, vždycky povinni byli, svolení knížete českého co vlastního panovníka v té příčině vyhledaváti [1]), jemu pak jako za nějaké man-

podobné svědčily toliko osobám, nikoli ale krajům, k obživě jim vykázaným. Co pak druhé námitky se tkne, ukazuje se zvláště k neobyčejnosti zimní výpravy a k nedůstatku všeliké příčiny, pro kterouž by bylo náleželo, vydávati se válečně do Uher. Kozmas nezmiňuje se ale nikterak o nějaké zimní výpravě do Uher, pravě toliko: „.... proposuerat invadere Pannoniam, dumque praecedens suum exspectat exercitum, Chrudim in urbe acri pulsatur aegritudine, quam ut sensit magis magisque ingravescere“ a t. d. Což nedalo by se z těchto slov o delší chorobě souditi? Koncem května 1054 spatřujeme knížete našeho v Kvedlinburce, Giesebrechtovi letopisové Altaiští zachovali nám na str. 89 zprávu o nájezdu do východních Bavor, na podzim r. 1054 skrze býv. vévodu též země, Kunrata, způsobený, — hle tedy jak podnět, tak čas k výpravě podzimní, jichž jsme za té doby také již více připomenuli.

[1]) Záhadný dosud Hildegard Hradištský, jak ho zejmena Palacký ve své Gesch. Böhm. díl II. str. 14, pozn. 24 nazývá, jme se sice tvrditi, že Břetislavici obdrželi moravské údĕly své co dědičné: „hereditarie tribu videlicet in herili“ (Cod. dipl. Mor. I. 130); poněvadž ale tvrzení tomu veškeré pásmo dějin našich staví se na odpor, takové ustanovení pak se zákonem stařešinství nedobře se snáší, bereme sobě z této výpovědi novou příčinu, téhož Hildegarda na t. č. ještě co pramene sobě nevšímati, jemuž nad to i doba mnohem pozdější přímo odporuje. Když totiž r. 1142 knížata moravská proti knížeti Vladislavu II. byla odbojně se pozdvihla, jme se Jindřich, biskup Olomúcký, knížete Otu těmito slovy na stav věci pamatovati: ut sit memor, „quod nullo eius proveniente merito sed sola eius gratia ducem tanti ducatus eum constituit (Wladislaus).“ Vincentii Prag. Annal. k r. 1142 u Pertze XVII. 660.

ství víru přísahati [1]). Pátý Břetislavic, jmenem Jaromír, odhodlán jesť k stavu dochovnímu a pomýšleno, dosaditi ho po smrti Šebířově na biskupství pražské. Také o dvou dcerách Břetislavových povídá se, ovšem teprv za nové doby, jež ale prý z mládí ještě zemřely [2]). Vdova knížecí, Juta, přežila manžela svého o tři léta. Vdavší se ještě v roce smutku za Petra, r. 1046 oslepeného krále uherského, skonala i ona dne 2. října 1058. Břetislav pochován jesť v kostele sv. Víta na hradě pražském. Tamže přeneseny jsou i tělesné ostatky manželky jeho.

Přičinivše se, abychom z různých zpráv nejrozličnějších kronikářův a z řídkých té doby ještě listin způsobili sobě zřetelný obraz doby a šestadvacítiletého panování knížete Břetislava, položme sobě posléze ještě otázku: Jeliž pak Břetislav v skutku přece hoden onoho obdivování, jakož i oné takořka poetické lásky, s kterouž lid náš podnes ještě vzpomíná jmena jeho? — Porozuměl-li panovník právě duchu národa a času svého, jakož i váze okolností, učiniv pak tyto ři mocnosti východištěm činnosti důsledné a vědomé, pak proklestil sobě jistotně cestu k pomníku, jemuž říkáme „paměť a vděk národa.“ Břetislav zvolil sobě v pravdě a z vlastní vůle takové východiště, protož chováme ho v lásce i obdivování. Vímeť, že Břetislav až do r. 1041 usiloval o zdvižení samostatné, církevně i politicky od Němec odloučené, mocné i velké říše slovanské. Čechy, Morava, Slezy a valná část vlastního Polska spatřovaly se již sjednocené v rukou jeho i nebyloť nemožné, připojiti k této nové říši také několik těch millionů Slovanův uherských. Bylať zajisté již také založena štěpnice literatury slovanské skrze uvedení pravoslavné liturgie do Sázavského kláštera sv. Prokopa; domácí biskup byl spřátelil se již s myšlénkou dokonalého

[1]) Vincentii Annal. k r. 1142. u Pertze XVII. 660.

[2]) Totiž Boleslava a Dymut. A však známy jsou jediné z jednoho zlomku Monsé'ho (Cod. dipl. Mor. I. 132). Jmen jejich nedočteš se v nižádném nekrologu.

odtržení od vrchní stolice Mohučské; paměť dávních slavných dob mocně jesť vzkřísena (a co ta vzmohla i vzmůže podnes při národech slovanských, tohoť za našich dob sami jsme dobře svědomi): a přece vidělo se Břetislavu, po jediné nešťastné válce s Jindřichem III. r. 1041 netoliko ustoupiti z této, nechť tak bez rozpakův díme, slavně nastoupené a pro mysl národa nemálo lestné dráhy, nýbrž opustitti ji na dobro a oblíbiti sobě dráhu, o kteréž historie vydává nepřetržité svědectví, že staly jsou se Čechy i s Moravou nešťastnými, kdykoli z ní zase se uhnuly. Není-liž tato jediná pravda již nejpodstatnějším důkazem, že uhodil tím Břetislav v skutku na pravou cestu? Kníže dychtivé slávy a panství bylo by i po takové porážce dále ještě napínalo sil národa svého, ba i přepínalo. Břetislav ale toho neučinil; poznávaltě zajisté z výstražných znamení časův a okolností, že minuli jsou dnové Svatopluka i Boleslava Velkého, za nichž samostatná velříše slovanská v těchto stranách Evropy ještě mohla vzniknouti a ostáti.

Polsko bylo manstvím říše německé, bylotť křesťanské s vlastním zřízením církevním již od r. 1000, platíc daň do Říma i do Čech. Uhry spatřovaly se asi v podobném položení. I říše ruské, za velkého Jaroslava mocně zase vzkvétající, neslušelo lehce vážiti; protivovalať se zajisté již malému Polsku, tím více tedy obmýšlené světové říši Břetislavově? A jak asi vypadalo uskutečnění národní církve s liturgií slovanskou? Vždyť již za časův Boleslava druhého, kdy jednalo se o zřízení pouhého biskupství v Praze, položil Řím svolení své pod výminku, aby odstranila se liturgie slovanská; bylo-liž tedy možné, kojiti se nadějí, že liturgie tato dobude sobě průchodu a panství v nové říše slovanské, když za doby rozhodné svrchovanosti německých králův a císařův římských u věcech politických i církevních i utvrzení latinského křesťanství jak v Polsku tak v Uhřích bylo se zdařilo? To vše asi uvažoval pečlivě na mysli Břetislav, než řešil se opustiti cestu, s takovou slávou nastoupenou, a proto

také sobě a potomkům svým trůn, národu svému pak poklad národnosti zachovati chtěje, oblíbil sobě cestu, kterouž přikazovala odtud bráti se povaha času i okolností a kteráž slove: bez všeliké újmy samosprávy země i národa, bez všelikého skracování státního a společenského bytí jeho zůstávati u věcech vysoké politiky v dobré shodě s císaři římskoněmeckými a přijímati z pokročilé osvěty německých sousedův, od nichž spatřoval se národ český se tří stran býti sklíčena, aspoň tolik, coby beze škody samorostlého bytu národního přijíti se dalo. Kdyby se Břetislavu bylo v skutku zdařilo učiniti zemi a národ svůj jádrem velříše slovanské: věrú Břetisľav nebyl by původního úmyslu svého tak náhle se zřekl; že ale vůle své neprovedl, nezbývalo, leč ujíti se pravého prostředku k zachování trůnu i národa a prostředek ten spatřoval se v *sjednání a zachovávání pokoje s císařem německým.* Postavení takové chránilo i bránilo Břetislava od dvou úhlavních nepřátel, t. j. od vzmáhajícího se východního Slovanstva i od nebezpečného Slovanům Němectva. Že Polané několikráte byli se pokusili, pojíti v sebe národ československý, o tom byli jsme již poučeni. Vedeni takořka přirozeným pudem, zdvihli jsou se Čechové, když úmysl Boleslava Chrabrého, učiniti Prahu hlavou nové říše světové, naplnění svého nebyl již dalek; a proč stalo se tak? Poněvadž národ dobře tušil, že v okeánu slovanského východu nepoznaně ztratí se jako potůček v moři, že dada se rozloučiti mocnějšímu bez porovnání i četnějšímu prvku Polanův, pozbude na dobro původní své osobitosti. Proto vzpíral se tomu objetí a připustiv k sobě raději pomoc Němcův, zachráněn jest; neboť druhý urputnější a mocnější nepřítel, Němectvo totiž, mohlo se mu jen tehdy státi osudným, kdyby Břetislav v počatém odporu byl vytrval a co nepřítel jemu byl se postavil. To by však bylo vedlo k podobným výjevům při Vltavě a Moravě, jakých spatřovali i litovali jsme při Slovanech polabských. Na štěstí uhnul se však Břetislav této cestě a postaviv se císaři ně-

meckému v pokoji po boku, směl býti té dobré naděje, že rod a národ jeho od Němectva nebudou pohlceni, dokud sami nad sebou se nezapomenou. Po roce 1041 znal se Břetislav také veřejně k tomuto pravidlu politiky své a přidržuje se ho věrně až do smrti, zůstavil po sobě říši, kteráž, jsouc vnitř založena tvrdě, od sousedův pak smlouvami bezpečna, s prospěchem mohla se protiviti každému, kdož by byl odvážil se zkracovati nebo ničiti svobodu a samostatnosť její. Poněvadž pak politika, kterouž byl Břetislav zůstavil zachovávati potomkům svým, během historie naší co jediné pravou a prospěšnou býti se osvědčila; pročež také, hle, ona takořka přirozená náklonnosť k panovníkovi, jemuž obdivovatel jeho Kozma dává příjmí, jako jsou: vzkříseny Achilles, Gedeon, Samson a Šalomoun [1].

Zákona Břetislavova o následství, kterýž vůbec jesť první známou nám pragmatickou sankcí mezi našim národem a panovníkem jeho a jejž Kozmas nazývá „Pravdou českou“ [2], nelze nám ovšem beze vší výminky schvalovati. Vrozená láska rodičův k vlastním dětem protiví se již takovému ustanovení i nadejde nám průchodem historie naší až příliš častá příležitosť, za kterouž bude lze poukázati k tomuto základnímu zákonu co původu a prameni četných netoliko válek mezisobných a vkládání se ciziny do našich věcí, nýbrž i co k podnětu skracování domácí samostatnosti skrze mocnáře cizí, jichž pomoci buď jedna, buď druhá strana nepřátelská zhusta se jesť dovolávala. Poněvadž ale za oněch časův síla nebo málomocnosť státu některého záležela spíše na osobních vlastnostech panovníka, než na formě vlády: nemůž' ani zmíněná již temná stránka Břetislavova zákona o následství, zůstavšího přese všecky zjevné nedůstatky

---

[1]) Kozmas, II. 1. Pertz IX. 66.

[2]) Kozmas, III. 13. k r. 1101. Pertz IX. 108. „Justitia enim erat Bohemorum, ut semper inter principes eorum maior natu solio potiretur in principatu.“

své za půl druhého sta let, zejmena až do Přemysla Otakara I., v právní platnosti, zkaliti stkvělého obrazu tohoto našeho miláčka, a to tím méně, poněvadž zákon podobný, spoléhající ostatně cele v povaze slovanského práva dědického a čeledního, i u nás té doby ještě obvyklého, také na Rusi v knížecí rodině Rurikovcův již od smrti sv. Vladimíra měl plný průchod a poněvadž posléze my Moravané této pragmatické sankci děkujeme nepochybně státní své autonomie. Kdyby byl totiž Břetislav zavedl v rodě Přemyslovcův dědičnou monarchii po právu prvorozenství, kdož by byl stačil vyvarovati tomu, aby Morava, u porovnání s Čechami třikráte jsouc menší, povlovně nesloučila se v jeden celek s mocnější dědičnou zemí českou? Dvě sousední země o jediném národu a jazyku, s jednostejným mravem, s týmiž potřebami a prostředky nedovedou přece nikterak v prodlení času klásti nepřekonatelných překážek tomu, kdož vedlé dostatečné moci a vážnosti honosí se i tvrdou vůlí, uklíditi hranice, vlivem událostí časův dávno zapomenutých mezi nimi vyzdvižené? Že pak na trůnu českém zasedali jsou panovníci takové moci a vůle, kdož by mohl toho upírati? A přece zůstala Morava povždy svoje, svobodná i svépravná. Zdát se nám, že klíčem k otevření tajností tohoto neobyčejného zjevu právě jest onen zákon Břetislavův o následství dle stařešinství. Z pravidla drželi jsou oprávnění následníci trůnu českého úděly své na Moravě. Kdykoli panující v Čechách právě rodina čeledi Přemyslovcův jala se jest o to ukládati, aby s pominutím těchto oprávněných nápadníkův moravských zjednala trůnu vlastním dětem svým, vznikal i hned proti takovémumu obmyslu zbrojný odpor na Moravě; poněvadž pak zjevy podobné opakovaly se za tři i čtyři pokolení a Morava tudíž velmi zhusta přinucena byla jeviti se ve zbrani za obhájení dobrého práva knížat svých proti obcházení obecně uznaného práva čeledního a státního: tu ovšem nebylo jinak, než že obě země nepřátelsky proti sobě se stavěly, mysli bratří a strýcův rodu knížecího v zášti

se zatvrzovaly a že strana slabší, ovšem tedy knížata moravská, cestou diplomatickou vyhledávati se jala zachování své samostatnosti. Zavedení prvorozenství v Čechách a povýšení Moravy na markrabství, což obé za Přemysla Otakara I. k místu přišlo, jsou zajisté objasněním toho, co jsme zde prozatím jen byli napověděli.

HLAVA DRUHÁ.

VRATISLAV II. A DOBA JEHO. OD R. 1055 AŽ DO R. 1092.

Spytihněv II. stvrzen od císaře Jindřicha III. na knížectví v Čechách. V březnu 1055. — Spytihněv vypovídá Němce z Čech. — Zajav 300 Moravanův, stává se samodržcem Moravy. — Kníže Vratislav utíká do Uher, Kunrat a Ota pak stěhují se do Prahy. — Tvrdé nakládání s pozůstalou manželkou Vratislavovou. — Jindřich III. umírá. V říjnu 1056. — Vratislav pojímá Adletu uherskou za manželku. — Šalomoun korunován na království uherské r. 1057. — Vratislav nabývá zase Moravy r. 1058. — Vdova Břetislavova, králová Juta, umírá, v srpnu 1058. — Spytihněv vypovídá slovanské mnichy ze Sázavy. — Papež Mikuláš II. vyznamenává ho udělením mitry. — Smrt Spytihněva II r. 1061. — Vratislav ujímá se trůnu r. 1061. — Válka jeho s Polany. — Zasnoubení jeho se Svatovou polskou r. 1063. — Morava rozdělena ve dvě državy; Ota v Olomúci, Kunrat ve Znojmě a Brně. — Vratislav a Uhři r. 1063. — Původové založení zvláštního biskupství v Olomúci r. 1063. — Nadání téhož biskupství. — Ján z Břevnova prvním biskupem v Olomúci. — Slovanští mníši do Sázavy opět povoláni r. 1063. — Darování kostelu Olomúckému r. 1065 učiněná. — Biskup Šebíř pražský umírá r. 1067. — Kněžic Jaromír (Gebhart) pře se o biskupství pražské. — A nedlouho potom i s bisku-

pem Jánem Olomúckým r. 1068. — Ztýrání biskupa Jana od Jaromíra r. 1071. — Jednání o to s Římem. — Legátové papežští v Praze r. 1072. — Juromíra zbavují na čas biskupství jeho a zřizují Jána k správě pražského biskupství r. 1072. — Čemuž opírá se metropolita Mohučský Sifrid r. 1073. — Knížata moravská a opat Kotvycký r. 1072. — Noví legáti v Praze r. 1073. — List papeže Řehoře VII., knížatům moravským učiněný. — Biskupové Jaromír a Ján v Římě r. 1074. — Noví listové papežští r. 1074. — Biskupové poznovu do Říma voláni. — Nález stolice papežské v příčině sporného zboží biskupství Olomúckého r. 1074. — Jaromír hněvá se o tento nález. — O čemž Ján zprávu dává do Říma. — Potěšný list papežův r. 1074. — Ota Olomúcký a král Šalomoun uherský r. 1075. — Smírčí smlouva o při Olomúckou. — Čechové a Moravané bojují pospolu v bitvě při řece Unstrutě r. 1075. — Jindřich IV. v Praze. — Týž v klatbě církevní r. 1076. — Lužice a Míšeň dostávají se na čas k Čechám. — Vratislav II. a biskup Jaromír přidržují se Jindřicha IV. — Založeni opatství Hradišťského blíž Olomúce r. 1078. — Nový pokus o vyzdvižení liturgie slovanské v Čechách. — Vratislav II. a Jindřich IV. v letech 1077 až 1082. — Vyprecht Grojecký a Vratislav II. — Kněžic Bořivoj a výprava korunovační do Říma r. 1081. — Branná jednota knížat jihoněmeckých proti Jindřichu IV. r. 1081. — Proti kteréž stojí podobná jednota česko-moravská. — Bitva u Meilberka r. 1082. — Uhři v nepřátelství s Čechy a Moravany r. 1083. — Vratislav II. od Jindřicha IV. povýšen na království r. 1086. — Okolnosti věc tuto provázející. — Dioecese moravská sloučena s českou r. 1086. — Smrt Oty I., knížete Olomúckého r. 1087. — Vratislav pospolu se synem Břetislavem v Míšni r. 1087. — Vratislav obrací. — Dioecese Olomúcká opět samostatná r. 1088. — Václav biskupem v Olomúci. — Smrt Jaromíra, biskupa pražského r. 1090. — Vratislav pře se s Kunratem. — Zdirad a zabití jeho r. 1090. — Kněžic Břetislav u vyhnanství. — Pobožná nadání Vratisla-

vova. — Kozma biskupem v Praze a Ondřej v Olomúci. — Oběma dostává se investitury od Jindřicha IV. — Smrť krále Vratislava dne 14. ledna 1092. — Posouzení povahy a činnosti jeho.

Týmž časem, co Břetislav s tímto světem se rozloučil, jednalo se také o zvolení nového papeže; byltě zejmena Lev IX. dne 19. dubna 1054 skonal a při synodě, kteráž v listopadu t. r. držána jesť v Mohuči, zvolen jesť Gebhart, biskup Eichstätský, za nástupce jeho. Aby dostalo se mu také stvrzení císařova (k čemuž měl Jindřich III. v síle hodnosti římského patricia, při korunovaci sobě udělené, ovšem právo) svolán jesť v březnu r. 1055 valný sjezd knížat do Řezna [1]). K přímluvě mocného tehdy již sekretáře papežského Hildebranda svolil posléze biskup, s počátku se rozpakovavší, i ujal se po vykonaném stvrzení od Jindřicha co Viktor II. důstojenství papežského, jež dovedl až do smrti své r. 1057 držeti rukou dosti mocnou. K tomuto sjezdu dostavil se i Spytihněv Břetislavic, co kníže české druhý t. jmena i přijal stvrzení od císaře na knížecí hodnosť svou.[2]) Po návratu svém do Prahy posazen jesť po starověkém obyčeji na stolec knížecí na hradě pražském [3]) a téhož dne ještě dal prý vyhlásiti, jak Kozmas vypravuje, ostré a památné nařízení, „aby prý všickni Němci, kdož v zemi se naleznou, buďtež bohatí či chudí, domácí či cizí, ve třech dnech země české prázdni byli.“ Ba ani vlastní matky své

---

[1]) Anonymus Haserensis cap. 38. Pertz VII. 265.

[2]) Annal. Altah. k t. r. Giesebrecht str. 89. Srov. ostatně str. 141 t. d.

[3]) „Prima die, qua inthronizatus est,“ dí Kozmas v dobrém svědomí věci. Volba „communi consilio et voluntate“ nemohla při Spytihněvu průchodu míti; tomu protivila se pragmatická sankce z r. 1055. Bylytě Čechy říší dědičnou a nikoli volební.

prý v té věci neušetřil [1]); hle příkaz, kterýž ovšem byl nad obyčej tvrdý a, přijme-li se, že do slova musil býti vyplněn, — i velice neopatrný. A však co asi přihodilo se při dvoře knížecím a ve vůkolí Prahy, to vztahuje Kozmas co horlivý vlastenec ke vší zemi, jakkoli sám jmenuje podnětem tohoto nařízení toliko osobní urážku, jež Spytihněvu ještě co kněžici od abatyše kláštera sv. Jiřského na hradě pražském způsobena byla. Bylať prý ho zejmena pohaněla, když ještě za panování otce svého při stavbě nové zdi hradské sbourati dal pec, klášteru sv. Jiřskému náležitou [2]). Podobných urážek a příkoří bylo asi Spytihněvu od Němcův, při dvoře otcově již v příčině manželky jeho zajisté hojně se nalezajících, prvé častěji snášeti; chtěje se jich nyní zbaviti, vypověděl je ode dvora, neušetřiv při tom ani vlastní matky, kteráž ovšem byla jich původem i ochranou a po té do Uher se odstěhovala. Neboť že Spytihněv nepronásledoval Němcův z úmysla, o tom vydává svědectví dobrá shoda, v kteréž trval s německou manželkou svou, Idou Vetinskou. Také uvodí se zejmena jistý Ota, markrabí nordgavský, co vystěhovalec v zemi živoucí [3]), kterýž rovněž nebyl jesť vypovězen.

Příhodě, že k rozkazu Spytihněva r. 1057 vypuzeni jsou slovanští mníši z kláštera Sázavského, nechceme zde zvláštní váhy přičítati [4]); k opatření tomu dal se totiž Spytihněv vésti (jak za nedlouho se přesvědčíme) spíše pochybnostem povahy církevní, než narodní; že ale nad mnichy latinskými, kteříž nyní uvedeni jsou na místo slovanských, postavil opata Němce, může vždy býti v té příčině s některou vahou; a však dosti toho: Spytihněv vypověděv Němce, kteříž byli se mu stali protivnými, od sebe a ode dvora, nepopudil tím

[1]) Kozmas k r. 1055. II. 14. Pertz IX. 76.
[2]) Kozmas na uv. m.
[3]) Lamberti Annales k r. 1057, u Pertze V. 158.
[4]) Dobner, Annal. V. 345. — Ginzel, Slavenapostel, str. 142, klade rok 1056. A však důvody Dobnerovy jsou v té příčině nepopíratelné.

ani císaře, aniž německých sousedův svých, totiž markrabí Adalberta rakouského a Bavorův, nikterak na sebe, což by jinak při hojných stycích jmenovaných zemí mezi sebou zajisté bylo se přihodilo a čehož by tedy některý současný kronikář německý neopomenul nás zpraviti. My však o tomto místním příběhu máme také jen místního svědka, totiž pražského Kozmu.

Kozmas ale vypráví také ještě dále k témuž r. 1055, že kníže nový (Spytihněv), dav se na stolec knížecí povýšiti a vypověděv Němce ze země, vydal se jest na cestu, aby spořádal „nový království moravské“ [1]). Prvé než jel, obeslal jest schválními listy tři sta nejvznešenějších pánův moravských, zejmena k tomu naznačených, aby mu do Chrudimě vstříc přijeli. Tito uposlechnuvše rozkazu knížecího, nezastali knížete více v Chrudimi, nýbrž dojeli ho již při hranicích moravských jižně Litomyšle v tak zvaném újezdě Hrutovském, asi v těch místech, kdež nyní vesnice Chmelík stojí. Že ale nebyli jsou ostali v Chrudimi, z toho vzal sobě kníže podnět, zbaviti tyto moravské pány zbraně i svobody a poslati je do vězení na rozličné hrady v Čechách. Rozdav pak ještě koně i zbraně jejich pánům v průvodě jeho jsoucím, zdvihl se kníže zase do Moravy [2]). Tohoto nevěrného účinku mladého knížete nelze sobě jinak vyložiti, leč z tajného úmyslu, nevydati Moravy mladším bratrům, nýbrž zachovati ji sobě; neboť pomýšleti v té příčině na nějaký nepřátelský spolek moravských knížat proti Spytihněvu, toho nedopouští znění zprávy od Kozmy podávané, vedlé kteréž obeslaní páni

[1]) „His ita peractis vadit novus dux novum disponere Moraviae regnum.“ Kozmas k r. 1055 na uv. m. Což asi vyznává Kozmas slovy „novum Moraviae regnum?“ Sotva co jiného, leč že Morava, nabyvši nyní skrze mladší Břetislavice zvláštních dvorův knížecích, považována jest přese všecko podřízené postavení své k panovníkům českým co zvláštní, od Čech rozeznávaná říše. Kozmas přidržuje se také tohoto mínění v celém díle svém.

[2]) Kozmas na uv. m. Památky archaelog. II. 26.

moravští bez rozpakův na cestu jsou se vydali. Kdyby tito byli věděli o nějakém zrádném úmyslu ostatních Břetislaviců — i nebývalo by ani lze bez nich se obejíti, poněvadž vyjednávání toho způsobu vyžadují sobě právě lidí nejspolehlivějších, — tož by zajisté nebyli knížeti slepě vlezli do pasti! Když ale to násilí provedeno, prohlédli ovšem ihned knížata moravští pravé záměry Spytihněvovy; poněvadž ale na útok nebyli připraveni, nezbývalo jim jiného prostředku, leč aby buď na útěk se dali, položíce odpor proti svévolnému zkracování práv svých, buď aby pokojně vyčkali, jak knížeti zlíbí se s nimi naložiti. První cestu zvolil Vratislav, druhou Kunrat a Ota. Vratislav uchýlil se do Uher ke králi Ondřeji, Ota i Kunrat pak odjeli v průvodu knížete do Prahy, kdež první postaven jest nad lovci, druhý nad pekaři a kuchaři knížecími. Důchody z Moravy šly tedy od té chvíle bez skrácení do knížecí komory a Spytihněv zůstal asi do r. 1058 samojediným a neobmezeným pánem země.

Že pragmatická sankce Břetislavova, před několika měsíci teprv vyhlášená a přísahami utvrzená, tímto účinkem zjevně porušena jest, o tom nemůž' býti nižádné pochybnosti. Dva Břetislavici poddali jsou se knížeti a svévoli jeho; toliko Vratislav protivil se. Manželka jeho — neví se, jak se nazývala — zůstala při náhlém útěku knížete v Olomúci; třebať bylo jí šetřiti, ana shledávala se v stavu požehnaném. Tím však dostala se knížeti českému do rukou, kterýž poznávaje v ní ihned bezpečného rukojemství skorého návratu bratrova, vyzdvihl ji odtud a vsadil na hradě Leštně (nejspíše nynější Hradiště nad městečkem Lštění při řece Sázavě), kdež dána jest na hlídání županu Mstíši, muži tvrdému, jenž později vyskytuje se opět co župan Bělinský Mstíš nakládal se vznešenou tou paní do té míry nešlechetně, — Kozmas vypravuje, že prý každé noci dával nohy její ke své přivazovati, — že posléze jak biskup Šebíř, tak mnozí pánové čestí mněli se býti povinni, knížeti o to domlouvati, kterýž dav sebou posléze hnouti, ubohou kněžnu, za celý

měsíc tato muka přetrpěvší, propustil ke svobodě. Ona chtěla nyní vydati se za manželem na cestu do Uher; a však již třetího dne opustily ji síly a nemohouc předčasného plodu poroditi, skonala, oplakávána jsouc od manžela svého [1]). Vratislav, jenž byl ženu svou miloval, ztrestal později Mstíše tím, že odňav mu županství Bělinské, přinutil ho vyjíti ze země.

Mezi tím, co tyto věci na Moravě a v Čechách se děly, odpočíval již císař Jindřich III. v hrobě; byltě zejmena dne 5. října 1056 v Bodfeldě Harcském zemřel, dosáhnuv věku svého teprv let 39 a panovav co král 17, co císař 9 let. Papež Viktor II. a vdova císařova Anežka, provodivše mrtvolu do Špýru k poslednímu odpočinku, odebrali se odtud do Cách, kdež mladý král Jindřich IV., jemuž matka měla býti poručnicí, posazen jest na stolec Karla Velikého [2]). Jindřich IV., narodivší se roku 1050, pomazán byl již co dítě, zejmena dne 17. července r. 1054, na království německé, načež dne 28. října 1056 vyhlášen jest za krále (císařství dosáhl dne 31. března r. 1084, zemřel dne 7. srpna 1106). Rok a několik měsícův před Jindřichem III. byl se i markrabí rakouský Adalbert s tímto světem rozloučil. Den úmrtí jeho klade se k 26. květnu 1055. Jeho následoval u vládě syn Arnošt (1055—1075). Papež Viktor II. zemřel dne 28. července r. 1057, načež panovali Štěpán až do r. 1058, Benedikt X. až do r. 1059 a Mikuláš II. od měsíce ledna r. 1059 až do 27. července 1061. Všecky tyto osoby byly vrstevníci Spytihněva, kterýž tedy spatřoval se v postavení nemálo prospěšném.

---

[1]) „Quia non potuit uteri exponere pondus immaturum" dí Kosmas na uv. m. k r. 1055. O ztrestání župana Mstíše dočteš se u Kosmy II. 19. Pertz IX. 79.

[2]) O smrti císařově jsou nejjistější pramenové: Chronicon Wirzeburg. u Pertze VI. 31, pak Pertolt, Lambert a j. O povýšení Jindřicha IV. na trůn toliko Ann. Altah. k r. 1056, str. 92.

Na trůně německém, hle, sedí chlapec pod poručenstvím ženským, nejbližším sousedem knížete českého na jihu spatřuje se býti nový markrabí, nezkušený ještě u válce a vládě. Bavory nalezají se v rukou císařové, jsouce tedy nespokojené, v Němcích a Italii posléze vznikají strany a naděje, očekávající skorý konec panství korunovaného a pomazaného dítěte! Jak volno bylo tu asi Spytihněvu! Mocné ruky císařovy, jež byla by ho přinutila, vážiti sobě lépe domacích zákonův o následství, pod rukojemstvím císařským vyhlášených, nebylo více mezi živými; i protož máme toho dobré přesvědčení, že beze vší újmy zprávy Kozmovy, jenž ostatně množství velice závažných událostí k jedinému roku 1055 hromadí, Spytihněv nejspíše asi onen pych na moravských pánech a knížatech teprv té chvíle jest provedl, když ho již byla došla zpráva o smrti císařově, tedy ovšem v říjnu r. 1056, čímž také vyjasňuje se ta okolnost, proč asi utekli se Vratislav a matka jeho do Uher anebo proč aspoň tam zůstati se rozhodli; bylo by jinak bývalo nejprospěšněji, uchýliti se ke dvoru císařovu a tam postěžovati sobě na porušení zákona, jenž pod autoritou císařskou uvažován byl a přijat.

V Uhřích dočkal se Vratislav brzo náhrady za manželku, záhy a smutným způsobem ztracenou. Poznav zde totiž Adlétu, dceru hostitele svého, krále Ondřeje, i požádav za ruku její, obdržel ji v manželství [1]. Tím došel bezpečného útulku a skrze matku svou Jutu, kteráž, — ač sluší-li v té věci zcela uvěřiti zprávě Kozmově [2] — chtíc nezve-

---

[1] Kozmas II. 16. u Pertze IX. 77. „Forte fuit huic regi unica gnata, nomine Adleyta — — hanc hospes — — matrimonio sibi copulavit." Srov. Pubička Chronol. Geschichte, III. 361 a Majláthovu Gesch. Ung. I. 66, kteříž tuto Adletu proti výslovnému svědectví Kozmovu nazývají sestrou Ondřejovou. My však drželi jsme se v té příčině Dobnerových Ann. V. 353 a rodopisu králův uherských u Szalaye, Gesch. Ungarns, v Pešti 1866.

[2] Kozmas k r. 1058 u Pertze na uv. m. „Iudita — — cum non posset aliter ulcisci iniuriam suam in filio, ad contumeliam eius et omnium Bohemorum nupserat Petro, regi Ungarorum." Všechen slušnosti cit pro-

denému synu svému platně se vymstíti, starého, slepého a svrženého krále Petra za manžela byla pojala, zároveň tak vydatné pomocnice, že Spytihněv uznal toho potřebu, aby s Vratislavem skrze schvální poselství se smířil a k panství, jemu od otce na Moravě vykázanému, znova ho dosadil [1]). V

tivuje se ovšem víře, že by paní, kteráž za plných 25 let byla jest manželkou jednoho z nejznamenitějších knížat doby své, takořka přímo po smrti jeho byla by se v náruč vrhla pověstnému smilníku, aby takovým sňatkem zahanbila vlastního syna i vymstila se jemu z příkoří, sobě způsobeného. Tohoto posledního by při slepém a svrženém králi nad to ani nebývalo zle se dodělati, a prvější je proto nemožné, poněvadž nečest takového účinku nebyla by stihla syna, nýbrž ji samu, a proto také dokládá Szalay na uv. m. str. 165, že prý tato zpráva Kozmova nezasluhuje víry, vzniknuvší vůbec snad jen z té příhody, že Juta po smrti manžela svého do Uher se uchýlila. Rodopisové uherští nazývají onu Jutu, kteráž za býv. krále Petra se vyvdala, dcerou císaře Oty II. (?) Srov. spis: Genealogie d. Könige Ungarns, ve Vídni 1861.

[1]) Kdy udál se sňatek Vratislavův a kdy opětné dosazení jeho k údělu moravskému, toho nelze dověděti se z Kozmy, jediného v té věci zpravodajce. Vypovězení Němcův i kněžny Juty z Čech, násilný vjezd Spytihněva do Moravy, útěk Vratislavův, druhý sňatek a druhé jeho dosazení k panství, to všecko vypráví Kozmas k jedinému roku 1055. Pulkava, kterýž psal v 2. polovici 14. věku (u Dobnera, Mon. III. str. 120 a násl.) rozděluje již tyto příběhy, klada zejmena sňatek Vratislavův k r. 1056 a navrácení jeho k panství do r. 1058, což by stvrzovalo domnění naše, výše vyslovené, že útěk Vratislavův přihodil se v říjnu r. 1056. Jsouť ovšem ještě některé zlomky Monsé'ho před rukama, z kterých dal by se čas těch příběhův určiti, a sice jeden datovaný „in Castro Olomucensi feria quinta post Pascha 1055“ (t. j. 20. dubna), vedlé kteréhož Vratislav „dux Morauorum et terre Olomucensis“ za přítomnosti matky své „Iudita illustris boemorum et morauorum ducissa“, sestry své „Dymudis“ a ujce svého Vratislava, jenž nazývá se tu „canonicus pragensis,“ postupuje děkanu kostela sv. Petra v Olomúci „in remedium animae dilecti progenitoris mei illustris ducis Brachizlai nec non sororis meae Boleslaue“ k účelům založení špitálu některé pozemky blíž míst „Yhessuthborici, Gridesici“ a v „Zalesi“. (Cod. dipl. Mor. I. 132). Dle této listiny nebyl by mohl útěk Vratislavův před 20. dubnem r. 1055 projíti. A však způsob datování je opět neobyčejný; zajisté nevydávali se v XI. věku ještě listové dle ferií (dní); kromě toho shledávají se k názvu „ducissa“, kterýž

držení tohoto údělu svého, t. j. kraje Olomúckého, zůstal pak Vratislav bez příkoří až do dosednutí svého na trůn český r. 1061, moha se nad to honositi příbuzenstvím s panujícím císařem německým. Byltě zejmena Jindřich III. nedlouho před smrtí svou vešel u vyjednávání s Ondřejem uherským, chtěje jednu z dcer svých vyvdati za králevice následníka Šalomouna. A však strana protiněmecká, po zemi valně rozšířená, porozumněvši ihned tomuto úmyslu, jehož krajní účel zajisté nebyl jiný, leč utvrzení závislosti Uher od říše německé, hrozila králi Ondřeji, nad to slabého zdraví jsoucímu, bratrem jeho Belou. Ondřej upokojil Belu, vykázav mu velký kraj [1]) k výživě; a dav syna svého Šalomouna, jehož byl ustanovil nástupcem po sobě, jakkoli ještě v dětském věku jsoucího, r. 1057 na království korunovati [2]) a vyjednávání o zaslíbení jemu císařevny uspíšiti, domníval se takto předejíti všeliké nebezpečenství. Dle letopisův Altaišských [3]) jevilo se r. 1058 uherské poselství při dvoře německém, načež císařová Anežka co správce říše s synem

stal se v Němcích teprv z dob dědičnosti velikých manství obyčejem, parallelní místa teprv v listinách XII. věku. Obvyklý v XI. století název zní „ductrix." Yhessuthborici (Jesuťborici) nalezají se v Čechách (nyní Ješitbořice u Městce Heřmanova), Gridesici (Grděšici = Hrděšice), pokud víme, nikdež více; Zalesi (ostatně nová forma, stará zní Zálesié) vyskytuje se v Čechách vícekrát, také již v listinách XIII. věku co „Sals". Druhý zlomek, jenž ostatně není datován (na uv. m. str. 132 č. 148) vypráví o darování župana Kunrata blíž „Zalesi" témuž kostelu sv. Petra v Olomúci, při kterémž prý „aderant Wratislaus dux illustris cum matre Iudita illustri ducissa et multi nobiles terre Olomucensis." — Třetí, sem se táhnoucí zlomek Monsé'ho pochází prý z r. 1059 (na uv. m. str. 135) a v něm daruje župan Hradecký (u Opavy) kostelu sv. Petra v Olomúci les u Kojetína, a tu prý také „aderat Wratislaus illustris dux cum multitudine nobilium terre Olomucensis." Dle těchto zlomkův byl tedy Vratislav před 20. dubnem r. 1055 ještě na Olomúci a r. 1059 posnovu.

[1]) Annal. Altah. u Giesebrechta, str. 103, jmenují tento kraj vévodstvím.

[2]) Chron. Poson.'k r. 1057. Keza u Endlichra str. 116.

[3]) Annal. Altah. na uv. m. str. 94.

svým odebrala se do jistého hradu při hranicích uherských, kterýž jinak zejmena se neuvodí, kdež s přímluvami velmožův obou říší záležitosť ta na dobro vynesena. Možná, že i Spytihněv, co soused, při tak slavném jednání skrze poselství nějaké se účastnil a to snad bylo ono poselství, jež knížete Vratislava do údělu jeho zase uvedlo [1]). Jedenáctiletá císařevna Juta, kterouž uherští kronikáři nazývají Žofií, zaslibena jesť tu slavně chlapci Šalomounu v manželství [2]) a zasnoubena s ním skutečně r. 1063. Takovým způsobem stal se Vratislav svakem krále německého Jindřicha IV. Týmž časem zemřel ujec jeho s strany otcovy, Ota Svinibrodský, vévoda švábský [3]), a o matce jeho Jutě také se připomíná, že téhož r. 1058, a sice dne 2. srpna v Uhřích s životem se rozloučila, jejíž tělo smrtelné dal pak Vratislav po čase do Prahy přenésti a vedlé těla otcova v chrámě svatovítském pochovati [4]).

Jak sobě Vratislav potom na Moravě počínal, o tom nedošly nás nižádné zprávy, jako neví se ničeho o kněžení nejmladších Břetislavicův, Oty a Kunrata, ba velice málo i o Spytihněvu samém. Kozma vynáší Spytihněva sice takměř do nebe pro znamenitou mysli zbožnosť, v křesťanských skutcích se jevící, pro štědré rozhojnění duchovních nadání a pro života způsob, po kněžsku zřízeného. O lásce jeho k

---

[1]) Dobner, Annal. V. 344 má r. 1059 za pravý.

[2]) Keza, na uv. m. 115 a Turčanský (Thurocz) II. 44, str. 135 a násl. Bertholdi Annal. k r. 1059 u Pertze V. 271. Zde nazývá se nevěsta výslovně Jutou, ani uherští letopisci říkají jí Žofie. Srov. též Annal. Lamberti k r. 1061 u Pertze V. 161.

[3]) Lamberti Annal. ad an. 1058. Pertz V. 159. Annal. Saxo klade toto úmrtí k 28. září, ale roku 1057. Pertz VI. 692.

[4]) Kozmas k r. 1058, na uv. m. Letopisy Hradištské k t. r., u Pertze XVII. 647, pak Necrolog. Boh. u Dobnera Mon. III. 21 a 13. Pulkava klade rok 1059 na uv. m. str. 121. Kozmas dí ovšem krátce „haec postea a filio suo Wratislao duce“ a t. d., tedy nejspíše teprv, když Vratislav dostal se k trůnu.

duchovnímu životu svědčí založení proboštví Litoměřického [1]), jakož i darování kláštera Ostrovského [2]) na Vltavě; dokladem pak účinlivosti jeho křesťanské můž' býti úmysl pojatý, aby kostel sv. Víta na hradě pražském, jenž tehdejším potřebám více nestačil, rozšířen byl a zveleben [3]). Což divu tedy, že Spytihněv, oblíbiv sobě takový směr mysli i srdce, octnul se časem zcela v rukou duchovních, kteříž ho posléze k tomu namluvili, aby protivné jim mnichy slovanské z kláštera Sázavského vypověděl.

Již na str. 128 t. d. vzpomenuli jsme, že po smrti sv. Prokopa, kteráž přihodila se dne 25. března 1053, povýšen jest na opata téhož kláštera sestřenec jeho Vít, kterýž pečoval o sad, ujcem jeho založený, s všelikou horlivostí. Dokud byl Břetislav živ, těšil se klášter ochrany samého knížete; pročež duchovenstvo latinské neodvážilo se, jemu křivditi. Když ale Břetislav zemřel a „otec duchovenstva," jak Kozma Spytihněva nazývá, k panství se dostal, tu pojednou přestalo se toto dávním záštím svým tajiti a jako druhdy vinili jsou kněži němečtí našeho velkého arcibiskupa Methoděje z kacířství, aby překazili dílo jeho, tak provádělo nyní i české duchovenstvo odpovědné nepřátelství na mniších Sázavských. Přezdívalit jim zajisté kacířův a licemërníkův, osočujíce je všelikým způsobem u dvora knížecího. Tak došlo posléze na to, že kníže rozkázal opatu Vítu, bratrovci jeho Jimramu, jakož i ostatním v klášteře živoucím bratřím, aby odtud pryč se vystěhovali. Uposlechnuvše, utekli jsou se vypovězenci asi r. 1057 do Uher, kdež spatřovaly se odedávna kláštery pravoslavné pod svrchovaností papeže v Bezpremi, na Vyšehradě, v Čanadě, Starém Hradě (Aradě)

---

[1]) Erben, Regesta, str. 51 č. 124. Posudek této podvržené listiny od Palackého viz v Časop. čes. musea r. 1836, str. 323 a násl., pak v Denkmäler der böhm. Sprache a t. d. 1842.

[2]) Cod. dipl. Mor. I. 135.

[3]) Kozmas na uv. m. k r. 1060.

a j., těšíce se z ochrany samých králův uherských [1]). Na Sázavu však uvedeni jsou mníši latinského obřadu a pro lepší bezpečnosť postaven nad nimi opat původu německého [2]). Záští došlo tedy cíle svého a povolnosť knížete hodna byla odměny. A však kdož měl jí poskytnouti? Skutku duchovního náleželo ovšem odsloužiti se také darem duchovním i stalo se tak; papež Mikuláš II. udělil českému knížeti, ovšem jen k osobní jeho potřebě, právo, aby při mši svaté a jiných službách božích, jež nejraději konával prý v řadách kanovníkův pražských, směl pokrývati se podobnou čepicí (mitrou), jakéž užívají biskupové. Takovým způsobem dostalo se Čechům, do Prahy příchozím, vzácného divadla, vídati totiž v dni církevní knížete svého, an vykračuje sobě v oděvu biskupa [3]). Nevěřímeť, že by byl Spytihněv tomuto, z Říma poslému vyznamenání přičítal nějakého smyslu svět-

[1]) Listinu, svědčící pravoslavným jeptiškám v Bezpremi, z r. 1025 viz u Fejéra, Cod. dipl. Hung. I. 312.

[2]) Monach. Sazav. Continuat. Cosmae u Pertze IX. 151. Pramen tento jmenuje výslovně „závisť" předním původem odpovědného nepřátelství latinských duchovních k mníchům Slovanům. Nového německého opata nazývají „hominem turbida indignatione plenum." List papeže Alexandra II., zapovídající liturgii slovanskou v Charvatech a Dalmácii (Cod. dipl. Mor. I. 134) nesluší k r. 1059, nýbrž nejspíše asi k r. 1068, poněvadž papež Alexander II. panoval od r. 1061—1073.

[3]) Kozma dí o Spytihněvu: „Pelliceam episcopolem et tunicam clericalem — — per totam quadragesimam gestabat", na uv. m. str. 78. Nedostávalo se mu tedy jen ještě mitry; neboť tak zv. kápí (cappa), t. j. biskupskou košili do kůru, nosíval již. Že ostatně králové němečtí i francouzští, ano i jiní ještě světští panovníci směli v jisté doby nositi kápi kanovnickou, je ovšem věcí známou. Prvé než král německý v Cáchách obdržel korunu, stával se z pravidla čestným kanovníkem kostela téhož města. V Římě, prvé než mu vstavena koruna císařská na hlavu, odíván jest v roucho kanovníka při sv. Petru. Také králové francouzští bývali kanovníky. Když světští panovníci spatřiti sobě žádali z blízka svaté ostatky, v Římském chrámě sv. Peterském chované, zejmena kopí, potník a část sv. kříže, povinni byli prvé upsati se mezi kanovníky téhož chrámu, načež oděni byvše v šat kanovnický, připuštěni jsou k pokloně oněm sv. ostatkům.

ského; žiltě ovšem potom příliš krátce, než aby byl stačil nějakým skutkem potvrditi tohoto našeho mínění nebo vyvrátiti je. Dle vší podobnosti dostalo se mu této pocty r. 1060, a však již dne 28. ledna 1061 nebylo ho více mezi živými. Že ale kníže za toto znamení přízně papežské uvolil se platiti ročně 100 hřiven stříbra sv. Petru, ukazovalo by asi přece k jinému úmyslu, než byl ten (jak Kozma dí), „aby v kůře roven mohl býti druhým.“ [1])

Jesť-li ale bratr a nástupce jeho Vratislav, kterýž při papežích Alexandru II. a Řehoři VII. tohoto oděvu se doprošoval a kterýž jej i také skutečně obdržel, nespatřoval v něm jakéhos znamení následující korunovace, kdož mohl by toho nade vši pochybnosť jistiti? Později vrátíme se ostatně zase k této věci; teď ještě něco o Spytihněvu.

Zaslíbení německého krále Jindřicha IV. s Žofií Ondřejevnou, prošlé na hranicích uherských, způsobilo v zemi zlou

[1]) O mitře Spytihněvově uveřejnil Dobner schvální pojednání v Bornových „Abhandlungen einer Privatgesellschaft in Böhmen“ III. 131. Srov. též Dobner. Mon. V. 358 a násl. Že při této mitře nesluší pomýšleti na nějaké „capitis tegumentum, quod imperatorum et regum coronis substernitur,“ toho důvod spatřujeme v listu Řehoře VII. z r. 1073 (Cod. dipl. Mor. I. 144), kdež dí se o této mitře: „est signum intime dilectionis, quod laice persone tribui non consuevit.“ Papež Lucius II. (1144-1145) poslal králi sicilskému Rogrovi vedlé ostatních insignií biskupských (t. j. holi, prstenu a dalmatiky) též mitru (Otto Frising. de gestis Frid. I. 28. fol. 10. Edit. Argentorat. 1515.) V biskupském kostele Olomúckém brávána druhdy mitra též co Almutium. V řádu kostela Olomúckého ze XIV. čte se de Almutiis deferendis: „Almutia seu Mitras debent portare Praelati, Canonici, Vicarii, Altaristae et aliae quaevis personae in festis suprascriptis, nempe in praecipuis festivitatibus Nostri Salvatoris et B. M. V. et Patronorum in quorum honore Cappae portari consueverunt.“ Dále pak v stati: quantum pro Cappa Praelatus et quantum Canonicus solvere teneatur: „Custos vero et Scholasticus, qui Canonici non fuerint, Mitras habeant canonicales ac stallum in choro imediate post Canonicos et locum in processione post vicarios, et quilibet ipsorum pro Cappa quatuor marcas grossorum ad instar Canonici solvere teneatur atd. Cd. Ms. Memb. Cap. Olom. E. I. 24. fol. 50.

krev; obávánoť se odvislosti od Německa i ohlíženo se po Belovi (Vojtěchovi), aby učinil přítrž takovým obavám. Ondřej, znaje původy tohoto odporu, dovedl je brzo rozehnati [1]. Tak octnul se Bela brzo zase s dětmi svými na útěku do Polska. Zde byl zemřelého r. 1058 Kazimíra I. následoval na trůně syn jeho Boleslav II. (příjmím Smělý). Ten přijav přátelsky uprchlého příbuzného — víměť, že manželkou Belovou byla sestra nebožtíka Kazimíra — nezpěčoval se, uvésti ho také válečně do vlasti. Ondřej, předzvídaje blízkou bouři, vypravil manželku, kteráž byla dcerou velikého knížete ruského Jaroslava, jakož i syna a nevěstu jeho s klenoty říšskými k rakouskému markrabí Arnoštovi i dopro šoval se (jak se podobá, na podzim r. 1060) při knížatech německých o pospěšné vypravení pomocného vojska. Císařová co správce říše byla mu v tom arci po vůli a vyhlásila pole k příštímu roku 1061. V té příčině šly zejmena rozkazy nebo prosby k Vilému, markrabí durynskému, k Arnoštu rakouskému, k biskupu Žičskému a k našemu Spytihněvu [2]. A však Spytihněv nestačil více k tomu, aby poskytnul žádané pomoci. Zemřelť již dne 28. ledna 1061, zůstaviv po sobě pověsť pobožného a spravedlivého knížete. Nástupcem jeho na trůně stal se po zákonu Břetislavově nejstarší té doby Přemyslovec, bratr jeho Vratislav. Jediný syn Spytihněvův, o němž ví se z historie a kterýž nazýval prý se Svatobor (Frydrych), vyskytá se později co patriarcha Voglejský. Kdy zemřela manželka knížete, Ida Vetinská, o tom není nikdež napsáno.

V síle „Pravdy české“ (zákona o posloupnosti dle stařešinství) ujal se trůnu co nejstarší Přemyslovec kníže *Vratislav II.*, a sice beze všeho protivenství. Vzdaž-li požádal sobě po příkladu bratra svého manství u krále německého,

---

[1]) Divadelní jakýs výstup, jejž v té příčině dal Ondřej provozovati, vypisuje Turčanský II. 44. ve Schwandtnerových Script. I. 136 a násl.

[2]) Lamberti Annal. k r. 1061, u Pertze V. 161.

té doby v Řezně meškajícího, o tom nezachovalo se žádných zpráv; a však ví se, že účastnil se oné války uherské, ku které již bratr jeho byl se chystal. Známoť, že v Uhřích stáli proti sebě dva bratři, Ondřej a Bela. Stranu Belovu lze nazvati národní, stoupence pak Ondřejovy stranou německou. Jedná-li se, jako zde, o národ mladý, nebude v té příčině nikterak za těžké uhodnouti, která strana posléze obdržela vrch. Počet stoupenců Belových množil se vůčihledě a zástupové němečtí, na rychlo sebraní, nestačili již proto Ondřeje držeti, poněvadž kníže Vratislav nucena se viděl, vyslati vojska svá na Boleslava II. polského, kterýž ve spolku s Belou byl octnul se již na půdě moravské, obléhaje s lidem svým pomezní hrad Hradec nad nynější Opavou. Ondřej poražen jsa v bitvě, při řece Tise svedené, spadl s koně i ušlapán jesť kopyty koňskými [1]). Mrtvé tělo jeho pochováno v klášteře Tihánském blíž jezera Blatného. Tak vydobyl sobě Bela trůnu uherského. Lépe zdařilo se Vratislavu; válečnými pochody a opatrným rozestavením lidu svého dovedl osvoboditi Hradce i s těží ušli Polané dokonalé záhuby [2]). Vedena-li tato válka při nejsevernějších tehdejších mezích Moravy dále a s jakým ještě úspěchem, o tom nic se neví; tolik ale jisto jesť, že dlouho netrvala, poněvadž hned počátkem r. 1063 kníže Vratislav vešel jesť v nejlepší přátelství s Polskem, zasnoubiv se po smrti druhé manželky své, uherské Adléty (skonalať dne 27. ledna 1062) se Svatavou, sestrou Boleslava II., kteréž Poláci říkají Swiętochna [3]).

Zbaviv se takto vnějších nepřátel, jal se nyní Vratislav přihlížeti k správě zemí vlastních, zvláště pak k spořádání

[1]) Thurocz, chron. Hungar. II. kap. 44 u Schwandtnera, Script. rer. Hungar. I. 136 a násl.

[2]) Scriptores rerum Silesiae. Edit. Stenzel I. 60. — Srov. chron. Polon. Pertz IX. 439. pak Röppell, Geschichte Polens, I. 190.

[3]) Kozmas II. 20 k r. 1062, u Pertze IX. 79. Lelewel, Polska II. Rodokmen Piastovců.

věcí na Moravě, kterouž dle pragmatické sankce náleželo rozděliti ostatním Přemyslovcům. Poněvadž bratr Jaromír, byv, jak známo (srov. str. 182. t. d.), k stavu duchovnímu vyvolen, té doby na studiích meškal v Němcích, zbývalo jen ještě zaopatřiti bratry Kunrata a Otu. Způsob, jakým zaopatření to provedeno, jest nejjasnějším toho svědectvím, že rozdělování země moravské ostatním Přemyslovcům dokonale záleželo na vůli panujícího právě knížete českého. Vypravujeť zejmena Kozma k r. 1061, „že Vratislav rozdělil království moravské (Moraviae regnum) ve dva díly; východní stranu, již prvé sám byl držel a kteráž byla způsobilejší k honbě a bohatší rybami, vykázal Otovi, západní pak, kteráž hraničí s Němci, poručil Kunratovi, kterýž sám také vyznával se v němčině. Kraj tento jest prý rovnější a rolnatější, jakož i úrodnější plodinami“ [1]). Řeka Svítava a níže Brna Svratka byly jsou asi hranicemi obou údělův.

Z příčin, v kterých takové rozdělení prošlo, poznává se, že při nádělu mladších Přemyslovcův bývaly asi měřítkem osobní vlastnosti a náklonnosti kněžicův, jež náleželo zaopatřiti. Budeť zajisté případné, pojmenovati úděl, vykázaný někdejšímu nejvyššímu lovčímu, po hlavním a sídelním hradě Olomúckým, druhý západní, bývalému vrchnímu kuchmistrovi svědčící, Brněnsko-Znojemským, kterýžto poslední podél hraničné řeky Dyje mezoval s markrabstvím rakouským, jehož němečtí tehdáž již nejvěčím dílem obyvatelé, vztahující se koloniemi svými až k pruhu pomeznímu, vyhledávali toho potřebu, aby pro hojné styky s nimi údělné kníže znalo řeči jejich. Bylit to zejmena biskupové Pasovští, kteříž nejvíce osad do těchto končin jsou uvedli. Zboží jejich okolo Kotlasbrunnu a Suchých Krupt známe již [2]); za nedlouho

---

[1]) Kozmas II. 18. na uv. m. I. k tomuto místu opakuje Cod. dipl. Mor. I. 136 slova Kozmova, připomínaje toliko: „Item Hildegardus Gradicensis Ms.“

[2]) Srov. str. 172. pozn 1. t. d. Meiller, Regesta str. 201 a 202 č. 62.

dostali jsou se také v držení kraje okolo Dubének panských (Herren-Baumgarten) ve čtvrti pod Manh. h., jenž vztahoval se k silnici, vedoucí dnešního dne od Vülferstorfu na České Krupty, Reinthal a Temenov dolejší k Břeclavi, t. j. dřevnímu Laventenburku. [1]) I samo jmeno tohoto hradu — první německý název sídla moravského, jehož z listin lze doložiti — vydává svědectví, že jazyk německý byl se již XI. věku uhostil při jižní hranici kraje Brněnského. Budemeť nyní, chtíce vyhnouti se všelikému nedorozumění, Vratislava a potomstvo jeho nazývati českým rodem Přemyslovcův, Kunrata i Otu s dětmi jejich rodem moravským, a sice rod Kunratův linií Brněnsko-Znojemskou, rod Otův pak linií Olomúckou.

Že bratři Kunrat a Ota rádi spokojili se s úděly sobě vykázanými, lze souditi z případnosti, výše vzpomenuté, že totiž Vratislavu zbývalo času i zvůle, podstoupiti vítězně Polany na prospěch tchána svého, krále Ondřeje. Kdyby bylo knížatům moravským na mysl přišlo, straniti Belovi nebo Boleslavu polskému, byly by běhy válečné přijaly bez pochyby na se zcela změněnou tvářnosť. A však byli-li Kunrat i Ota spokojeni, o Jaromíru nelze toho jistiti. Stav, k němuž ho byli určili, nebyl mu po chuti; žádaje také míti údělu, pospíšil sobě hned po smrti Spytihněvově do Prahy i dovolával se při knížeti práva svého. Teprv když mu slíbeno, že po vůli otcově dostane se mu po smrti Šebířově pražského biskupství, dal se v měsíci březnu r. 1061 vysvětiti na jáhenství, což ale neučinil z přesvědčení, nýbrž nerad a z donucení; proto také, sotva se zase vzpamatovav, svlekl s sebe roucho duchovní a ušel tajně ze země s tovaryši svými k Boleslavu II. do Polska, u kteréhož zůstal až do smrti biskupa Šebíře, dne 9. prosince 1067 se přihodivší.

[1]) Listina ze dne 10. července 1056 v Erbenových Regest. I. 51 č. 123, pak v Meillerových Regest. str. 202. České jmeno „Břetislav" (t. j. Briačislav' = hrad Břetislavův) připomíná se ponejprv k r. 1078. Cod. dipl. Mor. I. 163.

[2]) Kozmas II. 18 k r. 1061, u Pertze IX. 79.

Týž vyvdal potom sestru svou Svatavu za knížete Vratislava, čímž obnovena jest, jak již řečeno, zase dobrá shoda mezi oběma panovníky.

Jediné s Uhry nebylo dosud smírné porovnání se stalo. Považovalit zajisté Vratislav, a více ještě král německý nového krále Belu za samozvance, žádajíce sobě toho, aby poručenec a příbuzný jejich Šalomoun k trůnu se dostal. Že ale Bela stranu národní, kteráž hledala zase obnoviti dřevní řády pohanské, v čas dovedl potlačiti, panoval s pokojem a s velikým užitkem země až do smrti své. Když pak Bela r. 1063 zemřel, vypravil nejstarší syn jeho Gejsa posly ke dvoru německému, nabízeje se postoupiti mladému Šalomounu, svaku Jindřicha IV. i Vratislava, z vlastní vůle uherského trůnu, ač dán-li bude jemu úděl, kterýž by stačil ke knížecí výživě [1]). A však Němci nepřijali toho spravedlivého nabídnutí, nýbrž usnesli se na sněmu, v Mohuči o to drženém, aby uveden byl Šalomoun v panství válečně a bez náhrady [2]). K tomu konci shromáždiv Jindřich IV. vojsko okolo sebe, vytrhnul s ním v září r. 1063 nepřátelsky do Uher. Co účastníci této výpravy jmenují se výslovně arcibiskup Adalbert Bremský, vévoda saský Ordulf, zvláště pak Ota Nordheimský, kterýž toho času byl stal se vévodou bavorským [3]). Že i Čechové, tedy i Moravané vzali jsou podílu v tomto podniknutí, dokládá nejstarší dějepisec uherský Keza [4]). Pod ochranou a za přítomností Jindřicha IV. korunován jest Šalomoun v Bělehradě podruhé, načež zasnoubena mu bez prodlení sestra Jindřichova a výprava již v říjnu t. r. skončena. Bylať trvala sotva za dvacet dní [5]). Gejsa a bratři

[1]) Lamberti Annales k r. 1063. Pertz V. 166.

[2]) Annal. Altah. u Giesebrechta str. 103.

[3]) Adami Gesta Hamaburgensia. III. 42. u Pertze VII. 352, pak Lamberti Annal. k r. 1071 na uv. m. 185.

[4]) Keza, Gesta hungar. kap. 4. u Endlichra I. 117, jakkoli s okolnostmi omylnými.

[5]) Gfrörer, Papst Gregor VII. und seine Zeit. II. 42.

jeho Ladislav (Laszló) a Lambert ušli do Polska, kdež také, jak již řečeno, kněžic Jaromír se špúlal.

Nestálosť a světáctví, jakéž shledávaly se při kněžici Jaromíru, byly ovšem málo způsobilé k tomu, aby utvrdily knížete Vratislava v úmyslu, dopříti témuž bratru v případě úmrtí Šebířova biskupství pražského. Vycházeje z přesvědčení, že nic nebývá s věčí škodou zemskou, jako nezpůsobilý biskup, nemohl Vratislav, ač chtěl-li odvarovati od Čech a Moravy takové škody, voliti jinak, leč jednu z těchto dvou cest: buď nedopustiti nikdy, aby Jaromír dosedl na biskupskou stolici pražskou, buď postaviti vedlé příští moci jeho mocnosť stejné váhy. Nastoupiti na cestu první, to vidělo se mu vůči přízni, kteréž Jaromír v Polště požíval, jakož i z povinné šetrnosti k sankci pragmatické, kteráž přikazovala, opatřiti dostatečnou výživou v zemi všecky mužské Přemyslovce, s počátku býti na pováženou. Takéť byla Kunratu a Otovi v skutku již celá Morava rozdělena; náleželoť tedy, ač nemělo-li těmto způsobeno býti příkoří, zaopatřiti Jaromíra v Čechách samých, a to zase nebylo Vratislavu samému po chuti; protož oblíbil sobě cestu druhou, považuje na mysli, jak by nejmladšího bratra, zachovaje mu biskupství pražské, mohl učiniti ne-li neškodným, tedy aspoň snesitelným. Prostředek toho shledal posléze v zřízení nového biskupství, a sice na Moravě, postavě takto moc proti moci. To asi byl podnět povahy subjektivní, jsa do jisté míry východištěm podnětu druhého, t. j. objektivního.

Po míře středověkého katolického mínění nezasluhovala totiž země, kteráž neměla několik biskupství, aniž sídla metropolitního, titulu království; říše česká nepožívala dosud tohoto stkvělého titulu a přece podobalo se po příkladu Štěpána I. uherského a Boleslava Chrabrého polského, že je věc taková možná. Což kdyby byl Vratislav, pomýšleje na získání takového důstojenství, napřed již usiloval o způsobení takového pořádku v zemích svých, kterýž by byl usnadnil stihnutí toho vznešeného cíle. Počínání takové slušelo by

zajisté chváliti, zvláště má-li jím zároveň dojíti se dokonalejší politické samostatnosti a s tím i věčí naděje, že národ povýší se k vyššímu stupni vzdělanosti. K tomu měl posléze vésti žádoucí titul královský a aby ten bezpečněji přišel k místu, vyzdvižení nového biskupství.

Poněvadž ale zřízení nového biskupství nespoléhalo jediné na vůli zeměpána, třeba bylo také, aby Vratislav k vyvedení úmyslu svého zjistil se všemi osobami a okolnostmi, jež mu v díle tom mohly býti pomocny. Že v té příčině vyhledl sobě Moravu, pochopíme snadno. Z ústních a nejspíše i z písemních podání byl toho Vratislav zajisté dobře zpraven, že Morava již před 80 lety mívala svého biskupa [1]), kterýž byl arci pražskému přidružen, a že bývali i časové, kdy i zvláštní metropolita zemi spravoval. Dále věděl také nepochybně, že stolice apoštolská ráda schvaluje obnovení zašlých biskupství a že mají posléze i světští panovníci z toho prospěch, kdy velké okresy církevní rozlučují se v menší. Z Říma nebo od krále německého, nad to příbuzného, nebylo se tedy těžkostí obávati, ba ani od knížat moravských. Domácí biskupství mohlo býti jen s prospěchem země, kterouž drželi, a zbavilo by je strachu, že budou musiť mladšímu bratru, nedostane-li pražského biskupství, postoupiti části důchodův svých nebo snášeti od neustavičnosti jeho nemilá příkoří, kdyby Čech i Moravy co společný biskup spravoval [2]). Zbývaloť tedy jen ještě pojistiti sobě dobré vůle pražského biskupa Šebíře a metropolity Mohučského Sifrida (Sejfrida). Poněvadž ale tomuto nemohlo býti proti mysli, když počet područích biskupův jeho se rozmnoží, čímž vážnosť metropolie jeho byla by se rozhojnila: tož mohl Vratislav již předkem na svolení jeho počítati a tak

[1]) Srov. str. 23 a 28 t. d.

[2]) Shledáváme, že smysl hořejších slov našich stvrzuje se výpovědí, v Cod. dipl. Mor. I. 138 č. 159 obsažené: „Wratislaus, Boemorum dux, ad voluntatem fratrum, Ottonis et Conradi, ducum Moraviensium, fundati episcopatus Olomucensis dotem confirmat augetque.“

zbyl posléze toliko biskup Šebíř, jehož věc ovšem nejvíce se týkala; nebot jeho povinností bylo, po míře přísahy, při vysvěcení složené, netoliko práv církve své hájiti, nýbrž i důchodův jejich nástupci svému bez skrácení zachovati. Obé nemohlo tedy jinak býti způsobeno, leč obapolným dohodnutím se knížete s biskupem; a tu octli jsme se opět na pevné půdě historie.

Vímet ovšem ze str. 29 t. d., že biskup pražský od té chvíle, co Morava připojena jest k jeho dioecesi, což asi r. 983 se stalo, požíval desátku celé země a že zejmena ujal se držení dávníhō zboží církevního na Moravě, t. j. Sekyře Kostela i s důchody sousedního zeměpanského hradu Podivina Kostela a trhové vsi Slivnice, v obvodu téhož hradu ležící. A právě tento desátek, jakož i jmenované zboží církevní hodlal Vratislav vykázati novému biskupství co první nadání jeho; toto odcizení nemohlo však projíti bez náhrady, a k tomu konci nabídnul kníže pražskému biskupu Šebíři, aby sobě vybral dle vlastní vůle dvanáctero nejvýnosnějších vsí knížecích v Čechách, k čemuž sliboval dáti ještě výroční důchod 100 hřiven stříbra z knížecí komory [1]). Domnívámet se, že tento pražský důchod určen byl k vyrovnání schodku a že tudíž náleží jej míti za trvalé obtížení knížecí komory. Nebot nehledíc ani k tomu, že vedlé znění zákonův kanonických nemá žádný beneficiát, tedy také nižádný biskup práva, užitkův svého beneficia z vlastní vůle zkracovati, utvrzují nás v tomto našem mínění právě ony různice a spory, kteréž po několika letech o tento plat jsou vznikly. Podobát se, že Šebíř a kapitola jeho spokojili se s jmeno-

[1]) Kozmas k r. 1067 u Pertze IX. 80, kteréhož opravují listové Řehoře VII. z r. 1074 (Cod. dipl. Mor. I. 154 a 157). Z těch lze také doplniti, co přináší Cod. dipl. Mor. I. 139 z Hildegarda Hradištského k r. 1063. Naopak nečiní Annal. Saxo k t. r. žádné zmínky o Podivině Kostele (u Pertze, VI. 695); ovšem ale dí tak zv. Granum Olom. „Iohannes episcopus viriliter pro iuribus et bonis Podivin instetit.“ Rukop. v archivu morav. I. 183.

vanou náhradou; neboť nikdež nepotkáváme se se zprávou o nějakém odporu. A tak zbývalo jen ještě, vyhledávati stvrzení tohoto vyloučení nové dioecese při německém králi a Mohučském metropolitovi, čehož brzo udála se příležitosť.

Byltě zejmena v červenci 1061 zemřel papež Mikuláš II., kterýž vytrhnuv volbu nejvyšší hlavy křesťanství rukoum světským a nižšího duchovenstva, vznesl právo její na sbor kardinálův [1]). Tento sbor zvolil také po tříměsíčné prázdni apoštolské stolice dne 1. října t. r., a sice již dle řádu, od papeže Mikuláše II. vyhlášeného, biskupa Anselma z Luccy na papežství, kterýž dal sobě jmeno Alexandra II. (+21. dubna 1073). Poněvadž ale tato volba vykonána jest bez přístupu krále německého, vznikla i hned strana protivná, kterouž lze nazvati královskou a kteráž shromáždivši se v Basileji, zrušila zvolení Anselma a biskupa Kadala Parmského co Honoria II. papežem učinila. Dvojí tato volba potáhla ovšem za sebou rozštěpení církve, kteréž sceliti chtěje, svolal jest Jindřich IV. skrze nového správce říše, arcibiskupa Anna Kolínského — neboť císařové Anežce byli jsou správu odňali — ke dni 24. října 1062 jakýs synodální sněm říšský do Augšpurka. Metropolitové Anno Kolínský, Sifrid Mohučský, Adalbert Bremský, biskupové Vintíř Bamberský, pak Adalbero Vyrcpurský jmenují se výslovně mezi přišlými [2]); že ale i jiní biskupové italští i němečtí k sněmu tomu jsou se dostavili, toho vzpomínají jiné současné zprávy [3]); vždyť pak jednalo se o to, komu náleží vzdávati poslušenství, Alexandru či Honoriovi! Škoda, že náš Kozmas o tomto vážném jednání nečiní ani jediné zmínky, a přece domýšlíme se, že v Mohuči byla tehdáž nejlepší příležitosť, vyřìditi věc založení nového biskupství moravského [4]). Bez synody ne-

[1]) Statut, o to vydaný, viz u Pertze, Leges II. 176 a násl. Srov. též časopis: Hist. polit. Blätter 1862, str. 466 a násl.

[2]) Gfrörer, Papst Gregor VII. II. str. 16.

[3]) Petri Damiani Opera, Tom. III. pag. 206.

[4]) Dobner, Mor. V. 376.

mohla ta věc ke konci přivedena býti, tak tomu chtí zákonové církevní; a poněvadž neví se od konce r. 1062 a během následujícího r. 1063 o jiné synodě německých biskupův, leč o této Augšpurské [1]), tož sotva pochybíme, tvrdíce, že na této synodě dal arcibiskup Mohučský žádaného svolení k té věci.

A nyní teprv nastala možnosť, aby na schválním sjezdu čili sněmu moravském poslední ruka k velikému tomu dílu přiložena byla. Sjezd tento držán jesť dne 21. prosince r. 1062 v Olomúci. Poněvadž pak k němu netoliko moravští Břetislavici i s knížetem českým a biskupem Šebířem byli se dostavili, nýbrž i mnozí čeští a moravští županė povoláni jsou [2]), dostalo se celému tomu činu jakési platnosti státoprávní. Pročež také lze nám s dobrým svědomím přistoupiti na starodávní mínění, že průchodem r. 1063 pořádné zřízení biskupství moravského, a sice se sídlem v Olomúci, k místu jesť přišlo a že prvním biskupem jeho jmenován jesť Ján, mních řehole sv. Benedikta z kláštera Břevnovského.

Starodávním tímto pramenem, jehož se zde dokládáme, jesť tak zvané „Granum-Catalogi episcoporum Olomucensium“, t. j. nejstarší zápisky o posloupnosti, jakož i o letech nastou-

---

[1]) Církevní historie vypráví sice o jedné synodě, kterouž k měs. dubnu r. 1063 Alexandr II. byl svolal do Říma a na kteréž vyřknuta jesť kletba na protipapaže Kadala (Giesebrecht, Annal. Altah. str. 102, pak Jaffé, Regesta, 391), — neméně i o synodě, držené v Lucce v prosinci 1062 (o kteréž rozpráví Jaffé, 390); poněvadž ale nelze dokázati, ba spíše při tehdejším stavu věcí pochybné jesť, že by metropolité němečtí, zvláště pak Mohučský, byli v ní podílu měli: tož nelze těchto synod v hořejší věci v příčet bráti.

[2]) Cod. dipl. Mor. I. 138. Arciže náleží listina, k této věci hledící, též mezi tak zvané zlomky Monsé'ho; jestiť ona zejmena poslední t. zp., totiž čtrnáctá. Poněvadž ale obsah její dle výpovědi Olomúckého kněze Friebecka († 1802 v Olomúci) v jednom codexu Olomúckém ze XIII. věku, majícím název: „Liber Benefactorum“, také prý se vyskytuje a Friebeck z téhož codexu nejednou ještě jiné listiny cituje, jichž pravosť jiným ještě způsobem lze stvrditi: tož odhodlali jsme se jí se dokládati, poněvadž i nad to s chodem událostí dokonale se snáší. Srov. ostatně str. 28 t. d.

pení a úmrtí atd. biskupův Olomúckých [1]). Pramen tento dí pak v naší příčíně výslovně, že „l. p. 1063 Vratislav, kníže české, se svolením Šebíře, pražského biskupa šestého, biskupství moravské oddělil jest od biskupství pražského za časův Alexandra II. (papeže) a Jindřicha III. císaře, a Jána, kanovníka pražského, moravským biskupem jest zřídil“ [2]).

Pro svěcení a investituru náleželo novému biskupu jeti sobě k metropolitovi Sifridu a k německému králi. O tom

[1]) Srov. str. 27 t. d.

[2]) „Anno Domini 1063 dux Wratislaus Bohemiae de consensu Severi Pragensis Episcopi sexti, Moraviensem episcopatum a Pragensi episcopio divisit tempore Alexandri II. et Henrici Imperatoris III. Ioannemque canonicum Pragensem Moraviensem Episcopum instituit.“ Rkp. v zemském archivu moravském. Olom. Sacrum I. pag. 173. Že první biskup Olomúcký nebyl jest pražským kanovníkem, nýbrž benediktinem Břevnovským, poznává se z Letopisův Hradištských k r. 1067 (u Pertze XVII. 646): „Severus ... rogatu ducis Vratislai concessit Ioannem, monachum de Břevnov sumptum, ordinari in Episcopum.“ Totéž stvrzuje Kozma k r. 1073, pravě o biskupu Olomúckém: „Humilis at monachus dum vapulat, sicut in claustro solitus erat, Miserere mei Deus cantat.“ Dále pak klade biskupu Jánu do úst slova: „Certe aut me meo Abbati redde (dux Wratislae) ... aut nuntium ad apostolicam sedem dirige.“ Tak ovšem mluví toliko mních o svém opatu. Ostatně poznává se ze zprávy Kozmovy o založení Olomúckého biskupství velmi dobře, že týž nechtěl říci všeho, co věděl. K r. 1067, vzpomínaje smrti Šebířovy, dí zejmena Kozma (II. 21): „Severus f e r e omni tempore sui Praesulatus sine aliqua refragatione et sine omni c o n t r a d i c t i o n e Bohemiae et Moraviae quasi unum et individuum episcopatum rexit atque rexisset, si non post obitum Spitigneu nimia devictus afflagitatione Wratislai ducis consensisset, promoveri Ioannem episcopum in Moravia“. Ze stati této poznává se: 1. Že Kozma velmi dobře věděl, že Šebíř nespravoval až do smrti své obou dioecesí; o tom svědčí slovo „fere“; kdy ale přestala tato správa společná, toho zamlčel. 2. Že dělí od sebe určitě českou a moravskou dioecesi, přičítaje této zvláštní práva, poněvadž by jinak slova: „sine omni contradictione“ neměla nižádného smyslu, a za 3. že rozdělení obou dioecesí stalo se z přičinění knížete Vratislava po smrti Spytihněvově, tedy po 28. lednu 1061. Že se ta věc již průchodem r. 1061 provésti nedala, poznáváme z tehdejšího stavu věcí vnitřních, jakož i z postavení knížecích bratří k sobě; protož mohlo toto

nemáme ovšem přímých zpráv, neznajíce z listin ani času ani místa tohoto výkonu; a však jsout jisté příběhy před rukama, jichž v té příčině možno se držeti.

Vzpomeňmež sobě zejmena onoho říšského sněmu v Mohuči, v létě r. 1063 drženého, na kterémž bylo stalo se jednomyslné snešení, aby prostředkem výpravy válečné král Šalomoun uherský zase k panství dosazen byl [1]). Bylot to první válečné podniknutí mladého krále; což divu tedy, že k němu všickni jsou se hrnuli, kdož byli žádostivi, vyznamenati se před tváří krále. Že nescházeli i Češi a Moravané, toho jsme již svědomi. Když pak i říše česká brala podílu v této výpravě, tož náleželo, aby míra a způsob tohoto účastenství jejího na říšském sněmě v úvahu byly vzaty, což sotva asi stalo se skrze posly nějaké, poněvadž obyčej toho nedá se až po tu chvíli z historie naší doložiti, nýbrž spíše skrze zeměpána samého, tedy skrze Vratislava. Byl-li ale Vratislav v létě r. 1063 v Mohuči na sněmě říšském, tož jest zajisté na snadě, domnívati se, že zde se svolením bratří svých, jakož i s vědomím přednějších země, jakž toho zákon sobě vymáhal [2]), jmenovaného již biskupa Jána od metropolity Sifrida dal vysvětiti a od krále obvyklou investiturou stvrditi [3])! Poněvadž pak výprava uherská po-

založení projíti jen následujícího nebo nejblíže po něm prošlých rokův, ale na všechen způsob několik let před úmrtím biskupa Šebíře, jež dne 9. prosínce r. 1067 se zběhlo, ale zase ne roku 1064, poněvadž ten rok ztrávil Mohučský arcibiskup mimo zemi, nalezaje se dílem na synodě, dílem na pouti do Palaestiny, a také ne r. 1065, poněvadž jeví se již v listinách toho roku Ján co biskup Olomúcký. Přistoupivše tedy na rok 1062 co připravovací a na rok 1063 co zakladací a provozovací, neminuli jsme se asi proto již s pravdou, poněvadž i výpověďmi Kozmovými podpírá se toto naše mínění, nespoléhajíc tedy nikterak na pouhém podání, nýbrž na zprávách současných.

[1]) Srov. str. 206 t. d.

[2]) Srov. str. 211 t. d.

[3]) Tak zv. Series Episcop. Olom. Augustini dí: „Ioannes Moravorum Episcopus ... consentiente Severo ... a Segefrido Moguntino Episcopo ordinatus anno 1063 pontificatus curam suscepit.“ Richter, Series, str. 10.

čala se v měsíci září t. r., byl by tím také přibližně čas, jakož i nepochybné místo tohoto svěcení a stvrzení určeny. Vzdaž-li pak ještě téhož nebo některého z následujících let došlo žádoucí stvrzení církevní z Říma, bude asi s menší vahou; taková stvrzení prodlívala se druhdy do několika let, zvláště nalezala-li se církev, jako právě té doby, v rozštěpění skrze papeže. Že ale novému tomu biskupství i prvnímu biskupu jeho dostalo se úředního i právního stvrzení od stolice apoštolské, o tom vydává svědectví nástupce Alexandra II., papež Řehoř VII., vzpomínaje toho výslovně [1]). A tak došli jsme časův, kdy Morava dosáhla opět samostatné a vlastní správy církevní. Pravěká církev sv. Petra na Olomúci učiněna jest nyní „mateří všech kostelův v zemi“ a za takovou i jmína i považována [2]). Věc tato jest zajisté s nemalou vahou pro příští osudy vlasti naší.

Moravě poskytnuty jsou takto prostředky, aby duchovně sama se vzdělala, a poněvadž té doby biskupové mívali velice oučinného vlivu na zeměpány i správu země vůbec, tož byl skrze vyzdvižení zvláštního biskupství na Moravě i zárodek k tomu položen, aby země i v příčině správy světské povlovně vycházela z přímého poručenství knížat a potomních králův českých; krátce řečeno, zřízením biskupství Olomúckého prohlášena jest Morava jaksi za způsobilou, aby zkoušela i vlastních sil svých. Metropolí církve moravské, tak jako české, zůstával vždy ještě Mohuč; Pasovští byli dávno již domnělých práv svých k Moravě se zřekli. Od té chvíle, co obmysly biskupa Pelhřima, ozdobiti Pasov znamením důstojenství arcibiskupského, dokonale jsou zmařeny, přestávali jsou nástupcové jeho na rozmnožování důchodův svých, podstupujíce bez reptání svrchovanost Salcpurských arcibiskupův. V Pasově byl zejmena prvním vrstevníkem

[1]) Cod. dipl. Mor. I. 149 č. 171 ddto. Romae XV. Kalend. Aprilis 1074. Tamtéž nazývá Řehoř VII. církev Olomúckou „ecclesiam apostolicis privilegiis munitam.“

[2]) Listina z r. 1065. Cod. dipl. Mor. I. 140. Srov. na uv. m. II. 115.

našeho biskupa Jána biskup Engelbert (1045—1065); on, více pak ještě statečný nástupce jeho, biskup Altmann (1065—1091) účastňovali se velikých věcí, panováním Jindřicha IV. buď způsobených, buď podněcovaných, s takovou horlivostí, že by se jim ani nebylo dostávalo času, pomýšleti na obnovu práv zastaralých. Beze všeho příkoří s této strany zůstávali tedy biskup Ján a všickni nástupcové jeho až do XIV. století podbiskupími Mohučské stolice arcibiskupské, nazývajíce se po sídle svém biskupy Olomúckými, což jesť nám po míře toho, že té doby sídla biskupská směla býti zřizována toliko v hlavních městech čili hradech země, zároveň také svědectvím, že tehdáž považována jesť Olomúc za hlavu země a že jí také skutečně byla. Že pak nový biskup ihned zřídil sobě kapitulu, jde ovšem samo od sebe na rozum; povídáť se zejmena, že tato kapitula čítala kromě děkana osm kanovníkův [1]). Nepochybné zprávy o počtu jejich dostává se nám však teprv k r. 1132. Toho roku zůstavil totiž biskup Jindřich Zdík čtyři kanovníky při starodávním kostele sv. Petra a zřídil dvanácť míst kanovnických při sv. Václavu v Olomúci, kamž té doby sídlo biskupské přeneseno [2]).

O domově, jakož i o dřevních okolnostech vrchního pastýře našeho, jehož listiny nazývají výslovně prvním biskupem Olomúckým, což také jesť důkazem, že před ním nebývalo v Olomúci biskupství, tedy také ne biskupa [3]), zů-

---

[1]) Wekebrod (vlastně Friebeck), Mährens Kirchengeschichte I. 150, dokládaje se Ziegelbaura.

[2]) Cod. dipl. Mor. I. 209.

[3]) Srov. str. 21 a násl. t. d. Tak na př. v listině z r. 1065. Cod. dipl. Mor. I. 139 č. 161. „Laudante nos reverendo in Christo domino et patre Ioanne primo episcopo de Olomuc." Vzpomenuté již Granum, jakož i letopisy Hradištské (u Pertze XVI. 648), neméně i nekrolog Olomúcký z r. 1263 nazývají sice Jána třetím biskupem Olomúckým, poněvadž jmenují před ním ještě Jána I. a Sylvestra biskupy. A však již Ziegelbaurovi, kterýž, jak známo, pokusil se o komentář k témuž Granum, objasňuje je z listin, v Olomúckém archivu kapitulním chovaných, — vidí se

stáváme beze všech zpráv; vímeť toliko, že Ján byl složil sliby kněžské co mních řehole sv. Benedikta do rukou německého opata Menharta v Břevnově, že byl postavy drobné a že obcuje s muži německého vzdělání, dostal se v pozdním teprv života věku k stolici biskupské při starodávním kostele sv. Petra v Olomúci [1]). Že octnul se záhy též v nesnadném postavení k členům knížecí rodiny jakož i k stolici apoštolské, o tom budeme zpraveni později. Vzdaž-li on nebo biskup Šebíř byli jsou účastni velkého sněmu církevního, v boží hod svatodušní (31. května) r. 1064 v Mantově zahájeného, o tom nic se neví; že ale k návštěvě tohoto sněmu jsou povoláni, o tom nelze pochybovati, poněvadž bylo prošlo pozvání v té příčině ke všem biskupům v Němcích a Italii; neboť mělo jednati se o to, jak by pohoršlivé rozštěpení v církvi zase k nápravě přivedeno býti mohlo, což také skutečně se stalo. Zde zejmena uznán jesť Alexandr II. beze vší výminky, na Honoria II. pak poznovu vydána kletba [2]). I také jiné věci vzaty jsou zde v poradu. Pro nás pak jesť se zvláštní vahou, že tento sněm dal sobě od biskupův španělských předložiti obřádné knihy v jazyku Gothův sepsané, chtěje zkoumati, vzdaž-li neobsahuje se v nich něco víře svaté odporného nebo povážlivého [3]), — nedobré to a výstražné znamení pro naše mnichy slovanské v

---

při revisi dějin povědíti o Jánu I. a Sylvestru I. tato slova: „Quae perpauca author noster de Ioanne Episcopo Moraviae commemorat, eiusmodi sunt, ut eis lituram inducere multo facilius sit, quam notis et additionibus illustrare." A přivodiv výpověď Středovského o biskupu Sylvestru, zavírá takto: „Quis non videt, authorem hunc mentis ideas et a se adumbratas imagines pro rei gestae veritate nobis venditare et propinare." Rukop. v archivu zemském, svaz. I. 126 a 151.

[1]) Kozmas k r. 1073, u Pertze IX. 85.

[2]) Annal. Altah. u Giesebrechta 178 a násl.

[3]) Raynaldi Annal. Eccl. k r. 1064, vyd. v Kolíně n. R. r. 1624, sv. XI. str. 376. Srov. Pagi, Critica, vyd. v Ženevě (Colonia Alobrogum) r. 1727, sv. IV. str. 224.

Sázavě, sotva před rokem (1063) z Uher se ctí nazpět povolané, jichž té doby opatem byl Vít [1]).

Šesť let prošlo od té chvíle, kdy kníže Spytihněv mnichům Sázavským byl rozkázal, aby z kláštera se vystěhovali [2]) — byltě jim prý sv. Prokop předpovídal, že jim vyhnanství nastane a také jak dlouho trvati bude [3]), — a teď povolal jich kníže Vratislav nazpět, a to v pravý čas. Neboť již po roce jich návratu, t. j. 1064, vypukly jsou nové nepokoje v Uhřích. Gejsa, Ladislav a Lambert, synové Belovi, od smrti otcovy a obnovení panství Šalomounova u Boleslava II. polského se špůlající, objevili se za pomocí ochránce svého pojednou v severních Uhřích, — povídáť se zejmena, že prý postoupili Povážím dolů k Nitře, odtud pak až k Vácovu [4]) — i bezpečně byli by Šalomouna zase o trůn a korunu připravili, kdyby biskupové uherští, zvláště pak biskup Djurský Desiderius, uživše vlivu svého, nebyli se pokusili o porovnání a posléze na základě výminek, od Gejsy roku předešlého nabízených, i míru nebyli způsobili. Gejsovi přiřknuto jesť několik stolic potisských jmenem knížectví, po-

[1]) Monachus Sazav. Contin. Cosmae, u Pertze IX. 152. „Wratislaus ... missis legatis Hunnorum ad regem, de exilio Vitum abbatem et fratres eius cum honore reduxit et in loco suo decenter restituit." Král, k němuž místo toto se táhne, nemůž' býti nikdo jiný, leč Šalomoun, poněvadž Vratislav sotva by byl vypravil poselství k Belovi, jenž té doby byl jeho protivníkem. Umřeltě ale Bela r. 1063 a v říjnu téhož r. korunován jesť Šalomoun v Bělehradě z pomoci Němcův a Čechův a s sestrou Jindřichovou oddán. (Srov. str. 206 t. d.) Služba tak vážná vymáhala sobě ovšem nějaké odsluhy a protož snášíme se v tom s Pubičkou, an ve své Chronolog. Gesch. Böh. díl III. str. 453 návrat mnichův Sázavských z uherského jich vyhnanství do r. 1063 klade; poněvadž pak šesť let byli v něm ztrávili, bude r. 1057 vzhledem k vypuzení jejich z Čech zcela případný.

[2]) Srov. str. 199 t. d.

[3]) „Revolutis sex annis exilii vestri ... vos ad portam consolationis reducet (dux Wrasislaus)." Mon. Sazav. na uv. m. 151.

[4]) Keza, chron. kap. 4. u Endlichra I. pag. 117. Keza plete sobě ostatně příběhy výprav z r. 1063 a 1064.

dobně i bratru jeho Ladislavu [1]), načež v boží hod velikonoční, t. j. dne 11. dubna 1064, Gejsa vlastnoručně korunoval jest v Počuji Šalomouna na království, což tedy již po třetí se stalo [2]). Od té chvíle panoval Šalomoun s pokojem, a sice asi do r. 1074; a chovaje na paměti, že z tohoto pokoje, ba i z samého trůnu děkovati má nad jiné biskupům, činil se zvlášť ochráncem kostelův a klášterův, a jako v slovanských klášteřích uherských, tak i v českém klášteře Sázavském ozývala se od r. 1063 chvála boží zase jazykem staroslovanským. Žiltě opat Vít ještě až do r. 1078; za nástupce jeho Jimrama pozdvihl r. 1080 Řím hlasův svých podobným způsobem proti slovanské bohoslužbě, jako r. 1064 na církevním sněmu Mantuanském proti obřadným knihám gotským. Vzdaž-li asi tamtéž nevznikla mezi shromážděnými biskupy myšlénka, zdvihnouti se ve zbrani k pouti do Jeruzalema? Neboť spatřujeme, ani v prosinci t. r. 1064 četní zástupové o 7000 hlavách, věčinou Němci, skrze Bavory do Uher a odtud k Cařihradu se berou, hodlajíce proklestiti sobě násilně cestu k posvátným místům palaestinským. Arcibiskup Sifrid Mohučský, biskupové Vintíř Bambersky, Ota Řezensky a Vilém Utrechtský nalezají se v čele této výpravy. Životopisec biskupa Pasovského Altmanna dí, že strach soudného dne, vzniknuvší z toho, že r. 1065 připadal hod boží velikonoční na den 27. března, ku kterémuž dle starodávního podání kladeno vzkříšení páně [3]), — pudil jest vznešených i sprostých, mužův i žen, vzíti do rukou hůl poutnickou [4]). Když pak blud tento jevil se s takovou silou ve vůkolí kláštera Kotvyckého, kdež zejmena přebýval a psal onen životopisec Altmannův, tož asi neminul se i u nás

[1]) Aventin, Annal. kn. 5. na uv. m. str. 444.

[2]) Thurocz Chron. II. 47 u Schwandtnera, Script. I. 141.

[3]) Dudík, Forschungen in Schweden. Calendar. Podlaž. str. 409.

[4]) Vita Altmanni, Episc. Patavien. kap. 3. u Pertze XII. 230. Obšírně jednají o této výpravě křížové Lamberti Annal. k r. 1064 a 1065, u Pertze V. 168 a násl.

s početnými následovníky a příklad i přemluva zbrojných zástupův, ubírajících se Čechami a Moravou do Uher, strhly jsou asi mnohého Moravce s sebou; aspoň tolik je jisto, že r. 1064 poprvé ozývalo se v zemi naší volání k výpravě křížové, heslo totiž: „Bůh tomu chce," což později nejednou se opětovalo.

Mezi tím, ana u věcech světských i církevních veliká a neobyčejná dějí se hnutí, spatřujeme moravská knížata živoucí v nejlepší shodě s knížetem Vratislavem II. Slavíť zejmena pokojně a společně slavnosť sv. apoštolův Petra a Pavla, patronův biskupské církve moravské, r. 1065 v Olomúci. Župan Přerovský Smil a manželka jeho Svatochna obětují za tou příležitostí, a sice Smil ze slibu sv. Petru učiněného, Svatochna pak za duši nebožtíka syna svého Jindřicha, sv. Petru zboží své Lazníky a několik lánův půdy „na Újezdě." Vratislav, Ota i Kunrat potvrzují tohoto darování, jež přijímá biskup Ján u vlastnictví církve své za přítomnosti mnohých vznešených svědkův stavu duchovního i světského, přišedších do Olomúce na pouť z blízka i daleka [1]). Bohdejť by tato svornosť bratrská byla dočkala se delšího trvání. Dokud ale trvala, těšila se Morava žádoucímu pokoji. Ani z Polska, kdež Jaromír se špúlal, ani z Uher nebo Němec nebylo té doby nebezpečenství. Různic a potržek pomezních s Poláky, hlavně ale s Uhry, nebyl sice nedůstatek; ty ale neměly povahy vojen mezinarodních, jevíce se toliko co šarvátky osad neb i branných čet mezi sebou. Tak zejmena vyprávějí staří kronikáři [2]), že zvláště v pomezní straně k Trenčínu uherskému a okolo Hradce Opavského stranou k Polsku nezřídka udávaly se pohraniční srážky. Jeden z takových nájezdníkův uherských, jistý

---

[1]) Cod. dipl. Mor. I. 139. Velké a malé Lazníky, pak Újezd náleží k býv. zpupnému panství Veselíčku blíž Hranic a Lipníka. Volný, Mährens Topographie, I. str. 460.

[2]) Thurocz II. 48 u Schwandtnera na uv. m. 142. Annal. Gradicen. u Pešiny, Mars Morav. str. 265. Szalay, Gesch. Ung. I. 185.

Opos (Opoš) Bátor, podstoupiv prý soubojem obrovitého Moravana, přemohl ho, začež potom od krále svého, jakož i ode vší říše chován jest u veliké poctivosti. Tohoto Bátora mají za předka nádherného rodu Bátorův, kterýž v XVII. století vymřel [1]), proslaviv se mnohonásobně v dějinách uherských a sedmihradských. Kromě takových potržek pohraničních požívala tedy Morava v těch letech dokonalého pokoje; bylať zejmena svornosť Břetislaviců s požehnáním země. Na neštěstí zemřel však dne 9. prosince 1067 bisknp Šebíř, spravovav církev českou za 37, moravskou pak za 34 léta. Dímeť, na neštěstí země; neboť s bědou a neštěstím jesť a zůstává vždy, nechodí-li národ a panovník po stejných cestách a poštívají-li členův panující rodiny svévolné úmysly na sebe. Takový stav věcí nastal také na Moravě a v Čechách, když Šebíř, mučenník zjevný i tajný — jak ho Kozmas nazývá [2]) — s tímto světem na vždy se rozloučil.

Vedlé poslední vůle Břetislavovy mělo se dostati biskupské stolice pražské Jaromíru; přednější v zemi i s knížaty moravskými byli se Břetislavu v té příčině přísahami zavázali [3]). Vratislav ale, znaje nespůsobilosť Jaromíra, obával se nad to nestálé povahy jeho; z toho, hle, různice a strany. Kozma zpravuje nás o těchto věcech s velikou zevrubností; s politováním jesť ale při tom, že týž kronikář z přílišné oddanosti ke kapitule, jejímž byl jesť členem, vypovídá mnoho o tom, co svědčí ve prospěch Jaromíra, dávaje naopak zase jen na zahádku, co svědčí proti němu. A však sledujmež již vlastní jeho vypravování.

„Kunrat a Ota,“ tak dí Kozmas, „uslyševše o smrti Še-

---

[1]) Majláth, Geschichte Ungarns, I. 70, pak Engel, Geschichte Ungarns, I. 112.

[2]) „Severus ... utrumque simul in occulto et in aperto martirium tulit.“ Kozmas k r. 1067, u Pertze IX. 80.

[3]) „Memor sacramentorum, quibus (Bracislaus) obligarat fidem comitum, quod post Severi praesulis obitum Iaromir sibi eligerent in Episcopum.“ Kozmas k r. 1067 na uv. m.

bířově, povolali po schválních poslech bratra svého Jaromíra z Polska a sňavše z něho pás vojenský, způsobili, že opět přijal na se tonsuru a šat duchovní. Mezi tím však kníže Vratislav, vyvarovati chtěje budoucnosti a boje se, aby bratr jeho, biskupem buda učiněn, nespiknul se na něho s jmenovanými bratry, počal tajně na mysli uvažovati, jak by ho připravil o biskupství. Byltě pak při dvoře knížecím té doby jistý Lanco (Vavřinec) kaplanem, kterýž pocházeje z ušlechtilého rodu saského a jsa nad to pěkné osoby, v umění literním zběhlý a na proboštství kostela Litoměřického již povýšený — způsobem života svého neprotivoval se nikterak důstojenství biskupa“.

„Poněvadž pak zůstával knížeti po všecky časy věren, pracoval kníže všemi způsoby o to, aby ten byl biskupem pražským. Mezitím pak přijeli jsou Kunrat a Ota z Moravy, bratra s sebou vezouce, i snažně za něho se ucházejíce s prosbou, aby kníže pamětliv zůstal příbuzenství, vůle otcovy, jakož i přísah, kterýmiž týž otec byl druhdy županův zavázal, že po smrti biskupa Šebíře zvolí sobě Jaromíra na biskupství. A však Vratislav, jakož byl člověk lstivý a mistrný v ukrývání a předstírání úmyslův pravých a líčených [1]), jiné věci smýšlel v srdci a jiné bratřím sliboval ústy. Neníť, prý, věcí jediného člověka, aby vyjednal, k čemuž třeba jest společné úrady všech. Poněvadž pak větší díl zbrojného národa i přednějších země hnuli jsou se již do ležení při branách zemských, jež do Polska vedou, tož, prý, nejlépe věc tam se provede, kdež budou všickni starší lidu, lechové i županė, jakož i čelnější z duchovenstva pohromadě, jimž přísluší voliti biskupa. Tak ale učinil kníže, dokládá Kozmas, aby jsa mezi vojáky svými, otočen zbraní a strážemi, mohl pro-

[1]) „At ille (Wratislaus), sicut erat in simulandis et dissimulandis rerum causis vir ingeniosus atque dolosus ... aliud clausum retinens in pectore, aliud promittit fratribus ore.“ Kozmas na uv. m. — A však veřejný život Vratislavův, zvláště pak postavení jeho k Jindřichu IV., nepotvrzují nikterak této nepříznivé výpovědi.

tiviti se vůli bratrův a toho, kteréhož chtěl, totiž Lanca, povýšiti dovedl na biskupství.“

Proč ale kníže české vypravil jest vojsko k průsmykům, do Polska vedoucím, což stalo se s jara r. 1068 — neboť dne 9. prosince roku předchozího umřel Šebíř, — o tom Kozmas dále nic nevypovídá. Což asi byly mezi oběma sousedy opět vznikly různice o hranice či obával se snad Vratislav zbrojného prostřednictví polského krále ve prospěch Jaromíra? Byltě Jaromír dosti dlouho zdržoval se při dvoře polském, aby sobě byl snad nezjednal přízně skrze rozličné sliby; či chystal se snad Vratislav, užiti tehdejších válek Polska s Rusí v prospěch svůj? Všecko chýlí se posléze k stejnému konci a poněvadž domnění, nejprvé pronešené, asi nejvíce podobá se k pravdě (vždyť pak vidělo se tři leta potom, zejmena r. 1071, králi Jindřichu IV. býti s potřebou, Boleslava polského a našeho Vratislava za příležitosti sjezdu v Míšni do opravdy napomenouti, aby zanechali daremných nájezdův pohraničních [1]), s delší dobu již trvajících): tož bude sotva s chybou, míti ony tři shodné příčiny za společný původ ležení válečného, k hranicím zemským svolaného. Kozmas dí, že bylo ležení toto u Dubenína, mezi nynějšími Václavici a Náchodem, tedy na cestě do Kladska a Polska vedoucí [2]). Tam tedy odešli jsou jak kníže, tak bratři jeho Ota, Kunrat a Jaromír a vedlé nich i knížecí nápadník biskupství, probošt Lanco. Velice malebně popisuje Kozmas

---

[1]) Lamberti Annal. k r. 1071. „Inter ducem Polonorum et ducem Boheimorum infestissima dissensio erat. Propter quod eos rex (Henricus) in civitatem Misene autumnali tempore evocatos durius corripuit, et ut deinceps suis singuli terminis contenti essent, nec se vicissim temerariis incursionibus lacesserent, sub obtentu regiae maiestatis praecipit; alioquin se hostem et vindicem experturus foret, qui prior alteri arma intulisset.“ Pertz V. 187. Mámeť za to, že výpověď „nec se vicissim temerariis incursionibus lacesserent,“ náleží každým způsobem vztahovati k víceletému zbrojnému nepřátelství.

[2]) O Dubenínu č. Dobenínu srov. Palackého Dějiny I. 327, pozn. 327, dále Časopis českého musea z r. 1847 a Památky archaeolog. II. 271.

volební sněm, jenž v polích nad Dubenínem jest držán, vece: „A což více? Přišed k bráně zemské, kudy chodí se do Polska, svolal jest kníže na místě, jemuž dí se Dubenín, národ a lechy v hromadu, a když byli bratří po pravé a levé ruce jemu se postavili, kněži pak a župané dlouhým kruhem se posadili, za nimi pak všechno vojsko bylo se shluklo, zavolal kníže Lanca a stojícího u prostřed jal se vychvalovati a národu odporučovati, řka zvučným hlasem: Výtečná věrnost Tvoje, již co den osvědčuješ, vymáhá toho i nutí mne, abych učinil, co činiti chci dnes, a aby poznávalo potomstvo, do jaké míry má býti věrno pánům svým. Přijmiž tedy hůl i prsten, buda zasnouben církvi pražské a stana se pastýřem svatých ovcí jejich.“ —

Ze všeho jest zjevno, že Vratislav obmýšlel překvapením dosáhnouti účelu svého; na cestu, kterouž by mohl Jaromír o biskupskou stolici býti připraven a kteréž s počátku hodlal kníže se vyhnouti, na tu nastoupil posléze přece, a však s dokonalým nezdarem. Že nesluší udělování biskupské investitury prostředkem holi a prstenu jemu, toho byl sobě Vratislav velice dobře svědom; již po několika nedělích vyznával to v Mohuči, kamž byl vypravil Jaromíra; chtěl tedy sněmu jaksi donutiti, aby věc přijal za hotovou. A hle, jaké to sklamání! „Na místě očekávaného souhlasu slyšáno reptání mezi národem a Kojata Všebořic, župan dvorský, tedy nejvyšší osoba při knížecím dvoře, nemoha déle sebe udržeti, a jakž byl jest muž pravdivý v řeči a prostý slovem, stoje po pravici knížete Oty, prudce udeřil tohoto v bok, vece: Což Ty tu stojíš, nenalezaje slov? [1]) Proč Ty neujímáš se bratra svého? Což nevidíš, že zavrhují bratra Tvého kněžice a povýšiti chtí na stolec cizince dobrodruha, kterýž přiběhl jest v tuto zemi bez nohavic? A však jest-li kníže křivditi hodlá přísaze otce svého, budiž nás daleko, aby duše otcův našich

[1]) Pertz IX. 81 vykládá slova textu (Kozmas II. 23): „Ana noc aypac“ řeckým „ἀν ὄνος λυρας.“

měly snad skládati účet z přísahy této a pokutovány býti za ni. Vímeť ovšem a snažíme se k tomu, pokud možná, že otec Váš Břetislav zavázal jest nás i otcův našich pod přísahou víry, aby po smrti Šebíře byl bratr Váš Jaromír biskupem. Nelíbí-li se Ti bratr Tvůj, proč smrdí Tobě domácí duchovenstvo naše nemálo četné, věděním rovněž tak vynikající, jako tento Němec? O kéž by měl tolik biskupství, kolik shledáš kněží krajanův, biskupství hodných. Což myslíš, že cizinec více nás bude milovati a zemi této lepšího žádati, než člověk domácí? Vždyť pak jest přirozenosť lidská tak způsobena, že všeliký člověk, budiž z kterékolivěk země, netoliko miluje národ svůj více, než cizí, nýbrž svedl by, kdyby mohl, i cizí řeky do vlasti své" [1]). Ku knížeti pak se obrátiv, dí Kojata mezi jiným dále: „Bratr Tvůj Spytihněv blahoslavené paměti dobře věděl, co činí, vypudiv jediného dne všecky Němce z této země! Živtě posud císař římský Jindřich (a nechť žije!), kterýmž Ty činíš se, osobuje neprávě moc jeho sobě a dávaje hůl a prsten biskupský hladovému psu! Zajisté neodnesete toho bez trestu Ty i biskup Tvůj, bude-li zachován při životě Kojata Všebořic!" [2]) Podobně rozhovořil se také Smil Boženův, župan Žatecký, pojav vedlé Kojaty mladší Břetislavice Kunrata, Otu i Jaromíra za ruce a volaje: „Pojďme a vizme, vzdaliž schytralosť a nalíčená spravedlivosť jediného člověka má panovati či pravda a skutečná rozšafnosť tří bratří obdržeti vrch, jež stejný věk, jednotná vůle a moc váže a s nimiž také jest vojska věčina!" — I stalo se po všem ležení veliké lidu pozdvižení i voláno do zbraně; neboť všem byla jest proti mysli taková nerozvážlivá volba biskupa. Pročež také věčí díl vojska přešel k oněm třem pánům i vytrhnuvše z ležení,

---

[1]) „Humana quippe sic est natura, ut unus quisque, quacunque sit terrarum, plus suam quam alienam non solum diligat gentem, verum etiam, si quiret, peregrina flumina in patriam verteret." Kozmas na uv. m.

[2]) Kozmas II. 22. 23. u Pertze IX. 81. 82.

položili se o sobě polem za dvě míle jižněji odtud u Opočna a níže tohoto hradu.“ Tak způsobeno jesť dokonalé roztržení.

Vratislav jednal zajisté opatrně, zdvihnuv se s těmi, kdož mu věrni byli zůstali, neprodleně domů, aby obhájil Prahy i Vyšehradu. Mohlť ovšem ještě počítati na onen díl vojska, kterýž již před sněmem byl přešel přes hranice země. Ale prvé než ještě Prahy dojel, shledal postavení své do té míry býti povážlivé, že ještě z cesty po schválních poslech jal se slibovati bratřím splnění vůle jejich, vybízeje jich zároveň, aby k platnému pořízení té věci do Prahy se dostavili. Knížata přijali toho nabídnutí i objevili se na hradě pražském, ano lid válečný, jich se přidržující, zastavil se v ležení u Hostivaře, za jednu míli východně Prahy při cestě, od Kouřimě tehdy ku Praze vedoucí. Na hradě Pražském pak vyhlášen jesť Jaromír v den sv. mučenníka Víta, tedy 15. června 1068, slavně a platně za biskupa českého. Kunrat a Ota vrátili se potom, na oko aspoň s knížetem smířeni jsouce, do moravských krajův svých; bylitʼ zajisté toho mínění, že volbou Jaromírovou zjednáno jesť závaží, překážející příště knížeti v případném úmyslu, aby z Čech a Moravy učiněno bylo jediné království. Kojatu však a Smila, jakkoli byli prý (dle výpovědi Kozmovy) pravdivé a spravedlivé věci knížatům mluvili, byl by kníže zajisté beze všeho slyšení ztrestal co nepřátely země, kdyby nebyli noční dobou skrze útěk se zachránili [1]).

Po těchto příhodách vypravil jesť Vratislav, rád či nerád, poselství do říše, jež mělo vyhledávati vysvěcení i stvrzení nového biskupa. Tři vznešení úředníci zemští, Šebíř, Aleksej a Němec Markvart provodili Jaromíra do Mohuče, kdež té

[1]) Neobyčejné datování Kozmovo: „Anno D. Incar. 1068, sole intrante XXV. partem geminorum“, vyložil Dobner (Annal. V. 394) zcela správně na neděli dne 15. června. Toho dne připadal v Čechách svátek patrona zemského, sv. Víta.

doby král německý pro pořízení věcí říše se zdržoval. Dne 23. června, tedy v předvečer svátku sv. Jána Křtitele, dojeli jsou města; dne 26. června obdrželi slyšení u krále a dne 30. června udělena jest Jaromíru investitura. Vysvěcení jeho od arcibiskupa Sifrida, v letě r. 1065 z výpravy křížové šťastně se vrátivšího, vykonáno jest v neděli následující, t. j. dne 6. července [1]). Při tomto posvátném výkonu přijal Jaromír kněžské jmeno Gebhart, německému jazyku ovšem snadnější [2]). Kdy pak stalo se posléze prohlášení jeho na biskupa v Římě, není nikdež zapsáno, za to ale připomíná se, že Jaromíru byl přítelem tehdejší mocný arcijáhen sv. církve římské Hildebrand, kterýž té doby byl již duší kanceláře papežské. [3]). Jaromír (tak chceme i příště tohoto biskupa pražského a kněžice vždy nazývati, poněvadž i apoštolská stolice užila v bullách svých jen dvakrát o něm jmena Gebhart) spravoval s krátkou přestávkou církev pražskou od 6. července r. 1068 až do smrti své dne 26. června 1089.

Poněvadž tedy Jaromír stal se jen přece biskupem pražským, přikazovala všední již chytrosť, varovati se všelikého podnětu, kterýž by mohl popuditi nestálé a prudké

---

[1]) „Venientes in vigilia s. Iohannis B. adeunt Caesarem in urbe Magontina (t. j. v pondělí dne 23. června r. 1068) ... et offerentes electum suum rogant ex parte ducis et totius populi, quo sua auctoritate dignetur eorum electionem confirmare. Quorum petitione Caesar annuens tertia die, id est VI. Kal. Iulii (tedy ve čtvrtek dne 26. června) feria secunda (tedy v pondělí dne 30. června) dat ei annulum et pastoralem virgam, et in proxima die domincia VI. (Nonas) Iulii a Praesule Maguntino Iaromir, mutato nomine Gebhardus, ordinatus est in Episcopum.“ Přijme-li se, že slovo „Nonas“ od svévole nebo nepozornosti přepisovače vtroušeno jest do textu, pak ovšem přestávají všeliké nesnáze, jichž druhdy v této stati Kozmově hledáno. Srov. ostatně Dobner, Annal. V. 395.

[2]) Také sv. Konstantin vyměnil při svěcení na biskupa jmeno své za jiné. Srov. díl I. str. 117 t. d.

[3]) Řehoř VII. dí o Jaromíru v bulle své ze dne 8. července 1073 „olim nostrum amicum.“ Cod. dipl. Mor. I. 143.

mysli jeho. Toho však neučiněno. Za nedlouho po vysvěcení a stvrzení Jaromíra vzpěčoval se totiž Vratislav vypláceti bratru oněch 200 hříven stříbra, jež byla komora knížecí při vyloučení nové dioecese Olomúcké z obvodu církve pražské zavázala se odváděti výročně biskupům pražským; hle, makavý důkaz, jak těžce nesl kníže český vynucené na něm zvolení vlastního bratra. Odtud nemněl se také Jaromír vázána smlouvou mezi předchůdcem jeho a knížetem ujednanou i jal se nyní bez všelikých ohledův vymáhati toho, aby obě dioecese zase v jednu složeny byly, hledě na biskupa Jána co na člověka křivého a škodného, jehož náleží pryč odkliditi. Ota Olomúcký, maje skoré toho tušení, s jakou asi škodou země bude nastávající spor obou biskupův, přičinil se vyvarovati mu před časem; a však oblíbil sobě v té věci prostředek takový, že pře tato vzrostla brzo do nevídaných rozměrův. Chtěje totiž vynahraditi bratru upíraného mu důchodu 100 hřiven stříbra, způsobil věc tak, že Jaromíru dopomohl držení zboží Podivinského, církvi moravské po právu náležitého. Leželtě sice Podivin kostel v údělu Kunratově, a však podobá se, že Ota, v jehož sídelním hradě bylo i sídlo biskupa, držel hodnost ochránce čili vojta biskupství Olomúckého a co takový nejen Jaromíru zboží Podivinské vydal, nýbrž i ve při, z toho vznikající, činně sobě vedl (neboť není chyby, že biskup Ján proti tomuto pychu ihned odpor položil), kterážto pře netoliko pobožnému biskupu Olomúckému nemálo život jesť ztrpčovala, nýbrž i porušivši dosavadní svornosť knížecích bratří, s velikou škodou země se neobešla [1]).

---

[1]) Že Ota Olomúcký krátce po vykonaném nastolení dopomohl Jaromíru zboží Podivinského v náhradu za upřených mu oněch 100 hřiven stříbra, a to proti vůli Olomúckého biskupa Jána, mohli bychom ovšem z Hildegarda Hradištského (v Cod. dipl. Mor. I. 140) nepopíratelně dokázati. Varovavše se ale posud tohoto velice kalného pramene (kterýž až do r. 1110 sáhá) a chtíce i příště jeho se varovati, neopíráme se v vzpomenuté právě příčině schválně o tento pramen, nýbrž o výpověď Kozmovu

Máme-li počátek těchto trudných časův položiti do r. 1068 či teprv do následujícího r. 1069, tím nejsme sobě zcela bezpečni; my ovšem kloníme se k r. 1068, proč? poněvadž lze v té příčině opírati se o Kozmu Pražského [1]) a poněvadž Vratislav zajisté nenechal Jaromíra za celý rok v požitku vyjednaného důchodu 100 hřiven stříbra, aby mu jej pak náhle zastavil; byltʹ by musil k tomu míti nové podstatné příčiny, o kteréž ale historie ničehož neví; ba spíše svědčí znění bully, od papeže Alexandra II. r. 1071 k Vratislavu učiněné, že o této rozepři dopisováno jest již za delší dobu mezi Římem a Prahou. Opírajíce se o tuto bullu [2]), myslíme si průchod věci asi v následujícím způsobě:

Podobá se nejprv, že Vratislav ihned po prošlém nastolení bratrově platnosti volby jeho na biskupství pro hřích simonie, při ní se zběhší [3]), při stolici apoštolské jal se popírati, zastaviv týmž časem také výplatu povinných 100 hřiven stříbra. Ota naopak, zastávaje se bratra, hleděl mu zjednati náhradu vydáním Podivinského zboží kostela Olomúckého; tím ale stržen jest biskup Ján do proudu pře. Chcemeť obě sporné strany nazývati jednak Vratislavovou (t. j. Vratislav a biskup Ján), jednak Otovou (Ota a Jaromír). Obě strany podaly stížností svých do Říma, dovolávajíce se rozsudku papežova. Alexander II., chtěje obě strany srovnati, poslal k nim několik listův [4]). Tím však nepřivedena věc ke konci.

k r. 1110, kdež výslovně připomíná se, že Ota I. Olomúcký a manželka jeho Ofka (Eufemia) „pro remidio animarum suarum Deo et sancto Wenceslao forum in villa Sekyr Kostel perpetuo habendum tradiderant," ovšem asi ad usum ecclesiae, ne pak ad usum episcopi. Kunrat, v jehož podílu nacházel se Podivin kostel, oblíbil sobě naopak těchto smutných různic dalek zůstávati.

[1]) Kozmas k r. 1073 „per quatuor annos ac plus" a t. d.

[2]) Cod. dipl. Mor. I. 141, Jaffé, Regesta 397 č. 3466.

[3]) Cod. dipl. Mor. I. 143 „Simonis magi vestigia . . . imitatus."

[4]) „De lite, que inter te et fratrem tuum episcopum protracta est (trvalať tedy zajisté za delší již dobu, když papež Alexandr již r. 1071 jme se takto se pronášeti) et pro qua compescenda iam aliquotiens

Tu, hle, vypravil jest Vratislav schvální posly do Říma, prose snažně, aby k srovnání pře posláni byli legátové papežští do Čech. Papež svolil k této prosbě a ustanoviv se, vyslati legáty od sebe, určený odchod jejich ohlásil knížetí vzpomenutou bullou z r. 1071. To vše nemohlo ale nikterak projíti dobou jediného roku, pročež kloníme se k mínění, že ona pře mezi bratry vznikla již r. 1068 a že r. 1070 dorostla do těch rozměrův, kteréž líčí se v oné bulle papežské. A však třeba nyní šíře promluviti o všech těchto příbězích.

Prvé než kníže Vratislav vypravil do Říma schvální posly, dopustil se Jaromír skutku, kterýž po míře zákonův církevních musil způsobiti mu suspensi a exkommunikaci. Kozmas zejmena vypravuje v té příčině: „Biskup Gebhart znamenaje, že práce jeho přichází v niveč, poněvadž ani prosbami, aniž dary nebo přátely nestačí nakloniti bratra svého Vratislava, aby od něho vzal důchodu svého a vytiskna Jána biskupa, oboje biskupství zase v jedno spojil, — uchopil se posléze jako Prometheus jiného prostředku. „Poněvadž“ (prý) „za čtyři a více let [1]), doprošováním nemohu způsobiti, což chci, učiním, což mohu, a Bůh budiž mi svědkem, obého biskupství buď nabudu a nebo obého zbudu.“ I bez prodlení chystal se jeti na dvůr svůj, kterýž jest v Sekyři kostele na Moravě [2]). Brzo ale uchýliv se s cesty a veřejným škůdcem chtěje se učiniti, jako by obmýšlel bratra svého Otu navštíviti, zajel k biskupu Jánu na hrad Olomúc

---

utrique scripsimus, valde sollicitati sumus . . . praesertim, cum utriusque querimonias et de exstinguenda lite vestra deprecatorias meminerimus sepe nos scripsisse literas.“ Takové jest v té příčině znění bully. Srov. Cod. dipl. Mor. I. 141.

[1]) Tato výpověď stvrzuje zřejmě, že rozepře vypukla i hned po vykonaném nastolení, tedy koncem r. 1068.

[2]) Z tohoto místa poznává se přímo, že statek moravského biskupství vracen byl biskupu pražskému, jakž jsme též na str. 227 t. d. byli pověděli.

(v létě r. 1071, nejspíše v měsíci srpnu). Ten uvítav ho přívětivě co hosta, dí: „O kéž bych byl věděl o příští Tvém, zajisté byl bych připravil Tobě hostinu biskupskou.“ A však Jaromír jako lvice, kterouž pohání hlad, dlouho již zuřivýma očima na něho blýskaje, odsekl: „Jiný jest čas k jídlu, teď třeba vyjednati jinou věc. A však pojďme a vizme, abychom k rozmluvě vyhledali sobě místo soukromní.“ Po té vede ho biskup v ložnici svou, neznaje, co mu nastává, nejinak, jako když tichá ovce dravého vlka sama uvádí do chléva, dobrovolně vydávajíc sebe na smrt. Tu když Jaromír zočil u postele kus sýra, špetku levandule a cibuli na mísce, jakož i topinku chleba co zbytky včerejší večeře, jakoby byl nalezl při biskupu veliké a ukřižování hodné provinění, rozhněvav se prudce, dí: „Proč Ty žiješ tak skoupě? Či pro koho šetříš, bídníče Ty a žebráče? Na mou duši, neslušíť na biskupa, žíti tak uskrovněně.“ A což mnedle stalo se dále? Zapomenuv se nad posvátným stavem svým, zapomenuv bratrství a nevzpomínaje lidskosti, jako levhart zajíčka nebo lev beránka uchvacuje, — tak onen zuřivý host oběma rukama bratra svého biskupa za vlasy vysoko vyzdvihnuv, o podlahu jako snopem jím mrštil. A na ručesť, kdož tu byli jsou k tomuto zločinu navedeni, jeden biskupovi usedne na krk, druhý na nohy a třetí do něho mlátí, posmívaje se mu slovy: „Zvykej trpěti, chlapče stoletý [1]) a zloději cizích ovcí!“ A však pokorný mních, dostávaje bití, jakž v klášteře byl zvyklý činiti [2]), odříkával hlasitě: Smiluj se nade mnou, o pane. Jaromír pak, kterýž jen na toho měl obyčej se usmívati, kohož zle činiti viděl, spatřiv tyto věci, smál a těšil se tomu velice a jako když druhdy srdnatý voják nočního času do ležení nepřátel vrazí

---

[1]) „Disce pati, puer centum annorum“, na posměch totiž vysokému stáří biskupovu.

[2]) „Sicut in claustro solitus erat.“ Důkaz, že biskup Ján býval prvé mníchem.

a na spící tvrdě udeřiv, aby od nich nebyl chycen, rychle potom pryč ubíhá: tak utíkal i biskup Jaromír, potupiv bratra svého a zšerediv ho jedem nešlechetnosti své, — a vyšed z hradu, odebral se na dvorec svůj, kamž prvé jeti byl se zamlouval [1])." Také prý na služebníky biskupovy sáhli jsou průvodčí Jaromírovi, oholivše jim' na potupu brady i hlavy [2]).

Vykládámeť sobě možnost takového neslýchaného pychu, v němž biskup Jaromír přese všecko pozdější toho zapírání zajisté osobního měl účastenství [3]), jediné tou okolností, že té doby meškal jesť Vratislav mimo říši svou a že tudíž Jaromíru, aspoň na první chvílí, nebylo ničehož se obávati. Pohraniční různice mezi Vratislavem o Polany, o nichž nahoře více doloženo (srov. str. 219. t. d.) byly zajisté r. 1071 do těch rozměrův dospěly, že sporné strany, chtíce platného nějakého míru se dodělati, poprosily sobě krále Jindřicha za rozsudího. Byltě Jindřich té doby právě svolal do Míšně valný sjezd knížat, aby uvedl zase v pořádek věci netoliko saské, nýbrž i stav slovanských zemí, kdež bylo nedávně před tím, na štěstí ale naposledy, starověké pohanství zase se probudilo. Dostavilit se pak k témuž sjezdu ti, jichž věc

---

[1]) Téměř do slova z Kozmových letopisův, kterýž na témž místě, jakož vůbec bývá jeho obyčej, příběhy několika let k jedinému r. 1073 vypravuje.

[2]) Dle svědectví jedné bully papeže Řehoře VII. Srov. Cod. dipl. Mor. I. 152 č. 174.

[3]) Řehor VII. piše sice dne 16. dubna 1074 Vratislavu našemu: „quod Iaromir ipse Ioannem, Moraviensem episcopum, non percusserit, neque servientes eiusdem episcopi decapellari aut barbas eorum abradi preceperit"; naopak nedopouštějí výpovědi poslův a listův, od biskupa Jána v té věci do Říma vypravených, o nichž papež sám dí v listu svém k Sifridu Mohučskému, daném v Římě dne 18. března 1074: „cum Ioannes Moraviensis episcopus ecclesie . . . contumeliis, flagellis etiam, ut audivimus, afficeretur" nižádným způsobem domnění, že by pych ten nebyl se přihodil. Řehoř VII. přestal raději na výpovědi Jaromírově, aby nebyl nucen vyobcovati ho z církve; neboť právo kanonické dí v té příčině výslovně: Qui clericum percusserit, anathema sit.

nejvíce se týkala, t. j. zvláště arcibiskupové Magdeburský, Kolínský a Bremský, biskupové Halberštatský, Žičský a Meziboršký, vévodové saský a bavorský, vedlé nich pak mnozi markrabí a jiní úředníci královští, ale také knížata Vratislav II. český a Boleslav II. polský. Podobáť se, že prostřednictvím krále samého způsobeno jesť tu mezi oběma posledními žádoucí porovnání, při kterémž ovšem setrval Vratislav na odvádění poplatku polského, od Břetislava již vymoženého. Pramen náš dokládá, že smír tento ujednán byl na podzim [1]), my však domníváme se, že Vratislav byl již v létě téhož roku polskými různicemi zcela zaňat a zaneprázdněn; neboť jinak nebyl by dal zajisté příležitosti sobě ujíti, aby stížností svých na Jaromíra nebyl podal k velké synodě provinciální, kteráž v srpnu r. 1071 v Mohuči byla se shromáždila.

Tato provinciální synoda přivedena jesť k místu vlastně na rozkaz papeže Alexandra II. a proti vůli krále Jindřicha IV. Jisté věci, dioecese Kostnické se týkající, zvláště pak popíranou platnosť volby tamějšího biskupa Karla chystáno k té synodě vyříditi; vedlé toho pak pomýšleno ještě na konečná provedení dávno již nařízených oprav. Byltě tuto valnou synodu arcibiskup Sifrid na měsíc srpen r. 1071 do Mohuče svolal, vyzývaje důtklivě všecky podbiskupí, jakož i opaty věčích klášterův arcidioecese své, aby bez všelikého odporu k ní se dostavili. Známeť o šem jmena přítomných hodnostářů církevních; bylitě tu zejmena co splnomocněnci

[1]) Lamberti Annal. k r. 1071. Srov. str. 222 t. d. pozn. 1. S tím srovnává se listina v Erbenových Regestech str. 57, č. 138 „in ecclesia Misnensi anno D. I. 1071 indict. X." Indikce X. počínala však v Němcích dnem 25. září; byloť tedy již na podzim. Röpell, Gesch. Polens I. 195, č. 10. pochybuje o pravosti této listiny; proč pak? Slova „corripuit, praecipit", u Lamberta se vyskytující, třeba jesť vyložiti sobě ve smyslu německého letopisce, nikoli ale dle vlastního znění jejich. Takových důtklivých řečí nesměl zajisté mladý král dovolovati sobě ke knížatům polskému a českému, jichž arci velice potřeboval.

papežští metropolité Gebhart Salcpurský a Udo Trýrský a z podbiskupích dioecese Mohučské kromě obžalovaného biskupa Kostnického Karla ještě biskupové Adalberò Vyrcpurský, Verniř Strašburský, Jindřich Špýrský, Gundakar Eichstätský a Imřich Augšpurský, pak přímo pod papežem stojící biskup Heřman Bamberský a Kolínský podbiskupí Benno Osnabrucký. Ti pak podbiskupí Mohučští, kteříž nebyli se dostavili, jako biskupové Hildesheimský, Halberštatský, Vormsský, Churský, Verdenský a Paderbornský, vyslali za sebe zástupce s omluvou nepřítomnosti vlastní [1]). Tak stkvělá synoda provinciální byla zajisté knížeti našemu nejlepší příležitostí, za kterouž mohl přiveden býti k srovnání mnoholetý již spor biskupa Pražského s Olomúckým. A však Vratislav nepoužil jí, čehož neumíme sobě jinak vyložiti, leč že týmž časem velice byl zaneprázdněn polskými věcmi a nebo že nechtěl té rozepře na tuto synodu vznésti. Že pak ani Olomúcký ani Pražský biskup nedali se při ní vynalézti, tomu nedivíme se. Jaromír asi nechtěl a ztýraný Ján nemohl se dostaviti. Ze stížného spisu, r. 1073 od Mohučského metropolity Sífrida do Říma podaného, poznáváme, že stolice Římská učinila v tomto sporu svůj nález bez vědomí a předchozího ohlášení pře u metropolity obou biskupův, kterýž k tomu měl nepopíratelného práva [2]). Tak by nebyl aspoň směl Sifrid sobě stěžovati, kdyby zmocněnci Jaromírovi a Jánovi na synodu byli přišli, od kteréž by pak pře v úvahu byla vzata.

Jesť-li ale Ján nepodal povinné stížnosti k svému metro-

---

[1]) Lamberti Ann. ad annum 1071. Pertz V. 185 a násl. Také dva cizí biskupové, Ermenfried Sionský (Sitten) a Heribert Modenský jmenují se mezi přítomnými. O synodě samé dočteš se více u Hefele, Conciliengeschichte, vyd. ve Freyburce r. 1860. Díl IV. str. 821 a násl.

[2]) Sifrid dí k r. 1073: „Suffraganeus meus Pragensis . . . me ignorante . . . apud eum (Alexandrum II.) accusatus est . . . Debuit namque iuxta decreta canonum ad nos primum causa deferri“ a t. d. Cod. dipl. Mor. I. 146.

politovi, učinil tak tím spíše ke knížeti Vratislavu. Tomu zejmena dal po schválním poslu vzkázati: „Hledíš-li na pohanění, způsobené mně od bratra Tvého Gebharta, rovnou myslí, to viz nebezpečenství, aby všickni nedomnívali se, že to není křivda mně, nýbrž Tobě učiněná. Neboť v čem jsem já se provinil nebo čeho já jsem zasloužil, kterýž jsem neučinil ničeho, leč co Tobě se líbilo? — Buď mne mému opatu vrať, jakkoli pozdě, a nebo sdílej se mnou stejnoměrně toho pohanění a vyprav mne nebo posla mého ke stolici apoštolské!“ — Arci, že Vratislavu náleželo nahlédnouti, že ponížení, způsobené biskupu moravskému, nebylo ničím jiným, leč svévole na něho samého naměřená. I usnesl se tedy u sebe, postarati se o náležité dostiučinění, a vypravil, chtěje potupeného biskupa dalších příkoří zachovati, valný zástup vojska do Olomúce, pod jehož ochranou biskup Ján beze škody dostal se k ústní domluvě o tu věc do Prahy, což ale také zaroveň jesť svědectvím, jak málo důvěřoval kníže bratru svému Otovi! V Praze ujednáno přede vším tolik, aby vyslán byl k papeži Alexandru II. kaplan biskupa Olomúckého, Hagen, muž učený, Němec a znamenitý řečník [1]), kterýž by tam co mluvčí a žalobník sobě počínal. I vydalť se Hagen do Říma cestou na Řezno, chtěje dostati se na obyčejnou té doby dráhu Burgundskou [2]). V Řezně vzal posel hospodu svou u měšťana Gumpolta, kterýž ale náhodou byl služebníkem či jednatelem biskupa Jaromíra. Jakož již se přiházívá, dotazoval se Gumpolt po večeři při poharu vína hosta svého, kdož by byl, odkud přichází a pro koho je na cestě. Neopatrně vyznal se Hagen o účelu poselství svého, nevěda či zapomenuv, že hospodář jeho jesť ve službách Jaromírových, přijímající od téhož výročně 30 hřiven

[1]) „Hagno, vir Theutonicus, philosophiae domesticus, Tullianae eloquentiae alumnus.“ Kozmas k r. 1073. Jsmeť toho mínění, že nesluší zde slovo „domesticus“ vykládati na řecké: *δομέστικος τῶν σχολῶν* t. j. na správce školy biskupské.

[2]) Srov. str. 164 t. d.

stříbra. Na ručesť usmyslil sobě hospodář, jakby pánu svému vážnou prokázal službu. Najaltě zbojníky a když nazejtří neopatrný Hagen na cestě zase se nalezal, přepaden jest od nich, o peníze své oloupen, na těle zohaven a vyhrůžkami k návratu přinucen [1]). On sám donesl pak správu o tom, co jemu bylo se přihodilo, biskupu svému na Moravu.

Byl-li již Vratislav rozhněván (a to vším právem) z toho, čeho bratr Jaromír na biskupu Olomúckém byl se dopustil, tož nebylo konce hněvu jeho, když dověděl se o zbojnictví, jehož obětí stal se Hagen, jakkoli bez přičinění Jaromírova [1]). I usnešenoť, vypraviti nové poselství do Říma, a však s věčí opatrností a pod dostatečným průvodem. Mezi knížecími kaplany spatřoval se té doby jistý Petr, syn Podivy, probošt u sv. Jiří na hradě pražském a kněz. jenž vynikaje nad ostatní učeností svou, v německém i latinském jazyku nad to dobře se vyznával. Toho a s ním župana moravského Předu Buzice [2]) vypravil nyní kníže do Říma, opatřiv je hojně penězi i dav jim s sebou spis, v němž zapsána spatřovala se všecka příkoří starší i novější, skrze Jaromíra biskupu Jánu způsobená, a jejž poručeno jim odevzdati papeži. Pro lepší bezpečnosť poručil jich nad to mocnému té doby falckrabí Rapotovi (Radbotovi), jenž sedě na hradě Chubi při hranicích českých (při řece Řezném), skrze matku knížete, Jutu Svinibrodskeu, nalezal se s ním v dosti blízkém příbuzenství [3]). Téhož falckrabí líčí Kozma

[1]) Dle vypravování Kozmy k r. 1073, u Pertze IX. 86.

[2]) Župan Předa (Prieda) Buzic jmenuje se k l. 1078 a 1087 v listinách moravských, a sice takových, jež vydali jsou Ota Olomúcký a manželka téhož Ofka. Z toho poznává se, že po srovnané při s Otou zase se smířil; neboť r. 1071 stál ještě k straně Vratislavově. Syn jeho nazýval se Mstěj i stal se pak dobrodincem kláštera Hradištského.

[3]) Otec Rapotův, Kuno, měl totiž bratra Hartvika a ten syna Půtu (Botho), hraběte z Potenšteina. Manželka téhož Půty, Juta Svinibrodská, byla dcerou Oty Svinibrodského, vévody švábského, svaka Břetislavova, a druhé manželky jeho, Irmengardy Susské (Srov. ostatně str. 117 a 164 t. d.). Annal. Saxo k r. 1036 u Pertze VI. 679.

co pána do té míry bohatého, že prý držel až do Říma od stanice k stanici vlastní zboží, vsi a hrady, v kterých spatřovali se jeho lidé branní; od Vratislava samého brával prý do roka 150 hřiven stříbra [2]). To ovšem zdá se býti k víře nepodobné; a však Gfrörer pomohl nám skrze malé toliko rozeznání ze všelikých v té věci nesnází.

Praví on zejmena v dílu I. str. 384 historie své o papeži Řehoři VII.: „Nepochybujiť ani z mála, že falckrabí Rapota, kdykoli se mu zlíbilo vydati se na cestu do Říma, shledával každého poledne i večera na cestě zboží, vsi a hrady, na kterých směl co pán sobě počínati; nepopírámť také, že všudež na takové cestě byly jsou branné posádky, kteréž rozkazův od něho přijímaly. A však hradové tito, města i vsi nepatřily jemu, nýbrž králi nebo císaři německému, slušely ale ovšem pod vrchní správu Rapotovu. Falckrabství Rapotovo, o němž piše Kozma, nebylo nikterak dědičným zbožím Rapotovým; poněvadž pak Rapota, maje správu tolika statkův zemských čili královských sobě svěřenou, byl zajisté mužem velemocným, nechciť toho nikterak upírati, že kníže český skrze prostředek velkého důchodu výročního hleděl ho zachovati sobě při dobré vůli.“ Tak dí Gfrörer i máť pravdu. Neboť úřad falckrabího t. j. správce statkův zemských čili takových statkův a důchodův, kteréž od nepamětných časův patřily vladaři země, jsouce po rozdílných končinách jejích roztroušeny a k výživě a potřebě vladaře určeny, a kteréž po zrušení kmenového vévodství spadly na krále německé, — byl zajisté té doby jedním z nejvážnějších úřadův říšských, vážnější a výnosnější nad samý úřad vévodský.

Zvláště pak dělo se tak v Bavořích, kdež Rapota nazýval se falckrabím, správcem a sudím paláců, statků, hradův a důchodův královských. K témuž mocnému a laska-

[2]) „Rapoto . . . ex parta ducis 150 marcas annuatim pro beneficio accipiebat.“ Kozmas na uv. m. k r. 1073.

vému sobě pánu obrátil se tedy Vratislav II. o pomoc, a pod jeho ochranou dostalo se poselství také šťastně do Říma. Dle pořadu příběhův, námi vypravovaných — v měsíci srpnu synoda v Mohuči, v září pobyt Vratislava v Míšni — nemineme se asi s pravdou, domnívajíce se, že poselství došlo cíle svého v měsíci říjnu roku 1071.

Přišedše do Říma, podali jsou poslové, probošt Petr totiž a župan Předa, ihned stížný spis na Jaromíra, jejž od knížete s sebou byli přinesli [1]). Kozma dí, že k němu bylo nad to přiloženo 200 hřiven stříbra, snad co taxa za nastávající pře líčení? Alexandr II. svolal o to konsistoř a notář papežský přečetl stížný spis; načež papež sám otázal se poslův, mohou-li stvrditi ústně, čehož písemně byli jsou donesli. Když tak se stalo, měl prý ten, kdož svatého otce seděl nejblíže, tedy jeden z generálních vikářův, o tu věc výklad, jehož krátký smysl byl ten, že takových pohoršení k rozkazu apoštolskému náleží z církve ukliditi. Prostředkem schválního listu papežského oznámeno na to knížeti českému o slyšení poslův jeho a slíbeno mu, že legátové apoštolští k srovnání té pře na místě samém vysláni budou. S tímto listem vrátili se nejspíše Petr a Předa buď ještě v prosinci r. 1071 nebo počátkem r. 1072 zase do Prahy [2]).

---

[1]) „Primas et novissimas a fratre suo sibi et episcopo Ioanni illatas iniurias literali compendio inclusas" — tak nazývá Kozma tento stížný spis. Vzdaž-li také děkan biskupského kostela Olomúckého jmenem duchovních svých, jakož i jmenem proboštův Rajhradského, Sv. Janského a Spytihněvského, jakž tomu chce Hildegard Hradištský v Cod. dipl. Mor. I. 142, o stavu věcí, jakož i o pohanění, biskupu jejich skrze Jaromíra r. 1071 způsobeném, do Říma jsou sobě stěžovali, to pustíme prozatím mimo sebe, dokud zmíněný kronikář náležitě pověřen nebude. O klášterci sv. Jánském zmínili jsme se již na str. 150 t. d. Čeho nás listiny až do r. 1131 o Spytihněvi zpravují, zakládá se též na vzpomenutém Hildegardu, a sice k l. 1030 a 1071, vzhledem pak k r. 1052 na podvržené listině zakladací proboštství Litoměřického. Teprv r. 1131 jeví se kostel v Spytihněvi co arcijáhenství. O nějakém proboštství tamějším nenalezneš ničehož.

[2]) Cod. dipl. Mor. I. 141. Listina sama není datována. Pez, kterýž ji dle současného codexu kláštera sv. Jimrama v Řezně, a sice v Thesaur.

Opověděni legátové přišli za nedlouho. Donesli-li oni či snad již čeští poslové knížeti Vratislavu biskupskou mitru, za niž i on, podoben jsa v tom nebožtíku bratru svému Spytihněvu, při apoštolské stolici byl požádal, toho nelze více zjistiti; nám postačí zvěděti, že Vratislav vyznamenání toto na svědectví obzvláštní přízně, od Alexandra II. k němu chované, skutečně jest obdržel [1]). Příchod těchto legátův papežských klademe do roku 1072. Kolik jich bylo a jak se jmenovali, v tom nesrovnávají se pramenové, nám po ruce jsoucí. Kozma dokládá jen o jednom, dávaje mu jmeno Rudolf i čině ho kardinálem apokrisiariem a radou papeže Řehoře; ten ale sám rozpráví v listu svém ke knížeti Vratislavu ze dne 8. července r. 1073 o dvou legátech, nazývaje je Bernart a Řehoř. Z důvodův, o nichž hned položíme, chceme věřiti, že obě výpovědi tyto dají se dobře srovnati. Tolik je přede vším nepochybné, že v příčině této pře až do dne 18. března r. 1074 více než jedno poselství od stolice apoštolské vypraveno jest do Prahy [2]) a že, když dne 22. dubna r. 1073 vyvolen jest Řehoř VII. na papežství, byl již nález papežského dvora o Jaromíru před rukama [3]). Nyní třeba pověděti, jak se to přihodilo.

Byltě papež Alexandr II., jakž na konci r. 1071 sliboval, následujícího roku 1072 v skutku vypravil poselství do Prahy k vyšetření a srovnání pře obou biskupův. Bylot v obyčeji, vysýlati v takových případech kněze věci znalé

Anecd. VI. I. str. 246 nejprv na veřejnosť podal, po něm pak Dobner Annal. V. 411 kladou ji do r. 1071, k čemuž i my v dobrých příčinách přistupujeme.

[1]) Cod. dipl. Mor. I. 144.

[2]) Řehoř VII. užívá v listu svém k Sifridu Mohučskému ze dne 18. března 1074 těchto slov: „Apostolica sedes accepta prefati episcopi (Moraviensis) querimonia sepe per epistolas, aliquotiens etiam per legatos causam iusto fine determinare et litem compescere desudaverat.“ Cod. dipl. Mor. I. 150.

[3]) Cod. dipl. Mor. I. 146.

a postavením vyvýšené, a však při nejmenším dva. Kozma zachoval nám jmeno jednoho z nich, nazývaje ho Rudolfem a dávaje mu hodnosť kardinála apokrisiaria. Pomýšlel-li Kozma na původní význam řeckého toho slova, pak ovšem nemáme, čeho bychom k tomu dodali. Každý vyslanec mohl býti tímto titulem poctěn. Chtěl-li ale Kozma slovem apocrisiarius vyznačiti hodnosť církevní, pak ovšem nepojal ho v pravém smyslu. Apokrisiariův stolice římské, jimž také druhdy říkáno responsales, sluší asi nejpříměřeněji pojmenovati jednateli, poněvadž na ně náleželo, obstarávati odpovědi papežův a vypravovati odpovědi knížat do Říma. Přebývaliť k témuž konci při dvorech knížecích, nemajíce jinak zvláštní jurisdikce, leč byli-li k tomu, ač bez ujmy práv biskupův, zvláště zmocněni. Že Rudolf nemohl náležeti k třídě takových jednatelův papežských, o tom svědčí účel cesty jeho, jakož i počínání jeho sobě co rozsudí, pročež ho také Kozma nazývá na dvou místech pravým jeho titulem „missus Apostolici," t. j. legát a latere. Takoví vyslaní požívali v určitých případech rozsáhlého plnomocenství. Smělíť zajisté netoliko biskupy provinciální k synodám svolávati, zákony při nich navrhovati a určovati a v poslední instancí, kterou jinak byly synody samy, platně rozhodovati, nýbrž oni mívali i právo, biskupy i metropolity suspendovati a sesazovati, pročež nebylo také neobyčejné, vznášeti takovou vznešenou hodnosť, kteráž znamenala zastupování samého papeže, na kardinály stolice římské. Rudolf tedy a s ním ještě jeden legát, jehož jmeno zůstalo nás tajno [1]), přibyl co legatus a latere do Prahy, maje plnou moc, souditi a trestati, jako by byl papež sám, což arci v Čechách té doby bylo ještě něco po-

---

[1]) Že Rudolf nepřišel samoten, k tomu přimlouvá se netoliko obyčej a řád církve římské, vzpomínáť toho výslovně i sám arcibiskup Sifrid, řka v stižném spisu svém k Řehoři VII.: „Alexander II. . . . missis nuntiis publice nuntiari fecit, ut (Iaromir) excommunicatum habeant," Cod. dipl. Mor. I. 146.

divení hodného. Vždyť pak byl Rudolf prvním legátem papežským, jehož historie česká zná a vzpomíná [1]).

K rozkazu legáta Rudolfa svolal kníže Vratislav světské i duchovní pány zemí svých na sněm a synodu do Prahy. Také oba sporní biskupové, Jaromír totiž a Ján, jsou obesláni. Ján přišel, Jaromír ale neučinil tak. Byv dle předpisův práva kanonického pohnán po druhé i po třetí, vzkázal pokaždé v odpověď, že kanonický chod práva nese se nejprv k synodě provinciální; k takové synodě a svému metropolitovi a ostatním podbiskupím jeho že chce státi, odtud pak že lze teprv k papeži se odvolati. Jaromír zapomněl ovšem či nechtěl se k tomu znáti, že má legáta a latere před sebou, jehož přítomnosť ruší všelikou jurisdikci metropolitní; když pak v neposlušenství svém vytrval, odňato mu na čas právo všelikých výkonův kněžských a vzata biskupská hodnosť jeho.

Za tou příležitostí vypráví náš kronikář Kozma, Jaromiru ovšem nakloněný, že po vyhlášení tohoto nálezu „netoliko kanovníci, nýbrž i ostatní v kostelích přisluhující duchovní roztrhše štoly své (kteréž jsou ovšem znamením kněžské právomocnosti) obnažili i oltáře, jakž o veliký pátek bývá, — a že mlčely jsou všecky kněžské výkony.“ To ovšem vypadá asi tak, jako by na zemi byl vyhlášen interdikt [2]). Dále pak dí Kozma, „že všechno duchovenstvo volilo raději na vždy ztratiti hodnosti své, nebude-li pastýři jejich navracena předešlá česť a hodnosť.“ Tedy také obecnou vzpouru duchovenstva potáhl, jak se podobá, za sebou nález, nad Ja-

---

[1]) Řehoř VII. dí proto také v listu svém k Vratislavu II. ze dne 8. července 1073: „agente incuria apostolice sedis nuntii ad partes vestras raro missi sunt.“ Cod. dipl. Mor. I. 143. Že ale na Moravě spatřili jsou legátův papežských již r. 899, o tom nalezá se psáno v dílu I. str. 222 a násl. t. d.

[2]) Pulkava k r. 1073 (Dobner, Mon. III. 125) dotýká se také v skutku interdiktu, na dioecesi pražskou vydaného, pravě: „Diocesim Pragensem ecclesiastico subiicit interdicto.“

romírem vyřknutý. Což nebude asi pravé, domnívati se, že Kozma schválně zamlčel zde některých dalších ustanovení papežských legátův? Pišemeť ovšem o časích, za kterých silně již nastupováno na vyplenění mikulašenství; Alexandr II. napomíná zejmena již v listu svém z r. 1071 knížete Vratislava, „aby jakž moha, všelikou mocí a pílí svou k tomu přihlížel, aby ti, kdož na kněžství jsou vysvěceni, v čistotě a pobožnosti pánu Bohu sloužili.“

Což není možná, že by důtklivější vyhláška ustanovení o kněžském bezženství české duchovenstvo na legáta byla popudila? Že Kozma, který té doby byl ještě jáhnem, o zákonech těchto se nezmiňuje, to ovšem lze sobě na mysli srovnati, poněvadž Kozma sám byl ženat. A však dosti toho, odpor všeobecný stal se do té míry povážlivým, že legáti uzřeli toho potřebu, aby nálezu svého ulevili, dovolivše zejmena biskupu pražskému, aby směl kněžských výkonův zase se ujíti; biskupská hodnosť zůstala mu ale ztracena a lidu ohlášeno výslovně, aby Jaromíra biskupem svým více nemajíce, nevzdávali mu toho, což biskupa jesť. Na to vznesena prozatimní správa dioecese pražské na biskupa Jána, kterýž také neprodleně vydal se na cesty po obvodu Pražského biskupství, lid, kde toho potřeba se ukázala, biřmuje, duchovenstvo zřizuje a světě oltáře i kostely. Jaromír pak, všelikých důchodův zbaven, utekl se do ciziny, a legáti vrátili se zase do Říma [1]).

My klademe všecky příběhy, zde vyprávěné, do léta roku 1072, na všechen případ ale do posledních měsícův života Alexandra II., kterýž dne 21. dubna 1073 zemřel. Podporou tohoto mínění jesť nám vzpomenutý již stížný spis Mohučského metropolity Sifrida k velikému papeži Řehoři VII., jehož vyvolení dne 22. dubna 1073 se stalo. Nejspíše dostav zevrubnější zprávy o stavu věci skrze uprch-

[1]) Vše dle Kozmy na uv. m., jehož vypravování doplnili jsme stížným spisem arcibiskupa Sifrida k Řehoři VII. v Cod. dipl. Mor. I. 146.

lého Jaromíra [1]), mněl se Sifrid nálezem legátův papežských v metropolitních právích svých býti zkrácena i užívaje příležitosti, nastoupením nového papeže se vyskytující, skládá schválním listem netoliko blahopřání své i ujišťování dokonalého poslušenství svého při trůnu papežském, nýbrž jme se i důvodně stěžovati sobě na ony příhody, vece: „Jedno ještě dáváme Vaší Svatosti v pokoře věděti, co za před chůdce Vašeho pobožné paměti, Alexandra papeže, bylo se přihodilo, že totiž, abychom to s povinnou uctivostí pověděli, křivě trpíme škody a nemilostivě zkracováni jsme v právích, kterých vedlé svatých zákonův církevních a výpovědi sv. otcův metropolitám náleží zachovati. Bylotě onomu nejsvětějšímu otci skrze křivou zprávu na tohoto našeho bratra a podbiskupího (biskupa totiž Pražského) doneseno a on bez našeho vědomí při něm obžalován a rozsudek, po tu chvíli nezvyklý, od něho (papeže Alexandra III.) nad ním vyhlášen, aby totiž tento bratr a spolubiskup náš, nebyv prvé od spolubiskupův svých ani kanonicky slyšán, aniž kanonicky pohnán a v neposlušenství usvědčen, — netoliko svých povinností na čas byl zbaven, nýbrž aby i zboží a důchodův svých prázden zůstával. Ba týž papež dal skrze vyslané posly [2]) vyhlásiti duchovenstvu i všemu lidu, aby od něho jakožto člověka, na něhož vydána jest klatba, ničehož aniž žádali, aniž přijímali, což biskupa jest. Vzdaž-li takoví příběhové sluší apoštolské střídmosti a vzdaž-li tak vážnost rozkazův církevních se zachovává, to zajisté neujde Svatosti Vaší. Neboť podlé ustanovení církevních náleželo tuto při nejprvé na nás vznésti, pražského biskupa k provinciální synodě pohnati a spolubiskupům ho vyslýchati. Já pak a bratři moji měli jsme pak ke stolici apoštolské co hlavě naší o tom podati

[1]) Damberger, Synchron. Geschichte, VI. 756 dle Dobnera, Ann. V. 419.

[2]) Sifrid užívá zde toliko slov „missis nuntiis"; což asi k pravému smyslu titulu „missus Apostolici" schválně nechtěl se znáti, on, jemuž přece po míře postavení jeho náleželo věděti, jakými plnomocenstvími opatření bývají legátové papežští?

zprávu, kdyby věc byla toho způsobu bývala, že bychom ji buď nebyli mohli nebo nebyli směli sami skoncovati. Tak ale spatřuje se bratr a spolubiskup náš sídla svého prázden a zpuzen, zboží a důchodův svých, jak již vzpomenuto, proti vší spravedlnosti oloupen a nehodně odsouzen, nám však bratřím a spolubiskupům jeho vzešlo odtud veliké pohoršení a na jmeno i úřad biskupský, kteréž svaté jsou před bohem i lidmi, uvalena nesnesitelná hanba. Nad to nedostává se oné církvi (totiž Pražské) již za mnoho dní pastýřské správy a jsouc vdovou po jediném pastýři svém, nemá požehnání biskupského, poněvadž onen biskup (moravský), kterýž jest původem tohoto vypuzení a pomíšení, službu jeho sobě vlastní a — což všemi sněmy církevními a ustanoveními jejich přísně jest zapověženo — světě a biřmuje obchází toto biskupství (Pražské), což proto velice jest nebezpečné, poněvadž onen národ (český) víry katolické novotným jest sadem a posud neutvrzen a nezakořeněn v křesťanství a snadno k starému bludu pohanství sobě pospíší, shledá-li trvati mezi pastýři svými takovou různici. Pročež já a všickni bratři moji, k stopám Vaší Svatosti lnouce, prosíme a zaklínáme Vás, aby v té věci nejprvé na prospěch církve, ale i na těžkosti těchto zlých časův hleděno bylo" [1]).

Tak asi zní v hlavní části své onen stížný list metropolity Sifrida k zvolenému právě papeži Řehoři VII. Poněvadž pak tento, jak výše pověděno, dne 22. dubna 1073

---

[1]) „Porro ecclesia illa (Pragensis) iam multis diebus pastorali caret administratione", dí Sifrid. Cod. dipl. Mor. I. 147. Zdá se nám, že tato výpověď podává se k určitějšímu času ustanovení. Dne 22. dubna zvolen jest Řehoř VII. na papežství; psal-li Sifrid listu svého k němu ještě počátkem měsíce května r. 1073 a vynesen-li rozsudek papežský ještě před květnem r. 1072, pak by bylo ovšem náleželo řeči „ante annum" nebo fere ante annum; kdyby se to ale bylo stalo počátkem r. 1073, pak by se slovy „iam multis diebus" vypovídalo zase příliš mnoho, kteráž ale objevují se býti dosti případnými, pomýšlí-li se v té příčině na červenec nebo srpen r. 1072.

ujal se apoštolské hodnosti, metropolita pak zajisté neopomenul, poslati mu v čas přání svých k novému vznešenému úřadu: tož jesť nezbytné, přijíti za pravé, že události tyto, jakž i Sifrid sám stvrzujc, přihodily se nedlouho před zvolením Řehoře. K lepšímu určení času služiž nám také pouť, kterouž týž arcibiskup Sifrid k Sv. Jakubu Kompostellskému (v španělské Gallicii) dne 8. září 1072 jesť nastoupil. Pouť tato, jakož i pobyt jeho v Clugnym, kdež chtěl na se přijíti roucho mníšské, zdržely ho až do 30. listopadu t. r. mimo Mohuč. Prodlením této cesty sotva mu ale zbývalo času, s Jaromírem se obírati, a poněvadž dává papeži zprávu, že Jaromír již za nějaký čas byl opustil dioecesi svou, tož můžeme se zcela případně rozhodnouti v ten smysl, že rozsudek legátův papežských nad Jaromírem vynesen byl v létě r. 1072. A jakž počínala sobě asi naše knížata, Ota a Kunrat, při tomto trudném divadle? K r. 1072 nemáme určitých zpráv o nich; o Otě pak víme jen tolik, že Jaromíra vůbec se ujímal. Jsouť ale stopy toho na snadě, že Řehoř VII. jal se bratří těch schválně napomínati, „aby neskracovali práv církve moravské, aniž dávali sluchu těm, kdož ji obtěžují“ [1]), a že jistá, pobožná pověsť připojuje jmena jejich k jedné důležité příhodě těch dob, t. j. k založení kláštera v Kotvyku (Göttweih) dolnorakouském, podnes ještě trvajícího. Veliký biskup Pasovský Altman (1065 † dne 8. srpna 1091), jehož dioecese vztahovala se také na Rakousy dolejší, týž, kterýž r. 1064 společně se Sifridem Mohučským byl nastoupil pouť do země svaté [2]), — nalézal se jednoho času, jakž životopisec jeho z XII. století vypráví, v starodávním Mutaruně při Dunaji. Vrch, na kterémž nyní stojí klášter Kotvycký, líbil se mu velice, i vystoupiv na něj, pojal jesť úmysl, postaviti tam chrám páně. I poražen jesť les na vrcholu hory a brzo stál na

[1]) Cod. dipl. Mor. I. 149.

[2]) Srov. str. 218 t. d.

planině kostelík. Nevěda, komu jej zasvětiti, obdržel prý týmž časem po schválním poslu od knížat moravských obraz Bohorodičky, po způsobě byzantském uměle zdělaný a díla povypuklého. V tomto neočekávaném daru spatřoval Altman znamení nebeské i postavil tu nyní k chvále Matky boží kostel i klášter. Vímeť z jiných pramenův [1]), že se ta věc roku 1072 přihodila, neumímeť ale sobě vyložiti přátelství toho mezi Altmanem a knížaty moravskými. Proč asi knížata poslala biskupu tak skvostný obraz? — Poněvadž ale dle výpovědi životopisce Altmanova tento obraz ještě za jeho dob v Kotvyce se spatřoval, jsa u veliké poctě chován, můžemeť jej směle míti za slibný dar našich Přemyslovcův, ku kterémuž pak pověsť i založení samého kláštera připojila, dávajíc zároveň zprávu o pobožné mysli knížat našich a jsouc také svědectvím, že při dvořích jejich chováno u vážnosti a lásce umění byzantské, té doby obecně rozšířené. A však vraťmež se zase již k našemu biskupu Jánu.

Stížný spis, jejž metropolita Sifrid, jak podobá se, v měsíci květnu r. 1073 na loňské počínání sobě papežských legátův v Praze do Říma byl podal, nepotkal se nikterak s očekávaným účinkem. Řehoř VII., jsa již za předchůdce svého Alexandra II. v postavení svém co kardinál-arcijáhen pře Pražské dokonale zpraven a znaje též neposlušnosť Jaromírovu k legátům, mezi tím do Říma se navrátivším, nejevil nikterak vůle, postoupiti dalšího vedení této pře metropolitovi Mohučskému; bylot by to zajisté znamenalo tolik, co zkracovati vlastní práva, na ony legáty vznesená. Sifrid byl by jen tehdáž měl ještě právo, potáhnouti této pře k rozsudku svému, kdyby legátové nebyli ještě k řešení jejímu přistoupili. Hodlaje tedy obhájiti práva již nabytého, vypravil Řehoř poznovu dva legáty do Čech a na Moravu, Bernarta totiž a Řehoře. V poslednější osobě spatřují někteří

---

[1]) Annal. Gotvicen. k r. 1072. Pertz IX. 601.

známého svého času biskupa Vercellského (při ř. Sesii v Piemontsku) a kancléře italského, kterýž v tu chvíli, když rozhlásilo se zvolení Řehoře VII. na papežství, od krále Jindřicha vyslán jest do Říma, aby oznámil tam plné jeho srozumění s touto volbou, buda zároveň co vyslaný královský přítomen ordinaci téhož papeže; byltě, jak známo, Řehoř VII., když dostalo se mu hodnosti papežské, vždy ještě jáhnem; na kněze dal se teprv dne 22. května, na biskupa pak v neděli dne 30. června 1073 vysvětiti [1]). Onen Řehoř biskup jest ale prý také tentýž, kterýž dne 28. ledna r. 1077 v Canosse vedlé jiných za Jindřicha IV. přísežně svědčil, že král dostojí slovu, papeži danému [2]), je to ale také týž Řehoř biskup Vercellský, jehož r. 1051 papež Lev IX. na jedné synodě Římské pro cizoložství a křivou přísahu z církve byl vyobcoval a teprv po vykonaném dostiučinění zase na milost přijal [3]). Že by byl papež Řehoř VII. právě tohoto muže sobě zvolil legátem a latere, tomu nemůžeme z plna přisvědčovati; podobáť se spíše, že legátem do Čech učiněn jest onen Řehoř, kterýž r. 1084 co kardinál-jáhen se objevuje [4]). V jaké hodnosti církevní stál druhý legát, Bernart, toho též nejsme dostatečně zpraveni. Historie Řehoře VII. vzpomíná dvou čelnějších mužův toho jmena, jichž papež tento užíval v poselstvích svých. Jeden z nich byl kardinálem-jáhnem, druhý opatem v Marseli. Poněvadž pak poslednější již od Alexandra II. r. 1072, od Řehoře pak r. 1077 na poselstvích se nalezal, a to zejmena v Němcích [5]), tož budeme toho asi dostatečně ospravedlněni, majíce tohoto

---

[1]) Jaffé, Regesta, str. 406.

[2]) Lamberti Annales k r. 1077, u Pertze V. 259.

[3]) Herimanni Aug. chron. k r. 1051, u Pertze na uv. m. 129.

[4]) Jaffé, Regesta 403.

[5]) Raynald, Annal. Eccl. k r. 1077, pak Hugonis chron. kn. II. k r. 1077, u Pertze VIII. 487. Damberger, Synchron. Gesch. VI. 781. R. 1076 byli jsou oba, kardinál Bernart i opat Bernart v hodnosti legátův papežských v Němcích. Bullarium Rom. Vyd. Turinské 1859. díl II. 80.

opata Marselského za legáta, jenž r. 1073 i u nás se spatřoval.

Oba tedy, kardinál Řehoř a opat Bernart, přišedše s jara r. 1073 co legátové papežští do Čech a na Moravu, přijati a chováni jsou všudež s poctivostí, důstojenství jejich patřící. Toho ale, k čemuž byli vysláni, neprovedli nikterak. Jaromír zdráhal se opět přijíti k soudu a protož obnovili i oni suspensi, nad ním prvé již vyřknutou, podavše ale také neprodleně zprávu do Říma o všech svých příhodách. Z toho vzal sobě Řehoř příčinu, poděkovati se nejprv zvláštním listem ze dne 8. července r. 1073 knížeti Vratislavu a moravským bratrům jeho z přátelského přijetí, legátům jeho, Řehoři a Bernartu, způsobeného, „jakkoli prý dobře jest toho vědom, že poslové od stolice apoštolské zřídka kdy v strany jejich vypravováni bývali a že tudíž mnozí to za věc novou vážíce, legáty jeho v potupu míti a povinné poctivosti jim upírati budou“ [1]), — a žádati jich, aby legátům učinili možné, s biskupem Jaromírem „druhdy (prý) naším přítelem“ se domluviti a k poslušenství a poddání se rozsudku ho nakloniti. „Kdyby však,“ tak dí papež dále, „nehodlal nic toho učiniti, tož netoliko chceme rozsudek, o suspensi jeho z úřadu od našich legátův vyhlášený, stvrditi, nýbrž i meč apoštolského hněvu našeho tvrději, to věz, až do usmrcení na něho obnažiti [2]), a tak stane se,“ (tak zejmena dokládá papež, vědom jsa sobě svrchované moci své) „že on a mnozí jiní skrze něho zkusí toho na sobě, co zmůže této naší stolice síla.“ V těchto málo slovích spoléhá takořka veškera historie Řehoře VII.

Tak psal Řehoř VII. dne 8. července r. 1073 a dne 17. prosince téhož roku stála věc ještě tak, jako před půl rokem. Nálezové legátův byli i s účinky svými napořád ještě v platnosti. Dovídámeť se toho z nového listu téhož papeže

[1]) Srovnává se zcela s Kozmou. Srov. str. 240 pozn. 1 t. d.
[2]) Cod. dipl. Mor. I. 143 a 144.

k Vratislavu, v Římě dne 17. prosince 1073 daného, kterýmž svoluje se knížeti další užívaní mitry, od papeže Alexandra II. mu propůjčené, a sice „pro velikou uctivosť jeho k stolici apoštolské, pro stálosť a vytrvalosť jeho v slibech" [1]). Jestiť prý to znamení (tak pronáší se papež dále) „upřímné lásky, kteréhož udělovati osobě světské nebývá v obyčeji"; bylotʼ ale toto svolení vlastně jen lahodným napomenutím, aby Vratislav pamatoval i příště na výroční poplatek 100 hřiven stříbra, jehož již předchůdce jeho z pravidla byl odváděl. „Neboť (prý) jesť psáno: Slibte a dejte. Co to ale jesť a jakého způsobu, toho máme Tebe svědomím Tvým dostatečně napomenuta" [2]). Nezdáť se nám, že by obrok tento náleželo míti za jedno s tak zvaným penízem Petrovým; po smrti Vratislavově nenajdeš toho ani nejmenší stopy v listinách, že by kdo z knížat našich byl platíval do Říma oněch 100 hřiven stříbra. Jak skoro knížata nežádali sobě více míti mitry, přestával všechen pravidelný poplatek. Peníz sv. Petrský nebyl z Čech nebo z Moravy nikdy odváděn, ovšem ale ze Slez; pročež také nemohla se zpěčovati koruna česká dávky této, když ve XIV. století Slezsko k ní přivtěleno [3]). Vratislav II. pak, odváděje výročně 100 hřiven stříbra do komory papežské, činil tak, jako bratr jeho Spytihněv, za vyznamenání církevní, jehož se mu svolením mitry bylo dostalo. Řehoř VII. děkuje mu výslovně z tohoto poplatku, sv. Petru poslaného [4]).

Shledávámeť tedy, že r. 1073 nový papež Řehoř VII. a kníže náš Vratislav nalezali se v nejlepší shodě. Ba v listu ze dne 17. prosince pronáší se papež ještě asi v ten smysl,

---

[1]) Srov. str. 238 t. d. Což nebylo by zde případné pomýšleti na založení Vyšehradského kostela kapitulního? Podvrženou listinu o tom srov. v Erbenových Regestech, str. 7 č. 137.

[2]) Cod. dipl. Mor. I. 145. Slov 75. žalmu je zde velmi případně užito.

[3]) Dobner, Annal. V. 361 a násl.

[4]) Listem, daným v Římě dne 22. září 1074. Cod. dipl. Mor. I. 154.

že, má-li Vratislav ještě něco na srdci, v čemž mu bez újmy spravedlnosti může býti svoleno, že i v tom mu lze na pomoc papežskou spolehnouti.[1]) Což asi tušil nebo znal již papež panovité úmysly knížete? To vše může nám býti také svědectvím, že Řehoř knížete českého veřejně aspoň nevyznával ještě za přívržence Jindřicha IV., jakkoli to snad již předvídal. A přece kloní se toho roku Vratislav zřejmě ke králi německému, který již počíná se chytati politiky, jež ho nejprv s vlastními národy a potom i s církví rozvadila. Od panovníka, jehož vrchním pravidlem mravním bylo: „čiň všecko, co se líbí Tvé duši, toliko toho zůstaň pamětliv, aby totiž v poslední života chvíli měl pravou víru“[2]), — nedalo se posléze ani nic lepšího očekávati. Nejprv libovůle, pak porušení práva, nespravedlivosť a posléze veřejná válka, když národové a církev nehodlali vůli královské ve všem se podrobiti. Zejmena platí to o Sasích, kteříž r. 1073 k návodu vévody Oty Nordheimského veřejně se vzbouřili[3]).

Tu pomýšlel Jindřich na to, jak by odvodil nespokojenosť v jinou stranu, i dal zejmena vyhlásiti velikou výpravu na Polany, poněvadž prý přese všecky sliby, roku 1071 v Míšni učiněné, nepřestávají navštěvovati věrných zemí českých ohněm i mečem[4]). Pole svoláno ke dni 22. srpna; jesť-li ale nedošlo na skutečnou výpravu, tož nebyl král nadarmo k ní vyzýval německých knížat; příčina, již udáváno, nescházela zajisté. Různice, srážky a plenění po hranicích Polska s Moravou a Čechami přihazovaly se asi

---

[1]) „Immo, si quid est, in quo comitante iusticia firmius conglutinari valeat, hoc nostra apud Deum sollicitudo impetrare valde desiderat.“ Cod. dipl. Mor. I. 145.

[2]) Tuto radu učinil prý králi vychovatel jeho, arcibiskup Adalbert Bremský; tak vypravuje Bruno de bello Saxonico hl. 5. u Pertze V. 331.

[3]) Annal. Altah. k r. 1073, u Giesebrechta str. 118.

[4]) Lamberti Annal. k r. 1073, u Pertze V. 195.

i tehdáž ještě dosti z husta, jako v letech předešlých [1]). Z této zprávy lze ale ještě souditi, že Vratislav II. a Jindřich IV. již r. 1073 byli se velice sblížili. Povaha tohoto přátelství zračí se také v mínění, tehdáž obecně v Němcích rozšířeném, že vyhlášená výprava na Polany, ku kteréž i kníže české i král dánský s mocí svou byli požádáni, jest prý jen zástěrou pravých úmyslův královых, aby totiž za pomocí sebravších se takto vojsk nikoli Poláci, ale Sasové byli přemoženi a pod jařmo tyranství tvrdě svedeni [2]). Obyčejně předcházejí takové a podobné pověsti skutečný účinek a my nepochybujeme také ani dost málo o tom, že již roku 1073 ukováno bylo první pouto k dlouhému onomu řetězu, kterýž od r. 1075 knížete českého tak mocně vázal jest k trůnu Jindřicha IV. Důstojenství královské, r. 1086 knížetí českému, jakkoli jen pro osobu jeho, udělené, nebylo by bez tohoto řetězu zajisté, aspoň ne tak brzo, k místu přišlo a Vratislav držel konec jeho, věda, že král německý, dav se jednou na cestu politiky, jež bez velkých nesnází pro něho obejíti se nemohla, vytrvalým přátelům svým dovede se již náležitě odsloužiti. A v skutku bylo Jindřichu IV. takových přátel velice zapotřebí. Odboj Sasův v měs. červenci roku 1073, demagogické pletichy svrženého vévody bavorského Oty, útěk krále z Harcburku v noci z 8. na 9. srpen, daremné pokusy jeho přemluviti Sasy, s Durynky se spolčivší, k složení zbraně, zmařené naděje na očekávanou pomoc [3]), to všecko činilo králi bezpečné přátely velice vzácnými a žádoucími, a Vratislav byl takovým přítelem. Bohdejž by již pře Pražská k srovnání svému byla dospěla!

Podobát se, že biskup Jaromír mezi tím těžce asi nesl suspensi, nad ním vyřknutou [4]), ještě tíže ale zastavení dů-

---

[1]) Dobner, Annal. V. 426.

[2]) Lamberti Annal. k r. 1073, u Pertze V. 195.

[3]) Pramenem o všech těch věcech jest Bruno de bello Saxonico, u Pertze V. 329 a násl., pak Lambert, jakkoli zde právě něco úmyslný.

[4]) Srov. str. 240 t. d.

chodův svých: neboť ještě v konci r. 1073 pokusil se omlouvati zvláštním listem k apoštolské stolici neposlušenství svého v příčině nenastoupení uložené sobě cesty do Říma tím, že prý se mu pro zastavení všelikých důchodův nedostává potřebných prostředkův k této cestě [1]). Nechť již Řehoř VII. shledával tuto omluvu býti s podstatou či že vzpomenul sobě na usnešení synod, v těch příčinách dávno již učiněná, vedlé kterých náleží biskupům suspendovaným vykázati část důchodů jich dioecesí k výživě [2]): zkrátka, on odstranil i tuto předstíranou překážku, aby Jaromír vzhledem k uložené mu cestě do Říma, ničím nemohl se vymlouvati. Proto také psal jesť dne 31. ledna r. 1074 knížeti Vratislavu: „Bratr Tvůj Jaromír, biskup Pražský, stěžuje sobě, že oloupen jsa důchodův církve své, pro nedůstatek věcí k cestě potřebných nemůže k stolici apoštolské se dostaviti, aby ospravedlnil se z toho, co mu za vinu kladeno. Jakkoli toho neposlušenství a tvrdošijnosť jeho zasluhují, tož přece, aby nemohl ani této příčiny vzdalování se předstírati, chceme i nařizujeme, aby mu kromě úřadu jeho biskupského dokonale vraceno bylo, cožkoli mu od legátův našich, Bernarta totiž a Řehoře, bylo obstaveno, a kromě toho, oč Ján, moravský biskup, na něho naříká. Pročež velice napomínáme Moudrosť Tvou, aby vedlé moci své toho nedopustil, aby mu co z obvyklých desátkův a důchodův církevních bylo odpíráno nebo odnímáno, a aby mu nečinil nic protimyslného, načež by snad zase sobě směl naříkati co na překážku, pro kterouž k nám nemůž' přijíti.“ [3]) Týmž časem rozkázal Řehoř VII. prostředkem druhého listu, téhož dne vydaného, aby oba biskupové, Jaromír totiž, jemuž svědčí onen list papežský, i Ján ke květné neděli nejblíže příští (t. j. ke dni 13. dubna)

[1]) Poznává se z listu Řehořova k Vratislavu ze dne 31. ledna 1074. Cod. dipl. Mor. I. 147.

[2]) Tak zejmena synoda Chalcedonská z r. 451, srov. Hefele, Cociliengeschichte II. 472, 478, 482 a 483.

[3]) Cod. dipl. Mor. I. str. 147.

s jistotou v Římě dali se vynalézti [1]) Tam nechť prý i kníže Vratislav buď osobně anebo, kdyby tomu běh věcí nebo časův byl na překážku, skrze posly neopomene se ohlásiti, „abychom potom“ (tak zejmena odůvodňuje papež toto přání své) „vyšetříce s nimi svědomitou opatrností pravdu věci, což bude spravedlivé, vynesením nálezu našeho ustanovili.“

Dle vší podobnosti vydali se oba biskupové v postě r. 1074 na cestu do Říma. Doraziv̌še na místo, podali prý, jak Kozmas dí [2]), „papeži průvodních listův svých; ty když jsou pročteny, nebyla pře jejich ani připuštěna, aniž odmrštěna, aniž projednávána; nýbrž nařízeno jim, odebrati se do svých hospod, pokud nebudou povoláni k generální synodě v den ustavený.“ Aby ale církev moravská, z kteréž na ten čas i česká jesť spravována [3]), od delší nepřítomnosti biskupa svého nevzala nějaké škody, napomenul papež knížat Oty a Kunrata schválním listem, „aby této církvi nic protimyslného neučinili, nýbrž z úcty k svaté církvi Římské, jejíž apoštolskými privilejemi ona jesť vysazena, k ní majíce spíše lásku a pobožné oddanosti snahu, cožkoli jesť v moci jejich, na to vynaložili, aby práva i příslušenství této církve od nich a lidí jejich bez porušení zachovávána byla.“ [4]) List tento k oběma knížatům dán jesť v Římě dne 18. března 1074.

Téhož dne dal papež ještě dva listy sepsati, jeden k arcibiskupu Mohučskému Sifridu, druhý ke knížeti Vratislava II. První jesť ostrou odpovědí k stížnému listu téhož arcibiskupa z předešlého roku. Sifrid prý měl, tak dí se zejmena v onom listu, dosti času, ve při této něčeho učiniti, kdyby při něm bylo bývalo vůle a horlivosti; vždyť

---

[1]) Cod. dipl. Mor. I. 148.

[2]) Kozmas II. 30, u Pertze IX. 87, a však omylně k r. 1073.

[3]) Srov. str. 241 t. d.

[4]) Cod. dipl. Mor. I. 149.

prý dávno již jest všemu světu známo, jak biskup Ján byl pohaněn a ztýrán. „Neboť (prý) když stolice apoštolská byla již v potu tváře o to se přičinila, aby k vyslyšeným žalobám téhož jmenovaného biskupa (Jána) sporu toho skrze časté listy a několikráte již skrze legáty k spravedlivému konci dovedla a různici uklidila: tu teprv probudivši se ze spaní pozornost Tvoje všímá sobě povinnosti své, tvrdíc, že to náleželo vznésti na Tvůj rozsudek; i zdát se nám, jakoby chtěl bratra biskupa, za pomocí nálezu apoštolského k přístavu spravedlnosti a pokoje již plovoucího, zase do propasti obnovených sporů a svízelů s sebou strhnouti. Jakkoli by tedy náleželo, abychom zde pro nedbanlivost úřadu Tvého, onde pro opovážlivou Tvou k apoštolské stolici (již jmeš se jaksi obviňovati) hrdost na Tebe spravedlivě se rozhněvali: tož přece, užívajíçe apoštolské mírnosti, napomínáme tebe myslí pokojnou, aby více takových věcí nezřízených a neopatrných nebral před sebe a aby nedomníval se, že, neřku-li Tobě, ale ani kterémukoli patriarchovi nebo primasu snad je dovoleno, hotových nálezův stolice apoštolské znova zase sjednávati, a aby nepomýšlel, že Tobě proti svaté římské církvi snad přísluší něco zvláštního chtíti nebo podnikati, bez jejíž svrchovaného milosrdenství ani Ty na místě svém, jakž sám dobře znáš, nebudeš moci obstáti. My zajisté sami již za pomocí boží a z moci sv. Petra, jakož dávno již při stolici apoštolské ustanoveno, o to se postaráme, aby spor řečených biskupův spravedlivě byl rozeznán a aby církvi moravské, což jest jejího práva, přiřknuto bylo a stvrzeno.“ [1]) — A v druhém listu z téhož dne jme se svatý otec těšiti knížete Vratislava v příčině jakýchsi nepříjemností, od Mohučského arcibiskupa jemu způsobených, a vzpomínaje důtklivého listu, k tomuto učiněného, dodává knížeti dobré mysli, poněvadž prý z přízně stolice apoštolské se raduje. S pokojem a bez starosti nechť prý vyčeká

[1]) Cod. dipl. Mor. I. str. 150.

nového poselství, zůstana ale také pamětliv slibu svého v příčině dostavení a nadání sborného kostela Vyšehradského; potom prý papež již o to se postará, aby vyprošované svaté ostatky a privileje jemu dodány byly.“ [1])

Nejbližší synoda, po příchodu biskupův našich v Římě držená, byla obvyklá synoda velikonoční r. 1074. Řehoř zahájil jí dle vší podobnosti v sobotu před nedělí květnou, t. j. dne 12. dubna; v kterém kostele římském, to neví se. [2]) Bylať to poslední lhůta, Jaromíru položená. Oba biskupové postavili se před otce, četně shromážděné, i dlouho a důvodně sjednávána pře jejich. Hlavně pak vzaty jsou v úvahu dvě věci; jednak totiž ztýrání, jehož se byli Jaromír a průvod jeho v létě r. 1072 v Olomúci na biskupu Jánu a služebnictvu jeho dopustili, [3]) jednak spor o zboží Podivinské, vzdaliž ono má náležeti k biskupství českému či moravskému. Co první věci se tkne, upíral Jaromír ledačehož, což za vinu mu kladeno, zejmena pak to, že by byl osobně biskupa moravského zbil a služebníkům biskupovým na posměch hlavy a brady oholiti poručil, a posléze i to, že by byl po poslech svých žádati dal za odročení, aby mohl synodě se vyhnouti; k ostatním věcem přiznával se, nabízeje zároveň přiměřeného odškodnění. Co pak druhé části sporu se tkne, nemohly se strany dostatečnými průvody práva vlastnického na t. č. prokázati, pročež nalezla synoda, jakž následuje: aby biskup Jaromír zase byl uveden do biskupské hodnosti a biskupského úřadu svého, jakož i do důchodův, z nich plynoucích; co pak se tkne pře, kteráž mezi ním a biskupem moravským pro nepřítomnosť jeho tak dlouho jesť se protáhla, tož aby obě strany k příští některé synodě buď

[1]) Cod. dipl. Mor. I. str. 151. O kostele Vyšehradském srov. Dobnera Annal. V. 436 a násl.

[2]) V kostele Spasitele nebyla (jakž se za to má) tato synoda držána, nýbrž ona ze dne 24—28. února r. 1075. Cod. dipl. Mor. 158 a Jaffé, Regesta, 417.

[3]) Srov. str. 230 t. d.

osobně do Říma se dostavily, buď způsobilé zmocněnce od sebe vyslaly, s kterýmiž by pak za pomoci právních průvodův, jichž na ten čas ještě nebylo prokázáno, pře o zboží Podivinské nálezem posléze platným na vždy rozeznána býti mohla. Až do tohoto konečného nálezu podržiž a užívejž zboží, o kteréž mezi biskupy spor jest, prozatím biskup moravský.

Tento nález uvedl papež i hned na vědomost knížeti Vratislavu, a sice listem ze dne 16. dubna t. r., vyslovuje zároveň přání, aby Jaromír zase k sídlu svému a ke všem důchodům svým náležitě byl navrácen a v uctivosti při nich chován; posléze žádá papež knížete, aby Jaromíru nezadržoval práva k proboštství a hradu sv. Václava v Podivině, [1]) jehož sobě k nim pokládá, a aby kníže k příští synodě také od sebe vypravil posly své, aby tito na místě něho k rozeznání pravdy přispěli a konečného nálezu svědky státi se mohli. [2])

Byltě tento předchozí nález stolice apoštolské zajisté shovívavý a střídmý, nenastupuje na cesty přísné spravedlnosti. Nejspíše asi odřekl se pobožný náš biskup náhrady za učiněné mu příkoří, oblíbiv sobě raději mlčeti, když Jaromír jal se výmluvami i omluvami sebe obhajovati; neboť že Jaromír osobně vložil ruky své na biskupa našeho, tvrdí sám Kozma, jinak dobrý přítel jeho. [3]) Toliko práv biskup-

---

[1]) Neníť snadné, učiniti sobě pravého ponětí o této „praepositura et castrum sancti Vinzlai.“ Jmenovité zprávy o nich podává nám jediné papež Řehoř VII. ve dvou listech svých, datovaných „Romae XVI. Kal. Maii (16. dubna) 1074“ ke knížeti Vratislavu a ddto. „Romae X. Kal. Octob. (22. září) 1074“ k biskupu Jaromíru. Cod. dipl. Mor. I. 153 a 156. Dobner, Annales V. 448 a násl. přijimá na důvody, kteréž toliko k víře podobné jsou, že tímto proboštstvím a hradem sv. Václava míní se starý hrad Podivinský.

[2]) Cod. dipl. Mor. I. 152 a násl., v souvislosti s listem papežským ze dne 2. dubna 1075 na uv. m.

[3]) Srov. str. 230 t. d.

ství svého zastával se Ján se vším úsilím; poněvadž pak v Římě dobré právo jeho, ač nedošlo ještě plného uznání, přece aspoň zkráceno nebylo, vrátil se asi biskup v dobré naději do Olomúce nazpět.

Zde, ba i v Praze samé očekáváno asi mnohem přísnějšího rozsudku; neboť nedovedli jsou sobě v Praze zvláštní shovívavosti, kteréž od apoštolské stolice Jaromíru dopřáno, jinak vyložiti, leč domněním, že Jaromír shledal v příbuzné své se strany matčiny, totiž v markraběnce toskánské Matildě, velice mocnou a prospěšnou při Řehoři VII. přímluvkyni.

Vzda-liž tato velemožná paní, kteráž skrze babu svou Matildu a sestru její, Gerbirg, s Jaromírem v skutku byla v příbuzenství a kteráž při dvoře papežském jak ctnostmi, tak i bystrotou ducha svého a nesmírným bohactvím velice mnoho té doby vážila, měla v pravdě nějakého vlivu na běh i výsledek této pře, anebo jesť-li Kozma, jenž nám tuto zprávu zachoval, [1]) jen podlé doslechu vypravuje, toho ne-

---

[1]) Kozmas k r. 1073. II. 31. u Pertze IX. 87. Co Kozma v té kapitole dále vypravuje, aby totiž oba biskupové po 10 letech zase do Říma se dostavili, náleží k době zcela jiné, svědčí ale zároveň, že Kozma v skutku jen dle doslechu vypráví. K poznání pak vzpomenutého příbuzenství dokládáme, že Heřman II., vévoda ve Švábích a Elsasu († 4. května r. 1003) z manželství svého s Gerbirgou, dceří krále Kunrata burgundského, zůstavil po sobě šesť dětí: Matildu, kteráž byla zasnoubena Frydrychu, vévodovi v Hořejších Lotryncích; Heřmana, jenž následoval otce u vévodstvích jeho; Giselu, kteráž v třetím manželství zasnoubena byla císaři Kunratu II.; Brigitu, provdanou za Alberta z Epenšteina, vévodu Korutanského; Gerbirgu, provdanou za Jindřicha (Hecila), markrabí Svinibrodského, a Hedvigu, manželku jednoho hraběte z Nellenburka. Z manželství Matildy s vévodou Frydrychem hornolotrinským pochodí dcera Beatrix (Blažena), kteráž vyvdala se za markrabí v Tuscii (Estě), Bonifacia, a z tohoto sňatku zejmena pošla výše vzpomenutá markraběnka Matilda (nar. 1046 † 1115). Ze sňatku pak Gerbirgy s Hecilem Svinibrodským pošla Juta, manželka Břetislava I. a matka Jaromírova; byliť tedy baby Matildy i Jaromíra, Matilda a Gerbirg, vlastní sestry. Rodokmeny, sem náležité, nalezneš ostatně u Dambergra, Synchron. Geschichte, díl IV. a V.

chceme dále rozbírati; nebyltě ale Řehoř VII. zajisté té povahy, aby se prosbám ženským byl dal s pravé cesty strhnouti. Důvodové spravedlnosti způsobili asi onen mírný nález, a nikoli prosby anebo snad i dary či úplatky. Výslovně pronáší se o tom sám Řehoř VII. v listu svém k Jaromíru, dne 22. září r. 1074 daném, řka: „Abychom však nálezu toho i v jediném slově změnili, toho, jakkoli's mnoho o to stál, nemohl jsi ani prosbami ani penězi dosáhnouti.“ Podnět k tomuto novému listu papežskému byl však následující:

Jak mile totiž po skončené synodě velikonoční Jaromír a Ján domů byli se vrátili, jal se Jaromír zapomínati slibu, papeži přísežně daného. Učinil-li tak z vlastního popudu či snad z pobídky metropolity svého Mohučského, o tom nic se neví. Že metropolita listu papežského ze dne 18. března sotva asi přijal s rovnou myslí, je pochopitelno, a odtud i podpora, ač dostalo-li se jaké se strany jeho Jaromíru, když tento počal sobě zase vésti neposlušně. Nad to nesluší zapomínati, že Řehořovy snahy po opravách v církvi, zejmena pak nařízení o bezženství kněžském, potkávaly se té doby již s velkými překážkami. Kolik odpůrcův tohoto nařízení, tolik bylo přívržencův toho, kdož, budiž jakýmkoli způsobem, hodlal protiviti se ustanovením papežovým. Neměltě tedy Jaromír přátel nedůstatek, když nedbaje slibu, při velikonoční synodě Římské daného, podvodně zmocnil se zase onoho zboží okolo Podivina kostela, o kteréž byl původně spor mezi ním a biskupem Olomúckým vzniknul a kteréž po míře nálezu, v dubnu 1074 od synody Římské vyneseného, mělo až do konečného rozeznání pře zůstati v držení Olomúckého biskupa. Neboť Jaromír jal se dovozovati, že svatý otec sám ho dodatečně zmocnil, aby v toto zboží se uvázal. Ba on zfalšoval i listy papežovy v příčině proboštství sv. Václava v Podivině, kterýmiž se přece kníže napomíná, aby mu práva jeho k tomuto proboštství a hradu, má-li jakého k nim, zase navrátil; posléze zapomněl se Ja-

romír v tomto počínání a mstivosti své do té míry, že neštítil se uvaliti i vyobcování z církve na domnělé nepřátely své; ano podobá se, že i s cizími mocnostmi, zejmena asi s Uhrami a Polskem, vyhledával nějakého dorozumění, jen aby bratru svému hodně mnoho nesnází způsobil. [1])

To všecko pohnulo biskupa Jána, vypraviti schválního posla k papeži, a poněvadž kníže Vratislav obrok 100 hřiven stříbra české váhy, za vyznamenání mitrou s časův Spytihněvových obvyklý, té doby zrovna zase do Říma jal se posýlati [2]), přidružil se posel biskupův k tomuto vyslanému od knížete. Oba dojeli šťastně Říma a zpravivše se poselství svého, vymohli při papeži tři listy, téhož dne (totiž 22. září 1074) dané, z nichž jeden biskupu Jaromíru, druhý knížeti Vratislavu II., třetí pak biskupu Jánu svědčí. Důtklivě uvádí papež prvním listem Jaromíru na paměť milosť a shovívavosť, jemu prokázanou, kteréž prý nezasluhoval, a kárá ho ze lži, jako by ho prý papež byl zplnomocnil, že smí uvázati se zase ve zboží Podivinské s jistými desátky na Moravě a násilně potáhnouti k sobě práva proboštství a hradu sv. Václava; načež nařizuje mu papež, aby pod ztrátou postavení svého neprodleně vrátil biskupu Olomúckému onen hrad, jejž drží podvodným způsobem, i se vším sporným zbožím a aby poznovu stavil se buď osobně buď po poslech v Římě, zpravě prvé biskupa moravského o dni odjezdu svého, aby i tomu příležitosť byla dána, buď do Říma přijeti, buď zástupce za sebe vyslati. Kromě toho varuje ho papež důrazně, aby hleděl vystříhati se všelikých přenáhlených a nekanonických exkommunikací [3]). — V listu pak ke knížeti, poděkovav se nej-

---

[1]) Tak aspoň vykládáme sobě slova papežova k Jaromíru: „In novissimis quasi quasdam novas querelas super fratre tuo Wratislao duce, quod fraudulenter concludantur, sed per orbem terrarum ad discordiam multarum gentium et te fecisse nunc cognovimus“ a t. d. Cod. dipl. Mor. 155.

[2]) Srov. str. 201 a 238 t. d.

[3]) Cod. dipl. Mor. I. 155 a násl.

prvé za poslání poplatku 100 hřiven stříbra, ukládá papež knížeti, aby biskupa Olomúckého uvedl zase v držení statkův i desátkův, od Jaromíra podvodně odcizených,[1] a to dle potřeby i prostředkem moci. Moravskému biskupu Jánu pak piše papež, jakž následuje:

„Poznávajíce upřímnou a srdečnou lásku Tvou, bratře, k nám, vzdáváme Tobě povinné díky a želíme spolu s Tebou z bratrského srdce Tvých nesnází. Vímeť totiž, jakou lstí biskup Pražský Tebe jesť obešel, kterýž věrú netoliko na Tvou křivdu, nýbrž i na naši zřejmě se vydal, dopustiv se lži o nás a posilňuje se v loupeživosti své jakoby naším svolením. Jak těžce nás tato věc hnula a nebo jakž o ní soudíme, o tom můž' Tebe posel Tvůj živým slovem zpraviti a Ty sám jak z listu, jejž jsme knížeti, tak z přepisu listu, jejž jsme témuž biskupu poslali, plně vyrozuměti. A však Ty jsi jednal příliš prostomyslně, domnívaje se, že bychom mohli proti vlastním ustanovením svým povstati a nálezu svého tak snadno proměniti, o kterémž Ty, byv zde osobně přítomen, sám shledal jsi, že jsme všecky ty věci, kteréž mezi ním (Jaromírem) a Tebou jsou ve při, jakož i rozeznání veškerého Vašeho sporu k příští synodě ve prospěch Tvého zboží byli odkázali. Nyní tedy žádej z rozkazu a podpory moci apoštolské hrad a, jest-li Tobě řečený biskup i jiných věcí odňal, i tyto bez prodlení nazpět. Neboť jeho jsme již napomenuli, uloživše mu tvrdě, aby Tobě bez všelikého odporu všecky ty věci navrátil. Knížete pak jsme požádali, aby biskupa, kdyby nechtěl nás poslechnouti, z hradu vypudil a navrátě Tobě všecko pro lásku boží a prospěch církve Tvé, s boží pomocí toho také obhájil. To věz tedy beze všeho pochybování, poněvadž ani v té ani v jinó věci nebude Tobě bohdá scházeti ani péče aniž moci apoštolské pro obhájení spravedlnosti. Všemohoucí Bůh shledávejž v kněžské Tvé bedlivosti a v Tvém úřadu pří-

[1]) Cod. dipl. Mor. I. str. 154.

jemnou sobě oběť a popřejž Tobě v odplatu radosti věčné. Dáno v Římě dne 22. září, roku indikce třinácté“ [1]).

Tento list papežův povzbuzuje nás v mnohé příčině k rozjímání. Především spatřujeme v něm plné uznání spravedlivé věci biskupa Olomúckého a církve jeho, přepychem, podvodem a pletichami soužených a týraných. Uznání toto neobešlo se zajisté bez útěchy, povzbuzení a posilnění jak biskupa, tak veškerých přivržencův jeho; neboť čím dál, tím rychleji blížíme se k oněm časům, v kterých náleželo zřejmě přiznati se buď k straně papežské, buď k císařské. Kdo hlásil se k straně první, toho očekávalo pronásledování, kdo ke druhé, tomu kynula naděje statkův pozemských; kdo tedy volil jíti s papežem, ten věděl již, co chce sám a kam směřuje strana papežova. A že pravidla této strany byla povahy přísné, jako vůbec všechna pravidla mravní, nesoucí se k ušlechtění člověka, toho nebude moci nikdo upírati. První náš biskup hlásil se k této straně slovem i životem a působil stejným směrem i v dioecesi své. — Dále poznáváme z toho listu papežského, že knížata moravská, Ota Olomúcký a Kunrat Znojemský, po mínění stolice apoštolské neměli žádné politické váhy. Ani k jednomu, ani k druhému neobrací se papež, chtěje provésti ustanovení svá na Moravě; uznáváť on jediné v knížeti Vratislavu vlastního vladaře země, svěřuje jediné jeho péči veškeru záležitosť Olomúckou, a to všelikým právem; neboť moravská knížata byla ve věcech politických zcela podřízena knížeti českému, ba i u věcech správy okresův svých vázána ustanoveními, výkonnou moc jejich obmezujícími [2]). Co tedy knížata moravská na venek jala se činiti, to směla vykonati po právu jen jmenem knížete českého; jednala-li bez vůle nebo proti vůli jeho, pak bylo jednání jejich křivé, což zejmena dělo se tenkrát, když byly různice mezi knížaty, jako hned o záležitostech uherských.

[1]) Cod. dipl. Mor. I. 157.

[2]) Srov. str. 181 t. d.

Pamatujemeť se ještě [1]), jak za českou a německou pomocí král Šalomoun, syn krále Ondřeje I., r. 1063 od bratrancův svých Gejsy, Ladislava a Lamberta Belovicův za krále uherského jesť uznán a dne 11. dubna r. 1064 v Počuji po třetí korunován. Odtud až do r. 1074 panoval Šalomoun s pokojem; Gejsa a Ladislav přestávali rádi na župách, jim k výživě oddělených, a poněvadž Šalomoun neměl dětí, za to ale Gejsa syna Kolomana (Kálmana), tož nebylo s této strany nižádné příčiny k různicím; ba bratranci poskytovali králi účinné pomoci ve všech věcech zahraničních, zvláště proti Korutancům, Plavcům (Kumům) a proti Pečencům, od Řekův poštvaným, kteřížto poslední z menšího Valašska po Dunaji nahoru se vyhrnuvše a přes Sávu se přeplavivše, s dopuštěním Nikety, velitele řecké posádky v Bělehradě srbském, na půdě uherské plenili; za to vzali Uhři r. 1072 Bělehrad, tím ale také sami učinili konec dosavadní shodě Arpadovcův mezi sebou. Gejsa, jak podobá se, chtěl tuto pohraniční pevnosť sobě zachovati, čehož Šalomoun nechtěje mu propustiti, pro všechnu příhodu počal k německé straně rozhodněji se kloniti. Náčelníkem této strany při dvoře jeho byl župan Bačský Vid, rodilý Šváb, jehož rod uvádí se v příbuzenství s Hohenštaufskými a kterýž s králem Šalomounem do Uher byl přišel. Vid pak byl odpovědným nepřítelem Gejsy, kterýž s národem smýšleje, vyhledával oporu proti vlivu cizozemcův při dvoře Byzantském. Michal Dukas, císař Byzantský, poslal Gejsovi dokonce na znamení přátelství královskou korunu s obrazem svým a řeckých svatých, Kozmy a Damiána. Takové demonstrace nemohly se posléze minouti s roztržkou. Šalomoun jal se i hned u papeže Řehoře VII. na Gejsu žalovati, že drží s církví východní, že stal se manem císaře Byzantského, že dychtí po koruně a což bylo ještě takových věcí. Odtud počíná se pak řada papežských listův k Šalo-

---

[1]) Srov. str. 217 a násl. t. d.

mounu, Gejsovi a k manželce Šalomounově, císařevně Jutě, z kterých lze nám sice tušiti, jak asi věc se měla, nikoli ale skutečné pravdy se dopíditi [1]). Brzo jeví se tu Šalomoun, brzo zase Gejsa v přízni papežově, až posléze r. 1074 přece jen sáhnuto k meči. Šalomoun doprošoval se pomoci u Jindřicha IV., Gejsa pak vypravil za týmž účelem bratra svého Ladislava do Kijeva k velikému knížeti Iziaslavu a Lamberta k Boleslavu Smělému do Polska. Všickni tři ale málo pořídili.

Jindřich IV., jemuž Šalomoun byl slíbil odstoupiti díl říše své [2]), shromáždil sice na kvap něco vojska, nedostal se však po velikonoci r. 1074 ani za Řezno; byliť ho zejmena jiní nepřátelé, o Cáchy té doby se pokoušející, donutili k návratu. Podobně přišli také Ladislav z Rusi a Lambert z Polska nazpět, nepořídivše tam pro domácí války ničehož. Tu počaly obě strany k míru se kloniti a kdyby nebyl Šalomoun prostředkem července r. 1074 neopatrně vypravil nového poselství k německému králi do Vormsu, nabízeje mu skrze ně za případnou pomoc mimo výroční poplatek ještě šesť nejpevnějších hradův uherských, byl by také mír v skutku přišel k místu; tak ale nedošlo na něj a Jindřich, nemoha sehnati pořádné hotovosti říšské, objevil se v září r. 1074 toliko s manským vojskem svým a zástupem nájemného lidu při řece Rabnici, kdež spojil se se Šalomounem. Také markrabí rakouský Arnošt a Sichard, patriarcha Voglejský, přidružili se s lidmi svými ke králi. A však nedůstatek potrav donutil krále německého, ustáti na ten čas od další výpravy, jejíž jediným výsledkem bylo spustošení několika pomezních stolic. Po svátku sv. Michala archanděla, tedy po 29. září t. r., vrátil se Jindřich IV. do Vormsu nazpět, slíbiv příštího roku přijíti zase [3]). Tur-

[1]) Vytištěni nalezají se tito listové u Fejéra, Cod. dipl. Hungar. I. 420—429.

[2]) Lamberti Annal. k r. 1074, u Pertze V. 216.

[3]) Lamberti Annal. k r. 1074 na uv. m.

čanský dí, že kníže Gejsa pomohl sobě tehdáž z nesnází prostředkem úplatkův, dokládaje také, že po odjezdu krále německého obě strany učinily poznovu mezi sebou příměří, kteréž od 11. listopadu 1074 až do sv. Jiří nejblíže příštího (v Uhřích dne 24. dubna) trvati mělo [1]).

A však válčícím stranám nejednalo se tak o pokoj, jako o to, aby mohly získati času a vyčkati lepší příležitosti. Již okolo vánoc r. 1074 vidělo se straně Šalomounově, kterýž té doby meškal dvorem v Kostele (Keszthely) při řece Zále, že nadešla jest příhodná chvíle k obnovení nepřátelství; pročež usneseno, nevyčkati ani pomoci z Němec a přepadnouti Gejsu i mezi příměřím. A však jistý opat v Seksardu (ve stolici Tolenské), jehož klášter založen byl druhdy od otce Gejsova, pospíšil sobě zpraviti knížete o strojené na něho nástraze, ten pak bez prodlení vyslal bratra svého Ladislava ke knížeti Otovi na Moravu a Lamberta do Cařihradu, aby mu vyprosili pomoci; sám pak chystaje se s lidem svým krále napadnouti, setkal se s vojsky jeho, přes zamrzlou řeku Tisu již se přepravivšími, dne 11. února r. 1075 u Kemeje v stolici Sabolčské [2]). Jsa ale zrádci otočen, podlehl v půtce, s nimi tu svedené, i utekl do Vácova, kdež spolčili se s ním přišedší mezi tím s Ladislavem pomocní zástupové moravští [3]). I položilit se nyní všickni, sesilivše se prvé četnými hejny sedlákův, kosami a vidlicemi ozbrojených, polem mezi Vácovem a Činkotou na levém břehu Dunaje, asi za jednu míli výše Pešti, Šalomoun pak s lidem svým na poli Rákošském. Dne následujícího (bylot ve čtvrtek, a však kterého dne, nepoznamenává Turčanský) zbraňovaly husté mhly, potkati se bitvou; přes noc

[1]) Thurocz, chron. II. 52. Schwandtner Script. rer. Hung. I. 149.

[2]) „Rex autem et dux ante quadragesimam pugnaverant in Kemey quarta feria post dominicam, qua cantatur: Exsurge.“ Thurocz na uv. m. 151.

[3]) Cumque Geisa equitasset usque Vaciam, obviavit fratri suo Ladislao et Ottoni duci, sororio eorum, cum auxilio valido venientibus.“ Thurocz na uv. m.

pak vytrval všeliký voják při koni svém, za uzdu ho drže a rána očekávaje. Nazejtří pak, když počalo na den (pátek) svítati, jal se král šikovati lid svůj i svedl jej dolů přes výšiny Magyarodské, kteréž obou vojsk nepřátelských od sebe dělily. Aby vojsko jeho zdálo se býti počtem silnější, poručil i pacholkům od zavazadel vsedati na kůň i postaviti se po stráni oněch výšin. Také Gejsa a spolčenci jeho sšikovali lid svůj. Věrná hotovost stolice Bíchorské, vedená Ladislavem, činila levé, Ota Olomúcký s lidem svým pravé křídlo, v středu pak velel Gejsa jízdným plukům stolice Nitranské. Kosníci opírali se o oba boky těchto jízdných, jsouce do devíti zástupův sšikováni, každý o čtyřech četách. Dunaj kryl záda všemu vojsku, jehož heslem bylo: Vítězství nebo smrť! — Proti knížeti Otovi a šiku jeho stál župan Vid. Jediný útok stačil k tomu, aby hotovosť Vidova byla vržena nazpět, při čemž Vid sám zabit jesť; za to uveden jesť střed Gejsův v nepořádek; řídiltě Šalomoun osobně útok k němu. Tu přispěl Ladislav na pomoc i rozhodl osud bitvy. Nejlepší vůdcové Šalomounovi, Markvart Korutanec a Čech Svatopluk [1]), těžce byvše zraněni, upadli v zajetí, Šalomoun pak sám v průvodu nečetném zachránil sebe útěkem přes Dunaj do Mošoně, kamž při početí války byl poslal ženu i matku. Z Mošoně ujel potom do pevného Prešporka; Gejsa však dav sobě v Bělehradě stoličném vstaviti na hlavu korunu, již od Michala Duky byl obdržel, nazýval se odtud velikým knížetem Uher [2]). S bohatými dary propustil pak našeho knížete Otu s vítěznými pluky jeho k domovu [3]). To všecko přihodilo se v čase mezi 11. únorem a 14. dubnem r. 1075, poněvadž papež Řehoř VII., bera sobě

---

[1]) „Marcharth vero, dux Theutonicorum, et Semptepolug, dux Bohemorum, capti sunt, militibus suis interfectis et ipsis graviter vulneratis." Thurocz na uv. m. 154.

[2]) Thurocz, kap. 53 na uv. m. 155.

[3]) Thurocz na uv. m. 154 a 155.

příčinu ze zprávy o vítězství Gejsově, píše tomuto v listu, dne 14. dubna daném: „Jestiť zajisté naším nejvroucnějším přáním, abychom mezi Tebou a příbuzným Tvým Šalomounem způsobili trvalý a spravedlivý pokoj. Uhry nechť zůstanou, jako každé z nejvznešenějších království, v svobodné samostatnosti. Od té chvíle však, co Šalomoun opustiv sv. Petra, jemuž říše ta vlastně patří, podrobil se německému králi, sešed takto z krále na kralíka, — přenesl jesť hospodin, jenž tresce všelikou křivdu, knížeti svému (t. j. papeži) učiněnou, moc království toho soudem svým na Tebe.“ Na to vyzývá papež velikého knížete, aby dal od sebe znamení úctivosti své k stolici Římské, napovídaje dosti srozumitelně, že potom nález papežův v jeho prospěch vypadne [1]).

Budeť zajisté s podivením, spatřovati knížete Otu Olomúckého při straně, králi Šalomounu nepřátelské. Šalomoun, jehož sestra Adléta bývala druhdy manželkou knížete Vratislava českého [2]) a jenž byl přívržencem a skrze manželku svou Jutu i svakem krále Jindřicha IV., hle, napaden jesť nepřátelsky od příbuzného svého Oty! Což stalo se tak s vůlí knížete českého? Kdyby tomu tak bývalo, proč byl by Svatopluk, jehož Turčanský nazývá vůdcem Čechův, bojoval v řadách Šalomounových? Zdáť se nám, že vysvětlení této záhady, jakkoli ne dosti jasné, přece aspoň ponětné nalézti lze v listu papeže Řehoře VII. ke knížeti Vratislavu z téhož dne 14. dubna 1075, kteréhož týž papež na zprávu o útěku Šalomounově psal jesť velikému knížeti Gejsovi uherskému. Tam čte se mezi jiným: „Kromě toho napomínáme Tebe, abyste byli pečliví, zemi Vaši a panství Vaše smlouvou pokoje se všech stran co nejpevněji ohraditi, t. j. aby nedopustil nižádnému pohoršlivému sporu průchodu v panství Tvém, zejmena pak mezi Tebou a bratry Tvými a mezi Pražským a Olomúckým biskupy“ a t. d. [3])

---

[1]) Fejér, Cod. Dipl. Hung. I. 424.
[2]) Srov. str. 195 t. d.
[3]) Cod. dipl. Mor. I. 160.

Panovalyť tedy počátkem r. 1075 různice mezi Vratislavem a Otou a protož snadno mohlo se přihoditi, že u věcech uherských každý vydal se na jinou cestu. Při tom netřeba se domnívati, jakoby k těm účelům bývala hned hotovosť zemská svolána, což mohlo jen se svolením sněmův obou zemí projíti; za těch dob nejsou již vojáci námezdní věcí zhola neznámou; v Italii zejmena květlo té doby již žoldnéřství a Jindřich IV. znal ho také dobře pro sebe užívati. V takových okolnostech nic tomu není na překážku, abychom měli za podobné, že verbováno té doby veřejně na Moravě pro Gejsu, v Čechách pak pro Šalomouna, a že v čele sebraného takto lidu námezdného stál jednak (neznámý v ostatním) válečník Svatopluk [1]), jednak Olomúcký kníže Ota. Bez toho zachoval nám Turčanský zprávu, že Ota Olomúcký měl sestru Gejsovu za manželku. Moravské listiny dávají jí jmeno Eufemia (po česku Ofka [2]), uherské však neznají ani toho jmena, aniž roku zasnoubení jejího; dlouho však nebyla tehdáž ještě zajisté za Otou vdána, ač byla-li vůbec již jeho manželkou a jesť-li snad spíše Turčanský předkem nejmenuje ho svakem Gejsovým, poněvadž i hned po vykonané pomoci v skutku jím se stal; neboť dozvíme se za nedlouho, a to k r. 1078, že Ota teprvé roku 1077 splodil jest s touto Ofkou první dítě, zejmena dceru, což ukazuje k r. 1075 nebo 1076 co času zasnoubení. Kloníme se ovšem velice k tomu mínění, že sňatek ten přišel jesť k místu ne dříve, než při konci r. 1075 nebo začátkem r. 1076, když totiž Gejsa byl již přijal titulu královského.

---

[1]) Gfrörer v díle svém o Řehoři VII. na několika místech.

[2]) Téhož Svatopluka, jemuž Turčanský říká „dux Boemorum,“ chtíti řaditi mezi Přemyslovce, je po míře známých pramenův zhola nepřípadné. Mělť sice Ota Olomúcký syna téhož jmena; poněvadž ale tento r. 1078 nebyl ještě ani narozen, nelze ho také již k r. 1075 bráti v příčet. Pročež rozhodli jsme se překládati slovo dux v té příčině původním ponětím jeho co vůdce nebo válečník.

[3]) Cod. dipl. Mor. I. 162.

Oženil-li se zejmena nebožtík Bela I., otec Gejsův, roku 1032 s polskou Rychencí, dcerou Měčislava II., splodiv s ní potom šest dějepisně známých dětí, z nichž Ofka byla nejmladší [1]): tož byla tato r. 1075 právě u věku nejzpůsobilejším, aby mohla vyvdána býti za Otu, asi o 10 let staršího.

Odkudž ale asi pošlo, že papeži viděla se toho potřeba, aby varoval Břetislaviců od všelikých pohoršlivých různic? Mnohóletý podnět těchto různic, křivé totiž vlastnění sobě statkův biskupství Olomúckého, nebyl té doby ještě odstraněn, jakkoli mu za nedlouho již položen konec. Ján Olomúcký a Jaromír byli se totiž rozhodli, po míře došedších je listův papežských ze dne 22. září 1074 vydati se do Říma k nejblíže příští valné synodě. Bylať synoda tato již v měsíci říjnu r. 1074 k první neděli postní roku příštího (totiž ke dni 22. února 1075) položena a svolána, neboť již dne 16. října 1074 došlo k ní pozvání arcibiskupa Trýrského dne 4. prosínce pak arcibiskupa Mohučského Sifrida, jemuž zároveň uloženo, aby přivedl s sebou podpiskupí své, t. j. biskupy Kostnického, Štrasburského, Špýrského, Bamberského, Augšpurského a Vyrcpurského. Také vyzváni jsou k též synodě arcibiskup Bremský a Ravennský, jakož i italianští, ba sami bretonští biskupové, aby synoda byla jen hodně slavná. Počet hlasovavších při ní biskupův udává se do padesáti. Schůze, dějící se v basilice Spasitele čili v nynějším kostele Lateranském, trvaly prý napořád od 24. do 28. února. Pohříchu ztratila se akta těchto schůzí skoro všecka, víť se dnešního dne jen tolik, že starší usnesení, čelící proti simonistickým a nestřídmým kněžím, s věčí přísností jsou obnovena a že také o druhé pronikavé zlo v církvi, t. j. o světskou investituru, již zavazeno, jakkoli ještě s jistou šetrností a opatrností, tak že přestáno toliko na výstraze, aby nikdo nepřijímal z rukou světských vrchního úřadu duchovního, biskupství totiž nebo opatství; kdož toho se dopouští,

[1]) Lelewel, Polska II. Rod Piasta do czasu rozrodzenia się.

zbavuje se prý až do prošlého dostiučinění milosti sv. Petra a přístupu k církvi [1]). Také mnozí nálezové na neposlušné biskupy jsou učiněni; to ale, co pro nás bylo nad jiné vážné, t. j. konečný nález ve při Olomúcké, nestal se, jakkoli Ján a Jaromír byli jsou synodě osobně přítomní; neboť seznání a výpovědi, v té věci učiněné, viděly se shromážděným otcům do té míry býti spletené a pochybné, že netroufali sobě jich soudně rozeznati; čehož my dobře pochopujeme, poněvadž jednalo se zde o nejstarší zboží církevní na Moravě, jehož jsme dávno již před sv. Vojtěchem byli připomenuli [2]). Nedostávalo-li se v té věci psaných dokladův, pak nemohlo seznání svědkův míti plné platnosti. Poněvadž tedy synoda nehodlala vynésti nálezu, papeži pak na porovnání pře velice záleželo, ujal se tento prostředku přátelského smíru, na nějž také sporné strany dobrovolně přistoupily. Dne 2. března r. 1075 vydán o tom od Řehoře VII. následující list, jejž pro důležitosť jeho podáváme tuto v slovném znění:

„Řehoř biskup, služebník služebníkův páně. Majíce za to, že pro paměť věcí a k stálému vyjasnění pravdy ve přech a dílech lidských nic není způsobilejšího a nic trvalejšího nad listy psané, tož chceme listem našim netoliko přítomným, nýbrž i budoucím učiniti vědomo, jakým způsobem pře a různice, kteráž mezi spolubratry našimi, Janem totiž, biskupem moravským, a Gebhartem Pražským o jisté desátky a dvory poplužní [3]) dlouho se byla protáhla, posléze prostředkem přátelského smíru při stolici apoštolské jesť skoncována. Vidělať se zejmena tato pře, byvši v druhém

---

[1]) Všecko dle Jaffé'ho Regest, str. 413 a 417, kteréž objasňují se kronikou Pernoltovou k r. 1075, u Pertze V. 430, a Arnulfovými „Gesta archiep. Mediolan. lib. IV. pag. 7. u Pertze VIII. 27.

[2]) Srov. str. 29 t. d.

[3]) Tak překládáme zejmena slovo „curtis“ i. e. „villa, habitatio rustica, aedificiis, colonis, servis, agris, personis etc. ad rem agrestem necessariis, instructa.“ Du Cange, Glossarium, vyd. Heuschel. II. 624.

roce papežství našeho [1]) — když společně s námi v basilice Spasitelově mnozí jsou zasedali bratři a svrchupsaní biskupové k obeslání též byli se dostavili, — na slyšení naše a veškerého tam shromážděného sněmu vznesena, dlouho vyšetřována i považována, takovou nejistotou a takovými spletkami býti zahalena, že pomocí těch průvodův, kteréž k ní prokázáno, k upřímnému pravdy a práva rozeznání nestačila býti přivedena. A však aby od různic jejich a nedůstatku smíru nevzňalo se delší zášti mezi bratry nebo nějaké snahy nebezpečně s té neb oné strany, ustanovili jsme se s radou bratří našich, při tuto spravedlivě rozeznati v ten způsob, aby všecko, cožkoli mezi nimi jest sporného, rozdělilo se na polovic, a aby tento jeden, onen pak druhý díl drželi prozatím beze všeho nepokoje, dokud by po bedlivém pátrání buď skrze listy, buď skrze shodné svědky zřejmějších nedovedli nalézti práva průvodův. Což aby sobě způsobiti mohli a aby náhodou nekonečná nebyla dána některému z nich příležitost sporu obnoviti, položili jsme jim v té příčině rok (lhůtu) desíti let, aby ten, kdož z nich potom důvěří sobě nepochybnými svědectvími k pravdě se táhnouti, měl moc a vůli v položené lhůtě práva církve své (znova) sobě vlastniti a pohledávati. Kdyby však jednomu z nich nebo oběma, čehož sobě věrně nepřejeme, souzeno bylo, mezi tím časem zemříti, to povinni budou nástupcové jejich, při též úmluvě a při témž ustanovení setrvati. Té straně pak, od kteréž řečený rok buď mlčením, buď neprokázáním stvrzení pravdy a práva, o něž volá, bude pominut, nemá potom pozůstávati aniž jakého práva k půhonu, aniž vůle, znova o to při zdvihnouti. Takovým způsobem propustili jsme výše jmenované biskupy, v naší přítomnosti smířené a k výšepsanému rozhodnutí s vděčným, jak podobalo se, svolením se hlásící, s apoštolským

---

[1]) Řehoř VII. počítá léta papežství svého od dne vysvěcení, t. j. od 30. června 1073.

požehnáním a bratrskou láskou k domovu jejich. Což aby ode všech bez porušení a otřesení stále bylo zachováváno, z moci apoštolské nařizujeme a ustanovujeme. List ten dán jest v Římě dne 2. března roku indikce třinácté.“ [1])

To, hle, jest znění smíru, na němž sporné strany přestati se prohlásily. Na čas desíti let chtěl míti papež pokoj zjištěný, a tak stalo se, ba i na dobu, více než dvojnásobnou. Sporné zboží rozděleno na dva díly. Které byly jsou tyto díly, o tom nezpravuje nás sice žádná listina; a však, opírajíce se o časy pozdější, troufáme sobě přece jich pojmenovati. Kozma dí zejmena k r. 1099, že t. r. „přišel jest kníže Břetislav II. (Vratislavic, panovalť od r. 1092 do r. 1100) s vojskem do Moravy; tu vystaviv hrad Podivin znova, vrátil jej, jakž bylo již prvé, v moc Heřmanu biskupu Pražskému (1099—1122) i slavil tam ve vsi Slivnici svátky svatodušní“ [2]). Nebyltě tedy až do do r. 1099 Podivin dle znění této zprávy v držení církve Pražské, nenáležel tedy také k dílu, Pražskému biskupství v síle onoho smíru oddanému, zůstávalť tedy při církvi moravské. — Vědouce ale, že mezi sporným zbožím byl i hrad Sekyř kostel se vším příslušenstvím, sotva asi budeme moci přistoupiti na jiné domnění, leč že Jaromír a nástupcové jeho spokojili se s držením tohoto statku, a však jen, jak již řečeno, až do r. 1099. Toho roku dostaly se Podivin i Sekyř kostel zase do rukou biskupův Pražských, pročež směl kníže Vladislav II. český (1140—1173) v listině z r. 1144, vztahující se k biskupství Olomúckému, zcela případně pronésti se v ten smysl, „že Podivin kostel, ku kterémuž církev moravská z pradávních dob po právu se táhne, přišel jest skrze pořádnou sice, ale právně nevynesenou při v neznámých příčinách v držení biskupa Pražského.“ Téhož roku 1144 při-

[1]) Cod. dipl. Mor. I. 158. Že Kozma věděl o tomto smíru, poznává se ze slov jeho v kap. 31 při konci r. 1073. Pertz IX. 37.

[2]) Kozmas na uv. m. kn. 3., kap. 9., str. 105.

řknuti jsou hradové Podivín i Sekyř kostel v jisté náhradě, Pražskému kostelu vydané, posléze na všecky časy budoucí biskupům Olomúckým a ještě r. 1791 nazývá kapitula Olomúcká tamější faru svou praebendou [1]). Osudové Sekyře kostela zůstávají nás však tajni; jediné z Kozmy dovídáme se [2]), a to slovy velice neurčitými, že Ota I. Olomúcký a manželka jeho Ofka darovali jsou požitky práva tržního v též osadě Pražskému kostelu sv. Víta a kanovníkům, při něm sídlicím. R. 1134 roznemohl se smrtelně biskup Pražský Menhart ve „vsi, k biskupství jeho slušící, jež nazývá se Sekyř“ [3]). V podobných nejistotách zůstáváme též o tom, jak naloženo při vzpomenutém výše dělení s desátky a ostatními důchody církve moravské; tolik ale jest nade vši pochybnost vyvýšeno, že obě strany jsou spokojeny, a to bylo s nemalým štěstím země i církve moravské! Neboť stojíme na pokraji propasti, kteráž rokem 1075 počíná se otvírati mezi kněžstvím a císařstvím; veliká bitva při řece Unstrutě, blíž kláštera Hohenburského u nynější Langensalce (ve vládním obvodu Erfurtském) svedená, rozevřela tuto propast na dobro. Náhlé přetržení živé korrespondence papeže Řehoře VII. s knížetem Vratislavem, s kterouž jsme se potud byli setkávali a kteráž teprv dne 2. ledna r. 1080 zase obnovena jest, — nedává nám dobrých nadějí vzhledem k úmyslům a skutkům knížete českého. A v těch zejmena náleží hledati příčinu tohoto přetržení.

Když totiž král Jindřich IV. dne 29. září r. 1074 z Uher do Vormsu byl se navrátil, zajel sobě nedlouho potom do hlavního města bavorského, do Řezna, kdež, jakož i potom v Augšpurce a na mnohých jiných místech v jižních Němcích úsilně o to pracoval, aby sobě zjistil přízeň du-

---

[1]) Cod. dipl. Mor. I. 225. Continuat. Gerlaci ad an. 1184. Pertz XVII. 697 a Volný, Topographie von Mähren II. 2. str. 116.

[2]) Kozmas III. u Pertze IX. 118 a násl.

[3]) Cont. Cosm. ad an. 1134 na uv. m. 140.

chovních i světských pánův, vycházeje při tom z toho úmyslu, aby moc královská, zvláště mezi odporujícími Sasy, poznovu k nápravě přivedena byla. Celá zima prošla samými přípravami, ano i jaro, až pak o velikonocích 1075, kteréž toho roku na den 12. dubna připadly a kteréž Jindřich ve Vormsu slavil, pojat jest úmysl, zdvihnouti se válečně na Sasy. V sousedství města Fuldy, při řece Vltavě v Hesích, sbíralo se vojsko říšské, hroznější prý počtem od nepaměti lidské. K němu dali jsou se zejmena vynalézti čtyři vévodové s lidem svým, Rudolf švábský, Velf bavorský, Bernart Korutanský, Bohumír (Gottfried) z Dolejších Lotrynk, vedlé nich pak kníže Vratislav II., kterýž z Čech a Moravy přivedl jest takovou sílu lidu válečného, že samojediný více jak dostatečně vyrovnával se počtem vojskům saským [1]). Také vévoda Dětřich (Theodorich) z Hořejších Lotrynk a markrabí rakouský Arnošt byli mezi přítomnými. Dle starodávního čestného pořádku činili přední voj Švábi; jednalo-li se ale o výpravu k východu, slušelo to právo Bavorům. V úterý dne 9. června [2]) 1075 srazila se vojska královská se Sasy, jimž velel 64letý, zkušený válečník Ota Nordheimský,

---

[1]) Lamberti Annal. k r. 1075, u Pertze V 225.

[2]) Den bitvy udává se sice s odchylkami; tak zejmena kladou letopisové Hildesheimští (u Pertze III. 105), jakož i kronika Pernoltova k r. 1075 (na uv. m. V. 531) bitvu tu ke dni 9. června, — Bruno Bell. Sax. kap. 46 na uv. m. 345 ke 13. červnu. Tento pak zejmena dí: „Hoc proelium primum factum est anno Domini 1075 Idus Iunii feria tercia.“ Poněvadž ale Idus roku 1075 připadaly na sobotu, tož bude zjevné, že písař se zmýlil. Pomátlať ho zejmena číslice V letopočtu, začež vypustil číslici V před slovem Idus; neboť den V. Idus Iunii, t. j. den 9. června byl feria tertia t. j. úterý. Shodujíť se tedy všickni tři pramenové, přijímajíce vlastně každý den 9. června za den bitvy. Se skutečnou nesnází je toliko určení dne smrti markrabí Arnošta rakouského. Lamberti Ann. (u Pertze 227) praví totiž: „Ibi Ernest marchio Baioariorum . . . graviter vulneratus est et cum in castro semivivus relatus fuisset, postero die exspiravit.“ A však čtyři kroniky rakouské kladou úmrtí jeho ke dni 9. června, a nikoli k 10ému, jakž by náleželo. Srov. Meiller, Regest. str. 10.

složený nedávně z vévodství bavorského. Bitva svedena v údolí řeky Unstruty od kláštera Hohenburského nahoru až k Nugelštatu. Dle vší podobnosti dostal se za nedlouho přední voj králův v nebezpečenství porážky, opravil se však zase, když vévoda Velf s bavorskou jízdou a s lidem markrabí Arnošta na pomoc mu přispěli. V prudkém boji, kterýž na to znova se vzňal, padl Arnošt s koněm, na smrť byv poraněn, i vypustil druhého dne ducha; pochován jesť potom v Metlice a na místě jeho ujal se Lipolt (Leopold), příjmím Sličný, správy markrabství. Valně již se připozdívalo na noc a bitva nebyla ještě rozhodnuta; tu dostavili se na bojiště jak král sám, tak kníže Vratislav s českomoravským vojskem, jakož i vévoda Bohumír Lotrynský, — a Sasové dali se na útěk, utrživše na veliký vděk krále dokonalou porážku. Četní zajisté členové vznešenějších rodův českých i moravských pomohli tehdáž životy svými oslaviti jmeno knížete svého; bohdejž by se nám bylo tehdáž dostalo také nějakého Lamberta nebo Bruna, aby nám byli zachovali jmena udatných našincův!

Lambert a Bruno vypravují dále, že Jindřich, nedosáhnuv tehdy při Sasích ještě pořádného míru, v srpnu téhož roku zajel jesť do Řezna, kdež propůjčil v léno Lipoltu Sličnému krajiště Východního, že pak s malou družinou, předstíraje jízdu do Uher, navštívil knížete Vratislava na Praze, kdež nabídl se uvésti ho v držení krajiště Míšenského, před válkou již Vratislavu slíbeného, k čemuž ovšem Vratislav měl postaviti vlastní lid válečný. Meškaltě sice před 34 lety také jeden Jindřich ve zdech Pražských, a však co vítěz; teď tam byl také Jindřich hostem, jemuž ale jednalo se nad jiné o zachování přátelství s Čechy. Toliko zástup jizdný vzavše Jindřich a Vratislav s sebou, octli se po cestách neobvyklých a s rychlostí k víře nepodobnou před branami Míšně, kdež ochotně přijati jsou od měšťanův; jediný biskup Benno dostal se v zajetí. Král pak zajel sobě ještě hloub do země i položil za tou příležitostí něko-

lik vesnic saských popelem. Tu došla zpráva, že táhne vojsko saské. Tomu ovšem nebylo lze polem se postaviti, pročež král s jízdnými svými na ručest obrátil se nazpět do Čech; Míšeň pak zůstala ještě v držení markrabí Ekberta. Hned na to zemřel markrabí krajiště lužického, Děd. Poněvadž pak syn a dědic jeho Jindřich byl ještě nezletilý, nalezaje se nad to co rukojmě v moci královĕ, oddal jest král Jindřich IV. i hned toto krajiště Vratislavu, odplativ se mu takto aspoň částečně z poskytnuté pomoci [1]). To stalo se v měsíci září r. 1075. Nové odplaty dostalo se mu potom ještě krajištěm Míšenským, kteréž ale, jak již řečeno, na ten čas ještě zůstalo za markrabím Ekbertem. A však Vratislav osvědčil věrnosti své ke králi německému stkvělejším ještě způsobem, k čemuž za nedlouho nadešla nová příležitost.

Neshoda, v kteréž spatřoval se Jindřich IV. s papežem Řehořem VII., brzo proměnila se v dokonalou roztržku. Zpyšněv vítězstvím svým a poddávaje se radě lidí, z církve vyobcovaných, vypověděl král papeži veřejně poslušenství. Lidí stavu vznešeného i sprostého, kteříž radovali se ze skutku toho, nebyl ovšem nedůstatek; pohříchu třeba nám k takovým lidem počítati také našeho tehdejšího metropolitu, Sifrida Mohučského. Bulla papeže Řehoře VII. ze dne 15. dubna r. 1075, kteráž byla prošla v následcích přítomnosti biskupův našich Jaromíra a Jána v Římě v měsíci únoru t. r. a kteráž svědčí všemu národu v Čechách a na Moravě, napomínajíc je zejmena, aby desátkův pořádně odváděli, církvi povinnou úctu prokazovali, almužny dávali a v pohostinství sobě libovali, — obnovuje také ještě výslovně dávní zápověď sňatkův kněžských. [2]) Byltě Sifrid ovšem vázán, bdíti nad tím, aby i zde, jako i v jiných stranách

---

[1]) Lamberti Annal. k r. 1075, u Pertzo V. 232 a násl., pak Ritter. Geschichte von Meissen, str. 191.

[2]) Cod. dipl. Mor. I. 160.

dioecese jeho, tyto a podobné rozkazy papežské náležitě byly zachovávány, i známeť také v skutku list oběžný, od něho ještě před měsícem říjnem r. 1075 v té příčině k podbiskupím vydaný [1]). Chtěje však této encyklice své způsobiti věčí váhu, svolal jesť ke konci října r. 1075, tedy po vítězství královĕ při řece Unstrutě, schvální synodu do Mohuče, ku kteréž vedlé tehdejšího obyčeje připuštěni jsou i lidé světští, jakož i díl nižšího duchovenstva.

Jako již na světě bývá, vedli sobě i při této synodě lidé nejšpatnější s nejvěčím hlukem i zastrašili staričkého metropolitu do té míry, že sliboval zůstaviti všeho při starém, čímž ovšem prohřešil se proti výslovné vůli papežově [2]). Něčeho podobného byl se ostatně Sifrid již při loňské synodě Erfurtské dopustil, slibiv totiž, vypraviti co nejspíše poselství do Říma a přičiniti se, seč budou síly jeho, k tomu, aby papež ustoupil od rozkazův svých. Při takovém stavu věcí nebude ovšem s podivením, spatřujeme-li brzo potom i metropolitu našeho mezi oněmi biskupy, kteříž na rozkolnické synodě ve Vormsu dne 23. ledna 1076 vedlé Jindřicha IV. vypověděli jsou papeži poslušenství [3]). Zpráva o tom, že Řehoř VII. vzat jesť od Centia, královského purkrabí v Římě, v zajetí a že tam vypuklo vzbouření lidu [4]), byla asi toho příčinou, že synoda Vormská zřejmě postavila se proti papeži. Již již spatřovali se býti prosti „nesnesitelného tyrana Hildebranda;“ a však radovali se před časem. Prvé než žádoucí to návěští stihlo do Vormsu, byl papež dávno již na svobodě i zasedl při obvyklé postní synodě, mezi 14. a 22. únorem 1076 v kostele Spasitelově v Římě držené, za přítomností 110 biskupův k hroznému soudu nad králem a

[1]) Tamtéž str. 161. Výslovně táhne se tu arcibiskup Sifrid k došlému ho nařízení papežskému.

[2]) Lamberti Ann. k r. 1075, u Pertze V. 218 a 230.

[3]) Tento odpovědný list papeži najde se u Pertze, Leg. II. 44 a násl.

[4]) Jaffé, Regesta, k 24. prosínci 1075, str. 420.

24 odpadlými biskupy německými [1]). Náš metropolita Sifrid jmenuje se výslovně mezi těmito, ale ne podbiskupí jeho, Jaromír pražský; a přece požíval Jaromír při Jindřichu IV. takové přízně, že mu tento od 11. června 1077 až do července r. 1080 svěřil úřad vrchního kancléře říše německé.

Že ale biskup Ján Olomúcký stranil se přívrženců̊v královských, o tom svědčí veškeren život jeho. Nikdy neobcoval s těmi, kdož byli od Řehoře VII. v klatbě; také nesměl toho podlé učení církevního učiniti, a dle toho náleželo mu i spolku s vlastním metropolitou se vzdalovati. Neboť jako král Jindřich byl i Sifrid touž synodou Římskou v klatbu dán, Jindřich zejmena v těchto třech příčinách: 1. „v uvážení mnohých simonistických a jiných bludův, na kteréž papež byl prý často, a však s nepořízenou, sobě naříkal; 2. v uvážení toho, že král neustává důvěrně obcovati s osobami, kletbou stíženými, se simonisty a j. a 3. v uvážení pohoršlivého odštěpení, kterýmž prý své země vrchní hlavy církve chtěl odloučiti.“

Brzo ovšem dostavili se při králi první následkové této církevní klatby. Mnohá knížata i biskupové v jižních Němcích vešli jsou totiž v jednotu proti králi, z církve vyobcovanému, i propustili k svobodě zajaté, po vítězství při řece Unstrutě jim v opatrování dané. Tito přijati jsou mezi Sasy s velikou radostí; neboť země chystala se k nové válce. Jindřich, chtěje válku předejíti, ustanovil se na dobývání Míšně. V červenci nebo srpnu r. 1076 pospíšil sobě král v průvodu skrovného počtu vojska do Čech a přidruživ se zde ke knížeti Vratislavu, vytrhnul s velikou prudkostí do krajiště Míšeňského. Vojsko české nehodlalo šetřiti Sasův i donutilo je k zoufalé obraně. Při řece Vltavě (Mulde) potkalo se vojsko saské s králem a vojskem českým. Řeka dělila je od sebe; jsouc ale od deštův zvodněna, bránila

[1]) Jaffé, Regesta, str. 420. Lamberti Annal. k r. 1076 na uv. m. V. 242 a násl.

všelikému přechodu. Této okolnosti uživ král pro sebe, navrátil se bez napadení do Čech a odtud do Němec, a sice do Vormsu. Vraceje se, propůjčil král krajiště Míšeňského, jako prvé Lužice, knížeti Vratislavu, ten pak odevzdal díl toho, což byl obdržel, jednomu ze služebníkův (manův) svých, totiž Vipertovi z Grojce, jenž nazýval se tak po čelnějším zboží svém při řece Halštrovu a jehož děd Vlk býval druhdy slavným knížetem Srbův [1]). Potýkaje se stále s sousedy svými, přinucen byl Vipert posléze, opustiti hrádek svůj, i vstoupil tak do služeb knížete Vratislava. Zejmena dí se, že župa Nišanův a župa Buděšinská, ke krajišti Míšeňskému té doby náležité, svěřeny jsou správě jeho. A však jen krátce udržel se Vipert v tomto panství. Markrabí Ekbert vypudiv ve spolku se Sasy posadky české z hradův, učinil ještě před závěrkem r. 1076 českému panství v Lužicích a Míšňanech na čas konec a v obě země uvázali se zase potomci dřevních markrabí [2]).

Jiný tvrdší ještě následek vyřknuté nad Jindřichem IV. věčí klatby církevní vyšel na jevo při sjezdu, svolaném od nepřátel Jindřichových do Triburu, kteréžto městečko nalezá se nyní v Starkenburském podílu velkovévodství Hesského. Jižtě šly řeči o svržení vyobcovaného z církve krále — neboť kletý člověk nesměl nositi zbraní a bez těch nebylo dle tehdejšího mínění obecného ani lze krále sobě pomysliti — jakož i o volbě krále nového, když posléze k mnohým prosbám podařilo se, způsobiti odročení těchto úmyslův až do hromnic r. 1077; potom prý nechť papež

---

[1]) Hlavním pramenem o Vipertovi (Vigbertu) Grojeckém jsou: Annales Pegavienses, u Pertze XVI. 232—270. O ceně jejich srov. Giesebrechta Wendische Geschichten, II. 137, pozn. 3 a násl. pak Wattenbach: Deutschlands Geschichtsquellen str. 387 a násl. — Dobner, Annal. V. 461, rozhoduje se v ten smysl, že darování ono vztahovalo se jen k Míšni. — Srov. ostatně Dr. Her. Jirečka Slov. právo II. 19.

[2]) Giesebrecht, Wend. Geschichten II. 138, dle letopisův Lambertových k r. 1076, u Pertze V. 250.

sám rozhodne. Do doby této lhůty, Jindřichovi dané, připadá ono pokání, často vypravované a rozličně také vykládané, jemuž podrobil se Jindřich mezi 25. a 28. lednem r. 1077 na zámku Canosském (v býv. vévodství Modenském), jakkoli nezřekl se proto nikterak dosavadní politiky své; pročež také strana Řehořovcův, t. j. ona knížata i biskupové němečtí, kteříž, přidržujíce se oprav Řehoře VII., hleděli jim mezi národem průchodu zjednati, — vyhlásili jsou ve Forchheimě bavorském (při stoku Řehnice a Visenta) Jindřicha IV. za prázdna trůnu, na jehož místo i hned zvolili jsou Rudolfa, vévodu švábského, kteréhož pak dne 26. března 1077 arcibiskup Sifrid na království korunoval [1]). V takových okolnostech přispíšil sobě Jindřich do Němec nazpět. Velkonoce (dne 16. dubna) slavil Jindřich v obvodu Voglejském, odkudž pak, provázen jsa patriarchou Sichardem, jakož i vojskem námezdným, skrze Korutany hleděl se dostati do Salcpurka a Bavor. Dne 11. června byl v Norimberce a zde zejmena přihodilo se, že Jaromír, biskup Pražský, co kancléř říšský podepsal list, patriarchovi Sichardovi svědčící, kterýmž daří se tento hrabstvím istrianským, jakož i markrabstvím korutanským (Krajinou [2]). Co svědek podepsal list ten Vratislav II. český. Jaká hle změna! Rozvazení dlouho bratři spatřují se nyní v nejlepší shodě pospolu při dvoře nevěrného, svrženého a kletého krále! Tím ovšem dává se na rozum, že shodujíce se s politickým míněním Jindřicha IV., činili se zjevnými odpůrci Řehořovců; vždyť také podobalo se tehdáž, že moc jest při Jindřichu a tedy i naděje odměny, kdežto naopak metropolita Sifrid, korunovav protikrále Rudolfa, čítán jest ovšem ke straně tohoto. Nemohlť tedy také dále zastávati úřadu říšského kancléře německého — bylit jimi zejmena s dob Oty II. arcibiskupové Mohučtí —, ba přinucen jest, opustiti s Rudolfem sídelní

---

[1]) Lamberti Annal. k 1077 u Pertze na uv. m.

[2]) Ughelli, Italia sacra. Vyd. Coleti v Benátkách r. 1717 fol. díl V. 57.

město svoje, kteréhož také před smrtí svou (r. 1084) více nespatřil [1]); podbiskupí jeho Pražský, Jaromír, nastoupil na místo jeho co kancléř říšský, kteréhožto úřadu až do r. 1080 zastával.

Jestiť nemožné, sledovati krok za krokem příběhův, kteréž vážné toto tříletí na den jest vyneslo. V Polsku dal se Boleslav II. Smělý, vypověděv poplatek německému králi, v hod boží vánoční od biskupův svých světiti a korunovati na království [2]); králem pak zůstal arci jen něco málo let; neboť zbojství, jehož na sv. Stanislavu, biskupu Krakovském, r. 1079 se dopustil, připravilo ho o korunu i říši Co vyhnanec z vlasti špúlal se se synem Měčislavem až do smrti své (r. 1081) při dvoře strýce svého, krále Ladislava uherského [3]). Nástupcem jeho, jenž nazýval se zase jen knížetem polským, poněvadž nižádný z předchůdcův jeho, jakkoli titulu královského užívavších, neměli jsou koruny od papeže, — učiněn jest mladší bratr Vladislav Heřman, jenž r. 1083 zasnoubil se s Jutou, dcerou vlastního svaka svého, knížete českého Vratislava; a však Juta zemřela již dne 25. prosince r. 1085 sląbostí od porodu potomního knížete polského, Boleslava III. Křivoustého [4]). V Uhřích ujal se panství po smrti bratra Gejsy r. 1077 statečný Ladislav, a sice též jen s titulem knížete, pokud by se svrženým králem Šalomounem se neporovnal. Ladislav podporoval Řehořovce, ba zasnoubil se s dcerou vzdorokrále Rudolfa; říši svou pak hleděl zase zvelebiti moudrým zákonodárstvím [5]). Také rakouský markrabí Lipolt. Sličný (od r. 1075—1096) přidal se hlavně na přímluvy

---

[1]) Ekhardi chron., u Pertze VI. 202.

[2]) Röpell, Gesch. Polens I. 198.

[3]) Pramenové, k smrti sv. Stanislava se táhnoucí, ale všelijak sobě odporující, snešeni jsou u Lelewela, Polska II. 187, 204 a násl.

[4]) Letopisy Hradištské k r. 1085, u Pertze XVII. 648; Kozma k t. m. Druhá dcera téhož jmena byla vyvdána za Vipertem Grojeckým.

[5]) Endlicher, Rerum Hung. Monumenta Arpadiana, díl VII. Leges str. 325 a násl.

znamenitého biskupa Pasovského, Altmana, k straně papežově. Bylať takto Morava té doby od severu, východu a jihu otočena od přátel Řehoře VII., a tedy také od přivrženců̊v a ochránců̊v politiky jeho. A jakéhož byli jsou smýšlení sousedé Moravy, takového byla i země sama; neboť duchovní správce její, biskup Ján Olomúcký, byl rozhodným Řehořovcem.

Poněvadž dle ponětí církve katolické všickni, kdož obcují s lidmi kletými, činí se hodny trestů̊v církevních a od věřících bývají opouštěni, tož třeba vyznati, že ti mužové, jež po míře dochovaných nás listin spatřujeme v společnosti biskupa Jána, nesmějí býti počítáni k lidem takového způsobu. Kdož tedy obcovali jsou důvěrněji s biskupem Janem, byli tedy lidé, kteříž buď veřejně s papežem drželi anebo kteří, jakkoli s králem Jindřichem IV. v přímých nebo nepřímých stycích trvajíce, aspoň veřejně ještě nebyli uvalili na sebe pokut církevních. Poznávámeť některé z nich při svěcení druhého kláštera moravského, opatství Hradištského totiž u Olomúce. Ota, kníže Olomúcké, a manželka jeho Ofka (Eufemia) byli jsou zakladateli tohoto kláštera, jenž první své osadníky, podobně co klášter Rajhradský, obdržel z Břevnova. První opat jeho nazýval se Ján a veliké vsi Kyselovice, Roščín, Hajčín a j., v sousedství Olomúce položené, jakož i šestý díl výnosu cla u Hradce Opavského a desátý díl výnosu zeměpanské mince činily první jeho nadání [1]). Že založení toto stalo se se svolením knížete Vrati-

[1]) S jakou opatrností náleží sobě vésti při používání tak zvaných letopisů̊v klášterských, o tom svědčí právě toto nadání. Svědomitý a opatrný dějezpytec moravský a probošt Rajhradského kláštera, Bonaventura Piter († dne 15. května 1764), přepsav svým časem nadační tuto listinu z prvopisu, v klášteře Hradištském té doby chovaném, dal ji vytisknouti ve svém díle Thesaurus absconditus a t. d. str. 184 a násl. Se skrovnými proměnami čte se tento přepis také u Dobnera, Annal. V. 473 a násl., jakož i v Cod. dipl. Mor. I. 162 a násl. A však letopisové kláštera Hradištského, kteříž psáni jsouce r. 1676, zachovávají se v zemském archivu moravském (Ms. fol. 2 díly), uvádějí do této nadační listiny množství

slava, jde ovšem samo od sebe na rozum; neboť bez svolení vrchního knížete pozbývalo, jak známo, všeliké věčí darování, od knížat moravských činěné, právní své platnosti. Biskup Ján Olomúcký vysvětil o vigilii neděle Septuagesima [1]), tedy dne 3. února 1078, na počesť svatého prvomučenníka Štěpána kostel i klášter. Přítomní byli jsou tomuto svěceuí kníže Vratislav český, kníže Ota Olomúcký s manželkou Ofkou a jediným té doby dítětem jejich Bohuslavou [2]), opat Menhart

osad, kteréž opatství Hradištské nedrželo hned s ča"ův svého založení, získavší je, jako na př. Topolany, Hrušku, Vřesovice a j., teprv průchodem XII. věku. Kdybychom neměli věrného onoho přepisu Pitrova, jakého zmatku byli bychom se dočkali, uvěříce do slova těmto letopisům klášterním!

[1]) Vysvěcení kostela smělo dle zákonův kanonických díti se jediné v neděli; poněvadž ale všeliký svátek počíná se vigilií, tož nebylo nenáležité, aby dlouhý obřad světicí, jak již na str. 166 t. d. povědíno, s obvyklými při něm dlouhými modlitbami z breviru již v sobotu vzal svůj počátek. Dle letopisův Hradištských (u Pertze XVII. 648) počala se stavba již r. 1077, vysvěcení pak stalo se dle nich též r. 1078, a sice III. Non. Febr. Způsob, jakýmž letopisové o té věci se pronášejí, píšíce: „Anno 1077 Pater patriae Otto, dux Moraviae, cum coniuge grata, nomine Eufemia, hoc in tempore construxit monasterium prope urbem Olomuc sancti Stefani in honorem“ a t. d. svědčí, že pisatel byl asi mníchem téhož kláštera Hradištského. Nazývář on zakladatele jeho „otcem vlasti.“ K r. pak následujícímu 1078 dí dále: „Anno 1078. III. Non. Febr. gloriosa huius oratorii dedicatio scilicet sancti Stephani protomartyris ab umillimo III. Olomucensis ecclesiae episcopo, nomine Ioanne, facta est“ a t. d. Jemu jesť tedy Ján třetím biskupem Olomúckým! Byltě ovšem Ján po řadě třetím biskupem, ale nikoli Olomúckým, nýbrž moravským vůbec; sv. Cyril, sv. Methoděj, pak Ján jsou první tři skuteční biskupové moravští, v historii známí. — Co ostatně pověsti se tkne, jako by klášter Hradištský byl již od Břetislava býval založen a že by on tam byl schraňoval novou manželku svou Jutu, tož připomínáme, že sami letopisové Hradištští brzo rok 1021, brzo zase r. 1025 (Ms. na uv. m. str. 12 a 18), Volný pak ve své topografii Moravy rok 1030 co rok založení jeho kladou. A však ani jedno z těchto udání nemá historických důvodův pro sebe.

[2]) Srov. str. 266 t. d. Že Ota Olomúcký neměl té doby jiného dítěte, leč tuto dceru, poznává se také ze stvrzovacího listu knížete Vratislava na toto nadání ze dne 5. února 1078, kdež dí se: „promisimus cuncta inibi pertinentia sue coniugi et soboli inviolabiter perpetuo possidenda servare.“ Cod. dipl. Mor. I. 165.

Břevnovský, opat Sázavský Vít, kaplan Brněnský Svatobor (Frydrych) a jiné osoby duchovní; ze světských pánův pak známý nám již župan český Předa, jehož byl r. 1071 Vratislav vyslal do Říma a jenž potom r. 1081 v bitvě u Míšně přišel jest o nohu [1]); dále Smil, župan Přerovský [2]), župan Milota, Bezprem (Bezper) a j. [3]). Po dvou dnech vydal Vratislav na toto darování list stvrzovací. [4])

Pohříchu skrovný jen hlouček jmen! K těmto osobám ale, jež mohou nám dobře za přátely našeho biskupa platiti, lze ještě připočísti Mířatu, služebníka (válečníka) knížete Kunrata. Byltě tento Mířata téhož r. 1078 asi nejspíše obmyslil klášter Rajhradský darováním zboží svého v Domašově, kteréž při témž klášteře dosud ještě se zachovalo [5]).

Takovým způsobem dostalo se Moravě r. 1078 nové štěpnice vzdělanosti křesťanské. Budemeť později míti příležitosť, abychom této výpovědi své náležitě opravdili. Pěkný kraj při řece Bečvě, tam kde město Hranice se zdvíhá, děkuje tomuto klášteru svého dobrého zdaru. Kníže Vratislav, stvrdiv toto darováuí a rozmnoživ je z vlastního popudu přidáním vsi Újezdce, osvědčil se, že chce míti podílu v tomto zbožném skutku. Kdy asi a vzdaž-li vůbec došlo stvrzení nového kláštera od papeže, toho nejsme zpraveni. Biskup

---

[1]) Kozmas k r. 1087, u Pertze IX. 94, srov. str. 235 t. d.

[2]) Listina z r. 1065; srov. str. 219 t. d.

[3]) Listina v Cod. dipl. Mor. I. 162 a násl. Pravosť této listiny jesť nade vší pochybnosť vyvýšena; v ní nenajdeš nižádné zmínky o nějakém vynětí z právomocnosti župní a o jiných podobných výsadách, jakéž již od konce XII. a ve XIII. věku se vyskytují a s kterýmiž také v zakladacích listinách klášterův Břevnovského i Rajhradského lze se potkati. I sám podivný počátek textu, t. j. slova: „Otto, Dei gratia id, quod est“, přimlouvají se k pravosti její. Byloť tehdáž v obyčeji, počínati takto listiny. Zhusta užívá zejmena Matilda Canosská tohoto rčení. Srov. knihu listin k Fiorentini'ho „Memoriae.“ Také císařová Anežka, matka Jindřicha IV., psávala tak. Srov. Pertz, VIII. 435. I sám Vladislav Heřman polský jme se takto psáti k Vratislavu českému. Cod. dipl. Mor. I. 177.

[4]) Cod. dipl. Mor. I. 164.

[5]) Cod. dipl. Mor. I. 165.

Ján zajisté neopomenul podati o založení jeho návěští do Říma, jakož i Vratislav sám brzo shledal toho příležitost, aby podílu svého v něm na vlastní prospěch v Římě se dovolával.

Jakž známo, vrátili se slovanští mníši, r. 1057 z kláštera Sázavského do Uher vypuzení, r. 1063 s opatem Vitem zase nazpět [1]). Slovanské služby boží, zvelebivše se zase, došly jsou dle vší podobnosti za opata Jimrama, jenž r. 1078 nastoupil, takového rozšíření a takové obliby v národě, že knížeti Vratislavu vidělo se býti s prospěchem, aby při apoštolské stolici o obecné svolení liturgie slovanské v Čechách se ucházel. K témuž konci vypravil kníže poselství do Říma, v jehož čele stáli jsou jistý Felix, s nímž později setkáme se co biskupem v Míšni, pak knížecí kaplan Frydrych (Svatobor), bratřenec Vratislavův [2]), a jemuž uloženo, hlavně tří věcí se domáhati: Aby jednak knížete samého při papeži Řehoři VII. ospravedlnili z toho, že pro zachování sebe samého přidržuje se krále Jindřicha, „neboť (prý) nesluší na něho, aby při věcech duchovních života způsobu cizích lidí posuzoval a napravoval;“ pak aby papeže jmenem jeho poprosili, by Čechům vůbec svolil užívání obřadu slovanského, „poněvadž toho prostý lid žádá, pobožní mužové trpí a původní církev toho dopouštěla,“ a aby posléze vyslal papež od sebe legáta do Prahy, kterýž by tam některé (jinak neznámé) věci tím spíše a důvodněji ke konci mohl přivésti.

O těchto prosbách dovídáme se z odpovědi papežovy, dne 2. ledna r. 1080 k nim učiněné [3]), kteráž vede sobě řeči takovou, že kníže mohl z ní velmi dobře seznati, jak snadno dovede stolice apoštolská vyvrátiti důvodův, k oněm žá-

[1]) Srov. str. 217 t. d.

[2]) Srov. str. 282 a t. d. Tehdáž prý byl, jak dí Palacký v Dějinách n. č. str. 325 č. 325 proboštem v Brně. Papež nazývá ho ale v listu svém ze dne 2. ledna r. 1080 „filium nostrum“, což ukazuje k nižší hodnosti duchovní; kdyby byl býval biskupem, náleželo by mu říkati „frater noster.“

[3]) Cod. dipl. Mor. I. 166 a násl.

dostem pronesených, a jak volí zejmena z pouhé šetrnosti ke knížeti raději napomínati, než poroučeti. Apoštolského požehnání posýlá mu prý papež „ne bez rozpakův mysli,“ shledávaje prý, an Vratislav obcuje s lidmi vyobcovanými; a však pro dávní k němu lásku a v uvážení uděleného jemu vyznamenání (mitrou), jakož i zbožného přičinění jeho (zde asi vzpomenul sobě papež nedávního založení kláštera Hradištského a proboštví Vyšehradského) chce prý papež o něm jen dobré smýšleti; při tom ale napomíná ho jak důtklivě tak lahodně, „aby nevážil vlastní slávy více, než božské, a peněz více, než spravedlnosti,“ čímž srozumitelně asi naráží na příčiny, pro které mnohý rozhodnul se jíti spíše s Jindřichem, než s papežem. Neníť prý jednostejné, dívati se klidně hříchům druhých — tím naráží se zjevně na přátelství Vratislava s Jindřichem; — kdož jich nekárá, maje k tomu moci, sám prý hříchu se dopouští. Tím a jinými výklady a napomenutími odbyta jesť v listu věc první; varujeť Řehoř zejmena knížete, uváděje mu na mysl, že všeliká odměna, ba i koruna královská, kteréž asi Vratislav od Jindřichá očekává, ničím nejsou proti duchovní škodě, kteráž knížeti hrozí z obcování s králem. V druhé prosbě, aby totiž Čechům svolena byla slovanská liturgie, odepřel papež knížeti zhola. „Ne bez příčiny zalíbilo se (prý) všemohoucímu bohu, aby písmo svaté na jistých místech zůstavalo tajné, aby snad, jsouc všem bez pochybnosti zjevné, vůbec nezvšednělo a v povržení bráno nebylo a nebo, jsouc od lidí ducha prostředního křivě vykládáno, na omyl nebylo obracováno. Také to neslužiž (prý) v omluvu, že někteří pobožní mužové to, čehož lid sprostný vyhledává, trpělivě jsou snášeli nebo i, ač nesprávně, přece jim dopouštěli; vždyť pak i církev prvotní mnoho jesť na sebe na oko přijala, co potom od svatých otcův, jak mile křesťanství bylo se utvrdilo a více vzrostlo, po bedlivém uvážení zase jesť napraveno. Z té příčiny pak aby se nestalo, co od Tvých nerozvážlivě se žádá, zapovídáme z moci svatého Petra i při-

kazujeme, aby k chvále boha všemohoucího *daremné této lehkovážnosti* všemi silami se vzpíral.“ Co pak legáta se tkne, za kteréhož Vratislav byl požádal, to že prý papež ještě během roku (1080) způsobilé k tomu osoby zvolí a do Čech vypraví. Prvé ale aby kníže jednoho nebo oba posly české, Frydrycha totiž a Felixe, k papeži na novo vypravil se vzkázáním, zdaliž mohli by legátové papežští také s náležitou bezpečností do Čech se odebrati.

Chtíce sobě učiniti úsudek o této odpovědi papežově, nebudeme směť pustiti z mysli postavení Vratislava ke králi německému, aniž poměrův tehdejšího světa katolického. Papež spatřoval se v tísni, král německý potřeboval vydatné pomoci, Vratislav pak stál tu v plné moci své, kterouž mohl jedné i druhé straně platně posloužiti. Polsko naopak bylo za panování Vladislava I. Heřmana málomocné, německých pak nepřátel svých, totiž Sasův, nemusil se Vratislav pro sebe nikterak obávati. Nebyloť tedy nepřípadné, pokusiti se zase jednou o provedení dřevního úmyslu Břetislavova, totiž o založení národní církve v Čechách i na Moravě, v čemž mohl kníže také o hlas národa se opírati. Byltě tedy Vratislav dobře počítal, v povaze papežově přepočetl se ale přece. Řehoř stál tu pevně a nevyvratně jako skála, na kteréž Spasitel založil jesť církev svou, opíraje se o pravdu přesvědčení svého. Nepracovalť tedy knížeti do rukou; za to dbal však i kníže málo rozkazův papežových. Jakkoli netroufal sobě z vlastní moci učiniti obřad slovanský panujícím v zemi, zachoval a chránil ho aspoň v klášteře Sázavském, dokud nesvornosť mníchův samých a různice jich s vlastním opatem neuvedly jsou v záhubu štěpnice této slovanské. To stalo se, jak později uslyšíme, koncem r. 1096. Nový pokus, obnoviti zase liturgii slovanskou v zemi, nebyl pak potom více učiněn. Slovanský klášter, od císaře Karla IV. roku 1347 v Praze založený, měl po výslovném ustanovení papeže Klimenta VI. na témž místě ostati a bez nových štěpnic se obcházeti. Na Moravě pak nedošel ani klášter Sázavský vy-

stižitelného vlivu. Také by takový vliv bez dopuštění biskupa Olomúckého nebyl mohl nikterak se ujíti, a že Ján náležel k straně Řehořově, o tom jsme již vícekrát měli příčinu se poučiti.

Straně Řehořově nastávají nyní nejsmutnější časové, v historii pak té doby počíná šířiti se zároveň taková politika lží a klamu, že jen s největší opatrností tehdejších pramenův lze užívati. Hlavně dovídáme se z nich tolik, že týmž časem, an Rudolf švábský, v březnu r. 1077 za vzdorokrále zvolený, o letnicích r. 1078 v Goslaru saském vedlé saských a durynských knížat přijímal jest také posly krále Filipa I. francouzkého a Ladislava uherského, Jindřich pracoval již všemi silami o záhubu jeho. Ujalť se zejmena i toho prostředku, neslýchaného posud mezi Němci, že vedlé měšťan dal i sedláky ozbrojiti. Za pomocí těchto svedl dne 7. srpna 1078 u Melrichštatu při řece Strevě v bavorském Aschaffenbursku nerozhodnou bitvu s Rudolfem a spolčenými s ním Sasy. Na to počala se vyjednávání s papežem; poněvadž ale nebylo při straně dvorské opravdivé vůle, nepotkaly se domluvy ty s nižádným výsledkem, podobně co říšský sněm, ve Vyrcpurku v srpnu r. 1079 držaný. Došloť tedy rozhodnutí opět na meč a svedena vražedná bitva u Flarchheimu jižně Mühlhaus (v správním obvodu Erfurtském) dne 27. ledna 1080, kteráž měla aspoň ten prospěch, že počet přivrženců Jindřichových se vzmohl a král odvážil se, vyhrožovati samému papeži svržením. Tu vydal Řehoř VII. na krále, v Canosse prvé na milosť přijatého, po druhé klatbu, což stalo se při obvyklé postní synodě r. 1080, i vyhlásil Rudolfa za pravého krále. Proti tomu položil Jindřich synodu německou na konec měsíce května do Mohuče. Tam sice dorážeii na Řehoře toliko řečmi a spisy; za to prohlásil říšský sněm, od krále v červnu t. r. svolaný a od Němcův i Vlachův početně navštívený, Řehoře za prázdna papežství i zvolil arcibiskupa Viperta Ravennského, jenž přijal jmeno Klimenta III., za vrchní hlavu církve. Toliko 30 biskupův podepsali jsou dne 23. června akt volební.

První toho následek byl spolek, jejž učinil Řehoř s Robertem Guiscardem, vévodou apulským, načež pokusil se vlastní silou udolati Viperta, což se mu ale nepodařilo. Naopak množili se přátelé Jindřichovi, až posléze bitva u blat Granských při řece Halštrovu, dne 15. října r. 1080 svedená, kterouž vzdorokrál Rudolf, byv těžce raněn, druhého dne smrtí zaplatil, — pomohla králi k vrchu žádostí jeho; smělť již opravdu pomýšleti na korunovační cestu do Říma [1]. V březnu r. 1080 přešed přes Alpy, vyhlášen jest Jindřich v Miláně za krále lombardského, načež o letnicích téhož roku pod stanem, na kostel upraveným, v tváři Říma od papeže svého Viperta na císařství pomazán jest a korunován. Tak podobalo se, že Jindřich došel cíle svého; a však již strojily se nové překážky. V srpnu t. r. vystavili jsou totiž protivníci jeho, teď hlavně jen z duchovního stavu se sebravší, Heřmana ze Salmu a Lucemburka za nového vzdorokrále; v prosinci pak opětovali tuto volbu, ano císař, maje Viperta při sobě, týmž časem pod Řím postoupiv, jal se město se zjevným štěstím obléhati, což až do května r. 1082 trvalo, ale k dobytí jeho nevedlo. Zanechav svého papeže v Tivolech blíž Říma, vrátil se císař do Lombardie. Toť, hle, byl konec první a druhé výpravy jeho k Římu. A však jakého mnedle měli jsou podílu v těchto věcech, od r. 1077 až do konce r. 1082 se zběhlých, Čechové a Moravané s knížetem svým Vratislavem?

Letopisec německý Pertolt (Berchtold), mních kláštera Rychnovského ve Švábích, známého nám již kronikáře Heřmana žák i přítel důvěrný, kterýž zemřel jest r. 1088, zpravuje nás v souvěké kronice své [2], že Vratislav při vzpome-

---

[1]) O místě této bitvy při nynější vsi Graně (ve vlád. obvodu Mezibořském blíž m. Žíče) srov. Dr. G. Landaua pojednání v Correspondenzblatt des Gesammtvereines d. deutschen Geschichts-, u. Alterthumsvereine, ve Štutgartě r. 1862 č. 5.

[2]) Bertholdi Annal. u Pertze V. 264—326. Giesebrecht, Kaiserzeit II. 524.

nutých výše podniknutích Jindřicha IV. býval netoliko vždy velice oučinným pomocníkem, nýbrž i duchovním takořka výsledku jejich původcem. Vypráví Pertolt zejmena k r. 1077, že, když král Jindřich po tuhém pokání v Canosse-s manželkou svou Bertou a skrovným toliko na počet průvodem takořka na zapřenou přes hory korutanské dorazil do tehdejšího hlavního města Bavor, t. j. do Řezna, kníže Vratislav bez prodlení s vojskem postavil se tu na jeho ochranu a, poněvadž pak skoro všechna šlechta z Bavor, Korutan a Rakous ke králi sobě pospíšila, válečné moci jeho za nedlouho až na 12.000 mužův povýšil [1]). Zvláště pak důrazně počínal sobě Vratislav dle výpovědi téhož kronikáře u válce proti přivrženci vzdorokrále Rudolfa, hraběti Ekbertu z Neuburka a Formbachu, kterýž skrze manželku svou Matildu z rodu markrabí Budyňských veškeré rozlehlé zboží tohoto mocného rodu jest držel [2]). Budyně (st. Putine, nyní Pütten) leží v hořejším údolí řeky Lítavy na jih Nového města za Vídní a západně Šoproně, v jihovýchodním koutě nynějších hranic dolnorakouských k Uhrám a Štyrsku. A však ne zde, nýbrž v Bavořích, kdež nalezal se bývalý klášter Formbašský, bylo dějiště válečných skutkův vojska českého. V této krajině stečeno i obořeno několik hradův, mezi nimiž Neuburk nad Inem mezi Pasovem a Schärdinkem, páleno a pleněno, Ekbert pak přese všecku hojnou pomoc, kterouž mu podnesl markrabí rakouský, Lipolt Sličný, posléze přinucen, utéci i s manželkou do Uher (či do Budyně?) [3]). Vrátiv se potom z této země, obmyslil Ekbert klášter Formbašský, jehož byl jest fojtem, darováním statkův, z dědictví Budyňského dílem pochodících, jako zejmena darováním Hlohnice (Gloggnitz), tam kde nyní jižní dráha rakouská k

---

[1]) Bertholdi Annal. k r. 1077, u Pertze na uv. m. 294.

[2]) O rodu markrabí Budyňských (Pütten), srov. Gfrörera, Gregor VII., díl I. str. 422 a násl.

[3]) Bertholdi Annal. k r. 1077, u Pertze V. 302. Mon. Boic. IV. 13.

Severníku (Semmering) nahoru počíná se točiti [1]). Také r. 1078 bojovali krajané naši po boku krále Jindřicha IV. ve Švábích a německé Burgundii. Pertolt jmenuje výslovně Čechy co spolčence vojska královského [2]). Vedlit sobě tam ukrutně, vykonávajíce skutky, kteréž prý ani pohanům nebývají obvyklé, v odplatu asi za křesťanství, Slovanům od Němcův až příliš často mečem a všelikým utiskováním kázané. R. 1079 napadl Vratislav ve srozumění s Jindřichem Sasy; neboť král byl nařídil, aby všeliká vojska jeho v prvních dnech měsíce ledna r. 1080 byla po hotově. V bitvě Flarchheimské, kteráž svedena jest dne 27. ledna 1080 v studený den zimní při mhle a chumelici, vzali prý Čechové, žádajíce po míře počtu svého potkati se se Sasy v prvních řadách, veliké ztráty na lidech a purkrabí Pražský Folkmar raněn jesť prý smrtelně; tak dí kronikář Bruno, vzdorokráli Rudolfu ovšem stranící [3]). Naopak vypravuje zase nestranný Ekkehard (Ekart), opat v Herzogenaurachu při francké Zále, kterýž psal jesť za doby, kdy kruté záští proti Jindřichu IV. dávno již bylo potuchlo (t. j. v letech 1108—1125), že prý „v samé zimě potkali se Jindřich a Rudolf bitvou u vsi Flarchheimu. Hned při prvním útoku obráceni jsou Sasové v útěk. Za touto příležitostí dobyl kníže Vratislav hlavní korouhve Rudolfovy, kteráž od té chvíle, a sice se svolením Jindřicha IV., nosí se před knížaty českými při slavných průvodech. Když ale vítězové vrátili se do ležení svého, shledali je vydrancované od Sasův“ [4]). Podobáť se tedy spíše k pravdě, že Čechové v bitvě Flarchheimské neutržili nijaké porážky. Naopak nedá se zase jistiti, že by vojska česká byla měla účastenství u vražedné bitvě při blatech Granských, kdež s obou stran padlo prý do 30.000 lidu vá-

---

[1]) Bertholdi Annal. k r. 1078, u Pertze V. 313.
[2]) Bertholdi Annal. k r. 1078, u Pertze V. 313.
[3]) Bruno de bello Saxonico k r. 1080, u Pertze V. 377 a násl.
[4]) Ekkehardi chron. k r. 1079, u Pertze VI. 203.

lečného. Bruno připomíná toliko[1]), že kníže Vratislav, smířiv se již dříve s markrabím Ekbertem II. Míšenským, měl sobě uloženo, aby krále u válce podporoval poboční výpravou a u Naumburku hleděl pak k němu se připojiti; a však král Rudolf osadiv město, stihal vojska Jindřichova až k řece Halštrovu, kdež tato jsou stavena a k bitvě donucena, prvé než pomoc česká stačila k místu doraziti. Zatím dostalo se vojskům českomoravským vydatnější ještě příležitosti pomáhati Jindřichu IV., když tento v březnu r. 1081 nastoupil výpravu korunovační do Říma.

Nedaleko města Meziboře nalezá se klášter Pegovský, založený v konci XI. věku od Viperta z Grojce († 22. května r. 1124) a manželky jeho Juty, dcery Vratislava II. Jestiť to týž Vipert, jehož poznali jsme již co přítele, přívržence a jakéhos mana knížete Vratislava[2]). Jeden z mnichův tohoto kláštera vypsal život Vipertův, připojiv k němu kroniku, kteráž nazývá se vůbec Pegovskou[3]). Neníť ona souvěká událostem, jež tuto vypravujeme, jevíc se nad to v starší části své na mnoze býti spletenou a báječnou. Při vší zmatečnosti nedá se jí však upříti historického obsahu, vzhledem k Jindřichu V. pak stává se již skutečným pramenem.

Tato kronika vypravuje též mnoho o postavení Viperta ke knížeti Vratislavu; jdouc ale zřejmě za tím úmyslem, aby zakladatele kláštera vylíčila co muže velice mocného a slavného, chce býti jinak užita s velikou opatrností. Co z výpovědi této kroniky lze za skutek a pravdu přijíti, toho nepomeneme během tohoto našeho historického líčení zvláště sobě všímati a poznamenávati. V příčině pak pomoci, králi Jindřichu IV. k první výpravě jeho do Říma r. 1081 poskytnuté, dokládá zejmena kronika Pegovská, že poslal jesť kníže Vratislav králi 300 oděncův, postaviv nad nimi syna svého Bořivoje, jemuž ale Vipert Grojecký přidružen jesť k

[1]) Bruno de bello Saxon. u Pertze V. 379 a násl.
[2]) Srov. str. 277 t. d.
[3]) Chron. Pegav. u Pertze XVI. 232 a násl.

radě a dohlídce. Bylať tato pomoc zajisté s velikým vděkem a potěchou králi, jen skrovné síly válečné s sebou vedoucímu; neboť král byl toho shledal nuznou potřebu, zůstaviti zetě svého, vévodu Frydrycha Hohenštaufského (předka rodu královského, hned potom příštího), jakož i jiné ještě pány s dostatečnou mocí válečnou v Němcích, aby chránili říše od případných nájezdů Sasův. Dne 28. dubna r. 1081 psal Řehoř VII. opatu z Monte Cassina, Desideriovi, „že král Jindřich stojí v krajině Ravennské se skrovným počtem Lombardův a lidu záhorského“ [1]). Dále dí kronika Pegovská, že Vratislav přispěl k výpravě královĕ vedlé pomoci válečné také penězi; neboť prý odevzdány jsou králi 4000 hřiven stříbra a pěkný dar 30 liber stříbra, císařové určený [2]). Takoví zjevní důkazové neobyčejné oddanosti byli zajisté hodni odměny; a však Vratislav zavděčil se králi ještě více novými službami.

Když zejmena vzdorokrál Rudolf, jsa ještě mezi živými, slavil jesť letnice r. 1078 v Goslaru, nalezal se Jindřich IV. týmž časem v Řezně. „Tam přihodilo se,“ dí Pertolt, „že markrabí rakouský Lipolt s hněvem odešel ode dvora zálského“ [3]). Tento odchod skončil se dokonalou roztržkou. Lipolt, jehožto otec Arnošt co věrný pomocník krále Jindřicha r. 1075 položil v následcích bitvy Unstrutské život za pána svého a kterýž přítomností svou v Řezně sám ještě vyznával se býti stoupencem královým, stává se pojednou stranníkem Řehořovým. Tato změna v smýšlení jeho způsobena jesť nad jiné horlivými a rozšafnými přímluvami biskupa Pasovského Altmana [4]), neodvratně papeže Řehoře se přidržujicího, vedlé toho ale také v uvážení sousedství

[1]) Jaffé, Regesta č. 3933, str. 438: „cum parvo ultramontanorum et Longobardorum manu.“ Z toho místa nejde zrovna, že by tu náleželo mysliti toliko na Němce a Lombardy.

[2]) Chron. Pegav. u Pertze XVI. 237.

[3]) Bertholdi Annal. k r. 1078, u Pertze V. 34.

[4]) Vita Altmani, kap. 25. u Pertze XII. 236.

uherského. Kdykoli Uhři vzpomněli sobě napadnouti válečně říši německou, odnášela toho z pravidla vždy nejprvé država Lipoltova. Víme ale, že král uherský Ladislav rozhodně stál proti Jindřichovcům [1]). Zachovalt se zejmena list papeže Řehoře k Ladislavu ze dne 21. března r. 1079 [2]), z něhož ta věc nade vši pochybnost jest zjevna; bylt také Ladislav zetěm Rudolfovým a od téhož v Goslaru za pomoc prošen. Shledávalt tedy markrabí nebezpečenství msty pro sebe od strany Rudolfovy, ač nezmění-li brzo smýšlení svého; nebot týmž časem připravoval se již Ladislav udeřiti válečně na stranu Jindřichovu v Němcích. Lipolt hleděl se tudíž spasiti tím prostředkem, že opustiv Jindřicha, stoupence jeho z markrabství svého vypudil. Za to vytrhnul Jindřich válečně do krajiště rakouského [3]). Poněvadž pak král téhož r. 1079 měl také válku s Uhry [4]), nebude dle všeho toho také lze pochybovati, že Lipolt a Ladislav, jichž zemím hrozilo společné nebezpečenství, byli také mezi sebou o spolek se smluvili.

K tomu spolku přidala se, jak se zdá, i jiná ještě knížata německá. Nebot mních Metlický zpravuje nás k r. 1081, „že biskup Altmann, Lipolt markrabí a jiná ještě knížata vešla jsou přísežně v jednotu proti králi Jindřichu IV.“ [5]). Hle, spolek jihoněmeckých knížat pod náčelnictvím biskupa Altmana, nejspíše asi k tomu účelu zavřený, aby odbojem dle možnosti rozsáhlým zjednána byla zvůle a pomoc stísněnému papeži. Při schůzi, v Tulně držené, zřekl prý se Lipolt veřejnou přísahou krále Jindřicha, slibuje zároveň věrnost Heřmanu Lucemburskému, té doby právě zvolenému [6]). Ještě v září t. r. pomáhal Lipolt vzdorokráli

[1]) Srov. str. 279 a násl. t. d.
[2]) Jaffé, Regesta č. 3850, str. 431.
[3]) Bertholdi Annal. k r. 1079. u Pertze V. 319.
[4]) Annal. August. u Pertze III. 129.
[5]) Annal. Melicen. Pertz IX. 500.
[6]) Vita Altmani kap. 25. u Pertze XII. 236.

Heřmanu při obléhání města Augšpurka, jež drželo s Jindřichem [1]); když pak odtud domů se vracel, učinil ho biskup Altman fojtem a ochráncem statkův nadačních kláštera sv. Mikuláše, od téhož markrabího a manželky jeho Anežky v Pasově založeného, pokud statky ty v krajišti rakouském se nalezaly [2]). Tím se přátelství obou knížat ještě více utvrdilo.

Mezi tím, co tyto věci v Němcích se dály, meškal král Jindřich, jak známo, v Italii. Prospěch jeho doma byl u velikém nebezpéčenství; pročež nezbývalo, leč svěřiti hájení jeho příteli zcela oddanému, a toho shledával král v osobě knížete Vratislava. Tak potáhla jednota některých knížat německých za sebou jakýs spolek českomoravský. Vratislav totiž pojal velice dobře vážnost úkolu sobě svěřeného; nejednaloť se teď více o obranu či o jakés zamezení loupeží, při jižních hranicích Moravy často pachánych [3]), nýbrž o účinek rozhodující. Kdyby Lipolt rakouský byl zvítězil, byla by se strana Jindřichova rozpadla; ba i Vratislav sám byl by asi octnul se v povážlivém nebezpečenství. Pročež svolána také v Čechách i na Moravě k tomu konci hotovosť zemská. Byltě sice asi od r. 1077 každým rokem českomoravský lid válečný bojoval na rozličných místech pro Jindřicha. Pravímeť schválně, lid *českomoravský*, poněvadž vlastnímu pánu Moravy (a tím byl zajisté Vratislav) slušelo beze vší pochybnosti právo, najímati i na Moravě lid způsobilý k řemeslu válečnému a poněvadž kronikář Pertolt k r. 1077 výslovně vypráví o lidu válečném, v zemích knížete

[1]) Letopisové Augšpurští k t. r. u Pertze III. 130.

[2]) Meiller, Regesta str. 10 a 206.

[3]) Kozma (u Pertze IX. 89) dí, že různice pohraniční a vzájemné loupeže byly jsou podnětem této války. Co příčiny druhé řady mohou věci tyto za platné jmíny býti, jakkoli Kozma, dávaje se, jako často, i při vypravování této války z r. 1082 vlastenecké mysli své unášeti, žádoucí objektivnosti vlastního vypravování svého nemalou ujmu činí.

českého sebraném [1]). A však tito zástupové branní nebyli od povahy hotovosti zemské, kteráž jediné z vůle sněmův zemských, tedy lechův, vladyk, županů a vyššího duchovenstva směla býti svolána. Na markrabí Lipolta zdvižena jesť nyní taková hotovosť, což zároveň jesť svědectvím, že kníže na zdaru obmýšlené výpravy válečné velice sobě zakládal. Neboť Kozma dí, že netoliko kníže české zdvihl se do pole, nýbrž i moravská knížata, Ota i Kunrat, „se vším válečným lidem, kterýž jesť na Moravě" [2]). Jinak měl Vratislav také při sobě zástup vybraných žoldnéřů bavorských, kteréž byl biskup Řezenský Ota, ostatně dle výpovědi Lamberta již před r. 1076 co přívrženec a rádce Jindřichův od papeže kletý, nejspíše na útraty Vratislavovy do pole postavil.[3]) Takovým způsobem byla na Moravě s jara r. 1082 ne nepatrná moc válečná po hotově, když stihla jesť zpráva, že Lipolt všechen lid krajiště svého, ke zbrani vůbec způsobilý, v ležení při Dunaji shromažďuje, aby s ním do Moravy vytrhnul [4]). Jediná řeka Dyje dělí v těchto končinách obě země od sebe, přes jichž hranice lze rovným a otevřeným krajem bez všelikých nesnází se dostati.

Byltě tedy úmysl Lipoltův zjevný, aby totiž válka do Moravy, a sice do kraje Znojemského, kdež Kunrat panoval, vnesena byla. A však Vratislav a knížata moravská předstihla markrabího. Přebrodivše se přes Dyji, udeřili na vojska rakouská u městečka Mailberka, ve čtvrti pod Manharcskou horou sotva za dvě míle od moravských hranic vzdáleného, jež později v držení rytířův svatojanských se dostalo, kte-

---

[1]) Bertholdi Annal. k r. 1077, Pertz V. 302.

[2]) Kozmas II. 35. k r. 1082, u Pertze IX. 90. „Otto et Conradus adiungunt se cum suis omnibus, qui sunt in tota Moravia, militibus." Letopisec saský, jakkoli Kozmu byl opsal, připojuje k tomu ještě slova: „cum exercitu Boemie et Polonie" a t. d., jako by i Poláci Čechům byli pomáhali, o čemž Kozma ničeho neví.

[3]) Kozmas II. 35 k r. 1082, u Pertze IX. 90

[4]) Lamberti Annal. u Pertze V. 243.

rýmž podnes ještě náleži. Z Kozmy poznává se, ač poněkud nejasně, rozvrh bitvy, kteráž ve čtvrtek dne 12. května r. 1082 jest svedena. Řezenským žoldnéřům prý poručeno na pravý roh nepřítele udeřiti, Kunrat a Ota postaveni pak s lidem svým na levé křídlo, což ovšem není případné, poněvadž k pravému rohu vojsk rakouských mohl jen levý roh vojska českého, kdež nalezali se Moravané, hnáti útokem. Vratislav pak sám, nařidiv jezdcům svým ssedati, udeřil na střed nepřítele, jejž poraziv a roztrhnuv, výsledek bitvy takto rozhodnul. Že Čechové a Moravané dobyli jsou u Mailberka stkvělého vítězství, jest nade vši pochybnost vyvýšeno. Skoro všickni souvěcí kronikáři vzpomínají tohoto vítězství [1]; tak veliká šla o něm pověst! Nechť již zprávy o podrobnostech jeho mají méně váhy do sebe, toho však třeba sobě zvláště ještě povšimnouti, že, jak životopisec biskupa Altmanna dí [2]), král Jindřich slíbil Vratislavu v odměnu za toto vítězství markrabství rakouské dáti v léno. Slibeno bylo knížeti českému krajiště rakouské asi beze vší pochyby, ba král svěřil mu také zajisté správu země [3]); že ale Vratislav Rakous nikdy skutečně nedržel, to lze s dobrým svědomím tvrditi, poněvadž všickni ostatní pramenové o tom mlčí. Mezi tím jest ovšem velice s podivením, že od markrabí Lipolta Sličného, kterýž přece od r. 1075 až do r. 1096 panoval, známy jsou podnes toliko dvě listiny, v nichž o osobě jeho zmínka se děje. Byl-li asi stále mimo zemi, či byl-li vůbec málo činný a nebo trávil-li asi všechen čas svůj na službách strany Řehořovy? Poslední věc podobá se nej-

---

[1]) Kozma na uv. m.

[2]) Chron. Melicen. Chron. Claustroneob. Annal. Admunt. Vita b. Altmanni a j. Kronika Hildesheimská mate se v roku vítězství, kladouc bitvu na den 12. května r. 1081.

[3]) Vita b. Altmanni, kap. 25 u Pertze XII. 236.

[4]) Aventin, Annal. Boior. 462: „Austriam Orientalem, regni Boioariae limitem, ab imperatore in tutelam accipit.“

spíše k pravdě; neboť jest-li slib Jindřichův v příčině země Lipoltovy nedošel splnění svého, toho zásluha náležela asi nejvíce králi Ladislavu uherskému, jehož němečtí Řehořovci ještě v letech 1084 a 1087 vychvalují co přední své útočiště [1]).

Bitva Mailberská je vůbec první čin krvavý, jenž nalezá se zapsán v historii styků naších s zeměmi rakouskými. Neznámeť ovšem dalších následků této bitvy; že ale byly Moravě vůbec prospěšny, o tom nelze se rozpakovati. Kde nestačí přátelství, tam nabývá práva strach; ten pak zajisté po bitvě Mailberské počal jeviti účinky své. Životopisec biskupa Altmana dí zejmena, že za mnoho let zůstaly jsou ony krajiny holou pouští [2]); neboť čeho meč nebyl zachvátil, to umořil posléze hlad. Aspoň nedoslýcháme až do smrti markrabí Lipolta, t. j. až do r. 1096, ničeho více o loupežech a pomezních různicích mezi Moravany a Rakušany [3]). Uhři ovšem nezaháleli, dávajíce ještě i po r. 1083 Moravanům dosti práce.

Podobáť se zejmena, že Ladislav uherský těmi dobami zanášel se úmyslem, uvésti mladého Měčislava, při dvoře jeho se zdržujícího [4]) a od něho co vlastní dítě milovaného a chova-

---

[1]) Beronoldi chron. u Pertze V. 439 a 446.

[2]) Vita b. Altmanni, kap. 25. u Pertze XII. 237.

[3]) Ebro, origines Chunring., u Lincka, Annal. Zwettl. I. 50 dí sice, že markrabí Lipolt r. 1083 knížeti Vratislavu skrze vojevůdce svého Aca z Gobartsburku porážku způsobiv, za Dyji ho zahnal. Kdyby tomu v skutku tak bylo, což by početní letopiscové, o nichž na předešlé straně v pozn. 2. zmínku jsme učinili, děje toho byli mohli zamlčeti? Vždyť by vlastenecké mysli jejich bylo bývalo útěchou, o mstě takové směť vypravovati. Že se zde netáhneme k spisu: Ortilonis de Lilienfeld Notulae ex Aloldo Peclar. u Hanthalera, Fasti Campilil. I. 2. 1275 a násl., toho nám po míře toho, co Blumberger ve Wien. Jahrb. 1839, díl 87., v listu ohlašov. str. 21., a Chmel, Handschriften der Wiener Hofbibl. II. 656 o Ortilovi vypovídají, — nebude zajisté nikdo v přírok obraceti.

[4]) Srov. str. 279 t. d.

ného [1]), zase k panství otcovskému; neboť Vladislav Heřman polský byl té doby ještě bezdětek. Mocí válečnou hleděl asi Ladislav také uspěšiti tohoto úmyslu svého; neboť povídá se o něm [2]), že prý dobyv Krakova, učinil pokoj s Polany po vůli své. Jisto jesť aspoň tolik, že Měčislav navrátil se zase do vlasti, že povahou svou dovedl sobě zjednati příchylnosť národa, že ale náhle potom v mladém ještě věku zemřel (r. 1089). Vraceje se z Polska, odvedl prý Ladislav — tak dí zejmena jedna uherská kronika [3]) — mnohé z našich krajanův do zajetí; za kteréžto příkoří neodnesl nižádné odplaty. Vzhledem k Uhrům minula se tedy bitva Mailberská s žádoucími nasledky; Ladislav zůstal vždy ještě Řehořovcem. Straně Jindřichově vzešel z ní ale ten veliký prospěch, že nyní beze vší překážky mohla podporovati krále svého při podniknutích jeho v Italii. Neboť koncem listopadu či počátkem prosince r. 1082 postoupil Jindřich již po třetí k samému Římu i oblehnuv s jara r. 1083 město Lvovo čili čtvrť, řečenou Borgo, v níž spatřuje se chrám sv. Petra, vzal ji útokem dne 3. června 1083. Kronika Pegovská zpravuje nás v té příčině, že při útoku vyznamenali se zvláště Čechové, nad jiné pak Vipert Grojecký [4]). Pohříchu nezmiňují se jiní svědkové o těchto příbězích; třebať tedy na této jediné zprávě při nedostatku druhých dokladův přestati, podobně i na jiné zprávě téhož pramene, že prý r. 1084, když

---

[1]) Chron. Polon. I. kap. 29, u Pertze IX. 441.

[2]) Thurocz II. 58. Script. Rer. Hung. I. 164.

[3]) Thurocz na uv. m. str. 165.

[4]) Annal. Pegav. u Pertze XVI. 238. O čase, kdy hrad Římský vzat jesť útokem, píše Bernoldi chron. u Pertze V. 438: „sabbato infra hebdomadem pentecostes;“ poněvadž pak neděle svatodušní připadla r. 1083 na den 28. května, připadla sobota nejblíže příští na den 3. června. Týž čas kladou letopisové Beneventští, u Pertze III. 183, jmenujíce „tertio die mensis Iulii“ co den vzetí. Toliko Ekkehard, u Pertze VI. 205, klade v té příčině „IV. Non. Iunii, feria VI. ante octavam Pentecostes.“ My přidržujeme se ovšem těch pramenův, kteréž jeví se lépe býti zpraveny.

Jindřich z Italie zase se navrátil, z vojska českého toliko 9 osob vlasť svou zase spatřily [1]).

Jakkoli tedy zprav kroniky Pegovské o válečných účincích Čechův před Římem z jiných pramenův nelze na ten čas stvrditi, tož byl jen přece kníže Vratislav sedmiletými službami svými o krále Jindřicha do té míry se zasloužil a u vážnosti utvrdil, že odměna nemohla ho více minouti. O mocném vlivu jeho svědčí mezi jiným list krále anglického Viléma k císaři Jindřichu IV., z konce r. 1084 nebo z počátku 1085 pochodící [2]). Nalezalť se totiž král Vilém (Výbojce) při konci r. 1084 v nemalém nebezpečenství. Spolčení králové Knut III. dánský a Olaf III. norský, vedlé nich pak tesť Knutův, markrabí Robert flanderský, byli té doby vystrojili obrovské loďstvo na Anglii, chtíce učiniti konec tamějšímu panství Normanův. Poněvadž pak nad to i Filip I. francouzký nalezal se v tajném dorozumění s markrabím Robertem, maje asi nejspíše na uchvácení Normandie naměřeno, nezbývalo králi Vilému pro odvarování hrozícího nebezpečenství nic jiného, leč ohlížeti se po nejvýdatnějších prostředcích; a toho způsobu viděla se mu býti válečná diverse císaře Jindřicha na Flandry a Dansko. K tomu konci počala se vyjednávání, jichž prostředníkem byl kníže Vratislav a jichž obsah vykládá se v zpomenutém listu asi takťo: „Doslechl jsem od poslův svých i Tvých, jakož i od knížete českého, že chystáš se vytrhnouti do pole na nepřátely své. Těším se tomu zcela, poněvadž doslechl jsem od věrných Tvojích, že mnozí půjdou s Tebou a že velice snadno s boží pomocí budeš moci je poraziti; teď dávám Moudrosti Tvé na uváženou, aby, když pán bůh dá, že naplníš toho, což chceš, — toho roku vojska svého nižádným

[1]) Annal. Pegav., u Pertze XVI. 239. Landulf Milánský (u Pertze VIII. 100) dí výslovně, že dne 29. června r. 1083 propustil jesť Jindřich IV. manské vojsko arcibiskupa Milánského „solos secum Teutonicos retinens,“ což by zprávě o zkáze vojska českého aspoň neodporovalo.

[2]) Cod. dipl. Mor. I. 169.

způsobem nepropouštěl, dokud dle libosti své nedovedeš ku konci, což sluší na česť Tvou. Obdržíš-li pole, to věz pravdivě, že příštího roku nastává Tobě největší překonati překážku. Když pak s boží pomocí věc až na nehet provedeš, nedávej se do žádného díla podobného způsobu, dokud nepošleš vojska svého na Roberta a dokud oba se nesmluvíme, příhodného (k tomu) místa naleznouce.“ Prostřednictví v takových věcech svědčí beze vší pochybnosti o velikém vlivu, a od vlivu toho jakož i pro ostatní zásluhy své mohl býti kníže odměnou svou zcela bezpečen. Rok 1086 zjevuje nám tuto odměnu. Stalť se Vratislav II. králem.

Proč ale otálel Jindřich IV. tak dlouho s udělením Vratislavu hodnosti královské? Trváme, že jí před r. 1086 ani nemohl a nesměl uděliti. Podlé ponětí středověkých směla hodnosť královská jedině skrze papeže, a sice v dorozumění s císařem německým, knížeti některému býti přiřknuta. V historii polské a uherské shledávají se dokladové k tomuto mínění. Až do dne 31. března r. 1084 byl však Jindřich IV. toliko králem Němcův a Lombardův, vzdoropapež Vibert pak nebyl té doby ještě na papežství vysvěcen; neboť oné korunovace císařské, kteráž o letnicích r. 1081 pod Římem vykonána jesť, nebylo potom, jako věci stydné, ani více vzpomínáno. Nedostávaloť se tedy Jindřichu IV. potřebného práva, aby knížeti českému takovým způsobem se odměnil. Když ale Jindřich IV. za pomocí velkých peněz, jichž mu byl poskytnul císař východořímský, Aleksej, aby jich užil k přepřemožení společného oběma nepřítele, Roberta Guiscarda apulského, vzal posléze Řím a Řehoře VII. k útěku do kláštera Cassinského a potom do Salerna jesť přinutil: tu korunován jesť teprv i s manželkou svou Bertou pořádně na císařství římské, a sice v hod boží velikonoční, t. j. dne 31. března r. 1084 od Viberta, jenž nedlouho před tím, totiž dne 24. března, byl se s jmenem Klimenta III. na papežství dal vysvětiti [1]). Nyní teprv opustil Jindřich Italii,

[1]) Obšírněji o tom vypráví Gfrörer, Gregor VII. díl VII. kap. 65 str. 862 a násl.

kdež byl od r. 1081 až přes velkonoce r. 1084 se zdržoval. Vrátiv se do Němec, shledal tu mnoho změněno. Tak zejmena hlášeno mu úmrtí metropolity našeho, vrtkavého arcibiskupa Sifrida Mohučského, kterýž dne 16. února v Duryncích u vyhnanství byl zemřel [1]) a v klášteře Hassungském v Hesích pochován jest. Od té chvíle, co přinucen jest opustiti Mohuč ve spolku se *vzdorokrálem Rudolfem* (1077), neuzřel sídelního města svého. Na místo jeho dosadil císař, přišedší v měsíci říjnu r. 1084 do Mohuče, někdejšího kanovníka Halberštatského, Vecila [2]), kterýž dle svědectví politického protivníka svého, Kostnického Pernolta [3]), považován jest té doby „za nejbystřejší hlavu mezi všemi odštěpenci“ t. j. mezi kněžími, kteříž drželi jsou s císařem. Legát vzdoropapeže Klimenta III. přinesl mu pallium z Říma. Také podobá se, že zde v Mohuči vysvěcen jest tím časem jediný pozůstalý syn nebožce knížete Spytihněva českého a tedy bratrovec Vratislavův, známý nám již Svatobor či Frydrych na patriarchu Voglejského; neboť Jindřich, předchůdce jeho, byl průchodem r. 1084, a sice, jak Pernolt dí [4]), „na těle i na duši“ umřel. Že Svatobor dne 2. ledna r. 1080 neměl ještě svěcení biskupských a že v dubnu r. 1075 byl ještě světským vůbec člověkem [5]), r. 1078 však již knězem, a sice kaplanem knížecím, víme z historie tohoto posledního roku. Při tomto vysvěcení proměnil Svatobor slovanského jmena svého na německé Frydrych. Byloť zajisté moudře nastro-

---

[1]) Bernoldi chron. u Pertze V. 439.

[2]) Bernoldi chron. Pertz V. 441.

[3]) Bernoldi chron. na uv. m. 448.

[4]) Bernoldi chron. k r. 1084, u Pertze V. 440.

[5]) R. 1075 nazývá papež Řehoř VII. Svatobora „ecclesiae Rom. fidelis“, r. 1078 ale již „filius noster;“ první způsob oslovení znamená světského člověka, druhý kněze; biskupu dává papež pak již titul: „frater noster.“ Frydrychův slovanský původ stvrzuje dobře jinak zpravený Continuator Casuum S. Galli, u Pertze II. 159, pravě zejmena, že opat sv. Havelský Oldřich učiněn jest nástupcem Frydrychovým; „nam Patriarcha Aquiliensis, genere Slavus, a suis aliisque profanis occisus est.“ Srov. str. 283 t. d.

jeho, že blízký příbuzný knížete českého usazen jest takto na stolec mocných patriarch Voglejských. Neboť tím opatřením postaven jest Lipoltu rakouskému, s protivnou stranou držícímu, nepřítel do zad a pojištěna císaři v těchto stranách cesta do Italie. Ovšem netěšil se mladý náš patriarcha dlouho důstojenství svému; byltě již roku 1085 oukladně zabit [1]). Opat sv. Havelský Oldřich stal se jeho nástupcem.

A však ještě třetí svěcení prošlo té doby v Mohuči. Arcibiskup Trýrský Egilbert, před 5 lety již od krále jmenovaný, neměl ještě biskupského svěcení. Následek toho byl, že v dioecesi jeho mnozí nechtěli ho poslouchati. Hodlalť tedy Jindřich tomuto přívrženci svému zjednati pokoje i poslušenství a poněvadž svěcení pro odpor podbiskupí Metského a Túlského v Trýru samém nemohlo býti vykonáno, způsobil císař se svolením nového arcibiskupa Mohučského Vecila a pod přístupem jiných sobě oddaných biskupův, mezi nimiž byl také jeden podbiskupí Trýrský, t. j. Verdunský, aby vysvěcen byl Egilbert v městě Mohuči. Pallium obdržel i tento arcibiskup k prosbě své od vzdoropapeže Klimenta III. Velice významná jsou slova kronikáře Trýrského [2]), o této příhodě vypravujícího: „Papež (prý) měl nemalou radosť, vida, ani jsou přece lidé, kteříž k němu se obracejí, žádajíce věcí, nějakému výkonu papežskému se podobajících.“ Případněji nedala se asi vypověditi neváženosť, s kterouž jmena Klimentova vzpomínáno. A však novému tomu arcibiskupu, od Řehoře VII. v klatbu danému, — byltě totiž ještě na podzim r. 1084 Řehoř VII. za příležitostí synody Salernské obnovil klatbu svou na vzdoropapeže, jakož i na Jindřicha IV. a stoupence jeho — bylo za nedlouho souzeno, dojíti i v naší historii místa a jmena.

---

[1]) Annal. August. u Pertze III. 131, pak Cont. Cas. S. Galli, u Pertze II. 159.

[2]) Gesta Trever., u Pertze VIII. 187.

Jestiť s podivením, jak lehce vážilo sobě za těch dob právě německé biskupstvo klatby církevní. Tento zjev měl zajisté své podstatné příčiny, kteréž shledáváme v Byzantském jaksi ponětí důstojenství císařského, jehož tehdy i v Němcích zhusta hájeno. Z tohoto hlediště zejména dovozováno, že císař sjednocuje v osobě své svrchovanou hodnosť světskou i duchovní, že tudíž je zároveň panovníkem i vrchním patriarchou a že všecka ustanovení, od sněmův církevních druhdy na ochranu biskupův nebo k zvelebení moci jejich vydaná, nad jiné v jeho, t. j. císařův, prospěch náleží vykládati. S dostatečnou jasností vyšlo toto mínění strany Jindřichovy na den za příležitostí schůze, kterouž obě strany sporné ke dni 20. ledna r. 1085 do nyn. města Berky při řece Víravě (v nyn. vévodství Výmarském) v Durynsku byly sobě položily [1]), aby prostředkem úmluvy vyjasnily postavení svého k Jindřichu a Řehoři, jako by perem a knihami kanonickými roztržky této bylo bývalo lze napraviti! Na straně Řehořovcův jal se arcibiskup Gebhart Salcpurský zastávati tvrzení: „Poněvadž prý Řehoř VII., který jesť pravým papežem a jemuž tedy náleží vzdávati svědomité poslušenství, vydal jesť klatbu na krále Jindřicha IV., — tož prý nikdo nemůž' s Jindřichem, aniž s biskupy, od něho sice jmenovanými, od papeže ale neuznanými, ani obcovati, tím méně pak jeho za krále a dvorské biskupy jeho za katolické biskupy míti.“ Naproti tomu dokládal se zástupce strany Jindřichovy, Mohučský arcibiskup Vecilo, jehožto podbiskupí po výpovědi letopisce saského též byli jsou tehdáž přítomni [2]), ustanovení papežských, z nichž zejmena toto jal se předčítati: „Nižádný člověk, kterýž zbaven jesť statku svého a buď mocí buď hrozbami sídla svého jesť zpuzen, nemůž' býti ani obžalován, aniž pohnán, souzen nebo odsouzen; třeba ho prvé k plnému

---

[1]) Bernoldi chron., u Pertze V. 442, pak Annalista Saxo, u Pertze VI. 721 a násl.

[2]) Annalista Saxo na uv. m.

držení statku jeho navrátiti a potom teprv soud nad ním ustaviti.“ Dále dokazaval Vecilo, jak zejmena i nálezové církevního sněmu Nikejského zapovídají toho, aby ten, kdož zbaven jest zboží svého, souzen byl nebo dokonce v kletbu dáván. I obrátiv se po té k shromážděným, zvolal: „Lidé světští, kteříž zde se spatřujete, Vy slyšeli jste, co právo církevní nařizuje; a přece dal jest papež Řehoř Jindřicha v klatbu, když ho Sasové a jistí Švábi o otcovské panství jeho dávno již byli připravili. Nemát tedy kletba, od Řehoře na něho vydaná, v síle práva církevního nižádné platnosti“ [1]. Patrně jde z toho, že strana Jindřichova vykládala sobě po své vůli ustanovení papežská ve prospěch císařův, hlásíc se takto v skutku k Byzantskému ponětí o moci císařské. Zákony a ustanovení, kteráž vlastně a jediné vztahují se k biskupům, vykládají se tu na císaře, jakoby Jindřichu, podobně co v Cařihradě, vedlé světské příslušela i nejvyšší moc církevní. Za toto nekatolické mínění nazvali jsou také Řehořovci na synodě, od nich ještě téhož r. 1085 v Kvedlinburce držené, tohoto našeho metropolitu arcikacířem i vyhlásili vysvěcení jeho a všech biskupův, klatbou stížených, za křivé a neplatné [2]. Že pak k těmto biskupům náležel také arcibiskup Trýrský Egilbert, rozumí se ovšem samo od sebe.

Bylot ovšem nezbytné, aby takovéto mínění o kletbě církevní, na Jindřicha IV. vydané, pomátlo mysli méně povážlivých a méně svědomitých lidí světských i duchovních; pročež také nebudeme se diviti, spatřujíce věčinu biskupův německých při synodě říšské, na prostředek měsíce května r. 1085 od vzdoropapeže Klimenta III. k naléhání samého císaře do Mohuče svolané, kteráž asi určena byla, zmařiti účinky synody velikonoční, 14 dní před tím, od Řehořovcův v Kvedlinburce držené a od papežského legáta Oda řízené [3].

---

[1]) Srov. Gfrörer, Gregor VII., díl VII. str. 884 a násl.
[2]) Bernoldi chron. k t. r., u Pertze V. 442.
[3]) Srov. str. 299 t. d.

— Jmenujíť mezi přítomnými výslovně Pražského biskupa Jaromíra [1]), ale nikoli Olomúckého, Jána. Kde byl Jaromír, tam zajisté scházel Ján, zvláště pak nebylo Jána v shromáždění toho způsobu a složení, jakým jevilo se býti ono Mohučské, jež hlavně směřovalo k tomu, aby všickni biskupové němečtí, kteříž buď protivili se Jindřichu, buď proti vůli jeho úřadův svých byli obdrželi, jich byli ssazeni a zbaveni. Uvádí se tu zejmena patnáctero biskupův německých, nad kterýmiž takový nález vynesen; z těch známe již Gebharta Salcpurského i Altmana Pasovského, jakož i Hartvika Magdeburského a Bruna Míšenského (r. 1523 za svatého vyhlášeného). O biskupu Olomúckém Jánu neděje se ani za touto příležitostí zmínka a přece počítán jest vedlé biskupa Pražského vždy k biskupům říšským. Církev uherská i polská, jakkoli Vladislav Heřman klonil se rozhodně k Jindřichu IV. [2]), zůstávala za všechen tento smutný čas netknuta od roztržky, mezi trůnem a oltářem panující [3]), to pak, jakž důvodně domníváme se, nestalo se v nižádné jiné příčině, leč že obě tyto země měly té doby již vlastní své metropolity, Polsko totiž v Hnězdně, Uhry pak v Ostřehomě, nejsouce nikterak církevně svázány s některým arcibiskupstvím německým, jako pohříchu Čechy a Morava.

Jednaltě tedy Břetislav I. zajisté moudře, chtěje také v Praze míti domácího metropolitu; již tento úmysl a snahy, k vyvedení jeho se nesoucí, stačily, aby stal se týž panovník oblíbeným v národě; Vratislav pak, následuje Břetislava na

---

[1]) Apolog. II. 10 u Goldasta 122.

[2]) Cod. dipl. Mor. I. 177. Mínění naše o této listině srov. níže k r. 1088.

[3]) Kdyby možné bylo spoléhati na listině, v Erbenových Regestech k r. 1085 pod č. 165, str. 71 vytištěné, náleželo by ovšem uvěřiti, že Vladislav Heřman velice výdatně účastňoval se rozličných podniknutí Jindřicha IV. Že ale nelze jí plné víry dáti, poněvadž všickni ostatní pramenové o tomto účastenství mlčí, toho dokázal Roepell ve své historii Polska I. příl. 9, str. 664 a násl.

této cestě, osvědčil se tím, že znalý jest prostředkův, k samostatnosti národa českého vedoucích. Vímeť ale z vypravování k r. 1080, že se mu úmysl tento nepovedl; a poněvadž nezdařil se tento, nesetkal se i druhý úmysl, jejž provedl, t. j. korunování jeho na království, s celým, nýbrž toliko s polovičným výsledkem.

Korunovace tato stala se r. 1086 v Mohuči. Byltě zejmena císař Jindřich po skončené synodě Mohučské (v květnu r. 1085) vzdvihl se na Sasy; jestiť to ona výprava, kteráž vzpomíná se v listu krále Viléma anglického a kdež také dává se rada císaři, aby nerozpustil vojska svého, poněvadž prý ho ještě na Dány bude potřebovati, ku kterýmž se král Heřman i arcibiskup Magdeburský s přívrženci svými přes Labe byli utekli. Tak jevila se císaři budoucnosť v nejjasnějším světle; neboť spolek saský byl takořka roztržen a síla Řehořovcův zlomena; hlavy a duše jejich, Řehoře VII. totiž, nebylo té doby již mezi živými. Veliký tento muž skonal u vyhnanství v Salerně dne 25. května r. 1085.

Hodlaje kořistiti z obecného zmatku, postoupil Jindřich bez všelikého odporu až do Magdeburka, kdež dosadil na místě uprchlého arcibiskupa Hartvika dne 13. července t. r. opata Hersfeldského téhož jmena k arcibiskupství [1]. V Míšni, kdež byl Benno biskupem, zřízen jesť něco později, a sice k přímluvě knížete Vratislava [2], známý nám již z r. 1080 kněz Felix [3]. Také ostatní biskupství saská dána jsou jiným kněžím, císaři stranícím. A přece neprovedl Jindřich úmyslu svého. Markrabí Ekbert, jenž byl r. 1076, jak již pověděno, obdržel Míšeň, strojil zejmena úklady [4]) životu císařovu a maje mnoho přívrženců v, přinutil Jindřicha, že počátkem r. 1086 znova hnul se do pole. Někde v Du-

[1]) Srov. str. 304 t. d.

[2]) „Qui ob gratiam tui est inthronizatus“, tak čte se zejmena v listu arcibiskupa Hartvika k Vratislavu II. z r. 1087. Srov. Cod. dipl. Mor. I. 179.

[3]) Srov. str. 283 t. d. a listinu k r. 1087 v Cod. dipl. Mor. na uv. m.

[4]) Srov. listinu u Wencka de Henr. Comm. IV. str. 9.

rycích držán na to sjezd knížat a tu přihodilo se, že markrabí Ekbert znova zbaven jest netoliko Míšně, nýbrž i ostatního zboží svého ve Frieslandu. Míšeň vydána jest zase knížeti Vratislavu. Poněvadž ale Ekbert nehodlal ustoupiti po dobrém, prodlela se válka nemálo; neboť vypuzení biskupové sašští, vrátivše se se vzdorokrálem Heřmanem z Dánska, opanovali netoliko zase stolice své — Hartvik opat musil té doby ustoupiti pravému arcibiskupu, — nýbrž dovedli sebrati takové množství lidu válečného, že císař Jindřich spásy své děkoval tehdáž jediné našemu knížeti. Teď tedy byl věru již čas, aby císař svolal sněm říšský do Mohuče a věrného přítele svého, knížete Vratislava, konečně ozdobil dávno zaslouženou korunou královskou.

V té příčině vypravuje zejmena Kozma Pražský [1]: „Roku vtělení Kristova 1086 slavena jest veliká synoda k rozkazu a opatření císaře Jindřicha III. (IV.) ve městě Mohuči. Zde zasedavší čtyři arcibiskupové a 12 biskupův, jichž jmena pozdéji uvedeme, vedlé opatův klášterních a ostatních věřících utvrdili jsou písmy svými mnohá ustanovení o stavu církve svaté. Při kterémžto sjezdě postavil jest týž císař za přítomností a se svolením všech šlechetných říše své, vévod, markrabí, hrabat i biskupův, knížete Vratislava jak nad Čechami, tak nad Polskem i vsadiv na hlavu jeho vlastní rukou korunu královskou, poručil arcibiskupu Trýrskému, jmenem Egilbertu, aby ho v sídelním hradě jeho Praze na království pomazal a korunu na hlavu mu vstavil.“ Toť hle, jsou skoupá slova letopisce českého o této příhodě veleváažné; a přece jí byl Kozma v průvodě biskupa svého Jaromíra osobně přítomen! Na všechen způsob neopomenul císař v plné radě vyložiti podnět tohoto povýšení. Podnětu toho zachovala nám sice historie, líčíc postavení Vratislava k Jindřichu; přes to všecko bylo by ale velice zajímavé, dozvěděti se, jak císař sám o tom se pronesl. Co nám zejmena

[1]) Kozmas II. 37 k r. 1086, u Pertze IX. 91.

v tomto vzhledě letopisové Pegovští vyprávějí [1]), jako by byl Vipert Grojecký, učiniv se v té věci prostředníkem, dary peněžnými hleděl pomáhati, toho nemůžeme, uvažujíce nespolehlivosť jmenovaného pramene, za čistou pravdu bráti; protož také přestáváme raději na stručné, ale zjištěné zprávě Kozmově [2]), že Vratislavu dostalo se důstojenství královského dne 29. dubna r. 1086. Arcibiskupové Vecilo Mohučský, Sigvín Kolinský, Egilbert Trýrský a Límar Bremský, a (jak Kozma vypovídá) dvanáctero biskupův, mezi nimiž Jaromír Pražský, pak legátové papeže Klimenta III. byli jsou se strany duchovní, kníže Kunrat Brněnský, bratr nového krále, vévoda Frydrych švábský, zeť císařův, vévoda Liutpolt Korutanský a falckrabí Rapota pak se světské strany svědky tohoto slavného výkonu.

Známeť jmena tato největším dílem z listiny, kterouž podepsali jsou uvedení pánové téhož 29. dubna ve prospěch biskupa Jaromíra Pražského. Jestiť to od sv. Volfganga sepsaná, od císaře Oty a papeže Benedikta VI., jakož i od sv. Vojtěcha stvrzená listina zakladací biskupství Pražského, kterouž císař Jindřich IV. sám obnovuje, vyhlašuje takto zároveň veřejně i slavně opětné sloučení Čech i Moravy v jednu dioecesi, jakož bývalo před r. 1063. Důležitá tato listina zní v hlavní věci takto: „Vímeť, že sluší na jmeno královské a důstojenství císařské, abychom vyhledávajíce všudež užitkův církví božích, všelikých škod a. křivd, kdekoli toho bude potřeba, jich obhajovati se snažili. Pročež také chceme veškerým bohu i nám věrným, netoliko budoucím, nýbrž i přítomným, dáti věděti, že jesť věrný náš biskup Pražský

---

[1]) Annal. Pegav. u Pertze XVI. 236 a 237. Jak ve 14. věku o této korunovaci se soudilo, poznává se z Pulkavy, v Dobnerových Mon. III. 127. Spatřovalť zejmena Pulkava v tomto království jen jakési pokračování starodávního moravského, v jehož práva Vratislav co samostatné kníže moravské znova prý se uvázal.

[2]) Sigeb. Gemb. Bernold. Annal. August. Annal. Saxo na shodných místech u Pertze k l. 1085 a 1086 potvrzují vesměs této zprávy Kozmovy.

Gebhart často spolubratřím svým a spolubiskupům a ostatním našim knížatům, nejnověji pak i nám velice sobě stěžoval, jak biskupství Pražské, kteréž od počátkův svých pro celé Čechy i Moravu jediné a nerozdílné bylo jest zřízeno a od papeže Benedikta i Oty I. císaře v tom způsobě utvrzeno, později s dopuštěním předchůdcův jeho tím zejmena rozděleno jest a umáleno, že v mezích jeho zřízen byl nový biskup z pouhé moci panovníkův. Když pak (Gebhart) tuto stížnost svou v Mohuči před legáty stolice apoštolské, před námi a mnohými království našeho knížaty a pány jest přednesl, přisouzena jest původní ona dioecese i se vším obvodem hranic svých Pražskému sídlu od arcibiskupův Vecila Mohučského, Sigvína Kolínského, Egilberta Trýrského, Límara Bremského, pak od biskupův Dětřicha Verdunského, Kunrata Utrechtského, Oldřicha Eichštatského, Oty Řezenského i s vůlí lidí světských, knížete českého Vratislava a bratra jeho Kunrata, knížete Frydrycha, knížete Lutolta, falckrabího Rapoty i všech, kdož byli se tam sešli. Hranice její pak jsou následující“ (nyní vypisují se hranice dioecese Pražské, jakž jsme je k r. 973 již byli uvodili). „Prostřednictvím tedy naším a společným přisvědčujícím nálezem knížat sjednáno jest, aby kníže české Vratislav a bratr jeho Kunrat výše jmenovanému biskupu Pražskému a bratru svému dioecesi, pořadem práva zase nabytou, v celosti navrátili a v užitek odevzdali. Pročež my k žádosti téhož biskupa, rozsudkem uvedeného, dokonalou obnovu biskupství Pražského rozkazem naší císařské moci jemu a nástupcům jeho stvrzujeme a ustanovujeme k neporušenému zachovávání, aby nižádná potom osoba, budiž stavu kteréhokolivěk, aniž nějaká lidí společnost neodvážila se, církvi Pražské, cožkoli jest práva jejího, v hranicích s předu vyřknutých odcizovati“ atd. Kozmas viděl na vlastní oči, jak císař přičinil k této listině vlastní svůj monogramm [1].

[1]) Kozmas k r. 1086 u Pertze IX. 91. Již k str. 25 pozn. 1. t. d. připomenuli jsme, že pronášejí se pochybnosti o pravosti této listiny. Tak

Tedy jediného dne, t. j. dne 29. dubna 1086, vydány jsou dva diplomy, kteréž v historii Čech i Moravy velikou mají

---

jak znění listiny od Kozmy nám zachováno, způsobilé jest jediné čtení „a primo Ottone imperatore“ k jakémus pozastavení. Sv. Wolfgang, původce této listiny zakladací, dosazen jest k biskupství Řezenskému dne 25. prosínce r. 972 a vysvěcen od papeže Benedikta VI. 13. ledna 973, císař Ota I. však zemřel již dne 7. května 973. Zbýval by tedy v nejlepším případě pro skoncování tak vážného, zapleteného díla toliko krátký čas tří měsícův. Kdybychom chtěli rozhodnouti se v ten smysl, že Ota I. hned o velikonocích, t. j. dne 23. března r. 973, když zejmena kníže Boleslav II. nalezal se společně se sv. Volfgangem v Kvedlinburce, dal svého svolení k založení biskupství Pražského a že toto svolení teprv po smrti jeho pojato jest v platnou listinu — neboť jakého znění byla původní listina, tohoť arci nevíme —, pak mizí veškera pochybnost. Obtížnější, a však jen na oko, stává se věc, srovná-li se tento císařský diplom s následujícími slovy Kozmovými: Jaromír (prý) před očima všech objevil „privilegium olim a S. Adalberto episcopo, suo antecessore, confirmatum tam a papa Benedicto quam a primo Ottone imperatore.“ Na první pohled podobá se, jako by Kozma rozprávěl o nějakém privileji sv. Vojtěcha, jež stvrzeno jest od Benedikta VI. a Oty I., což ovšem není případné, poněvadž sv. Vojtěch stal se teprv r. 983 biskupem v Praze; — a to je také hlavní pochybnost, již pronáší Dümler. Jinak ale bude se věc míti, vyloží-li se ono místo v následující smysl: biskup Jaromír nevytasil se s třemi listinami — t. j. s listinou sv. Vojtěcha a potvrzovacími listy papeže a císaře, nýbrž toliko s jakousi listinou pověřovací, od sv. Vojtěcha vydanou, s jakýmsi „Vidimus“, v kterémž, jak to již vždy v takovém případě bývá, listina sv. Volfganga, pak listiny Benedikta papeže i Oty císaře doslovně byly uvedeny. Poněvadž pak církev Pražská za sv. Vojtěcha byla vzala na se správu Moravy, kdež biskup Vracen působil, tož nebude nepřípadné, domnívati se, že obsahovala se v onom Vidimus i listina, od sv. Vojtěcha v této poslední příčině vydaná. Giesebrecht naopak klade zvláštní váhu na výpověď listiny: „Gebhardus . . . . nobis conquestus est, quod Pragensis Episcopatus, qui ab initio per totum Bohemiae et Moraviae ducatum unus et integer constitutus . . . . est“ a shedává zejmena, že slova tato odporují zjevné pravdě, že r. 976 měla Morava vlastního svého biskupa, kterýž přece také musil míti nějakou dioecesi. Jak ale lze tento zdánlivý odpor odstraniti, vyložily jsme již na str. 28 t. d. Přiručímu biskupu, kterýž dán jest Pražskému Dětmarovi k výpomoci, mohl arcibiskup Mohučský vždy Moravu vykázati, a to beze všeho skutečného roztržení Pražské dioecese. Arciť že tím ještě nejsou vyvráceny

váhu. Kníže náš učiněn jest králem, dioecese Olomúcká pak jest zrušena a s Pražskou provincií církevní zase sloučena. Dle ponětí středověkých, na katolickém západě běžných, nabýval pravé souverénní moci teprv ten, jemuž titul krále byl propůjčen. Vyznaltě tedy císař Jindřich IV. dne 29. dubna v Mohuči veřejně, že chce jak Čechy, tak Moravu, v politické a od onoho dne i v církevní jednotě jsoucí, příště míti a vážiti za říši samostatnou, na Německu nazávislou, — jen takový smysl bylo lze královské koruně podkládati. Ponětí říše samostatné vylučuje ale také všeliký poplatek, tedy i ten, jejž Čechy s dob sv. Václava panovníkům německým jsou odváděli; království české přestává tedy býti komorní zemí císařův německých a poněvadž tak děje se ze dne 29. dubna 1086 i dle jmena — dle pravdy dělo se tak často po míře okolností, — bylot nyní třeba, aby postavení nového krále českého k císaři německému znova bylo upraveno. Poněvadź pak i časové pozdější až do XV. věku svědčí, že panovníci čeští k tak zvané svaté říši římské národa německého mimo dostavení 300 zbrojných ke každé korunovační výpravě do Říma neměli jsou nižádných jiných hmotných závazkův, jako jsou výroční poplatek a j., tož trváme na tom mínění, že právě vzpomenutý závazek byl jediným podstatným břemenem, jež Vratislav vůči německému císaři onoho 29. dubna za sebe a potomky své jest podstoupil.

A však Kozma sám vyznává, že odevzdání koruny královské nebylo ještě korunovací. Dokládát on zejmena, že císař rozkázal arcibiskupu Egilbertovi Trýrskému, aby Vratislava v sídelním hradě jeho Praze pomazal a korunoval na

veškery pochybnosti, zvláště pováží-li se, že Othlonova Vita S. Wolfgangi, u Pertze IV. 538, jmenuje výslovně císaře Otu II. zakladatelem biskupství Pražského. (Srov. o tom str. 23 t. d.) A však v listinách středověkých matou se často čísla při jmenech panovníkův, dávně již zemřelých. — Více o té věci najde se ostatně u Bandtke, Erläuterung d. Urkunde Kaiser Heinrich's IV. über die Vereinigung der Bisthümer Prag und Olmütz 1086. Schles. Provinzbl. Díl 94. 1831. Str. 395 a 487.

království [1]). Tedy shledáno, že ještě církevního výkonu třeba jest k platnosti důstojenství královského. Církevní tato korunovace vykonána jest r. 1086 v den památky patrona zemského sv. Víta, t. j. dne 15. června v pondělí, a sice z stoličném chrámu zemském v Praze. Vratislav i manželka jeho Svatava, oděni jsouce v roucha královská [2]), pomazáni a korunováni jsou tu mezi velkou mší od arcibiskupa Egilberta, načež provolal jest veškeren zde shromážděný národ: „Vratislavu králi českému i polskému [3]), velebnému a pokojnému, od boha korunovanému, budiž život, zdraví a vítězství!“ Ze slov těchto, kterýmiž provází Kozma vypsání obřadův korunovačních, poznává se velmi dobře, že obřad jejž církev Římská výkonům takovým s dob Karla Velikého byla předepsala, i při korunovaci Vratislavově jest zachováván. Korunovanému odevzdávala totiž církev tuniku, štolu opanky a rukavice, meč, říšské jablko a žezlo atd. co symbolická znamení moci jeho, načež pomazán jest po způsobě starozákonním svatými oleji na rukou, prsech, bedrech a na hlavě, na niž mu posléze koruna vstavena. Třetího dne po korunovaci odebral se arcibiskup Egilbert domů, „obohacen prý (jak Kozma vypráví a jak samo sebou se rozumí) ohromným množstvím zlata a stříbra, neméně i ostatními dary a výsluhami darován.“

Teď docházely, jakž za takovou příležitostí bývá nezbytné, se všech stran přání a pocty; tak mezi jiným od

---

[1]) Kozmas na uv. m. u Pertze IX. 91 „ut eum in regem ungat et diadema capiti eius imponat.“

[2]) Kozmas na uv. m. nazývá Vratislava „regalibus fascibus indutum“ a Svatavu „cyclade regia amictam.“

[3]) Jakým právem dostává se zde Vratislavu titulu krále polského, toho neumíme vyložiti. Má se jím znamenati jakés právo následství? Bylit zajisté Boleslav I. i II., neméně i Břetislav I. pány velikého dílu Polska. Či počítají se tu k Polsku i Míšeň nebo Lužice, kteréž obě držel jest nový král? Či byl tohoto příjmí podnětem onen poplatek (srov. str. 169 t. d.), jejž Polsko do Čech odvádělo? Viz ostatně Lelewela Polsku II. 96.

zmíněného již královského arcibiskupa Hartvika v Magdeburce [1]. Hartvik býval prvé opatem Hersfeldským v Hesích, načež po vypuzení soujmenného arcibiskupa, s papežem Řehořem držícího, dne 13. července r. 1085 zároveň s Mohučským Vecilem obdržel svěcení. K té příležitosti poznamenává letopisec saský [2]: „Nerozvážlivě povýšil jest císař několik biskupův, kteříž jimi přece byli toliko dle jmena." A k této řadě biskupův náleží i Hartvik. Podobát se, jako by sobě byl činil naději, že on bude knížete českého korunovati [3]. Teď jme se novému králi štěstí přáti, prose zároveň vroucně i úsilně, aby neodchyloval se od Felixe, biskupa Míšeňského, o jehož stolici bývalý biskup Benno zase prý se uchází [4]. Vratislav, pán a držitel Míšně, měl v této věci ovšem první slovo.

Jakž ale zachoval se papež Kliment III. při této, na všechen způsob jeho se týkající věci?

Dříve již pověděli jsme, že dle ponětí západu středověkého nestačilo pouhé svolení císaře, aby z knížete některého stal se král, že k tomu náležela také koruna, kterouž jediný papež směl udělovati. Po smrti Řehoře VII. zůstal Kliment, od onoho pravého předchůdce svého ovšem v klatbu daný, skoro za dvě léta samojediným papežem. Nejprv namáhali se Řehořovci velice, aby opata kláštera Montecassinského, Desideria, pohnuli k přijetí důstojenství papežského; když pak ho o vigilii svatodušní (23. května) r. 1086 za papeže s jmenem Viktora III. byli vyhlásili, složil Desiderius, předstíraje stáří své, vlastně ale velikých překážek, papežování svému v Římě v cestu se kladoucích, se obávaje, již v červnu t. r. zase tuto hodnost, načež do kláštera svého

[1] Cod. dipl. Mor. I. 178.

[2] Annalista Saxo k t. r. u Pertze VI. 723.

[3] „Cum Samuele implevimus cornu nostrum oleo exultationis ad ungendum electum domini prae particibus suis. Parati quidem fuimus, sed cum non admissi, tractare supervacuum putavimus." Cod. dipl. Mor. I. 178.

[4] Srov. str. 305 t. d.

se navrátil. Mnoho práce vynaloženo přemluviti ho, aby v důstojenství toto znova se uvázal. Teprv dne 9. května r. 1087 dal se vysvětiti, zemřel ale již dne 16. září t. r. [1]). Nástupcem jeho byl Urban II. (1088 až do r. 1099). Za takových okolností nedivmež se tomu, že mysli věřících počaly se rozpakovati, mají-li ještě při Řehořovcích zůstati, čili nic. Lid obecný byl mezi tím sobě navyknul, spatřovati v osobě Klimenta III. pravého papeže i nebyl by se tudíž nikterak nad tím pozastavoval, kdyby byl Vratislav od tohoto přijal korunu královskou. Proč ale Kliment prodléval, poslati Vratislavu tuto korunu, o tom poučuje nás aspoň s část' list, od něho Vratislavu učiněný [2]). V tom dí papež, že prý často již mnohé věci o knížeti byly mu doneseny, kteréž by mohly mysl jeho na Vratislava popuditi, při čemž ale Boha se dokládá, že nechce o knížeti ničehož ani věřiti, aniž slyšeti, co by na něho se neslušelo. Toho prý ale papež velice těžce nese, že Vratislav přese všecka o to prošlá upomínání zdráhá se právě jemu platiti obrok, jejž za všech předchůdcův jeho sv. Petru byl odváděl. Nechť prý zůstane pamětliv toho, že za pořádné plnění této povinné oběti shledá sv. Petra sobě zase smířeného [3]). Dále pak přimlouvá se papež, jak s podstatou domníváme se, horlivě za povědomého nám již Felixe, aby kníže s jistotou dosadil ho k biskupství Míšenskému ; neboť není prý člověka jemu věrnějšího a oddanějšího a církevní správě užitečnějšího. „Tím budiž zcela bezpečen,“ tak dokládá posléze papež, „že, učiníš-li toto jediné nám k vůli a k naší prosbě, cožkoli potom na nás mne a sebe hodného budeš žádati, tohoť zajisté obdržíš.“

Z tohoto listu papežského poznáváme tedy příčinu, proč

---

[1]) Všecko dle Petri chron. Mont. Casin. u Pertze VII. na rozličných místech.

[2]) Cod. dipl. Mor. I. 174.

[3]) Beati Petri debitam oblationem . . . . debita reverentia dirige, ut ipsum tibi placatum valeas invenire.“ Cod. dipl. Mor. I. 175.

papeži Klimentu nevidělo se, posýlati korunu; nejprv aby Vratislav vyplácel zase známý obrok 100 hřiven stříbra za právo mitry [1]) — neboť jen tohoto poplatku směl papež žádati, — dále aby dopomohl Felixovi biskupství Mísenského; stane-li se tak, pak nechť kníže žádá koruny královské, i nebudeť mu v tom odepřeno. A však Vratislav nehodlal platiti a, jakkoli dopomohl Felixovi žádoucího biskupství, neprosil přece za korunu. Což byla by mu ta také bývala platna? Již v srpnu r. 1087 vynesl papež Viktor III. poznovu kletbu na Klimenta i přivržence jeho, a sice na sněmu církevním, v Beneventu drženém. Vždyť pak po míře ustanovení církevního, že kletý biskup žádného biskupského výkonu platně nemůž' se ujíti, neměla ani korunovace, od Egilberta na Vratislavu a manželce jeho vykonaná, u Řehořovcův právního účinku, jakkoli biskupové cizozemští, jako na př. biskup Krakovský, Lambert, výslovně knížete našeho nazývají králem [2]). Vratislav, nedostav koruny královské od pravého papeže, aniž od pravých nástupcův Řehořových, Viktora III. a Urbana II., v královské hodnosti jsa uznán, nemohl této, obdržev ji toliko od Jindřicha IV., svým nástupcům dědičně zůstaviti, pročež také nástupcové tito, jakkoli i Vladislav II. r. 1158 byl dosáhl hodnosti královské, a to až do Přemysla Otakara I., jenž od papeže učiněn jest králem, nepsávali jsou se králi, nýbrž toliko knížaty českými. Jak ale naproti tomu jevila se věc ta v Uhřích, kdež Štěpán I. korunu královskou od stolice apoštolské byl vyzískal! A proto neminuli jsme se také s pravdou, vypověděvše [3]), že korunování na království, na Vratislavu vykonané, poněvadž nezdařil se mu první úmysl, t. j. založiti v říši své církev národní, nemělo leč polovičatého výsledku. Důstojenství královské nebylo na jeho nástupce přeneseno; ba

[1]) Srov. str. 201 t. d.

[2]) Erben, Regesta I. 75.

[3]) Srov. str. 305 t. d.

tito navrátili se zase k dřevnímu svazku s Německem, přijímajíce podobně co před korunovací Vratislavovou z rukou králův německých prostředkem manské korouhve stvrzení svého na panovníky v Čechách.

Mimo tuto korunovaci jednalo se ale, jak víme, v Mohuči také o sjednocení moravské s českou dioecesí. A jakž to, vzda-liž bez otázání se našeho biskupa? Ba ovšem; neboť pravého biskupa Jána nebylo té doby již mezi živými; byltě již dne 25. listopadu r. 1085 zemřel [1]). Smrť jeho uspíšila i usnadnila úmysly chované. Ani okres farní, tím méně tedy biskupský smí za života zřízeného pro něj správce duchovního právně býti měněn nebo rušen. Jeli beneficium takové uprázdněno, pak mají světské ruce věčí zvůli, a této příležitosti dovedl, jak se podobá, Jaromír dobře pro sebe využitkovati. Jalť se zajisté Jaromír křivdy, rozdělením obou dioecesí r. 1063 prý spáchané, doličovati tím, že po míře listu císařského výše uvedeného tvrdil, jako by ono rozdělení bylo prošlo z pouhé moci světské, bez svolení Říma. Chtěl-li co rozkolnický biskup papeže Řehoře VII. a skutkův jeho z knihy dějin vymazati, pak měl pravdu; poněvadž ale takový důvod, u nás aspoň, nemůž' míti platnosti — neboť jsme toho dobře svědomi, jak horlivě právě Řehoř VII. nového toho biskupství se ujímal, — a poněvadž Jindřich IV. nevěděl a nemohl jiného důvodu se dokládati:

[1]) Kozma klade úmrtí biskupa Jána Olomúckého do r. 1086. Srov. t. u Pertze IX. 91. Úmrtní knihy biskupství Olomúckého poznamenávají pak 25. listopad co den úmrtí jeho (Richter, Series Episc. Olom. 10). Poněvadž ale Kozma na místě doloženém o biskupu Jánu rozpráví již jako o nebožtíku, řka: „quamvis eodem anno (1086) iam ab hoc seculo migrarat, tamen valde praecavens in futurum“ a t. d. a poněvadž Jaromír dal sobě vyhotoviti císařský list výsadní dne 26. dubna t. r.: tož nezbývá nám, chtějícím obě místa a události svésti ve shodu, leč přijíti za podobné, že asi Kozma, maje den úmrtí na paměti, pomátl sobě měsíc jeho. Na místě 25. listopadu uvázl mu nejspíše v paměti 25. prosinec; a poněvadž 25tým prosincem počínal se rok 1086, napsal tedy „eodem anno“, chtěje vůbec o tomto roce vypravovati.

tož třeba nám vyznati, že císař Jindřich z pouhé náklonnosti k Jaromíru dopustil se netoliko strannosti, nýbrž i zjevné nespravedlivosti k zemi naší moravské. Že Jaromír od samého zřízení biskupství Olomúckého neustával jemu a biskupu jeho býti nepřítelem, to ovšem dobře víme; a však Vratislav a bratři jeho podporovali je. Odkudž asi pošlo, že i oni spřátelili se se zrušením a sloučením jeho s dioecesí Pražskou? O Vratislavu nemůžeme jiného pověditi, leč že asi rozhodl se, Jindřichovi býti po vůli; neboť že nový král nikterak nemohl věřiti v prospěšnosť tohoto opatření, o tom svědčí skoré zase rozloučení obou dioecesí, kteréž již po dvou letech skutkem se stalo; a což Kunrat? O tom nedostává se nám všelikého domnění. Nějaká smlouva, jejíž znění ovšem zůstalo nás tajné, byla asi před tím mezi staršími těmi třemi bratry k místu přivedena. Oty pak asi více nedbáno; neboť ten ležel nemocen v Olomúci a zemřel již dříve jednoho roku po korunovaci bratrově, t. j. dne 9. června r. 1087 [1]). Jak letopisové Hradišťští vyznávají, pochován jesť po vůli své na hřbitově klášterském v Hradišti, při kostele sv. Štěpána·

[1]) Dle Kozmy k r. 1086 zemřel Ota v Olomúci „eodem anno V. Idus Iunii,“ tedy r. 1086 dne 9. června, a ovšem také 6 dní před korunováním Vratislava v Praze. Cod. dipl. Mor. I. obsahuje však na str. 170 listinu, vedlé kteréž zakládá Vratislav již co „Rex Bohemia“ klášter Opatovický blíž Hradce Králové v Čechách „fratribus meis, scilicet episcopo Gebhardo, Ottone et Cunrado et omnibus Bohemie primatibus assistentibus.“ Dle tohoto místa byl tedy Ota i po korunovaci, t. j. dne 15. června 1086, ještě na živu. Podobá se tedy, že Kozma opět sobě zmátl rok úmrtí Otova, čemuž tím jistěji můžeme uvěřiti, poněvadž není pochybné, že klášter Hradišťský rok úmrtí zakladatele svého neopomenul budoucí paměti zachovati, a to pečlivěji než Kozma, kterýž našeho Oty jen mimochodem vzpomíná. V skutku pak kladou jak psaní a v zemském archivu moravském chovaní letopisové Hradišťští (a sice sv. I. list 21), tak i tištění u Pertze XVII. 648 smrť Oty Olomúckého do r. 1087. Tito zejmena dí k r. 1087: „Eodem anno V. Idus Iunii pater Moraviae, dux Otto, migravit ab hoc mundo.“ K tomuto místu připojil vděčný mních veršík leoninský: „Vivat in coelis, ubi vivit quisque fidelis.“ Ve shodě s tím uvádějí pak také Necrolog. Bohem. Dobn. Mon. III. 12 a Necrolog. Olom. Ms. týž den úmrtní.

Zde odpočívalo tělo jeho, od r. 1111 pak i tělo manželky jeho Ofky za plných 158 let, načež ostatky zakladatelův odtud jsoú vyzdviženy a s velikou slavou do chrámu klášterského přeneseny. Když pak r. 1432 kostel tento od branných rot husitských jesť znesvěcen, nařídil tehdejší biskup Olomúcký, Kunrat ze Zvole, aby ostatky tyto knížecí pochovány byly v kathedrálním chrámě Olomúckém, kdež zůstávaly ve zvláštní kryptě pod oltářem sv. Václava, až pak posléze r. 1617 do jedné z kaplí obvodních jsou přeneseny [1]). Jak potom dále s nimi naloženo, neví se.

Ještě z Mohuče vyslal jesť biskup Jaromír kaplana či, lépe řečeno, tajemníka svého Albína k papeži Klimentovi III. a vymohl k přímluvě legátův papežských, již byli onomu sněmu říšskému přítomní, jakož i k prosbě arcibiskupa Vecila známé císařské listině o jednotě obou dioecesí papežského stvrzení [2]), a tak učiněn jesť r. 1086 Jaromír i biskupem moravským, kterýmž zůstal až do r. 1088. A však historie neumí nám ničehož pověděti o činnosti jeho na Moravě.

Smrtí Oty Sličného uprázdněno jesť knížectví Olomúcké. Po míře pragmatické sankce Břetislavovy nebylo ovšem třeba, aby některý z synův jeho po něm následoval. Vždyť pak zaopatření mladších členův čeledi Přemyslovcův spoléhalo jediné na vůli staršího, tedy krále Vratislava. Tento byl pak povinen především výživou opatřiti vdovu Otovu, Ofku, kteráž zemřela teprv dne 2. dubna r. 1111 [3]); dále byly tu nezletilé té doby ještě děti Otovy: Svatopluk, Ota II. příjmím Černý, jemuž také vůbec říkali Otík, pak Břetislav a Bohuslava; že ale všecky tyto děti byly ještě nezletilé, poznává se z toho, že Ota I. r. 1078 měl teprv jediné dítě, dceř totiž Bohuslavu [4]). Synové Svatopluk, Otík a Břetislav jmenují se poprvé v listině matky jejich z měsíce června

---

[1]) Annal. Grad. Ms. zemského archivu mor. sv. I. 21 a sv. II. 26.
[2]) Kozmas k t. r. u Pertze IX. 93.
[3]) Necrolog. Bohem. Dobn. Mon. III. 11.
[4]) Srov. str. 281 t. d.

r. 1087 [1]), v kteréž Ofka v den úmrtí manžela svého a za spasení duše jeho, jakož i v užitek časný i věčný těchto synův svých rozmnožuje nadání kláštera Hradištského jistým zbožím při založené té doby teprv vsi Úsobrnu, jakož i při vsi Topolanech (obě v býv. kraji Olomúckém), darujíc zároveň klášteru Rajhradskému dvůr poplužní v Bojkovicích, v býv. kraji Hradištském. Poručnictví nad nezletilými dětmi ujal se kníže Kunrat, dávaje k tomuto darování co poručník svolení svého a rozmnožuje ho vzhledem ke klášteru Rajhradskému ještě i dvorem poplužním v Rajhradě samém [2]). Z dětí Otových pak objevují se později jen Svatopluk a Ota II. čili Otík co činné osoby v historii českomoravské. O Břetislavu a Bohuslavě nečiní se nižádné zmínky; že pak tato ok r. 1095 zemřela, poznává se z nadání, kteréž učinil Svatopluk, darovav se svolením matky Ofky a bratra Otíka klášteru Hradištskému ves Těšetice za duši této sestry své [3]).

Vzdaliž král Vratislav, uživ co starší a vladyka čeledi Přemyslovcův nepopíratelného práva svého, zůstavil uprázdněné knížectví Olomúcké na čas ještě ve správě vdovy Otovy a nebo jest-li je odevzdal nejmladšímu synu svému Boleslavu, o tom nevyslovuje se Kozma dosti srozumitelně [4]). Podobát se však k pravdě, že Otka spravovala dále ještě s vůlí královou a ve jmeno synův svých knížectví Olomúcké (neboť po právu staročeském byla k takovému výkonu žena vždy způsobilá), při čemž ji svak její Kunrat vydatně podporoval. Soudíme tak nejen z okolností, nýbrž i ze slov Kozmy samého. Co se oněch tkne, bylyť zajisté toho způsobu, že nedílnou péči a pozornosť královu v jiné strany

[1]) Cod. dipl. Mor. I. 176.

[2]) Toto nadání kláštera Rajhradského stvrzuje kníže Kunrat listem, ok. r. 1092 vydaným. Cod. dipl. Mor. I. 188. Tím byl by Friebeckův přepis listiny z r. 1097 opravděn. Codex ale, z něhož Friebeck vyňal přepis svůj, není posud nalezen.

[3]) Cod. dipl. Mor. I. 190.

[4]) Kozmas k r. 1089 u Pertze IX. 97.

obracely. Zejmena provázeli branní zástupové čeští císaře Jindřicha při výpravě jeho na Sasy, v létě r. 1087 vykonané, která však se nezdařila [1]); jestiť ona vůbec poslední, kteréž účastnili se Čechové ještě za panování Vratislavova. Dále pak víme již, že císař Jindřich byl odevzdal našemu králi zemi Míšeňskou. Teď nastala příhodná chvíle, uvázati se trvale v držení její. Proto vešel také Vratislav letem r. 1087 válečně v zemi a vystavěl blíže Míšně samé poznovu hrad Gvozdec, nejspíše od Ekberta obořený, při čemž nečiněno mu žádných překážek. Také nejstarší syn jeho Břetislav počínal sobě s prospěchem při dobývání vsi Kyleb, jejíž obyvatele náleželo potrestati za nepřátelství na Češích prvé spáchané. Sebráno zde mnoho kořistí a vesele domů se vraceno. Tu znamenaje župan Aleksej, že není v krajině bezpečno, jal se napomínati k pospěchu. A však králevic Břetislav posmíval se této opatrnosti, pochutnávaje si při hodech a v příjemné koupeli říční. Mezi tím dorazili k místu více jak dvaceť jízdných, od Sasův za vojem českým poslaných. Z toho strhla se dne 2. července krutá švarvátka, v kteréž padli Aleksej a zeť jeho Ratibor, pak Braníš s bratrem Slavou, župan Předa pak, jehož byli jsme poznali co posla českého do Říma [2]) přišel jesť o nohu; Břetislav sám utržil lehké poranění [3]).

Jestiť tedy zcela k víře podobno, že Vratislav v roce úmrtí Otova trval vždy ještě v dobrém přátelství s vdovou a ochráncem jejím, Kunratem; také piše Kozma o roztržce mezi nimi teprv k r. 1090. My ale jsme toho mínění, že shoda mezi bratry Vratislavem, Jaromírem a Kunratem, dosud aspoň na oko trvající, již r. 1088 se pomátla. Po příčinách těch věcí netřeba se ani tázati. Lidské slabosti, řevnivosť, vypínavosť a pýcha, to asi byli ty příčiny a pod-

[1]) Bernoldi chron. k t. r. u Pertze V. 447.
[2]) Srov. str. 235 t. d.
[3]) Kozma k r. 1087, u Pertze IX. 94.

něty. Vratislav co král jal se poroučeti, Jaromír, jsa teď samojediným biskupem a Kunrat takořka samojediným pánem na Moravě, nehodlali poslouchati. Velice případná k té věci jest zejmena pověsť, kteráž připojuje se k založení kapitulního chrámu Výšehradského [1]). Jaromír totiž (tak vypráví se) nejevil mnoho chuti k tomu, aby vlastnímu bratru o pěti největších výročních svátcích církve katolické korunu královskou v kostele sv. Víta na hlavu stavěl; pročež vzdaloval se úmyslně těchto slavností. Aby pak biskupovi dokázal, že prostřednictví jeho nepotřebuje, dal prý král kapitulu Výšehradskou takovými právy opatřiti, aby probošt tamější, s ním pak i někteří kanovníci, v oděvech biskupských a s největší slavou směli králi při mši přítomnému k službám býti a korunu na hlavu mu sázeti. Tím prý král dokázal, že mu není potřebí biskupa Pražského [2]).

Pověsti takového druhu osvěcují často lépe příčiny a podněty různic, než kronikáři sami. Nám však zdá se, že tyto různice mají hlubší kořeny. V nadační listině Výšehradské z r. 1088 jmenuje se mezi svědky též biskup Benno

---

[1]) Pulkava k r. 1088, Dobn. Mon. III. 132.

[2]) Pulkava na uv. m. Nadační listina Vyšehradského kapitulního chrámu sv. Petra, Pavla a Klimenta, v Cod. dipl. Mor. I. 179 vytištěná, je vlastně sbornou listinou rozličných nadací, pocházejíc ze XIII. věku, jak již Erben v Regestech I. 80. případně dovozuje. Zachtěloť se totiž dobám tehdejším, všeliké právní tituly k zboží a požitkům, tak jak držely je v XIII. věku, v jedné listině míti sloučené a takž fabrikovány jsou z pravých listin nadačních nebo i z pouhých tradicí listy, jimž říkalo se pak listiny nadační. Z pravidla bývají takoví summařové časného jmění, podobu listiny na se vzavší, bez všelikého datování. Nadační listina kláštera Hradištského (srov. str. 280, pozn. 1. t. d.), ač porovná-li se s prvopisem, od Pitra přepsaným, můž' nám býti toho důkazem. Že pak takové sebrání nemohlo obejíti se bez anachronismův, záleží v podstatě věci. Takž vede se i oné Výšehradské listině. Bratři Ota, Kunrat a Jaromír a ovšem také Vratislav, dále biskupové Vecel (Vernhart?) Olomúcký, Benno Míšenský a Egilbert Trýrský jmenují se tu co přítomní a v nejlepším přátelství vedlé sebe; tedy nebožtík té doby již Ota, pak Jaromír a Vecel, sv. Benno i arcikacíř Egilbert († v měs. září r. 1101)!! —

Míšenský či biskup Benno (nelíbí-li se totiž, spoléhati na tomto svědectví) jeví se od r. 1088 v skutku co držitel svého bývalého sídla v Míšni [1]). Vladislav Heřman polský vzpomíná v jednom listu svém k českému králi [2]) jistó domluvy, kterou týž král v srpnu r. 1087 měl se saskými knížaty, k straně Řehořovců se hlásícími, ve městě Špýru. V témž listu varuje ho Vladislav, aby knížatům saským příliš nedůvěřoval. Také jest mu prý té zprávy žel, od králových poslův sobě donesené, že přízeň císaře Jindřicha k Vratislavu počíná ochabovati a že Vratislav nemůže prý více na milost císařovu bez pochybnosti spoléhati. A však knížeti polskému vidělo se býti s potřebou, napomenouti krále českého, aby hleděl Jindřichu neporušené věrnosti zachovati; nikomu prý z celé říše německé nedostalo se tolikerých důkazův lásky, jako právě Vratislavu. Posléze také naráží Vladislav na roztržku, kteráž vznikla jest mezi králem a bratrem jeho biskupem (Jaromírem). K čemu ukazují všecky tyto neobyčejné zjevy? Zdát se nám, že k ničemu jinému, leč že král český počal sobě nyní oblibovati jinou politiku. Vratislav jal se totiž obraceti a zřeknuv se Klimenta III. i počav nyní Urbanu II. (1088—1099) straniti, rozešel se takto s bratrem svým Jaromírem.

---

[1]) Srov. dílo Ebelingovo: Die deutschen Bischöfe a t. d. str. 224.

[2]) Cod. dipl. Mor. I. 177. Po míře obsahu svého nemůž' tento list vztahovati se k Vladislavu Heřmanu polskému; neboť ten nenazývá se v nižádné psané listině králem polským. Také nezná historie žádného bratra téhož knížete polského, kterýž by byl biskupem býval, nalezaje se nad to v roztržce s bratrem svým. Posléze neví se ničeho o nějaké neshodě knížete Vladislava s císařem Jindřichem nebo i o tom, že by týž byl se Sasy se přátelil. To vše ale ví se zajisté o králi Vratislavu, pročež jsme se rozhodli s Röpellem, Gesch. Polens I. 667, změniti jmena pisatele a příjemce listu. Pořádně vypsaného jmena nenalezl Pez, jenž nás poprvé ve svém Cod. Dipl. hist. VI. 296 s tímto listem seznámil, v rukopisu, z něhož jej byl vážil, nýbrž jen nadpis: „Glorioso Boloniorum regi W.“ Jak snadno mohlo se přihoditi, že přepisovač četl Boloniorum na místě Boemiorum!

Tážeme-li se nyní po příčině tohoto obratu, shledáme odpověď v kronice souvěkého Řehořovce Pernolta k r. 1087. Pernolt prožil věk svůj takořka mezi samými Řehořovci. Byv prvé na školách v Kostnici, stal se mnichem v klášteře sv. Blažeje v Černém lese, později pak v Šafhúzích. Byv r. 1084 na kněžství vysvěcen, nalezal se v průvodu vzdorokrále Heřmana. Vědělť tedy pravdu i mohl ji pověditi. Ten pak vypravuje: „Knížata říše německé, — mínímť ona, kteráž sv. Petru zůstala jsou věrná, — měla v srpnu r. 1087 pod městem Špýrem obecné domluvy s Jindřichem a přívrženci jeho i slibovala mu tu věrnou pomoc, aby při říši mohl sebe obhájiti, jen když sňata bude s něho klatba církevní. On ale, setrvávaje v zatvrzelosti své, jal se i popírati, že by byl v klatbě, jakkoli mu toho naši slovy důraznými v tvář jsou dokazovali. Pročež také zjevili se mu posléze, že nemohou s ním o pokoj nebo nějaké přátelství jednati, a král vyhlásil tedy pole na ně k oktávě sv. Míchala nejblíže příštího. Naši pak umluvili se, že počnou osm dni dříve k vojně se chystati a že chtí, seberouce se v počtu možně velikém, na něho vypraviti se až k místu, jež byl za shromáždiště položil. Při témž sjezdu čten jest také list pana papeže (Viktora III.), kterýmž jednak o povýšení svém knížatům říše oznamuje, jednak nálezu, od předchůdce jeho, blahoslavené paměti papeže Řehoře, na Jindřicha a následovníky jeho vydaného, nad všelikou pochybnosť potvrzuje. K týmž domluvám vypravil jesť také Ladislav, král uherský, poselství, ohlašuje se, že chce vždycky přidržovati se věrně sv. Petra a slibuje zároveň, že v nahodilé potřebě hotov jesť s 20.000 jízdnými věrným sv. Petra přispěti ku pomoci na odštěpence“ [1]).

V slovích těchto hledáme podnět k nastalé proměně v politice Vratislavově. Král předzvídal blížící se bouři, Uhry pak náleželo mu při všelikých podniknutích svých zvláště v

---

[1]) Chron. Bernoldi k r. 1087, u Pertze V. 446.

příčet bráti; což, kdyby Ladislav uherský byl se s bratrem jeho Kunratem na něho, jako odštěpence, spolčil? Možnosti takového spolku musilo býti vyvarováno, a to dalo se způsobiti jediné obrácením na cestě, posud oblíbené. Také asi shledával Vratislav, že důstojenství královského, nedávně nabytého, jinak nebude moci trvale zachovati sobě a potomstvu, leč získá-li sobě pravého papeže. Dosazení sv. Benna bylo asi prvním krokem na této nové cestě, druhý pak krok toho způsobu, zároveň také svědectví o roztržce jeho s bratrem Jaromírem, a tedy také o návratu jeho k pravému papeži, — učiněn jest tím opatřením, že Vratislav r. 1088 nařídil a provedl také rozvázání nedávně teprv od Klimenta III. schválené jednoty církve moravské s českou. Církvi moravské dán v osobě Vecla (Vernharta?), kterýž po míře jmena svého byl Němec, nový zase biskup. Jaromír opřel se tomu i odešel do Uher, aby odtud za pomocí krále Ladislava vydal se na cestu do Říma, postěžovat sobě při Klimentu III. na toto počínání bratrovo. Tak dí arci Kozma; a však jakž bylo možné, aby Ladislav, smýšlení svého jsa přísný katolik, ujímal se Jaromíra, Jindřicha se přidržujícího? Soudíme, že Jaromír zajel sobě do Uher, aby Vratislava, jehož králi uherskému líčil zajisté co přivržence císařova, jaksi zastrašil anebo Ladislava pohnul, s Kunratem se spolčiti. A však sotva přibyv do Ostřehomě, rozstonal se těžce a skončil zde dne 26. června r. 1089 bouřlivý běh života svého. Kozma Pražský, vřelý, ale také stranný přítel Jaromírův, vychvaluje při něm velice zdrželivost, vlídnost a lásku jeho k blížnímu [1]). Čechům pak dostalo se osobou nástupce jeho, neznámého jinak kněze Kozmy, nového a sice v řadě osmého biskupa.

Dosazením Vecla k biskupství Olomúckému obnoven jest zase všechen stav věcí, jakž býval v církvi moravské

---

[1]) Kozmas k r. 1090, u Pertze IX. 95. Letopočet Kozmův opravil v té příčině Palacký, Dějiny n. č. I. 342.

před r. 1086. Starodávní zboží její Podivin Kostel a což více ještě náleželo k statkům církve Olomúcké, vraceno a odevzdáno jest i s obvyklými desátky a jinými důchody novému biskupu. Litovati jest, že nejsme o osobě jeho nikterak zpraveni. Kozma nazývá ho dvorským kaplanem krále Vratislava, tedy knězem, jenž zastával službu v kaple dvorské a v kanceláři královské. Královskou kaplou jmenovala se již za dob Karlovcův ona jízba královského nebo císařského palácu, kdež uschovávány i vyhotovovány jsou listiny, a poněvadž tu věc z pravidla obstarávali kněži, proto dáváno jim také jmeno kaplanův. Tento název udržel se i za pozdějších časův; toliko že kaplani vedlé prací kancelářských spravovali ještě služby boží v palácu královském. Hleděl-li se kněz kaplan věrně a hodně pánu svému zachovati, dostávalo se mu často nějakého biskupství v odměnu. Dětmar Mezibořský, jehož jsme prvé zhusta byli se dokládali, Eberhart, první biskup v Bamberce, Willigis, metropolita Mohučský, a mnozí jiní biskupové i arcibiskupové bývali prvé královskými kaplany, tedy lidmi, znalými běhu věcí politických a povahy osvědčené. Tedy i druhý biskup moravský, Vecel, byl dříve takovým kaplanem. Investitury sotva asi dostalo se mu od císaře, což bychom zvláště s důrazem chtěli připomenouti, poněvadž Vratislav tím dal na srozuměnou, že hodlá odtud duchovních zákonův býti poslušnější, než světských, oddaluje se císaře Jindřicha IV. Též o vysvěcení Veclově nic jistého se neví. Co pravověrný biskup sotva asi přijal svěcení od metropolity svého Vecila († r. 1088); zůstalť tedy nejspíše bez něho. Opíráme tohoto domnění svého o tu okolnost, že církev Olomúcká nepojala Vecla v posloupnost biskupův svých. Také v nekrologách nenalezneš jmena jeho, v listinách pak jen dvakrát. Objevujeť se totiž co svědek a nadatel v listině Výšehradské z r. 1088, kteráž v nynějším znění svém arci pozdějším časům náleží, pak co stvrzovatel darování, kteréž okolo téhož roku učinil proboštství sv. Petra v Brně župan Znojemský Smil něko-

lika lány pole v Manicích, a to se svolením knížete svého Kunrata [1]). Jiných výkonů neznáme o tomto biskupu. Podobáť se, že byl živ jen do r. 1091, poněvadž téhož roku vyskytuje se již Ondřej co biskup v Olomúci.

Roku 1089 byli z synův Břetislava I. toliko dva ještě mezi živými, král Vratislav totiž a kníže Kunrat Brněnsko-Znojemský, kteříž ale pohříchu netrvali v přátelské shodě mezi sebou. Kunrat činil se totiž, jak jsme již k r. 1087 byli připomenuli, ochráncem bratrovců svých, Svatopluka a Otíka, Vratislav zase chtěl co starší a vladař rodu netoliko sám toto právo vykonávati, nýbrž i s uprázdněným knížectvím Olomúckým po vůli své naložiti. Tak aspoň vykládáme sobě skoupá v té příčině slova Kozmova [2]). Že Vratislav, pustiv se o tyto věci do odpovědné války s bratrem svým, byl sobě vážnosti její svědom, poznává se z prosby, od něho té doby k opatu kláštera benediktinův skotských v Řezně, Benediktu, učiněné, aby jeho, dokud vojna trvá, na modlitbách vzpomínal. Opat slíbil, že uloží mníchům svým po čas trvání vojny zpívati denně celý žaltář, že dá za knížete schvální mše sloužiti, processí vykonávati, litanie odříkávati a třikrát v témdni se postiti, „dokud pán náš s pomocí boží co vítěz v pokoji se nevrátí“ [3]). Určitějších udání o původech této trudné války není před rukama. R. 1090 spatřujeme oba bratry již v poli proti sobě. Vratislav vchází válečně do Moravy a osadiv Olomúc i knížectví soujmenné a zpudiv Otovce, Svatopluka a Otíka, dědictví otcovského, odevzdává je prvorozenému svému z třetího manželství, Boleslavu.

---

[1]) Cod. dipl. Mor. I. 179 a 184. „Terram ad tria aratra in Manihi secus prefatam civitatem (in Brinna).“ Ves Manice, kteráž zde se uvádí a jež nesmí se plésti s Měnínem (něm. Mönitz), dávno již zašla. Zmíněnou zde nedatovanou listinu vyňal Boček z jistého Codexu ze XIV. věku, z kláštera cisterciánek v Tišňovicích pochodícího. Až do dnešního dne nebylo lze, tohoto codexu se dopátrati.

[2]) Kozmas k r. 1091, u Pertze IX. 96 a násl.

[3]) Cod. Dipl. Mor. I. 186.

Kunrat pak přichystav se k boji a sesíliv se cizím lidem válečným, nejspíše v Uhřích najatým [1]), sevřen a obléhán jest od vojsk královských v měsíci červenci v Brně. Tu počala se ve vojště královĕ vzmáhati zráda, v kteréž měl králevic Břetislav, z druhého manželství s uherskou Adlétou pošlý a trůnu otcova žádostivý, hlavního účastenství. Tím vzrostlo nebezpečenství nemálo. Chtěje ho odvrátiti, smluvil se Vratislav s bratrem Kunratem o pokoj i slíbil mu, aby zkazil úmysly strany protivné, slavně následství po sobě. Spolčiv se na to s bratrem, obrátil král všelikou péči svou k položení odboje, jejž Břetislav sám řídil, i přinutil tohoto posléze vzdáti se úmyslův svých a vystěhovati se do Uher.

Tak asi vypadá historický rámec obrazu, jejž Kozma živými barvami vymalovav, v kronice své nám zachoval. Vypravujeť v té příčině, jak následuje: „I přitrhla jsou (vojska česká) k městu, jemuž říkají Brno; tu když král v shromáždění pánův nařizuje obklíčení města kruhem, určoval jest místa, na kterýchž každý stany své má zaraziti, hle Zdirad, župan dvorský [2]), jakž byl již chytrá kůže, kosmo na krále pohlednuv, mládence Břetislava, mezi župany před otcem stojícího, poznamenal jest otci výpovědí zmatečnou, řka: Poněvadž syn Tvůj, o králi a pane, letním časem rád sobě v řece pohrává plovaje, to nechť zlíbí se Tvé Milosti, aby s

[1]) Cod. dipl. Mor. I. 187 (a však neprávě k r. 1091, nýbrž k r. 1090): „cum . . . gentium quoque feritatem contra te insanire audivimus.“ Tyto gentes, o nichž zdá se opatu Benediktovi, mohou jen býti takoví národové, jež myslil sobě Benedikt mimo křesťanskou společnosť stojící, a takoví nacházeli se tehdáž hlavně ještě v Uhřích.

[2]) Kozmas na uv. m. 97. „Villicus tam pecuniae quam frugum et omnium, quae dominus possidet, dispensator est,“ dí glossatoři, což srovnává se s hodností župana dvorského. Divné jest, že jmeno Zdiradovo ani v jediné listině, u Kozmy samého pak jen na tomto místě se vyskytuje. Očekávaliť bychom zajisté, že muž takového vlivu a takové moci, jakou Kozma mu dává, i u veřejnosti co svědek při vážných výkonech nějaké památky byl by po sobě zůstavil.

této strany hradu při řece položil stany sobě a lidem svým. To však proto jest pověděl, že, když mládenec druhdy v Sasích o polednách koupal se v řece, nepřátelé na ně se vyhrnuli a je přepadli, tak jako jsme výše již byli poznamenali (srov. str. 319 t. d.) To slovo utkvělo však hluboce v srdci mládence, zabolevši ho více, než kdyby ho kalená střela byla poranila. Smuten odešel do ležení i nevzal potravy k sobě, dokud hvězdy na nebi nevyšly. Za tmy noční pak svolav zástupy lidu svého, otevřel jim ránu srdce svého, bera s nimi radu, jak by náleželo se pomstiti zlému županu. Též noci také tajně poslal jest k strýci svému Kunratu a dav mu vyložiti pohanění sobě způsobené, vyhledával při něm rady, co by náleželo nyní činiti. Ten pak vzkázal mu: Pomníš-li sebe, kdož jsi, neboj se hasiti ohně, neméně mne, než Tebe pálícího; nedbati jeho není chvalitebné. Nebyloť zajisté Kunrata zůstalo tajno, že král všeho toho ujímá se k radě Zdiradově. Když pak posel donesl Břetislavu odpověď strýcovu, těší se tomu a přisvědčují všickni, chválíce radu tu, jako by od boha byla pošla, poněvadž sami byli tak prvé radili. A což dále? Celou noc jednali o tom, co z rána potom vykonali."

„Neboť na úsvitě poslal Břetislav k řečenému županu, žádaje ho, aby na místě, kdež jemu samému se zlíbí, měli spolu tajnou rozmluvu. Zdirad pak, netuše nic zlého a přijav k sobě jediného župana Držimíra, sám druhý vydal se na místo určené. Kteréž když uzřel mládenec z daleka přicházeti, prudce rozjel se od svých jim v oustrety, co by kamenem dohodil. Byltě se totiž se svými prvé umluvil v ten rozum, aby, když hodí mu rukavici svou do klínu, učinili, což učiniti byli přislíbili. Tu když mu krátce byl vyčetl, čím ho často již byl urazil: „Hle," dí, „jakž jsem byl slíbil, tak vypovídám Tobě víru;" a obrátiv koně, vrhnul mu v tvář rukavici. Na to přiskočili jako lvové ze zástupu mládenci rozhněvaní a ozbrojení, Nosislav a bratr jeho Držkraj Lubomiřici [1]) a třetí Borše Olenův a vyzdvihše prchajícího

[1]) Nosislav a Držkraj položili potom slavně životy své v bitvě dne 8. října r. 1110. Kozma, u Pertze IX. 121.

daremně Zdirada na troje dřevce vysoko do povětří, jako snop k zemi ho pustili a nohama koní ho rozkopavše, novými ranami pokryli a mrtvé tělo posléze oštěpy k zemi přibili. Takovým způsobem strhlo klamné štěstí s výše kola svého miláčka svého Zdirada dne 11. července (r. 1090). Župan pak Držimír přiletěl celý ssinalý do ležení, oznamuje králi, co bylo se přihodilo. Jediný král zarmoutil se z toho a plakal; všickni chválili králevice, jakkoli toho veřejně činiti se neodvážili. Břetislav ale nedaleko odtud za jedno návrší přenesl ležení své, jehož pak věčí a statečnější díl vojska jest následoval.“ Tak vypráví Kozma [1]).

Kozma vykládá ale i dále, jak roztržka, takto způsobená, přišla zase k uklizení a za tou příležitostí poznáváme i manželku knížete Kunrata. Nazývalať se Hilburg [2]) i byla hraběnkou z bavorského rodu Tenglinův, paní jsouc moudrá i výmluvná. Původ rodu toho dosahoval až k markrabím Vilémovi a Aribovi, tedy do časův knížete moravského Svatopluka [3]), a vedlé bavorského města Burghauz při stoku řeky Solné (Salzach) a Inu bylo i tenkrát ještě rozlehlé zboží v Rakousích v držení jeho. Tenglinovcům náležely totiž Šala, nynější Šalaburk při Metlice, Playn nedaleko Salcpurka a Beilštejn při vstupu do údolí Pinzgavského, pročež také nazývali se Tenglin-Playn-Beilštejnští ze Šaly a Burghauz [4]). Kdy vyvdala se Hilburg za knížete Kunrata, nenajdeš nikdež zaznamenáno, vůbec pak vyskytuje se jmeno její jen jednou v listinách našich, pokud táž Hilburg jeví se

[1]) Kozma na uv. m. O tak zvaném sloupu Zdiradově, na památku tohoto činu dle podání národního postaveném, kterýž spatřuje se podnes při Svítavce nedaleko Brna, jsa ale v pravdě jen tak zv. umnučení páně z XV. věku, viz Volného Topografii moravskou, díl II., str. 14, pozn. 7, a tamže i ostatní literaturu o té věci.

[2]) Cod. dipl. Mor. I. 189.

[3]) Srov. díl I. str. 147 a 165 t. d.

[4]) Regesta Meillerova, jakož i téhož kniha listin země rakouské nad Enží dávají hojné zprávy o rodech tuto jmenovaných.

asi k r. 1092 co dobroditelka kláštera Rajhradského [1]). O ní jme se zvláště Kozma vyprávěti, že přišla jest bez vědomí manžela svého do ležení králova. Když pak ohlášena jest králi, svolal ten pány své v hromadu a dal se prosbami, slzami a moudrou řečí kněhyně tak obměkčiti, že odpustil bratru i synovi. Takovou vlídnost náleželo by snad míti za slabost povahy; že ale byla aspoň dobře vypočtena, ne-li nezbytna, poznává se z Kozmy, dokládajícího níže, „že král se obával, aby bratr i syn na něho se nespikli." Bázeň tato nebyla ale nedůvodna, uvážíme-li postavení Kunratovo k Vratislavu. Vratislav hleděl hrozícímu nebezpečenství tím vyvarovati, že bratru svému Kunratu za přítomnosti pánův zemských slavně přislíbil následství v Čechách. I ptáme se, bylo-li by takového slibu bývalo třeba, kdyby královic Břetislav, sáhaje svévolně na základní zákon říše, sám nebyl k tomu dal podnětu? Po míře zákona Břetislavova o posloupnosti dle stařešinství nesměl nikdo jiný po Vratislavu následovati, leč Kunrat, a přece bylo jest mu následství veřejně přiřknuto a přísahami pánův zemských zjištěno, jen aby od Břetislava byl odveden [2]); pročež jsme také toho domnění, že válka z r. 1090 měla hlubší kořeny, než jak podobá se po míře vypravování Kozmova.

Že tohoto zjištění bylo v skutku třeba, poznává se z rychlého vzmáhání se odboje, od královice zosnovaného. Nedůvěřuje smířlivým slovům otcovým, od svojích pak ve zpouře jsa utvrzován, usadil se Břetislav v Hradci Králové [3]). Hrad

[1]) Cod. dipl. Mor. I. 188.

[2]) Kozmas II. 46 u Pertze IX. 98.

[3]) Kozma dí na uv. m. k r. 1091. „secessit in partes urbis Gradec." Pomýšleti v té příčině na Hradec Opavský, nejde již proto, že král Vratislav, jak mile byl vešel do Moravy, odevzdal i hned Olomúc a jiné hrady („Olomuc et alias civitates") mladšímu synu svému Boleslavu. Zajisté nebyl by král důležitý tento hrad pomezní zůstavil nepřátelům svým, nehledíc ani k tomu, že by nespokojenci na vzdáleném od Čech Hradci Opavském nebyli mohli záhy do takové moci vzrůsti.

ten stal se tudíž shromážděním všech nespokojených, jichž počet za nedlouho do té míry vzrostl, že mohl královic odvážiti se s nimi i útoku na samou Prahu. I položil se v čele 3000 lidu válečného a dobře ozbrojeného polem při potoku Rokytnici (u Líbně) v tváří sídelního hradu otce svého, tvrdě jsa odhodlán, dovoditi odboj až do krajních koncův a svrhnouti, bude-li možná, otce i s trůnu; krátce řečeno: Břetislav učinil se náčelníkem války občanské. Horkokrevná mládež a věčí díl drobné šlechty zemské, jakž za takových příležitostí jinak nebývá, přidržovali se jeho strany, k otci pak stáli biskup Pražský Kozma s vznešenějším duchovenstvem, bohatší lechové a vůbec lid povážlivější a pokojnější. Každého dne očekáváno krvavé srážky. Tu nabídl sám Kunrat prostřednictví svého, a to v svrchovaný čas; neboť byla již na Praze mezi zajatými vypukla nebezpečná vzpoura. Smír se mu podařil a jak mnoho sobě tehdáž na něm zakládáno, poznati lze ze zbožné pověsti, za doby Kozmovy v zemi obíhající, že prý pokoj způsoben jest prostřednictvím samých patronův zemských, svatých Václava a Vojtěcha. Břetislav a strana jeho rozhodli se, vyjíti ze země. Více jak dva tisíce válečného lidu jeho s všelikým statkem svým, majíce královice v čele, vystěhovali se do Uher, kdež jim král Ladislav vykázal lesný újezd Bánovský [1], k župě Trenčanské náležitý, aby v něm se usadili; Břetislav pak a jiní vznešenější z průvodu jeho přijati jsou vlídně při dvoře králově, kterýž, jak známo, skrze matku Břetislavovu, Adlétu,

---

[1]) Tak čte Pertz u Kozmy II. kap. 48 (u Pertze IX. 100.) Přijme-li se toto čtení, jak náleží, za pravé, pak nelze ovšem mysliti při něm na Bánov moravský, nýbrž na krajinu, položenou mezi Trenčínem (u Kozmy: „iuxta castrum nomine Trenczin“) a hranicí moravskou, které též říkalo se Bánov a která byla uherská. Vímeť ovšem, že moravské hranice v tu stranu k Uhrám z dob knížete Břetislava zůstaly nezměněny. Pulkava (u Dobnera, Mon. III. 135) čte: „districtum Bahnov propo castrum Trenczin.“ Dle vší podobnosti, jakož i dle Majláthovy historie uherské I. 84 jsou to nynější Bánovce (maď. Baan) v stolici Trenčanské.

byl blízkým jeho příbuzným. Zde zůstal Břetislav až do smrti otcovy, t. j. až do r. 1092, a tím také vzal odboj za své; a však úmyslův svých neprovedla ani jedna, ani druhá strana. Břetislav, kterýž hodlal býti knížetem, odešel do vyhnanství, Vratislav pak zřekl se posléze naděje, zachovati synům svým Olomúc. Boleslav, jemuž byl knížectví toto odevzdal, zemřel totiž po málu nedělích, zejmena dne 10. srpna r. 1090 [1]), i nebylot tedy Kunratu za těžké, sirotky Otovy, Svatopluka i Otíka, dosaditi zase k dědictví otcovskému.

Nelze-li sobě i v dobách civilisovaných pomysliti války hroznější nad občanskou, jakž tedy bylo za časův, o nichž tuto píšeme! Vzpomenutá právě občanská válka na Moravě a v Čechách byla sice jen málo měsícův potrvala, a přece mněl se kníže Kunrat svědomím svým vázána, nahraditi klášteru Rajhradskému škody, válečným lidem krále Vratislava skrze vybíjení a podložený oheň na zboží jemu způsobené a sice tím opatřením, že klášteru jednak dřevních darování (jako ono dvora poplužního v Rajhradě) stvrzuje, jednak nová, zejmena v Domašově, jemu činí [2]). Čeho Vratislav v příčině nápravy se ujal, neshledává se sice zapsáno; značný ale jest zajisté počet dobrých skutkův, jež král právě po této válce jest vykonal. Tak zejmena vypravuje letopisec Pegovský [3]) (v té věci pak lze jemu bez rozpakův uvěřiti, poněvadž mohl věděti, odkud nadání kláštera jeho pochodí), že Vipert Grojecký, když vraceje se z poutnické cesty své do Říma, při hrobě sv. Jakuba v Compostelle španělské r. 1091 pojal

---

[1]) Necrolog. Boh. v Dobnerových Mon. III. 14. Benediktini skotští v Řezně zavázali se k občasným modlitbám za tohoto Boleslava. Cod. dipl. Mor. I. 185. List, tamtéž vytištěný, náleží ale položiti do r. 1090, a sice mezi 10. srpen a konec prosince t. r. Také bratr Boleslavův, kníže Soběslav, učinil r. 1130 kapitulnímu chrámu Výšehradskému nadání za duši jeho. Srov. Erbenova Regesta, I. 94.

[2]) Cod. dipl. Mor. I. 188.

[3]) Annal. Pegav. u Pertze XVI. 244 a 245.

jesť úmysl, založiti klášter v Pegově, obdržel k témuž účelu od testě svého, krále Vratislava, po prvé 700 a podruhé 300 talentův. Přijme-li se za pravé, že talent rovná se jedné hřivně [1]) a počítá-li se hřivna po 200 penězích (denárech), tož obětoval král na jediné toto nadání pěknou summu 200.000 denárů. Takovým způsobem bylot arci náležité a chvalitebné, že ho mniši tamější k spoluzakladatelům kláštera počítali, slavíce jeho a nástupcův jeho výroční památku mšemi a modlitbami. Také mniši Hersfeldští [2]), nade všecko pak benediktini skotští, při kapličce sv. Petra v Řezně od r. 1068 usedlí, těšili se jeho přízni a štědrotě. Tito zejmena stáli jediné jeho podporou [3]). V Čechách obmyslil Vratislav klášter Ostrovský pozemky i drahocennými rouchy kněžskými, podobně i klášter Hradištský na Moravě, jejž byl nebožtík bratr jeho, Ota Sličný, založil [4]); krátce řečeno, Vratislav obracel odtud mysl svou k věcem nadzemským, bera sobě k srdci slova jistého mnícha, v příčině předčasné smrti královice Boleslava mu dopsavšího, jehož potěšný list takto se skonává: „Buďtež zdrávi a jsouce v posledních letech věku postaveni, hleďtež utvrditi pokoj i bděte, abyste pánu, až zaklepá, mohli otevříti“ [5]).

Položiv odboj výše popsaný a s bratrem Kunratem šťastně se usmířiv, nabyl král zvůle, aby teď k věcem církevním v Čechách i na Moravě náležitě mohl přihlédnouti. Vímeť, že smrtí Jaromírovou r. 1089 uprázdnila se biskupská

---

[1]) Du Cange, Glossarium, vyd. Pařížské 1846. Talentum VI. 493.

[2]) Erben, Regesta I. 82.

[3]) Cod. dipl. Mor. I. 184. Při sv. Petru v Řezně bylo od r. 1068 sídlo oněch skotských benediktinův, kteří teprv po 40 letech vystavěli sobě v témž městě klášter sv. Jakuba, před nedávnem teprv zrušený. Srov. Buchner, Geschichte von Baiern. III. 242. O kongregaci klášterů mníchův skotských v Němcích, srov. Wattenbacha v archaeolog. časopise Otty a Quasta I. (1856) str. 54 a násl.

[4]) Cod. dipl. Mor. I. 189 a 271.

[5]) Tamtéž I. str. 186.

stolice v Praze; bylot tedy třeba, dosaditi nového biskupa. Pročež také sešel se po starobylém obyčeji sněm volební [1]), kterýž dne 4. března r. 1090 povýšil na biskupství kněze Kozmu. Kdyby král Vratislav byl přiznával se upřímně k ustanovením, v příčině investitury biskupské od Řehoře VII. vyhlášeným a hájeným, bezpečně byl by řádně zvoleného biskupa, nedbaje teprv císaře německého, rovnou cestou vypravil na vysvěcení k Mohučskému metropolitovi; a však neučinil toho. Politika státní, v kteréž byl mistrem, přikazovala mu, aby přidržuje se papeže Urbana II., neodcizil sobě zcela Jindřicha IV. Vždyť pak podobalo se právě těch časův k tomu, jako by hvězda císařova ještě jednou v plném lesku měla zasvitnouti!

Nejzarytější nepřátelé jeho v Němcích, Ekbert II. saský a Pertolt švábský, syn vzdorokrále Rudolfa, zabiti jsou té doby úkladně, načež strana císařova do té míry se vzmohla, že v Němcích jediní biskupové Vyrcpurský, Pasovský, Vormský a Kostnický odvážili se, veřejně hlásiti se k pravému papeži Urbanovi. Za takové doby tedy rozejíti se s císařem, bylo by bývalo neprozřetelné; pročež také král Vratislav ustanovil se, poslati zvoleného právě biskupa Pražského ke dvoru císařskému, kterýž od měsíce dubna r. 1090 nalezal se ve Veroně. Císař Jindřich IV. hodlal odtud vyslati vojsko k Mantově, aby vzdorovitého města toho dobývalo, sám pak chystal se na Řím, papeže Urbana odtud vypuditi chtěje. V obém zdařilo se mu; ještě před velikonocí r. 1091 vzata jest Mantova zradou [2]) a ještě r. 1090 objevuje se na místě Urbana Kliment III. při hrobě knížat apoštolův, kdež vydal jest skrze synodu nález v ten rozum, že prý císař Jindřich nepravě uvržen jest v kletbu, a nikdo aby se odtud neodvážil, mudrováním o této věci sváděti poddaných, aby jemu (císaři) vzpěčovali se sloužiti a církevně s

[1]) Srov. str. 32 t. d.

[2]) Všecko dle Bernoldi chron. u Pertze V. str. 449—451.

ním obcovati [1]). Takové nálezy a výpovědi pomátly duší slabých a když potom v Italii města i hradové dostávali se napořád v moc císařských a hlavní obránce Řehořovců italských a manžel Matildy Canosské, vévoda Velf bavorský [2]), do Němec se odstěhoval: tu mnozí světští i duchovní pánové ze Šváb, opustivší prvé stranu císařovu, spřátelili se nyní s ním zase, nedbajíce již klatby, na něm posud lpící [3]). Štěstí pozměnilo tedy barev oněch pánův, ono obrátilo také, jak jsme již pověděli, politiku krále Vratislava, kterýž při konci r. 1091 zvoleného s jara r. předešlého biskupa Pražského Kozmu a s ním také i pro Olomúc jmenovaného biskupa Ondřeje k císařskému dvoru do Italie jest vypravil [4]).

Opět náleží nám vyznati, že o původu a činnosti tohoto třetího či (vzhledem k sv. Cyrillu a Methoději) pátého biskupa moravského nic podstatného neumíme vypráwěti. Brzo nazývá se Olomúckým, brzo zase Pražským kanovníkem [5]). V listinách objevuje se ok. r. 1095 co svědek nadání, jež činí kníže Svatopluk klášteru Hradištskému vsí Těšetici [6]), a týmž časem co světitel farního kostela v Knínicích (Kněhynicích) v býv. kraji Olomúckém [7]). Olomúcká kniha úmrtní uvádí ho co čtvrtého biskupa na Moravě, nevzavší totiž Vecla v počet biskupův, i klade úmrtí jeho ke dni 22. května. Všech ostatních zpráv o něm děkujeme jedinému Kozmovi. Ten ale, nevzpomenuv ani zvolení jeho samého, aniž smrti předchůdce jeho Vecla nebo co vůbec s tímto se stalo, přivádí nám Ondřeje již co pocestného k císařskému dvoru ve Veroně ve spolku s Pražským biskupem

[1]) Jaffé, Regesta str. 445.

[2]) Srov. rodokmen Velfovců u Dambergera, Synchron. Geschichte, příl. VII.

[3]) Bernoldi chron. na uv. m. str. 452.

[4]) Kozmas k r. 1092, u Pertze IX. 100.

[5]) Doubravský (Dubravius) kn. IX. 77, jehož Ziegelbauer i Richter následují, Series Episcop. 14.

[6]) Cod. dipl. Mor. I. 190.

[7]) Cod. dipl. Mor. I. 190. Více o této listině viz při r. 1096.

Kozmou a pod průvodem bavorského falckrabí Rapoty. Jak Kozma byl zvolen, o tom lze souditi z voleb předešlých. Volilit zajisté duchovenstvo, národ i kníže [1]). Na Moravě však nepodobá se, že by takový způsob volby býval v obyčeji. Biskupové Olomúčtí bývali od knížat českých prostě jmenováni [2]). Soudímeť tak z pozdější sice, ale spolehlivé zprávy opata kláštera Milévského v Čechách, Jarlocha. Ten připomíná zejmena k r. 1182 [3]) rozpisuje se o volbě Olomúckého biskupa Pelhřima: „Jakž jsme z husta mívali příležitost pozorovati, nenabývají biskupové kostela Olomúckého úřadův svých volbou duchovenstva, nýbrž prostým jmenováním knížete.“ Tak stal se i Ondřej u nás biskupem, jehož pak král český koncem r. 1091 k císaři poslal na investituru. Průvodem opatřil ho, jak již pověděno, falckrabí Rapota II. Kronikař Pernolt [4]) vypovídá o tomto mocném pánu k r. 1099 co roku úmrtí jeho, že byl jest „nejtvrdším odpůrcem, ano i hlavou všech, kdož posud stolici apoštolské a jednotě katolické na odpor jsou se stavěli.“ Byltě skrze manželku svou pěkný hrádek Vohburský rodu svému získal.

Otce jeho poznali jsme též co průvodce a obhájce českého poselství, do Říma r. 1072 se vybravšího [5]); ten pak držel té doby od krále Vratislava výroční důchod. Snad dostalo se po smrti otcově, po výpovědi kronikáře Bruna r. 1080 v bitvě Granské se přihodivší [6]), tohoto výročního důchodu synu, poněvadž shledáváme, an netoliko oběma těmto biskupům ochotně činí klejt v této jich cestě i nazpět, nýbrž i po dvou letech k vysvěcení do Mohuče je provází a výdatně tam, jak později uslyšíme, jich se ujímá.

---

[1]) Srov. str. 32 a 333 t. d.

[2]) Dokonale svobodnou volbu biskupa zjistil kapitule Olomúcké teprv král Přemysl Otakar I. r. 1207. Cod. dipl. Mor. II. 39.

[3]) Gerlach k r. 1182, u Pertze XVII. 691.

[4]) Bernoldi chron. na uv. m. 466 a Ekkehardi chron. u Pertze VI. 218.

[5]) Srov. str. 235 a násl. t. d.

[6]) Bruno de bello Saxonico, u Pertze V. 380

Rapota dovedl poručencův svých šťastně do Mantovy, kdež dvůr té doby již se zdržoval, i vymohl jim dne 1. ledna r. 1092 slyšení u císaře, jenž k neděli dne 4. ledna svolal dvůr svůj, chtěje oběma jmenovaným biskupům slavně uděliti investituru. Mezi přítomnými biskupy spatřoval se také Erfo Münsterský, muž velice pobožný a pravověrný, kterýž dne 12. února roku minulého byl nastoupil pouť do Jeruzalema, nyní pak, pln jsa ještě velikých dojmův, na zpětné se nalezal cestě. Vstoupiv do jízby, kdež v pravo i v levo spatřovala se světská i duchovní knížata sedící a mezi nimi stojící onino dva biskupové, hotovi jsouce přijíti investituru z rukou císařových, nemohl biskup saský udržeti na úzdě spravedlivého hněvu svého z tohoto zřejmého porušování ustanovení církevních i podobáť se, že tvrdými slovy jal se vytýkati nenáležitosti takového výkonu. Tu pověděl prý císař, chtěje ho chlácholiti: „Dovol teď, abych učinil, zač přítel můj Vratislav mne žádá; o těch věcech pak později svým časem se domluvíme," načež pak nastrčiv biskupům prsten na ruku a podav jim hůl pastýřskou, zřídil Kozmu pro Prahu a Ondřeje pro Olomúc. Kronikář náš Kozma, tak jako již jeví se býti přítelem nebožtíka Jaromíra a jednoty obou biskupství, dí sice [1]), že biskup Münsterský jediné proto rozhněval se na císaře, poněvadž tato investitura čelila přímo proti císařskému listu ze dne 29. dubna r. 1086, sjednocení obou dioecesí nařizujícímu. A však císař, vydav tento list, směl jej také zrušiti, a poněvadž týž nebyl bez toho od pravého papeže stvrzen, neměl posléze biskup Erfo nižádné příčiny, vůli císařově se protiviti; neboť víme také, že Erfo nebyl mezi těmi biskupy, kdož byli jsou

[1]) Kozmas k r. 1092, u Pertze IX. 100. Ze slov Kozmových, k tomuto vypravování hned připojovaných: „Interea sinister rumor nostras diverberat aures, regem Wratislaum . . . . migrasse ad Christum," soudí se, že byl Kozma té doby s biskupem svým v Mantově. To ovšem jest možné; neboť Kozma dával sebe užiti při několika poselstvích, jako v letech 1086, 1094, 1099 a 1100.

onen list císařův podepsali [1]). Podobát se tedy, že tento zbožný muž, jenž dne 9. listopadu r. 1097 zemřel, počítán jsa mezi lidi svaté, k odporu svému měl asi podstatnější příčiny, a tu jsme právě svrchu napověděli.

Po vykonané investituře odebrali se biskupové k rozkazu císařovu do Verony, kdež zůstali až do počátku času postního. Kozma dí sice, že se tak stalo proto, poněvadž markrabí Rapota nemohl jich pro jiné zaměstnání své dříve nazpět provoditi. A však my domníváme se, že jiná ještě vážnější příčina pohnula asi císaře k rozkazu, aby moravský a český biskup ještě nějaký čas v Lombardii zdrženi byli. Papež jeho Kliment III., pevně sedě při chrámě sv. Petra [2]), svolával té doby biskupy světa katolického k obecnému sněmu církevnímu do Říma, aby zde právně rozeznali, náleží-li buď jeho, buď Urbana II. zavrhnouti [3]). Výsledek tohoto svolání měli asi nejspíše k císařskému nařízení biskupové naši ve Veroně vyčkati, aby pak věděli, mají-li při pravověrném metropolitovi svém Ruthartu [4]) požádati za vysvěcení čili nic. Ale pozvaní od Klimenta III. biskupové nepřišli, a po této dostatečné odpovědi usnesli se teprv Kozma a Ondřej, počátkem postu, tedy v polovici února r. 1092, vrátiti se domů. V neděli květnou, tedy dne 21. března, vjeli jsou společně s Rapotou s velikou slávou na hrad Pražský, dne 23. pak odebrali se do Boleslavě ke knížeti Kunratovi, s nímž pak světili jsou svátky velikonoční na Výšehradě. Krále Vratislava zastali již v hrobě, jejž byl sobě sám v založeném od něho kapitulním kostele na Výšehradě dal připraviti. Skonaltě, spadnuv na lovu s koně, dne 14. ledna 1092 [5]), panovav let 26 co kníže a 5

---

[1]) Srov. str. 308 t. d.

[2]) Bernoldi chron. k r. 1092 na uv. m. 453.

[3]) Annales Ottenburan. k r. 1092, u Pertze V. 8.

[4]) Dobner, Annal. VI. 5.

[5]) Ekkehardi chron. u Pertze VI. 207, pak Annal. Pegav. na uv. m. XVI. 245 udávají toliko rok úmrtí, den i rok ale Kozmas k r. 1092 u

let co král v Čechách i na Moravě. On jest předkem českého či Vratislavského rodu knížat českých, z kteréhož následovali na trůně kromě bratra a bratrovce čtyři synové a dva vnuci, ovšem ne vždy po právu staršího, proto také za nejrozličnějších změn a okolností, odkudž často podobalo se, jako by dobrý duch od tohoto trůnu byl se odvrátil.

Kozma připomíná slovy dosti suchými smrt krále svého, nechtěje nejspíše ani haněti, aniž chváliti, kdežto zásluhy Jaromírovy jme se i veršem vynášeti a světu zachovávati [1]. A přece náleží Vratislav II. beze všeho odporu k nejznamenitějším panovníkům našim. Za něho dobyly sobě Čechy, s Moravou jsouce spojeny, teprv pravé politické platnosti na venek, přestavše i dle jmena býti komorní zemí císařův německých a zvěčivše se o Lužice a Míšeň; Polsko pak odvádělo poplatek do Čech. Prostředek k tomu záležel v sesílení principu samovládného, jemuž Vratislav dovedl všudež zjednati platnosti a váhy. Podobně co druhdy Polsko i Uhry, tak dostala se i říše jeho vlivem tohoto prostředku k moci samostatné, vážené i hledané, kterouž císař německý na vlastní prospěch svůj musil v příčet bráti. Mělit jsme zajisté při vylíčení jedenatřicítiletého panování krále Vratislava nejedné příčiny, opravditi tuto výpověď svou. Dojde-li ale některá říše tam, že cizina si jí váží, pak je to jistým znamením, že i vnitřní stav její nalezá se v dobrém pořádku a že blahobyt její se zvelebuje. Poddaní, jsouce od křivd

Pertze IX. 100. Olomúcká kniha úmrtní má v té příčině 13. leden, praví: „Idib. Ianuarii obiit Wratislaus primus rex Boh. fundator Wissegradensis ecclesie.“ Úmrtní kniha Podlažická (srov. moje dílo o výskumech ve Švédsku, str. 404) klade: II. Idus Ianuarii, Wratislaus dux“, tedy den 12. ledna. Rozdíly takové v středověkých knihách úmrtních vznikají, že v nich jednou den úmrtí, jednou zas den pohřbu, jinde zas den výroční památky nebožtíka se udává, v nějž náleželo obvyklé modlitby za něho konati. Příčinu úmrtí mají též Annal. Rosenveld. u Pertze XVI. 101.

[1]) Kozmas II. 21. k r. 1090 u Pertze IX. 96.

bezpeční, mohou pokojně oddávati se živnostem svým, odkudž potom panovníka svého tou měrou ctí a milují, s kterouž tento snaží se hmotného i duchovního prospěchu jejich obhájiti. Král Vratislav mocně dovedl obojího; neboť Kozma, kterýž jinak není jeho přítelem, dává mu bezděky tuto chválu, vypovídaje za příležitostí popisu odboje Břetislavova, že netoliko všechno vyšší duchovenstvo, nýbrž i všickni, kdož byli jsou rodem, zbožím, věkem i zkušeností nad obecní lid vyvýšeni, zůstávali otci, t. j. Vratislavu, oddáni a že veškeren národ jeho co panovníka sobě vážil a miloval [1]. Byltě to jen přirozený následek dobře promyšlené politiky, kteráž způsobila, že císař bez něho se obejíti, apoštolská stolice pak na něho zanevříti nemohla. Politika jeho dala by se snad do jisté míry porovnati s onou otce jeho Břetislava. Vratislav smýšlel sice až do smrti své vůbec s císařem, nepronásleduje ale při tom nikdy důtklivě Řehořovců. Co by se bylo asi stalo, kdyby byl rozhodně, t. j. asi tak, jako Ladislav uherský nebo Altman Pasovský, těchto se přidržoval, to ovšem nedalo se předzvídati; dosti na tom, že v tak těžkých okolnostech dovedl netoliko sebe a říše své bez úrazu zachovati, nýbrž i rozšířiti a zvelebiti. My Moravané děkujeme Vratislavu zejmena nejmocnější páky mravného zdaru svého, t. j. domácího biskupství. O početných zbožných nadáních, kteráž od něho jsou učiněna, pověděli jsme již výše [2]. Co pak ještě kapitulnímu chrámu Staroboleslavskému způsobil dobrého, o tom vyprávějí dějiny české; z Moravy, a sice z arcijáhenství Znojemského a z Bítovského okresu, jak později se nazývá, dostávalo se oné kapitule až do r. 1298 od každého lánu 6 denárů, nad to pak ještě jistého podílu z mýt hradských [3]. Považí-li se, že takoví důchodové jinak chodili vždy do knížecí komory,

---

[1]) Kozmas II. 47 k r. 1091, u Pertze IX. 99.

[2]) Srov. str. 332 t. d.

[3]) Cod. dipl. Mor. V. 89.

a že byvše pryč oddáni, mohli tudíž snadno býti oželeni: tož může nám jak ta, tak i ona okolnost, že tolik dobře ozbrojených a vždy hotových vojsk českých spatřovali jsme za drahně let tu v Němcích, tu v Italii bojovati a vítěziti, měřidkem býti a svědectvím o spořádaném stavu jmění knížete tohoto. Takový cvik válečný nemohl ostatně obejíti se bez trvalých následkův. O vojně, kterouž vedl Vratislav s bratrem svým Kunratem a synem Břetislavem, pronesli jsme se již k r. 1090 [1]; jsouť to ovšem stínové v stkvělém obraze jeho, bez kterých ale nelze porozuměti přední stránce povahy jeho. *Vratislav chtěl vládnouti, poněvadž cítil v sobě k tomu sílu,* a pročež můžeme beze všech rozpakův postaviti pod obraz jeho slova, jež provolává za nebožtíkem mních Pegovský, řka: „Vratislav byl panovník, předky své mocí, vážností a bohatstvím nad všeliké porovnání předstihující, jehož strachovali jsou se císař i všecka knížata německá, jenž ale přece věrně pracoval o rozmnožení říše, osvědčiv se za panování Jindřicha IV. co věrný přítel jeho v mnohých nesnázích, pročež také ne bez zasloužení od něho první národa svého titulem královským, korunou a kopím jesť vyznamenán“ [2]).

[1]) Srov. str. 325 a t. d.

[2]) Annal. Pegav. k r. 1093, u Pertze XVI. 245.

HLAVA TRETI.

DOBA VÁLEK O NÁSLEDSTVÍ V ČECHÁCH A NA MORAVĚ. OD R. 1092 AŽ DO R. 1125.

Kunrat Brněnský stává se knížetem českým dne 20. ledna 1092. — Oldřich údělným knížetem v Brně, Lutolt ve Znojmě, Ofka se Svatoplukem a Otíkem v Olomúci. — Kozma biskup Pražský a Ondřej Olomúcký docházejí investitury dne 4. ledna 1092. — Kníže Kunrat umírá dne 6. září 1092. — Břetislav II. dosedá na knížectví (od r. 1092 do r. 1100). — Spory a různé snahy v církvi. — Nezdary úmyslův strany Jindřichovy. — Postavení Břetislava II. vzhledem k Polsku. — Vysvěcení Kozmy a Ondřeje r. 1094. — Konec liturgie slovanské v Čechách r. 1096. — Výpravy křížové r. 1095 a 1096. — Smrt Ondřeje, biskupa Olomúckého, r. 1096. — Jindřich a Petr, biskupové v Olomúci. — Válka s Polskem r. 1096. — Knížata moravská protiví se Břetislavu II. — Břetislav při dvoře císaře Jindřicha IV. r. 1099. — Heřman biskupem v Praze r. 1099. — Králevic Bořivoj dostává Čech v léno od císaře r. 1099. — Z toko počátek nových, nekonečných různic a bojův. — Oldřich Brněnský a Lutolt Znojemský údělův svých zpuzeni r. 1099. — Bořivoj na Moravě. — Lutolta obléhají na hradě Rakousích r. 1100.— Břetislav II. umírá r. 1100. — Bořivoj II. usedá na trůn v Praze r. 1100. — Kníže Oldřich činí se mu nepřítelem. — Oldřich sice přemožen, a však při

údělu Brněnském zachován. — Lutolt v Znojmě. — Svatopluk Olomúcký vzdoroknížetem r. 1104. — Ján II. biskupem v Olomúci r. 1104. — Nezdařená výprava Svatopluka do Čech r. 1105 a konečné jeho vítězství r. 1107. — Založení kostela sv. Václava v Olomúci r. 1107. — Vršovci zrazují Svatopluka. — Ukrutné jich potrestání r. 1108. — Svatopluk válčí s Uhry a Polany v l. 1108 a 1109. — Zabití Svatopluka r. 1109. — Kníže Vladislav I. dostává se k trůnu r. 1109. — Bořivoj vyvstává na něho r. 1109. — Bitva u Rokycan r. 1110. Vladislav vítězí a panuje až do r. 1125. — Založení kláštera Třebíčského r. 1109. — Otík Olomúcký ve vězení r. 1110. — Vychází z něho r. 1113. — Sjezd Přemyslovcův při řece Nise r. 1115. — Smrť Oldřicha Brněnského r. 1115. — Válka s Uhry 1116. — Bořivoj II. dochází poznovu knížectví r. 1118 a ztrácí je zase r. 1120. — Bořivoj umírá u vyhnanství r. 1124. — Smrť biskupa Heřmana Pražského r. 1122. — Konkordát Vormský r. 1122. — Menhart biskupem v Praze r. 1122. — Soběslav vypuzen z Moravy r. 1123. — Kunrat II. knížetem v Znojmě a Ota II. v Olomúci r. 1123. — Vipert Grojecký a kníže Vladislav I. — Sjezd knížat v Bamberce r. 1124. — Vipert Grojecký umírá r. 1124. — Taktéž Vladislav I. dne 12. dubna 1125. — Soběslav I. stává se knížetem českým.

Na zprávu o smrti krále Vratislava zdvihl se Kunrat Brněnský bez prodlení do Prahy, aby po právu staršího rodu panujícího dosedl na trůn český. Slavné nastolení jeho vykonáno jest beze vší překážky dne 20. ledna r. 1092. Víme ovšem, že již před 4 lety přednější země byli jsou se přísahami zavázali, přijíti ho za knížete svého a pána [1]). Údělné knížectví své rozdělil Kunrat dvěma synům svým; staršímu Oldřichovi († dne 11. listopadu r. 1115) odevzdán kraj Br-

[1]) Srov. str. 329 t. d.

něnský, mladšímu, Lutoltovi, pak († 1112) Znojemský kraj [1]). Olomúcké knížectví spravovala napořád ještě vdova Otova Ofka s syny svými Svatoplukem a Otíkem. O vdově Vratislavově, králové Svatavě, dochovaly se našich časův jen řídké zprávy. Podobáť se, že obdržela k výživě své také některé újezdy na Moravě [2]).

[1]) Den úmrtí Oldřicha nalezá se jediné v Necrol. Boh. Jmenované zde úděly moravské vycházejí na jevo z pozdější historie.

[2]) Jediné místo, z kteréhož lze vážiti domnění, že Svatavě šla též výživa její z Moravy, nalezá se u Kozmy k r. 1123. K témuž roku rozpráví totiž Kozma o čtyřech knížecích údělech na Moravě; tři z nich známe již, jsouť Znojemský, Brněnský a Olomúcký; té doby pak, t. j. r. 1123 držel Kunrat II. úděl Znojemský, Ota II. pak Olomúcký i Brněnský úděl. „Partam autem quartam illius regni (Moraviae), quam habuit tetrarcha Oudalricus, frater supradicti Lutoldi, addidit Ottoni, Svatopluk ducis fratri.“ Bratr knížete Svatopluka je ale Ota II. Olomúcký, Oldřich pak byl knížetem Brněnským a Lutolt Znojemským; přes to všecko vzpomíná ale Kozmas ještě jednoho čtvrtého bezejmenného údělu, nazývaje Oldřicha výslovně tetrarchou, t. j. knížetem, jenž čtvrtý díl říše spravuje (čtvrtníkem) Poněvadž pak kromě obstárlé králové Svatavy, třetí ovdovělé manželky Vratislavovy, mezi všemi Přemyslovci té doby neznáme nikoho, kdož by nějakým údělem na Moravě mohl býti opatřen, domníváme se podstatně, že tento čtvrtý díl Moravy vykázán byl králové Svatavě co zboží vdovské. Že Svatava nebyla v Praze sídlem, soudíme ze zprávy Kozmovy k r. 1125, jenž dí, že t. r. ke knížeti Vladislavu, na smrtelném loži jsoucímu „regina Svatava, mater ducis, praemonita et instructa Sobezlai ab amicis venit, ut visitaret filium suum.“ Pohříchu nenajdeš jmena jejího v nižádné z listin moravských, z té doby pochodících, leč k r. 1187 ve způsobě připomínky výroční paměti její. České kníže tehdejší Frydrych stvrzuje totiž bohaté nadání, kapitule Vyšehradské od ní druhdy učiněné, jež ale není na Moravě, nýbrž v Čechách (tak zvaný Újezd Svatavin v okresu Dolno-Kralovickém). Neníť tedy snadné, dohádati se údělu, na Moravě jí vykázaného. Za pozdějších dob, zejmena při konci XII. věku, shledáme se na Moravě sice ještě s dvěma úděly, Jemnickým totiž a Břeclavským; vzdaž-li ale hned po smrti Vratislavově r. 1092 jeden z těchto krajův vdově jeho byl udělen, o tom nedostává se všelikých pokynutí z těchto dob. Po míře Cod. dipl. Mor. II. 230, ddto. Laterani IV. Idus Aprilis 1231 držela králová Konstancí vdovské zboží své na Břeclavi, v Přibyslavicích, Kunovicích, Hodoníně, Bzenci a Moravských Budějovicích.

Manželka Oldřichova pocházela dle vší podobnosti ze slavného rodu saských Billungovcův [1]), manželka pak bratra jeho Lutolta byla z rodu Babenberského; jmenovalať se Ita, jsouc mladší sestrou markrabí rakouského Lipolta III. Svatého; starší sestra její, Gerbirg, provdala se za bratrance

---

[1]) Mních z Weingartenu, Anonymus Weingartensis de Guelfis Principibus Secul. XII., v Hessových Monument. Guelficor. pars histor. str. 21. dokládá: „Ista Sophia (vdova po Oldřichu Výmarském, jenž zemřel r. 1071 co markrabí Istrianský) ex duce Meginone (t. j. z vévody Magna saského, jenž byl poslední z rodu Billungovců) quatuor filias habuit: Wulfildem nostram, Ailicgam matrem Adalberti marchionis de Saxonia, tertiam, quam duxit dux Moraviae, quartam, quam Egehardus, comes de Sciren, a quodam monasterio sanctimonialem in Ratispona abstulit ac sibi matrimonio copulavit, Ottonemque palatinum ex ea progenuit.“ Dle této výpovědi byla tedy třetí dcera vévody Magna saského a manželky jeho Žofie vyvdána za nějakým „knížetem moravským.“ Jednáť se nyní o to, mohla-liž býti tato zmíněná třetí dci manželkou Oldřicha Brněnského? O první dceři, Vulfhildě, vypráví nám historie bavorská, že roku 1099 zasnoubila se s Velfovcem Jindřichem, vévodou bavorským, porodivši mu potom syna Jindřicha Pyšného. Manžel její zemřel dne 28. listopadu r. 1126 a 16 dní po něm i paní jeho. Ekart pak pošel z manželství Oty I. ze Skýr (Sciren = Scheuern) s Hazagou (z téhož rodu hrabat Skýrských), kteráž byla vdovou po hraběti Heřmanu Kastelském. Umrtí Ekartovo klade se do času hned po r. 1100. Ekartův syn s Richardou (tak nazývala se zejmena unesená z Řezna čtvrtá dci Magnova), Ota Skýrský, toho jmena VI., dosáhl okolo r. 1110 hodnosti falckrabího v Bavořích a připomíná se v listině z r. 1116 prprvé s příjmím „von Witelsbach.“ (Doklady toho viz u Gfrörera, Gregor VII., díl I. str. 453). Poněvadž pak, jak viděti, čtvrtá dcera Magnova ok. r. 1110 měla již zrostlého syna, tož bude nepochybné, že i třetí dcera jeho za doby, kdy kníže Brněnský Oldřich v historii naší poprvé se jeví, byla již dospělá vyjíti za muže. Možnosť takového sňatku nedá se tedy popírati; tím ale není ještě dokázána skutečnosť jeho. Vždyť neví se také ničehož o manželce Svatoplukově, kteráž rovně do této doby se hodí. Poněvadž ale mních Weingartenský nebyl by v posledním případě manžela třetí Billungovny pojmenoval knížetem moravským, nýbrž českým, jímž se později v skutku stal Svatopluk, rozhodli jsme se pro Oldřicha, knížete Brněnského. Palacký dává v Děj. n. č. I. 2 str. 341 manželce Oldřichově jmeno Adléta, nevzpomínaje ale původu jejího.

Lutoltova, Bořivoje, mladšího syna Vratislavova [1]). O novém knížeti českém, Kunratovi, vypovídá Kozma [2]), že první jeho skutek, jak mile totiž ujal se vlády v Čechách, záležel v tom, že vypravil jest neznámého nám jinak Viklína na rychlo co posla k císaři, té doby v Lombardii meškajícímu, s dary a prosbou, aby nevykonával investitury na biskupech, u něho již jsoucích, t. j. na Pražském i Olomúckém. Posel ale došel již po skutku, císař pak zdráhal se, zrušiti investituru, dne 4. ledna 1092 vykonanou.

Jakou neobyčejná tato žádost měla jest příčinu, toho náš kronikář ničímž nedokládá. Uvedeme-li sobě ale na paměť, že diplomem císařským ze dne 29. dubna 1086 nařízené a také provedené sloučení dioecese moravské s českou r. 1088 od Vratislava zase jest zrušeno, pak směli bychom se domnívati, že kníže Kunrat nejspíše asi chtěl co svědek a rukojmí onoho opatření císařskému slovu zase platnosti zjednati; to asi byl by přední podnět vypravení jmenovaného Viklína. Uváží-li se ale, že kníže Kunrat po všechen života svého čas jevil se co Řehořovec, pak bylo by lze vyložiti sobě starost jeho o to, aby od církve zapovězená investitura nepřišla k místu, právě z tohoto jeho rozhodně církevního smýšlení. Kunrat asi nechtěl míti v říši své biskupův, od kletého krále investovaných, předvídaje, že vysvěcení jejich potká se pak s nesnázemi; tušení toto opravdilo se také skutečně. Poněvadž totiž Kozma Pražský a Ondřej Olomúcký byli jsou obdrželi investituru od císaře, vysvětil je metropolita jich Mohučský Ruthart teprv v měsíci březnu

[1]) Meiller, Regesta, v rodokmenech k nim. V Nekrologu u Hanthalera dí se: „XVIII. Cal. Maii. Idha, Comitissa de Znoim, soror fundatoris S. Crucis.“ K památce Gerbirgy pak připomíná se tamtéž: „VI. Idus Iunii Heilbirg ducissa Bohemorum soror fundatoris S. Crucis.“ Že pak bratr Ity a Gerbirgy, markrabí Lipolt III., r. 1136 založil opatství cisterciácké ve Sv. Kříži blíž Teplic rakouských (Baden), jest vůbec známo. Srov. ostatně Cod. dipl. S. Crucis.

[2]) Kozmas k r. 1092. na uv. m. IX. 100.

r. 1094. Obě dioecese české byly tedy za všechen ten čas jako bez biskupův; neboť dokud Kozma a Ondřej nebyli řádně vysvěceni, nesměli nižádných výkonův biskupských se ujíti, tedy ani kněží zřizovati, aniž kostelův nebo olejův světiti. Poněvadž pak tento přechodní stav věcí prodlel se téměř za dvě léta, touženoť obecně po nějakém pořádném biskupu. A právě v této době uprázdnil se trůn český poznovu. Dne 28. března .1092 slavil ještě Kunrat, jak již připomenuto, vzkříšení páně s oběma biskupy na Vyšehradě (což také jesť důkazem, že s vyvolením jejich byl spokojen) a darovav klášteru Ostrovskému ves Kravsko, v býv. Znojemském kraji položenou, jakož i některé jiné zboží v Čechách [1]), osvědčil se tím býti plnitelem obvyklé v rodě Přemyslovcův svaté povinnosti, vykonati za duši zemřelých nějaký skutek milosrdenství; a však již dne 6. září t. r. rozloučil se s tímto světem, nepanovav déle než 7 měsícův a 17 dní [2]).

Po zákoně Břetislava I. náležel nyní trůn český králevici Břetislavu co nejstaršímu synu nebožce krále Vratislava, kterýž z doby nešťastného odboje svého proti otci přebýval i s někdejšími přivrženci svými v Uhřích. Újezd Bánovský a dvůr krále Ladislava byly jim útočištěm, pěkný to, hle, důkaz milosrdenství, způsobivší novou vlasť vypovězeným. Odtud udržoval Břetislav zajisté nepřetržité styky s rodnou zemí svou, poněvadž nebylo by ani jinak lze vyložiti sobě náhlého převratu mínění veřejného v zjevný jeho prospěch. Kozma zejmena dí, že hned po smrti knížete Kunrata uvítali

[1]) Cod. dipl. Mor. I. 190.

[2]) Tento počet vychází ze dne úmrtí, jehož Kozma na uv. m. str. 100 určitě vzpomíná. Kozma, s ním pak Necrolog. Boh., Dob. Mon. III. 14 a nekrolog Podlažický (v našich Forschungen in Schweden, str. 420) kladou VIII. Idus Sept. (6. září); počítá-li se odtud 7 měsíců a 17 dní nazpět, připadne nastolení Kunratovo na den 20. ledna. Nekrolog Olomúcký naopak vzpomíná úmrtí jeho ke dni 8. září, VI. Idus Sept. Na základě toho bylo by nastolení Kunrata událo se 22. ledna. Den 6. září, ku kterémuž tři pramenové se přimlouvají, má však rozhodně více pravdy do sebe.

jsou jak vznešenější osoby světské i duchovní, tak i veškeren národ nového panovníka s nevyslovným jasotem, když zejmena dne 14. září 1092 slavně do Prahy vjížděje [1]), co *Břetislav II.* (1092—1100) vlády se ujal; a přece bylit to jmenovitě tito světští i duchovní páni, kteříž před dvěma lety činili se jeho nepřátely. V pravdě také prokázal se Břetislav, počínaje sobě co opatrný a střízlivý protivník Řehořovcův, hodným důvěry, od země české, kteráž s císařem smýšleti byla obvykla, v něho kladené. Nad jiné pak vydal se Břetislav ve věcech politiky zahraničné na cestu nebožtíka otce svého, přidržuje se sice Jindřicha IV. a tedy i Klimenta III. papeže, a však s podobnou chytrostí a prozřetelností, co Vratislav. Tímto postavením k císaři řídily se také styky jeho se sousedními panovníky, zejmena s Vladislavem Heřmanem polským, s markrabím rakouským Lipoltem Sličným a s Ladislavem Svatým uherským. V rodě svém nezměnil v ničemž opatření od předchůdce Kunrata učiněných. Knížectví moravská ponechána jsou vesměs bratrancům jeho, kteříž ho také, skrze Moravu do Čech se beroucího, nejspíše potřebným průvodem byli opatřili.

Aspoň nevzpomíná Kozma ani slovem, že nové kníže byl v té příčině nějakých změn učinil, ku kterýmž měl z vlastní moci nepopíratelného práva a jimž mohl na prvním obecném sněmě zemském, k svátku sv. Václava svolaném, i stvrzení národa zjednati. Nyní chceme po pořádku zabývati se s vyložením této jeho vnější politiky, z čehož ovšem bude lze lecjakýms příhodám lépe porozuměti, jež za panování jeho v Čechách a na Moravě se udály.

Pověděliť jsme, že kníže Břetislav II. vzhledem k císaři a stolici apoštolské oblíbil sobě kráčeti po cestách nebožtíka otce svého. Meškaltě zejmena císař Jindřich IV. r. 1092, jakož i r. 1093 a více ještě let. v Italii, kdež ale štěstí válečné obracelo se k němu zady. V Němcích sice, zvláště

---

[1]) Kozmas k r. 1092 u Pertze IX. 100 a násl.

při Rýně a v Lotryncích, drželi přivrženci jeho napořád ještě vrch, jakkoli nedostávalo se jim trvalé jednoty a shody. Zejmena vzdalovali se někteří z nejmocnějších knížat duchovních, jako na př. náš metropolita Ruthart Mohučský († 1109), biskupové Žibřid Augšpurský, Gebhart Řezenský a j. m. všelikého rozhodného účinku, jímž by mohli sebe v šanc dáti; zvláště pak vzpírali se tvrdě všelikému svěcení biskupův, od císaře investovaných. Poněvadž pak Pražský a Olomúcký biskup, přijavše investituru od císaře, nedosáhli následkem toho také žádoucího vysvěcení, nebude nám s podivením, že v Praze směl objeviti se podvodník, kterýž za biskupa se vydávaje a biskupských výkonův se ujímaje, nebyl ani na kněze svěcen [1]). Jakého pohoršení, ustrnutí a jakých zmatkův způsobily jsou takové nevážné skutky jeho v zemi, toho domyslí se každý, kdož v duchu dovede se vpraviti do 11. věku, silou víry své pověstného. Tu zřízeni jsou kněži proti řádu, onde svěceny kostely a svaté oleje, z čehož šlo, že svátosti mnohým neplatně jsou udělovány. Bylot tedy nezbytné, že od takové trpké zkušenosti vzňala se v zemi touha po nápravě pořádku církevního, zvláště pováží-li se, že i knížeti samému bylo zvelebení náboženství a uklizení posledních zbytkův pohanství velice k srdci přirostlo. Podvodníci, kteříž klamali lid, za čarodějníky a hadače se vydávajíce, lidé, kteříž jali se vyučovati národ zase v obřadech pohanských, vyháněni jsou k rozkazu jeho bez všelikého slitování ze země.

Jsmeť toho mínění, že Břetislav II. vzal sobě v těchto věcech příklad ze sv. Ladislava uherského. Byltě tento bohabojný král na sněmu říšském dne 19. května r. 1092, tedy za doby, kdy Břetislav ještě při dvoře jeho meškal, prohlásil velice prospěšné zákony, čelící k vyhlazení pohanství v Uhřích [2]). A přece stalo se, že Břetislav skoro po dvě

---

[1]) Kozmas k r. 1092. na uv. m.

[2]) Endlicher, Rer. hung. Mon. Leges, str. 325 a násl.

léta neujal se nijakých opatření, aby biskupství Pražské i Olomúcké vybavila se z dosavadní církevní nečinnosti! Nejspíše asi ustanovil se vyčkati, jaký asi obrat vezmou snahy Jindřicha IV. Toho času pokoušeno se také již strhnouti do proudu jejich oba sousedy Břetislavovy, Ladislava totiž uherského a Lipolta rakouského. Kdyby bylo se povedlo straně císařově, získati sobě oba tyto Řehořovce nebo, což bylo jednostejné, učiniti je neškodné, pak by se byla octla Lombardie v přímém spojení s Čechy, na něž bez toho spoléháno, i bylot by pak bývalo snadné, proniknouti zase do Bavor a východních Frank; pročež jali se císařovi přátelé vyjednávati s Ladislavem uherským [1]. Ladislav vyslechnul sice pěkné sliby a návrhy, od poslův císařských mu činěné; jsa ale s důstatek moudrý a pobožný, zdráhal se přece spolčiti se s kletým císařem k nějakému rozhodnému podniknutí. Při něm nezdařil se tedy úmysl císařův. Nic lépe povedlo se mu i s markrabím Lipoltem a když posléze při konci r. 1093 i vlastní syn jeho Kunrat, zřeknuv se otce, dosáhl v Miláně železné koruny Lombardův [2], scvrkl se zástup dobrodruhův, při císaři posud vytrvavších, na hlouček nepatrný. Moc krále Kunrata vzmáhala se vůčihledě, poněvadž ho netoliko markraběnka Matilda i papež Urban II. podporovali, nýbrž i Tuscie, Lombardie, celé skoro jižní Německo a Burgundie za pána svého přijaly [3]. Když pak i Sasové a Durynci, zapletše se do soukromních různic a půtek, z nevěrného panování císaře pošlých, jali jsou se nedbati otce i syna, tu arci docházel všeliký člověk jasného rozumu k poznání, že osud císařův, dle něhož hodlal Břetislav II. ostatního jednání svého spořiditi, počíná obraceti se na vlastní jeho škodu a záhubu.

---

[1] Bernoldi chron. u Pertze V. 453.

[2] Bernoldi chron. k r. 1093, u Pertze V. 456.

[3] Bernoldi chron. na uv. m. Té doby jal prý se císař již o tom pomýšleti, jak by sama sebe ze světa sprovodil.

Císaře nebylo se v Němcích na ten čas obávati, pročež mohl se odhodlati Břetislav, jíti svou cestou, neohlížeje se po císaři. Jedna z těchto cest vedla do Mohuče, kdež náleželo spořádati konečně církevních věcí česko-moravských; druhá pak šla do Polska, aby s té strany zjednána byla říši české všeliká bezpečnosť. Na tuto cestu volil Břetislav nejprv nastoupiti.

Vímeť, že svak Břetislavův, nikdy neustávající bohatýr Vipert Grojecký, chtěje sobě Buděšinska i Hořejší Lužice zachovati, věrně a odhodlaně přidržoval se Čechův. Jeho úsilí hlavně děkoval Břetislav II. z toho, že směl i v markrabství Míšenském, jakkoli Jindřich z Eulenburka pánem té země se nazýval, vykonávati jistá práva svrchovaná. Držení Míšně bylo však na časy budoucí pro stát český jen potud s jistou důležitostí, pokud by se podařilo, připojiti k ní aspoň onen díl Slez, kterýž po levé strany Odry leží; neboť jen takovým způsobem bylo lze, nejslabší část hranic moravských k Polsku náležitě zjistiti a obhájiti. Podobáť se, že Břetislav II. hned v samém počátku panování svého živě pojal takový úmysl; aby však mohl býti proveden, náleželo prvé znesnadniti se knížetem Vladislavem Heřmanem. Tehdáž ale nezdálo se, že by byla již nadešla k tomu příhodná chvíle. Byltě zejmena Vladislav Heřman, ovdověv r. 1085 po první manželce své Jutě, sestře knížete našeho, zasnoubil se s Žofií, sestrou císařovou, r. 1087 po býv. uherském králi Šalomounovi též ovdověvší [1]), odkudž vešel v tužší ještě přátelství s císařem Jindřichem [2]), jež náleželo zajisté v příčet bráti. Bylot tedy nezbytné, skrýti se s pravým úmyslem za nějakou slušnou příčinu, a tu shledal Břetislav v zastavení obroku, jejž dle smlouvy z r. 1054 [3]) zavázali jsou se knížata polská do Čech od-

[1]) Bernoldi chron. k r. 1087. Pertz V. 446. Annal. Saxo k t. r. Pertz VI. 724.

[2]) Chron. Polon. II. 1. u Pertze IX. 445.

[3]) Srov. str. 169 t. d.

váděti a jenž té doby za dvě léta již byl dospělý. Břetislav jal se požadovati výplaty jeho v době, kdy kníže polské nalezal se v nemalé tísni následkem neštastné vojny, s Pomořany vedené, v kteréž i námezdný lid z Čech byl mu pomocen [1]). Staloť se tehdáž, že netoliko skrze porážku u Nákla blíž řeky Notče (v nyn. velkovévodství Pozňanském) vojenská česť knížete nemalé újmy byla jesť vzala, nýbrž že i šlechta polská, jakž bývá i podnes, o svržení skutečného či domnělého původce tohoto neštěstí jala se usilovati.

Byltě to zejmena palatin Setěch (Sieciech), jenž požívaje dokonalé přízně knížete i kněhyně, byl sice pán chytrý a osvícený, a však dávaje se unášeti lakomství a přílišnému nepotismu, národu všelijak jesť křivdil [2]). Chtěliť ho tedy svrhnouti; poněvadž ale kníže nehodlal Setěcha pustiti, nezbývalo protivníkům, leč odjíti ze země [3]). Břetislav poskytnul jim bezpečného útulku [4]), tím ale octnul se také o krok blíže k provedení vlastních úmyslův. Z Čech nastrojili úskoci, sotva asi bez přispění Břetislava II., odboj proti svému knížeti, hodlajíce v tom o slezský hrad Vratislav se opírati; v čelo odboje pak chystali se na oko postaviti Zbygněva, nemanželského syna Vladislavova [5]), jehož nevlastní matka byla dala na vychování (či lépe, na hlídání) do jednoho kláštera v Sasích. Na ručesť dorozuměli se s županem Vratislavským a vyvedše Zbygněva z kláštera, jali se rozhlašovati, že odbojem neměří se na krále, ale na pala-

---

[1]) Chron. Polon. II. 3. na uv. m.

[2]) Magistri Vincentii, episcopi Cracoviensis, Cronica Polonorum (t. j. kronika Vin. Kadlubka). Vyd. Alex. Kom. Przezdziecki v Krakově 1862, str. 74.

[3]) „Plures . . . ultroneum elegerunt exilium.“ Mag. Vinc. chron. Polon. I na uv. m.

[4]) „Chron. Polon. II. 4. u Pertze IX. 446.

[5]) Lelewel, Narody a t. d. str. 716. „Władisław Herman, ślubił wówczas dziewkę z pomiędzy ludu, kmieciankę, z której pierworodnego swego Zbigniewa spłodził.“

tina. To stalo se hned v prvním roce panování Břetislava II. jenž takto opět se přiblížil něco k cíli svému.

Poněvadž ale Vladislav nehodlal propustiti z donucení služebníka svého, náleželo i jemu strojiti se k válce. Jak málo ostatně důvěřoval sobě samému, toho důkazem jest prosba učiněná netoliko ke knížeti českému, nýbrž i ke králi uherskému, aby ho válečně podporovali. Oba splnili prosbu jeho; neboť bylo zjevno, že zvláště Břetislav takto nejspíše dostane se k cíli. Teď směl ujíti se branného prostřednictví bez všeliké urážky císaře, ba náleželo spíše poděkovati se mu z toho, že pod rukou připravil sobě příhodnou půdu. Kdož ale té doby psali jsou o těchto potržkách, vypovídají, že Břetislav i Ladislav uherský neválčili na užitek toho, kdož je k tomu byl poprosil, nýbrž v prospěch strany protivné [1]), i nelzeť je pro to ve lži stíhati; neboť Břetislav II., s vojskem sotva do země vytrhnuv, jal se i hned pustošením a pleněním kraje po levé straně Odry, kdež jediné hrad Němčí nechtěl se mu poddati, vyhledávati sobě náhrady nákladu válečného [2]) i donutil posléze knížete polského, ujav se nejspíše i osobního prostředkování, aby smluvil se o pokoj se Zbygněvem i přivrženci jeho. V smíru, na to učiněném, uznal Vladislav Heřman Zbygněva za syna, zaplatil zaležely obrok dvouletý, tedy 60 hřiven zlata a 1000 hřiven stříbra, a zavázav se poznovu k placení jeho i na časy budoucí, dopustil i toho, aby mladšímu synu jeho, knížeti následníku Boleslavu (jenž později přizván jest Křivoustým) vydána byla k obživě župa Kladská, při samé hranici české položená, a však pod právním titulem manství českého a pod rukojemstvím strýce jeho, knížete Břetislava [3]). Z Kladska, tohoto nového léna českého, šel Břetislavu II. ten prospěch, že odtud v kraji při Odře mohl

[1]) Chron. Polon. II. 4. u Pertze IX. 446.

[2]) Kozmas III. 1. u Pertze IX. 102.

[3]) Kozmas na uv. m. 102.

sobě způsobiti ustavičnou stráž proti Polsku, ba za příhodnou příležitostí vytrhnouti až k samé Odře. Že takové úmysly nedaly se potom již více tajiti, v tom pronesli se Vratislavští, omlouvavše se při propuknutí odboje knížeti svému, že prý vlasti své nezaprodali ani Čechům, aniž druhým cizozemcům, přijavše k sobě toliko syna knížete svého a uprchlé krajany [1]; šlať tedy přece jen té doby řeč o nějakém vydání Slezska Čechům, poněvadž by jinak taková omluva nebyla měla smyslu ani podnětu.

Jak se dále ještě Vladislav s synem Zbygněvem porovnal, to pro nás má již méně váhy. Sliby a dary ode dvora uchlácholily, ba změnily za nedlouho smýšlení odbojného prvé Slezska, Břetislavu pak, došedšímu cíle, nebylo více třeba, podněcovati dále ještě oheň podložený [2]). Zbygněv přinucen jesť, opustiti Slezsko, i utekl se do Krušvic při jezeře Goplu, kdež ho přijali [3]); a však byv i zde od otce poražen a jat, odveden jesť do Mazovska, kdež ostal až do r. 1097 věznem na jistém hrádku, Setěchovi náležitém. Setěch pak sám za mnohá léta ještě dovedl se udržeti v lásce pána svého, arci že na velikou škodu vlasti své; kněžic Boleslav pak, dojížděje z Kladska často ke dvoru Pražskému, vzpomínal sobě ještě v stáří svém vděčně požitého tam pohostinství [4]).

V časích tohoto odboje šlechty polské proti straně dvorské, jehož ohništěm byla, jak řečeno, Vratislav, páchány jsou i na Moravě mnohé škody od branného lidu Setěchova [5]). Byloť zajisté třeba, zabrániti pomocem válečným,

---

[1]) Chron. Polon. II. 4. u Pertze IX. 446.

[2]) Chron. Polon. II. 4. u Pertze IX. 446 nazývá knížete Břetislava zřejmě původcem těchto různic v Polsku.

[3]) Chron. Polon. 4 a 5 na uv. m.

[4]) Chron. Polon. III. 21. u Pertze IX. 473.

[5]) Chron. Polon. II. 10. na uv. m. 448. Vztahujemeť pustošení Moravy, jež na tomto místě se vzpomíná, již k r. 1093, poněvadž Setěch, jsa potom v jiných končinách říše polské zaměstnán, do krajiny Vratislavské nikdy více nepřišel.

z Moravy k Břetislavu jdoucím, vstupu do Slez, a k tomu konci náleželo osaditi hranice zemské v této straně. Za takovou příležitostí pustošeno vždy i pleněno. Jakého asi podílu měli jsou moravská knížata Svatopluk a Otík Olomučtí, Oldřich Brněnský a Lutolt Znojemský v této polské výpravě, toho z pramenův nelze doložiti [1]; ale právě že pramenové o tom mlčí, nebude nepřípadné domnívati se, že této roztržce asi rovnou myslí se dívali. Chrániti Moravy a postupovati v nepřátelské zemi ku předu, bylo věcí knížete českého, jehož spatřujeme z jara r. 1094 již na druhé oné cestě, an vysýlá nevysvěcené posud biskupy Pražkého a Olomúckého v průvodu falckraběte Rapoty do Mohuče, aby tam konečně přijali žádoucího svěcení.

V Mohuči zasedali v středopostí r. 1094 biskupové i knížata německá, strany Řehořovské se přidržující, právě na obecné synodě, kterouž řídil náš metropolita Ruthart. Této synodě představil Rapota jmenem knížete českého jmenované biskupy Kozmu a Ondřeje a vyložil, že oběma dostalo se již od císaře Jindřicha stvrzení — že byli jsou investováni, toho ovšem zamlčel [2], — načež vykonal arcibiskup Ruthart v neděli Oculi, tehdáž na den 12. března připadší, — slavné svěcení jejich. Takovým způsobem skončeno jest dlouhé uprázdnění stolic Pražské a Olomúcké a oba biskupové směli odtud všelikých výkonův, na úřad jejich slušících, právě se ujíti.

Náš kronikář Kozma byl sice při tomto vysvěcení, neměl ale co přivrženec Klimenta III. (třeba sobě totiž připomenouti, že Kozma byl ženat a že teprv r. 1099 byl na kněžství zřízen) asi velikého potěšení z něho; vypravujeť

---

[1]) Co Turčanský v kap. 52, ve Schwandtnerových Script. I. 166 jaksi zmatečně vypravuje, náleží teprv k r. 1095.

[2]) Kozmas k r. 1094 na uv. m. „quod electio eorum per imperatorem in urbe Mantoua corroborata sit.“ Na pouhém potvrzení volby nějakého biskupa skrze císaře, ač jesť-li vůbec bylo bez hříchu simonie prošlo, nemívala církev nikdy v obyčeji se pozastavovati.

zejmena jen případnosti nezbytné, stěžuje sobě hlavně na to, že biskupové na zpětné cestě své nemohli ani v Amberce mše sloužiti, aniž ve městě, kterémuž on říká Kaber (snad Cheb nebo Chub?) přenocovati, poněvadž prý místa ta byla naplněna mrtvolami od zuřícího té doby moru [1]). Bylot by nám ovšem milejší, kdybychom se od něho byli dozvěděli, co v Mohuči jednáno a odkudž to zejmena pošlo, že Ruthart, jakkoli odhodlaný Řehořovec, vysvětil přece naše biskupy, od císaře investované; nebot nedá se mysliti, že by on a s ním i biskupi, na synodě jsoucí, nebyli věděli o tom, co dne 6. ledna r. 1092 v Mantově bylo se přihodilo; a byt i Rapota na synodě nebyl dotýkal se vykonané investitury, mluvě jen o císařském stvrzení, není tím přece podstata věci ještě objasněna. Podobně zůstáváme o tom v nejistotách, koho asi ze sousedních biskupův metropolita Mohučský mezi tím byl zmocnil, aby za trvajícího uprázdnění obou stolic vykonával v Čechách a na Moravě biskupskou jurisdikci. Zprávy, kteréž ale nejsou nikterak zaručené [2]), jmenují v té příčině biskupa Gebharta IV. Řezenského a Medinvarta (Meinvarta) Frisingského co biskupy, k těmto výkonům u nás zmocněné. Taková a podobná objasnění byli bychom mohli od Kozmy vším právem očekávati, jemu však nevidělo se zmíniti se o nich ve své kronice.

Následkové vysvěcení našich biskupův, od Řehořovského metropolity vykonaného, objevili se za nedlouho. Všecko, cožkolivěk příčilo se v zemi ustanovením, od Řehoře VII. druhdy vydaným, to i hned dle možnosti uklizováno. Vímet mezi jiným, že Řehoř VII. prostředkem schvalního listu papežského ze dne 2. ledna 1080 tehdejšímu panovníku Vratislavu II. byl nařídil, aby liturgie slovanské, kterouž papeži zlíbilo se nazvati „daremnou lehkovážností“ a kteréž církev za dřevních dob toliko z vyšších vzhledův byla do-

[1]) Kozmas na uv. m. Srov. Bernoldi chron. k r. 1094, u Pertze V. 459.
[2]) Dobner, Annal. VI. 26.

pouštěla, po vší zemi své hleděl potlačiti. Že pak Vratislav nemínil tohoto nařízení uposlechnouti, také již pověděno; klášter Sázavský směl i dále slovanské liturgii se těšiti. Za doby, kdy Břetislav II. ujal se panování, povýšen jest na Sázavě mnich Božetěch k hodnosti opata, muž zajisté učený a štědrý, kterýž vyznamenávaje se týmž časem co malíř i sochař, dovedl výborně pečovati sice o pověsť a vliv kláštera sobě svěřeného, méně ale o vnitřní řád a kázeň jeho. Vyhledávaje přízně lidu i jsa nad to domýšlivý a prchlý, brzo odcizil sobě mysli bratří svých. Dokud trval Vratislav II. ještě mezi živými, neodvážili se nespokojení, veřejně na opata svého žalovati; byltě Božetěch zajisté miláčkem královým. Když ale Břetislav II. na trůn dosedl, počínali protivníci sobě již vésti směleji. V čele jejich byli mníši Demeter, Kanan a Holíš, kteříž asi nejspíše jak knížete, tak vysvěceného nedávno biskupa Kozmu neustávali drážditi žalobami svými. Takový stav věcí nebyl biskupovi arci proti mysli; neboť měl nejspíše za svou povinnosť, naléhati na vyplnění rozkazův, v papežské bulle ze dne 2. ledna 1080 obsažených. Ustanovilť se tedy s vůlí předních země, položiti konec liturgii slovanské v klášteře Sázavském i osaditi jej mníchy latinskými. To stalo se koncem r. 1096 a již dne 13. ledna r. 1097 jmenován jest z přičinění biskupa probošt Břevnovský Děthart prvním opatem latinským na Sázavě, kterýž dne 8. března t. r. k tomu místu zřízen jest a dosazen. Mníchové slovanští rozptylili se po zemi, a aby bylo obnovení všelikých toho způsobu pokusův stíženo, zkaženy jsou kyrillicí psané knihy liturgické téhož kláštera Sázavského zúmyslně nebo aspoň povrženy, načež nový opat sám přepsal klášteru svému potřebné knihy latinské [1]. A tak, hle, vzala jest liturgie slovanská, od svatých Cyrilla a Methoděje v IX. věku zavedená, v zemích říše české na vždy smutný konec. Klášter slovanský, od císaře a krále

[1]) Monach. Sazav. u Pertze IX. 153.

Karla IV. r. 1347 na Emauzích v Novém městě Pražském založený, byl chudým toliko památníkem toho, co svatí onino apoštolé moudře a k časům svým velice případně byli jsou obmýšleli a provedli [1]). Vyklizení liturgie slovanské z kláštera Sázavského bylo zajisté nemalým ústupkem, jejž Řehořovcům učiněno, kteříž týmž časem jmou se již bráti do rukou svých, nedbajíce ani císaře ani říše, ono veliké národní hnutí důležitosti světové, jemuž říká se *výpravy křížové.*

Úmysl, dlouho již chovaný, vytrhnouti totiž mohamedanům z rukou panství nad zemí zaslíbenou, stal se posléze skutkem na synodě, v Piacencí v březnu r. 1095 držené. Papež Urbán II. ohlásil se, že sám postaví se v čelo velikého tohoto podniknutí, složiv tento slib v tváři více jak 4000 kněží a 30.000 lidu světského [2]). Nastalať zanícení obecné a čím skrovnější byly jsou zeměpisné vědomosti lidu jím uchváceného, tím hrdinnější mysl jeho. „Bůh tomu chce", tak slycháno všude rozprávěti a pod tímto heslem opouštěli bohatí i chudí zámky a chýše, rod i vlasť, jdouce po zbožné této myšlence [3]). Bylať ona zajisté a při počátku válek křížových jedinou silou, hnutí toto způsobující. Nad jiné pak ovládla tato mysl národy jazyka francozského a německého. Z doby velikého moru, vylidnivšího mnohá místa v Němcích a r. 1095 i v Čechách a na Moravě zuřivšího [4]), nabývaly pouti do Palestiny vždy rozsáhlejších rozměrův, berouce se podél Dunaje dolů a skrze říši Byzantskou, kdež té doby panoval císař Aleksej Komnenovec. Stalyť se tedy té chvíle, kdy zejmena ustanoveno se na tom, aby výprava do Palestiny děla se dle určitého rozvrhu, — Uhry a říše Byzantská zeměmi v té příčině nad jiné důležitými a protož

---

[1]) Srov. str. 285 t. d.

[2]) Bernoldi chron. k r. 1095, u Pertze V. 462.

[3]) Annal. Saxo k r. 1095, u Pertze VI. 728 dí: „Subsecuta est expeditio non tam humanitus quam divinitus ordinata Hierosolimam."

[4]) Annal. Gradic. k t. r., u Pertze XVII. 648.

nechceme zprávy, že vysoce vychvalovaný té doby král uherský, svatý Ladislav totiž, v boží hod velikonoční r. 1095 (dne 25. března) požádán jest, vzíti na se vojenské vedení obmýšlené výpravy křížové, — nikterakž bráti ani v pochybnost, aniž v podezření. Turčanský zejmena dí [1]), že král Ladislav přijal jest toho nabídnutí a že jednoho z knížat moravských, nejspíše asi Svatopluka, staršího syna Oty I. Sličného, požádal, aby k němu v tom se přidružil. Svatopluk přislíbil, ač bude-li mu Ladislav chtíti poskytnouti pomoci, aby knížeti Břetislavu mohl se vymstiti z křivdy, nejspíše jemu odtud způsobené, že kníže zdráhal se vydati Svatopluku nějaké zboží rodinné. Ladislav ujal se v skutku příbuzného svého i vypravil se válečně skrze Moravu do Čech. A však rozstonav se smrtelně při hranicích českých, skončil tu někde život svůj dne 30. července r. 1095. Pochovalit ho slavně ve Velikém Varadíně [2]). Koloman čili Kálman, syn bratra jeho Gejsy, byl nástupcem jeho na trůně uherském; zemřelť r. 1114. Křižáci zvolili sobě na sněmu církevním v Clermontě auvergnském dne 26. listopadu r. 1095 jiné vojevody, načež vzalo teprv ono nové stěhování národův, t. j. války křížové, průchod svůj, jakkoli směrem opáčným [3]).

Čechy i Morava staly se i hned dějištěm této nové, dosud nevídané zbrojné výpravy poutnické. Německý kněz Volkmar provedl totiž s jara roku 1096 na 12000 křižákův

[1]) Thurocz II. kap. 59 ve Schwandtnerových Script. rer. Hung. I. 165.

[2]) Thurocz na uv. m. Ostatně jest Turčanskému, o těchto příbězích vypravujícímu, právě zde velmi těžko rozuměti. Něco světla nabývá věc tím, čte-li se na místě „Conradus“ Svatopluk a vztáhne-li se zpráva, jak zejmena dostal se Svatopluk na trůn český, k době vůbec pozdější. Za to napovídá Turčanský zřejmě příčinu, pro kterouž král ujal se vypravy válečné do Čech. „Rex congregato exercitu suo cepit ire contra Bohemos propter iniuriam nepotis sui.“ Byltě ovšem Svatopluk sestřencem královým, pocházeje z sestry Ladislavovy.

[3]) Annal. August. k r. 1096, u Pertze III. 134.

německých skrze Čechy a Moravu, kteříž došli ale jen stolice Nitranské v Uhřích; nebot nemajíce pořádného řízení, vzali věčím dílem za své [1]). Skládalyť se zajisté první tyto výpravy s nejmenší díl z lidí, pořádně ozbrojených, majíce jednak lid mezi sebou, jenž jda po zbožném přesvědčení svém, odvážil se toliko pro spasení duše této neznámé, dlouhé a nebezpečné cesty, jednak dobrodruhy, za neobyčejnými věcmi se honící, nebo sobce, ze zbožného zanícení druhých kořistiti chtící, posléze pak fanatiky, kteříž právě proto, ze jimi byli, nikdež nedovedli sebe udržeti v potřebných mezích, a tito poslední byli chvalitebnému podniknutí onomu s největší škodou. Tak vstoupivše sotva na půdu Čech a Moravy, jali jsou se na př. přepadati židy, té doby v našich podhradích usedlé, a nutiti je pod trestem smrti ke křtu, vážíce to za skutek bohulibý. Daremně opíral se biskup Kozmas tomuto nespravedlivému a nekanonickému počínání; nemoha nikdež podpory a pomoci se dovolati, musil se tomu dívati, čehož nestačil zabrániti. Z tohoto nedůstatku ochrany pošlo také, že právě nejbohatší židé počali jsou se té doby stěhovati ze země do Polska i Uher.

Zdaliž také Ondřej, biskup Olomúcký, po příkladu biskupa Pražského postavil se na odpor tomuto nucenému křtění židův, o tom sice nic se nevypovídá, zdá se ale býti k víře podobné, poněvadž oba biskupové ke straně Řehořovcův lnuli. Následkův takového jednání nedočkal se ostatně Ondřej. Nekrolog Olomúcký klade úmrtí jeho ke dni 22. května [2]) a nejstarší vypsání posloupnosti moravských biskupův [3]) do r. 1096. Co nástupce jeho jeví se Jindřich I., o kterémž ví se jen tolik, že r. 1096 světil jest farní kostel sv. Marka ve vsi trhové Knínicích, v býv. kraji Olomúckém [4]).

[1]) Annal. Saxo k r. 1096, u Pertze VI. 729 a 730.

[2]) Nekrolog český má týž den, v Podlažickém pak není dne úmrtí biskupa Ondřeje nikdež vzpomenuto.

[3]) Granum u Richtra, Series Episc. Olom. str. 16.

[4]) Cod. dipl. Mor. I. 190 a 196.

Poněvadž ale nikdy neveden jest v posloupnosti biskupův Olomúckých, budou o jeho jsoucnosti vždy jisté pochybnosti. Úmrtní kniha Olomúcká připomíná smrti jeho ke dni 13. června, a sice pouhými slovy: Umrtí biskupa Jindřicha [1]). Kterého roku ale událo se toto úmrtí, nenalezneš nikde zapsáno. Jest domnění, že spravoval církev Olomúckou až do r. 1099 [2]), načež stal se biskupem Petr, s jehož jmenem ale po dnešní chvíli ani jediná listina neprokázána. Poněvadž však od starodávna spatřuje se Petr v řadě Olomúckých biskupův, nad to pak i den úmrtí jeho, t. j. 3. červenec, v nekrologu Olomúckém zapsán jest, nevidíme podstatné příčiny, proč bychom jmena jeho z historie vymazali. Spravovalť zejmena církev Olomúckou až do r. 1104.

Pravilit jsme, že biskup Pražský Kozma, přičiňuje se chrániti židův od fanatické horlivosti křižákův, násilného jich pokřtění vyhledávajících, nesetkal se s podporou moci

[1]) Necrol. Olom. Msc.

[2]) Důkaz, že byl vůbec biskup Olomúcký jmenem Jindřich I., stojí o velice vrátkých nohou. O jsoucnosti jeho svědčí jediný přepis, v XVII. věku učiněný, k čemuž třeba ještě dodati, že jmeno jeho pouhým H. se tu znamená. Měl-li přepisovač v pravdě prvopis z XII. věku před rukama — neboť toto připomenutí vyskytuje se prý v jedné listině z r. 1113 —, pak mohlo se mu velice snadno přihoditi, že četl staré, otevřené A (t. j. Andreas) co H (Henricus). Proti jsoucnosti Jindřichově svědčí netoliko ta okolnosť, že jmenovaná Series o něm docela mlčí, nýbrž i také obyčej, uváděti jmena biskupův s číslem jich řadovým. Ondřej nazývá se v nejstarší knize úmrtní biskupem čtvrtým, k jmenu Petra I. pak naleží se v témž nekrologu, a sice ke dni 3. července, připsáno číslo V., a přece dí se, že onen Jindřich panoval před Petrem. Ustanoviti se na tom domnění, že Jindřich nebyl, podobně co Vecel, vysvěcen a v té příčině že jeho jmeno v posloupnosti biskupův opuštěno, — nejde proto, že by, nemaje svěcení, nebyl mohl sám světiti farního kostela, kteréhož výkonu mu jeden přepis listiny, z XVII. věku pochodící (srov. Cod. dipl. Mor. I. 190) výslovně přičítá. Poněvadž ale úmrtí jeho s určitým příjmím „Henricus episcopus“ ke dni 13. července v nekrologu Olomúckém se vyskytuje, rozhodli jsme se následovati příkladu Bočkova, pojavše ho též v řadu biskupův Olomúckých.

světské, kteráž k tomu jediné byla dostatečná, což ovšem budeme sobě moci vysvětliti, uvážíce okolnosti tehdejší. Podpory této mohl biskupu poskytnouti buď národ, buď panovník; národ, přidržuje se horlivě víry v křesťanské pravdy, nechtěl a nemohl posléze k násilí přistoupiti, poněvadž by křesťané byli musili zdvihnouti se na křesťany, a to pro pouhého žida! Prolévati krve křesťanské ve prospěch židův, to zdálo se časům tehdejším býti zločinem; kníže pak, i kdyby k vůli pořádku a pokoji nešťastných židův byl chtěl se ujíti [1]), nemohl toho učiniti, poněvadž mu téhož roku 1096 nastávala již zase vojna s Poláky. Nám netřeba dlouho vyhledávati podnětův k této válce; vždyť pak bylo postavení, v kterémž oprávněný dědic trůnu polského, kněžic Boleslav, co držitel Kladska ke knížeti českému se nalezal, zcela k tomu způsobilé, aby z něho pošly styky oběma stranám nelibé. Boleslav byl manem knížete českého, Břetislav pak měl sotva mnoho chuti, zůstati jen dle jmena vrchním jeho pánem. Osvědčilť se v tom zejmena tím skutkem, že průchodem této války polské obořil jest hrad Brdo (nynější Vartu), na pomezí slezském proti Kladsku co strážný hrad stojící, načež jal se stavěti několik míl východněji, a sice též při řece Nise, český hrad Kamenec [2]). Kozmas vypráví nám za touto příležitostí [3]) též o sporu osobním, jejž měl kníže Břetislav s nejdůvěrnějším dosud služebníkem svým, totiž s Mutinou Vršovcem, kterýž byl županem v Litoměřicích a, jak se podobá, i náměstkem knížete při válečném lidu jeho v Slezích; spor dospěl posléze do těch koncův, že Mutina a bratr nebo jiný blízký příbuzný jeho (neboť z jediného o tom pramene nelze se způsobu toho příbuzenství dohádati), jmenem Božej, župan Žatecký, všeho zboží svého v Čechách zbaveni byvše, ke knížeti polskému jsou se utekli, kterýž jich poctivě k sobě při-

[1]) Kozmas k r. 1098 sám jaksi lituje židův trýzněných, řka: „O quantum pecuniae miseris Iudaeis illa die est sublatum."

[2]) Kozma k r. 1096, u Pertze IX. 103.

[3]) Kozma na uv. m.

jal [1]). Bylotě to jakous odplatou za chování polských odbojníkův v Praze r. 1093 z dob povstání Zbygněva. Původ onoho sporu neudává se určitě, jediné o tom vypovídá se, že kníže měl vůbec v nenávisti veškeré pokolení Vršovcův pro jejich pýchu a úskočnosť; my bychom k tomu dodali, že kníže Vršovcův proto nenáviděl, poněvadž usilovali o to, aby národní t. j. obmezené monarchie zachovali, překážejíce panovníkům českým v patrných snahách jejich po zavedení vlády neobmezené; že pak i kníže Břetislav II. nebyl prost snah takových, poživ nad to i rady dobrého těch věcí znalce, o tom budeme se moci ihned přesvědčiti.

Mezi údělnými knížaty moravskými považován a ctěn jesť rod Kunrata I. jaksi za přední. Vímeť zajisté, že Kunrat horlivě ujal se svým časem vdovy Oty Olomúckého, Ofky, a synův jejích Svatopluka a Otíka, když zejmena Vratislav obmýšlel o úděl otcův je připraviti. Vážnosť, v kteréž otce chováno, přešla na nejstaršího syna jeho Oldřicha, kterémuž, podobně co Vršovcům, záleželo již proto na zachování statutu Břetislavova, poněvadž co nejstarší rodu byl také následníkem trůnu. Jako Vršovci činili se ochránci a mluvčími staré šlechty zemské, kteréž příslušelo účastenství v ústavě, tak byl Oldřich přirozeným jaksi zastupitelem práv netoliko vlastních, nýbrž i práv mladších členův rodu panujícího. Že tomu v skutku tak bylo, poznává se z náhlého jmenování osoby jeho, a sice za doby, kdy oba nejmocnější Vršovci, Mutina totiž a Božej, zbaveni jsou zboží svého v Čechách a k útěku do ciziny přinuceni. Kozma vypráví totiž beze všeho odůvodnění k r. 1097 zcela krátce, že prý Břetislav, povolav k sobě Oldřicha Kunratovice, dal ho jíti a na hradě Kladském vsaditi [2]). Bezděky táže so tu čtenář po příčině takového účinku. Spatřujemeť ji jediné v zjevném úmyslu knížete, aby s porušením zákona o následství staršího stolec

[1]) Kozma na uv. m. k r. 1096 a 1101.

[2]) Kozmas k r. 1097, u Pertze na uv. m.

knížecí dostal se bratru jeho Bořivoji a aby oprávněný dědic jeho Oldřich o něj byl připraven. Oldřicha nezůstaly tyto obmysly knížete českého tajny a chtěje jich pokaziti, vyhledával spolku s Vršovci, čímž ale sám vlezl jesť do pasti. Že pak Břetislav jatého bratrance mimo zemi dal vsaditi a střežiti, podal sám toho důkaz, že nemohl na vlastní župany v té věci spolehnouti; vždyť pak chystal se obejíti základní zákon říše, na nějž otcové těchto županův byli jsou přisáhli, což mu také na čas, a sice s cizí pomocí, v skutku se povedlo. Kde ale shledal se s touto pomocí?

Od té chvíle, co vévoda Velf bavorský a prvorozený syn jeho téhož jmena byli jsou císaři ode všad sklíčenému rukou svých k smíření podali [1]), mohl tento zase do Němec se odvážiti. Nejspíše z Verony dolinou Adiže nahoru zdvihl se císař s jara r. 1097 do Němec, kdež ho v údolí Inském někteří páni bavorští očekávali, majíce falckrabí Rapotu v čele [2]). Dne 15. května t. r. byl císař již v Nussdorfě při Inu [3]) a dne 24. května v Řezně [4]). Zde pozdržel se až do měsíce srpna a sem přibyl také svak knížete českého, Vipert Grojecký [5]). V Řezně bylo, jakž pochopitelno, mnoho jednáno; také o Čechách smlouval se Vipert s císařem, co a jak, o tom hned povíme. Nejdivnější věc ale byla ta, že císař povolil jesť židům, stěžujícím sobě u něho na násilné křtění skrze křižáky, prostředkem zvláštního listu císařského, aby směli zase k židovské víře se navrátiti, jako by jemu bylo příslušelo právo, po vlastní vůli naložiti se svátostmi křesťanskými [6]). Že takové výsady zjednali sobě tito příslušníci

---

[1]) Již po velikonocích r. 1095 pracovali oba Velfovci o to, aby zjednali císaři zase řízeň a panství v Němcích. Bernoldi chron. u Pertze V. 463.

[2]) Aventin, Annal. Boic. kn. V. 472.

[3]) Böhmer, Regesta č. 1954.

[4]) Bernoldi chron. k r. 1097, u Pertze V. 465.

[5]) Bohmer, Regesta č. 1955.

[6]) Ekkehardi chron. k r. 1097, u Pertze VI. 208.

komory císařské (těmi byli zejmena židé za časův středověkých) jediné pomocí těžkého zlata, rozumí se samo od sebe. Učinilit to ovšem rádi, a sice netoliko v Řezně, nýbrž i v Mohuči, kdež císař počátkem měsíce prosince držel sjezd knížat [1]). Podobáť se, že císař schválně vyvolil sobě Mohuč za místo sjezdu, aby metropolitu Rutharta uvedl v pokušení. Ruthart ale po rozumu císařově špatně v něm obstál; neboť ušed tajně z města, aby s kletým císařem nepřišel do stykův, odebral se na hrádky své v Durynsku [2]). K sjezdu samému málo se dostavilo povolaných a z usnešení jejich vztahovalo se nejdůležitější opět k židům, v jichž prospěch vzaty jsou příbuzným vzdáleného arcibiskupa statky, poněvadž je viněno, že prý v loupežích, r. 1096 na židech Mohučských spáchaných, měli jsou účastenství. Z jara r. 1098 setkáváme se s císařem v Cáchách, kdež, jak podobá se, činěny jsou knížatům shromážděným proposice, aby prvorozeného králevice Kunrata, kterýž, jak výše praveno, byl již proti otci dosáhl koruny lombardské, čině se mu urputným nepřítelem, odsoudili práva ke koruně, vznesouce ji na mladšího, Jindřicha; v té věci aspoň tolik je jisto, že tento Jindřich, jsa té doby ještě útlého věku, jeví se v jedné listině, ve prospěch kostela panny Marie v Cáchách dne 10. února 1098 vydané, již s titulem krále německého [3]). Co zde na knížatech žádáno, to provedeno jest následujícího r. 1099 dne 6. ledna, a sice opět v Cáchách. Králevic Jindřich pomazán totiž v svátek zjevení páně na království, korunovace Kunratova vyhlášena za neplatnou, ba i acht říšský na něho prý vydán [4]). K velkonocům odebral se císař do Řezna a zde potkáváme se opět s knížetem Břetislavem, jemuž byl svak a někdejší spo-

[1]) Ekkehardi chron. na uv. m. 209.
[2]) Ekkehardi chron. na uv. m. 209.
[3]) Böhmer, Regesta č. 1957.
[4]) Ekkehardi chron. k r. 1099, u Pertze VI. 210.

lečník jeho ve válce, Vipert totiž Grojecký, výborně připravil cestu.

Bylot zejmena knížeti Břetislavu velice potřebí rady a pomoci tohoto pána, v umění státním nad obyčej zběhlého a poselství diplomatických nemálo zkušeného, kterýž při dvoře testě svého, krále Vratislava, mnoho se zdržovav, práva i mrav země české dokonale byl poznal, a to v dvojí příčině, jednak k nastávající volbě nového biskupa v Praze, kdež Kozma dne 10. prosince r. 1098 byl s životem se rozloučil [1]), jednak v příčině provedení dávního úmyslu, aby s pominutím právního následníka, Oldřicha Brněnského, zjištěno bylo panství v Čechách bratru knížete, Bořivoji. Vzhledem k první věci přimlouval se Vipert za kaplana dvorského Heřmana, kterýž pocházeje z Lotrynk [2]), již za nebožce krále Vratislava mnohonásobně v díle diplomatickém dával sebe užiti, osvědčiv se nad to vždy osobou věrnou a panujícímu rodu oddanou. Zvláště pak chválí se učenost jeho, dovává se ale také, že nebyl člověk domácí, nýbrž cizozemec. Co ale vidělo se býti překážkou jmenování jeho, rozhodlo posléz v jeho prospěch. Kníže Břetislav přičetl mu to schválně v zásluhu, „poněvadž prý lidé domácí, jsouce od přátel a příbuzných všelijak obtěžováni, církve své nedovedou s dostatek opatrovati, kteráž přece jest jich nevěstou“! Maje tedy určitou osobu vyhlídnutou, svolal kníže obvyklý sněm volební do Staré Boleslavě, kdež také povýšen jest od lechův, županův a samostatných duchovních s vůlí veškerého duchovenstva i lidu, posledního dne února r. 1099 Heřman, jsa té doby teprv jáhnem a proboštem v Boleslavi, na biskupství Pražské [3]). Tak vyřízena jest první věc. Vzhledem k druhému úmyslu byl Vipert knížeti tou radou, aby sobě hleděl jak císaře, tak důvěrníkův jeho zavděčiti bohatými

[1]) Kozmas k r. 1098, u Pertze IX. 104, pak Necrol. Boh. v Dobner. Mon. III. 16.

[2]) Kozmas k r. 1122 III. 49, u Pertze IX. 124.

[3]) Kozmas k r. 1099 na uv. m,

dary. Jakou cestou dojíti prostředkův žádoucích k takovým výdejům mimořádným, o tom nerozpakováno se dlouho; vždyť pak byl císař Jindřich na tuto cestu sám ukázal i nebyloť nesnadné, v tom ho následovati. V Čechách a na Moravě nebýval nikdy nedůstatek bohatých židův, kteříž jak jsme již pověděli (srov. str. 359 t. d.) hleděli se té doby od hrozících jim skrze křižácké zástupy útiskův vystěhováním do Uher a Polska spasiti. Této okolnosti použil Břetislav a nehodlaje asi také trpěti ztenčení důchodův knížecích, z vystěhování se komorních poddaných pojíti mohoucí, vydal jesť r. 1098 rozkaz, aby jmění takových vystěhovalcův vzato bylo ke komoře [1]). Takovým způsobem nabyl kníže prostředkův, kterýmiž po radě Vipertově hleděl sobě pak získati přízeň dvora císařského. V pravdě také osvědčil se tento prostředek nad všeliké očekávání. Když zejmena kníže slavil jesť velikonoce při kapitulním chrámě na Výšehradě, kteréhož byl otec jeho původcem a zvláštním, jako všickni Vratislavici, milovníkem, došlo ho (zajisté ne bez přičinění Vipertova) poselství od císaře, té doby, jak víme, v Řezně meškajícího, s žádostí, aby s biskupem nedávně zvoleným přijel ke dvoru. Kníže zdvihl se neprodleně na cestu a již dne 19. dubna r. 1099 byl i s průvodem svým, v kterémž nalezali se i bratr jeho Bořivoj i biskup Heřman, nedaleko Řezna. Skoro na tři míle vyjeli jsou mu někteří pánové ode dvora v ústrety i provodili ho s velikou okázalostí do hospody jeho. To bylo ovšem již dobrým znamením, že vyslané napřed dary neminuly jsou se s dobrým účinkem; ještě líp zachoval se císař sám. Beze všech rozpakův investoval Jindřich nového biskupa Pražského prstenem a berlou i udělil k prosbám knížete bratru jeho Bořivoji skrze znamení korouhve Čechy v léno, přikazuje pánům českým, této slavnosti přítomným, aby po smrti Břetislava nikoho jiného, leč Bořivoje, za pána svého zvolili a měli [2]).

---

[1]) Kozmas k r. 1098, u Pertze IX. 104.

[2]) Dle Kozmy na uv. m.

To, hle, je ta cizí pomoc, skrze kterouž stalo se, jak již řečeno, možné, základní zákon říše české, t. j. právo staršího k následství, obejíti a porušiti; poněvadž ale císař k tomuto porušení nebyl nikterak oprávněn, jakkoli sám kníže byl za ně žádal, proto také nebyl doma nikdo vázán, říditi se tímto výkonem a nařízením císařským. Z toho, že císař udělil léno, nenásleduje ještě, že by je byl také udělil po právu. Bylit zejmena kníže, či vlastně rádce jeho Vipert, tento výkon za prostředek sobě oblíbili, aby, obcházejíce zákon o posloupnosti dle stařešinství, nástupce neoprávněného obklopili jakýmsi nimbem práva a takto přiblížili se povlovně k tomu, aby následství zůstalo jediné při rodě Vratislavově. Snad pomýšleno již tehdáž na zavedení prvorozenství a povýšení říše české na neobmezenou a dědičnou monarchii v rodě Vratislavově, k čemuž mělo udělení léna od císaře býti jakýmsi přechodem. Že Vipert k tomuto cíli ustavičně pracoval, toho znamení najdou se ještě často v tomto našem vypravování. S jakým uvítáním ale potkal se první tento pokus ve vlasti, o tom nás poučí následující hned příběhové.

Kníže Oldřich spatřoval se mezi tím zase již na svobodě. Jak se k ní dostal, neví se; možná, že zřeknuv se práva svého k následství, za tuto cenu jest propuštěn. Podobá se ale, že tohoto účinku svého brzo zase litoval; neboť neumíme sobě jinak vyložiti, proč kníže Břetislav II., sotva z Němec se navrátiv, s vojskem vešel jest na Moravu, kdež knížecí hrad Podivin kostel opravil, aby k obraně zase byl způsobilý [1]). Byloť tam zejmena ono sporné zboží církve Olomúcké, o kterémž jsme k l. 1063 a 1075 byli vypravovali. Od památného smíru, dne 2. března 1075 způsobe-

---

[1]) Tak vykládáme sobě slova Kozmova na uv. m. „reaedificat castrum Podivin." Jakkoli byl hrad ten lénem církve Olomúcké, počítán jest přece mezi hrady knížecí čili zemské i náleželo jej tudíž nákladem země v dobrém stavu zachovati. Srov. v té příčině Kozmu k r. 1121.

ného, náležel Podivín pod biskupa Olomúckého [1]). Nyní zmocnil se kníže Břetislav tohoto hradu, kterýž, jsa položen v údělu Oldřichově, měl sloužiti k udržení knížete tohoto v poslušenství. Důchody, spojené se zbožím Podivinským, odevzdal Břetislav na újmu smíru, mezi kostelem Pražským a Olomúckým učiněného, biskupu Heřmanu, kterýž jsa bez toho v držení Sekyře kostela, spojil takto v rukou svých veškeré sporné zboží moravské, jež pak až do r. 1144 při biskupství Pražském se zachovalo. Tím ale nebyl ještě položen konec opatřením, proti Oldřichu učiněným. Břetislav pomýšlel na to, jak by ztýraného bratrance svého, kterýž s bratrem Lutoltem Znojemským svorně a za jedno stál, odloučil přátel jeho. K tomu konci smluvil se s králem Kolomanem uherským o společnou schůzi a slaviv prvé svátky svatodušní r. 1099 (dne 29. května) ve vsi Slivnici, k hradu Podivinskému příslušné, zdvihl se pak s průvodem svým na hranice, kdež někde v pomezní župě moravské, jíž říkali Lucko [2]), schůze tato ve skutek uvedena. Mělať zajisté za následek přátelský spolek mezi panovníkem českým a uherským. S knížetem byli tu netoliko investovaný sice, ale posud nevysvěcený biskup Pražský, Heřman, kterýž té doby byl ještě jáhnem, pak dějepisec náš Kozma. Oba dal Břetislav v svátek apoštola Barnabáše dne 11. června skrze arcibiskupa Ostřehomského vysvětiti na kněze, a sice v Ostřehomě samém. Druhého souseda knížat moravských,

---

[1]) Srov. str. 270 a násl. t. d.

[2]) Palacký v Dějinách n. č. I. 395 klade Kozmovo „pole, jemuž říkají Lucko“ (campus, qui dicitur Luczko) do vůkolí moravské vesnice Hluk mezi nynějším Brodem uherským a Ostrohem. Ve Světozoru Jirečkově I. str. 269 hledá se tato rovina u Strážnice.Ováží-li se, že ještě při konci XIII. věku (Cod. dipl. Mor. V. 83) vyskytuje se župa Lucká (provincia Lucensis), kteráž pozdější veliká panství Brúmovské, Vsetínské, Brodské, Ostrožské a Strážnické v sobě obsahovala, tož lze obě tato mínění zcela dobře srovnati. Jmeno této župy pochodí nejspíše od lučné roviny ve vůkolí nynější vsi Luk, na býv. panství Ostrožském.

markrabí Lipolta rakouského (Svatého), nebylo knížeti třeba té doby se strachovati; jednak měl Lipolt ve vlastní zemi díla dosti, potom ucházel se Bořivoj právě o ruku jedné z sester markrabího, posléze pak věděl kníže Břetislav, že Lipolt, byv přítomen sněmu říšskému v Řezně, prozatím ničehož nepodnikne, co by snad císaři se nelíbilo.

Aby pak i od severní strany nedostalo se knížeti Oldřichu nějaké pomoci, o to pečovaly asi jednak posádka česká v Kamenci slezkém, jednak i vliv knížete Břetislava v sousedním Polsku, jehožto panovníku již pro vojnu v Pomořanech nebylo lze pomýšleti na nějaké nepřátelství proti Čechům. Zabezpečiv se takto na všech stranách, zdvihnul se Břetislav přímo od schůze s Kolomanem, tedy v měsíci červnu nebo červenci r. 1099, na Brno jakožto sídlo opposice, očekávaje setkati se zde s tuhým odporem. Avšak nemálo se tomu zajisté podivil, naleznuv netoliko Brno, nýbrž i všecky hrady údělův Brněnského a Znojemského sobě otevřené; pročež, netasiv ani meče a odevzdav je pod stráž a správu bratru svému Bořivoji, vrátil se s pokojem do Čech nazpět. Byliť zejmena Oldřich i Lutolt utekli se ven ze země. Lutolt nalezl útočiště a pohostinství u hraběte Godefrieda, pána na hradě Recu v Dolejších Rakousích [1]; kam Oldřich se uchýlil, není známo. Synové Oty Sličného, Svatopluk a Otík Olomúčtí, neměli v těchto bězích nižádného účastenství [2].

Po této nekrvavé výpravě slavil kníže Břetislav vánoce r. 1099 na hradě svém v Žatci. Do téhož hradu pozval týmž časem sestřence svého, polského Boleslava, kterýž, maje té doby sotva čtrnácť let věku svého, nedávně byl sobě s takovou udatnosti v Pomořanech počínal, že otec jeho, kníže Vladislav Heřman, plným právem mohl ho dne 15. srpna ob-

[1]) O nejstarší historii rodu hrabat Reckých srov. Gfrörera, Papst Gregor VII. díl VII. 342 a 833. Že jedna letorosť rodu hrabat Zollernských zároveň s purkrabstvím Norimberským rodinné zboží Recké jesť zdědila, dovozuje Stälin, Würtemb. Geschichte II. 528.

[2]) Vše dle Kozmy k r. 1099 III. 9, u Pertze IX. 105.

vyklým již tehdáž způsobem pasovati na rytířství [1]). V Žatci povýšil ho kníže, chtěje asi nejspíše lesk dvora svého rozmnožiti a v Polště nějakou stranu sobě způsobiti, a sice se svolením vznešenějších země na svého mečenoše, vykázav mu zároveň odměnu 100 hřiven stříbra a 10 talentův zlata z poplatku, jejž Polsko panovníkům českým odvádělo [2]).

Z jara r. 1100 ustanovil se Břetislav, vyslati nového biskupa Heřmana do Mohuče na vysvěcení, a však té doby již bez průvodu falckrabího Rapoty — byltě Rapota zejmena mezi sněmem Řezenským r. 1099 od moru zahynul [3]), poslední jsa rodu svého, pročež ho také se štítem a přilbou pohřbili, — nýbrž pod klejtem osvědčeného přítele svého Viperta Grojeckého, kterýž zároveň měl sobě uloženo, podnésti císaři dary. Poněvadž ale metropolita Ruthart meškal té doby vždy ještě co uprchlec v Duryncích [4]), pomohl sobě císař z tísně tím opatřením, že k rozkazu jeho a se svolením Mohučských podbiskupí, té doby právě po ruce jsoucích, vykonal jest na Heřmanu biskupské svěcení kněz-kardinál Rupert [5]),

---

[1]) Chron Polon. I. 17. 18. u Pertze IX. 451 a 452. Rok tohoto pasování či udělení meče rytířského nenajdeš sice u téhož kronikáře; poněvadž ale Břetislav učinil mladého kněžice svým mečenošem o hodu vánočním r. 1099, není pochybnosti, že po míře tehdejších pravidel rytířských musil Boleslav dříve již pasován býti na rytířství. Lelewel ve své Polště a t. d. II. 109 klade sice toto pasování do roku 1100, pravě: „Podnesenie na rycerza Bolesława w Sacz (tak překládá Lelewel slovo „ensifer" u Kozmy) było v Polszcze za nic poczytane." V poznamenání pak dí: „Był to dowód, że od czeskiego Król polski był coś lepszego, dostojniejszego" a t. d. Budeť z toho ovšem zřejmé, že Lelewel vede sobě zde co horlivý vlastenec, ne ale co historik.

[2]) Kozmas k r. 1099 na uv. m.

[3]) Annal. Saxo k r. 1099, u Pertze VI. 732.

[4]) Kozmas na uv. m. dí o něm: „symoniaca haeresi infamatus . . . morabatur in Saxonia." V té věci byl Kozma ovšem špatně spraven. Srov. str. 364 t. d.

[5]) Kozma k r. 1100 dává světícímu kardinálu jmeno Rupert; v papežských bullách ze dne 2. března 1084 a ze dne 9. srpna 1092 vyskytují se dva kardinálové s jmenem „Robert", kteréžto jmeno ale s prvnějším často se mate. Jaffé, Regesta str. 444 a 446.

apokrisiar, t. j. vyslanec [1]) vzdoropapeže Klimenta III., tehdáž náhodou také v Mohuči se nalezající, což stalo se v týden velikonoční dne 8. dubna. Poznovu uděleny jsou tedy investitura i svěcení Pražskému biskupu od hodnostáře církevního, jenž nebyl jest pravověrný. Svěcení toto prošlo beze vší překážky, buď že v Čechách pochybnosti jeho nedbáno, buď že Řehořovci sami nad ním se nepozastavovali; vždyť pak byli jsou v Němcích již od r. 1080 Klimentu III. navykli! Papež tento zemřel ostatně již v měsíci září r. 1100 [2]), tedy pátý měsíc po vykonaném svěcení biskupa Pražského v Mohuči, pravý papež Urban II. již rok před tím, zejmena dne 29. července. Urbanův nástupce byl Paschal II. (od r. 1099—1118). Císařští zvolili arci vzdoropapeže, a sice nejprv Theodoricha (Dětřicha) r. 1100, pak Alberta r. 1102 a posléze Sylvestra IV. (1105–1111). Všickni tři, panovavše jen na krátce, byli zase odstraněni; Sylvestra pak svrhnul Jindřich V. Jakých zmatkův musil se katolický svět dočkati při takovémto roztržení v církvi a jak i u nás té doby věci se braly, poznává se z toho, že k těmto obecním zmatkům přidružily se i světské, a sice domácí!

Knížata moravská, Oldřich totiž Brněnský a Lutolt Znojemský, špúlala se od leta r. 1099 v cizině, a sice Lutolt na hradě Rakousích, mocnému hraběti Godefriedu (Bohumíru) náležitém, Oldřich, Bůh sám ví, kde. Úděly jejich spravoval Bořivoj, mladší bratr panujícího knížete českého Břetislava. Bořivoj učinil Znojmo stálým sídlem svým, nejspíše proto, aby snáze mohl pozorovati, čeho asi podnikati bude uprchlý Lutolt, jen málo mil západně Znojma se zdržující. Týmž časem, an slavil jest Bořivoj dne 18. října r. 1100 na hradě Znojemském okázalým způsobem sňatek svůj s Gerbirgou, starší sestrou sousedního markrabí rakouského, Lipolta Svatého, — žádal již také knížete Břetislava, aby brannou mocí učinil konec

---

[1]) Srov. str. 239 t. d.

[2]) Jaffé, Regesta str. 447.

ustavičným loupežem, jichž se Lutolt z Rakous skoro každé noci v pomezním kraji moravském dopouštěl. Břetislav slíbil tak učiniti, vypravil ale prvé k hraběti Godefriedu posly s výslovnou žádostí, „aby mu pro svazek dávního přátelství mezi nimi bratrovce Lutolta buď jatého poslal, buď ho aspoň touž hodinu z Rakous vypověděl.“ Z kterých časův pocházelo toto přátelství mezi knížetem a Godefriedem, není ovšem povědomo. Byltě to Jindřich IV., kterýž ho učinil prvním purkrabím císařským v Norimberce, způsobiv takto, že mezi Moravou a Rakousy, kdež ovšem nemohli se s politikou jeho spřáteliti, vyzdvižen jest rod velemocný, kterýž vzav na sebe onu novou hodnosť v Němcích, již na vlastní zisk svůj musil sobě hleděti dobré hody s císařem a učiniti neškodným smýšlení obou sousedův svých, Moravanův totiž a Rakušanův, císaři nepřejících [1]). Měšťané velkých měst německých drže/li, jak historie svědčí, povždy s císařem, a na purkrabího, těžícího z ustavičného vzrůstu městských živností, slušelo již proto varovati se, aby s panujícím rodem nepřetrhnul svazku oddanosti. Bylyť to asi tytéž podněty, jež knížete Břetislava II. a tohoto Reckého pána sobě jsou sblížily. Lutolt, dozvěděv se o této prosbě knížete svého a chtěje ostati bezpečen, dovedl kastelany hraběcí lstí vykliditi, načež sám v držení hradu mocně se uvázal. Tu zdvihl se kníže Břetislav ještě pozdě na podzim s vojskem k obléhání Rakous, a to s plnou vůlí Godefriedovou; neboť hrabě, setkav se s knížetem pod Vranovem (západně Znojma při řece Dyji), jenž byl té doby hradem knížecím, t. j. župním, ohlásil se veřejně, že Lutolta má za zrádce země a sám jal knížeti domlouvati, aby hrad jeho Rakousy válečně podstoupil. Za šesť neděl dobývány jsou po té Rakousy se všelikým úsilím ve dne i v noci, až posléze hlad donutil posádky, že se vzdala. Posádka sice zajata, ale Lutolta nebylo mezi nimi. Byltě minulé noci

---

[1]) Doklady k tomu viz u Stälina, Würtemberg. Geschichte II. 528 a násl.

útěkem se zachránil. Hrad vracen Godefriedu, kníže pak, došed úmyslu svého, vrátil se do Čech. Vychovatel kněžice Vladislava, mladšího bratra knížete, kterýžto poslední zde asi poprvé byl ve válce, jmenem Pavlík Markvartic [1]), pak Dobeš Lstimiřic jmenují se výslovně mezi padlými u vojště knížecím. Co té doby dělo se s Oldřichem, nepovídá Kozma, jemuž zpráv těchto vůbec děkujeme [2]); spatřímeť ho ale již následujícího r. 1101 na jevišti historie.

Z vítězství svého u Rakous netěšil se kníže Břetislav ovšem dlouho. Opustiv nejspíše počátkem prosince Moravu, meškal polovicem toho měsíce na dvorci svém ve Zbečně vesele se honbou v lesích křivoklátských. Tu když ve svátek sv. Tomáše dne 21. prosince vracel se z lovu do dvorce svého, přiskočil od zadu jistý Lorek a vraziv mu oštěp mezi ledví, smrtelně ho zranil. Smířiv se s bohem, vypustil kníže na druhý den kajícně duši svou. Šelť ovšem té doby hlas, že Lorek učinil ťak jen z návodu Vršovcův, v Polště se špúlajících [3]). S Luitgardou bavorskou zůstavil kníže po sobě syna téhož jmena, jehož r. 1130 stihnul jesť osud smutný [4]). Břetislav pochován jesť k poslednímu odpočinku v kostele sv. Víta v Praze [5]), zanechav po sobě pověsť panovníka dobrého a milovaného. Pro štědrosť a pobožnosť litovalo ho zvláště také kněžstvo, čemuž i my směli bychom zcela přisvědčiti, kdybychom mohli se spřáteliti se zjevnou snahou jeho o povalení zákona o následství staršího, čehož domáhal se kníže bez svolení země s cizí, neoprávněnou pomocí.

---

[1]) Dobner Ann. VI. 40 nazývá Pavla Markvartice vychovatelem Vladislava, syna Břetislava II. Poněvadž pak Břetislav s bavorskou Luitgardou zasnoubil se teprv r. 1094, tož by byl tento kněžic býval té doby dítětem sotva pětiletým.

[2]) Kozmas k r. 1100, u Pertze IX. 107.

[3]) Kozmas III. 23 k r. 1108, u Pertze IX. 113.

[4]) Monachus Sazav. k r. 1130, u Pertze IX. 157.

[5]) Kozma k r. 1100 na uv. m. 107. Za spasení duše jeho učinil kníže Soběslav r. 1130 bohatá nadání kostelu Výšehradskému. Erben, Reg. I. 94.

Po smrti Břetislavově dne 22. prosince 1100 nastávalo rozhodnouti se u věci velice vážné, náleží-li totiž vzhledem k otázce následství přidržeti se domácího zákona o právu staršího či vykonaného oblenění císařského. Po míře onoho příslušelo beze vší pochybnosti následství Oldřichovi, knížeti Brněnskému, po míře tohoto Bořivoji, mladšímu bratru nebožtíka Břetislava II. Oboje mínění mělo své přívržence v národě, oba nápadníci trůnu tedy své strany. Strana národní, a k té náleží počítati Vršovce, stáli k Oldřichovi, cizí strana, zvláště pak německá, za jejíž hlavy považovati náleží mimo Čechy Viperta Grojeckého, doma pak Pražského biskupa Heřmana, hlásila se k Bořivoji; s ním bylo i sídelní město říše. Venkov asi různil se po míře politické barvy županův; Morava stála v západní polovici své (v údělu totiž Brněnském a Znojemském) za vyplnění domácího zákona o následství, ve východní polovici pak, t. j. v Olomúckém údělu, podobalo se aspoň při počátku sporu, že Svatopluk a Otik nechtějí se hlásiti ani k jedné, ani k druhé straně, ač tomu v pravdě nebylo tak. Uhlídáme brzo, že Olomúc stranila také Bořivoji, k němuž i Praha, jak již řečeno, rozhodně jest lnula. Neboť ještě v den úmrtí knížete Břetislava [1]) posláno pro Bořivoje na Moravu, kdež, jak známo, úděl Brněnský i Znojemský spravoval, i přivedeno ho s takovým kvapem do Prahy, že již dne 25. prosince slavně mohl býti dosazen na stolec knížecí co *Bořivoj II.* Kozma, kterýž rád straní Vratislavicům, nemohl se, vzpomínaje nastolení tohoto samozvance, — neboť jinak nelze Bořivoje II. po právu pojmenovati — že tehdáž vystěhovala se z Čech spravedlnosť [2]). A podobaloť se tomu v pravdě, jako by spravedlnosť Če-

---

[1]) Kozmas k r. 1100 klade jej výslovně; schází ale v Olomúcké i české kníže úmrtní.

[2]) Kozmas na uv. m. „Tunc Cyllenia delet omnino sua vestigia, quae vix impressa reliquerat in Bohemia, cum exosa terras peteret coelestia. Iustitia enim erat Bohemorum, ut semper inter principes eorum maior natu solio potiretur in principatu.“

chy na dlouhý čas byla opustila. „Trůn český, když mu jednou odňat pevný základ práva i zákonnosti, kolotal se napotom sem i tam, skrze celý věk lidský, potřásaje pokaždé celou státní soustavou, při jejímžto telelení hynulo napořád lidu na tisíce a moc i květ národu uvedeny jsou až na kraj záhuby“ [1]).

Jak málo ostatně těšili jsou se takovému obratu věcí kromě sídelního města, poznává se z rychlého vzmáhání se strany protivné. Oldřich, Lutolt, Mutina i Božej jmenují se hned počátkem r. 1101 opět, ani beze vší překážky v práva, statky a hodnosti své se uvazují. Oldřich panuje zase v Brněnském, Lutolt v Znojemském údělu, Mutina spravuje poznovu Litoměřickou a Božej Žateckou župu. „Nikoli ze srdce, nýbrž z donucení doby udělil jim Bořivoj milosť svou,“ dí Kozma beze všeho obalu [2]). Jasněji nemohl nám ovšem pověděti, proč se tak stalo. Dokládáť se v té příčině nutnosti běhův časových a v skutku porozuměli Oldřich i strana jeho těmto časům; znajíce cestu, kteráž byla dovedla Bořivoje k trůnu, proč by nebyli i oni směli oddati se na ni z donucení téže doby? Že císař potřebuje peněz, věděl celý svět. V lednu nebo počátkem února zdvihl se tedy kníže Oldřich s přátely svými do Řezna, kdež císař té doby byl jesť dvorem. Čeho nevzmohly prosby, to způsobily dary a „ohromné prý sliby.“ Nezdráhalť se zajisté Jindřich IV., k naléhavým žádostem příchozích uděliti Čechy i Oldřichovi v léno; a však „zůstavil toho dobré vůli Čechův samých, chtějí-li Oldřicha knížetem sobě zvoliti čili nic.“ Takové jednání muže nehodné, jakým bylo druhé toto udělení knížectví českého, lze ovšem jen tísněmi oněch dob sobě vysvětliti, ale nikterak jimi omluviti. Bylotě důstojenství císařské Jindřichem IV. dávno již poskvrněno.

Obdržev žádané léno, vydal jesť Oldřich provolání, v

---

[1]) Palacký, Dějiny n. č. vyd. II. str. 363. I.

[2]) Kozma k r. 1101 III. 14 u Pertze. IX. 180.

kterémž jme se dokazovati dobrého práva svého a jmenuje Bořivoje samozvancem, napomíná pánův země k poslušenství pod přísnými pokutami. Neuša Dobromilův, pán chytrý a velice výmluvný, postaven jesť v čelo poselství do Čech vypraveného, aby provolání Oldřichovu dodal váhy, načež jali se Oldřich a Lutolt mocně chystati se k válce. Poněvadž ale, jak řečeno, jedna polovice Moravy, t. j. všechen úděl Olomúcký, nebyl se ještě prohlásil, nebylo ovšem možné, z druhé polovice, t. j. z údělův Brněnského a Znojemského, vyzbrojiti dostatečný počet lidu válečného, pročež náleželo Oldřichu, ohlížeti se po pomoci cizí. Dosáhl jí u příbuzných svých se strany matčiny v Bavořích a Rakousích. Známeť zejmena matku jeho, z rodu hrabat Tenglinův Playn-Peilšteinských na Šale a Burghauzích pochodivší [1]), jejíž rod byl požehnaný bohactvím a mocí v Bavořích i Rakousích. Sighart, hrabě z Šaly a Burghauz, pak manžel sestry jeho, Frydrych hrabě Peilšteinský, a bratr téhož, Jindřich, biskup Frisingský [2]), jmenují se výslovně mezi těmi, kdož přišli jsou Oldřichovi na pomoc s lidem válečným. Ale i z jiných končin německých hrnuli se k němu lidé branní, nadějíce se prý v prostotě mysli své, že zlata a stříbra v Čechách naberou na ulici [3]), a spoléhajíce na slib Oldřichův, že veškera

[1]) Srov. str. 328 t. d.

[2]) Kozma dává k r. 1101 tomuto biskupu jmeno Oldřich, jehož ale nenajdeš v řadě biskupův Frisingských, a činí ho bratem Sighartovým, kdežto té doby měl Frydrých Peilšteinský bratra, jenž nazýval se Jindřich, jsa biskupem v Frisingu, oba pak vyskytují se pospolu v jedné listině z r. 1122. Meiller, Regesta 15, č. 21; pak Buchner, Gesch. von Baiern, kn. IV. str. 267. Sighart, hrabě z Burghauz a z Šaly, zasnoubil se ok. r. 1128 s jednou sestrou Lipolta Svatého, vdovou Žofií, stav se tudíž svakem Bořivoje II. a Lutolta Znojemského. Jindřich z rodu hrabat Tenglinovců Peilšteinských byl biskupem Frisingským od r. 1098 až do 8. října r. 1137. Srov. Meichelbeckovu Histor. Frising. a Filzovu Gesch. von Michelbeuern I. 116—122.

[3]) Kozmas na uv. m. „Theutonici . . . . pro sui stultitia aestimabant in Bohemia auri et argenti pondera fore in plateis sparsa et exposita."

šlechta domácí k nim se připojí. V měsíci srpnu 1101 vytrhla jest výprava do Čech, však pod zlými znameními. Nejen že po přívržencích z šlechty nebylo ani stopy, nýbrž Oldřich shledal již i Bořivoje s vojskem k bitvě hotovým na vyšinách blíž Malína, na jichž svahu rozkládá se nyní město Hora Kutná. Toliko říčka Vysplice dělila obě ležení od sebe, tak že z jednoho do druhého dobře bylo jest viděti. Pořád ještě čekáno na splnění slibův Oldřichových. Když ale Němci posléze neznamenali ani roztržky v protějším ležení aniž pokladův, jichž byli se nadáli, jali jsou se reptati velice i chystati se k zpětnému pochodu; tu na konec stihla zpráva, že Svatopluk a Otík Olomúčtí přibližují se s dvěma vojsky Bořivoji na pomoc. Toho teprv nikdo se nenadál a odtud také vysvětliti sobě lze náhlé zděšení, jež pojalo nyní veškeré ležení Oldřichovo, vidoucí se od zadu netoliko býti ohroženo, nýbrž i napadeno. Chtíc zachovati aspoň životův svých, zůstavili jsou buď v ležení, buď na cestě všecka zavazadla i pospíšili sobě stezkami lesními na Habr a Líběč ke Žďaru a pozdější Jihlavě nahoru do Moravy. S takovým spěchem děl se tento útěk, že biskup Jindřich Frisingský zanechav náčiní mešního, sotva sám životem jest vyváznul [1]. Tento smutný konec vzala jest výprava Oldřichova k dosažení trůnu.

Oldřich spoléhal asi s jistotou na Vršovce, poněvadž by sotva byl mohl německým spolčencům svým slibovati, že starší země české k nim se přidají; také důvěřoval se v neutralitu bratřencův Olomúckých, nejspíše mu také slibenou, poněvadž by jinak, jsa pán opatrný, nebyl sebe v zadech v šanc vydával a také odtud nebyl dopustil náhle k sobě přistoupiti, jak se v skutku stalo. Lehkověrnost a nevěra byly jsou tedy předními příčinami Oldřichovy nehody, pročež také letopisové Hradištští případně vzpomínají, že v této nešťastné

[1]) Kozmas k r. 1101 na uv. m. Annal. Saxo, ten ale nepravě k r. 1102, u Pertze VI. 737.

výpravě „nikoli jeho opatřením, nýbrž božím dopuštěním někteří jsou pobiti, jiní zase skrze útěk sotva při životě zachováni [1].“ Po této trpké zkušenosti neodvážil se také Oldřich žádného účinku více, aby došel dobrého práva svého. Přestávaje pokojně na Brněnském údělu svém, zanášel se odtud pečlivě založením nového kláštera v Třebíči, jenž stal se průchodem času rodu Kunrata I. Brněnského tím, čím byly jsou kapitula Výšehradská rodu krále Vratislava a klášter Hradištský rodu Oty Olomúckého.

Že Oldřich zejmena směl odtud provésti dni života svého bez všelikého příkoří, toho byl mu pomocen proud věcí v Polsku, v nějž strženi jsou jak Bořivoj II., tak Svatopluk Olomúcký, což stalo se takovým způsobem. Kníže Vladislav Heřman polský zemřel dne 5. června r. 1102. Pozůstalí synové jeho, Zbygněv a Boleslav, rozdělili se o říši; Mazovše s hlavním městem Plockem připadly jsou Zbygněvu, Vratislav, Pozňan, Krakov a Sądomiř Boleslavu. Uděly tyto byly ovšem velice nestejné; Zbygněv, jakkoli byl syn nemanželský, jsa ale přece od otce uznán a za vlastního vyhlášen, mněl se býti zkrácena i vida pak, že i národ chýlí se k mladšímu bratru, jal se mu toho záviděti; pročež vyhledával všudež příležitosti, kde by mu překážel. Věděl", že ustavičný nezdar podniknutí bratrových, ač bude-li možné jej způsobiti, připraví Boleslava posléze o lásku národa, a odtud ty překážky, všudež jemu strojené. První příhodou, jíž bylo lze užiti k dosažení takového cíle, byla válka s Rusy a Pomořany, v kteréž octnul se Boleslav ještě v roce úmrtí otcova, t. j. 1102. Týmž časem, an Boleslav šťastně v ní sobě počíná, ba dobyv sobě i vznešené nevěsty, t. j. dcery Zbyslavy ruského knížete Svatopluka, slavně s ní se zasnu-

[1]) Chron. Polon. II. kap. 8. a násl. u Pertze IX. 448. Jak asi náleží vypravování této, jakož i následujících událostí v chronologický pořádek uvésti, o tom poučuje nás Giesebrecht, Wendische Geschichten II. 167. pozn. 1.

buje [1]): shledává se Zbygněv již v tuhém spojení a dorozumění s nepřátely jeho, jež směřovalo k tomu, aby bratr byl svržen a on samojediným pánem učiněn [2]). Získaltě nákladnými úplatky knížete Bořivoje II., kterýž zase Olomúckého Svatopluka v prospěch Zbygněva přemluvil. Spolčenci sebravše vojska, shlukli se v hromadu blíž Řečna na pravém břehu Odry [3]). Právě když Boleslav jal se slaviti sňatek svůj se Zbyslavou, došla ho zpráva, že vojska česká plení v župě Vratislavské. I vypravilť palatina svého Skrbimíra do ležení českého, uloživ mu, aby smlouváním hleděl roztrhnouti spolek nepřátel. Skrbimír došel účelu poselství svého, nabídnuv knížeti českému 1000 hřiven stříbra a uplativ kmety knížecí Hrabiši a Protivena, načež Bořivoj, zřeknuv se spolku se Zbygněvem, navrátil se zase do Prahy.

Poněvadž i Svatopluk Olomúcký, přichystav se k válce, s branným lidem svým byl do ležení u Řečna se dostavil, bylo by bývalo zajisté spravedlivé, popříti i jemu náhrady z peněz od Boleslava přijatých. A však Bořivoj, k lakomství jsa náchylný, neučinil toho, pročež Svatopluk rozešel se s ním v nevoli a hněvu. Takovým způsobem vzala jesť konec dosavadní dobrá shoda knížete Olomúckého s panujícím knížetem českým. Čeho před nedávnem odhodlal se Oldřich na Bořivoje, a to pokouší se nyní, a sice s lepším prospěchem, zase Svatopluk. Počalť zejmena nepřátelství svého tím, že setrvav při spolku se Zbygněvem, zároveň s ním vytrhnul na Boleslava polského a vyslav zkušené a penězi opatřené jednatele do Čech, jal se lid popuzovati na knížete. Mezi tím, co v Čechách skrze posly jeho ctižádostivým činěny naděje k výnosným úřadům, co tuto nespokojení v nenávisti své jsou utvrzováni, nerozhodní přemlouváni a půda

---

[1]) Chron. Polon. II. 23., u Pertze IX. 453.

[2]) Tamtéž II. 24. na uv. m.

[3]) Stenzel, Urkundensammlung zur Gesch. d. Ursprungs d. Städte str. 75. Ještě v XIII. věku míval hrad Řečen zvláštní své župany či kaštelány. Str. 401 na uv. m.

vůbec Svatoplukovi připravována, počalo mu v Polště nepříti válečné štěstí. Straně Boleslavově povedlo se totiž vyslati v týden velikonoční r. 1104 tři četné pluky přes hranice moravské, kdež tyto jaly se páliti a loupežiti. Již byl pěší lid nepřátelský s bohatými kořistmi na zpětné cestě, an Svatopluk jako kanec rozkácený ze Slez přibyl k místu. Polané se zastavili i strhla se bitva divoká. Meče zableskly se (jak polský kronikář vypravuje), rány, od přílbic se odrážející, daleko rozléhaly se v horách — neboť srážka přihodila se při severní hranici Moravy, snad u Hradce Opavského, — oštěpy a dřevce drnčely o štíty a pole pokrylo se za nedlouho mrtvými i raněnými, až posléze unavení obou stran položilo konec boji nerozhodnému, jemuž Moravané sotva se radovali, jehož Polané ale nemusili se styděti. Mezi Polany přišel jesť v té srážce župan Želislav o rameno, kteréž mu pak vděčný kníže jeho zlatým nahradil [1]).

Do téhož roku, kteréhož Svatopluk svedl tuto nerozhodnou bitvu na severním pomezí Moravy, pokoušeje se zároveň o rozdmýchání odboje v Čechách, tedy do r. 1104, klade Kozma také jmenování šestého biskupa v Olomúci, Jána II. Jmenování toto prošlo po obvyklém způsobě [2]) skrze knížete českého Bořivoje, a sice po měsíci červenci řečeného roku, poněvadž předchůdce Jánův, Petr, dne 3. července t. r. byl zemřel. O původu Jána neví se rovněž nic podstatného, toliko z příjmí, jež mu dáváno, t. j. Břichatý [3]), souditi lze na tělesnou jeho povahu. Vysvěcení dostalo se mu podobně co předchůdcům, od metropolity Mohučského, kdy ale a kde, toho nelze se dohádati, neboť arcibiskup Ruthart žil u vyhnanství v Duryncích; podobně neví se, byl-li od císaře investován. V Němcích zejmena pohoršil se stav věcí veřejných mezi tím nemálo. Byltě císař Jindřich IV.

[1]) Chron. Polon. II. 25, u Pertze IX. 454.
[2]) Srov. str. 335 t. d.
[3]) Series Episc. na uv. m. u Richtra.

již počátkem r. 1102 se ohlásil [1]), že půjda do Říma, přičiní se tu o smír a pokoj obecný; neméně dal v den sv. tří králův r. 1103 v Mohuči vyhlásiti všemu lidu [2]), že na pokání hříchův svých sám hodlá se postaviti v čelo valné výpravy křížové, odkudž vzešel mu ten prospěch, že mnozí pánové světští i duchovní, mezi nimi i svak knížete českého, Lipolt Svatý rakouský, přistoupili jsou k straně jeho; kdož ale po starém obyčeji svém neprovedl ani jednoho ani druhého, to byl arci císař Jindřich IV. Nepřipouštěje sobě nikterak k srdci klatbu církevní, na synodě Římské v měsíci březnu r. 1102 na něho znova vydanou [3]), neostýchal se nad to ještě klamati říši i církev planými sliby svými, na valném sněmu v Řezně v lednu r. 1104 zase opakovanými. Tím však naplněna jest míra mrzkostí jeho; hrozná jednota knížat a pánův, dosahující od Dunaje až po Labe, zdvihla se na to proti němu, a spatřujíce náhle metropolitu našeho Rutharta v průvodu císařevice Jindřicha, poznovu zbraně na otce se ujímajícího, platně domníváme se, že zejmena tento metropolita, jakož i přátelé a manové jeho v Duryncích byli jsou se učinili osnovateli této jednoty. To stalo se v měsíci prosinci r. 1104. Té doby byl Jindřich V. při otci svém ve Friclaru, právě když tento nalezal se na pochodu proti oné jednotě panské. Již chystal se císař k bitvě, ano mu dne 12. prosince hlášeno, že syn ujel jest noční dobou s průvodem svým z ležení, dav se na cestu do Bavor [4]). Netoliko císař, ale i všickni, kdož mu dosud byli věrni zůstali, zděsili se prý této zprávy jako rány hromové i bez prodlení jali se s vojskem ustupovati k Rýnu.

Že Jindřich V. neodvážil se tohoto kroku bez předchozí úmluvy s pány bavorskými, toho nebude, tuším, třeba zvlášť ještě dovozovati. Výslovně jmenují se hrabě Berengar Sulc-

[1]) Ekkehardi chron. k r. 1102, u Pertze VI. 223.
[2]) Annal. Hildesh. k t. r. u Pertze III. 107.
[3]) Jaffé, Regesta, str. 483.
[4]) Annal. Hildesheim. k t. r. u Pertze III. na uv. m.

pašský, hrabě Ota (ze Skýr ?) a markrabí Nordgavský Děpolt z rodu Vohburského, jehož župa a zboží dědičné rozkládaly se při řece Chubi, tedy při západních hranicích českých, co spolčenci císařevice [1]. Ten obeslal jest knížata sobě oddaná k božímu hodu vánočnímu do Řezna, aby útěku svého před nimi ospravedlnil a co by dále náleželo činiti, s nimi vzal v úvahu. Císař nalezal se týmž časem v Mohuči. Druhá schůze děla se dne 16. března 1105 v Kvedlinburce, kdež metropolita náš Ruthart s jmenem legáta papežského se jevil [2]. K radě jeho svolal Jindřich V., v jehož průvodě spatřoval se také druhý legát papežský, Gebhart, biskup Kostnický, valnou synodu říšskou do Nordhauz, kteráž zahájena jest v týden po letnicích. Gebhart Kostnický a Ruthart Mohučský řídili ji co předsedové. Nejvážnější věc, o kterouž šly porady v této synodě, byla asi otázka, jak by slušelo naložiti s biskupy, od císaře Jindřicha IV. jmenovanými a od biskupův rozkolnických svěcenými, a co díti se má s kněžími od těchto zřízenými. Synoda usnesla se, „aby těm, kdož zřízeni byli od biskupův rozkolnických, slíbilo se, že budou v nejbližším čase postním prostředkem katolického obyčeje rukou položení zase do lůna církve navráceni“; tedy odstoupeno od nové ordinace a spokojeno se opatrně s pouhou rehabilitací v podobě jakéhos veřejného pokání. Co pak biskupův samých se tkne, zůstaveno stolici apoštolské, přijíti je zase na milost [3]. Z toho všeho jde, že synoda Nordhauzská vysvěcení biskupův rozkolnických a vykonané od nich zřízení kněží měla jest sice za nepravidelné, nikoli ale v podstatě za neplatné, čemuž i vzhledem k naší vlasti nebudeme rozpakovati se jisté váhy přičítati, vědouce [4], že i Pražský biskup Heřman náležel do řady takových bishupův rozkolnických, byv proti řádu církevnímu

[1] Annal. Hildesheim. k r. 1104 na uv. m.
[2] Annal. Hildesheim. k t. r. u Pertze III. 108.
[3] Annal. Saxo k r. 1105, u Pertze VI. 739.
[4] Srov. str. 370 t. d.

investován a od arcibiskupa rozkolnického vysvěcen. Co ale stalo se s biskupem Janem Olomúckým, předchozího léta jmenovaným, toho nikdež se nedočítáme. Což poslali ho do Nordhauz, aby ho tu metropolita jeho vysvětil? Bylať toho na této synodě zajisté nejlepší příležitosť; a však smýšlení knížete českého, na jehož vůli záležel odchod nového biskupa k této synodě, nebylo tehdáž dle toho, aby biskup byl k té cestě dosáhl jeho svolení. Neboť Bořivoj II. stranil rozhodně císaři Jindřichu IV. a slíbil mu i pomoci své, chystajícímu se, všemi prostředky vzpurného syna udolati.

Byltě zejmena Jindřich V. po letnicích r. 1105 s vojskem saským na Mohuč se vypravil, chtěje arcibiskupa Rutharta mocně uvésti zase do sídelního města jeho, odkudž ho otec r. 1100, jak již pověděno, co přivržence pravého papeže byl vypudil; a však město i přechod přes Mohan a Rýn byly od vojsk císařových do té míry osazeny, že král Jindřich V. i arcibiskup musili s pouhým pohledem na ně se spokojiti a pryč odtud ustoupiti. Po té zdvihli se na Norimberk a odtud do Řezna. Norimberk se bránil, Řezno pak bylo nezbytné na ručesť vykliditi [1]); neboť císař blížil se s velikým vojskem, před kterýmž jal se Jindřich V. rychle ustupovati, a sice k pomeznímu hvozdu. Ustanoviv se v městě Chubi, jež patřilo Vohburskému markrabí Děpoltu, a svolav všechen lid způsobilý do zbraně, shromáždil císařevic na 10.000 mužův vůkol sebe [2]). Ale i otci dostalo se mezi tím vydatné pomoci, a to od českého knížete Bořivoje, kterýž v měsíci srpnu r. 1105 k snažným prosbám císařovým netoliko osobně do ležení při řece Řezném se dostavil — vždyť pak byl, obdržev od něho Čechy v léno [3]), vlastně manem císařským — nýbrž asi nejspíše i toho stal se původem, že svak jeho, vévoda Lipolt III. rakouský, k němuž i císař

[1]) Ekkehardi chron. k r. 1105, u Pertze VI. 228.
[2]) Ekkehardi chron. k r. 1105, u Pertze VI. 228.
[3]) Srov. str. 366 t. d.

prosebně o pomoc byl se obrátil [1]), údolím Dunajským nahoru sobě přispíšiv, rovněž pod velení císařovo se postavil. Že za takovou příležitostí ubozí horáci okolo Chubi zvláště od českých vojsk zakusili všelijakých příkoří [2]), náleží ovšem položiti na vrub tehdejšího způsobu válčení. Při ústí řeky Řezného do Dunaje a po obou březích onoho stáli nyní otec a syn s vojsky svými proti sobě. Podobáť se, že když dostaly se již přední voje do sebe a když bitva hrozila na se vzíti povahu zabíjení, obě strany zalekly se ukrutného zápasu a že přese všecku bojechtivosť císaře samého pokoušeno se ještě o smír. A však na výsledek nedošlo, pročež císař třetího dne chystal se již počíti bitvu; tu jevili se před ním kníže Bořivoj a markrabí Lipolt jmenem veškerého ležení jeho, nesouce zvěsť, že vojsko zpěčuje se podstoupiti bitvu. Císař sice jal se knížat prositi a zapřisáhati, aby ho v dnešní rozhodné chvíli neopouštěli, a však nemohl předsevzetí jejich zvyklati; poněvadž pak všecka moc jeho spoléhala na vojskách knížete českého a rakouského markrabí, kteříž ho teď opouštěli, nezbývalo mu, leč spokojiti se tím, že mu cesta do Bavor zůstala ještě volna [3]).

Letopisec Hildesheimský ukazuje nám po té císaře na útěku; a však dle toho, co jsme právě byli pověděli, podobá se spíše k pravdě, že učiněno jest příměří, kteréž knížeti našemu a svaku jeho způsobilo možnosť, aby bez překážky nastoupíce zpětný pochod, k domovu šťastně se dostali. Neboť císař, pomeškav za několik dní v Řezně, vydal se potom, jak letopisové Hradištští ve shodě s Kozmou vyprávějí [4]),

---

[1]) Kozmas k r. 1106, u Pertze IX. 110. Že to, co zde Kozma k r. 1106 vypráví, ve shodě s kronikami Hildesheimskou, Ekartovou a s kronikou letopisce saského vztahuje se k r. 1105, dokázal již Dobner v svých Ann. VI. 63 a násl.

[2]) Ekkehardi chron. k r. 1105, u Pertze VI. 228.

[3]) Ekkehardi chron. na uv. m. Annal. Hildesheim k r. 1105, u Pertze III. 109, pak Ottonis Frising. chron. kn. VII. kap. 9.

[4]) Annal. Gradic. k r. 1105, u Pertze XVII. 648. Kozmas na uv. m. 110.

přes Šumavu cestou na nynější Prachatice do Netolic v jižních Čechách, kdež ho kníže Bořivoj asi počátkem měsíce září r. 1105 i s průvodem jeho s velikou poctivostí přivítav, skrze zemi a přes hory Srbské (Krušné) k svaku svému, Vipertovi Grojeckému, do Míšně osobně jest provodil. Odtud provedl ho Vipert zemí Sasův až k Rýnu, kdež, a sice v Mohuči, kamž náš arcibiskup Ruthart, pobyv co vyhnanec za osm let mimo dioecesi svou, s obecným jasotem lidu byl se navrátil [1]) — drželi jsou na to knížata německá valný sněm, v jehož následcích císaře dne 31. prosince 1105 v Ingelheimě přinutili, zříci se vlády. Když pak císař sám vydal se Čechami nazpět do dolejších Němec, svěřiv se nad to průvodu knížete Bořivoje, tož bude nade vši pochybnost vyvýšeno, co držeti náleží o mínění těch, kdož našeho knížete viní ze zrády, při řece Řezném na císaři prý spáchané. Podobně pozbývá podstaty i domnění těch, kdož tvrdí, že markrabí Lipolt Svatý proto císaře Jindřicha jest opustil, poněvadž mu prý král Jindřich V. sestru svou Anežku, vdovu po Frydrychu Hohenštaufském, v manželství byl přislíbil, jako by bratr při sestře více byl vzmohl, než vlastní otec její! Sňatek Lipolta s touto dcerou císařovou slaven jest dne 1. května r. 1106, tedy za doby, kdy císař Jindřich IV. sám ještě byl mezi živými. Dalť se tedy Lipolt, napomínaje při Řezném císaře, aby ustál od boje nepřirozeného, a sám pak od něho odstoupiv, bezpečně vésti vznešenějším podnětům; toho jsou nám také důvodem i postavení i povaha jeho [2]).

Mezi tím proměnila se různice, v kteréž spatřovali jsme po velkonocích r. 1104 Svatopluka, knížete Olomúckého,

[1]) Ekkehardi chron. k r. 1105, u Pertze VI. 229.

[2]) Vlastní syn markraběnky, Ota, biskup Frisingský, udává v kronice své podnět, výše vzpomenutý, řka: „Henricus iunior . . . promissa sorore sua . . . in uxorem Marchioni . . . ut patrem relinqueret, persuasit.“

býti s Bořivojem [1]), v odpovědné nepřátelství. Bylíť zejmena špehové a náhončí Svatoplukovi za nepřítomnosti tohoto v zemi během r. 1105 donesli pánu svému do té míry výhodných zprav o zdaru poselství svého, t. j. způsobeném skrze ně obratu smýšlení na újmu samozvance Bořivoje, jakož i o obecné touze po změně vlády, že Svatopluk, nedav se zastrašiti osudem bratrance svého, Oldřicha Brněnského, a důvěřuje těmto návěštím, počal strojiti se k válečné výpravě do Čech.

Domníváme se, že tak stalo se za svolením samého Oldřicha, spatřujíce tytéž rody, jež prvé Oldřichu byly jsou pomáhaly, any stojí nyní za Svatoplukem; bylyť se tedy změnily osoby, ne ale úmysly; Morava jala se všemi prostředky o to usilovati, aby domácímu řádu o následství, kterýž Bořivojem byl přišel k pomatení, zjednána byla poznovu platnosť. V druhé polovici měsíce září r. 1105, tedy nejspíše za doby, kdy Bořivoj, vyprovázeje císaře z Čech do Míšně, z Prahy byl se oddálil, dorozuměl se Svatopluk s Vršovci a přivrženci jejich v Praze a počítaje na skoré dobytí sídelního hradu, vytrhnul s nepočetným vojskem přes hranice i přibližoval se kvapnými pochody ku Praze. A však Bořivoj ho předce předstihnul. V prvních dnech měsíce října z nenadání na hradě Pražském se objeviv, položil do něho udatnou a věrnou posádku a podčiniv ji biskupu Heřmanu, odešel na pevnější ještě Výšehrad. Teprv nyní stihnul Svatopluk k místu, maje s sebou šesť plukův (legií) dobře vyzbrojených, tedy asi 6000 mužův, již byli k němu věčím dílem v Čechach samých se připojili. Položiv se polem někde blíž Věčího podhradí Pražského (nyn. Starého města), jal se zde očekávati na zprávy svých věrných, kteříž mu byli hrad vydati přislíbili. A však čekav daremně, rozhodl se změniti postavení svého, a chtěje nejspíše přátelům usnadniti příležitosť, přepravil se níže vsi Buben přes řeku Vltavu a usta-

[1]) Srov. str. 379 t. d.

novil se s vojskem v tváři samého hradu za potokem Brusnicí, umluveného odevzdání hradu vždy ještě ždaje. A však biskup Heřman dbal povinnosti své a poněvadž Svatopluk nedůvěřoval sobě hnáti k hradu útokem, pozměnil jest potřetí postavení svého a přebrodiv se opět řekou, způsobil sobě s vojskem pořádné ležení na rovni mezi oběma hrady, Prahou totiž a Výšehradem, a sice v poloze nynějších ulic novoměstských, Spálené a Vladislavovy, kdež té doby držívali se týdenní trhové sobotní. Zde podávala se po mínění jeho oběma hradům příležitost, vykonati zrádu umluvenou; když ale i toto opatření cíle se minulo, svolal jest radu starších, v kteréž usneseno se, ustoupiti na ten čas pojatého úmyslu i vyčkati chvíle příhodnější. Župan Vacek a Budivoj Chřenovec byli jsou hlavní původcové tohoto snešení, načež vojsko v dobrém pořádku vracelo se na Moravu. Bořivoj, jakkoli měl s sebou vojsko sedmkrát prý četnější, následoval jich jen z daleka, obávaje se zrády ve vlastním lidu; do té míry byla v následcích nástrah Svatoplukových důvěra meži panovníkem a lidem na vzájem zviklána [1]). Na Moravu vkročiti neodvážil se, čemuž nebudeme se diviti, površíce, že Svatopluk byl kníže podnikavé, pln jsa ctižádosti, ducha i odvahy válečné, bystrý a chytrý, jakkoli i prchlý a nezřídka i divoký a neskrocený, ba i lstivý a úskočný; tak aspoň líčí ho nepřítel jeho, kronikář polský [2]). Přátelům a přívržencům jeho sluly však poslední tyto vlastnosti opatrností a bystrotou u věcech politiky a za to chceme i my je považovati.

Vlastností těchto prokázal Svatopluk zvláště stkvěle při stycích svých s Uhrami a Polskem. Není tomu dlouho, co spatřovali jsme ho ve spolku se Zbygněvem proti Boleslavu, co vzpomínali jsme krvavé bitvy, svedené od něho někde v pohraničních horách k Polsku s vojsky Boleslavovými, a teď

[1]) Kozmas na uv. m. u Pertze IX. 110.
[2]) Chron. Polon. III. 16, u Pertze IX. 471.

pojednou jsou obě knížata, — jakkoli nelze dopátrati se cest, jakých k tomu konci užito, — do té míry svornými přátely, že sobě na vzájem slibují válečné pomoci k provedení obapolných úmyslův. Svatopluk slíbil nad to ještě, jak mile k trůnu se dostane, hradův pomezních Boleslavu buď odstoupiti, buď pobořiti, začež tento nabízel se, přátelům Svatoplukovým, kteříž po nezdařené výpravě r. 1105 neměli v Čechách více bezpečného stání, k sobě přijíti a dobře chovati; neboť chud na lidech i statcích byl té doby ještě Svatopluk, dí polský kronikář [1]). Jinak bylo arci po dvou letech! Ale i Kolomanu uherskému dána příležitost, poznati politické jeho opatrnosti a důvtipnosti. Od r. 1104 octnul se totiž Koloman v příbuzenství s Boleslavem, zasnoubiv se po smrti první manželky své Pusilly, kteráž byla dcerou vévody sicilského Rogra, s kněžnou ruskou Předslavou, jejíž sestra Zbyslava byla za Boleslavem III. polským vydána. Příbuzenství toto potáhlo za sebou spolek o výboj i obranu [2]), z něhož ovšem i náš kníže Svatopluk mohl kořistiti, jsa pro případ války s Bořivojem v zádech všudež bezpečen. Že ale i Koloman shledal v osobě vlastního bratra svého Almoše nemalého odpůrce, dovedl Svatopluk i toto nepřátelství v užitek svůj obrátiti a nové svědectví o politickém důvtipu svém vydati, o čemž ostatně později s důstatek se přesvědčíme.

Na ten čas nebude od místa, tázati se ještě, jak asi postavil se Bořivoj k Německu vůči tomuto nápadnictví Svatoplukovu? Při tom nesluší podceňovati prostředku, skrze nějž Bořivoj sám byl došel knížectví. Panovníci němečtí vítali zajisté s potěšením všelikou příležitost, za kterouž by poněkud platným výkonem mohli okázati světu domnělou svrchovanost svou nad Čechy a Moravany. Po právu manském byl svrchovaný pán povinen, mana svého zastati se ve vše-

---

[1]) Chron. Polon. III. 16, u Pertze IX. 471.
[2]) Chron. Polon. II. 46, u Pertze IX. 462.

liké křivdě, jemu činěné, proto náleželo také císaři Jindřichu brániti Bořivoje proti Svatoplukovi. A však, mohl-liž o to v oné době s nějakým výsledkem se pokusiti? Pověděli jsme, že knížata německá — kronikáři dí, že jich bylo 52 [1]) — dne 25. prosince r. 1105 shromáždili se v Mohuči, aby o kletém císaři vynesli poslední svůj nález, načež ho dne 31. prosince t. r. v Ingelheimě za ssazena trůnu vyhlásili [2]). V takové tísni nemohl se císař mana svého nikterak ujíti, kterýž nad to, jak podobá se, po míře práva, jehož byli užili někteří z předkův jeho, sám také přičinil něčeho k tomu, aby císaře zbavil vší moci [3]). K nástupci nešťastného toho císaře, kterýž rok potom, dne 7. srpna od mrtvice, v Lutychu skonav takto dočkal se pokoje, jehož téměř za čtyřicet let darmo byl vyhledával, — t. j. ke králi Jindřichu V. spatřoval se Bořivoj již v postavení zcela rozdílném. Tomu byl sice při řece Řezném platnou prokazal službu i přispěl snad i hlasem voličským osobně k povýšení jeho; neobdržev ale léna od něho, směl sice pomoci jeho se dožadovati, ne ale vymáhati. Učinil-li prvního, neví se; to, co hned potom v Čechách se stalo, svědčí proti tomu; nebo neměly aspoň prosby jeho účinku. Teprv když králi nabízel zlato, dospěl spor o následství, od Svatopluka zdvižený, řešení svého na čas v prospěch Bořivoje, a však nikoli udatností Němcův, nýbrž vlastní jeho neopatrností.

Kozma, jehož náklonnosť k Vratislavicům dostatečně jesť známa, přičítá zdar úmyslův Svatoplukových lehkověrnosti a slabosti knížete Bořivoje samého. Vypravujeť v té příčině zejmena [4]), že prý Svatopluk pozval jesť počátkem r. 1106 oněch pánův, kteříž ho před půl rokem po nezda-

---

[1]) Ekkehardi chron. k r. 1106, u Pertze VI. 232.

[2]) Ekkehardi ckron. na uv. m., pak letopisové Hildesheim. k témuž r. u Pertze III. 110. Srov. též str. 385 t. d.

[3]) Dobner Annal. VI. 69.

[4]) Kozmas k r. 1106, u Pertze IX. 110.

řené výpravě jeho na Moravu byli následovali, k sobě na poradu. Tu prý vstav Budivoj Chřenovec, kterýž jak věkem, tak výmluvností a neumořitelnou klidností mysli nade všecky ostatní vynikal, jal se prostředkem povedené řeči dokazovati, že tam, kde nestačí násilí, třeba jest lstí sobě proklestiti cestu. Jako Argivští dobyli jsou Troje, tak prý nyní náleží i Prahy dobývati. Třeba prý jen po nějakém Sinonu se ohlédnouti, aby lstivý kůň dřevěný do Prahy mohl býti dopraven atd., jak již Kozma po příkladu starého Livia libuje sobě v klassických vzpomínkách a smýšlených řečech svých bohatýrův. K úkolu Sinona propůjčil se brzo jistý Gopatic, kterýž s pláčem a nářkem dobromyslnému knížeti k nohoum se vrhnuv, jal se vypravovati o hrozném trýznění, jehož prý zakusil od Svatopluka, a z pomsty nabízel se, netoliko vyzraditi všecky tajné úklady knížete Olomúckého, nýbrž i jmena těch, kdož jsou v Čechách s tímto se spolčili. Bořivoj, „muž dobrý a prostomyslný,“ uvěřil řeči i přísaze podvodníka i jal se sám podtínati silné větve, na kterých moc jeho spoléhala, až posléze s vrcholu jejího spadnul. Tak asi vypráví Kozma. My však jsme toho domnění, že těm dobám nebylo ještě třeba druhého vydání zrády Trojanské; bylotě zajisté při dvoře knížecím dosti nespokojených a strana národní nehodlala knížeti zapomenouti nadsazování Němcův, od kterýchž bylo panství jeho vznik svůj vzalo. Hrabiše a Protiven, jejichž věrnost již r. 1103 byla v matném okázala se světle [2]), slovou Kozmovi zejmena rádci křivými, kterýž nad to o obou hlavách Vršovcův, Božeji totiž a Mutinovi, jichž jsme také již byli poznali, výslovně připomíná, že kníže chystal se dáti je jíti a co zemězrádce pokutovati. Tyto připomínky podávají se nám za mnohem způsobilejší klíč k pletichám, za změnou vlády

[1]) Dalimilova kronika česká, kap. 63, vyd. Hankovo z roku 1851, str. 110.

[2]) Srov. str. 379 t. d.

té doby se nesoucím, než učené narážky Kozmovy na známé příběhy Trojanské.

Aby dobrého výsledku sobě pojistili, spolčili se Vršovci tajně s jedním z mladších bratrů Bořivojových, s kralevicem Vladislavem, kterýž také byl bratra svého odstoupil, namluvivše mu, aby skrze schválního posla, za kteréhož vybrán jest jistý Bolen, bratr Vilémův, povolal knížete Svatopluka do Čech. S jara r. 1107 následoval Svatopluk tohoto pokynutí a shledal všecko do té míry býti uchystané, že nebylo jiné překážky, leč smluviti se o výminky, na kteréž měl obdržeti trůn knížecí. Z výminek těchto známa jest jen ta, aby přímé následství po Svatoplukovi kralevici Vladislavu bylo přísežně zjištěno [1]).

Svatopluk nemínil se již proto vzpěčovati této výmince, poněvadž Vladislav po právu staršího bez toho byl po něm k panství způsobilý a poněvadž sám neměl té doby ještě syna dospělého; neboť nejstarší syn jeho Václav narodil se teprv r. 1107. Vzdaliž Bořivoj pokusil se o obranu, toho, nepovídají kronikáři; Kozma, jsa Bořivoji přítelem, nebyl by toho zajisté promlčel; on ale naříká sobě jen na zaslepenosť Bořivoje a županův jeho, pustivších dravého vlka do vlastního ovčince, a dodává k tomu: „Bořivoje, beránka, zbavují panství, usazujíce na trůn Svatopluka, zuřivějšího nad tygra a nade lva divočejšího.“ To přihodilo se dne 14. května r. 1107. Bořivoj přinucen jesť s přivrženci svými, mezi kterýmiž byli také cizinci, jimž byl i úřadův župních svěřil [2]), vyjíti ze země a utéci se do Polska. Tam následoval ho i nejmladší bratr Soběslav, mládenec velikých schopností a nadějí.[3]) Vršovci uhlédali nyní svou příležitosť, aby buď sebe, buď přátelův svých k uprázdněným úřadům

[1]) Kozmas k r. 1109, u Pertze na uv. m.

[2]) „Multi ex comitibus, quos ipse Borziwoj de proselitis fecerat comites.“ Kozmas k r. 1107, u Pertze IX. 111.

[3]) Kozmas k r. 1107 na uv. m.

zemským dosadili. Násilné převrácení vlády, kteréž již r. 1104 chystáno a s nímž, jak podobá se, i knížata moravská, Oldřich Brněnský, Lutolt Znojemský a Otík Olomúcký byli srozuměni, nestranivše aspoň nikdy Bořivoji, bylo sice v prospěch Svatopluka vykonáno, ale nezcela ještě dokonáno. Nebyltě zajisté ještě král německý v té příčině promluvil.

Jindřich V., byv po smrti otcově prostředkem nové volby obecně za krále německého přijat, zdržoval se té doby v Sasích. Prosby, stížnosti a žádosti všelikého způsobu nedaly mu té doby odjíti. Zvláště pak vymáhaly jsou péče jeho nastávající změny v udělování velikých len, jež bylo třeba provésti hlavně v té příčině, že nejmocnější té doby rodové saští a držitelé jejich, t. j. rod Nordheimský a rod Billungovců, byli jsou po meči vymřeli. My vzpomínáme těchto změn z úmysla, poněvadž se i Míšně dotýkaly, kdež Vipert Grojecký takořka co náměstek knížete českého vládnul.

Okolo měsíce července r. 1107 sídlel král německý právě v Goslaru [1]). Buď sem, buď do jiného saského města [2]) přibyl té doby ssazený kníže Bořivoj, doprošovat se pomoci. Měltě při sobě vážného a mocného přímluvčího, příbuzného svého Viperta Grojeckého, ale také plné měchýře. Zlato a stříbro, hladká slova i svůdné sliby neminuly se s účinkem. Jindřich V. odhodlal se srovnati oba protivníky i obeslal jest skrze jednoho z dvořanův svých Svatopluka k sobě, a to netoliko hrozbami, nýbrž i jmenem vší říše. Svatopluk porozuměv i hned, co obsýlka taková s sebou nese, shromáždil na kvap vojsko i položiv se s ním nedaleko hradu Chlumce pod horami srbskými, ustanovil bratra svého Otíka vůdcem jeho. Věděltě zajisté ze zkušenosti, že král německý nepropustí této příhodné příležitosti, aby do vnitřních věcí českých

[1]) Böhmer, Regesta č. 1981, str. 101.

[2]) Annal. Hildesheim. k r. 1107, u Pertze III. 111.

se nevložil, i domnívalť se nad to, že Bořivoj s pomocí válečnou pokusí se obnoviti panství svého v Čechách; na to náleželo se tedy přichystati. Neméně ale umínil' sobě Svatopluk předejíti všeliké obvinění, že by válka snad od neposlušnosti jeho byla vznikla. Kdyby nebyl postavil se k obsýlce královĕ, pak směl král v dobré příčině i výpravu říšskou na něho zdvihnouti. Chtěje tedy všech nelibých následků se uvarovati, ohlásil sněmu, v ležení shromážděnému, že „hodlá pod nebezpečenstvím vlastní hlavy ke králi jíti a nejisté přátely podstoupiti; vojsko pak nechť pokojně na místě vyčká, co osud o něm rozhodne." A tak vydal se pod skrovným jen průvodem na cestu do Německ. Kde setkal se s králem, na tom posléze nezáleží; žádný z souvěkých kronikářův toho nevzpomíná; na všeliký způsob stalo se ale toto setkání v dolejších Sasích, a sice dříve měsíce října téhož r. 1107; neboť na Korvej saský, kdež dne 30. září zastaveno [1]), ubíral se tehdáž král k Rýnu a odtud do Flander [2]). Přijetí nebylo po mravu královském. Neboť Jindřich V. poručil Svatopluka i hned vsaditi, nedav mu ani slyšení. Neměl-liž asi Vipert v tomto počínání nějakého podílu? Neboť jemu jesť poručeno [3]), aby s týmž průvodem, pod kterýmž Svatopluk byl přišel, uvedl Bořivoje zase do Čech a k panství ho tu navrátil. Vipert, bera se na Míšeň, ustanovil se v třetí den cesty pod hradem Donínem při červené Mohelnici, nedaleko nynějšího Perna na dráze, jež přes hory srbské podnes tudy vede do Čech. Teď seznal Otík, jak opatrně byl Svatopluk sobě počínal, spořídiv ležení válečné u Chlumce a postaviv ho nad ním. I zdvihl se Otík s vojskem přes hory a po nočním pochodu vrhnul se se 6000 lidu válečného, do šesti pluků rozděleného, na ležení Bořivoje, vyhledávaje zajetí jeho; ten ale, byv již včerejším

[1]) Böhmer, Regesta č. 1982 na uv. m.
[2]) Ekkehardi chron. k r. 1107, u Pertze VI. 212.
[3]) Annal. Hildesheim. k r. 1107, u Pertze III. 111.

dnem skrze zběhy zpraven o nastávajícím nebezpečenství, vyváznul z něho časným útěkem i jal se u Viperta čekati na novou příležitosť.

Válka občanská, kteráž příštím Bořivoje na půdu Čech byla by se stala nezbytnou, odstraněna jesť sice statečností Otíka na dobu nejbližší; kdož ale směl se zaručiti za budoucnosť? Svatopluk byl někde v Němcích u vězení (jesť domnění, že v Goslaru), Otík pak spravoval zemi za pomocí Vršovcův. V jaké míře držela jesť té doby vrch strana národní, poznává se z účinku biskupa Pražského Heřmana, kterýž opustiv sídlo biskupství svého, dobrovolně vyšel jesť ze země, a sice k příteli svému, biskupu Otovi Bamberskému. Kozma dí, že učinil tak, nechtěje držeti ani s jednou, ani s druhou stranou. Proč pak ale neopustil i Olomúcký biskup Ján sídla svého? Olomúc a Morava vůbec, odkudž vlastně hnutí proti cizincům bylo vyšlo, vyznávaly zajisté touž barvu, co tehdejší správce říše a strana jeho. Ján mohl vytrvati, přidržuje se učení: Dejte bohu, což boha jesť, a císaři, což jesť císařovo. Pečuje o církev svou, zůstavil biskup sstarati se o věci vezdejší knížeti svému, jemuž nyní šlo hlavně o to, jak by bratra svého k svobodě zase navrátil.

Poněvadž prosby a výklady nic neprospěly, smlouváno se s Jindřichem V. o výkupné, kteréž také na 10.000 hřiven stříbra ujednáno.Ováží-li se, že počátkem XII. věku táž váha stříbra měla jesť právě pateronásobnou cenu nynější ceny své,ováží-li se dále, že za oněch dob bylo lze koupiti dobrého koně válečného za 40, vola za 20 zlatých nynějších peněz, pozná se zajisté veliká cena, kteráž vysazena jesť na svobodu knížete českého. Vzdor tomu neleknáno se výplaty výkupného! Přísežně slíbil Svatopluk, sehnati žádané výkupné a postaviv bratra svého Otíka co rukojmě, odešel svobodně domů. V průvodu královského posla, jemuž uloženo přijíti výkupné, objevil se Svatopluk v Praze. Můž'-li býti obětivosť měřidkem zanícení pro věc některou,

tož vydáno jest Svatopluku stkvělé toho svědectví. Co v Čechách a, dodejmež, i na Moravě (neboť, jak výše řečeno, vyšlo jest hnutí, vyžadující takových obětí, z Olomúce, k němuž bylo i Brněnsko a Znojemsko se přidružilo), shledati bylo lze zlata i stříbra, položeno kníženi k nohoum. Opat, kanovník i prostý kněz, světský člověk i žid, kupec i směnník, ba i paní, a zkrátka řečeno, každý až na bludného citeráka pootevřel měšce svého, obětuje rád, cožkoli měl hotových peněz nebo vzácnějšího šperku. Ano i biskup Heřman, mezitím z dobrovolného vyhnanství svého zase se navrátivši, přispěl z důchodův církve své k výkupnému 70 hřivnami ryzého zlata, což rovnalo se 700 hřivnám stříbra [1]) — neboť té doby mělo se zlato k stříbru, co 1 : 10 — i zjednal sobě nad to ještě 500 hřiven stříbra, zastaviv pět drahocenných plášťů nešporních u židův Řezenských; veliký to zajisté peníz na časy tehdejší, a přece nebylo lze, poslu královu, na výkupné čekajícímu, odevzdati více, než 7000 hřiven! Schodek nebyl nikdy doplacen; neboť král daroval jej rok na to druhorozenému synu Svatoplukovu co kmotr do vínku, dav ho sotva pětiměsíčného, (nejspíše do Bamberka [2]) k sobě přivézti a na jmeno své pokřtíti. Kněžic ten zemřel ale ještě za dětinství svého.

Skutek, jehož jsme právě vzpomenuli [3]), nemohl projíti bez přátelského, ano i důvěrného svazku obou panovníkův, čehož sobě vykládáme z tehdejšího stavu věcí politických. Jindřich V., úplatkům jinak velice přístupný, jichž neméně, co nebožtík otec, v rozpadlých Němcích co klihu potřeboval, sotva asi zřekl se 3000 těžkých hřiven stříbra za jedinou čest kmotrovství při pouhém kněžici moravském. Neníť ovšem

---

[1]) Vypočteno dle Querarda Jorminona I. čili knihy zboží opatství St. Germain de près u Gfrörera, Papst Gregor VII.

[2]) Dubravius, kn. 10 užil asi vzhledem k Svatoplukovi zcela dobrých pramenův.

[3]) Kozmas k r. 1108, u Pertze IX. 112.

pochybné, že král byl mladému Svatoplukovi kmotrem, ani to, že slevil oněch 3000 hřiven, jakkoli mu byl Otík dostatečným rukojmím za splacení tohoto schodku; učinilť to hlavně jen v té příčině, aby Svatopluka získal sobě věrným a zkušeným spolčencem i pomocníkem při válce s Uhry, kterouž byl se té doby vésti ustanovil. V takových okolnostoch nebylo Otíkovi třeba pospíchati, aby sobě tajným útěkem, jak Kozma dí, dopomohl k svobodě a bratra svého svedl ke křivé přísaze. I za oněch časův neváženo sobě přísahy lehce, zvláště mohlo-li sproneveření takové, jako právě v tomto případě, i zasloužený trest za sebou potáhnouti. Otík dostal se nejspíše vlivem okolností k žádoucí svobodě a tyto způsobily také potomní postavení říše české ke králi německému. Prvé však třeba se tázati, kdy se to všecko přihodilo a kdy zejmena Svatopluk vrátil se z vazby od krále a kdy propuštěn Otík Olomúcký? Vyhledávání odpovědi přivádí nás nejprv k jiné, pro nás zvláště zajímavé věci, t. j. k založení nynějšího metropolitního kostela sv. Václava v Olomúci.

Vímeť, že biskupství Olomúcké, průchodem časův na arcibiskupství povýšené, založeno jest r. 1063 při tamějším prastarém kostele sv. apoštolův Petra a Pavla, kterýž byl takořka druhou kolébkou křesťanství na Moravě. Tento starobylý chrám páně, jenž až do roku 1131 jeví se co stoličný chrám biskupský, co hlava i otec všech kostelův moravských a potom do r. 1785 co kostel farní, stál v oněch místech, kde za našich dob zdvíhá se jihovýchodní křídlo c. k. zbrojnice, a snešen jest teprv r. 1792 k vyzískání většího prostranství! Synem tohoto otce a do r. 1131 i dědicem jeho jest chrám sv. Václava. Podobně co v Čechách, docházel sv. Václav i na Moravě za málo let po mučennické smrti své obecného ctění a velebení i stal se za nedlouho patronem zemským v Čechách i na Moravě. V jediné dioecesi Olomúcké shledáš 28 kostelův farních na jmeno jeho založených! Jemu na počest usmyslil sobě kníže Otík po-

staviti kostel, a sice na samé Olomúci [1]). Stavba tato počala se zajisté již r. 1107, poněvadž t. r. ještě synové známého nám již se str. 235 t. d. župana Předy, Mstěj totiž a Předvoj, darují k uspíšení jejímu mimo jiné pozemky blíž Olomúce též několik lánů půdy v Topolanech, taktéž v sousedství města.

Otík i Svatopluk potvrzují tohoto darování za přítomností dobrodějcův samých, pak biskupa Jána III., kterýž tam výslovně šestým biskupem Olomúckým se nazývá, župana Úsovskéko Mstíše a jiných moravských a českých pánův, kteříž té doby na Olomúci byli jsou shromážděni [2]). Poněvadž pak tato listina vydána jest pod XV. indikcí, kteráž dnem 24. září r. 1107 se skonávala, načež dnem 25. září 1107 počíná indikce I., tož bychom z tohoto datování se dozvídali, kdy Svatopluk i Otík dostali jsou se ke svobodě. Bylit dle toho zajisté před 24. zářím již na Olomúci, vazba Svatoplukova trvala tedy sotva déle dvou měsícův, rukojemství Otíkovo pak, jak toho Kozma potvrzuje [3]), jen málo dní. Týmž časem dostalo se také kostelu sv. Václava dosavadního zboží jeho v Osoblazích, a sice od sa-

[1]) Že Otík je vlastním zakladatelem nynějšího metropolitního chrámu Olomúckého, poznává se netoliko ze starého Granum eccl. Olom. (u Ziegelbaura, Olom. sacrum Msc. I. 272), nýbrž také z jedné listiny biskupa Jindřicha Zdíka z r. 1131 (viz Cod. dipl. Mor. I. 204): „dux Uacezlaus . . . beati Vaceslai martiris ecclesiam, quam partruus eius fundaverat, sed morte prepeditus imperfectam reliquerat . . . ut perficiendam in curam nostram . . . susciperemus . . . postulavit." Na nepravé znění „pater" na místě „patruus" t. kodexu ukázal již Šembera v díle svém: Paměti a znamenitosti města Olomúce, ve Vídni 1861, str. 53, pozn. Kdyby býval Svatopluk, jak dříve se domníváno, zakladatelem téhož chrámu páně, bezpečně spatřovalo by se jmeno jeho v nekrologu Olomúckém, kterýž ale jen Otíka ke dni 18. února uvodí.

[2]) Cod. dipl. Mor. I. 191. Že listinu tuto známe toliko skrze Friebecka, není v tomto případě příliš závažné, poněvadž obnáší v sobě všecka vnitřní znamení pravosti.

[3]) Kozmas k r. 1107, u Pertze na uv. m.

mého zakladatele Otíka, od knížete Svatopluka pak jistého dvora poplužního blíž Náměště, kterýž ostatně, sotva na trůn český dosednuv, neopomenul též kláštera Ostrovského v Čechách štědře obmysliti [1]).

Nastávající tedy válka Jindřicha V. s Uhry byla jest nepochybným toho původem, že synáček Svatoplukův dočkal se tak vzáctného kmotra, Otík pak sproštěn těžkého rukojemství. Byltě zejmena v Uhřích, jak výše již řečeno (srov. str. 388 t. d.), král Koloman s bratrem svým Almošem do nebezpečné pře se zapletl. Tento spravoval nedávně teprv, a sice r. 1102, přivtělené k Uhrám království Charvatské a Dalmatské, a však nikoli po úmyslu Kolomanově, pročež tento bez prodlení potáhl sám k sobě správu novotného toho přírůstku říše i vydal Almoši v náhradu třetí díl Uher pod jmenem vévodství. Almoš spokojil se s tímto opatřením; tu pojednou vzňala se mezi nimi r. 1106 vzpomenutá svrchu různice, ač neví se proč, načež Almoš utekl se do Němec; smířiv se ale brzo zase s bratrem, navrátil se do země i založil klášter Dömösský. Za nedlouho ale octnul se opět co uprchlec v Němcích, kdež dovedl krále Jindřicha V. sobě získati, i vydal se odtud do Polska [2]), kdež té doby také již špúlal se vypuzený a v nadějích svých velice zklamaný kníže Bořivoj. Neboť shledávaje, že Jindřich obrací, se Svatoplukem se smluviv, a že ani Vipert, jakkoli při králi stále jsoucí, nestačí více smýšlení jeho změniti [3]), uchýlil se Bořivoj o pomoc tam, kdež poskytnutí její vidělo se býti s vlastním prospěchem, a to bylo při Boleslavu III. polském.

V Polsku totiž nedošlo na upřímný smír mezi Boleslavem a bratrem jeho Zbygněvem, ba ukazovala se za příležitostí války s Pomořany, již oba bratři společně byli jsou podnikli, zřejmá znamení úkladné zrády [4]). V takových

[1]) Cod. dipl. Mor. I. 193.

[2]) Thurocz, II. kap. 60 a 61 ve Schwandtnerových Script. I. 169.

[3]) Annal. Pegav. u Pertze XVI. 250.

[4]) Röpell, Gesch. Polens I. 236.

běžích nebylo arci nesnadné, způsobiti mezi Polany samými strany a v prospěch svůj je obrátiti. Jako Bořivoj jal se vyhledávati přízně Boleslava III. a přátel jeho, tak hleděl zase Svatopluk se Zbygněvem se smluviti, aby Polsko, jsouc rozpadlé na dvě strany, s nedůvěrou na sebe vzájemně pohlížející, nemohlo Uhrům pomoci poskytnouti, na něž Jindřich V. té doby se chystal, předstíraje vykonání pomsty za krveprolití, mezi německými křižáky od Kolomana způsobené [1]), vlastně ale uvedení Almoše za lubem maje [2]). Úmysl Svatoplukův zdařil se vzhledem k Jindřichu výborně; neboť když Jindřich V. postoupiv podél Dunaje skrze Rakousy dolů do Uher a sesiliv se branným lidem markrabí Lipolta, vévody Velfa bavorského a biskupa Oldřicha Pasovského [3]) a mnohých jiných knížat německých [4]), jal se v měsíci září r. 1108 obléhati důležitý hrad pomezní, Prešporek, ano Svatopluk kraj okolo Trenčína až dolů ke stoku Váhu s Dunajem v poustku obracel [5]): pokoušelo se vojsko moravské, osadivši (zajisté ne bez předchozího dohodnutí se se Zbygněvem) hrad Ratiboř co východiště dalších podniknutí, o náhlé vzetí slezské pevnosti Kozlí při Odře. Bylo ť ale při tomto úmyslu postihnuto a, jak polský kronikář dí [6]), po-

---

[1]) Nám zdá se tato, od Kozmy III. 22. uvedená příčina — přihlížejíc totiž k smlouvám, od Bohumíra Bouillonského s Kolomanem o chování se k vojskům křižáckým, skrze Uhry se beroucím, platně druhdy uzavřeným, — býti spíše záminkou, než pravým podnětem, leda že by Němcům bylo na mysl připadlo, vymstíti se Uhrům za zrádu, jíž byli se na knězi Gotšalku a rotách jeho dopustili.

[2]) Annal. Saxo k r. 1108, pak Ekkehardi chron. k t. r. u Pertze VI. 746 a 242.

[3]) Chron. Gottwic. díl II. kn. II. str. 307. Dne 6. září 1108 nalezal se král v Tulně, jda do Uher. Böhmer, Regesta č. 1990.

[4]) Živým svědectvím okázalé nádhery, s jakouž Jindřich V. do Uher se ubíral, jsou jmena svědkův na listině, vydané biskupství Bamberskému v Prešporce dne 29. září r. 1108. Meiller, Regesta, č. 6. 10. 12.

[5]) Kozma k r. 1108, u Pertze IX. 114 na uv. m.

[6]) Chron. Polon. kn. II. kap. 45. 46. u Pertze IX. 462.

raženo i k Ratiboři zpět zahnáno; když pak po krátkém odporu i Ratiboř dostala se zase do rukou Polanův, měli tito otevřenou cestu do Moravy a do Čech. Polané, při kterých byl i Bořivoj, vyhrnuli se nyní, jak podobá se, branou Dubenínskou do Čech, plenice a pálice za tři dni a noci ve třech župách nad Hradcem Králové [1]). Kozma dává vypravováním svým znáti [2]), že zráda jim k tomu byla pomocna, ba jmenuje i samého zrádce, t. j. známého nám již Mutinu Vršovce. Jemu a příteli jeho, županu Vackovi [3]), byl zejmena Svatopluk, ubíraje se do Uher, svěřil střežení a bránění hranic proti Polsku; místa, kde zráda se přihodila, nejmenuje však Kozma, dokládaje toliko, že Vacek a Mutina „byli jsou s posádkami svými na útěk obráceni z pevnosti, kteráž byla tvrdě vyzdvižena při hranicích polských“ [4]). Poněvadž ale Mutina, jak Kozma něco níže připomíná [5]), opustiv svěřený sobě hrad pod záminkou lovu, nočním časem mohl dojeti odtud Svidnice, chtěje se zde smluviti se strýcem svým Nemojem o svržení Svatopluka s trůnu, tož nebude pochybné, že onu pevnost, jejíž ostříhání měl sobě svěřené, náleží hledati nedaleko slezské Svidnice, i budeť to po míře vzpomenutého právě znění slov Kozmových nejspíše Kamenec, od knížete Břetislava 12 let před tím (srov. str. 361 t. d.) nákladně vyzdvižený.

Po příčinách toho, proč Vršovci, před nedávnem ještě Svatopluka a politiky jeho pevně se přidržující, pojednou změnili jsou barev svých, dotazovati se může jen ten, kdož buď nezná síly vášní lidských, buď zapomíná, že se štěstím a neštěstím i nepřátelé mizejí nebo se vzmáhají. Vršovci, na obranu říše české při hranicích jejích postaveni, doslechli nejspíše o nezdařeném pokusu o Prešporek, kteréhož

[1]) Annales Gradic. k r. 1108, u Pertze XVII. 648.
[2]) Kozmas k r. 1108, u Pertze IX. 112.
[3]) Kozmas I. 35. „Wacek sub mola rusticana natus.“ Pertz na uv. m. 57.
[4]) Kozmas k r. 1108, u Pertze IX. 112.
[5]) Kozmas III. 23 na uv. m. 113.

král německý nemohl dobyti [1]), i zvědělit asi již o nechvalitebném jeho odtud ústupu, tedy také o jakémsi osamocení Svatopluka, tušíce, že kníže proti spolčené moci Polska i Uher sotva dlouho bude se moci udržeti; Mutina zahrál si tedy na chytráka i zavděčil sobě, dokud ještě nebylo pozdě, nového, jak podobalo se, panovníka Bořivoje, dav se u Kamence poraziti i otevřev mu takto svobodný průchod do Čech. Vacek ale nemeškal zpraviti knížete Svatopluka po schválním poslu, tajně vyslaném, o zrádném počínání Mutiny i dal zároveň ve vojště Bořivojově skrze najaté lidi rozhlásiti zvěst, že Svatopluk, jsa již na zpětné cestě, chystá se prý nazejtří udeřiti na ležení polské, kteroužto lží, jak Kozma dí, způsobil, že Polané ještě též noci na rychlo vyšli zase ze země. Pramenové polští tvrdí ale naopak, že podnětem kvapného tohoto odchodu byla jest náhle stihnuvší do ležení zpráva, že Pomořané, té doby ještě pohané, valně jsou vstali zase k odboji [2]).

Rozhněvav se z toho prudce, pospíšil sobě Svatopluk od Prešporka i vešel skrze Moravu obvyklou drahou na Brno a odtud údolím Svitavky nahoru skrze bránu zemskou u Trstenice do Čech [3]). Dne 26. října r. 1108 byl již pod pomezním hvozdem v Litomyšli, tedy za doby, kdy Jindřich V. byl ustoupil od obléhání Prešporka [4]); nebot dne 29. září vydal zde Jindřich ještě jednu listinu, kdežto nejblíže příští vydána jest již dne 4. listopadu na zpětném pochodě jeho v Pasově [5]). Vacek a Mutina očekávali knížete

---

[1]) Ekkehardi chron. k r. 1108, u Pertze VI. 242.

[2]) Chron. Polon. II. 46, u Pertze IX. 462.

[3]) „Porta terrae, quae dicitur na Trstenici." Cod. dipl. Mor. I. 278. Srov. též Památky archaelog. II. 25.

[4]) Annales Scheftlarien. maiores k r. 1108, u Pertze XVII. 336.

[5]) Böhmer, Regesta č. 1991 a 1992. „Cum de Ungaria rediremus", dí listina, daná v Pasově dne 4. listopadu 1108, pročež náleží za to míti, že od obléhání ustáto v měsíci říjnu.

nad Litomyšlí, vítajíce ho. A však Svatopluk byl již v mysli své se ustanovil, potrestati svrchovaně vrtkavosti a zrády poddaných svých. Vždyť pak sám král německý podněcoval ho k tomu [1]), což svědčí, že vzpomenutá zráda neobešla se i bez velkých účinkův na podniknutí královo, zavinivší snad i s část nechvalitebný ústup jeho. Šlyť zajisté i pověsti o různicích, kteréž prý vzňaly se u vojště královĕ pod Prešporkem [2]), a že Vršovci stáli také před tímto hradem, poznává se i ze samého Kozmy. Nebylť tedy Mutina samojediným vinníkem; i ostatní členy čeledi Vršovcův hodlal Svatopluk za tento, jakož i jiné starší, jim přičítané zločiny tvrdě ztrestati, spravuje se obyčejem krevní pomsty. Pokutu tuto chtěl vykonati veřejně, jakož byla i vina spáchaná. K tomu konci tajil Svatopluk hněvu svého, dokud nezastavil se na župním hradě Vratislavi, nedaleko nynějšího města Mýta Vysokého při vsi Vraclavi položeném. Zde shromáždiv z rána dne 27. října provázející ho pány a náčelníky vojenské v síni hradské, jal se bouřlivou řečí vykládati jim vinu nenáviděné čeledi Vršovcův. Mutina nalezal se též v shromáždění. Hned jak dne včerejšího setkal se s knížetem u Litomyšle, napomenut jesť do třetice, aby útěkem hleděl se spasiti; on však neposlechl té rady, ohlásiv se, že nesluší na člověka chrabrého smrti se strachovati, a výstrahy přátel za pošetilosť maje. Což měl sebe za nevinného či za dostatečně mocného? Při něm spatřovali se jestě dva synové jeho, pak Vnislav a Domaslav Vršovci. Také bratr Svatoplukův, Otík Olomúcký, a náš biskup Ján byli té doby aspoň na Litomyšli; neboť jmena obou jeví se na jedné listině, vydané klášteru Opatovickému v Čechách, v kteréž

[1]) Annal. Pegav. k r. 1110., Pertz XVI. 250. „Rex autem Zuetipoleo consuluit, ut omnes primates, qui Worswice dicebantur, decollaret, illeque paruit.“ Srov. též Kozmu na uv. m. 113.

[2]) Annal. S. Disibodi k r. 1108, u Pertze XVII. 20.

dí se výslovně, že Svatopluk v měsíci říjnu na Litomyšli se zdržoval [1]).

V jakém příbuzenství nalezali se Domaslav a Vnislav k čeledi Vršovcův vůbec, jakož i k Mutinovi a Božeji, na hradě Libici (nad Cidlinou) přebývajícímu, sotva kdy bude lze vyjasniti [2]).

[1]) Cod. dipl. Mor. 195 a násl. Listina tato je datována pod indikcí I. Tato indikce přihodila se za doby panování Svatopluka co knížete českého jen r. 1108, a sice dne 25. září t. r. i skončila se dnem 24. září 1109. V listině té dí Svatopluk: „accedit ad me in loco meo Lutomisl existentem dominus Zulizlav abbas de sancto Lavrentio.“ Svatopluk ale mohl jen v měsíci říjnu r. 1108 býti v Litomyšli; neboť v listopadu spatřujeme ho již zase v poli proti Uhrům, podobně i v únoru roku následujícího, na to pak za všechen čas letní s Jindřichem V. proti Polanům, dne 21. září r. 1109 byl ale již mrtev. Listina sama, obsahující stvrzení nadání, od Domaslava opatu Opatovickému Oneši, a však ještě za knížete Bořivoje učiněného, kteréž uznává Nemoj, syn Domaslavův, je sice jedním z přepisův Friebeckových, má ale již odtud znamení pravosti do sebe, poněvadž za života Friebeckova čítáni jsou oba zde jmenovaní opatové, Oneš († 1107) a Sulislav († 1127) mezi opaty Hradištské, nikoli Opatovické (srov. Piter, Thesaurus absconditus, str. 189), jež teprv Palacký, a sice ve své „Würdigung der alten böhm. Geschichtsschreiber,“ r. 1830 po míře kombinací historických a na základě letopisův Hradištských vyhlásil za Opatovické. Kdyby byl Friebeck, jehož poctivá, upřímná i sprostná povaha tohoto domnění ani nedopouští, tuto listinu sobě smyslil, byl by zajisté v ní uvedl tyto za doby jeho známé opaty co Hradištské, a nikoli co Opatovické. Boček pak, uveřejniv r. 1836 tyto listiny, nemohl míti nižádné příčiny, zdělati sám nějaké darování pro klášter Opatovický!

[2]) Kdyby dovoleno bylo, držeti se pouhého jmena, pak by Domaslav, kterýž mezi l. 1101 z 1107 byl učinil vzpomenuté již nadání klášteru Opatovickému, byl býval dědem Mutinovým, náleží-li totiž také onoho Nemoje, kterýž v jmenované listině synem Domaslavovým se nazývá, míti za touž osobu, kteréhož Mutina byl navštívil na Svidnici a kterémuž Kozma říká „patruus“ Mutiny. Ze slov listiny Opatovické: „quando comes Nemoy, filius Domazlai, talem traditionem factam esse acclamavit“, nejde ještě nikterak, že by Nemoj dne 26. října též býval v Litomyšli; co Vršovce byli by ho sotva potom při životě zůstavili; mohloť se ale zajisté přihoditi, že svolení svého k onomu darování jinými cestami, t. j. listem nebo po poslu, opatu dal vzkázati. Že pak opat darování, předchůdci jeho toliko ústně učiněné, dává sobě nyní písemně stvrditi, svědčí jen o tom, že věc viděla se mu po míře hrozícího Vršovcům nebezpečenství velice pilnou.

Zkrátka, i oni spatřovali se na hradě Vratislavi, když Svatopluk jal se prudkou řečí dokazovati, jak Vršovci již na předku jeho Jaromíru [1]), jak nedávno i na příbuzném jeho, knížeti Bořivoji [2]), zrády i nevěry jsou se dopustili, jak zejmena nejposléze i Mutina radil se na Svidnici o záhubu knížete samého, jakkoli byl jemu tento všelikou důvěru prokazoval a zejmena za nepřítomnosti v zemi náměstkem svým ho byl učinil a t. d. [3]). Shledávaje pak kníže, že důrazná slova jeho při shromážděných způsobují pohnutí a přesvědčení, dal sluhám svým umluvené napřed již znamení, aby chopili se Mutiny a synův jeho, Domaslava pak a Vnislava svázali a na popravu ven vyvedli. Klidně a udatně přijal Mutina rány smrtelné. Neuša, kterýž nebyl sice z Vršovcův, ale horlivým jich přítelem, vyběhl ven ze síně, a však prozradiv se v lese červeným kabátcem svým, jat jest, vykleštěn a oslepen. Božeje pak stihnula zkáza na hradě jeho Libici. Tam, kde za dob sv. Vojtěcha r. 995 mocná čeleď Slavníkovců skrze pletichy Vršovcův ukrutně jest vyhubena [4]), tam zachvátilo potomky zbojníkův rámě spravedlnosti. V jakém počtu Vršovci k rozkazu Svatoplukovu jsou utraceni, toho nestačil nám zachovati i sám Kozma,

---

[1]) Kozmas I. 34, u Pertze IX. 57 jme se totiž vypravovati, jak prý Vršovci kdysi na hoře Veliži v lesích Křivoklatských knížete Jaromíra hrozně jsou zmučili; „capiunt dominum suum et crudeliter ligant, atque nudum et resupinum per brachia et pedes ligneis clavis affigunt humi, et saltant saltu ludentes militari, saltantes in equis trans corpus sui heri.“ Dovora či Hovora zachoval prý tehdáž pána svého od jisté smrti.

[2]) Kozmas III. 13. na uv. m. 107. Srov. str. 391 t. d. Kozma na uv. m. klade knížeti Svatopluku v této řeči jeho na Vratislavi do úst slova politování nad tím, že Bořivoje s trůnu svrhnul; to prý stalo se také z návodu Vršovcův. Litoval-li Svatopluk tohoto účinku svého, jak Kozma tomu chce, což bylo by mu překáželo, špúlajícího se v Polště Bořivoje do země zase povolati a křivdy jemu učiněné takto napraviti? I za touto příležitostí nemohl Kozma zmoci náchylnosti své k rodu Vratislavovu.

[3]) Srov. str. 400 t. d.

[4]) Srov. str. 46 t. d.

u vylíčení hrozných skutkův, jak na Vratislavi tak na Libici a v Praze se přihodivších, nemálo sobě libující [1]); poněvadž ale zdá se býti k pravdě podobné, že rodové jejich, budiž z pomsty, budiž z obavy, že kníže i na hlavy ostatních sáhne, sotva asi tiše se chovali, nýbrž spíše se bouřili: tož poštval Svatopluk, chtěje se zbaviti nepřátel vnitřních již proto, že od cizích, t. j. od Uhrův i Polanův, nebyl bezpečen, každého, kdož ke zbrani byl způsobilý, na čeleď nenáviděnou, jejíž zboží slibováno udatným v odměnu. Jen takovým pořadem bude lze sobě vysvětliti, že vyhubení mocného plemene Vršova do té smutné míry stalo se pověstným, že zvěsť o něm rozšířila se daleko i za hranice Čech a Moravy. Nad nynějším městečkem Kreuznachem v Hessku nalezal se tehdáž při stoku řek Nahy a Gliny (Glan) klášter, Disibodenberg řečený [2]). Až tam stihla zlá tato zpráva a jeden mních téhož kláštera zapsal jesť do letopisův, od něho vedených, k r. 1108: „V Čechách pobito jesť toho roku na 3000 lidí od vlastního knížete“ [3]). Možná, že tu přeháněno; a však pováží-li se, že pod záminkou rozkazu knížecího i msta soukromní neváhala obětí svých vyhledávati, snadno bychom tomu uvěřili, kdyby i Kozma mezi jiným nebyl nám na př. zachoval zprávu, že jistý Krása pána svého Božeje i s synem jeho Bořitou jen proto jesť ubil, poněvadž tento za posledního postu nad příbuzným jeho Tůmou byl dal popraviti. Kdo té doby mohl útěkem se spasiti, nerozpakoval se dlouho. V Polště a Uhřích usadili se úskoci, schudlí sice, vždy ale slavným jmenem svým se honosíce, i pečovali o to, aby s cizí pomocí krvavými obětmi smířili duše za-

---

[1]) „Scire mihi non licuit, quod capita ex gente illa leto sunt dedita; quia nec in una die, nec uno in loco sunt peremti“. Kozmas k r. 1108 na uv. m.

[2]) Remling, Geschichte der Abteien und Klöster in Rheinbaiern. I. 36 (Vyd. v Novém Městě pod Hardtem r. 1838).

[3]) Annal. S. Disibodi k r. 1108, u Pertze XVII. 20.

vražděných. Knihy úmrtní zapsaly pobití Vršovců ke dni 28. října [1]), jestiť to den hrozného soudu v hradské síni na Vratislavi. Zločin Libický došel své odplaty, kletba sv. Vojtěcha, vynesená v spravedlivém hněvu na bezbožné plémě Vršovcův, stala se hroznou pravdou a proroctví jeho naplnilo se. Tři soudy, tak prohlásil se prý biskup bohem nadchnutý [2]), když sám a pozůstalí nečetní členové rodu jeho z donucení Vršovcův sáhli jsou k holi poutnické, tři soudy boží přijdou prý na toto pokolení bezbožné. I přišli jsou tito soudové v letech 1003, 1012 a 1108 i zasáhli jich s takovou krutostí, že posléze i jmeno hříšníkův zaniklo docela v Čechách a na Moravě. Vyrovnávajíce se druhdy knížatům našim mocí a vážností, dáni jsou, když vladaři jejich jali se pohrávati sobě s trůny, posléze v klatbu, pronásledováni a zboží svého zbaveni. Potrestání Vršovců přičítá se za vinu našemu knížeti Svatoplukovi a po příkladu Kozmově dává se mu příjmí velikého kata. A proč? že s radou županův a jiných mocných země své dal podlé zákonův zemských popraviti nad usvědčenými zrádci země a panovníka jejího. Na Mutinu a oba synáčky jeho, jichž žalostné popravě na tržišti v Praze Kozma vlastníma očima se díval, na Vnislava a Domaslava, jakož i na Božeje vydán jesť ortel smrti v plné radě knížecí. Na Petříně nad Prahou utraceni jsou jiní ještě veřejně. Kdyby byl býval Svatopluk sprostým vražedníkem, byl by zajisté sáhl k prostředkům, kterýmiž jsou Vršovci druhdy r. 1038 knížete Jaromíra a r. 1100 knížete Břetislava II. z počtu živých sprovodili. Bylo-li na jmeno a rozkazy jeho hřešeno, chtěly-li míti pomsta krevní a zášť strannická také své oběti, tož nesluší toho na jeho vrub zapisovati, tehdejší společenské a politické poměry pak nedají se nikterak porovnávati s nynějšími. Myť jsme

[1]) Necrol. Boh. k t. r. Dobner Mon. III. 34. Letopisové Hradištští kladou 29. říjen.

[2]) Kozmas I. 42 k r. 1037, u Pertze IX. 65.

ostatně i toho mínění, že Svatopluk, vyhladiv Vršovce, prokázal jest zemi, jejímž knížetem sebe nazýval, i nemálo platnou službu. Pravdať ovšem, že Vršovci němectvu, do Čech napořád se tlačícímu, vždy činili se statečnými protivníky, pročež nazývali jsme je za rozličnými příležitostmi také národní stranou, a to bylo nepopíratelnou jich zásluhou; ta však nemálo oslabena a zlehčena jest tím, že vždycky hotovi byli prospěchu, z obrany proti živlu cizímu zemi plynoucího, ve vlastní svůj užitek obraceti. Činíce se ochránci sedlákův svých od cizího tyranství, hleděli jich za to pod vlastní zvůli tím úsilněji podrobiti. Bylit oni, abychom již slov netratili, oněmi pány, kteříž dovedli potáhnouti k sobě vždy nejvyšší a nejdůležitější úřady zemské, vyhledávajíce jen v tom zvůle a potěšení, aby lid byl otrokem a kníže nevolným jich nástrojem. Při Svatoplukovi arciť se zmýlili; bylit mu trůnu dopomohli, poněvadž jim Bořivoj čelil za pomocí ciziny; teď čelil jim Svatopluk vlastní silou. Záhuba Vršovcův stala se svorným kamenem v stavení svrchované moci knížecího rodu Přemyslovcův.

Že nebylo na škodu, Vršovcův se zbaviti, o tom svědčí následující poměry, v kterých Svatopluk se octnul. Především třeba povšimnouti sobě Uher. Když totiž kníže Svatopluk v měsíci září r. 1108 císaři Jindřichu V. při obléhání Prešporka prostředkem válečné diverse na Trenčín jal se pomáhati, zpustošiv, jak již řečeno, celé dolejší Považí až k Dunaji, přihodilo se nejednou, že uherští špehové dostali se do rukou vojska jeho. Obyčejná té doby pokuta, kteráž stihla jesť takové zajaté, záležela v uřezání nosu a oslepení. Nejen tato věc, nýbrž i jiná ještě příhoda popudila krále Kolomana na našeho Svatopluka. Koloman vyslal prý jednoho dne sbor 1000 statečných Uhrův proti nepříteli, aby mu v picování činili překážky a ti skryli se v jisté blatné krajině mezi hustým sitím. Svatopluk dostav o tom návěští dal je obstoupiti a až na skrovný zbytek posekati. Kdož ušetřeni, propuštěni jsou jen za veliké výkupné, aby mohli doma po-

věděti, co společníkům jich se přihodilo [1]). Tento skutek, jakkoli v řemeslu válečném obvyklý, nemohl se minouti s odplatou a tu vykonal Koloman, vytrhnuv po odchodu krále německého bez prodlení v měsíci listopadu r. 1108 do Moravy a pohubiv kraj hrozným způsobem daleko široko. Na ručest sebral Svatopluk vojsko v Čechách a na Moravě a vydal se za Uhry, jeda dnem i nocí, aby nepřítele co nejspíše stihnul. Tu přihodilo se, že dne 12. listopadu za tmavé noci lesem se žena a naději maje, nazejtří potkati se s nepřítelem, naběhl na ostrou větev s takovou prudkostí, že sobě oko vyrazil. Polomrtvého odvezli ho nazpět, oko pak bylo ztraceno. Kozma, jemuž všech těchto zpráv děkujeme [1]), diví se, že právě jen knížete stihlo toto neštěstí, jakkoli s ním tisícové lesem se ubírali; chtělť asi nejspíše pozbytí oka vyhlašovati za trest boží, jenž stihnul knížete za pobití Vršovcův.

A však rána brzo se zahojila. Během půl třetího měsíce pozdravil se kníže již do té míry, že to, čehož v listopadu r. 1108 nemohl dokonati, provedl v únoru r. 1109. Měltě poznovu naměřeno na Uhry. Tři dni a tři noci hnali jsou se zástupové jeho na rychlých koních, chtíce nepozorovaní dojeti Nitry. Bezpečně byli by hrad ten náhlým přepadnutím vzali, kdyby stráže rozestavené v čas ještě zočivše jízdné, bran jeho nebyli zavřeli. Svatopluk, nejsa přichystán k obléhání, spálil podhradí i vrátil se na Moravu nazpět, ač ne bez dobré kořisti. Na zprávu, že nepřítel se blíží, jali se totiž vůkolní sedláci, jakž té doby vždy se dělo, pospíchati s tím, což měli jsou doma nejlepšího, do hradu, aby tam se zachránili. S nimi potkal se kníže na zpětné cestě své a lid jeho válečný neopomenul ubohým ulehčiti. Tak aspoň s část vzata jest odplata za loňské pustošení Moravy [2]).

A však Uhři nezůstali samotni. Přítele a příbuzného

[1]) Kozmas k r. 1108, u Pertze IX. 114.
[2]) Kozmas k r. 1109 na uv. m.

Kolomanova, Boleslava III. polského, s králem uherským na útok i obranu bez toho spolčeného, náleželo nyní též pokutovati za spustošení žup podhradeckých jakož i za ztráty, jež vojsko moravské u Ratiboře bylo vzalo. Aby odplata taková brzo přišla k místu, k tomu nabízela se i jiná důtklivější příčina, přebývání totiž svrženého knížete Bořivoje při dvoře polském. Vždyť pak namáhání Polanův i Uhrův směřovalo posléze přece jen k obnovení panství jeho v Čechách.

Příležitosť zbaviti se jednou ranou protivníkův svých v Polsku, o změnu trůnu ukládajících, podávala se knížeti Svatoplukovi válkou, kterouž počal Jindřich V. v létě roku 1109 proti Boleslavu III. Křivoustému. Záminkou bylo králi zdráhání se Boleslava, odváděti poplatek výročních 300 hřiven stříbra, králům německým z dávnějších časův povinovaný. Král jal se zejmena žádati, aby Boleslav vypuzenému bratru Zbygněvu odstoupil polovici říše, německému králi pak aby zavázal se buď platiti zase řádně obrok 300 hřiven, buď vystrojiti ke korunovační cestě jeho do Říma 300 jízdných [1]). Pravý podnět výpravy byl však jiné podstaty. Králi jednalo se vůbec o zjištění a případné rozšíření východních hranic Německa, jakož i o odvarování možnosti, aby mu v úmyslech jeho vzhledem k Uhrám nebylo zase překáženo, jak se to za doby obléhání Prešporka loni již bylo stalo; neboť že Jindřich V. zdvihl se na Polany za chvíle, ani právě Pomořané byli podňali se nového, zoufalého pokusu, vymknouti se jejich svrchovanosti, neprošlo zajisté bez chytré rozvahy. Kromě toho nalezal se známý nám již Zbygněv při králi německém. Za více let jeví se tento nepokojný kněžic býti škůdcem statečného knížete polského a nyní spatřoval se se Svatoplukem na podobné cestě. Švábi, Frankové, Bavoři i Sasové skládali vojsko královo, kteréž nyní zvěčeno jest udatným lidem Svatoplu-

[1]) Chron. Polon. III. 2. u Pertze IX. 467.

kovým; Zbygněv a kdož z Polanův s ním ještě tu byli, činili se asi průvodčími, kraje dobře znali jsouce. Nepřítel Svatopluku nejvíce nebezpečný, Vipert totiž Grojecký, kterýž dne 17. prosince roku předchozího manželku svou Jutu, dceru krále Vratislava, v Buděšíně byl pochoval [1]), byl též při králi německém. Také nescházeli ve vojště zajisté i přátelé vystěhovavších se Vršovcův.

Vojsko spolčencův obešlo v létě r. 1109 slezský hrad Bytom, od polohy své za nedobytný považovaný, berouc se k Hlohovu při Odře, kterouž se dne 24. srpna přebrodilo. Byltě Zbygněv mnoho chvastal se přátely, kteříž mu prý tam, jakož i v Polště vůbec k vítězství dopomohou. Němci hodlali zmocniti se Hlohova dříve, než Boleslav — o kterémž vědělo se, že stojí před důležitým hradem Naklem (při řece Notči nad Bydhoští), obléhaje ho — postačí přispěti ku pomoci. Vzav ale již dne 10. srpna Naklo po vražedné bitvě s Pomořany, objevil se Boleslav z nenadání před Hlohovem i donutil krále, ustoupiti od dobývání hradu. Vojska králova hnula se odtud po obou březích Odry nahoru k Vratislavi, majíce Boleslava stále v patách za sebou. Nikdež nebylo spatřiti znamení slibované zrády; za to potkávala se vojska všudež s překážkami a nástrahami, jakkoli nepomýšleno ještě na návrat. Jindřich V. jal se arci nabízeti mír, slevuje hodně z výminek, před málo ještě nedělmi kladených, ba 300 hřivnami stříbra již již spokojiti se chtěje; hned ale zase ohlašoval se, že půjde na Krakov, i hýbal se brzo tam brzo onam s vojsky svými, jakoby mu s tímto úmyslem bylo do opravdy [2]).

Tu zabit jest večerem dne 21. září kníže Svatopluk oukladně v ležení, a to donutilo krále k zpětné cestě.

Kozma vypisuje úkladné toto zabití knížete Svatopluka následujícím způsobem [3]): „Když král německý (v úterý

[1]) Annal. Pegav. u Pertze XVI. 248.

[2]) Chron. Polon. III. kap. 5—16, u Pertze IX. 468 a násl.

[3]) Kozmas III. 27, u Pertze IX. 115.

dne 21. září r. 1109) byl již učinil opatření, aby nazejtří knížete Svatopluka a vojsko jeho od sebe propustil, strávili spolu oba celý den až do noci jednáním o věcech knížecích (vládních). Byltě pak mezi tím v ležení voják jeden nade všecky smělejší, a, jak potom od zpravodajů doslechli jsme, vyslaný od Jána, syna (Csty čili Tisty) Vršovce, kterýž odhodlán jsa buď velikými účinky získati sobě slávu, buď zároveň s životem knížete ztratiti vlastní, skryl se za široký buk při cestě, kudy chodilo se k ležení královu, očekávaje návratu knížete. Kteréhož když uzřel za prvního soumraku nočního přibližovati se k místu s velikým vojska průvodem, vskočil na kůň a přimísiv se k zástupu, prodral se až k samému knížeti i s napnutím všech sil hodil oštěp mezi plece jeho, tak že země sotva dopadnuv skonal.“ Tak dí Kozma, dle jehož líčení bylo by zabití Svatopluka mstou Vršovcův. Letopisové Pegavští povídají o té věci ale něco zcela jiného [1]). Dle nich nalezal se, jak již řečeno, Vipert Grojecký v ležení královĕ, na kteréhož ale skrze Bořivoje poněkud nevražil. Z důvěrného a častého obcování Svatopluka s králem pojal Vipert domnění, že i na něho se něco kuje. Aby vyvaroval se domnělému nebezpečenství, vlastní osobě jeho hrozící, zjednal prý jednoho z vojákův svých, aby knížeti Svatopluku, až od krále o půlnoci bude se vraceti do stanu svého, vrazil oštěp mezi plece. Služebník učiniv, co mu poručeno, utekl se pak do ležení Vipertova. Kdo tedy byl, tak třeba se nyní tázati, původem úkladné vraždy, Vršovci či Vipert? Zajisté záleželo asi oběma na bezživotí Svatopluka, oněm, aby pomstili bratří svých, tomuto, aby tím spíše chráněnci svému Bořivoji dopomohl trůnu.

Poněvadž ale všelikého pátrání po původci vraždy zanecháno, nebude možné vynésti v té věci platného úsudku,

---

[1]) Annal. Pegav., ač omylně k r. 1111, u Pertze XVI. 250.

aniž jmena strůjce i původce tohoto zločinu nade vší pochybnosť postaviti [1]).

Dojem, jejž způsobila zpráva o zabití knížete v ležení českém, byl mocný a bouřlivý. Běháno pomateně sem a tam; pověsť usílila ještě leknutí; ještě za noci zdvihl se díl ležení na cestu k domovu, vrátil se ale zase, když posel králův Purkart, schválně za nimi vyslaný, jal se zběh věci pravdivě vypravovati a pobouřený lid válečný chlácholiti, čímž aspoň utišení a některý pořádek mezi nimi způsobeny. Nazejtří z rána pak přibyl král Jindřich sám do ležení českého, aby s Čechy vespolek truchlil nad náhlou smrtí knížete. Za tou příležitostí dal jim na vůli, aby sobě svobodně nástupce knížete zvolili, jako by říše česká byla bývala říší volební! K takovému jednání neměl arci král nižádného práva. Vzdor tomu stanul Vacek před králem, prose jmenem ostatních, aby bratra ubitého knížete, Otíka Olomúckého, stvrdil za knížete českého. Král svolil, lid zaslepený pak zvolal na znamení radosti a spokojenosti: Krleš, Krleš, Krleš. Teď vydal se, jakž moha spěšně, Dětříšek Buzic, důvěrný přítel a spolčenec Vackův, na cestu do Olomúce, zpravit knížete o zvolení jeho a způsobit mu v Praze obvyklé nastolení. Za čtyři dní potom byl Otík již také na Praze, kteréhož Vacek a moravští přívrženci jeho pospíšili sobě na stolec knížecí dosaditi [2]).

Z volby, vykonané v ležení u Řečna, poznává se jasně strannická povaha její; uvažovati právní její platnosť, to ne-

[1]) Co se místa tkne, kde vražda spáchána, nalezá se toto dle vypravování Kozmy na uv. m. buď blíže Hlohova samého, před kterýmž stál té doby ještě Jindřich, buď na cestě odtud k býv. hradu Řečnu (nyní Rützen v kraji Horském = Guhrau, pol. Góra nad Łąką, ve vládním obvodu Vratislavském), jenž ležel při řece Barči za $3\frac{1}{2}$ míle výše Hlohova a v listinách Recen, Reczen, později též Ryczin a Riczin se nazývá. Místo Ritschen, jinak Ritzen, jež Pertz v té příčině uvodí (Pertz IX. 115, pozn. 12), leží blíže města Břehu (Brieg), jsouc tudíž od Hlohova více jak 18 mil vzdálené.

[2]) Kozmas III. 27, u Pertze IX. 115.

přišlo nikomu na mysl. Vímeť zajisté, že říše česko-moravská měla svůj zákon pragmatický, t. j. Břetislavův řád posloupnosti, vedlé kteréhož slušelo následství jediné nejstaršímu kněžici z celé čeledi Přemyslovcův. Když pak v září r. 1109 skonal Svatopluk rukou najatého zbojníka, byli po třech synech Břetislavových následující kněžici ještě mezi živými, kteříž po případě mohli dostati se k trůnu, zejmena: 1. Bratří Bořivoj II., Vladislav a Soběslav, všickni tři Vratislavici, tedy z českého rodu Přemyslovcův. 2. bratří Oldřich a Lutolt, synové knížete Kunrata I. Brněnského, a za 3. Otík, jinak též Ota II. s příjmím Černý, syn Oty I. Olomúckého, všickni tři z moravského rodu Přemyslovcův. Pustí-li se ze zřetele svržené kníže Bořivoj II., té doby vždy ještě v Polště meškající, jakož i Oldřich Brněnský, kterýž nejspíše práva svého byl se zřekl [1]), tož příslušelo následství v Čechách královici Vladislavu, co nejstaršímu celé čeledi, kteréž mu nad to již r. 1107, když Svatopluk co kníže české uznán jesť, přísežně bylo jesť slibeno [2]). Nebyloť tedy straně české v tu chvíli, když v Praze shromáždil se sněm v příčině uznání volby Otíkovy nikterak s obtíží, popírati s úspěchem platnosti volby, v ležení Řečenském v září vykonané. V poradách, kteréž o to šly, potkaly se zvlášť s velikou váhou přímluvy biskupa Heřmana a župana Výšehradského Paběna. Otík a strana jeho, poznávajíce záhy, že úmyslův svých neprovedou, porovnali se se stranou protivnou s takovou rychlostí a ochotností, že mohl Vladislav již dne 2. října r. 1109 s obvyklými obřady na knížecí stolec býti dosazen [3]); Otík pak, kterémuž knížectví Olomúcké zůstalo beze všeho umálení [3]), stal se potom nejlepším přítelem nového knížete [4]).

Proč asi neopírala se strana Otíkova o stvrzení krále

---

[1]) Srov. str. 378 t. d.

[2]) Srov. str. 391 t. d.

[3]) Kozmas k r. 1113, u Pertze IX. 122.

[4]) Kozmas III. 28., u Pertze IX. 116.

německého a proč nevyhledáváno toho při Jindřichu V., aby zastal se volby, od něho schválené? Zkrátka proto, že okolnosti byly mezi tím donutily Jindřicha, aby ustoupil od bratra Svatoplukova. Postavení jeho v nepřátelské zemi slezské bylo se totiž po odchodu pomocných vojsk českých a moravských, jež po příhodě dne 21. září nebylo více lze držeti, do té míry pohoršilo, že chtěje hrozícího nebezpečenství zniknouti, docela musil se vrhnouti Vipertovi v náruč, kterýž, mimochodem řečeno, samojediný měl v ležení přes 2000 lidu válečného pod spravou svou [1]). Vipert sliboval krále vytrhnouti, a však pod vyminkou, aby Jindřich ustoupil od vyvolence vojska, Otíka, a ujal se vypuzeného Bořivoje. Král připověděl, zpronevěřiv se takto v nuzné potřebě slibu danému. Vipert nad to zmocněn, aby svaka svého Bořivoje uvedl zase v knížectví [2]). A však sotva byl král obratným vedením Viperta z nebezpečenství vyváznul, an přijímá již, a to nejspíše v Bamberce, známého nám Vacka co posla z Čech, i potvrzuje bez vědomí Vipertova [3]) volbu Vladislava, o níž mu po Vackovi doneseno.

Takovým způsobem dostalo se Bořivoji druhého soupeře, nový, hle, následek toho, že dosazení jeho k trůnu nebylo na právu se zakládalo. Pravda česká, zákon totiž Břetislavův, jakkoli nemnoho starší než padesát let, osvědčil se tedy na novo, jako všeliké právo historické, v životní síle své a bytelnosti, a to přese všechen mohútný odpor Vipertův. Víme ť, že týž od krále německého zmocněn jest, aby svrženému Bořivoji domnělého práva jeho zase dopomohl. K témuž konci odebral se Bořivoj na panství svaka svého, totiž do Míšně, kdež ujednán plán podobný tomu, za jehož pomocí bylo se druhdy podařilo Svatopluku, připravati Bořivoje samého o trůn. Zlatem, sliby a přímluvami hodlal

---

[1]) Annal. Pegav. XVI. 250, a však nesprávně k r. 1111.
[2]) Annal. Pegav. na uv. m. 251.
[3]) Annal. Pegav. na uv. m. 251.

Bořivoj získati sobě úředníky zemské v Praze a na Vyšehradě, k čemuž pak přítel Boleslav polský ještě poprošen, aby se slezské strany brannou mocí podporoval toto podniknutí [1]. K provedení těchto úmluv udála se brzo příhodná chvíle. Bylitě sobě zejmena kníže Vladislav, toho jmena první, s bratrancem svým Otíkem řekli, že slaviti budou vánoce nejblíže příští pospolu na Hradci (Králové). Již chystal se kníže Vladislav k odjezdu, an z nenadání jevil se u něho posel krále Jindřicha, přicházeje z Bamberka, kdež král byl ustanovil se vánoce světiti [2], i vyřizuje knížeti od krále pozvání k novému roku do Řezna. Vladislav, rozhodnuv se jíti ke králi, vyslal za sebe Vacka do Hradce, aby tu Otíka přijal a pohostil, sám pak vyjel dne 22. prosínce 1109 i s průvodem z Prahy. V Plzni zastaveno se k vůli svěcení božího hodu vánočního; prvé ale než ten nadešel, stihla již zpráva z Prahy, že Bořivoj — o jehož příští nikomu ani ve snách se nezdálo, poněvadž ho vůbec u Viperta na Buděšíně hádáno — hned na úsvitě dne 24. prosínce s branným zástupem, maje nad to sestřence svého, Václava (jinak též Viperta) z Grojce, rovněž s vojskem v patách [3]), objevil se před Prahou a vpuštěn byv od strany své bez všelikého odporu do hradu, biskupa Heřmana dal jíti a sobě co knížeti holdovati. Starý župan Paběn, opustiv

---

[1]) Chron. Polon. III. 17. u Pertze IX. 472.

[2]) Ekkehardi chron. k r. 1110, u Pertze VI. 243, k čemuž nebude snad třeba zvlášť ještě dokládati, že Ekkart podobně co náš Kozma počíná nový rok dnem 25. prosínce, pročež u nich čte se již r. 1110, kdežto my teprv 1109 píšeme.

[3]) Letopisové Pegovští k r. 1090, u Pertze XVI. 242 jmenují z dětí Vipertových s Juditou dva syny, Viperta totiž mladšího a Jindřicha, pak dceru Bertu. Na kterého z těchto synův vztahuje se jmeno Václav, jež dává mu Kozma, poznává se též z letopisův Pegovských, kteréž dí na uv. m. str. 251: „Wicpertus iuvenis, filius Wicperti, patre iubente Borwi (t. j. Bořivoj) in principatus sedem Pragam reduxit.“ Podobá se tedy, že Vipert mladší byl též na jmeno Václav pokřtěn.

na tu zprávu i Výšehrad, skrýval se na čas po vsích vůkolních. Obecný zmatek, jak snadno lze pochopiti, byl první následek tohoto účinku. Ti, kdož drželi s Vladislavem, utíkali pryč z hradův a podhradí, přátelé pak Bořivojovi, staří i noví, tlačili se k vrátivšímu se panovníku, ba tu i tam jal se lid loupiti, vnikaje do příbytkův uprchlých. Přivitán, kmet (sudí a rada knížecí) na hradě Pražském, byl asi náčelníkem strany vítězné, kteráž nyní k Bořivoji lnula. Z nich zřízen jest Hrabiše županem Pražským, Bořivoj pak odebral se na pevnější ještě Výšehrad [1]). To všecko přihodilo se v štědrý den r. 1109.

Zpráva o tom, co v Praze bylo se stalo, rozlítla se rychlostí blesku po vší zemi i stihla jest stejným časem jak do Plzně ke knížeti, tak do Hradce k Otíkovi. Teď ovšem nebylo více pomyšlení na další cestu ke králi německému. Dva poslové knížecí, Heřman a Sazema, vypraveni jsou do Bamberka ke králi, aby Vladislava u něho omluvili, zároveň pak za rychlou pomoc požádali. Vladislav pak sám zdvihl se s četným průvodem svým, v kterémž nalezal se i Dětříšek Buzic, neprodleně ku Praze. Totéž učinili také Otík a Vacek. V podvečer dne 25. prosince dorazili tito až k potoku Rokytnici (u Vysočan), kdež zůstavše přes noc, nazejtří, tedy dne 26. prosince, obehnali Výšehrad, chtíce se dle možnosti Bořivoje samého zmocniti. Dne 27. prosince, nejspíše též z rána, objevil se také Vladislav před hradem Pražským od strany Plzeňské. Shledav ale brány zavřené a hradby lidem osazené i nebyv přese všecko osobní napomínání vpuštěn, dal se v levo i přešed potok Brusnici, severním (tak zv. jelením) příkopem hradu tekoucí, pospíšil sobě po rovině Letné dolů k Vltavě, chtěje s Otíkem a Vackem se spojiti. Zde však setkal se z nenadání s mladším Vipertem, pomocné vojsko k Bořivoji vedoucím, i svedl s ním, zvláště k popudu prchlého Dětříška, krvavou bitku,

[1]) Kozma na uv. m. 116.

kteráž ale zůstala nerozhodnou. Vipert vrhl se na to do hradu Pražského, ale i Vladislav, přešed přes Vltavu, spojil se pod Výšehradem s vojsky Otíkovými [1]).

Vzdaliž Vladislav pokusil se potom, hnáti k tvrdému Výšehradu útokem, a co vůbec té doby v Praze a ve vůkolí obou hradův sídelních se dělo, to zůstalo v podrobnostech neznámo. Kozma naříká vůbec jen na zločiny, které tu tehdáž páchány, což ale při každé válce občanské a za všech časův se přihazovalo. Na štěstí učinil tomu tenkráte král Jindřich V. rychlý konec. Jednaltě král vůči té okolnosti, že Boleslav III. týmž časem branami polskými do země vytrhnul a toliko na zprávu o ochotném přijetí Bořivoje v Praze na zpětný pochod zase se vydal [2]) (což bylo zřejmým svědectvím o dorozumění se a spolku Viperta i Bořivoje s Boleslavem) — zajisté jen na vlastní svůj prospěch, když zejmena vyslyšev žádost Vladislavovu, po vzpomenutých výše poslech sobě podnesenou, a přijav náhradu 500 hřiven, od Vladislava podávanou, ještě z Bamberka zdvihl se s vojskem na mocné rozeznání onoho sporu.

Dne 1. ledna 1110 stálo vojsko německé již v Čechách. Markrabí Vohburského Děpolta i hraběte Sulcpašského Berengara [3]) vyslal jest král před sebou, aby prozatím způsobili příměří a soupeře, tedy Vladislava a biskupa Heřmana s jedné, Bořivoje pak a Viperta mladšího s druhé strany, jakož i pány, kdož jsou byli po ruce, ke králi obeslali do Rokycan, kteréž tehdy biskupům Pražským náležely. Obě strany stály k půhonu, dávajíce tím svědectví, že krále německého za rozsudího svého míti chtějí. Líčení bylo stručné a nález náhlý a tvrdý. Vladislav potvrzen jest poznovu v knížectví, Bořivoj pak v okovech odvezen co státní vězen na

[1]) Kozmas III. 28, u Pertze IX. 116.

[2]) Chron. Polon. III. 17. u Pertze IX. 472.

[3]) O markrabích Vohburských a Chubských při bavorském Řezném srov. Gfrörera, Gregor VII. I. 389 a násl. O markrabích Sulcpašských: Buchner, Geschichte von Baiern, kn. IV. str. 271.

hrádek Hamrštein nedaleko Koblencí v Porýnsku. Z dodonucení byl mu tam i mladší Vipert společníkem. To přihodilo se buď 3. neb 4. ledna r. 1110; neboť již v den sv. tří králův nalezal se král zase v Řezně. Vladislav tedy obdržel vrch, ale pod jakými znameními?

Nejprv povšimněme sobě postavení jeho ke králi německému. Spatřovali jsme, an Vladislav zejmena jemu děkoval trůnu svého. Z pouhé lásky k Vladislavu neučinil toho bezpečně Jindřich. Neníť sice pochybné, že by nerad byl viděl Bořivoje co knížete v Čechách, a sice již v příčině dobré shody tohoto s Boleslavem polským; nám ale zdá se, že příčina tato mu nestačila. V nejbližším sousedství byl mu někdo jiný mnohem více nepohodlný; byltě to zejmena starý Vipert Grojecký, jemuž k vůli král byl zpronevěřil se slibu, Moravanům a Čechům v ležení Řečenském danému; vždyť pak ho byl Vipert tehdáž z velkého nebezpečenství vysvobodil. A jaké odměny dostalo se za to Vipertovi? Kozma vypovídá výslovně, že král té doby, když odhodlal se, provésti v Čechách svou vůli, na Viperta velice se hněval [1]), Pegovští letopisové pak nečiní z toho nižádného tajemství, že král Jindřich jal se šedého toho bohatýra zřejmě pronásledovati [2]). Viděltě se zajisté Vipert již králi býti příliš mocným, způsobiv mu nad to branným uvedením Bořivoje do Čech (kteréž, jakkoli mohl v tom Vipert plnomocenství králova se dokládati, tehdáž již příčilo se nové politice a hotovým skutkům jeho nemalé nesnáze a vážnosti jmena jeho neskrovnou ujmu; král tedy, vsadiv mladého Viperta do vězení, chtěl tím asi zjistiti se proti otci samému. Jindřich chystal se totiž té doby právě do Italie. Teprv po dvou letech pomohl Vipert synu svému ke svobodě, musiv králi

[1]) Kozmas na uv. m. „Rex autem, licet eo tempore valde iratus esset Wigberto . . . in Kal. Ianuarii ingressus est Bohemiam."

[2]) Annal. Pegav. k r. 1113., u Pertze XVI. 251. „Rex manifesto iam odio Wicpertum seniorem insectatus."

za něho vydati dvě župy, Buděšinskou totiž a Nišanskou, jakož i z dědičného zboží svého dva hrádky na levém břehu Labském. Jindřich odevzdal je i hned v léno přívrženci svému, hraběti Ojíři z Mansfeldu [1]). Bylatě to zajisté těžká rána na Viperta, jemuž nedlouho před tím ještě co miláčku a rádci králův odevšad záviděno. Aby tedy oslabil moc Vipertovu, tak aspoň myslíme si věc, pozdvihl a podporoval Jindřich V. knížete Vladislava.

A však přátelství Vladislava vyneslo Jindřichovi ještě jiný užitek. Jindřich nebyl totiž posud dosáhl římského císařství; panství, od nebožce otce jeho smutné paměti nad Italií provozované, bylo té doby skoro již přišlo v zapomenutí, podobně i důchody, odtamtud do komory císařské jdoucí; to mělo býti zase napraveno. Již na říšském sněmu v Řezně, v den sv. tří králův r. 1110, šly porady o výpravě korunovační do Říma [2]). Zda-liž kníže Vladislav k sněmu tomu se dostavil, není zjištěno; spíše podobá se k pravdě, že zůstal doma, poněvadž utvrzení sotva navrátivšího se pokoje nedopouštělo odcházeti ze země. Knížata německá usnesla jsou se v Řezně o oné výpravě, Jindřich pak byl dne 13. dubna roku 1111 skutečně od papeže Paschala II na císařství Římské korunován. Víměť, že říše česká za panování krále Vratislava byla vzala na se závazek [3]), vyzbrojiti ke každé výpravě korunovační do Říma 300 jízdných. Této povinnosti dostál také Vladislav, vyslav s vojskem bratrovce svého Břetislava, syna nebožtíka knížete Břetislava II., mládence té doby teprv 16tiletého, za králem německým, kterýž byl v srpnu r. 1110 na cestě do Říma již přes vrch sv. Bernarta postoupil. Že dal ostatně králi 500 hřiven vyplatiti, o tom učiněna již vzpomínka. To byly prospěchy, kteréž šly králi již r. 1110 z uznání a restituce Vladislava,

[1]) Annal. Pegav. k r. 1112 na uv. m.

[2]) Ekkehardi chron. k t. r., u Pertze VI. 243.

[3]) Srov. str. 310 t. d.

jsouce mu tolikéž podnětem, vytrvati v dobré shodě s knížetem českým. Dle všeho toho třeba tedy míti postavení nového knížete ke králi německému za výhodné. Jediná těžkost, která mu z obratu věcí vznikla, bylo záští starého Viperta a spolčence jeho, býv. knížete Bořivoje, jakož i příznivce obou, Boleslava III. polského. Všickni tři neopomenuli také, způsobiti mu za čas panování jeho, které až do r. 1125 se prodlelo, mnohé ještě mrzutosti a trpkosti.

Jaké ale postavení oblíbil sobě Vladislav k vlastnímu národu svému? Došed trůnu, octnul se, jak již vyloženo, mezi různými stranami. Strana moravská, kteráž Otíka Olomúckého se přidržovala, smířila se s ním záhy i zůstala mu také věrně oddána, čehož svědectvím jest chování vůdce jejího Vacka, jenž teď stává se županem dvorským; strana Bořivojova, jejímž náčelníkem byl Vipert Grojecký, byla se naopak pokusila svrhnouti ho s trůnu v tu chvíli, když za bezpečna se maje, chystal se odjeti ke dvoru císařovu. Mečem musil tohoto trůnu zase na ní dobývati. Obyčejně mívá taková branná restituce, či, jinak řečeno, násilně potlačená revoluce v zápětí přísné soudy nad protivníky a spoluvinníky jejich. Protož vypráví také Kozma zcela případně [1]), že prý té doby mnozí páni, k Bořivoji přilnuvší, z rozkazu Vladislavova zbaveni jsou zboží svého nebo k peněžitým pokutám odsouzeni, ba i oslepeni, jako poslední známý Vršovec Ján, syn Cstův [2]); kdož pak chtěli jsou uniknouti trestům tělesným, utekli se k Boleslavu III. polskému, u něhož se Bořivoj a nejmladší bratr jeho Soběslav zdržovali. Smrtí nepykal nikdo odboje svého, ba ani náčelník jeho, jak podobá se, kmet totiž Přivitán, kterýž dostal se též v zajetí knížete. Tomu za výstražný trest přivázán prašivý pes na plece a v této úpravě veden jest od kata za bradu třikráte po trhu Pražském, načež mu ji přede vším lidem na stole uťali a do

[1]) Kozmas III. 32, u Pertze IX. 118.
[2]) Srov. str. 411 t. d.

vyhnanství polského ho poslali [1]). Jsoutě to ovšem zjevy, s kterýmiž co s následky položených odbojův všude a za každé doby se potkáš, i bylyť tenkráte zajisté dosti střídmé; a však nelze upírati, že trpící strana vzpomínává jich dlouho s hořkostí, jež zase vítězi samému nemalé nesnáze připravuje. I Vladislav zkusil toho na sobě. Na štěstí náležel Pražský biskup Heřman k jeho straně, z toho pak vzešel knížeti ten prospěch, že nemusil se obecného protivenství se strany duchovenstva obávati. Také Olomúcký biskup Ján II. spřátelil se nejspíše s novým knížetem, čehož lze se domysliti z postavení jeho ke knížeti Otíkovi; byltě Otík přítel biskupa i knížete českého, a tedy i biskup Ján II. tomuto sotva nepřítelem. Pohříchu nemělo ono přátelství dlouhého trvání. Co pak vrchního pastýře Čech i Moravy se tkne, tož byla té doby právě metropolitní stolice Mohučská uprázdněna, a sice úmrtím arcibiskupa Rutharta, jež dne 2. května (30. dubna?) r. 1109 se přihodilo. Tato prázdeň trvala za dvě léta a čtyři měsíce [2]). Původem toho byly jisté roztržky mezi císařem a stolicí apoštolskou, o kterýchž později ještě doložíme.

Teď ještě něco o postavení knížete Vladislava I. ve vlastním domě, t. j. o poměru jeho k členům čeledi Přemyslovcův. Z českého rodu meškali bratři jeho Bořivoj a Soběslav v Polště, trvajíce v záští proti němu; jak v té věci chovala se matka jejich, polská Svatava, nenajdeš nikde zapsáno; ona zemřela teprv dne 1. září r. 1126. Z moravských větví Přemyslovcův, a sice z rodu Kunratova, vzdalovali se Oldřich Brněnský a Lutolt Znojemský všeliké činnosti politické; že žili jsou toliko rodinám svým a blahým účinkům pokoje, toho dokázali založením benediktinského kláštera v

---

[1]) Tento způsob pokuty (u středověkých spisovatelův Hermiscatio, kynophoria zvaný) byl původu německého a z Němec tedy do Čech přenesen.

[2]) Ekkehardi chron. Annal. Hildesheim. Annal. Saxo k t. r. Annales S. Disibodi k t. r. u Pertze XVII. 20.

Třebíči. Okolo r. 1109 vyzdvižen jest společnou jich péčí tento třetí klášter moravský v pustém, od nebezpečných zbojníkův zlopověstném lese při řece Jihlavce a bohatě od nich nadán. Za krátký čas dočkal se klášter Třebíčský, jako žádný jiný na Moravě, dvou dcer, proboštství totiž Měřínského, nedaleko samé Třebíče, a Komárovického blíže Brna. Také v Březové u Svítavy, jak podobá se, založeno jest později proboštství z Třebíče. Škoda, že historie kláštera Třebíčského zůstala nám skoro docela neznáma. Podobně co život zakladatelův, skrývají se i osudové jeho v nepronikuutých dosud temnotách [1]).

S menším klidem prošli jsou dnové Oty II. z rodu Oty Sličného Olomúckého, jehož matka Ofka, nezapomenutelná dobrodětelka kláštera Hradištského, té doby také ještě dlela mezi živými. Téhož Otu II. či Otíka bylo vojsko českomoravské v ležení Řečenském vyhlásilo za knížete českého, a sice se schválením císaře Jindřicha V. Víme, že Otík dne 2. října r. 1109 vzdal se zase dobrovolně důstojenství svého ve prospěch Vladislava, ba že na sklonku r. 1109 pomáhal nad to bratranci svému položiti odboj, Bořivojem rozdmýchaný, což jest nepochybným svědectvím dobré shody s knížetem panujícím. A přece vypráví nám Kozma ještě k r. 1110 [2]), ani prý objevili se poštívači a falešní přátelé, kteříž dovedli přátelství obou bratrancův roztrhnouti a v obapolný strach proměniti, jako by jeden druhému ouklady strojil, odkudž prý také Otík nepřijal pozvání Vladislava, aby pospolu světili svátky velikonoční. Teprv, když vyzvání toto důrazně opětováno, jevil se Otík s četným průvodem zbrojným na knížecím hrádku v Týnci na Hůrkách (nyní

---

[1]) Srov. Dudíkovu historii kláštera Rajhradského I. 97 a 98. Cožkoli dá se pověděti o opatství Třebíčském a pramenech historie jeho, najdeš tam věrně sneseno. Dobner domnívá se, že Pešina ne-li celý archiv Třebíčský, tedy aspoň díl jeho vzal s sebou do Litomyšle. Srov. Pešinovo dílo Mars Mor. str. 316.

[2]) Kozmas k r. 1110, u Pertze na uv. m.

T. nad Labem), kdež po mnohých výkladech a obapolných přísahách bratranci zase prý se smířili. Tak dí Kozma, nemoha nás ale tím nikterak spokojiti. Bezděky ptáme se po příčinách náhlé této proměny. Že měli v této různici donášeči a štváči nečistého účastenství, není arci pochybné; dva z nich jmenují se výslovně, Rostěj a zeť jeho Vacek, přizvaný Tichý [1]. V čem ale záleželo toto popuzování, toho nedovídáme se. U Kozmy shledávali bychom dvůj toho podnět, jeden duchovní, druhý světské či politické povahy.

V církevním vzhledě podává se k tomu spor o dávní zboží biskupské v Sekyři Kostele. Po míře darování Oty I. Olomúckého a manželky jeho Oíky, nejspíše r. 1075 učiněného, přislušel požitek z práva tržního v této osadě biskupskému chrámu Pražskému a beneficiátům jejím [2]. Jako byl Pražský biskup Heřman r. 1099 proti právu přijal od knížete Břetislava II. zboží Podivinské, biskupství Olomúckému patřící, podobně asi obracel té doby důchody, z práva tržního v Sekyři kostele jdoucí, nikoli na užitek kostela Pražského, nýbrž k potřebě vlastní. Když pak kníže Ota II. o tomto porušení vůle rodičův svých se dozvěděl, potáhl tohoto nadání co ochránce a vykonavatel jeho, k samostatnosti dospěvší, zcela ve shodě se zákony církevními zase k sobě. Biskup Heřman, nehodlaje té ztráty oželeti, vyslal jmenem kostela Pražského kronikáře našeho a tehdejšího kanovníka svého Kozmu na Týnec, aby domlouval se tu plného navrácení biskupovi skráceného práva jeho. Kozma zpravil se poselství svého, vytýkaje mezi jiným knížeti Otíkovi za přítomnosti Vladislava, že prý „světlo rodičův svých, jež

[1]) Kozmas III. 34, u Pertze IX. 119. Přijímáme zde čtení Rostěj co případnější, poněvadž je (staroč. Roščej, v rkp. Roscthey, Rosciey, špatně Wsethey) místními jmeny (Rostějov, Rostějovice a t. d.) podpírati lze. Pulkava mu říká Božej (Dobner Mon. III. 150) a má ho, jako Vacka, bez podstaty za Vršovce.

[2]) Srov. str. 271 t. d.

slušelo mu rozsvítiti, spíše jest zhasil“ [1]). Ota II. však rozhodně popíral křivého toho nařknutí, dovozuje, že darování toto bylo učiněno ne biskupu, ale kapitule Pražské, „kteréž prý je, ana bohu a sv. Václavu slouží, ne ale jiné osobě, aniž biskupu, zase vrací“ [2]). Z tohoto sporu poznává se, že Otík nebyl s biskupem Heřmanem v dobrém přátelství; bylotě zajisté dříve jednáno soukromí o důchodech zapovězených, než Kozma zmocněn jest knížete Olomúckého veřejně prožalovati; toliko ta okolnost, že Otík trval neustupně při právu svém, způsobila posléze vyslání Kozmy. Poněvadž ale biskup Heřman byl osobou, vážnosti a vlivu při Vladislavu požívající, Vladislav pak vyslechl žalobu, na Otíka vznesenou, bude zajisté nesnadné popírati domnění, že by vyšší duchovenstvo, a první mezi nimi sám biskup Heřman, byli pomáhali rozsívati símě nesvornosti mezi knížecími bratranci.

Jestiť však i jiný podnět obsahu politického před rukama. Byltě zejmena kníže Vladislav ke dni 13. července téhož r. 1110 povolal generální sněm pro Čechy i Moravu do Sadské v Čechách, pozvav k němu ovšem i Otu Olomúckého. Důvěřuje se v opravdivosť smíru, před málo nedělmi teprv na Týnci učiněného a přísahami stvrzeného, dostavil se i Ota na sněm se skrovným toliko průvodem. Jednání prodloužilo se až do třetího dne. Když pak bylo u konce a Otík chystal se od knížete vzíti odpuštění, ohlášeno mu z nenadání, že jest věznem jeho. Kozma dí za tou příležitostí, že prý „tichý beránek Vladislav zajal divokého lva Otu.“ Pěkné to porovnání, ale významné! Divoký ten lev vsazen jest nejprv na Vyšehradě, odtud pak vezen na pevný hrádek Křivoklát, té doby právě znova vystavený, kdež ztrávil skoro tři léta ve vazbě. Za tou příležitostí dodává Kozma, že někteří přimlouvali knížeti, aby Otu dal oslepiti,

[1]) Kozma III. 33, u Pertze IX. 118 a násl.
[2]) Kozma na uv. m.

kterýmž pak Vladislav odpověděl: „Nehodlám s bratrem míti ustavičných různic; chci ho ale potrestati, aby trestem zmoudřel a naučil se i s potomky svými, že země moravská, jakož i vladaři její vždy jsou pod mocí knížete českého, jako jest děd náš, blahoslavené paměti Břetislav, rozkázal, kterýž zemi tu první svému panství podrobil" [1]). Odpověď ta podobá se na vlas obvinění, jakoby Otík byl v něčem vyšel z mezí moci, zákonem Břetislavovým knížatům moravským vyměřené, zkrátiv knížete českého něčím v právích jeho. Škoda, že Kozma zcela zamlčel jakost tohoto pychu! A však provinil-li se Ota, jakž mohl Kozma doložiti, že kníže ten beze strachu, ba vesele počínal sobě v hluku zbraní, ho obklopujících, nesa s vlídnou tváří okovy, jako by šel na hody; jakž mohl pak jatému tato slova v ústa položiti, řkoucímu prý na Vyšehradě k strážníkům svým: „Přátelé jazyka lživého podobají se včele, z jejíchž úst plyne med, an ocas chová jed. Věřte mně, že i já byl jsem takovou lstí obluzen. A však třeba jest snášeti udatně příhody vrátkého štěstí. Neučinil toho bratr můj, ale zlý člověk; Vacek tomu chtěl a jemu to vnukl Rostěj. — Všakť budu-li živ, já se jim toho odplatím!" — Člověka zlého svědomí byl by nám Kozma jinak vylíčil; že pak toho neučinil, soudíme právě, že duchovní i světští štváči připravili jsou statečného Otíka o svobodu. Správu údělu Olomúckého potáhl Vladislav prozatím k sobě; nebyltě Otík té doby ještě ženat.

Ve vlastní rodině byl kníže Vladislav I. šťasten. Má se za to, že ještě průchodem r. 1110 zasnoubil se s Rychencí čili Rejčkou, hraběnkou z Berku (Berg). Otec její, Jindřich I., byl synem po hraběti Popovi z Berku, kterýž tak nazýval

---

[1]) Kozmas III. 34 na uv. m. 119. „Ut cognoscat et sui posteri discant, quod terra Moravia et eius dominatores semper Bohemorum principis sint sub potestate."

[2]) Kozmas III. 34, u Pertze IX. 119.

se po rodném hrádku, jenž stál druhdy nade vsí Berkem blíže nynějšího města Ehing ve Virtembersku (při hořejším Dunaji). Matka Adléta byla rozená z Mochenthalu. Z požehnaného manželství Jindřicha I. s touto Adlétou ví se o čtyřech synech, kteříž byli: Děpolt I., z mládí již zemřelý, Jindřich II., hrabě z Berku, Rapota, předek mladší linie, kteráž měla sídlo své na hrádku Vartšteině nedaleko Münsing ve Virtembersku (východně Ulmu), pak Děpolt II., od kteréhož pochodí hlavní linie rodu, posléze pak tři dcery, kteréž všecky stkvěle se vyvdaly; z toho všeho dá se souditi, že rod hrabat Berkských té doby byl mocný a vážený v Švábích. Nejstarší dcera, Saloma č. Salomena, zasnoubila se r. 1110 s Boleslavem III. polským, jehož první manželka, ruská velkokněžna Zbyslava, byla jest r. 1108 zemřela; druhá dcera, Rejčka, stala se manželkou knížete Vladislava, jak již řečeno; nejmladší pak, Žofie, provdala se r. 1114 za knížete Olomúckého Otu II. [1]). Jinak vynikal rod hrabat Berkských také pobožností svou; bylať to zejmena Rejčka, kteráž klášter Kladrubský, od nebožtíka knížete Svatopluka při řece Mži v Čechách založený, od manžela jejího pak dostavený, osadila švábskými mníchy z kláštera Cvífaltského blíž Münsing [2]), v němž také otec její Jindřich co mních život svůj skončil [3]). Tři vnuci téhož Jindřicha stali se biskupy v Pasově, čtvrtý biskupem ve Frisingu. Také slavný biskup Bamberský, svatý Ota, apoštol baltických Slovanův, byl v blízkém příbuzenství s rodem Berkským, z něhož roku 1209 objevuje se Jindřich III. co první markrabí v Burgavě [4]). Vzpomněliť jsme zevrubněji tohoto rodu, poněvadž

---

[1]) V úmrtní knize Cvífaltské (u Hessa, Mon. Guelfic. Pars histor. str. 287) čte se ke dni pohřbu Oty II. Olomúckého: „XI. Kal. Mart. (19. února) Otto, dux de Moravia, vir ducisse Sophie."

[2]) Ortlibi Zwifalten. chron. kap. 19, u Pertze X. 84.

[3]) Ortlibi Zwifalten. chron. kap. 21, u Pertze X. 85.

[4]) Důkazy všeho toho, co výše povědíno, najdeš u Stälina, Würtemb. Gesch. II. 353 a násl. po většině dle Hessových Mon. Guelfic. Pars hist.

Rejčka stala se babou nejčelnějších králův našich, Vladislava II. totiž, obou Otakarův (I. a II.), Václava II. i III., kterýžto poslední zavřel jest po meči stkvělou řadu Přemyslovcův.

Přivodivše sobě takto k mysli postavení Vladislava I. jak ke králi německému, tak k národu i vlastnímu rodu jeho, budeme sobě moci ledacos lépe vyložiti, čímž doba i historie jeho zvláště se vyznamenává.

Proměny, kteréž v lednu r. 1110 v Praze byly se přihodily [1]), potáhly i hned zřejmé následky po sobě. Boleslav polský nemohl se tomu klidně dívati, ani přítele a společence jeho Bořivoje na Hamršteině co říšského vězna střeží; neboť prospěchu, kterýž šel Polsku z přátelství s knížetem českým, neslušelo lehce vážiti. Bude-li kníže české s Polskem držeti, tak asi rozumováno, pak bude kníže polské při výpravách svých na Pomořany, tyto odpovědné nepřátely Polska, od zadu kryt i bezpečen; budou-li Čechy a Polsko ve zbrani státi svorně pospolu, pak bude lze, udolati přílišné moci říše německé; ujmou-li se ale zbraně na sebe, pak bude Slezsko v nebezpečenství a nejurputnějšímu nepříteli Polska, králi totiž německému, v případě války i Odra v šanc vydána. Pročež také nemohl Boleslav již z ohledův politických nelitovati osudu vězna Hamršteinského, a to již proto, poněvadž věčně nepokojný Zbygněv, uživ této příhody, bratru na škodu jsoucí, byl ušel tajně do Čech, odkudž pak ihned jal se v Slezích loupežiti. Zbygněv zahnán sice zase nazpět do hvozdu pomezního [2]), tím ale zároveň válka s Čechy počata.

V měsíci září r. 1110 zdvihl se Boleslav s vojskem i přešed po neschůdných cestách Krkonoše a podhoří jejich, stál již dne 3. a 4. října na půdě české. Slabý odpor, jejž mu po místech kladeno, nemohl ho na děl zdržeti. U vojště

---

[1]) Srov. str. 417 a násl. t. d.

[2]) Chron. Polon. III. 19, u Pertze IX. 472.

jeho byl i králevic Soběslav. Teprv při řece Cidlině nedaleko nynějšího Chlumce zastavil se Boleslav na pochodě svém; neboť zde bylo ležení knížete Vladislava, teprv v den sv. Václava (28. září) o nájezdu polském se dozvěděvšího. A však přes řeku, mnohé příluky a močály mající, nebylo nikdež lze bezpečně se přebroditi; za celý den hledalo vojsko polské brodu, táhnouc podél řeky dolů i nahoru a pozorováno jsouc od vojska českého, na druhé straně řeky stále v zápětí mu jsoucího; teprv noční dobou podařilo se Polanům, někde u Libice, kdež druhdy Cidlina do Labe se ústila, způsobiti sobě přechod. Zde naděli se utkati nepřítele, a však s podivením shlédli ho na druhém břehu řeky; neboť i vojsko české bylo v noci přešlo řekou. Nebyloť tedy zase možné, svésti bitvu. I daliť se knížata tedy do vyjednávání; Boleslav přimlouval se za Bořivoje, Vladislav pak za Zbygněva, při vojště českém jsoucího, oba však daremně. Tu znamenali Poláci nedůstatek potrav u vojště svém; neboť k prosbě Soběslava byl prvé Boleslav vojskům svým všelikého vybíjení a plenění zapověděl. Chvíle tedy kvapila, i náleželo ihned buď k zpětnému pochodu se míti buď k Praze zaměřiti. I voleno jíti nazpět a z nuzné potřeby počato teď i vybíjeti; tak dostali jsou se Polané zase pod hory. Teď nastalo projíti horami zase, a však v jiných končinách. Dvorský župan Skrbimír velel jednomu, Boleslav druhému křídlu.

Pracně bralo se vojsko polské ku předu, při čemž na spořádané šiky nebylo ovšem ani pomyšlení. To věděli postupující za ním Češi a některé u nich jsoucí pomocné sbory Němcův; i vrhli se tudíž dne 8. října na Polany, kteří asi v těch místech, kdež při potoku Trutině leží nynější Miletín, v rozlehlé mýtině lesní byli se ustanovili. Poněvadž ale Čechové toliko po zástupech přibíhali k bitvě, stalo se, že napořád jsou poráženi. Udatný Dětříšek, shromáždiv vůkol sebe do sta odhodlaných mužův, obětoval se s nimi, podobně co druhdy Leonidas se Spartánskými, za vlasť; vedlé nich pak nalezeni jsou ještě mezi mrtvými bývalí vrahové Zdira-

dovi, Nosislav a Držkraj Liubomiřici [1]). Čechové byli sice v útěk obráceni, a však účelu výpravy, t. j. osvobození a restituce Bořivoje, nedosaženo. Po desíti dnech vzala válka konec [2]). Čeho však nedocíleno zbraněmi, to bylo aspoň s část přivedeno k místu skrze vyjednávání. Zvláště pak podobá se, že paní ujaly se tu díla smíření. Králová Svatava, důstojná máti Vladislava a Boleslava III. teta, dále pak sestry Salomena a Rejčka, tato manželka Vladislavova, ona pak Boleslavova, způsobily přímluvami svými aspoň tolik, že ještě před koncem r. 1110 povoleno Zbygněvu i Soběslavu na vzájem, aby směli vrátiti se do vlasti. Také biskup Heřman a dvorský župan Vacek jmenují se mezi prostředníky [3]). O Bořivoji a Vipertovi mladším, kteříž oba seděli na Hamršteině, nebylo řeči, podobně také ne o třetím státním věznu, Otíkovi Olomúckém na Křivoklátě. Zůstalť tam, kde byli. Také o manželce Bořivojově, Gerbirce, nečiní se zmínka; meškalať vždy ještě s dětmi svými u bratra Lipolta Svatého v Rakousích. A však smíření toto nemělo trvání. Pokornými slovy dal sice Zbygněv prositi za vydání aspoň části dědictví svého, zaříkaje se, že chce je držeti co služebník knížete polského, nikoli co pán samostatný. Boleslav povolil a Zbygněv navrátil se, a však s okázalou slavou a se znaky samostatného panství. To bylo ovšem na úkor úmluvy a kdož ví, co pak dále ještě se přihodilo; neboť třetího dne po návratu svém jat jest Zbygněv zase a oslepen [4]). Kronikáři kladou tuto událost do r. 1111. Nemnoho

---

[1]) Srov. str. 327 t. d.

[2]) Chron. Polon. III. 20—23, pak Kozma III. 35 a 36 na uv. m. O krajině, kdež bitva se přihodila, srov. Tomkovo pojednání „o místě bitvy na Trutině r. 1110“, v Památkách archaeolog. díl II. str. 165., pak téhož „Ještě slovo o vpádu polském do Čech r. 1110“ v Památkách arch. na r. 1862, str. 41.

[3]) Kozma III. 37, u Pertze IX. 121, Annal. Gradic. k r. 1111, u Pertze XVII. 649.

[4]) O tom, jak náleží zjistiti tyto příhody dle Kozmy III. 34 a Chron. Polon. III. 25, srov. L. Giesebrechta, Wendische Geschichten II. 178, pozn. 1.

lépe, jakkoli teprv později, povedlo se královici Soběslavu. Obdržel sice kraj Žatecký k obživě své, ale nechtělo se mu jaksi důvěřovati knížeti. Napověděliť mu, že Vacek připravuje také jemu osud ubohého Otíka. Když tedy Soběslava došlo pozvání od knížete, aby k dvoru se dostavil, pojistil zdraví svého pomocí četného zástupu jízdných i uživ příhodné chvíle, dal mocného župana dvorského Vacka dne 18. červenc r. 1113 úkladně zabiti. Sám pak utíkaje do Míšně, aby odtud do Polska se navrátil, poznán jest blíž hradu Donína od tamějšího císařského purkrabí Erchanberta, kterýž dal ho jíti a na nějaký dle jmena neznámý zámek saský vsaditi. Skrze jistého kněze Oldřicha byv ale odtud vysvobozen, došel za pomocí jeho i Polska [1]). Smír, jejž byly tedy krásné paní přivedly k místu, nedočkal se požehnaného ovoce.

Do času, kdy Soběslav ještě v Čechách přebýval, tedy od konce r. 1110 až do 18. července r. 1113, náleží položiti následující příběhy. Vímeť, že kníže Vladislav vypravil jest r. 1110 bratrovce svého Břetislava, syna knížete Břetislava II., r. 1110 zabitého, s 300 jízdnými za králem německým, do Říma na korunovací se beroucím [2]). Jindřich V. zdvihl se k té cestě v srpnu r. 1110, Břetislav pak dorazil k němu teprv ve Veroně, připojiv se k valnému vojsku říšskému, kteréž z Augšpurka přes Brenner se ubírajíc, do Verony teprv koncem října t. r. jest stihlo [3]). Ve spolku s králem měli jsou mladý kněžic a vojsko jeho podílu ve všech podniknutích až do 13. dubna r. 1111, kteréhož dne Jindřich V. obdržel korunu císařskou z rukou papeže Paschala II. Od 11. února, kdy totiž vojsko říšské, k Římu doraziviší, na vrchu Mariově ležení sobě bylo způsobilo, až

---

[1]) Kozmas III. 39, u Pertze IX. 121.

[2]) Srov. str. 419 t. d.

[3]) Kozmas III. 38 na uv. m. k r. 1112. Že rok tento jest omylný, dokázali již Dobner, Annal. VI. 102, zvláště pak Stenzel, Fränkische Kaiser I. 630.

do dne korunovace samé bojováno ve vůkolí Říma velmi krutě. Břetislav a lid vznešenější, z Čech a Moravy při něm jsoucí, měli tudiž hojné příležitosti, vycvičiti se v řemeslu válečném. V měsíci červenci téhož r. 1111 byl císař již zase nazpět v Pasově [1]). Kozma dokládá, že Břetislav i spolčenci jeho zdrávi a veseli domů se navrátili [2]).

Matka vězeného na Křivoklátě Otíka, známá nám již Ofka, zemřela dne 2. dubna r. 1111 [3]). Co sestra králův uherských Gejsy a Ladislava byla zároveň tetou panujícího krále Kolomana. Vyvdavši se za knížete Otu I. Sličného r. 1075 nebo 1076, ztratila manžela svého dne 9. června r. 1087. Z pěti dětí jejích, Bohuslavy, Svatopluka, Boleslavy, Otika a Břetislava přežil ji jediný Otik, jehož rod ostatně také již počátkem XIII. věku vymřel. Ofka byla spoluzakladatelkou rodinného kláštera Hradištského, kdež také tělesná schrána její pochována [4]). Jsouc již blízka smrti, pamatovala ještě na tento klášter rodinný, darovavši mu ves Knínice, kdež již r. 1095 tamějšímu farnímu kostelu sv. Marka za příležitostí svěceni jeho skrze Olomúckého biskupa Jindřicha dva lány rolí i s poplatníkem byla uštědřila. R. 1113 přijal Olomúcký biskup Ján tohoto nadání a přivtěliv jmenovaný farní kostel ke klášteru, dal je knížeti Vladislavu stvrditi [5]).

Nová ztráta vzešla moravskému rodu Přemyslovcův úmrtím knížete Lutolta Znojemského, jež událo se r. 1112. Byltě, jak svým místem pověděno [6]), syn knížete Kunrata z Hilburky, hraběnky z Tenglinu, a měl Itu, sestru markrabí

---

[1]) Sotva asi najdeš doby v historii německé, do níž by tolik úmyslných podvodův bylo uvedeno, jako je doba výpravy korunovační Jindřicha V. a korunovace jeho. Prameny k tomu v Pertzových Mon. XII.

[2]) Kozmas III. 38 na uv. m.

[3]) Annal. Grad. k t. r., u Pertze XVII. 649.

[4]) Srov. str. 318 t. d.

[5]) Cod. dipl. Mor. I. 196.

[6]) Srov. str. 344 a násl. t. d.

Lipolta Svatého, za manželku. Rod jeho vymřel již v druhém pokolení. Známeť ho co spoluzakladatele kláštera Třebíčského, kdež také nejspíše pochován jesť. Bylotě zajisté obyčejem, že zakladatelé kostela některého zvolili jej sobě také místem věčného odpočinku svého. S politováním jesť, že letopisův Třebíčských posud nebylo lze se dohledati. Dějepisec moravský Pešina měl je ještě po ruce i dí zejmena v té příčině, že po míře těchto letopisův Lutolt zemřel dne 15. března, zůstaviv po sobě dva syny nezletilé, Kunrata a Otu [1]). Z jiných pramenův známe jen Kunrata. K tomu dokládá Pešina, že králevic Soběslav zřízen jesť jich poručníkem, jakož i správcem údělu Znojemského [2]), což není níkterak k víře nepodobné [3]), a však jen pro dobu až do 18. července r. 1113, kterého dne totiž ušel Soběslav ze země, načež zpráva údělu Znojemského spadla buď na Oldřicha Brněnského, buď na knížete českého; na koho z obou, toho nelze s jistotou udati. Jak se potom vdově Lutoltově vedlo, toho nezpravuje nás ani domácí, aniž cizí kronikář.

V roce úmrtí Lutoltova dostal se též Vipert mladší z vězení. Vzpomenuli jsme již, že k svobodě propuštěn teprv té chvíle, když otec jeho hradův některých, zejmena Lezník (Leisnig) při řece Mldavě a Morunky, jakož i župy Buděšínskou a Nišanskou císaři Jindřichu V. byl postoupil, kterýž je i hned příteli svému, hraběti Ojíři Mansfeldskému, v léno odevzdal. Propuštěnému Vipertu udělil císař v jakousi náhradu hrad Ekartsberk nedaleko Naumburka nad Zálou; přijetím léna toho rozešel se ale Vipert s otcem svým, ba přistoupiv na čas k straně samého císaře, jenž té doby měl právě v Sasích válku dědickou, jal se společně s ním obléhati vlastního otce na rodném hradě jeho Grojci. Shledávaje pak, že i jeho císař klame, smířil se za nedlouho

[1]) Pešina, Mars Moravicus str. 286 a 316.

[2]) Pešina na uv. m.

[3]) Výslovně připomíná toho Kozma, a sice k r. 1115. Srov. Kozmu k t. r.

zase s otcem, jemuž ale nebyl již mnoho platen; neboť starý Vipert přepaden jest již r. 1113 u Wernštätu nedaleko Kvedlinburka úkladně od Ojíře Mansfeldského, v půtce pak poraněn a zajat. Byv nejprvé na hradě Lezníku střežen, přivezen jest potom do Vircpurka a tu od soudu knížat, nad ním ustaveného, hrdla odsouzen. Jako dříve otec byl obětoval velký díl panství svých, aby syna vysvobodil z vazby císařovy, tak zachoval nyní syn otci život, vydav císaři hrad Grojec se vším zbožím dědičným. Tak přiveden slavný tento a mocný rod téměř na mizinu i byloť potom třeba událostí v pravdě neobyčejných, aby získal zase aspoň část toho, co mu úskoky vlastního panovníka odcizeno [1]). Ostatně shledáme se ještě jednou s tímto trpce zkoušeným bohatýrem, jenž prvé ještě tři léta na porýnském hrádku Trifelsu co vězen nucen byl tráviti, jakož i s oběma syny jeho Vipertem a Jindřichem, kteříž ale nečiní se potom více obhájci a mocnou podporou knížete Bořivoje, na Hamršteině posud přebývajícího. Za to dostal se aspoň Otík Olomúcký z vězení svého na Křivoklátě k žádoucí svobodě.

V měsíci prosínci r. 1113 sňal kníže Vladislav netoliko okovy ze statečného Otíka, od 13. července r. 1110 ve vazbě byvšího, nýbrž vrátil mu knížectví Olomúcké zase k správě v témž způsobě, jakým se v ně po smrti Svatoplukově r. 1109 byl uvázal [2]). Otík a Vladislav zůstávali odtud až do smrti v nejlepším přátelství. Otík zemřel dne 18. února r. 1126, Vladislav pak dne 12. dubna 1125. Či přímluvou asi způsoben jest konečný smír? Nejspíše byl mezi tím kníže český přesvědčil se o lživosti žalob a obvinění [3]), jež před třemi lety na Otíka zdviženo; neboť Kozma vypráví níže k r. 1114, že Rostěj a zeť jeho Vacek Tichý v měsíci květnu k rozkazu knížete Oty II. zbaveni jsou zraku své-

[1]) Annal. Pegav. u Pertze XVII. 251.
[2]) Kozmas III. 39, u Pertze IX. 122.
[3]) Srov. str. 413 a násl. t. d.

ho [1]). To podobá se skutečnému trestu, jehož kníže český vykonati dopustil, i vímeť, že Ota právě na tyto dva pány co původce neštěstí svého trpce byl sobě stěžoval. Možná ale, že také ruce ženské přičinily se otevříti zámky vězení Křivoklátského. Neboť již počátkem r. 1114 jeví se Otík Olomúcký co manžel Žofie, nejmladší sestry panující kněni české Rejčky [2]). Nám zdá se, že sňatek ten byl buď výmínkou, buď následkem propuštění Otíka z vazby. A však dosti toho; Otík hleděl sobě z těch dob nejlepšího přátelství s Vladislavem, kterýž ovšem ve vlastním domě nebyl ani s Bořivojem, ani se Soběslavem ještě usmířen. Prostřednictví v této věci ujal se však sám Boleslav III. polský.

V povaze tohoto, jinak neobyčejnou statečností vynikajícího panovníka byla zejmena od té chvíle, co dal bratra svého Zbygněva oslepiti, nastala pamětihodná změna, kteréž sobě psychologicky ovšem není nesnadné vyložiti. Vyhýbaje se všelikému obcování s lidmi, klekal a líhal kníže, oděn jsa v roucho kajícné a hlavu popelem posypanou maje, na holé zemi, postě se a plakaje. Za doby postní r. 1113 vydal se na pouť kajícnou k hrobu sv. krále Štěpána do Bělehradu uherského, jakož i do opatství sv. Jiljí v Šomodi, několik mil odtud vzdáleného. Živě se toliko chlebem a vodou a odříkavaje pobožné žalmy, putoval kníže o bosých nohou od kostela ke kostelu, od jednoho kláštera k druhému. Tělesné skutky křesťanského milosrdenství konány jsou od něho hojně po vší této pouti, špitály a kostely zvláště pak štědře darovány. Takovým pořadem putoval Uhrami, kdež král Koloman několikráte vstříc mu přišel. V rouchu kajícném vrátil se k velikonocům do Polska, chtěje zde ještě na místě, kdež druhdy bylo odpočívalo tělo sv. Vojtěcha, modliti se a zlého skutku svého se káti [3]). Takovým mysli rozpo-

---

[1]) Kozmas III. 40, u Pertze IX. 122.
[2]) Srov. str. 425 a násl. t. d.
[3]) Chron. Polon. III. 25., u Pertze IX. 475 a násl.

ložením slavného knížete polského vysvětlíš sobě snadno, že za mnoho let potom nic neproslýchá se o válečných účincích jeho, ba ani o bojích s nepokojnými Pomořany, odkudž také bude náležité nepřičítati Boleslavu nižádného účastenství v jistém pychu královice Soběslava, v zemích polských se špúlajícího, kterýž asi r. 1114 s rotou polskou přepadnuv hrad Kladsko, do kteréhož mu vstupu bráněno, v popel jej obrátil [1]). K tomuto domnění podává se i ta okolnosť, že u Kozmy zachoval se nám list Boleslava k Vladislavu, z druhého rokn po vykonané uherské pouti pochodící, v kterémž jme se kníže polské napomínati českého, aby s bratrem Soběslavem se smířil, uváděje mu na mysl slovo páně, odpouštěti totiž bratru, jenž byl se provinil, nejen sedmkrát za den, nýbrž sedm a sedmdesátkrát. V skutku také smířil se Vladislav se Soběslavem v měsíci březnu r. 1115 i vydal mu k obživě kraj Hradecký se čtyřmi župami. Že za takovou příležitostí všelicos ještě třeba bylo urovnati a znova spořádati, jde ovšem nu rozum. Pročež také měli knížata, jichž věc ta se týkala, tedy Vladislav český, Boleslav polský a Soběslav v měsíci červenci téhož r. 1115 sjezd při řece Nise v Slezích, ku kterémuž i Otíka Olomúckého s sebou vzali; zavázavše se tu přísahami k obapolné svornosti i uctivše se druhého dne na vzájem velikými dary, vrátili se pak veseli k domovu v naději dlouhého pokoje [2]).

Shledáváměť při tomto sjezdu všecky té doby zletilé Přemyslovce, což jesť svědectvím, že se tu o pospolitou věc vší čeledi jednalo; jediného Oldřicha Olomúckého pohřešujeme (nemluvíc o Bořivoji, jenž nemohl se dostaviti, seděl posud na Hamršteině), což přivádí nás k domnění, že Oldřichu zbraňovala v tom buď nemoc, buď že té doby nebylo ho více mezi živými. Rok úmrtí jeho je sice nepochybný — Kozma

[1]) Kozmas III. 40, na uv. m. 122.
[2]) Kozmas III. 41, u Pertze IX. 122.

klade je do r. 1115 [1]), — ale nikoli tou měrou den toho. Umrtní kniha Pegovská přijímá 5. leden, Pešina dle jistého rukopisu Třebíčského 27. březen, český nekrolog dokonce 11. listopad [2]). Také o manželce jeho zůstali nám kronikáři zprávu dlužni. V pamětních knihách Třebíčských bylo jméno její co manželky zakladatele zajisté zapsáno, ale kněh těch posud nenalezeno. Z dětí Oldřichových známe bezpečně Vratislava a Spytihněva [3]), z ostatního jeho potomstva jen několik dětí prvorozeného syna jeho Vratislava. V druhé polovici XII. věku nečiní se o potomcích Oldřichových vůbec žádné zmínky více. K domnění, že kníže Oldřich leží pochován

---

[1]) Kozmas na uv. m. — Letopisové Hradištští (u Pertze XVII. 649) mají sice rok 1113, kteréžto udání však s považením všech okolností proti Kozmovi nedá se držeti.

[2]) Calend. Pegav. Menken. II. 117. — Pešina, Mars Mor. 286. Necrolog. Boh. Dobner, Monum. III. 15. Za přijetí 11. listopadu přimlouvá se sice ta okolnost, že Kozma klade v kronice své, vůbec dle letopočtu srovnané, zprávu o úmrtí Oldřicha po měsíci červenci, a však způsob spojení jejího s textem předchozím (slovy: „Interea Odalrico . . . e medio sublato . . . dux Wladislaus germano suo Sobieslao dat totam illam cum suis civitatibus provinciam“ a t. d.) dá se vždy ještě dobře srovnati se zprávou Pešinovou, jehož pramen, t. j. letopisové Třebíčští, beze vší pochybnosti chovali den úmrtí zakladatele náležitě zapsaný.

[3]) Palacký v Dějinách n. č. I. 2, str. 341 (1. vyd.) nazývá manželku tuto Adlétou i dává Oldřichovi ještě třetího syna Vladislava, jenž prý umřel r. 1115. U Bočka ale, a sice v „Přehledu knížat“ a t. d. nenajdeš tohoto Vladislava, nýbrž na jeho místě (a to dle Meinertových poznamenání v 48. dílu Vídeňských „Jahrbücher d. Literatur“) syna Naděje, jenž k r. 1160 vyskytuje se co opat v Třebíči a jehož narození letopisové Hradištští k r. 1096 připomínají. Poněvadž pak nebylo již tehdáž neobyčejné, oddávati z rodův, jež byly nějaký klášter založily, některého syna k stavu duchovnímu i jmenovati ho opatem v takovém klášteře: tož bylo by toto tvrzení vždy k víře podobné, zvláště uváží-li se, že mních Hradištský neměl za věc nevážnou, poznamenati rok narození Nadějova, jehož původ vidí se mu nad to býti do té míry známý, že k zápisu jmena jeho ničehož nedodává. To vše svědčí o osobě, s klášterem Hradištským velice spřátelené, a takovou byl beze vší pochybnosti kníže Oldřich Brněnský i s rodem svým co spoluzakladatel jeho.

v klášterním chrámě Třebíčském [1]), můžeme arci beze všech rozpakův přistoupiti; neboť zakladatelé pochovávali se z pravidla v kostelích, od nich založených.

Poněvadž pak děti Oldřichovy dle výslovné výpovědi Kozmovy té doby byly ještě nezletilé [2]) podobně co děti Lutolta Znojemského, tři léta dříve zemřelého, třeba bylo opatřiti je slušnou výživou. Domníváme se, že také toto opatření na sjezdu Nisském mezi Vladislavem, Soběslavem a Otíkem bylo ujednáno nebo aspoň umlouváno. Že Otíka co hlavy rodu moravského neslušelo v té věci pominouti, rozumí se samo od sebe. Kozma dí aspoň tolik, že po měsíci červenci r. 1115 učiněno jest opatření, aby Soběslav kraj Hradecký knížeti českému zase navrátil a za to správy údělův Brněnského a Znojemského v tom způsobě se ujal, jak je druhdy byl držel kníže Kunrat. Bylať tedy Morava koncem r. 1115 mezi Otou II. a Soběslavem rozdělena, na tohoto pak ještě povinnosť vložena, starati se o slušnou obživu pozůstalých nezletilých kněžicův, jakož i matky jejich, ač jesť-li tato manžela svého přežila, o čemž nemáme žádných zpráv. Soběslav vykonával toto poručenství až do r. 1124.

Avšak odkudž asi pošlo, že vůči takové smířlivosti knížete Vladislava starší bratr jeho Bořivoj vždy ještě co státní vězen zůstával na Hamršteině? Výklad té věci shledáváme právě v tom, že byl věznem státním. Byltě zejmena Vladislav osobu bratra svého r. 1110 císaři Jindřichu V. postoupil. To mělo zajisté své příčiny; mohl-li totiž Vladislav knížete Otíka na Křivoklátě věziti, podobně nebylo by bývalo za těžké, i pro Bořivoje nějaký hrad nebo hrádek v Čechách nebo na Moravě vyhlédnouti. Že tak se nestalo, toho přední podnět spatřujeme v postavení císaře k Vladislavu a k Polsku. Připomeňmež sobě válku říše s Polskem r. 1109 [3]). Tehdáž přinucen jest Jindřich s nepořízenou

[1]) Pešina, Mars Morav. 236.

[2]) Kozmas III. 41, Pertz IX. 122.

[3]) Srov. str. 414 t. d.

domů se vrátiti; podobných příkoří zřídka zapomínají knížata válečná, mívajíce za přední povinnost svou a starost, poskvrněné cti zbraní svých co nejspíše zase napraviti. Toho však Jindřich V. v prvním čase po r. 1109 nemohl učiniti; vydalť se zejmena, jak známo, již r. 1110 na výpravu korunovační do Říma, kteráž ho bez mála za dvě léta mimo domov zdržela. Za všechen ten čas bylo nezbytné, krýti se v zadech věrnými přátely, a k takovým slušel beze vší pochybnosti kníže Vladislav; kromě toho náleželo ještě varovati se všeliké války s Polskem; za obé pak ručil jaksi Bořivoj osobou svou, dokud drženo ho ve vazbě. Boleslav III. chránil se počíti válku s Jindřichem, aby nepohoršil osudu zajatého přítele a příbuzného; naopak nemusil se Vladislav nižádných nepokojův obávati, dokud spatřoval se Bořivoj ve vězení na Hamršteině. Když pak císař Jindřich z Italie se vrátil, nastalo mu skrze jednotu, jež byla knížata saská proti němu způsobila, tolik těžkostí, že bylo mu s nemalou útěchou, spatřovati v moci své nepřítele, jehož pro spojení jeho s Polany, Čechy a do jisté míry i s Rakušany musil podstatně se obávati. Ohledy politické přikazovaly tedy císaři, držeti knížete Bořivoje do té chvíle u vězení, dokud neukázalo se, že propuštění jeho díti se může bez všelikého nebezpečenství; a chvíle ta nadešla r. 1116. Té doby octli se totiž Čechové a Moravané v nejlepším přátelství s Polskem.

Od sjezdu knížat při řece Nise, tedy od měsíce července r. 1115 měly totiž obě říše upřímný pokoj mezi sebou, jemuž v uvážení známého nám duševního rozpoložení Boleslava polského bylo lze prorokovati dlouhého trvání; a poněvadž také Vladislav jevil se císaři jak z přesvědčení, tak z vděčnosti býti nakloněn, nerozpakoval se tento déle i propustil Bořivoje z šestileté vazby ke svobodě [1]).

---

[1]) Kozmas k r. 1124: „Borziwoj . . . sex annos carcere clausus.“ Pertz IX. 127.

Vzdaliž sjezd Nisský měl na tento účinek císařův nějakého vlivu, o tom se určitě nikdež nedočteš; po míře účastníkův jeho nebude ale pochybné, že tam také na Bořivoje nezapomenuto; neboť Bořivoj, jsa svoboden, neodešel i hned k Vladislavu — tak asi bylo nejspíše ujednáno, — nýbrž do Rakous k svaku svému, markrabímu Lipoltu, u něhož byla manželka jeho i děti za všechen čas vazby otcovy se zdržovaly [1]). Zde zůstal Bořivoj po celý rok, ani mezi tím příbuzní jeho, kníže Vladislav, Ota i Soběslav srazivše se nepřátelsky s Uhry, i do války s nimi se dostali.

V Uhřích zemřel zejmena r. 1114 král Koloman, jenž bez mála dvaceť let byl seděl na trůně Arpadovcův a jehož někteří chvalořečmi svými svatým králům Štěpánu a Ladislavu na roveň staví, ani druzí spatřují v něm toliko zmrzačelého a hrozného ukrutníka. Pravda bude i v této věci asi na poloviční cestě. Uvádímeť zde jen na paměť veliké synody v Ostřehomě, Tarcalu a na jiných místech, kteréž sotva obešly se bez blahodárných následkův v říši uherské. Snešení, na těchto synodách učiněná, vydávají svědectví o smýšlení v pravdě křesťanském. Vypravuje-li se tedy [2]), že král Koloman buď ještě r. 1113, buď počátkem r. 1114 bratrance svého Almoše a dvanáctiletého synáčka jeho Belu po ukrutném obyčeji Byzantském dal oslepiti, tož nebylo by nepřípadné, přičísti zlý tento účinek na vrub nemoci mozkové, od kteréž král také zemřel, než skutečné jeho povaze [3]).

Nástupcem jeho stal se druhorozený, nezletilý ještě syn jeho, Štěpán II., za kteréhož, sotva v 13 letech jsoucího, panovali zřízení k tomu správcové říše. Z tohoto stavu věcí

---

[1]) Sigismund Calles, Annal. Aust. kn. 7 str. 42. Srov. též str. 429 t. d.

[2]) Thurocz II. kap. 62. ve Schwandtnerových Script. rer. hung. I. 170. — Kozmas III. 43, u Pertze IX. 124, pak Endlicher, Mon. Arpad. Leges, str. 349 a násl.

[3]) Thurocz, II. kap. 62 na uv. m. str. 171.

vzali sobě příležitost Benátští i ustanovili se vlivem duky svého, Ordeláfa Falieriho, učiniti uherské svrchovanosti nad pobřežními městy dalmátskými mocný konec. Když pak válka, z toho vzniklá, dlouho se prodlela, jali se správcové říše uherské s jara r. 1116 z vlastního popudu na to pomýšleti, aby na prospěch země obnovili smlouvy o pokoj, jež za Kolomana s českým a moravskými knížaty byly jsou učiněny. K tomu konci ujednán jest valný sjezd správců uherských s knížaty našimi na velké rovině známého nám již pole Luckého na Moravě [1]) při říčce Olšavě, na kterýž pak také v měsíci květnu r. 1116 skutečně došlo.

Kníže Vladislav a vedlé něho i Ota a Soběslav, dostavivše se v čas, položili se s branným průvodem svým na pravém břehu řeky. Mladý král Štěpán, arcibiskup Ostřehomský Vavřinec, správcové říše a s nimi nepočetní zástupové jízdných, jakož i námezdné roty Sikulův a Pečencův vyzdvihli stány své v širé rovni na levém břehu Olšavy. Nepochybně chovali se zde Uhři vedlé obyčeje svého do té míry pánovitě a urážlivě, že Vladislav počal se již rozpako-

[1]) „Ventum erat Olzavam ad rivulum, qui tam Panoniae quam Moraviae dirimit regnum. Et iam Ungara gens innumerabilis, velut harena maris aut pluviae stillae, in campo Lucsco totam superficiem terrae cooperuerant sicut locustae." Kozmas III. 42, u Pertze IV. 122. Podlé toho místa náleželo by souditi, že říčka Olšava, při kteréž leží Bojkovice, Brod uherský a Kunovice a kteráž blíže Ostrohu, prošedši krajem v délce 6½ míle, do řeky Moravy se ústí, činila té doby hranici mezi Uhrami a Moravou; a přece jest nepochybné, že nynější směr hranic moravských k Uhrám z dob Břetislavových v ničem se nezměnil. My vykládáme si věc tu tak, že Kozma nazývá stanice celní, proti Uhrám zřízené, také místy či sídly pomezními, jakkoli již tehdáž byly v tom u nás i v Čechách veliké rozdíly. Tak vybíralo se mezi jiným na př. clo polské také v Hradci Opavském, hranice pak byla teprv při řece Svinné. Tak bylo i v těchto stranách. Vlastní hranice táhne se několik mil jižněji. Kraj od říčky Olšavy k nynější hranici uherské nazýval se Lucko. Někdejší veliká panství Světelské (s Brúmovem a Vsetínem), Brodské, Ostrožské a Strážnické spadají v meze starodávní této župy. Srov. ostatně str. 368 pozn. 2 t. d.

vati, má-li s nimi jednati čili nic [1]); také podobá se, že vznikly jsou v obou leženích pověsti, jako by zráda se strojila [2]), pročež bylo třeba míti se na pozoru. Uhři zšikovali tedy divoké Sikuly a Pečence do prvních řad, Čechové pak, spatřujíce v tom jakés vyzvání k boji, octli se dne 13. května bezděky s lehkou jízdou uherskou v krvavé srážce, kteráž donutila knížete Vladislava ustoupiti z pole a bezpečně byla by nejhorších následkův za sebou potáhla, kdyby knížata Ota a Soběslav, zdvihše se na rychlo s čtyřmi silnými houfy moravskými a čtyřmi českými, bokem nebyli udeřili na nepřipravené a dílem i bezbranné hlavní ležení uherské, v kterémž král, arcibiskup i ostatní správcové říše se nalezali a kteréž podařilo se jim šťastně rozehnati. Tímto obratem donutili námezdnou jízdu uherskou, válečně již ku předu tlačící, ustoupiti zase zpět, i vysvobodivše knížete českého z nebezpečné tísně, zachovali Moravy nepochybného spustošení. Z Čechův padl tu Jurík (Jiřík), župan Žatecký, z Uhrův pak mnozí páni; poněvadž se pak dále vypravuje [3]), že naši pronásledovali Uhrův až k řece Váhu, jež stala se pak ještě hrobem početných bojovníkův uherských, tož prodlel se boj do 14. května; neboť nedá se mysliti, že by vojsko nějaké za oněch dob, zvláště v pomezním kraji, bylo mohlo za jeden den až k Váhu proniknouti. Co tedy mělo způsobiti utvrzení přátelských stykův, stalo se původem krvavých různic; neboť nebylo pochybnosti, že Uhři neustanou dříve, dokud poskvrněné cti válečné nesmyjí v krvi svých protivníkův.

Chtěje přichystati se na všecky příhody, ohlížel se Vladislav po cizí pomoci. Té bylo lze nejspíše nadíti se od

[1]) „Principes regis per innatam sibi superbiam aberrantes, ad pacifica ducis verba remittunt responsa magis rixam provocantia, quam pacis osculum ferentia.“ Kozmas na uv. m.

[2]) Thurocz II., kap. 63, v Schwandtnerových Script. I. 172.

[3]) Kozmas na uv. m. Annal. Gradic. k r. 1116. „Boëmis terga vertentibus Moravienses maxima clade prostraverunt Ungaros.“ U Pertze XVII. 649.

Polanův a Rakušanův; bylit oni zajisté ze všech sousedův nejbližší nepochybného bojiště s Uhry. A však Polané měli té doby mnoho ještě díla s Pomořany a Rusy; na ně nebylo tedy lze počítati, ovšem ale na sousedního markrabí rakouského, Lipolta Svatého. Sotva pochybíme, domnívajíce se, že když s markrabím nastalo jednání o spolek obranný, také osud Bořivoje a rodiny jeho položen na váhu. Vímeť ovšem [1]), že Bořivoj i s manželkou svou Gerbirgou a s dětmi meškali jsou v Rakousích [2]). Podávalať se tedy markrabímu při nastalých nyní úmluvách zcela volná příležitosť, zastati se krevních příbuzných svých, zvláště když hned r. 1117 mohl knížeti českému velice se zavděčiti. Byliť totiž Uhři, jak očekáváno, hned s jara r. 1117 skutečně se zdvihli a dozvěděvše se o spolku, jejž byli Vladislav a Lipolt mezi sebou učinili, jali jsou se nejkrutějším způsobem drancovati a páliti pomezní osady rakouské při řece Lítavě [3]). Tu spojivše Lipolt a Vladislav vojska svá, způsobili Uhrům dvěma bitvami veliké porážky a ztráty. Vzdaliž ještě téhož, či následujícího některého roku vzat jesť od spolčencův Železný hrad nad ř. Rabou a župa ta spustošena, nedá se zjistiti [4]); nejspíše stalo se tak opravdu již r. 1117, poněvadž Štěpán uherský r. 1118 bojoval již s Benátčany v Dalmácii, v letech pak 1119 i 1120 požíval již tolik volnosti, že mohl Boleslavu polskému učiniti pomoc lidem válečným, k čemuž sotva byl by dospěl, kdyby v těch letech ještě s Vladislavem a Lipoltem byl musil zápasiti. Poněvadž pak sám Kozma nepovídá ničehož více, že by po r. 1118 ještě nějaké války mezi říší českomoravskou a uherskou byly vedeny bývaly, nýbrž s netajenou radostí jme se vypráveti, že r. 1117 došlo

---

[1]) Srov. str. 439 t. d.

[2]) Sigism. Calles, Annal. Austr. kn. 7, str. 426.

[3]) Auctarium Zwetlense k r. 1118. Annal. Adamunten., u Pertze IX. 540 a 578. Že příběh, tuto vypravovaný, svědčí roku 1117, dokázal již Dobner, Annal. VI. 137.

[4]) Otto Frising. hist. VII. 15. Vyd. Štrasburské z r. 1515, list 79.

konečně na smíření mezi Vladislavem a Bořivojem: tož chceme i my s jinými dějepisci za to míti, že r. 1118 učiněn jest pořádný pokoj mezi válčivšími stranami [1]), v kterémž mezi jiným také na čisto postaven jest poměr Bořivoje ke knížeti Vladislavu. Neboť letopisové Hradištští dokládají výslovně k r. 1118, že Bořivoji vraceno jest s boží pomocí opět panství jeho [2]), Kozma pak, jenž byl r. 1117 dne 23. ledna ztratil manželku svou Božetěchu [3]), podávaje touž zprávu, připomíná k ní, že Bořivoj odevzdal z vděčnosti neprodleně bratru svému Vladislavu k obživě severovýchodní polovici Čech výše pravého břehu Labského, načež prý, jakkoli jal se panovati s vlastním jmenem, nikdy neobmeškal bratra toho, jakkoli mladšího, rady ve všech věcech se dotazovati, kloně se silnějšimu duchu jeho. Tato přátelská shoda mezi nimi potrvala pak déle půl třetího roku [4]).

Neníť zajisté snadné, vmysliti se náležitě do příběhův, od Kozmy tuto vypravovaných. Bořivoj stává se poznovu panovníkem vší říše českomoravské, a to v takové chvíli, kdy bychom se toho byli nejméně nadáli. Kdož asi byl hlavním pomocníkem a podpůrcem Bořivoje? Víme, že tím

---

[1]) Engel, Geschichte Ungarns I. 168.

[2]) Annal. Gradic. k t. r., u Pertze XVII. 649. „Hoc anno duci Borivoj regnum restitutum est Domino adiuvante." Kozma klade smíření to do r. 1116 i dí, že Bořivoj v prosinci t. r. zase do Prahy přibyl (Kozmas k r. 1117 na uv. m.). Obě tyto zprávy doplňují se asi na vzájem v tom způsobě, že Kozma připojuje letopočet svůj k navrácení se Bořivoje, letopisec Hradištský pak k hotovému narovnání. Letopisové Jindřicha Heunburského (Annal. Henrici de Heimburg, u Pertze XVII. 713) dotýkají se též příhody, ač zajisté omylně, již k r. 1116, řkouce: „Wladislaus sponte dedit ducatum Borziwoj."

[3]) Kozmas III. 43, u Pertze IX. 123. Že Kozma oženil se prvé, než dosáhl vyšších svěcení, netřeba asi zvláště připomínati. Byl-li ženatý kněz k vyšším svěcením připuštěn, stávalo se druhdy, že biskupové dovolili oběma stranám zůstati pohromadě, ač slíbily-li žíti v čistotě. Dobner, Annal. VI. 134 a násl. Den úmrtí Božetěchy má též Cod. Dipl. Mor. I. 264.

[4]) Kozmas III. 46 na uv. m. 124.

bývali vždy svak jeho Vipert Grojecký a strýc Boleslav III. polský. Vipert ale byl právě té doby, jak již na str. 433 vzpomenuto, pozbyl všeliké moci, o Polsku pak není ani slechu. Chtějícím tedy poněkud vyjasniti sobě mocnou změnu, jež v mysli knížete Vladislava, z vlastní dobré vůle s trůnu sestupujícího a bratra na něho povyšujícího, beze vší pochybnosti musila projíti, — nezbývá nám leč přistoupiti na to domnění, že asi markrabí Lipolt Svatý byl vlastním původem tohoto, v dějinách panovníkův velice řídkého obratu. Podněty a úvahy rázu náboženského pohnuly jsou nejpodobněji měkké a něžné srdce Vladislavovo k tomuto činu; pročež také neopomenul Kozma, přičísti jej vnuknutí božímu a vlivu Pražského biskupa Heřmana[1]). Že taková pronikavá změna u vládě nemohla také projíti bez otázání se sněmu zemského, jakož i ostatních, k následství oprávněných Přemyslovcův, o tom nelze pochybovati, jakkoli nižádný pramen toho zrovna nevzpomíná. Podobně nedá se míra podílu, na vrub knížat moravských Oty II. a Soběslava v tomto obratu asi připadající, ani sblížně určiti. Po vítězství nad Uhrami na poli Luckém v květnu r. 1116 ustupují obě knížata na několik let zase do pozadí, ba neví se ani o čase, kdy Soběslav zasnoubil se s dcerou Adlétou oslepeného knížete uherského Almoše [2]), stalo-li se to zejmena již r. 1116, či po něm? Podobně neumíme pověděti, prošla-li ona obměna trůnu s vědomím císaře německého či bez něho; vždyť pak dostalo se Vladislavu trůnu českého hlavně přičiněním císaře. Jinak nebylo Jindřicha V. té doby ani v Němcích. Bylyť ho zejmena dvě velice pilné příčiny pohnuly, odebrati se zase do Italie, jednak aby potáhl k sobě zboží a panství zemřelé dne 24. července r. 1115 markra-

[1]) Kozmas III. 43 na uv. m.

[2]) Continuatio Cosmae k r. 1133 a 1137, u Pertze IX. 138 a 143. Dubravius hist. Boh. kn. XI. přijímá r. 1116.

běnky Matildy toskánské [1]), jednak aby porovnal se se stolicí papežskou, kteráž byla na něho zase zanevřela.

Nešťastný spor o investituru, jenž byl způsobil, že Jindřich IV. v kletbě jest zemřel, vleče se napořád ještě co černá nit veškerou tehdejší historií německou. Když r. 1108 slavný a učený Anselm, arcibiskup Canterburský, stěžoval sobě papeži Paschalu II., že způsob investitury, v Němcích obvyklý, způsobuje obecní pohoršení, odpověděl mu týž papež pod 12. říjnem t. r.: „Ty sobě stěžuješ na pohoršení, kteréž sobě svět z toho beře, že německému králi církevní investitury dosud trpíme; věziž ale, že my jsme jí netrpěli aniž trpěti budeme. Posud jsme té naděje, že prchlivosť onoho národa brzo se ztráví; kdyby ale král hodlal setrvati na křivých cestách otce svého, tož nastane jemu zkoušeti ostří meče Petrova, jejž jsme počali již z pochvy vytahovati“ [2]). Později hrozil Paschal II. arci již mírněji. R. 1111, za pobytu Jindřicha V. v Římě, dohodnul se s ním papež den před korunovací jeho na císařství v ten rozum, že dopustil mu vykonávati investituru prostředkem prstenu a berly na takových biskupích a opatech říšských, kteříž bez násilí a simonie zvoleni budou. Ba nebude prý nikdo k vysvěcení připuštěn, pokud by prvé od krále nepřijal investitury [3]). A však již za rok zrušeno jest zase od sněmu církevního, té doby v Římě zasedajícího, toto svolení co vynucené [4]) a na novém sněmu, r. 1116 v kostele Lateránském shromážděném, vyhlášena kletba na každého, kdož by chtěl táhnouti se k výsadě, roku 1111 udělené [5]).

Tak měly se věci, když císař Jindřich V., v měsíci únoru r. 1116 z Augšpurka na cestu do Italie se vydavší, v Lombardii právě se zdržoval, ana vzpomenutá synoda Late-

---

[1]) Donizonis vita Mathildis, u Pertze XII. 408.
[2]) Jaffé, Regesta, č. 4606, str. 497.
[3]) Jaffé, Reg. č. 4662, str. 501.
[4]) Jaffé, na uv. m. č. 4684, str. 503.
[5]) Jaffé, na uv. m. č. 4804, str. 513.

ránská ode dne 6. do 11. března t. r. v Římě byla pohromadě [1]). Že nálezem jejím nikterak neumálena roztržka, mezi svrchovanou mocí církevní i světskou panující, rozumí se samo sebou; čím více císař k Římu se přibližoval, tím stávala se povážlivější; když pak Jindřich V. v březnu r. 1117 vcházel jest do věčného toho města, nalezal se papež Paschal II. již na útěku do kláštera Montecasinského. Tam rozstonal se stařičký papež nebezpečně, vrátil se ale opět, když Jindřich v skoře zase Řím opustil, i dočkal se aspoň toho potěšení, že směl připravovati se na poslední hodinku svou v sousedství chrámu svatopetrského, t. j. v tvrzi sv. Andělův; ta uhodila mu v noci ze dne 21. na 22. ledna r. 1118.

Zpráva o smrti papežově byla jest příčinou, že císař z krajin při dolejším Pádu, kdež právě se zdržoval, bez průtahu zdvihl se do Říma. Zde zvolen jest dne 24. ledna 1118 kardinál — jáhen Ján Gaëtský [2]) s jmenem Gelasia († dne 29. ledna 1119) za vrchní hlavu církve katolické. Jindřich vešed do Říma, způsobil mu vzdoropapeže v osobě Řehoře VIII. (1118—1121). Teď podobalo se, že vracejí se dnové Jindřicha IV.; tak jako druhdy na otce, vyřknuta jest nyní od pravého papeže, dne 7. dubna 1118 v Kapui palmy světicího, nejen na Jindřicha V., nýbrž i na papeže jeho Řehoře VIII. věčí klatba církevní a zpráva o tom již dne 13. dubna za papežským legátem Kononem, kardinálem-biskupem Palestrinským, do Němec poslána, kterýž již za delší dobu v říši meškaje, o nápravu spleteného církevního pořádku se pokoušel [3]). V Němcích pak vymáhá nad jiné naší pozornosti arcibiskupství Mohučské a tehdejší duchovní pastýř jeho.

---

[1]) Ekkehardi chron. k r. 1116, u Pertze VI. 250.

[2]) Ekkehardi chron. k r. 1118, u Pertze VI. 253.

[3]) Ekkehardi chron. k r. 1118, u Pertze VI. 254, pak Jaffé, Reg. č. 4891, str. 523.

Pronesli jsme se zejmena již k r. 1109 [1]), že po smrti metropolity našeho Rutharta arcibiskupská stolice Mohučská zůstávala skoro za půl třetího roku neobsazena. Teprv o svátek Nanebevzetí panny Marie r. 1111 dosadil k ní Jindřich V. kancléře a důvěrného rádce svého Adelberta, z jednoho rodu Saarbrückého pochodícího, jehož také prstenem i berlou investoval. A však sotva v arcibiskupství se uvázav, jal se Adelbert proti nekanonickému obcházení se s duchovním zbožím do té míry horliti, že ho císařští v prosinci r. 1112 z Mohuče vyzdvihli a na hrádku Trifelsu do vězení uvrhli. Teprv r. 1115 přinucen jest císař pouliční kramolou měšťanův Mohučských propustiti ho ku svobodě. Té doby byl v zemi legát papežský Dětřich (Theodorich), přicházeje zrovna z Uher; tomu opověděl Adelbert poslušenství své i obdržel od něho svěcení [2]). Od té chvíle bral se Adelbert až do smrti své, kteráž dne 23. června r. 1137 se přihodila, pevně a nezvratně po cestě církevních, tedy pravých nařízení, byv zejmena mezi prvními církevními knížaty německými, kteříž uznali jsou klatbu papeže Gelasia, na Jindřicha V. vydanou, v dioecesích svých za platnou. Ostatně byla nevole lidu proti císaři, nad říší docela se zapomínajícímu, do té míry již se vzmohla, že té doby ani nerozpakováno se, rozprávěti veřejně o svržení jeho, zvláště když papežský legát Konon v Kolíně nad Rýnem synodu shromáždiv, veřejně tu prohlásil kletbu, vynesenou na Řehoře VIII., Jindřicha V. a všecky přivržence nového rozštěpení církve. Teď náleželo ujíti se prostředkův, aby věc přivedena byla k nějakému konci. Proto svolána jest ke dni 28. července r. 1118 nová valná synoda do Friclaru v Hesích, ku kteréž pod svatou přísahou poslušenství vyzváni jsou biskupové i opati říše. Také našim biskupům domácím, Heřmanu totiž Pražskému a Jánu Olomúckému, dodáno toto

---

[1]) Srov. str. 421 t. d.

[2]) Ekkehardi chron. k r. 1115 na uv. m. 249.

pozvání. Vímeť to z jednoho listu arcibiskupa Mohučského, tedy metropolity našeho, k biskupu Otovi Bamberskému. Poněvadž prý on (t. j. Ota) nedostavil se k synodě Kolínské, byl by prý na něho bez mála býval vydán trest suspense, ba i hrozné exkommunikace, kdyby snažným jeho (t. j. Adelberta) prosbám a uvahám o výtečných ctnostech biskupových [1]) nebylo podařilo se, nálezu ještě zadržeti; teď ale ať prý Ota bezpečně ke dni 28. července do Friclaru se dostaví. „Na konec pak (tak dí se v onom listu výslovně) dáváme Vám věděti, že na řečeném sněmu církevním v Kolíně vévoda Frydrych a bratr jeho Kunrat (švábští), pak falckrabí Gottfried z církve jsou vyobcováni, i prosíme Vás, abyste list náš také poslali bratřím našim, biskupům Pražskému a moravskému.“

Zdaliž tito biskupi naši, byvše pozváni, přišli také do Friclaru čili nic, o tom nenajde se nikdež psáno; avšak tresty církevní, jimiž nedostavivším se hroženo, nezůstaly také asi při nich bez účinku, zvláště jesť-li biskup Bamberský shledal toho potřebu, i od sebe přimluviti se u nich za splnění rozkazu metropolity; že pak Ota požíval velikého vlivu, o tom svědčí všechen života jeho běh. Dostav se co kaplan sestry Jindřicha IV. ke dvoru polskému [2]), učiněn jesť r. 1102 kancléřem císaře samého. Zdráhaje se přijíti nabízené sobě biskupství Augšpurské a Halberštatské, svolil r. 1103 konečně k důstojenství biskupa v Bamberce, kdež dne 1. února t. r. slavil inštalaci svou, vcházeje o bosých nohou vysokým sněhem do tamějšího chrámu kathedrálního, jejž císař Jindřich II. Svatý byl založil a vystavěl. R. 1123 vydal se na cestu missionářskou do Pomořan, kteréž dílo tak se mu povedlo, že jím slovan-

[1]) „Eximia sanctitatis vestrae reverentia,“ tak pronáší se v té příčině onen list arcibiskupův. Cod. dipl. Mor. I. 198, a však omylně k r. 1116. Srov. Ekkehardi chron. k r. 1118 na uv. m. str. 254.

[2]) Juta, sestra císaře Jindřicha IV., vyvdala se totiž za polského knížete Vladislava Heřmana.

ský tento sever křesťanství otevřen, odkudž také Ota apoštolem Slovanův se nazývá. Skonav u vysokém stáří dne 30. června r. 1139, vřaděn jest od papeže Klimenta III. dne 30. září r. 1189 mezi svaté [1]). Tomuto svatému biskupu tedy uloženo, pozvati duchovních bratrů svých v Praze a Olomúci, aby navštívili synodu Friclarskou. Na též synodě vyhlášena jest kletba, na Jindřicha V. vydaná, za podstatnou i spravedlivou, „poněvadž (prý) jest opovážlivý rozštěpení církevního obnovitel a nad to dávno již známý církve utlačovatel;“ složiti ho ale panství jeho, toho ve Friclaru přece se neodvážili, pozvavše toliko důtklivě všecka knížata říšská, aby ještě na podzim t. r. 1118 ve Vyrcpurku se shromáždila a poslední nález svůj vydala.

Poněvadž ale císař mezi tím z Italie byl se vrátil, všecky sobě věrné do zbraně svolávaje, nepřišlo obmýšlené ono shromáždění k místu. Vedlé toho naděl se císař do nového papeže Kalixta II., kterýž dne 2. února r. 1119 jest zvolen (panovalť až do r. 1124) nějakého polepšení postavení svého k stolici apoštolské, ba podobá se, že nesl se s velkým očekáváním k sněmu církevnímu, od téhož papeže dne 19. října r. 1119 v Remeši francouzském zahájenému. Chystán tam skutečně také smír mezi císařem a církví, pročež byli se arcibiskup Mohučský s několika podbiskupími svými též do Remeše dostavili. A však že císař jal se požadovati více, než církev mohla svoliti, přetrženo jest všeliké další vyjednávání, načež dne 30. října vyhlášena jest kletba poznovu jak na vzdoropapeže, tak na císaře a všecky jich přívržence, odkudž všeliký, i přísahou stvrzený závazek k císaři, t. j. co nejvyššímu vojtu čili ochránci církve, sám od sebe měl za své vzíti [2]).

---

[1]) Vitae Ottonis Ep. Bamberg., u Pertze XII. 721—919. Dle pramenův najdeš vylíčenou činnosť sv. Oty u Giesebrechta, Wendische Geschichten II. 221 a násl. Zakladatel řádu praemonstrátův, sv. Norbert, byl vrstevníkem tohoto sv. biskupa.

[2]) Jen na ten smysl náleží sobě vyložiti zprávu, že papež sprostil poddaných přísahy věrnosti k císaři. Tím, že císař vyobcován jest z

Sledovati vliv těchto sporův na vlasť naši, není nám nikterak možné. Kronikáři cizozemští, jako Ekkart, Hesso [1]) a j. spatřují se býti příliš zabráni do událostí domácích, než aby byli mohli ještě všímati sobě Čech nebo Moravy. Jediný pak náš domácí kronikář Kozma zamlčuje se náhle a úmyslně zrovna k r. 1120. „Teď, Muso má, prstem zavři ret; chceš-li, ač dobře jsouc zpravena, moudrou slouti, varuj se pověděti pravdu,“ dí pojednou Kozma, přistupuje k příběhům r. 1120. Jaký asi strach nebo nátlak kázal poctivému tomu a hovornému kanovníku Pražskému, zamlčeti se a přestati na takových slovích. Netroufalť sobě vypověděti více, leč že po 10. srpnu téhož r. 1120 sehnán jest kníže Bořivoj poznovu s vrchu panství svého. Tedy změnu trůnu, a sice, jak podobá se, náhlou a násilnou, zavírá Kozma v pouhé dva verše leoninské [2]), prozrazuje ale jinak přece jádro věci. Neboť kdyby Bořivoj byl toho nesl vinu, kdož by byl kronikáři našemu mohl zabrániti, aby nepověděl pravdy? Znalť ji bezpečně, ale chytrosť přikazovala mu, zamlčeti ji. Koho asi obával se? Ne jiného, leč toho, kdož měl moc v rukou, stíhati trestem to, co se mu nelíbilo; a tím byl kníže Vladislav. Kozma povídá nám tedy, že opětné svržení Bořivoje vyšlo od Vladislava, a sice z příčin, jež chytrosť přikazuje zamlčeti. Umíť sice jeden kronikář XIV. věku, tak zvaný Dalimil, vlastenecký sice muž, ale dosti i stranný, ledacos vyprávěti o příčinách, jež prý Vladislava jsou pohnuly, poslati Bořivoje znova do vyhnanství. Zvláště pak obrací Dalimil Bořivoji ve zlé, že poddával se příliš vlivu německých

---

církve, přestával také býti vojtem jejím, tím pak rušil se sám všeliký poměr k němu při oněch lidech, již mu v této vlastnosti něčím bývali povinni.

[1]) Zvláště k r. 1119, u Pertze XII. 422—428.

[2]) „Est Borziwoy rursus regni de culmine pulsus; Augusti quarta post idus sunt ea facta.“ Kozmas III., 46, u Pertze IX. 124, pak III. 54, na uv. m. 127.

rádcův svých [1]). Poněvadž pak Vladislav bez svolení pánův zemských sotva asi k tomuto převratu byl by přistoupil, ti pak, a sice vším právem, vždy jaksi sočili na cizince do země přitíhlé: tož nebudeme se klamati, dávajíce vzhledem k někdejšímu postavení Bořivoje k Němcům [2]) také řevnivosti místa v tomto novém dramatu českém. Vyhnanec Bořivoj zemřel v Uhřích dne 2. února r. 1124. Dne 14. března t. r. pak přivezéno tělo jeho na Prahu a při kostele sv. Víta v kryptě sv. Martina pochováno [3]). Manželka jeho Gerbirg, sestra sv. Lipolta, stavši se po smrti manžela svého jeptiškou v jednom klášteře blíž Kotvyka, skončila zde dne 13. července r. 1124 život svůj v pobožnosti a skutcích milosrdenství [4]). O dětech jejích, kteréž sluly Jaromír, Spytihněv, Lipolt, Boleslav a Rejčka, dočteš se v historii velice málo. Z synův dostal se jeden ke knížectví, co pak z dcery se stalo a vzdaliž jistý Albrecht byl manželem nebo bratrem jejím, nedá se více vyzpytovati [5]).

S pozastavením jesť, že Kozma, podav skoupé návěští o vypuzení Bořivoje, i hned jme se vyprávěti, že „kníže Vladislav r. 1121 poznovu vystavěl jesť hrad Donín a po-

---

[1]) Dalimil, kap. 63, str. 110 a násl. vyd. Hankova v Praze r. 1851. Pulkava pak dí zcela neurčitě: „Borivoy fratris sui timens potentiam . . . IV. Idus Aug. fugitivus abscessit.“ Dob. Mon. III. 154.

[2]) Srov. str. 444 t. d.

[3]) Kozma III. 54., u Pertze IX. 127. Úmrtní kniha Podlažická vzpomíná dne úmrtí Bořivoje při 1. únoru, úmrtní kniha česká má taktéž 2. únor. V Olomúcké nenajdeš jmena Bořivojova, z čehož soudíme, že nepočítáno ho k dobrodincům kostela toho.

[4]) Den úmrtí shledá se v úmrt. kn. Podlažické, pak v monach. Sazaven., u Pertze IX. 159, zároveň s rokem úmrtí. Nekrolog český klade 12. červenec. Že dala se Gerbirg do kláštera, poznává se z Meillera, Reg. str. 212, pozn. 126. Darování její, Kotvyckému klášteru učiněná, viz u Meillera na uv. m. str. 72, pozn. 32 a 33.

[5]) Palacký, Dějiny n. č. I. 2. Rodokmen, pak Bočkův Přehled knížat atd.

29*

dobně i hrad Podivín, kterýž (prý) položen jest na Moravě v řece Svratce“ [1]).

Jsmeť toho mínění, že obnovení těchto dvou důležitých pevností náleží uvésti ve shodu s vypovězením knížete Bořivoje. Donín byl pohraniční tvrzí proti Sasku a proti Německu vůbec, Podivín pak v témž smyslu proti Uhrám i Rakousům. Víměť také z příběhův r. 1113, že na Doníně seděl císařský purkrabí, kterýž prchajícího knížete Soběslavá jal a na nějaký hrad saský odvedl [2]). Jakého práva měl tedy Vladislav k opevnění Donína? Neslušíť především zapomínati, že Donín nalezal se na panstvích rodu Grojeckého a že starý Vipert, jak již na str. 419 t. d. pověděno, župy Buděšínskou a Nišanskou císaři Jindřichu V. za propuštění syna svého musil postoupiti, načež Jindřich dal je r. 1112 hraběti Ojíři Mansfeldskému v léno. V držení téhož Ojíře zůstalo pak zboží Grojeckých až do r. 1115, t. j. až do té chvíle, kdy Ojíř od synův Vipertových jest zabit; do této doby pak připadá zajetí Soběslava, kteréž snad stalo se s vůlí Vladislavovou. Když pak následujícího roku 1116 Vipert Grojecký s císařem se smířil, vráceno mu netoliko všechno bývalé panství jeho, nýbrž císař udělil mu i purkrabství Magdeburské, pak za 2000 hřiven stříbra i Dolejší Lužici a posléze r. 1123 také markrabství Míšenské. Poněvadž pak rod Grojeckých spatřoval se z časův krále Vratislava v jakémsi lenním svazku s panovníky českými [3]), tož lze sobě snadno vyložiti, jakž mohl Vladislav co pán svrchovaný nařiditi obnovení hradu Donína, od r. 1115 asi spustlého, což ostatně bylo nejspíše opět na Viperta naměřeno, aby neodvážil se Bořivoje zase podporovati.

S Podivínem měla se věc ovšem jinak; byltě hradem zemským [4]) i náleželo ho tudíž nákladem země v dobrém

[1]) Kozmas III. 47 na uv. m. 124.

[2]) Srov. str. 430 t. d.

[3]) Srov. str. 277 t. d.

[4]) Srov. str. 367 t. d.

stavu chovati. Ale právě že Kozma má to za věc vážnou, po učiněné vzpomínce o vypovězení Bořivoje pověděti něco o obnově těchto hradův, tož nebudeme se mýliti, domnívajíce se, že v zemi asi obáváno se nějakých nepokojův, jež ona změna trůnu mohla za sebou potáhnouti. A však obávání toto, jak brzo ukázalo se, nemělo podstaty. Až do smrti Bořivoje, tedy až do r. 1124, trvala říše českomoravská v ustavičném pokoji se všemi svými sousedy. Bořivoj nenalezl nikoho, kterýž by se ho byl znova ujal, jakkoli není nepodobné, že chtěl krále Štěpána II. uherského, navštíviv ho, tomuto úmyslu svému získati [1]).

Do těchto časův připadá smrt Pražského biskupa Heřmana. Zvolen byv r. 1099, spravoval dioecesi svou déle 22 let. Zemřelt totiž dne 17. září r. 1122 [2]). Vímeť ovšem, že Heřman v kolo politických osudův českých nejednou mocně byl zasáhnul. Ne vždy spatřovali jsme ho při straně práva, ne vždy dovedl vystříhati se všelikého strannictví; pročež bude pochopitelno, že na smrtelné posteli stíženému svědomí svému prostředkem veřejné zpovědi hleděl ulehčiti. V ostatním chválí Kozma při něm vlídnost, učenost a ušlechtilý mrav jeho, jakož i snahu, býti skrze dobrý příklad všem k poučení [3]). My vzpomínáme tohoto úmrtí také proto, že přihodilo se právě za doby, kdy postavení biskupův k moci světské bylo konečně dospělo k platnému vyřízení. Neboť vždy ještě zůstávala záhada investitury neřešena a církev německá nesrovnána, poněvadž díl biskupův držel s kletým císařem, ano druhý odpovědné nepřátelství proti němu kázal. K těmto nepřátelům císaře náležel také

[1]) Pro toto domnění lze se ovšem jen dokládati skoupých slov Kozmových III. 54 na uv. m. 127. A však možno-liž při známé pobožnosti Lipolta IV. rakouského uvěřiti, že by svaku svému byl odepřel pohostinství? A přece zemřel Bořivoj v Uhřích, a to po našem mínění právě, když u Štěpána II. nalezal se na návštěvě.

[2]) Kozmas III. 49, u Pertze IX. 124.

[3]) Kozmas k r. 1122, u Pertze IX. 125.

metropolíta Mohučský Adelbert. V létě r. 1121 dal týž arcibiskup ve veškeré dioecesi své, tedy i v Čechách a na Moravě, vyhlásiti obecný půst, nařizuje zároveň ve všech kostelích veřejné modlitby a průvody, aby Bůh položil konec novému pronásledování křesťanův; tak nazval totiž arcibiskup jednání Jindřicha V. [1]). To mělo své účinky; vojsko dosti četné vypravilo se na císaře, kterýž s věrnými svými stál před Mohučí. Zde dohodnuto se, aby s obou stran zvoleno bylo po dvanácti důvěrnících, náležitě zmocněných, kteříž by měli uloženo, opatřiti všecko potřebné k navrácení míru v církvi a říši. Na říšském sněmě ve Vyrcpurku měly pak úmluvy jejich býti schváleny a provedeny [2]).

Poněvadž k sv. Michalu t. r. položeno bylo také zahájení obecného sněmu říšského, sjeli se knížata i biskupové již několik dní dříve i položili se táborem blíže Vyrcpurka při řece Vírnici. Mohučský metropolita, pak Bruno biskup Špýrský a Purkart Vormský byli náčelníci strany duchovní, strany světské pak hlavními mluvčími knížata saská; císař ubytoval se v samém Vyrcpurku. Když pak po mnohých přímluvách císař bez obalu se prohlásil, že rozeznání všelikého sporu dává na nález oněch 24 členův jmenovaného výboru, vzalo dne 2. října 1121 slavné slyšení a míření průchod svůj, a sice za branami města. Ostatní jednání prodlilo se však až do 9. října [3]) i ustanoveno se posléze, vyhlásiti obecný mír zemský, pro všecka vévodství německá platný, jehož všeliký člověk, a sice pod trestem smrti, bez výhrady má prý zachovávati. Dále nalezeno, „aby koruně všecka práva královská i všecky důchody komorní byly navráceny, kostelům všecko jich záduší, oloupeným, cožkoli jim bylo vzato, dědicům dědictví, a všeliké osobě i všelikému stavu nechť vzdá se, což jest spravedlivé. Zákeřníci a zbojníci nechť

---

[1]) Ekkehardi chron. k r. 1121, u Pertze VI. 257.

[2]) Ekkehardi chron. na uv. m.

[3]) Ekkehardi chron. na uv. m.

jsou společně stíháni a škůdcové veřejné bezpečnosti na uzdě drženi. Co pak kletby, na Jindřicha V. vydané, se tkne, o té volili všeho mínění se zdržeti i usnesli se posléze jednomyslně i bohabojně, skrze poselství učiniti o tom zprávu do Říma a prositi sv. otce, aby co plnomocník apoštolův svolal všeobecný sněm církevní, na kterémž pak s pomocí sv. Ducha nechť vyřídí se, čehož smrtelní soudcové netroufají sobě rozeznati [1])."

Že snešení sněmu Vyrcpurského, zvláště pak ta z nich, jež stíhání a ničení zbojníkův se týkala, nezůstala jsou bez účinku na jednání knížete Vladislava, toho doklad shledáváme v jisté příhodě, kterouž Kozma k r. 1121 vypravuje. Dle vypsání jeho vystavěl sobě nějaký Němec dvě míle severně vsi Bělé (Weissensulz, v okr. Hostouňském) na strmé skále hrádek v těch místech, kdež ode dávna od Plzně a Stříbra vedla cesta do Bavor. K dobývání tohoto hrádku, kterýž nepochybně jest potomní Přimda [2]), zdvihl se kníže Vladislav r. 1121 s třemi vybranými houfci a přikvapiv z nenadání i vzav jej útokem, byl by nejspíše celou posádku dal po lese zvěšeti, kdyby lidem těm jistý hrabě Albert nebyl života vyprosil [3]). Posádce, v spravedlivém boji zajaté, nehrozívá se takovým trestem; byliť ti lidé zajisté zbojcové a loupežníci.

Mezi tím vrátilo se poselství, z Vyrcpurského sněmu do Říma poslané, zase nazpět; s ním pak přišli tři legátové papežští. Ti pak svolali v létě r. 1122 schválními listy říšský sněm světský i duchovní k svátku Narození panny Marie do Mohuče, ku kterémuž zvali jsou všecka knížata duchovní i světská, nad jiné pak i císaře samého [4]). Později

---

[1]) Ekkehardi chron. k r. 1121, u Pertze VI. 258.

[2]) Dle pojednání prof. A. Malocha „O založení hradu Přimdy r. 1121", v programmu c. k. gymnasia Jičínského na r. 1856.

[3]) Kozmas k r. 1121 na uv. m. Dobner, Annal. VI. 153.

[4]) List, jímž zve se svatý Ota, biskup Bamberský, zachoval se podnes. Srov. Damberger, Synchronistische Geschichte, díl VII., str. 142, přílohy kritické.

oblíbeno, shromážditi se ve Vormsu, zde pak ujednán a vyhlášen jest po mnohých tuhých domluvách dne 23. září r. 1122 pověstný konkordát Vormský. Dle znění této smlouvy zřekl se císař za sebe a nástupce své obvyklé posud, ovšem ale od stolice apoštolské z časův Řehoře VII. zavrhované investitury biskupův prostředkem prstenu a berly, i dal k tomu své svolení, aby ve všech církvích celé říše německé volba i vysvěcení děly se příště svobodně, bez všelikého hříchu simonie. Také měly církvi vráceny býti všeliké důchody a statky její, buďtež jakkoli zcizené. Naopak svolila stolice apoštolská, aby volení biskupův a opatův říše německé, co jich tato má, dělo se za přítomností císaře a krále, a však bez všelikého násilí a simonie, i aby zvolení nabývali regalií prostředkem žezla, s vynětím takových, kteráž bez odporu sluší církvi Římské. Co pak tkne se zemí kroměněmeckých, a však s říší Římskou kterýmkoli způsobem svázaných, tož nechť prý vysvěcený přijda v době šesti měsícův před císaře, přijme od něho regalie prostředkem žezla. Vzniknou-li ale různice, tož aby císař s radou a nálezem metropolity a podbiskupí jeho straně té, při kteréž jest právo, stvrzením a podporou byl pomocen [1]).

Pro nás jest zejmena to ustanovení s vahou, že biskup vysvěcený ve lhůtě šesti měsícův povinen byl požádati při císařském dvoře za regalie, jež mu císař uděloval prostředkem žezla; způsob volby biskupův našich, poněvadž Čechy a Morava nebyly jsou zeměmi vtělenými do říše Římské národa německého, zůstával naopak Vormským konkordátem netknutý. Protož také shromáždili se i tenkráte, podobně co při volbě kněžice Jaromíra na biskupství [2]), duchovenstvo, župané, le-

---

[1]) Pertz, Leges II. 75 a 76. Zvláště třeba povšimnouti sobě výrokův papežových: „concedo electiones episcoporum et abbatum Teutonici regni, qui ad regnum pertinent, in praesentia tua fieri . . . Ex aliis vero partibus imperii consecratus, infra sex menses regalia absque omni exactione per sceptrum a te recipiat."

[2]) Srov. str. 223 t. d.

chové i vladykové na sněm volebný i vyhlásili se svolením knížete Vladislava kněze Menharta za biskupa v Praze. Menhart, kterýž již podlé jmena svého byl po rodu Němec, spravoval dioecesi Pražskou až do smrti své, t. j. do 3. července r. 1134. Volba jeho zkoušena byvši od metropolity Adelberta, shledána jest od něho platnou a kanonicky pravou, načež uděleno mu vysvěcení [1]). Poněvadž ale Kozmovi, jenž o biskupech svých rád i mnoho rozpráví, nevidělo se pověděti nám o Menhartovi více, leč že „po Heřmanovi stal se Menhart biskupem, po řadě jsa desátý“ [2]), tož asi přihodily se při volbě jeho věci, kteréž Kozma rozhodl se, nechtěje zjevením pravdy státi se nelibým, raději zcela zamlčeti. A však okolnosti, v nichž spatřujeme téhož Menharta r. 1131, svědčí zajisté o tom, že měl početné i mocné nepřátely, kteříž dokonce zanášeli jsou se úmyslem, dáti zrušiti zvolení jeho co právu kanonickému se příčící. Nejspíše asi pozastavováno se nad tím, že toto zvolení sběhlo se pod vlivem lidí světských. Pravda, že církev katolická nesla to již v XII. věku s nelibostí, když při volbách biskupův také lid světský měl účastenství. Mohlať se ovšem církev v této věci dokládati nálezův některých sněmů církevních, a to z časův pradávních, jako na př. oněch, jež učiněny jsou na sedmé obecné synodě nebo na druhé Nikejské [3]), pak na osmém obecném sněmu církevním. Nález tohoto sněmu zejmena zní v ten rozum: poněvadž z účastenství knížat i ostatních lidí stavu světského při volbách biskupův povstávaly zhusta nepořádky a různice, pročež prý „všeliký člověk stavu světského, kterýž by opovážil se něčeho na úkor obecného a vždy obvyklého pořádku volby stavu duchovního, nechť jest proklet“ [4]). Mezi tím ale trpěla církev

---

[1]) Cod. dipl. Mor. 202.

[2]) Kozmas III., 49, u Pertze IX. 125. „Post hunc Meinardus fit praesul in ordine denus.“

[3]) Can. 3. Concil. Nicaen. II. Harduin, Concil. IV. col. 487.

[4]) Can. 22. Act. X. Tom. V. Concil. Harduini col. 909.

často již věci, jichž nemohla schvalovati, tak zejmena i způsobu volby biskupův českých; proto ale přece zůstala vždy pamětliva rozdílu mezi právem a přáním. Duchovenstvo mělo právo, voliti biskupa ze sebe, národ pak směl projeviti přání, aby ten neb onen muž byl mu dán za biskupa [1]). Každý jiný způsob volby, jenž vycházel z mezí tohoto stanoviště, nemohl v Římě se líbiti a proto již nedivme se, že nalezli jsou se lidé nepřející, kteříž shledávajíce v povýšení Menharta na biskupství Pražské nějaké pochybení formální, hodlali mínění svému za dobré příležitosti zjednati platnosti.

Ačkoli tedy po míře konkordátu Vormského neměl císař německý nižádného práva, do volby biskupa Pražského se vkládati, tož byl vysvěcený biskup přece vázán, v době šesti měsícův před císařem se jeviti a regalií pod znamením žezla od něho přijíti [2]). U Menharta nečiněno tedy zajisté také žádné vyjímky, ač toho přímo nelze doložiti; neboť ustanovení, k té věci se táhnoucí, byla netoliko jasná, nýbrž i příliš novotná, než aby z nějaké lehkovážnosti byla mohla zůstati nepovšimnuta. Kdy ale svěcení Menharta vykonáno, neví se, tedy také ne doba udělení jemu léna od císaře. Beze vší pochybnosti přihodilo se obé již r. 1123, kterýž stal se naší vlasti v mnohé příčině osudným.

Vzpomeňmež sobě, že kníže Vladislav I. byl před nedávnem nejmladšímu bratru svému Soběslavu vykázal úděly Znojemský a Brněnský, aby je k rukoum nezletilých synův po knížatech Oldřichu Brněnském a Lutoltu Znojemském spravoval. Roku 1123 dospěl však Kunrat II., syn Lutoltův

---

[1]) Tom. VI. Concil. Harduini, col. 1604. Tu dí se o duchovenstvu: „Communi assensu et pari voto eligimus", a o lidu světském: „intimis praecordiorum affectibus et multiplicibus votis efflagitant nostri electi personam." Dále pak srov. ještě Formulae election. u d'Achery'ho, Spicilegium VIII. 154 a násl.

[2]) Pertz Leges II. 75. „Ex aliis partibus imperii consecratus (tedy z zemí, kteréž neslušely přímo k říši Římské národa německého), infra sex menses, regalia per sceptrum recipiat."

a rakouské Ity, do let právních i náleželo ho tedy uvésti v držení údělu Znojemského. I kníže Vladislav přál si toho; a však Soběslav protivě se spravedlivému tomu úmyslu, popudil knížete českého do té míry na sebe, že tento rozhněvav se prudce z neposlušenství jeho, v březnu jmenovaného roku s velikým vojskem na Moravu se vypravil a bratra i s přivrženci jeho ze země vyhnal. Tak dostal se Kunrat II. k dědictví svému, an úděl Brněnský, jehož dědici, t. j. synové Oldřichovi, byli ještě nezletilí, odevzdán jesť Otovi Olomúckému [1]); čtvrtý díl Moravy, o němž ovšem nelze dostatečnou měrou zjistiti, ležel-li v krajině Jamnické či Břeclavské, zůstal co výprava vdovská napořád ještě v držení královė Svatavy [2]). Soběslav odebral se nejprv do Mohuče, chtěje Jindřicha V. sobě získati; přišed ale, jak Kozma dí [3]), s prázdnýma rukama, nepořídil ničeho, pročež také průchodem měsíce května utekl se k příbuznému svému, stařičkému Vipertu, u kteréhož zůstal až do listopadu t. r.

Nepodobáť se nikterak, že by byl Vipert něčeho pod-

---

[1]) Co tuto pověděno, toho lze dle Kozmy III. 51 sice se domysliti, ne ale přímo dovoditi. Kozma počíná vypravování své o novém tomto sporu rodinném následujícími slovy: „Impedior lacrimis, nec possum promere scriptis, quis furor . . . fratres . . . in diram compulit iram. Nam dux Wladislaus immani motus ira . . . fratrem expulit de Moravia et reddidit Conrado, filio Liutoldi, hereditatem suam.“ Tedy uvedení Kunrata v dědictví jeho bylo následkem vypuzení Soběslava. Poněvadž ale všeliký následek má svou příčinu, pročež soudíme, že příčina té příhody nebyla jiná, leč že Soběslav se zdráhal, správu údělův Brněnského a Znojemského, na čas sobě svěřenou, vedlé přání a rozkazu knížete českého odevzdati těm, kdož k ní jsou nabyli práva. S jakou přísností vymáhal vůbec Vladislav na členech knížecí čeledi své dokonalého poslušenství, poznává se z toho, co r. 1110 Otovi Olomúckému bylo se přihodilo (srov. str. 424 t. d.) Při takovém smýšlení lze onu „rozlícenosť“, onen „náramný hněv“ Vladislavův na neposlušného Soběslava snadno sobě vyložiti.

[2]) Srov. str. 343 t. d.

[3]) Kozmas III. 51, u Pertze IX. 126. „Quia sine pecunia apud omnes reges vanae sunt cuiuspiam preces et legum obmutescit iusticia“, což nevydává zrovna stkvělého svědectví o tehdejší spravedlnosti.

niknul na prospěch jeho. Kdybychom věděli, jak císař pohlížel na tento spor bratří, mohli bychom asi s věčí jistotou hádati, jak se Soběslavu v jeho záležitosti zdařilo. Vipert byl již při velikém sněmu říšském ve Vormsu s císařem dokonale se smířil[1]), kterýž propůjčil mu, jak výše již pověděno, kromě bývalých panství jeho též purkrabství Magdeburské a za jistou peněžitou náhradu i Dolejší Lužice. Teď, t. j. při konci r. 1123, dal mu císař po násilné nejspíše smrti markrabí Míšenského Jindřicha II. se slavného rodu Dědova i markrabství Míšenské v léno[2]), jako by nevěda o dědicích oprávněných, z čehož platně lze souditi, že Vipert požíval opět, a to vysokou měrou, náklonnosti a milosti císařovy. Dle toho choval se u věcech českých nejspíše zcela po vůli pána svého. Pohříchu nevíme, zda-liž císař Soběslava hodlal se ujíti či měl-li věc jeho za neváženou. Skoro bychom se rozhodli pro domnění poslednější; neboť když k dědictví Míšenskému hlásil se přece jeden oprávněný nápadník, Kunrat totiž Vetinský, kterýž získal sobě vévodu Lidéře (Lothara) saského a jiná knížata, z porušení přirozeného následství lenního zlých následkův se obávající, nastala Jindřichu toho potřeba, aby provedení císařského slibu svého prostředkem zbraně obhájil. I rozkázal tudíž arcibiskupu Mohučskému Adelbertu, jakož i našemu knížeti Vladislavu, aby Vipertu dopomohli markrabství Míšenského, což také bez prodlení učinili. Vladislav a s ním Ota Olomúcký zdvihše se s vojsky českými a moravskými přes hory pohraniční, položili se ležením za hradem Hvozdcem v zemi Nišanův[3]); Vipert pak i arcibiskup Mohučský stáli s vojsky svými při řece Mldavě (Mulde), an Lidéř se svými Sasy zaňal válečné postavení mezi oběma nepřátelskými

---

[1]) Chron. Pegav. u Pertze XVI. 253. „Wicpertus ad curiam Wormaciae indictam (1122) perexit et imperatori pro suorum recuperatione grates persolvit.“

[2]) Kozmas III. 52, u Pertze IX. 126, srov. str. 452 t. d.

[3]) O hradu Hvozdci srov. r. 1087, str. 319 t. d.

vojsky, chtěje překaziti spojení jejich. Ba podařilo se mu dokonce, přelstiti Vladislava i donutiti ho k zpětnému pochodu [1]). Dne 25. listopadu vyšel kníže ven z markrabství, spokojiv se s kořistmi, jež byl okolo Míšně sehnal [2]). Lidéř opanovav po té opuštěnou zemi, odevzdal ji Kunratovi Vetínskému; Vipert Grojecký ale ustoupil, takořka utíkaje [3]). Míšeň zůstala mu navždy ztracenou [4]).

Když tedy Vladislav I. vydává se ve prospěch Vipertův na bojiště, a to za doby, kdy Soběslav u tohoto se zdržuje, tu, hle, nelze po lidském rozumu jinak souditi, leč že Vipert neujal se Soběslava proti Vladislavu. Ba Kozma dává nám dokonce na srozuměnou, že Vladislav jen pod tou výminkou připojil se s vojskem svým k branným zástupům arcibiskupa Mohučského, jesť-li Soběslav odejde z Buděšína. Neboť v měsíci listopadu — a toho měsíce zejmena nalezal se Vladislav na Míšensku — rozloučil se Soběslav po výpovědi Kozmově s hostitelem svým Vipertem [5]), u kteréhož byl za sedm měsícův se zdržoval, i odebral se odtud k příteli mladosti své, k Boleslavu III. polskému. Manželka Soběslavova pak, Adléta, došla při králi uherském Štěpánu II.,

---

[1]) Kozmas na uv. m. „Male creduli verbis dolo compositis Bohemi . . . reversi sunt ad propria.“

[2]) Kozmas na uv. m. „Reversi sunt ad propria, sole morante in XV. Sagittarii parte.“ Dle Fabriciovy Chron. Misnen. vykládá Dobner, Annal. VI. 161 toto datování na 24. listopad, Lud. Giesebrecht, Wendische Geschichten II. 255, pozn. 3, na 5. prosínec nového, či na 25. listopad starého kalendáře.

[3]) Annal. Saxo k r. 1123, u Pertze IV. 760. „Wicbertus quasi fugiens rediit, dux autem Boemie multis amissis, in terram suam abiit.“

[4]) O panství českém nad Míšní sepsal Fr. Pelzl schvální rozpravu ve spisech české společnosti nauk r. 1787, str. 39 a násl., kteráž posud ještě není bez užitku.

[5]) Významná jsou v té příčině slova Kozmy, řkoucího na uv. m. „Sobezlaus, quem nuper Wicpertus ob voluntatem suam dolo abegit in Poloniam.“

kterýž v ní shledával blízkou příbuznou, bezpečného útočiště [1]). Ale i Boleslava III. nebylo lze obměkčiti. Soběslavu pak bylo třeba přítele, kterýž by z neštěstí vypuzeného knížete vzal sobě příčinu, na vlastní prospěch císaři strojiti nesnáze, a takového přítele našel Soběslav v osobě vévody saského Lidéře, jenž dráhně let již považován jest za hlavu opposice proti Jindřichu V. a kterýž této pověsti své za nedlouho znova zase jest opravdil.

Císař totiž radil se dne 20. března r. 1124 s několika knížaty na Vormsu, jak by náleželo udolati jednak vzmáhajícímu se napořád nepřátelství vévody Lidéře saského, ale zároveň také zabrániti francouzskému králi Ludviku VI., aby přestal již štváti a podporovati proti císaři many německé, při západní hranici říše, zejmena v Nízozemí a Lotryncích, panství svá mající [2]). A však ti, kdož byli jsou k té poradě se dostavili, byli počtem příliš slabí, než aby bylo došlo na platné nějaké usnešení. Pročež také vyhlášen jest dne 6. dubna obecný sjezd knížat ke dni 7. května do Bamberka [3]), ku kterémuž zvláště důtklivě zváni jsou také Bavoři, Sasi a Čechové. Z Bavor a Čech dostavili se pozvaní, ne ale ze Sas. Kníže Vladislav I., kterýž byl dne 28. Bamberského biskupa, Otu Svatého, na cestě missionářské k Pomořanům jsoucího, slavně v Praze uvítal a průvodem čestným opatřil [4]), měl ještě osobitou příčinu k onomu sjezdu se dostaviti, hodlaje totiž skoncovati spor svůj s bratrem Soběslavem.

---

[1]) Kozmas III. 51, u Pertze IX. 126.

[2]) Ekkehardi chron. k r. 1124, u Pertze VI. 262.

[3]) Ekkehardi chron. na uv. m. „ad curiam venire Babenberg Nonas Maii indicebat", tedy ke dni 7. května. Kozma naopak na uv. m. str. 127 udává „IV. Non. Maii in urbe Bamberch." Ekart byl asi o věci té lépe zpraven; s ním pak shoduje se též Annal. Saxo na uv. m. 760.

[4]) Herbordi vita Ottonis Episc. Babenb. II. 8, pak Ebbonis vita eiusdem Ottonis, II. 3, u Pertze XII. 779 a 845.

Kozma i letopisec saský zpravují nás o tom [1]). Přišeltě prý Soběslav z Polska k vévodovi Lidéři saskému, od kteréhož přijat jesť co hosť poctivě a vedlé žadosti své i potěšen; neboť Lidéř uslyšev, že kníže Vladislav mešká při dvoře císařově v Bamberce, vypravil jesť schválního posla, a s ním i Soběslava k císaři, prosit ho, aby na důkaz, že se všemi knížaty dobře smýšlí, ujal se pře nevinného, způsobem vysoce prý nespravedlivým pronásledovaného muže i učinil se smírčím obou bratří.

Pln nevole z toho rozhovořil prý se císař, ohlížeje se vůkol po knížatech a řka: „Ba, velice pěkně umí tento vévoda přimlouvati se za česť trůnu našeho. Čině nám samým příkoří, žádá, abychom příkoří ztrestali; či můž'li nás hůře urážeti, nepřicházeje ke dvoru našemu, jakkoli jsme ho vícekrát byli obeslali.“ Knížata pronesla se v smysl podobný i slíbila přísežně, že v měsíci srpnu přidruží se k výpravě válečné do Sas [2]). A však císař nevedl shromážděných vojsk říšských na Sasy, nýbrž na Francouze. Dějiny vyprávějí arci, že zde nedosáhl toho, proč se byl vypravil. V srpnu stál před Metami a v prosinci byl již zase v Štraspurce. Proč ale pozměnil úmyslu svého, neudeřiv na Sasy, toho byly jsou původem následující události.

Ještě v měsíci květnu došla jesť Jindřicha V. žalostná zpráva, že Vipert Grojecký, často již od nás vzpomínaný, v rodinném klášteře svém Pegovském dne 22. května 1124 s životem se rozloučil. Vypravujeť se zejmena [3]), že co purkrabí Magdeburský v Dobrohoře (Halle) za věcmi úředními meškaje, od ohně, v ložnici jeho se vzňavšího, od něho pak samotného uhašeného, do té míry na těle se poškodil, že

---

[1]) Annalista Saxo k r. 1124, u Pertze VI. 760 a násl. Kozmas III. 56, u Pertze IX. 127.

[2]) Dle Dambergrovy Synchron. Gesch. VII. 938. „Post festum Iacobi Apost.“, dí Kozma III. 56, měla počíti tato výprava.

[3]) Annal. Pegav. k r. 1124, u Pertze XVI. 254.

konec života svého předzvídaje, do kláštera Pegovského dal se dovézti. Tu pak složiv zbroj a zbraně své na oltáři, dal se na krátko před smrtí, a sice za přítomnosti biskupův Magdeburského, Mezibořského, Žičského a Míšenského obléci v roucho řeholní od opata Vindolfa. Mladší syn jeho Jindřich byl tedy po právu dědicem rozsáhlých panství rodu Grojeckého; a však císař, shledávaje v úmrtí Vipertově dobrou příležitosť, za kterouž by mocné protivníky své v Sasích mohl ukonejšiti, oddal jesť Dolejší Lužici příteli a spolčenci vévody Lidéře, hraběti Albertu Medvědu Ballenštetskému, potomnímu markrabí v Branibořích, jenž také za několik let zůstal v držení oné země. Odtud pošlo, že císař na místě do Sas mohl vydati se do Francouz, ale také toho při Lidéři dosáhnouti, že od chráněnce svého Soběslava odstoupil, kterému pak nic jiného nezbývalo, leč přivinouti se k Jindřichu Grojeckému, té doby jak na Alberta Medvěda, tak na knížete Vladislava se chystajícímu, kterýžto poslední také zpěčoval se, vydati Jindřichu česká léna, Buděšinsko totiž a Nišsko.

Považí-li se, že léna ta vztahovala se od vrchoviště řeky Plznice (Ploučnice) až k Šarfenberku, odtud pak mezi oběma Mldavami až po Kamenici saskou [1]), pak nebude za těžké pochopiti, proč Jindřich Grojecký nemínil této ztráty oželeti a proč zejmena na odvarování její i ke zbrani jesť sáhnul. Proto byl tomu také rád, maje Soběslava u sebe, kterýž jednoho ze služebníků svých, jistého Štěpána, vypravil jesť k Boleslavu III., nejspíše z nejiné příčiny, aby u něho doprošoval se pomoci k nastávající válce. A však Štěpán a čtyři společníci jeho dostali se v posledních dnech měsíce května někde při řece Bobravě mezi loupežníky; jsouce pět proti padesáti, jak Kozma dí [2]), nebyli s to, udolati jim, jakkoli udatně se bránili. Poselství nedošlo tedy konce

[1]) Böttger, Gesch. Sachsens I. 120.
[2]) Kozmas III. 56, u Pertze IX. 128.

svého, opětováno pak také nebylo, pozbyvší od nenadálé příhody všeliké podstaty. Příhodou tou bylo úmrtí knížete Vladislava.

Kozma vypravuje v té příčině co očitý svědek [1]), že kníže Vladislav, slavě vánoce r. 1124, jakož i svátek sv. tří králův r. 1125 na dvorci knížecím ve Zbečně blíže Křivoklátu, težce rozstonal se a v stavu beznadějném dovezen jest na Výšehrad. Poněvadž pak děti jeho, prvorozená totiž dcera Svatava, pak Vladislav, Děpolt a Jindřich byly ještě nezletilé, z nich pak jen Svatava, již Němci Liutgardou nazývají, zasnoubena byvši r. 1124 bohatému bavorskému pánu, Frydrychu hraběti z Bogen, jediná byla zaopatřena, náleželo v čas ohlédnouti se po nějakém jich poručníku. I připadliť na Otu II. Olomúckého; zvláště pak přála si jeho sama manželka Vladislavova Rejčka, svekruše Otíkova [2]), vyhledávajíc i nad to, aby Otíkovi dostalo se po smrti Vladislavově také koruny knížecí. Že i Ota o ni stál, o tom není pochybnosti. Vždyť pak prý zapřisáhl se přátelům svým, že jen co vévoda, živ či mrtev, odejde z Výšehradu [3]). Z toho plyne, že pro případ smrti Vladislavovy činěny jsou jisté přípravy, ale že také strana Otova dobře toho byla si vědoma, ano provedení úmyslův jejích neobejde se bez boje a krveprolití; neboť Ota Olomúcký obával se soka, a tím nebyl nikdo jiný, leč Soběslav, na ten čas ještě u vyhnanství jsoucí, kterýž zajisté byl mladší, než Ota, pročež také mohl jen co nápadník se jeviti, ne ale co následník oprávněný. Právo k trůnu bylo nade vši pochybnosť při Otě Olomúckém.

Jako Ota hleděl sobě způsobiti stranu pro příhodu očekávanou, jejímž středem byla nejspíše sama kněni Rejčka, tak jal se i Soběslav ještě z ciziny pracovati o vlastní prospěch.

[1]) Kozmas III. 57, u Pertze IX. 129.
[2]) Srov. str. 434 t. d.
[3]) Kozmas III. 59, u Pertze IX. 131.

Vyšší i nižší šlechta, pokud měla vlivu, silně mu stranila, i matka Svatava byla mu nakloněna. Když tedy nemoc knížete Vladislava co den se horšila, puštěn jest Soběslav opatrně do země i blíže Výšehradu chován. Od 2. února zdržoval se v Břevnově, vzdálí půl hodiny od hradu Pražského [1]; Ota naopak neodcházel již za delší dobu od lůžka nemocného knížete. Bylť tedy svrchovaný čas, aby stalo se něco rozhodného. Přátelé Soběslavovi poslali tedy pro stařičkou matku, hodlajice skrze ni způsobiti smíření. Ráda ovšem ujala se tato přímluvy za syna svého, těžce zkoušeného, a slova její padla jsou v skutku na půdu dobře připravenou. Svatý Ota, biskup Bamberský, vraceje se právě z Pomořan, stavil se totiž na Praze [2] i pomáhal pověstnou výmluvností svou obměkčovati srdce knížete, na smrť nemocného. Kníže rozhodl se, vyzpovídati se tomuto svatému biskupu a přijíti z rukou jeho svátosť posledního pomazání. V takových okolnostech bylo ovšem pravdě nejpodobnější, že kníže s bratrem svým se smíří; vždyť pak mu jen pod tou výminkou slušelo podati rozhřešení a svátosť oltářní. I povolán jesť tedy Soběslav na Výšehrad a v škaredou středu, která tehdáž připadla na den 25. března, způsoben jesť smír mezi ním a knížecím bratrem jeho. Týmž dnem stal se tedy Soběslav nepochybným následníkem, Ota pak shledávaje, že věc jeho je ztracena, opustil záhy Výšehrad i Prahu a vrátil se na Olomúc [3]. Také biskup Ota nebyl při tomto smíření; neboť dne 24. března nalezal se již v Michelfeldě v Bavořích a hod boží velikonoční dne 29. března světil již v milém sobě Bamberce [4]. Vladislav zůstal až do 12. dubna ještě na živu, toho dne pak, v druhou totiž neděli po veli-

---

[1]) Kozmas III. 58, na uv. m. 129.

[2]) Ebbonis vita Ottonis Episc. II. 18, u Pertze XII. 857. Letopočet je zde správnější, než v Herbordově životě sv. Oty na uv. m. 800.

[3]) Kozmas III. 58, u Pertze IX. 130.

[4]) Ebbonis vita Otton. II. 18, u Pertze XII. 857.

konocích, rozloučil se s tímto světem [1]). Tělo jeho pochováno jest v klášteře Kladrubském. Bratranec jeho, Svatopluk Olomúcký, on sám i manželka jeho, rodilá hraběnka z Berku, mnoho dobrého činili tomu klášteru, jehož byli jsou zakladateli [2]). Letopisové Hradištští, shodujíce se v tom s Kozmou, nazývají knížete Vladislava panovníkem bohabojným, štědrým a vlídným [3]). Za několik neděl po knížeti Vladislavu zemřel v Utrechtě také císař Jindřich V., maje věku svého teprv 44 léta, a sice v noci na sobotu velikonoční, tedy ze dne 22. na 23. květen [4]). Zavíraje řadu králův z rodu franckého, leží pochován ve Špýru. Dějiny jeho, ne jinak než dějiny otce jeho, stkvělým jsou opět toho svědectvím, že nižádná světa síla nevzmůže toho, aby snížila stolici apoštolskou na podnoží nějakého mocnáře světského. Že Jindřich V. neskonal tak bídně, jako otec jeho, toho spasen jest konkordátem Vormským. Původce této smlouvy velevážné, papež Kalixt II., rozžehnal se již v prosinci r. 1124 s tímto světem. Když pak Vladislav I. i Jindřich V. neseny jsou k hrobu, panoval již Honorius II., a sice od měsíce prosince r. 1124 až do 14. února 1130. Posléze pak nesmíme sami končiti, nepřipomenouce, že téhož

[1]) Kozma ve shodě s nekrologem českým, Olomúckým a Cvífaltským (Hess, Monum. Guelfic., pars historica, str. 240). Úmrtní kniha Podlažická má den 11. dubna.

[2]) Chron. Neplach. k r. 1108. „Svatopluk dux fundat ordinem nostrum in Kladrub, quod Wladislaus ditavit.“ O Vladislavu co zakladateli i dařiteli t. kláštera r. 1115, srov. Dobnerovy Annal. VI. 123. Že Rejčka osadila jest klášter Kladrubský, od manžela jejího dostavený, mnichy švábskými z Cvífaltu, toho vzpomenuli jsme již na str. 426 t. d. Zůstalit tam ale jen za krátkou dobu. Dobner na uv. m. 122. Že pak kníže Vladislav byl také velikým dobrodíncem kláštera Cvífaltského, toho dokládá Necrol. Zwifalt. l. c. ad II. Idus Aprilis: „Lauzlaut, dux Boemie. Iste et uxor eius Richenza multa bona fecerunt.“

[3]) Annal. Gradic. k r. 1125, u Pertze XVI. 649.

[4]) Ekkehardi chron. k r. 1125, u Pertze VI. 264. Se zprávou tou skonává také Ekkart dílo své.

památného roku 1125, a sice dne 21. října, odešel jest k otcům svým pilný náš a výmluvný zpravodaj, kronikář Kozma, dosáhnuv věku svého osmdesát let i byv posléze děkanem kapituly Pražské, a že tudíž i my s kronikou jeho na vždy se loučíme. Pokračovatelé jeho, po jmeně svém ovšem neznámí, budou nás odtud na cestách našich provázeti.

I. O. G. D.

Obsah.

KNIHA IV.

Morava kořistí sousedních států. Od r. 906—1029.

KNIHA V.

Morava co udělné knížectví České. Od r. 1029 až do r. 1197.

Opravy a doplňky.

Na str. 11, pozn. 1. dodej: *Archiv c. k. akademie nauk, díl XXXVIII. r. 1867 str. 27—120.*

„ „ 59, pozn. 1. na místě „B*o*emiorum" čti: B**ö**emiorum.

„ „ 60, pozn. 3. na místě Pertz IX. 56 čti: Pertz IX. **781**.

„ „ 65, pozn. 2. k slovům „srov. Wattenbacha na uv. m." přidej: **vyd. I. str.**

„ „ 65, pozn. 4. na místě „s*a*biugavit" čti: „s**u**biugavit."

„ „ 74, na místě pozn. ²) čti **pozn.** ¹).

„ „ 79, pozn. 3. na místě „Dětmar VIII. čti: **VII**.

„ „ 98, řádek 12. z dola na místě 103*5* čti 10**38**.

„ „ 146, řádek 1. z dola na místě „Ha*i*nburk" čti: He**u**nburk.

„ „ 172, pozn. 1. řádek 6. s hora, na místě „Českých Krut" čti: Č. Kru**p**t.

„ „ 177, řádek 9. z dola na m. „K*u*zimír" čti Kazimír.

„ „ 180, pozn. 1. řádek 2. s hora na m. 105*0* a 105*3* čti: 105**3** a 105**4**.

„ „ 190, pozn. 2. na m. „Giesebrecht, str. 89" čti: *Pertz XX. 807.*

„ „ 192, řádek 11. s hora na m. „nov*ý*" čti: nov**é**.

„ „ 192, pozn. 2., na m. „str. 92" čti: *u Pertze XX. 808.*

„ „ 197, pozn. 3., dodej: *u Pertze pak XX. 809.*

„ „ 200, pozn. 3., řádek 4. s hora na m. „biskupskou košili" čti: *biskupský pláštík.*

„ „ 201, pozn. 1. řád. 11. z dola ke slovu „ze XIV." dodej: *věku.*

„ „ 201, „ 1. „ 9. „ „ na m. „s*u*prascriptis" čti: s**u**prascriptis.

„ „ 206, pozn. 2. dodej: *u Pertze pak XX. 813.*

„ „ 212, řádek 5. s hora k slovům „a Jindřicha III." přidej: (**IV.**)

„ „ 212, pozn. 2., řad. 3. s hora k slovu „Imperatoris III." přidej: (**sic.**)

„ „ 214, pozn. 1. k slovům „XV. Kalend. Aprilis" přidej: *(18. března.)*

„ „ 216, pozn. 2. přidej: *u Pertze pak XX. 814.*

„ „ 226, řád. 4. z dola na m. „10*89*" čti: 10**90**.

„ „ 227, řád. 3. s hora na m. 200 čti **1**00.

„ „ 228, řád. 15. s hora na m. ²) čti: ³).

„ „ 235, řádek 12. s hora při slově: „Jaromírova" vymaž: ¹).

Na str. 236, řádek 4. s hora, pak v hlavě poznamenání na m. ²) polož: ¹).
" " 237, řád. 1. z dola na m. ¹) polož: ²).
" " 252, řád. 4. z dola na m. „Vratislav*a* II." čti: Vratislav**u** II.
" " 262, pozn. 1. na místě „I. 420—42*9*" čti: 42**7**.
" " 266, řád. 8. s hora k slovu „užívati" přidej: ¹).
" " 266, řád. 13. s hora na m. ¹) polož: ²) a v řádku 16. na m. ²) polož: ³).
" " 267, pozn. 1. na m. „R*o*d" čti: R**ó**d.
" " 268, pozn. 3. na m. „He*u*schel" čti: He**n**schel.
" " 279, pozn. 5. na m. VII. čti: **II.**
" " 288, pozn. 2. k slovům „nižší hodnosti duchovní" přidej: (*bylot zajisté proboštství Brněnské té doby jen farou).*
" " 289, řád. 14. z dola na místě „opat v Herzogenaurachu" čti: *v klášteře Aurachu.*
" " 291, pozn. 3. na uv. m. *34,* čti: **311.**
" " 295, řád. 3. s hora k slovům „jest svedena" přidej: ¹); dle toho pak náleží i změniti ostatní znamení číselná na t. str.
" " 304, řád. 11. s hora na m. „Br*u*na Míšenského" čti B**e**n**n**a.
" " 316, pozn. 1., řád. 4. s hora na m. „Rex Bohemi*a*" čti: Bohemi**ae**.
" " 318, pozn. 2., řád. 3. na m. 10*9*7 čti: 10**8**7.
" " 334, pozn. 2. na m. příl. VII. čti: **díl III.**
" " 343, pozn. 2., řád. 6. s hora na m. „Part*a*m" čti: Part**e**m.
" " 344, pozn. 1., řád. 8. s hora na m. „sanctimonial*e*m" čti: sanctimoniali**u**m.
" " 345, pozn. 1., řádek 2. s hora k slovům: „XVIII. Kal. Maii" přidej: *(14. dubna).* Tamtéž při konci dodej: *Fontes rerum Austr. sv. II.*
" " 373, pozn. 3. ke konci přidej: *Jireček, Světozor z r. 1861, č. 12.*
" " 374, pozn. 2. k slovům „Kozmas na uv. m." přidej: *str. 108.*
" " 379, řád. 8. z dola na m.: „*a* to pokouší se" čti: **o** to pokouší se.
" " 397, pozn. 1., řád. 5. s hora na m. „pa*r*truus" čti: *patruus.*
" " 399, pozn. 3., řád. I. na m. „díl II." čti: *díl* **I.**
" " 401, řád. 8 z dola, na m. „dr*u*hou" čti: dr**a**hou.
" " 405, pozn. 1. ke konci přidej: *Srov. Jirečkův Světozor z r. 1861, č. 12 a násl., čl. Vršovci.*
" " 413, řád. 2. z dola vymaž: ³).
" " 435, řád. 14. z dola na místě „n*u* rozum" čti: n**a** rozum.
" " 439, v pozn. 1. na m. 4*2* čti: 42**6**.
" " 440, v pozn. 1. řádek 3. s hora na místě „u Pertze *IV.*" čti: **IX.**
" " 440, v pozn. 1. řádek 5. z dola na m. „Svinné" čti: *Pštině.*

